Vol. XXVII.

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST.

SĀRATTHA SAMUCCAYA

A COMMENTARY TO THE

CATU BHĀNAVĀRA

ආනන්දවනරතනසිස්සපණීතා

සාරත්ථසමුච්චය

නාම

චතුභාණවාරට්ඨකථා.

සයිමන් හෙවාවිතාරණමහාසයමනොරථ

එස් ඇන්ඩ් එස් ප්‍රින්ටර්ස්
නො. 49, ජයන්තවීරසේකර මාවත,
කොළඹ 10.

බු.ව 2554
ක්‍රි.ව 2010

මිල රු. 190/=

සාරත්ථසමුච්චය

නාම

චතුභාණවාරට්ඨකථා.

Vol. XXVII.

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST.

SĀRATTHA SAMUCCAYA

A COMMENTARY TO THE

CATU BHĀNAVĀRA

BY A PUPIL OF

THE VEN'BLE ĀNANDA VANARATANA.

REVISED AND EDITED BY

PANDIT DORANĀGODA ÑĀNASĒNA THĒRO,

Principal of Vidyārāja Pirivena, Gorakapola, Panadura and Member of the Committee of the Ceylon Rāmañña Sect.

DEDICATED TO

THE VEN'BLE KŌDAGODA UPASĒNA MAHĀ THĒRO,

Principal of Sri Saddharmōdaya Pirivena, Walapola, Panadura and Adhikarana Nāyaka of the Ceylon Rāmañña Sect.

B.E. 2554

C.E. 2010

Print by:
S&S Printers (Pvt) Ltd.
No. 49, Jayantha Weerasekara Mawatha,
Colombo - 10.

I වන මුද්‍රණය 1000 (1929)
II වන මුද්‍රණය 1000 (1992)
III වන මුද්‍රණය 500 (2010)

(තිපිටකමුද්දණකතෙ සත්තවීසතිමං පොත්ථකං)

ආනන්දවනරතනසිස්සප්පණීතා

සාරත්ථසමුච්චය

නාම

චතුභාණවාරට්ඨකථා.

පාණදුරෙ ගොරකපොල විජ්ජාරාජපරිවෙණාධිපතිනා

ලඞ්කාරාමඤ්ඤනිකායිකසඞ්ඝසභානිපුණෙනෙන

පණ්ඩිත දෙරනෑගොඩ ඤාණසෙනත්ථෙරෙන

සංසොධිතා.

පාණදුරෙ වලපොල සිරිසද්ධම්මොදය පරිවෙණාධිපතිස්ස

ලඞ්කාරාමඤ්ඤනිකායිකාධිකරණනායකධුරන්ධරස්ස

කොදගොඩ උපසෙනත්ථෙරපාදස්ස

අභිසම්මතා.

සයිමන් හේවාවිතාරණමහාසයමනොරථ

මුද්‍රණය.
එස් ඇන්ඩ් එස් ප්‍රින්ටර්ස්
49, ජයන්ත වීරසේකර මාවත,
කොළඹ - 10

බු:ව: 2554
ක්‍රි:ව:2010

PUBLISHERS NOTE

The late Mr. SIMON ALEXANDER HEWAVITARANE, who in his life time had begun to publish the TRIPITAKA, left a bequest for its completion after his death. He died suddenly on 17th January 1913 and in accordance with his wishes his Trustees had published the Commentaries on the Text in 49 volumes. After seventy years these books are no longer readily available.

His widow Mrs. SOMAWATI HEWAVITARANE who passed away on 10th January 1982 at the age of 94, had prior to her death, created the SOMAWATI HEWAVITARANE TRUST to carry on the good work started by her late husband and bequeathed her entire estate to this Trust.

We the Trustees of the Somawati Hewavitarane Trust, having seen the need to re-print the Commentaries, have undertaken this task to help both the student and teacher of the Dhamma and in the hope that this act of ours will help to preserve the Noble Teachings of the Blessed One for the benefit of the future generations and thereby prolong the life of the Buddha Sasana by many more thousands of years.

May the fruits of this meritorious act help the late Simon Alexander Hewavitarane and Somawati Hewavitarane Maha Upasikawa in Sansara and towards their final attainment of Nibbana.

Noel Wijenaike
Nanda Amerasinghe
Parinda Ranasinghe

22.12.2010
Somawathie Hewavitarane Trust,
130, Rev.
Hikkaduwe Sri Sumangala Nahime Mawatha,
Colombo 10,
Sri Lanka..

PREFATORY NOTE.

With the Publication of Săratthasamuccaya or Catubhāṇavāraṭṭhakathā I have much pleasure in placing before the Public the 27th Volume of the Simon Hewavitarne Bequest Series. The editing of this Volume has been done by the ven'ble Doranégoda Pandita Ñāṇaséna Thero, Principal of the Vidyārāja Pirivena and member of the Tripiṭaka Publication Committee.

The proofs have been revised by the Ven'ble Kòdāgoda Upasèna Mahā Thero, Adhikarana Nāyaka of the Rāmañña Sect, Principal, Sri Saddharmodaya Pirivena, Panadura.

This Commentary seems to be a handbook compiled from the existing Commentaries of Buddhaghòsa and Dhammapāla and adapted for use in this country by Pabbajjākulaputtas or novices. The author is a pupil of the Ven'ble Ānanda Vanaratana Mahā Thero of the Mahā Vihāra Paramparā but his name is not known. A similar book is the Suttasangaha Commentary.

I have the pleasure to announce that the Samantapāsādikā Vinaya Commentary is ready for publication and will be out soon.

I beg to convey my heartfelt thanks to the Reverend Editor.

S. K. Moonesinghe.

2473
8-11-1929. Tripitaka Publication Office,
Maligakanda, Colombo.

THE LATE

MR. SIMON ALEXANDER HEWAVITARNE.

BORN 20TH MARCH, 1875. DIED 17TH JANUARY, 1913.

සෝමාවතී හේවාවිතාරණ මැතිනිය

THE LATE

VEN'BLE ANAGARIKA DHARMAPALA.

(SIRI DEVAMITTA DHAMMAPALA)

Director of Tripitaka Muddrana Sabha

BORN 17TH SEPTEMBER, 1864. DIED 29TH APRIL, 1933

භූමිකා.

PREFACE.

චන්දො මරීචිවලයාවලිතොව බුද්ධ
ධම්මො මහට්ඨකථයා ඝටිතො විභාති,
පාතුං චිරාය විබුධානමලොකියං තං
පූතං විමුත්තිරසමෙකරසං සුධංච.

කා පනායං සාරත්ථසමුච්චයනාමා
චතුභාණවාරට්ඨකථා ?

වුච්චතෙ:-තත්‍ර හි **අට්ඨකථා** නාම භගවතො තත්ථ තත්ථ පවත්තිතා **පකිණ්ණකදෙසනා**. සා ඛලු පාළිසංවණ්ණනාරූපෙන ආචරියපරම්පරාය **යාව තතියසඞ්ගීතිං** මගධභාසායාගතා සමාරුඪිතමහින්දෙන **මහින්දෙන නාම ඛීණාසවකුඤ්ජරෙන** ඉධ **සීහළෙසු සීහළභාසාය** පට්ඨපිතා. සා ච **පුන** කාලන්තරෙනානුබුද්ධෙන **බුද්ධඝොසත්ථෙරෙන** දීපන්තර වාසිනම්පි හිතාය සම්බුද්ධතන්තිකං තන්තිභාසං පරිවත්තිතා. තෙන හෙතුනා **සීහළට්ඨකථා** පරිහානිමුඛං පපාත. එත්ථ හි බුද්ධඝොසත්ථෙරෙන තන්ති භාසාරොපනානන්තරං සීහළට්ඨකථා කෙහිචි භස්මීකතාති චොදනා සූයමානාප්‍යනුමොදිතුං නාරහති, තතො කාලන්තරෙපි තස්සා දිට්ඨි විසයීභූතත්තා. වදති හි **අභයසිලාමෙඝවණ්ණරාජ** ධම්මපදට්ඨකථා **සීහළගණ්ඨිපදෙ**:- "අප්පමාදමහි පණ්ඩිතා ඉති පදානි ඨපෙත්වා සීහළට්ඨ කථායං අප්පමාදමහි පණ්ඩිතා භජෙථාති ආහංසු" ඉති. ඉදමෙව පමාණං තස්සා අමූලකත්තාධිකරණෙ පමාණගාහිනමිත්‍යලං පල්ලවිතෙන. බුද්ධඝොසත්ථෙරෙන ච සකලස්සෙව පිටකත්තයස්ස අට්ඨකථා නිප්ඵා දිතා නාහොසි. අවසෙසස්ස පන භදන්ත **ධම්මපාලාදීහි** ආචරියෙහි **පුබ්බවිමස්ස** ගන්ථකාරස්ස පාතුභාවා නිප්ඵාදිතා ආසි. චරහි

කිමස්ස ගන්ථකාරස්සාවසිට්ඨං ?

වුච්චතෙ:- එතන්තරෙ ච සාසනාවචරානං කුලපුත්තානමජ්ඣා පනත්ථම්ති උපහසිතවිබුධාචරියා ආචරියවරා කාලෙන කාලං සුත්ත සඞ්ගහාදිවසෙනාපි ධම්මසඞ්ගහෙ අකංසු. තෙසු ච පඤ්චහි නිකායෙහි උද්ධටො එකො ධම්මසඞ්ගහො ආසි. සො පරිමාණතො චතුභාණ වාරත්තා **චතුභාණවාරොති** ච පරිත්තානං යෙව භීයො සඞ්ගහිතත්තා **පරිත්තපොත්ථක**න්ති ච පසිද්ධිමාපන්නො විජ්ජති. වාචුග්ගතවසෙන පරියාපුණිතබ්බත්තා වස්ස **පිරුවානාපොත** ඉති වොහරන්ති සීහළා.

සච කෙන කදා නිප්ඵාදිතොති නිච්ඡිතුං දුක්කරං වත්තතෙ. කින්තු චිරකාලතො පට්ඨාය සාසනභාරධාරිනමප්පතිකූටට්ඨානමාචරියානමජ්ඣාපනගන්ථමාලායනෙනාභූතො අජ්ජතනෙහිපි සාසනාවචරකුලපුත්තෙහි සාදරං පරියාපුණිත්වාභිහිතකිච්චෙව පයොජීයතෙ. අස්සාතිචිරනන්තනතෙතපි එත්ථ සඞ්ගහිතානං සුත්තාදීනමට්ඨකථා තත්ථ තත්ථෙව විප්පකිණ්ණා යාව ඉමස්ස ගන්ථකාරස්ස ව්‍යාපාරා තදත්ථිනො දුක්ඛාපයන්ති අට්ඨාසි. අයං හි ගන්ථකාරො දුක්ඛිතෙසු කාරුණ්ණං භාවයන්තො අත්ථවෙදනමූලකත්තඤ්ච ඵලසිද්ධියා පස්සන්තො අභිහිතානභිහිතවිත්ථතචාරු තෙසං මූලට්ඨකථා සමුච්චිනිත්වා විසෙසඝටනාය සාරත්ථසමුච්චය ඉති අත්ථානුගතනාමෙන තස්ස විසෙසට්ඨකථං නිප්ඵාදෙසි. වුත්තං හි තත්ථෙව :–

"චිරං යො පාරමීධම්මා ගදෙහි භාවිතන්තරෙ,
දෙසනාමනන්තසත්තීහි සතෙන තාසි ගදදිතො.

තෙන කාරුඤ්ඤපඤ්ඤෙන සබ්බසත්තහිතෙසිනා,
භාසිතානි පරිත්තානි යානි සුත්තානි සඥුනා.

සබ්බුපද්දවනාසාය පවත්තෙන්තුං පුරාතනා,
සමුච්චිනිත්වා එකත්ථ නික්ඛිපිංසු නිකායතො.

චතුන්නං භාණවාරානං තෙසං අට්ඨකථම්පහං,
අනොමදස්සිවිඛ්‍යාත මහාසාමිනියොගතො.

පාඨෙත්ථ පරිජානිත්වා කතස්ස ඵලසිද්ධිතො,
සමාහරිත්වා එකත්ථ නික්ඛිපිස්සං තතො තතො"ති.

අයං නාම සාරත්ථසමුච්චයනාමා චතුභාණවාරට්ඨකථා. තතො අපරෙන සමයෙන අඛණ්ඩපුඤ්ඤඵලපිණ්ඩො **පිණ්ඩපාතික සිරි සරණඞ්කරසඞ්ඝරාජා** තදුපනිස්සාය චතුභාණවාරස්ස සීහලව්‍යාඛ්‍යානං වාකාසි. කිඤ්චාපි

කො ච පුන සාරත්ථසමුච්චයස්ස කත්තා ?

වුච්චතෙ :–බහුන්නං කිච්චන්තරානමිවස්සාපි කත්තා ඉත්ථන්නාමොති ඛ්‍යාපනාගමනං අම්හෙ උක්කණ්ඨයති අඤ්ඤෙ ච බහූ තදත්ථිනො. අථාපි පුග්ගලප්පමාණලොකස්ස ගන්ථගාරවසඤ්ජනනත්ථං අනොමදස්සි මහාසාමිනාත්‍ර ව්‍යාපාරිතොති ච සයමානන්දවනරතනස්ස සිස්සොති ච කත්තාරා යෙව සඤ්ඤාපිතං විජ්ජති. තෙසු **අනොමදස්සිමහාසාමි** ඛො පන චතුස්සාමිභුවනෙකබාහුනන්දනභූතස්ස **පණ්ඩිතපරක්කමබාහුරාජස්ස** කාලෙ පතිරාජපරිවෙණමලඞ්කරොන්තො ලොකසාසනවිධිං විධෙසි. සකල ජම්බුද්දොණිකතිකාවත්තසම්පාදනාවසරෙ පමුඛාසනමලඞ්කතවන්තං අකුටිලමෙධං **මෙධඞ්කරමහාසාමි**නමනන්තරං සඞ්ඝ

රාජපීඨං සභාපිචකාර ඉති **ජයතිලකමහාතිස්සරස්ස** විවෙකො. අත්තනො ආචරියත්තෙන නිද්දිට්ඨො **ආනන්දවනරතනථෙරො** ච හෙට්ඨා වුත්තමෙධඞ්කරමහාසාමිනො ඔරසසිස්සො අහොසි. වුත්තං ච පදසාධනව්‍යාඛ්‍යානාවසරෙ :–

"සද්ධාධනස්ස පටිපත්තිපරායනස්ස
සල්ලෙඛියෙන ලිඛිතාඛිලකිබ්බිසස්ස,
ඔදුම්බරාභිහිතපබ්බතවාසිකස්ස
මෙධඞ්කරව්හයමහායතිපුඞ්ගවස්ස.

සීලාදිසෙට්ඨපටිපත්තිපරායනෙන
සිස්සොරසෙන සපරත්ථරතෙන තෙන,
ආනන්දනාමපසීතෙන තපොධනෙන
සඞ්ඛෙපතො නිගදිතො පදසාධනත්ථො"ඉති.

අයං හි පදසාධනව්‍යාඛ්‍යානකාරකො ආනන්දො ආනන්දවනරතනස්මා භින්නොති එකෙ. තං පමාණසුඤ්ඤං. යථා ඛො පන වනරතන ඉත්‍යුපාධිනා බුද්ධවංසො **බුද්ධවංසවනරතන**නොති විඤ්ඤාතො ආසි, තථෙව හි තෙන ආනන්දො ආනන්දවනරතනොති. අයමුපාධි ඛො පන උදුම්බරගිරිවනවාසිනං පුබ්බඞ්ගමෙහි චිරමධිකතොසීති බහූහි කාරණෙහි ඤායතෙ. ඉධ නිද්දිට්ඨො ආනන්දවනරතනො පාදසාධනව්‍යාඛ්‍යානකාරකආනන්දො යෙවාති ගහණෙනාත්‍ර නියොජකභූතස්ස අනොමදස්සිමහාසාමිනො ච ආචරියභූතස්ස ආනන්දවනරතනථෙරස්ස ච සමකාලීනත්තං ච උපපජ්ජතෙ. ඉමං නිප්ඵාදයති සති ආචරියභූතො ආනන්දවනරතනථෙරො ධරමානො අහොසීති

"සොයං දයාලු ගරු මෙ **ජය**තීහ පසෙද්ද
ආනන්දරඤ්ඤරතනාදි මහායතින්දො"ඉති

ගන්ථකත්තුනො ජයතිවාදෙන බාධති. එවමත්‍රවිසයෙ නිබ්බෙමතිකත්තෙනාපි සාරත්ථසමුච්චයස්ස කත්තුනො ආනන්දවනරතනසිස්සස්ස නාමං න සිජ්ඣති. රූපසිද්ධිකාරකො **චොළියබුද්ධප්පියො** ච සමන්තකූටවණ්ණනාදිකාරකො **වෙදෙහො** ච සම්බන්ධචින්තාව්‍යාඛ්‍යානකාරකො **ගොතමො** ච ආනන්දවනරතනථෙරස්ස සිස්සභාවෙන තංතංගන්ථාවසානෙ වුත්තා. තඤ්හි අයමට්ඨකථාචරියො තෙස මඤ්ඤතරෙති ගහෙතුං පමාණං න හොති, නනු එකස්මිං කිච්චෙ සකනාමකථනෙ උස්සුක්කො කිච්චන්තරෙ තත්‍රානුස්සුක්කෙන භවිතුං නාරහති. අනොමදස්සිමහාසාමිනියොගෙනෙව කතස්ස හත්ථවනගල්ලවිහාරවංසස්ස කත්තා ච නාමෙන න ඤායතෙ. තඤ්ච ඉමස්ස සකනාමකථනෙ අනභිරතස්ස ගන්ථකාරස්සෙව කිච්චන්ති අනුමීයතෙ. කිං බහුනා සසංසයෙන. කිඤ්චාපි

කො වා සාරත්ථසමුච්චයස්ස පරිසිට්ඨසඞ්ගහො. ?

වුච්චතෙ:- සාරත්ථසමුච්චයස්ස විසයභූතං චතුභාණවාරං පන සරණාගමන දසසික්ඛාපද සාමණෙරපඤ්හ ද්වත්තිංසාකාර පච්චවෙක්ඛණ දසධම්මසුත්ත මඞ්ගලසුත්ත රතනසුත්ත කරණීයමෙත්තසුත්ත ඛන්ධපරිත්ත මෙත්තසුත්ත මිත්තානිසංස මොරපරිත්ත චන්දපරිත්ත සූරියපරිත්ත ධජග්ගපරිත්ත බොජ්ඣඞ්ගපරිත්ත ගිරිමානන්දසුත්ත ඉසිගිලිසුත්ත ආටානාටියසුත්තෙහි පරිච්ඡින්නං විජ්ජති. සීහළව්‍යාඛ්‍යානස්සාපි එත්තකමෙව විසයභූතං. අපිචෙතරහි පරිත්තපොත්ථකෙසු ලබ්භමානෙ ධම්මචක්කප්පවත්තනාදිසත්තසුත්තෙහි අධිකභූතං හෙට්ඨා වුත්තං අත්ථි. තඤ්හි අධිකං කෙන කදා චතුභාණවාරස්ස අනන්තකන්ති අවිනිච්ඡිතං. තස්ස අට්ඨකථායාභාවා තතො පච්ඡාති ච සීහළව්‍යාඛ්‍යානස්සාභාවා තතොපි පච්ඡාති ච වත්තුං සක්කා. තථාපි පච්චෙකං වීහිපි තාහවධීහි පුබ්බෙ අනන්තකතො උපගන්තොපි භවිතුමරහති යුජ්ජති හි අනභිමතත්තා අට්ඨකථායාභාවො අට්ඨකථායාභාවා අනභිමතත්තා වා සීහළව්‍යාඛ්‍යානස්සාභාවො ච. යථාභූතමප්‍යෙතරහි සාසනාවචරකුලපුත්තා තඤ්චාධිකං සම්භිතඵලසිද්ධියා පරිසීලයන්තීති සාරත්ථසමුච්චයානුකාරී පරියත්තිසාසනවුද්ධියා නිරතො **උඩුගමපොල සුවණ්ණජොතීයාසභසිරිපවරධම්මකිත්තිපාදෙ නාම යතිවරො** තෙසම්පි සුත්තානමට්ඨකථා තතො තතො සමුච්චිනිත්වා සාරත්ථසමුච්චයස්ස පරිසිට්ඨසඞ්ගහවසෙන සඞ්ඛිපෙසි. අයං නාම සාරත්ථසමුච්චයස්ස පරිසිට්ඨසඞ්ගහො. අථොපි

කො චායං පරිස්සමො. ?

වුච්චතෙ :- යස්මිං කිස්මිඤ්චි ගන්ථෙ අනත්ථඤ්ඤුලෙඛකෙහි ජසංවච්ඡරසතාධිකකාලං පොත්ථකා පොත්ථකෙ ලිඛිතෙ කථං භවති පාඨවෙකල්ලමිති තත්තඤ්ඤුනොව ජානන්ති ඉති දෙසසතෙනාකුලීභූතායමට්ඨකථා **වාලුකාගාමජෙන ධම්මපාලත්ථෙරෙන** යථාසත්ති පටිසඞ්ඛරිත්වා' ඉතො පුබ්බෙ මුද්දාපිතා ආසි. තතො සදෙසදෙසන්තර සාසනකිච්චෙ නියුත්තස්ස **අනාගාරික ධම්මපාල**මහාසයස්සානුජෙන ධනිනා **සයිමන් හෙවාවිතාරණ**නාමෙන මහාසද්ධෙන තිපිටක මුද්දනසභා පතිට්ඨාපිතා. තාය හි සුද්ධිවිසෙසමාපාදෙතුං **පමුණුවෙ බුද්ධදත්තත්ථෙරස්ස** සමප්පිතා සා. තෙන ච විපස්සනාධුරං බහුලමනුයුඤ්ජන්තෙන අම්හාකමාචරියකප්පෙන තත්ථ පෙරිතා මයං. අයං හි සො පරිස්සමො. එත්ථ හි පුරාණපොත්ථකත්තයං මරම්මක්ඛරපොත්ථකං සියාමක්ඛරපොත්ථකං සකලඤ්ච මූලට්ඨකථං සමුපපරික්ඛිම්හ. අම්හාකමාචරියෙන **කොඩගොඩ උපසෙනාභිධානෙන** අධිකරණනායකත්ථෙරපාදෙන ඔසානසුද්ධිපත්තාවලොකනවාරා සමනුග්ගහිතාය මිත්‍යෙව පටිසඞ්ඛරණගාරවාය භවති. අපි චෙත්ථ පයොජකභූතස්ස පමුණුවෙ බුද්ධදත්තත්ථෙරපාදස්ස ච පොත්ථකපෙසනාදිවාරා උපකත්ත චත්තානඤ්ච කතඤ්ඤූ භවාම සපත්තිදානං. ආ! එකං චත්තබ්බ මතික්කන්තමිව,

යො හි සො **සයිමන් හෙවාවිතාරණ** මහාසයො තිපිටකමුද්දාපනාය විසාලධනවිතරණං කත්වා නචිරෙනෙව කිත්තිසරීරං ජීවාපෙත්වා දිවං ජගාම, තතො තස්ස භාතා තම්මනොරථපූරණපරායණො තිපිටකමුද්දාපනාධිකාරී ආඞ්ගලවෙජ්ජාචරියො **සි. ඒ. හෙවාවිතාරණ** මහාසයො ච සමුපචිතකුසලසම්භාරො යනතටෙඨ සතිමස්මිං සත්තවීසතිමෙ පොත්ථකෙ සහොදරසූරවරස්ස මුද්දිතපොත්ථකානං පවත්තිමාරොචෙතුමිව සහසා දිවං පයාසි. කථඤ්හි නාම ධම්මස්සාමිනො තථාගතස්ස පරිනිබ්බාණාය පගෙව ආමන්තිතවා මාරො පාපිමා තංසාසනකාරෙ සුපෙක්ඛකො භවති? අපිනාම තෙ සහොදරසූරවරා අම්හාකමස්ස පටිසඞ්ඛරණජඤ්ඤපුඤ්ඤසම්භාරෙන වුද්ධිං පාපුණෙය්‍යුං. අපිච තිපිටකමුද්දනසභාය අධුනා අජ්ඣක්ඛධුරන්ධරො **අනගාරික ධම්මපාලමහාසයො** ලොකසාසනාභිවුද්ධියා දීඝායුකො හොතු රතනත්තයානුභාවෙනාති භවති චාත්‍ර

පුඤ්ඤං තිහෙතුකමිදං විභවොදයාය
අඞ්ගීකරොන්තු ච ධියා විබුධා පසන්නා,
රක්ඛන්තු චෙව ජනතාහිතහෙතු දීඝං
හෙවාවිතාරණකුටුම්බමසෙසමත්‍ර ඉති.

ගන්ථසොධකසඤ්ඤස්සනා.

1. රොහණෙ ගිරිපාදස්මිං පූගදණ්ඩා*ඛ්‍යගාමකෙ,
වීරසීහකුලෙ ජාතො ජාතියා වීසතායුකො.

2. සංසාරභීරුකො සද්ධො හිත්වා කාමෙ සරූපගො,
සාසනොපගතො **පඤ්ඤානන්ද**නාමෙන විස්සුතො.

3. සංසුද්ධසාසනාචාරං ගවෙසන්තො මහාසයො,
සච්ඡන්දටෙඨහි අඤ්ඤෙහි රමඤ්ඤවිසයෙ වරං.

4. පත්වා **කල්‍යාණි**සීමන්තු දියඩ්ඪසතභික්ඛුනං,
මජ්ඣෙ **ආරඤ්ඤිකානං**ච සම්මා ලද්ධූ**පසම්පදො**.

5. පුනාගම්ම සජීවංච යාවජීවමසඞ්කරං,
සාමඤ්ඤමභිපාලෙන්තො සරදින්දුව පාකටො.

6. සවාරඤ්ඤිකො මහාථෙරො **පඤ්ඤානන්දො** විපස්සකො,
තිසත්තතායුකො පත්තො සඞ්ඛාරානිච්චතං අහො.

7. තස්ස ථෙරවරස්සාසි සිස්සො සද්ධම්මකොවිදො,
සිරිසුමනමහාථෙරො යාවජීවමරඤ්ඤිකො.

*. පූගදණ්ඩාවාට-මහාවංස.

8. සකාවෙරබ්බුරගබ්භො පඤ්චූනසතවස්සිකො,
අතීතප්පුස්සමාසෙ සො කිරිඤ්ඤතාමකෙ වනෙ.

9. සම්පත්තො භවසඞ්ඛං වෙ දස්සයන්තො අතිච්චතං,
ගුණිට්ඨො අබ්භුතා සොධ සාසනෙති වදන්ති හි.

10. උපසෙනව්හයො සිස්සො තස්ස පාවෙරසාමිනො,
සිරිසද්ධම්මොදයාඛ්‍ය පරිවෙණෙ ගණවාචකො.

11. සද්දාගමවිද්දූනෙත්ථ රතනාකරමාදිනං,
ගන්ථානං කාරකො නෙතුථෙරො දනි අරක්ඛදිකො.

12. පාදච්ඡායාය සංවද්ධො සිස්සො තස්ස සුසංවුතො,
අජ්ඣාපකො පරිවෙණෙ විජ්ජාරාජ සමඤ්ඤකෙ.

13. දෙරනෑගොඩ ගාමම්හි මුනිවීර කුලොදිතො,
පණ්ඩිතො'පාධි සංලද්ධො ඤාණසෙනව්හයො යති.

14. ලොකද්දිදීපනෙතම්හි සොගතෙ පුබ්බකත්තිකෙ,
සුක්ක පාටිපදෙ ජීව වාරෙ නිට්ඨාපයී ඉමං'ති.

දෙරනෑගොඩ ඤාණසෙන පණ්ඩිතථෙරෙ.

3rd October 2473.
1929.

Vidyarajapirivena,
Gorakapola,
Panadura.
Ceylon.

සුද්ධිපත්තං.

LIST OF CORRIGENDA.

පිට්ඨ.	පන්තියං.	අසුද්ධි.	සුද්ධි.
1	26	විමානවත්ථු	විමානවත්ථු පෙතවත්ථු
9	1	බුද්ධෙ,	බුද්ධො,
18	27	අවජිමහිතා	අවජ්ජමහිතා
20	8	හත්ථියුද්ධං	හත්ථියුද්ධං අස්සයුද්ධං
,,	9	කුක්කුටයුද්ධං	කුක්කුටයුද්ධං වට්ටකයුද්ධං
29	31	සමන්නාගතා	සමන්නාගතො
30	2	සම්මා සම්මාඤාණෙන	සම්මාඤාණෙන
33	27	අවසෙසු	අවසෙසෙසු
34	33	දන්තිපන්ති	දන්තපන්ති
37	5	අයමෙස්ස	අයමස්ස
,,	32	නහාරුති	නහාරුහි
38	9	අට්ඨාටරස	අට්ඨාරස
,,	27	කුම්භාකාරෙහි	කුම්භකාරෙහි
,,	30	පිට්ඨිකණ්ඨක	පිට්ඨිකණ්ටක
39	6	පුණ්ණිපණ්ණසට්ඨි	පුණ්ණපණ්ණසට්ඨි
		කණ්ඨානාතීති	සණ්ඨාන්ති
42	29	ගොමයපිණ්ඩිමංසං	ගොමයපිණ්ඩි මං
,,	36	චත්තිමංස	චත්තිංසමංස
45	14	හෙට්ඨාකතාභි	හෙට්ඨාතාභි
47	5	අභිවට්ඨිත්වා	අභිවඩ්ඪිත්වා
49	9	අහං	
55	4	උපට්ඨහන්තෙ	උපට්ඨහන්තා
58	27	වෙහං	වාහං
64	18	සොභතාය	සොභිතාය
67	1	වෙදිතබෙබා	වෙදිතබ්බා
,,	22	අමන්තනෙත	ආමන්තනෙත
68	2	පමානො	මානො
71	32	විවරිත්ථා	විවරිත්වා
76	33	ජිගුච්ජිනීයතක්ඛුව	ජිගුච්ඡනීයතක්ඛුව
80	14	පාපුණතො	පාපුණන්තො
85	6	සුගති	සුගතිං

පිට්ඨං.	පන්තිසං.	අසුද්ධි.	සුද්ධි.
86	1	වරෙයං	වරෙය්‍යං
91	2	අබාධිකො	ආබාධිකො
95	31	චිත්ත	චිත්තං
102	20	පබ්බතොපපභුති	පබ්බතතොපපභුති
108	21	චක්කරතං	චක්කරතනං
114	3	අඤ්ඤා	ආඤ්ඤා
117	11	තස්සත්ථෙ	තස්සත්ථො
118	33	ඉජිතො	ඉච්ඡිතො
119	19	පසුඤ්ජනි	පයුඤ්ජති
,,	23	චක්කවාළසු	චක්කවාළෙසු
120	3	දූතසමත්ථතාය	දූතාසමත්ථතාය
121	24	භොජීනීයෙහි	භොජනීයෙහි
124	10	වෙරජ්ජකා	වෙරඤ්ජකා
,,	29	කුටිස්සතානි	කුටිසතානි
125	14	බිළුදුග්ගන්ධානි	දුග්ගන්ධානි
,,	15	තිම්මසියමානම්ව	තිම්මපියමානම්ව
126	17	ආනියාමිත	අනියාමිත
,,	25	අරණීයං	අකරණීයං
144	12	සොළවස්සානි	සොළසවස්සානි
169	9	යං සති	අයං සති
180	16	අධිප්පෙතො	අධිප්පෙතා
192	33	හොන්ති	හොති
199	16	සතසහස්සානං	සතසහස්සං
201	27	භික්ඛුස්සස	භික්ඛුස්ස
210	19	සතසහස්සිමා	සතසහස්සිමං
,,	2	තස්මං	තස්මිං
239	16	ගරබ්‍රාහ්මණොතිභායවාති	ගරභායවාති

අබොලිපිසු.

38	2.	සවිගත	සට්විත
46	1.	අබද්ධපිත්තං. මූ. බු. පා. අ. අයං අධිකාති දට්ඨබ්බං.	
68	2.	සබ්‍රහ්මචාරියො	සබ්‍රහ්මචාරයො
76	c.	මහානාදර	මහානාරද

රස්සදීඝාදිවසෙන පමාදජාතානි අක්ඛරානිපි කානිචි දෙසානි විජ්ජන්ති වෙ න අත්ථාවබොධබාධකානි තානි විඤ්ඤූහි යථාතථං වෙදිතබ්බානි.

සූචිපතතං.

CONTENTS.

අඞකා.			පිටඅඞකා.
1	සරණ	වණණනා	2– 9
2	සිකඛාපද	„	9– 21
3	සාමණෙරපඤහ	„	21– 30
4	වතතිංසාකාර	„	30– 56
5	පචචවෙකඛණ	„	57– 61
6	දසධමමසුතත	„	61– 69
7	මඞගලසුතත	„	69– 97
8	රතනසුතත	„	97–123
9	කරණීයමෙතතසුතත	„	124–136
10	ඛනධපරිතත	„	136–138
11	මෙතතසුතත	„	138–142
12	මිතතානිසංස	„	142–146
13	මොරපරිතත	„	146–148
14	චනදපරිතත	„	148–149
15	සුරියපරිතත	„	149–150
16	ධජගගපරිතත	„	150–156
17	බොජඣඞගසුතතතය	„	156–160
18	ගිරිමානනදසුතත	„	161–176
19	ඉසිගිලිසුතත	„	176–177
20	ආටානාටියසුතත	„	178–185
21	ධමමචකකපපවතතනසුතත	„	187–188
22	මහාසමයසුතත	„	189–205
23	පරාභවසුතත	„	206–210
24	ආලවකසුතත	„	211–227
25	අගගිකභාරදවාජ (වසල) සුතත	„	227–240
26	කසීභාරදවාජසුතත	„	240–258
27	සචචවිභඞගසුතත	„	258–259

පරිත්තපොත්ථකෙ දිස්සමානසුත්තාදීනං

මූලගන්ථනිදස්සනං.

AUTHORITIES.

1	සරණාගමනං	ඛුද්දකනිකාය	ඛුද්දකපාඨ
2	සික්ඛාපදානි	,,	,,
3	සාමණෙරපඤ්හා	,,	,,
4	ද්වත්තිංසාකාරො	,,	,,
5	පච්චවෙක්ඛණා	අඞ්ගුත්තරනිකාය	
6	දසධම්මසුත්තං	,,	දසකනිපාත
7	මඞ්ගලසුත්තං	ඛුද්දකනිකාය	ඛුද්දකපාඨ
8	රතනසුත්තං	,,	,,
9	කරණීයමෙත්තසුත්තං	,,	,,
10	ඛන්ධපරිත්තං	අඞ්ගුත්තරනිකාය	චතුක්කනිපාත
11	මෙත්තානිසංසසුත්තං	,,	එකාදසකනිපාත
12	මිත්තානිසංසං	ජාතක	මහානිපාත
13	මොරපරිත්තං	,,	දුකනිපාත
14	චන්දපරිත්තං	සංයුත්තනිකාය	දෙවපුත්තසංයුත්ත
15	සූරියපරිත්තං	,,	,,
16	ධජග්ගපරිත්තං	,,	සක්කසංයුත්ත
17	බොජ්ඣඞ්ගසුත්තත්තයං	,,	බොජ්ඣඞ්ගසංයුත්ත
18	ගිරිමානන්දසුත්තං	අඞ්ගුත්තරනිකාය	දසකනිපාත
19	ඉසිගිලිසුත්තං	මජ්ඣිමනිකාය	උපරිපණ්ණාසක
20	ආටානාටියසුත්තං	දීඝනිකාය	පාටිකවග්ග
21	ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තං	සංයුත්තනිකාය	ඛානසංයුත්ත
22	මහාසමයසුත්තං	දීඝනිකාය	මහාවග්ග
23	පරාභවසුත්තං	ඛුද්දකනිකාය	සුත්තනිපාත
24	ආලවකසුත්තං	,,	,,
25	අග්ගිකභාරද්වාජ(වසල)සුත්තං	,,	,,
26	කසිභාරද්වාජසුත්තං	:,	,,
27	සච්චවිභඞ්ගසුත්තං	මජ්ඣිමනිකාය	උපරිපණ්ණාසක

සඞ්කෙතවිවරණං.

ABBREVIATIONS.

සී. i. දෙඹවල සද්ධම්මගුත්තපරිවෙණපොත්ථකාලයෙ සීහළක්ඛර පොත්ථකං.

සී. ii. කළුදූවල ජයවඩ්ඪනාරාමපොත්ථකාලයෙ සීහළක්ඛරපොත්ථකං.

සී. iii. කොළඹ විජ්ජොදයපරිවෙණපොත්ථකාලයෙ සීහළක්ඛර පොත්ථකං.

සඞ්කෙතානන්තරං පත්ත තත්ථ තත්ථ යොජිතත්තෙ යෙව සුගමං.

THE PALI ALPHABET

SINHALESE CHARACTERS.

VOWELS.

අa ආá ඉi ඊī උu ඌū එé ඔó

CONSONANTS.

		කka	ඛkha	ගga	ඝgha	ඞṅa	
		චca	ඡcha	ජja	ඣjha	ඤña	
		ටṭa	ඨṭha	ඩḍa	ඪḍha	ණṇa	
		තta	ථtha	දda	ධdha	නna	
		පpa	ඵpha	බba	භbha	මma	
යya	රra	ලla	වva	සsa	හha	ළḷa	අං aṃ

ක ka	කා ká	කි ki	කී kī	කු ku	කූ kú	කෙ ké	කො kó
ඛ kha	ඛා khá	ඛි khi	ඛී khī	ඛු khu	ඛූ khú	ඛෙ khé	ඛො khó
ග ga	=	=	=	=	=	=	=

කක kka	ඤ්ඤ ñña	ත්ව tva, ත්‍ර tra	ම්ඵ mpha
කඛ kkha	ඤ්හ ñha	දද dda	ම්බ, ඹ mba
ක්‍ය kya	ඤ්ච, ච ñca	දධ, ධ ddha	ම්භ mbha
ක්‍රි kri	ඡ, ඤ්ඡ ñcha	ද්‍ර dra	මම mma
ක්ව kva	ජ, ඤ්ජ ñja	ව, ද්ව dva	ම්හ mha
ඛ්‍ය khya	ඤ්ඣ ñjha	ධ්ව dhva	යය, ය්‍ය yya
ඛ්ව khva	ටට ṭṭa	න්ත nta	ය්හ yha
ගග gga	ටඨ, ඨ ṭṭha	න්ථ ntha	ලල lla
ගඝ ggha	ඩඩ ḍḍa	න්ද nda	ල්‍ය lya
ග්‍ර gra, ඞ්ක ṅka	ඩඪ ḍḍha	න්ධ ndha	ල්හ lha
ඞ්ඛ ṅkha	ණණ ṇṇa	නන nna, න්හ nha	ව්හ wha
ඞ්ග ṅga	ණ්ට ṇṭa	පප ppa	සස ssa
ඞ්ඝ ṅgha	ණ්ඨ ṇṭha	පඵ ppha	ස්ම sma
චච cca	ණ්ඩ, ඬ ṇḍa	බබ bba	ස්ව swa
චඡ ccha	ණ්හ ṇha	බභ bbha	හ්ම hma
ජජ jja	තත tta	බ්‍ර bra	හ්ව hva
ජඣ jjha	තථ ttha	ම්ප mpa	ළ්හ ḷha

ා á ි i ී ī ු u ූ ú ෙ é ො ó

සාරත්ථසමුච්චය
නාම
චතුභාණවාරට්ඨකථා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො
සම්මා සම්බුද්ධස්ස.

චිරං යො පාරමීධම්මා ගදෙහි භාවිතන්තරො,[1]
දෙසනාමතසත්තීහි සත්තෙ තායි ගදද්දිතො.

තෙන කාරුඤ්ඤපඤ්ඤෙන සබ්බසත්තහිතෙසිනා,
භාසිතානි පරිත්තානි යානි සුත්තානි සත්ථුනා.

සබ්බූපද්දවනාසාය පවත්තෙතුං පුරාතනා,
සමාහරිත්වා එකත්ථ නික්ඛිපිංසු නිකායතො.

චතුන්නං භාණවාරානං තෙසං අට්ඨකථං පහං,
අනොමදස්සි විඛ්‍යාත මහාසාමිනියොගතො.

පාඨෙත්ථ[2] පරිජානිත්වා කතස්ස ඵලසිද්ධිතො,
සමුච්චිනිත්වා එකත්ථ නික්ඛිපිස්සං තතො තතොති.

තත්ථනිකායතො පඤ්ච නිකායා නාම :-

"දීඝමජ්ඣිමසංයුත්ත අඞ්ගුත්තරිකඛුද්දකා,
නිකායා පඤ්චගම්භීර ධම්මතො අත්ථතොචිමෙ."

තත්ථ බ්‍රහ්මජාලාදීනි චතුත්තිංස සුත්තානි **දීඝනිකායො**, මූලපරියායසුත්තාදීනි දියඩ්ඪසතං චෙව සුත්තානි **මජ්ඣිමනිකායො**, ඔඝතරණසුත්තාදීනි සත්තසුත්තසහස්සානි සත්තසුත්තසතානි චාසට්ඨීච සුත්තානි **සංයුත්තනිකායො**, චිත්තපරියාදානසුත්තාදීනි නවසුත්තසහස්සානි පඤ්චසුත්තසතානි සත්තපණ්ණාසඤ්චසුත්තානි **අඞ්ගුත්තරනිකායො**.

ඛුද්දකපාඨො, ධම්මපදං, උදානං, ඉතිවුත්තකං, සුත්තනිපාතො, විමානවත්ථු, ථෙරගාථා, ථෙරීගාථා, ජාතකං, නිද්දෙසො, පටිසම්භිදා, අපදානං, බුද්ධවංසො, චරියාපිටකං, විනයපිටකාභිධම්මපිටකානි ඨපෙත්වා චත්තාරො නිකායෙ අවසෙසං බුද්ධවචනං **ඛුද්දකනිකායො**.

---

1. සී. I & II. භාසිතන්තරෙ. 2. සී. I. & II. පාඨෙත්ථ.

කස්මා පනෙස ඛුද්දකනිකායො'ති වුච්චති? බහුන්නං ඛුද්දකානං ධම්මක්ඛන්ධානං සමූහතො නිවාසතො ච, සමූහනිවාසා හි නිකායො'ති වුච්චන්ති.

"නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකනිකායම්පි සමනුපස්සාමි යං එවං චිත්තං යථයිදං භික්ඛවෙ තිරච්ඡානගතා පාණා"–[a]පොණිකනිකායො චිඛල්ලිනිකායො'ති[1] එවමාදීනි චෙත්ථ සාධකානි සාසනතො ලොකතො ච.

තත්ථ සරණාගමන දසසික්ඛාපද සාමණෙරපඤ්හ චත්තිංසාකාර මඞ්ගලසුත්ත රතනසුත්ත කරණීයමෙත්තසුත්තානි **ඛුද්දකපාඨතො** ආහරිත්වා නික්ඛිත්තානි, පච්චවෙක්ඛණා දසධම්මසුත්ත ඛන්ධපරිත්ත මෙත්තසුත්ත ගිරිමානන්දසුත්තානි **අඞ්ගුත්තරතො**, මෙත්තානිසංස මොරපරිත්තානි **ජාතකතො**, චන්දපරිත්ත සුරියපරිත්ත ධජග්ගපරිත්ත බොජ්ඣඞ්ගපරිත්තානි **සංයුත්තනිකායතො**, ඉසිගිලිසුත්තං **මජ්ඣිමනිකායතො**, ආටානාටියසුත්තං පන **දීඝනිකායතො** ආහරිත්වා ඔසානෙ නික්ඛිත්තං, ආටානාටියපරිත්තස්ස පරිකම්මං වෙදිතබ්බං, පඨමමෙව හි ආටානාටියසුත්තං න භණිතබ්බං, මෙත්තසුත්තං ධජග්ගසුත්තං රතනසුත්තන්ති ඉමානි සත්තාහං භණිතබ්බානී'ති වුත්තත්තා.

ඉච්චෙවං නික්ඛිත්තානං චතුභාණවාරස්ස **චාවීසතියා** සුත්තානං අත්ථසංවණ්ණනං ආරභිස්සාම, තෙසඤ්ච යමිදං **බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි**–පෙ–**සඞ්ඝං සරණං ගච්ඡාමී**'ති.

තස්සා'යං අත්ථවණ්ණනාය[2] මාතිකා–

කෙන කත්ථ කදා කස්මා භාසිතං සරණත්තයං,
කස්මාචිධාදිතො වුත්තමවුත්තම්පි ආදිතො.

නිදානසොධනං කත්වා එවමෙත්ථ තතො පරං,
බුද්ධං'සරණාගමනං ගමකඤ්ච විභාවයෙ.

භෙදාභෙදං ඵලඤ්චාපි ගමනීයඤ්ච දීපයෙ,
ධම්මං සරණමිච්චාදි චයෙපෙස නයො මතො.

අනුපුබ්බවවත්ථානෙ කාරණඤ්ච විනිද්දිසෙ,
සරණත්තය[3]මෙතඤ්ච උපමාහි පකාසයෙ'ති.

තත්ථ පඨමගාථාය තාව ඉදං සරණත්තයං කෙන භාසිතං, කත්ථ භාසිතං, කදා භාසිතං, කස්මා භාසිතං, අවුත්තම්පිචාදිතො තථාගතෙන කස්මා ඉධාදිතො වුත්තන්ති, පඤ්ච මෙ පඤ්හා. තෙසං විස්සජ්ජනා–**කෙන භාසිත**න්ති? භගවතා භාසිතං, න සාවකෙහි, න ඉසීහි, න දෙවතාහි. **කත්ථා**ති? බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ. **කදා**ති? ආයස්මතො යසෙ සද්ධිං සහායකෙහි අරහත්තං පත්තෙ

a. සංයුත්තනිකාය ඛන්ධසංයුත්ත.
1. චික්ඛලිකනිකායො–මූ. ඛු. පා. අ.
2. මූ. ඛු. පා. අ. නායමාතිකා.
3. රතනත්තය.

එකසට්ඨියා අරහන්තෙසු බහුජනහිතාය සුඛාය[1] ලොකෙ ධම්මදෙසනං කාරෙන්තෙසු. **කස්මාති?** පබ්බජ්ජත්ථඤ්ච උපසම්පදත්ථඤ්ච, යථාහ:– "එවඤ්ච පන භික්ඛවෙ පබ්බාජෙතබ්බො, උපසම්පාදෙතබ්බො, පඨමං කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා[2] එකංසං උත්තරාසඞ්ගං කාරාපෙත්වා භික්ඛූනං පාදෙ වන්දාපෙත්වා උක්කුටිකං නිසීදාපෙත්වා අඤ්ජලිම්පග්ගණ්හාපෙත්වා එවං වදෙහී'ති වත්තබ්බො බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි, ධම්මං සරණං ගච්ඡාමි, සංඝං සරණං ගච්ඡාමී"ති.[a]

"**කස්මාචාදිතො වුත්ත**"න්ති? ඉදඤ්ච නවඞ්ගං සත්ථුසාසනං තීහි පිටකෙහි සඞ්ගණ්හිත්වා වාචනාමග්ගං ආරොපෙන්තෙහි පුබ්බාචරියෙහි යස්මා ඉමිනා මග්ගෙන දෙවමනුස්සා උපාසකභාවෙන වා පබ්බජිතභාවෙන වා සාසනං ඔතරන්ති. තස්මා සාසනොතාරස්ස මග්ගභූතත්තා ඛුද්දකපාඨෙ ආදිතො නික්ඛිත්තං ඉධාපි තං ආදිම්හි වුත්තන්ති ඤාතබ්බං–**කථං නිදානසොධනං?** ඉදානි යං වුත්තං '**බුද්ධඤ්ච සරණාගමනං ගමකඤ්ච විභාවයෙ**"ඉති–තත්ථ සබ්බධම්මෙසු. අප්පටිහතඤාණනිමිත්තානුත්තරවිමොක්ඛාධිගමපරිභාවිතං ඛන්ධසන්තානමුපාදාය පඤ්ඤත්තො සත්තො සබ්බඤ්ඤුතපදට්ඨානං වා සච්චාභිසම්බොධමුපාදාය[3] පඤ්ඤත්තො සත්තවිසෙසො–**බුද්ධො**– යථාහ–"බුද්ධො'ති යො සො භගවා සයම්භූ අනාචරියකො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣි, තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො බලෙසු ච වසීභාව"න්ති[b]–**අයං තාව අත්ථතො** බුද්ධවිභාවනා.

ව්‍යඤ්ජනතො පන බුජ්ඣිතා'ති බුද්ධො–බොධෙතා'ති බුද්ධො'ති එවමාදිනා නයෙන වෙදිතබ්බො–වුත්තං චෙතං "**බුද්ධො'ති කෙනට්ඨෙන බුද්ධො?** බුජ්ඣිතා සච්චානීති බුද්ධො, බොධෙතා පජායා'ති බුද්ධො, සබ්බඤ්ඤුතාය බුද්ධො, සබ්බදස්සාවිතාය බුද්ධො, අනඤ්ඤනෙය්‍යතාය බුද්ධො, විසවිතාය බුද්ධො, ඛීණාසවසංඛාතෙන බුද්ධො, නිරුපලෙපසංඛාතෙන[4] බුද්ධො, එකන්තවීතරාගො'ති බුද්ධො,–පෙ–මොහො 'ති බුද්ධො, එකන්තනික්කිලෙසො'ති බුද්ධො, එකායනමග්ගං ගතො'ති බුද්ධො, එකො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති බුද්ධො, අබුද්ධිවිහතත්තා බුද්ධිපටිලාභාති බුද්ධො, බුද්ධො'ති නෙතං නාමං මාතරා කතං, න පිතරා කතං–පෙ–න දෙවතාහි කතං, විමොක්ඛන්තිකමෙතං බුද්ධානං භගවන්තානං බොධියා මූලෙ සහ සබ්බඤ්ඤුතඤාණපටිලාභා සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති යදිදං බුද්ධො"ති[c]–එත්ථ ච යථා ලොකෙ අවගන්තා අවගතො'ති වුච්චති එවං **බුජ්ඣිතා සච්චානී'ති බුද්ධො**– යථා පණ්ණසොසා වාතා පණ්ණසුසා'ති වුච්චන්ති එවමෙව **බොධෙතා**

---

a. මහාවග්ග මහාඛන්ධක.
b. පටිසම්භිදාමග්ග.
c. පටිසම්භිදාමග්ග & නිද්දෙසපාළි.
1. සුඛාය ඉතිදං මුද්දිත ඛුද්දකපාඨට්ඨකථාය නත්ථි.
2. සී. II. කාසායානි අච්ඡාදෙත්වා.
3. සී I & II. සච්චාභිසම්බොධපණ්ණත්තිසො
4. සී. II. නිරුපධිසඞ්ඛාතෙන.

පජායා'ති බුද්ධො-සබ්බඤ්ඤුතාය බුද්ධොති සබ්බධම්මාවබුජ්ඣන සමත්ථාය බුද්ධියා බුද්ධොති වුත්තං හොති, **සබ්බදස්සාවිතාය බුද්ධො**ති සබ්බධම්මබොධනසමත්ථාය බුද්ධියා බුද්ධොතිවුත්තං හොති **අනඤ්ඤනෙය්‍යතාය බුද්ධො**ති අඤ්ඤෙන අබොධිතො සයමෙව බුද්ධත්තා බුද්ධොති වුත්තං හොති- **විසවිතාය බුද්ධො**ති නානාගුණවිසවනතො පදුමමිව විකසනට්ඨෙන බුද්ධොති වුත්තං හොති- **ඛීණාසවසංඛාතෙන බුද්ධො**ති එවමාදිහි[1] චිත්තසංකොචකරධම්මප්පහානතො[2] නිද්දක්ඛය විබුද්ධො පුරිසො විය සබ්බකිලෙසනිද්දක්ඛයවිබුද්ධත්තා බුද්ධොති වුත්තං හොති- **ඒකායනමග්ගං ගතොති බුද්ධො**ති බුද්ධත්ථානං ගමනත්ථපරියායතො යථාමග්ගං ගතොපි පුරිසො ගතො'ති වුච්චති- එවං එකායනමග්ගං ගතත්තාපි බුද්ධොති වුච්චතී'ති දස්සෙතුං වුත්තං- **ඒකො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො'ති බුද්ධො**ති නපරෙහි බුද්ධත්තා බුද්ධො, සයම්පන අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධත්තා බුද්ධොති වුත්තං හොති- **අබුද්ධිවිහතත්තා බුද්ධිපටිලාභා බුද්ධො**ති බුද්ධි බුද්ධං, බොධීති[3] පරියායවචනමෙතං. තත්ථ යථා නීලරත්තගුණයොගා නීලො පටො, රත්තො පටො'ති වුච්චති- එවං බුද්ධිගුණයොගා බුද්ධොති ඤාපෙතුං වුත්තං හොති-තතොපරං බුද්ධොති නෙතං නාමන්ති එවමාදි අත්ථමනුගතා අයං පඤ්ඤත්තීති බොධනත්ථං වුත්තන්ති එවරූපෙන නයෙන සබ්බෙසං පදානං බුද්ධ සද්දස්ස සාධනසමත්ථො අත්ථො වෙදිතබ්බො-**අයං ව්‍යඤ්ජනතො**.

ඉදානි සරණාගමනාදීසු හිංසතීති **සරණං**, සරණගතානං තෙනෙව සරණාගමනෙන භයං සන්තාසං දුක්ඛං දුග්ගතිං පරික්කිලෙසං හිංසති විධමති, නීහරති,[4] නිරොධෙතීති[5] අත්ථො-අථවා හිතෙ පවත්තනෙන අහිතා ච නිවත්තනෙන සත්තානං භයං හිංසතීති **බුද්ධො**, භවකන්තාරුත්තරණෙන අස්සාසදානෙන ච **ධම්මො**, අප්පකානම්පි කාරානං විපුලඵලපටිලාභකරණෙන **සඞ්ඝො**, තස්මා ඉමිනාපි පරියායෙන තං රතනත්තයං සරණං, තප්පසාදතග්ගරුකතාහි විහතවිධංසිතකිලෙසො තප්පරායනාකාරප්පවත්තො ච අපරප්පච්චයො වා පරප්පච්චයො වා චිත්තුප්පාදො, සරණාගමනං, තංසමඞ්ගීසත්තො තං සරණං ගච්ඡති, වුත්තප්පකාරෙන චිත්තුප්පාදෙන එසමෙ සරණං එසමෙ පරායනන්ති එවමෙතං උපෙතීති අත්ථො. උපෙන්තා තාව 'එතෙ මයං භන්තෙ භගවන්තං සරණං ගච්ඡාම ධම්මඤ්ච උපාසකෙ නො භගවා ධාරෙතූ"ති[a] තපස්සභල්ලිකාදයො විය සමාදානෙන වා, "සත්ථා භන්තෙ භගවා සාවකො'හමස්මී"ති[b] මහාකස්සපාදයො විය සිස්සභාවූපගමනෙන වා, "එවං වුත්තෙ බ්‍රහ්මායුබ්‍රාහ්මණො උට්ඨායාසනා එකංසං උත්තරාසඞ්ගං කරිත්වා යෙන භගවා තෙනඤ්ජලිම්පණාමෙත්වා තික්ඛත්තුං

---

1. එවමාදිහි ඡහි පරියා-යෙහි. නිද්දෙසට්ඨකථා. 5. සී. I. නිරොධෙති.
2. චිත්තසංකොච කරණප්පහානතො. ඛුද්දකපාඨට්ඨ. a. මහාවග්ගමහාඛන්ධක.
3. මු. බු. පා, අ. බොධෙති. 4. සී. I. නීහරති. b. සංයුත්තනිකායකස්සපසංයුත්ත

උදෘතං උදෘනෙසි "නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස නමො තස්ස භගවතො–පෙ–සම්බුද්ධස්සා"ති[a] බ්‍රහ්මායුආදයො විය නප්පොනතෙන වා කම්මට්ඨානානුයොගිනො විය අත්තසන්නීය්‍යාතනෙන වා අරියපුග්ගලා විය සරණාගමනුපක්කිලෙසසමුච්ඡෙදෙන වා අනෙකප්පකාරං විසයතො කිච්චතො ච උපෙන්ති. **අයං සරණාගමනස්ස ගමකස්ස ච විභාවනා**:–

ඉදානි "භෙදාභෙදං ඵලංචාපි ගමනීයං ච දීපයෙ"ති වුත්තානං භෙදාදීනං අයං දීපනා–එවං සරණගතස්ස පුග්ගලස්ස දුවිධො සරණාගමනභෙදො, සාවජ්ජො ච අනවජ්ජො ච; අනවජ්ජො කාලකිරියාය, සාවජ්ජො අඤ්ඤස්මිං සත්ථරි වුත්තප්පකාරාය පවත්තියා[1] තස්මිංච වුත්තප්පකාරවිපරීතාය පවත්තියා.[2] සො දුවිධොපි පුථුජ්ජනානමෙව–බුද්ධගුණෙසු අඤ්ඤාණසංසයමිච්ඡාඤාණපවත්තියා අනාදරාදිපවත්තියා ච තෙසං සරණං සංකිලිට්ඨං හොති. අරියපුග්ගලා පන අභින්නසරණා එව අසංකිලිට්ඨසරණාච–යථාහ "අට්ඨානමෙතං භික්ඛවෙ අනවකාසො යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසෙය්‍යා"ති[b]–පුථුජ්ජනාතු යාවසරණභෙදං නපාපුණන්ති, තාව දෙව අභින්නසරණා–සාවජ්ජො ච තෙසං සරණභෙදො සඞ්කිලිට්ඨො[3] වා අනිට්ඨඵලදො හොති, අනවජ්ජො අවිපාකත්තා අඵලො, අභෙදො පන ඵලතො ඉට්ඨමෙව ඵලං දෙති. යථාහ:–

"යෙකෙචි බුද්ධං සරණංගතාසෙ නතෙ ගමිස්සන්ති අපායං
පහාය මානුසං දෙහං දෙවකායං පරිපූරෙස්සන්තී"ති.[c]

තත්‍රච යෙ සරණාගමනුපක්කිලෙසසමුච්ඡෙදෙන සරණගතා තෙ අපායං නගමිස්සන්ති. ඉතරෙ පන සරණාගමනෙන නගමිස්සන්තී'ති එවං ගාථාය අධිප්පායො වෙදිතබ්බො–**අයං තාව භෙදාභෙදඵලදීපනා.**

ගමනීයදීපනාය චොදකො ආහ 'බුද්ධංසරණං ගච්ඡාමී'ති එත්ථ යො බුද්ධං සරණං ගච්ඡති එසබුද්ධංවා ගවෙසෙය්‍ය සරණංවා, උභයථාපිච එතස්ස කම්මවචනං[4] නිරත්ථකං; කස්මා? ගමනකිරියාය කම්මවයාභාවතො. නහෙත්ථ අජං ගාමං නෙතී'ති ආදිසු විය ද්විකම්මකත්තං අක්ඛර චින්තකා ඉච්ඡන්ති; ගච්ඡතෙව පුබ්බං දිසං ගච්ඡති, පච්ඡිමං දිසන්ති ආදිසු විය සාත්ථකමෙවෙතිචෙ? න, බුද්ධ සරණානං සමානාධිකරණ භාවස්සානධිප්පෙතතො. එතෙසං හි සමානාධිකරණභාවෙ අධිප්පෙතෙ පටිහතචිත්තොපි බුද්ධං උපසංකමන්තො බුද්ධං සරණං ගතො සියා, යංහි තං බුද්ධො'ති විසෙසිතං සරණං, තමෙවෙස ගතොති. "එතංඛො සරණං ඛෙමං එතං සරණමුත්තම"න්ති[a] වචනතො සමානාධිකරණත්තමෙවෙති චෙ? න, තස්සෙව තබ්භාවතො, තස්සෙවහි

a: මජ්ඣිමනිකාය බ්‍රහ්මායුසුත්තං.
b. අඞ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨානපාළි.
c. සංයුත්තනිකාය දෙවතාසංයුත්ත.

1. මූ. බු. පා. අ. වුත්තප්පකාරප්පවත්තියා.
2. මූ බු පා. වුත්තප්පකාර විපරීතප්පවත්තියා
3. සී. I & II. සංකිලෙසො.
4 මූ. බු. පා. අ. වචනං.

ගාථාපදෙ එතං බුද්ධාදිරතනත්තයං සරණගතානං භයහරණකත්තුසංඛාතෙ සරණභාවෙ අව්‍යභිචරණතො ඛෙමමුත්තමන්ති සරණන්ති අයං සමානාධිකරණභාවො අධිප්පෙතො. අඤ්ඤදත්ථවපන[2] ගමි සම්බන්ධෙ සති සරණාගමනස්ස අප්පසිද්ධිතො අනධිප්පෙතො'ති අසාධිත මෙතං "එතං සරණමාගම්ම සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී" ති-a එත්ථ ගමි සම්බන්ධෙපි සරණාගමනප්පසිද්ධිතො සමානාධිකරණත්ත මෙවෙති චෙ? න, පුබ්බෙ වුත්තදොසප්පසංගතො, තත්‍රාපිහි සමානාධිකරණභාවෙ සති එතං බුද්ධ ධම්ම සඞ්ඝ සරණං පටිගතවිතොතාපි ආගම්ම සබ්බදුක්ඛා පමුච්චෙය්‍ය. එවං පුබ්බෙ වුත්තදොසප්පසඞ්ගො එවසියා, නච තො දොසෙන අත්ථි අත්ථොති අසාධකං තං[3] යථාහි "මමංහි **ආනන්ද** කල්‍යාණමිත්තං ආගම්ම ජාතිධම්මා සත්තා ජාතියා පරිමුච්චන්තී"තිb එත්ථ භගවතා කල්‍යාණමිත්තස්ස ආනුභාවෙන පරිමුච්චමානා සත්තා කල්‍යාණමිත්තං ආගම්ම පරිමුච්චන්තී'ති වුත්තත්තා. එවමිධාපි එතස්ස බුද්ධධම්මසඞ්ඝසඞ්ඛාතස්ස සරණස්ස ආනුභාවෙන මුච්චමානො එතං සරණමාගම්ම සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී'ති වුත්තොනාති, එවමෙත්ථ අධිප්පායො වෙදිතබ්බො, එවං සබ්බථාපි බුද්ධස්ස ගමනීයත්තං යුජ්ජති න සරණස්ස, න උභයෙසං, ඉච්ඡිතබ්බඤ්ච[4] ගමිතිද්දිට්ඨස්ස[5] ගමකත්තං යතොවත්තබ්බා එත්ථ යුත්තීති වුච්චතෙ, බුද්ධො යෙවෙත්ථ ගමනීයො, ගමනාකාරදස්සනත්ථන්තු සරණවචනං, බුද්ධං සරණන්ති ගච්ඡාමීති එසමෙ සරණං එසමෙ පරායනං අඝස්ස ඝාතෙතාහි තස්සච විධාතාතීමිනාඅධිප්පායෙන එතං ගච්ඡාමි, භජාමි, සෙවාමි, පයිරුපාසාමි, එවංවා පජානාමි බුජ්ඣාමී'ති වා යෙසං ධාතූනං ගතිඅත්ථො' බුද්ධිපි තෙසං අත්ථො'ති. ඉතිසද්දස්ස අප්පයොගා අයුත්තමිති චෙ? තත්ථ සියා යදිචෙත්ථ ච එවමත්ථො භවෙය්‍ය තතො අනිච්චං රූපන්ති යථාභූතං පජානාතී"ති එවමාදිසුවිය ඉතිසද්දො පයුත්තො සියා; නච පයුත්තො, තස්මා' අයුත්ත මෙතං වුත්තන්ති, තඤ්ච න, කස්මා? තදත්ථ සම්භවා. "යොචබුද්ධංච ධම්මංච සඞ්ඝංච සරණං ගතො"තිd එවමාදිසු විය ඉධාපි ඉතිසද්දස්ස අත්ථො සම්භවති. තවසංවිජ්ජමානත්ථ සම්භවා ඉතිසද්දො සබ්බත්ථ පයුජ්ජන්ති, අප්පයුත්තස්සචෙත්ථ පයුත්තස්සවිය ඉතිසද්දස්ස අත්ථො විඤ්ඤාතබ්බො, අඤ්ඤෙසුච එවං ජාතිකෙසු, තස්මා අදොසොඑව සො ති. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ තීහි සරණාගමනෙහි පබ්බජ්ජ"න්තිe ආදිසු සරණස්සෙව ගමනීයතො යං වුත්තං ගමනාකාරදස්සනත්ථන්තු සරණවචනන්ති, තං නයුත්තමිති චෙ? න, අයුත්තං, කස්මා? තදත්ථසම්භවා එව; තත්‍රාපිහි තස්ස අත්ථො සම්භවති. යතො පුබ්බසදිසමෙව අප්පයුත්තොනාපි පයුත්තොනාවිය වෙදිතබ්බො, ඉතරථාහි පුබ්බෙවුත්ත දොසප්පසඞ්ගො එව සියා, තස්මා යථානුසිට්ඨමෙව ගහෙතබ්බං-**අයං ගමනීයදීපනා.**

---

1. සී. I. භයහරණත්තසඞ්ඛාතෙ.
2. සී. I. අඤ්ඤදත්ථුපන
3. සී. 1 නසාධිතමෙතං
4. මු. බු. පා. අ. ඉච්ඡිතඤ්ච
5. මු. බු. පා. අ ගච්ඡාමීතිනිද්දිට්ඨස්ස ගමකස්සච ගමනීයං.

a. 193. ධම්මපද.
b. කොසලසංයුත්ත
c. ඛන්ධසංයුත්ත උපයවග්ග.
d. ධම්මපදං
e. මහාවග්ගමහාඛන්ධ.

ඉදානි "යං වුත්තං ධම්මංසරණම්ච්චාදි වදෙපෙස නයොමතො"ති එත්ථ වුච්චතෙ; යථායං බුද්ධංසරණං ගච්ඡාමීති එත්ථ අත්ථවණ්ණනා නයොවුත්තො "ධම්මංසරණං ගච්ඡාමි සඞ්ඝං සරණං ගච්ඡාමී"ති එතස්මිම්පිපදද්වයෙ එසෙවත්ථො[1] වෙදිතබ්බො; 'අත්‍රහි ධම්මසංඛාතං අත්ථතො ව්‍යඤ්ජනතො ච විභාවනමත්තමෙව අසදිසං. සෙසං වුත්ත සදිසමෙව. යදෙවෙත්ථ[2] අසදිසං, තං වුච්චතෙ. මග්ගඵලනිබ්බාණානීති ධම්මොති එකෙ, භාවිතමග්ගානං සච්ඡිකතනිබ්බාණානඤ්ච අපායෙසු අපතනභාවෙන ධාරණතො පරමස්සාසවිධානතො ච මග්ගවිරාගො[3] එව ඉමස්මිං අත්ථෙ ධම්මොති අම්හාකං ඛන්ති. **අග්ගප්පසාද සුත්තං**චෙත්ථ සාධකං–වුත්තංහෙතං "යාවතා භික්ඛවෙ ධම්මා සංඛතා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී"ති[a] එවමාදි–චතුබ්බිධඅරියමග්ගසමඞ්ගීනං චතුසාමඤ්ඤඵලසමධිවාසිතබන්ධසන්තානානඤ්ච පුග්ගලානං සමූහො දිට්ඨිසීලසඞ්ඝාතෙන සංහතත්තා[4] **සංඝො** වුත්තං චෙතං භගවතා "තංකිම්මඤ්ඤසි **ආනන්ද** යෙ වො මයා ධම්මා අභිඤ්ඤාය දෙසිතා, සෙය්‍යථීදං චත්තාරො සතිපට්ඨානා, චත්තාරො සම්මප්පධානා, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, පඤ්චින්ද්‍රියානි, පඤ්චබලානි, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, පස්සසි නො ත්වං **ආනන්ද** ඉමෙසු ධම්මෙසු ද්වෙපි භික්ඛූ නානාවාදෙ"ති. අයංහි පරමත්ථසඞ්ඝො සරණන්ති ගමනීයො, සුත්තෙසුච "ආහුණෙය්‍යො පාහුණෙය්‍යො දක්ඛිණෙය්‍යො අඤ්ජලිකරණීයො අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ලොකස්සා"ති[b] වුත්තො. එතම්පන සරණං ගතස්ස[5] අඤ්ඤම්පි භික්ඛු සංඝෙ වා භික්ඛුනීසඞ්ඝෙ වා බුද්ධපමුඛෙ වා සඞ්ඝෙ සම්මුතිසඞ්ඝෙ වා චතුවග්ගාදිභෙදෙ පුග්ගලෙපි වා භගවන්තං උද්දිස්ස පබ්බජිතෙ වන්දනාදිකිරියාය සරණාගමනං නෙවභිජ්ජති, නසංකිලිස්සති. අයමෙත්ථ විසෙසො. වුත්තාවසෙසන්තු ඉමස්ස දුතියස්ස ච සරණාගමනස්ස භෙදාභෙදාදිවිධානං පුබ්බෙවුත්තනයෙනෙව[6] වෙදිතබ්බං– අයං තාව **ධම්මං සරණම්ච්චාදිවදෙපෙසනයො මතොති එතස්ස අත්ථවණ්ණනා** :–

ඉදානි "අනුපුබ්බවවත්ථානෙ කාරණංච විනිද්දිසෙ" ඉති එත්ථ–එතෙසු ච තීසු සරණවචනෙසු සබ්බසත්තානං අග්ගො'ති කත්වා පඨමං බුද්ධො, තප්පභවතො[7] තදුපදෙසතො ච අනන්තරං ධම්මො, තස්ස ධම්මස්ස ආධාරතො තදාසෙවතො ච අන්තෙ සඞ්ඝො–සබ්බසත්තානං වා හිතෙ නියොජකො'ති කත්වා පඨමං බුද්ධො, සබ්බසත්තහිතත්තා අනන්තරං ධම්මො, හිතාධිගමාය පටිපන්නො අධිගත හිතො චාති කත්වා අනන්තරං සඞ්ඝො, සරණභාවෙන වවත්ථපෙත්වා පකාසිතො'ති එවං **අනුපුබ්බවවත්ථානෙ කාරණං ච විනිද්දිසෙති.**

a. චතුක්කඞ්ගුත්තර අග්ගප්පසාදසුත්ත.
b. ඉතිවුත්තකපාළි.
1. මු.බු.පා.අ. එසොඑව අත්ථො.
2. මු. බු. පා. අ. යදිවෙත්ථ.
3. මු. බු. පා. අ. මග්ගවිරාගා.
4. සී. I. සංඝාතත්තා.
5. සරණාගතස්ස
6. සී. II. පුබ්බනයෙනෙව.
7. සී. II, තප්පභවත්තාය.

ඉදානි "යස්මා[1] වුත්තංසරණත්තයමෙතං ච උපමාහි පකාසයෙ"ති තස්මා[2] වුච්චතෙ-එත්ථ පන පුණ්ණචන්දො විය බුද්ධො, චන්දකිරණ නිකරො විය තෙන දෙසිතො ධම්මො, පුණ්ණචන්දකිරණසමුප්පාදිත හිලාදෙ[3] ලොකො විය සඞ්ඝො; බාලසූරියො විය බුද්ධො, තස්ස රංසි ජාලමිව වුත්තප්පකාරො ධම්මො, තෙන තිරොභාවිතන්ධකාරො[4] ලොකො විය සඞ්ඝො-වනදහනපුරිසො විය බුද්ධො, වනදහනඅග්ගිවිය කිලෙසවනදහනො ධම්මො, දඩ්ඪවනත්තා ඛෙත්තභූතො විය භූමි භාගො දඩ්ඪකිලෙසත්තා පුඤ්ඤක්ඛෙත්තභූතො සඞ්ඝො-මහාමෙඝො විය බුද්ධො, සලිලවුට්ඨිවිය ධම්මො, වුට්ඨිනිපාතූපසමිතරෙණුවිය ජන පදෙ උපසමිතකිලෙසරෙණු සඞ්ඝො-සුසාරථිවිය බුද්ධො, අස්සාජානීය විනයනූපායොවිය ධම්මො, සුවිනීතස්සාජානීයසමූහො විය සඞ්ඝො-සබ්බදිට්ඨිසල්ලුද්ධරණතො සල්ලකත්තොවිය බුද්ධො, සල්ලුද්ධරණු පායොවිය ධම්මො, සමුද්ධටසල්ලො විය ජනො සමුද්ධටදිට්ඨිසල්ලො සඞ්ඝො-මොහපටලසමුප්පාටනතො[5] වා සලාකා[6] විය බුද්ධො, පටල සමුප්පාටනූපායොවිය ධම්මො, සමුප්පාටිතපටලොවිය විප්පසන්න ලොචනො ජනො සමුප්පාටිතමොහපටලො විප්පසන්නඤාණලොචනො සඞ්ඝො-සානුසයකිලෙසව්‍යාධිහරණසමත්ථතාය වා කුසලො වෙජ්ජො විය බුද්ධො, සම්මාපයුත්තභෙසජ්ජමිව ධම්මො, භෙසජ්ජපයොගෙන[7] සමුපසන්තව්‍යාධිවිය ජනසමුදායො සමුපසන්තකිලෙසව්‍යාධ්‍යනුසයො[8] සඞ්ඝො-අථවා සුදෙසකොවිය බුද්ධො, සුමග්ගොවිය ඛෙමන්තභූමි[9] වියච ධම්මො, තම්මග්ගපටිපන්නො[10] ඛෙමන්ත භූමිප්පත්තොවියච ජන සමූහො සඞ්ඝො-සුනාවිකොවිය බුද්ධො, නාවාවිය ධම්මො, තාය පාරප්පත්තසම්පත්තිකොවිය[11] ජනො සඞ්ඝො-හිමගිරි[12] විය බුද්ධො, තප්පභවොසධමි'ව ධම්මො, ඔසධොපභොගෙන[13] නිරාමයො ජනොවිය සඞ්ඝො-ධනදොවිය බුද්ධො, ධනමිව ධම්මො, යථාධිප්පායං ලද්ධධනො ජනොවිය සම්මාලද්ධඅරියධනො සඞ්ඝො-නිධිදස්සකොවිය බුද්ධො, නිධිවිය ධම්මො, නිධිප්පත්තොවිය ජනො සඞ්ඝො-අපිච අභයදො විය ධීරපුරිසො බුද්ධො, අභයමිව ධම්මො, සම්පත්තාභයො විය ජනො අච්චන්තප්පත්තාභයො[14] සඞ්ඝො-අස්සාසකොවිය බුද්ධො, අස්සාසො විය ධම්මො, අස්සත්ථජනොවිය සඞ්ඝො-සුමිත්තොවිය බුද්ධො, හිතූප දෙසොවිය ධම්මො, හිතානුයොගෙන[15] පත්තසදත්ථො[16] විය ජනො සඞ්ඝො-රතනාකරො[17] විය බුද්ධො, රතනසාරො[18] විය ධම්මො, රතන

1. මු. බු. පා. අ. යම්පි.
2. මු. බු. පා. අ. තම්පි
3. මු. බු. පා. අ. සමුප්පාදිතපීතිකො.
4. මු. බු. පා. අ. විහතන්ධකාරො.
5. මු. බු. පා. අ. සමුප්පාටනතො
6. මු. බු. පා. අ. සලාකියො.
7. සී. I. භෙසජ්ජුපභොගෙන.
8. සී. I & II කිලෙසව්‍යසනානුසයො
9. මු. බු. පා. අ. ඛෙමන්තභූමියා.
10. මු. බු. පා. අ. මග්ගපටිපන්නො.
11. සී. I පාරප්පත්තාවියසංයත්තිකො.
12. මු. බු. පා. අ. හිමවා.
13. මු. බු. පා. අ. ඔසධූපභොගෙන
14. සී. I. අච්චන්තසබ්බාභයො.
15. මු. බු. පා. අ. හිතූපයොගෙන
16. පත්තසබ්බත්ථොවිය.
17. ධනාකරො.
18. ධනසාරො.

සාරූපභොගී[1] විය ජනො සඞ්ඝො-රාජකුමාරනහාපකො විය බුද්ධො, සිනානසලිලං විය ධම්මො, සුන්හාතරාජකුමාරවග්ගො විය සද්ධම්මසලිලසිනාතො සඞ්ඝො-අලඞ්කාරකො[2] විය බුද්ධො, අලඞ්කාරෙ විය ධම්මො, අලඞ්කතරාජපුත්තගණො විය සද්ධම්මාලඞ්කතො සඞ්ඝො-චන්දනරුක්ඛො විය බුද්ධො, තප්පභවචන්දන[3]මිව ධම්මො, චන්දනූපභොගෙන සන්තපරිළාහො ජනො විය සද්ධම්මූපභොගෙන අච්චන්තසන්තපරිපරිළාහො සඞ්ඝො-ධම්මදායජ්ජසම්පදානකො පිතා විය බුද්ධො, දායජ්ජං විය ධම්මො, දායජ්ජහරෙ පුත්තවග්ගො විය සද්ධම්මදායජ්ජහරෙ සඞ්ඝො-විකසිතපදුමො විය බුද්ධො, තප්පභවමධු විය ධම්මො, තදුපභොගී මධුකරගණො විය සඞ්ඝො'ති-එවං **සරණත්තයමෙතස්ස උපමාහි පකාසයෙ**ති. එත්තාවතා යා මයා පුබ්බෙ කෙන කත්ථ කදා කස්මා භාසිතං සරණත්තයන්ති ආදි චතූහි ගාථාහි අත්ථවණ්ණනාය මාතිකා නික්ඛිත්තා, සා අත්ථතො පකාසිතා හොතී'ති.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය
සරණවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

එවං සරණාගමනෙහි සාසනොතාරං දස්සෙත්වා, සාසනං[4] **ඔතිණ්ණෙන** උපාසකෙන වා පබ්බජිතෙන වා යෙසු සික්ඛාපදෙසු **පඨමං** සික්ඛිතබ්බං, තානි දස්සෙතුං නික්ඛිත්තස්ස සික්ඛාපදපාඨස්ස **ඉදානි වණ්ණනත්ථං** අයං මාතිකා :-

"යෙන යත්ථ යදා යස්මා වුත්තානෙතානි තං නයං,
වත්වා කත්වා වවත්ථානං සාධාරණවිසෙසතො.

පකතියා ච යං වජ්ජං වජ්ජං පණ්ණත්තියා ච යං,
වවත්ථපෙත්වා තං කත්වා පදානං ව්‍යඤ්ජනත්ථතො.

සාධාරණානං සබ්බෙසං සාධාරණවිභාවනං,
අථපඤ්චසු පුබ්බෙසු විසෙසත්ථපකාසනො.

පාණාදිපාණාතිපාතප්පභුතිභෙදකතාදිතො,
ආරම්මණාදානභෙද මහාසාවජ්ජතො තථා.

පයොගඞ්ගසමුට්ඨාන වෙදනාමූලකම්මතො,
විරමතො[5] ච ඵලතො විඤ්ඤූතබ්බා විනිච්ඡයා.

යොජෙතබ්බං තතො සුත්තං පච්ඡිමෙස්වපි පඤ්චසු,
ආවෙණිකඤ්ච වත්තබ්බං ඤෙය්‍යා ගීතාදිතා'පි වා"ති.

---

1. මු. බු. පා අ. ධනසාරූපභොගී.
2. මු. බු. පා, අ. අලඞ්කාර කාරකො.
3. මු. බු පා, අ. තප්පභවගන්ධා.
4. ඉදං මුද්දිත බුද්ධපාඨට්ඨකථායං නත්ථි.
5. සී. I & II, විරමතො.

තත්ථ එතානි පාණාතිපාතාවෙරමණීආදීනි **දසසික්ඛාපදානි** භගවතා එව වුත්තානි, න සාවකාදීහි, තානිච සාවත්ථියං වුත්තානි **ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස** ආරාමෙ ආයස්මන්තං **රාහුලං** පබ්බාජෙත්වා **කපිලවත්ථුතො සාවත්ථිං** අනුප්පත්තෙන සාමණෙරානං සික්ඛාපදවවත්ථාපනත්ථං.

වුත්තං හෙතං :–

“අථඛො භගවා **කපිලවත්ථුස්මිං** යථාභිරන්තං විහරිත්වා යෙන **සාවත්ථි**, තෙන චාරිකං පක්කාමි. අනුපුබ්බෙන චාරිකං චරමානො යෙන සාවත්ථි, තදවසරි, තත්‍රසුදං භගවා **සාවත්ථියං** විහරති **ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස** ආරාමෙ. තෙන ඛො පන සමයෙන–පෙ– අථඛො සාමණෙරානං එතදහොසි, කතිනුඛො අම්හාකං සික්ඛාපදානි කත්ථච අම්හෙහි සික්ඛිතබ්බ'න්ති, භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසුං **අනුජානාමි භික්ඛවෙ සාමණෙරානං දසසික්ඛාපදානි, තෙසු ච සාමණෙරෙහි සික්ඛිතුං, පාණාතිපාතාවෙරමණී**–පෙ–**ජාතරූපරජතපටිග්ගහණාවෙරමණී**ති[a]. තානෙතානි–“සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසූති[b] වුත්තසුත්තානුසාරෙන[1] සරණාගමනෙසු ච දසසීලපාඨානුසාරෙන **පාණාතිපාතාවෙරමණීසික්ඛාපදංසමාදියාමී**ති එවං වාචනාමග්ගං ආරොපිතානීති වෙදිතබ්බානි. එවං තාව **යෙන යත්ථ යදා යස්මා වුත්තා යෙනානීති සො තස්සා වුත්තො**[2]–එත්ථ ච ආදිතො වෙ චතුත්ථපඤ්චමානි උපාසකානං සාමණෙරානං ච **සාධාරණානි නිච්ච** සීලවසෙන, උපොසථසීලවසෙන පන උපාසකානං **සත්තමං අට්ඨමං** වෙකං අඞ්ගං[3] කත්වා සබ්බපච්ඡිමවජ්ජානි සබ්බානිපි සාමණෙරෙහි සාධාරණානි, පච්ඡිමං පන සාමණෙරානඤ්ඤෙව **විසෙසභූතන්ති එවං සාධාරණවිසෙසතො වවත්ථානං ඤාතබ්බං**. පඨමාවෙත්ථ පඤ්ච එකන්තඅකුසලචිත්තසමුට්ඨානා පාණාතිපාතාදීනං පකතිවජ්ජතො වෙරමණියො[4]. සෙසා පණ්ණත්තිවජ්ජතො'ති එවං **පකතියා ච යං වජ්ජං වජ්ජංපණ්ණත්තියා ච යං තං වවත්ථාපෙතබ්බං**. යස්මා චෙත්ථ “වෙරමණීසික්ඛාපදං සමාදියාමී”ති එතානි සබ්බසාධාරණානි පදානි. තස්මා එතෙසං පදානං ව්‍යඤ්ජනතො ච අත්ථතො ච අයං **සාධාරණවිභාවනා** වෙදිතබ්බා. **ව්‍යඤ්ජනතො** තාව **වෙරමණී**ති වෙරංමනතීති වෙරමණී, වෙරං පජහති විනොදෙති ව්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙතී'ති අත්ථො. විරමති වා එතාය කරණභූතාය වෙරමහා පුග්ගලොති විකාරස්ස වෙකාරං කත්වා වෙරමණී, තෙනෙවෙත්ථ වෙරමණීසික්ඛාපදං විරමණීසික්ඛාපදන්ති විධා සජ්ඣායං කරොන්ති. සික්ඛිතබ්බාති **සික්ඛා**, පජ්ජතෙ අනෙනාති **පදං**–සික්ඛාය පදං, **සික්ඛාපදං**–අධිගමූපායො'ති

---

a. මහාවග්ගමහාඛන්ධක.

b. දීඝනිකාය සාමඤ්ඤඵලසුත්ත.

1. මු. බු. පා. අ. සුත්තානුසාරෙන

2 සොතස්සොවුත්තො ඉච්චස්සඨානෙ තංතස්සන්තිඑත්තකමෙව මුද්දිත බුද්ධක.

3. වෙකඞ්ගං ඉතිපි අත්ථි.

4. මු. බු. පා. අ. පකතිවජ්ජවෙරමණියො පාඨට්ඨකථායං අත්ථි.

අත්‍ථො; අථ වා මූලං නිස්සයො පතිට්ඨාති වුත්තං හොති, වෙරමණී එව සික්ඛාපදං **වෙරමණීසික්ඛාපදං, විරමණීසික්ඛාපදං** වා දුති යෙන නයෙන. සමාදියාමි-**සමාදියාමි**, අවීතික්කමනාධිප්පායෙන අච්ඡිද්දකාරිතාය අසබලකාරිතාය ච ආදියාමීති වුත්තං හොති. **අත්‍ථතො** පන **වෙරමණී**ති කාමාවචරකුසලචිත්තසම්පයුත්තා විරති, සා පාණාතිපාතා විරමන්තස්ස "යා තස්මිං සමයෙ පාණාතිපාතා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලා'නතික්කමො සෙතුඝාතො"ති[a] එවමාදිනා නයෙන **විභඞ්ගෙ** වුත්තා.

කාමඤ්චෙසා[1] වෙරමණීනාම ලොකුත්තරාපි අත්‍ථි, ඉධ පන සමාදියාමීති වුත්තත්තා සමාදානවසෙන පවත්තිරහා න හොතීති කාමාවචරකුසලචිත්තසම්පයුත්තා විරතීති වුත්තා. සික්ඛාති, තිස්සො සික්ඛා අධිසීලසික්ඛා අධිචිත්තසික්ඛා අධිපඤ්ඤාසික්ඛාති. ඉමස්මිං පනත්‍ථෙ සම්පයුත්තවිරතිසීලං ලොකියවිපස්සනා රූපාරූපජ්ඣානානි අරියමග්ගො **සික්ඛා**ති අධිප්පෙතා-යථාහ :-

"කතමෙ ධම්මා සික්ඛා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං-පෙ-අවික්ඛෙපො හොති-පෙ-ඉමෙ ධම්මා සික්ඛා. කතමෙ ධම්මා සික්ඛා? යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි-පෙ-පඨමජ්ඣානං. පඤ්චමජ්ඣානං-පෙ-අවික්ඛෙපො හොති-පෙ-ඉමෙ ධම්මා සික්ඛා. කතමෙ ධම්මා සික්ඛා? යස්මිං සමයෙ අරූපූපපත්තියා-පෙ-නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනසහගතං-පෙ-අවික්ඛෙපො හොති-පෙ-ඉමෙ ධම්මා සික්ඛා. කතමෙ ධම්මා සික්ඛා? යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නීය්‍යානිකං -පෙ- අවික්ඛෙපො හොති -පෙ- ඉමෙ ධම්මා සික්ඛා"ති.[b] එතාසු සික්ඛාසු යස්සා කස්සාචි සික්ඛාය පදං අධිගමූපායො අථ වා නිස්සයො පතිට්ඨාති සික්ඛාපදං. වුත්තංහෙතං- "සීලංනිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙන්තො බහුලීකරොන්තො"ති එවමාදි. එවමෙත්‍ථ **සාධාරණානං පදානං සාධාරණා ව්‍යඤ්ජනතො අත්‍ථතො ච එවංවිභාවනා කාතබ්බා,** ඉදානි යං වුත්තං :-

"අථ පඤ්චසු පුබ්බෙසු විසෙසත්‍ථප්පකාසනො,
පාණාදිපාණාතිපාතප්පභුතීහෙකතාදිතො.

ආරම්මණාදානභෙදා මහාසාවජ්ජතො තථා,
පයොගඞ්ගසමුට්ඨාන වෙදනාමූලකම්මතො
විරමතො ච ඵලතො විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො"ති.

---

a. විභඞ්ගප්පකරණ සික්ඛාපදවිභඞ්ග. b විභඞ්ගප්පකරණ සික්ඛාපද. විභඞ්ග

1. සී. I. කාමඤ්චෙසා.

එත්ථ වුච්චති "පාණාදිපාණාතිපාතා"ති, එත්ථ තාව **පාණො**'ති ජීවිතින්ද්‍රියපටිබද්ධා ඛන්ධසන්තති, තං වා උපාදාය පඤ්ඤත්තො සත්තො. තස්මිං පන පාණෙ පාණසඤ්ඤිනො තස්ස පාණස්ස ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදක උපක්කමසමුට්ඨාපිකා කායවචීද්වාරානං අඤ්ඤතරද්වාරප්පවත්තා වධකචෙතනා පාණාතිපාතො.

අදින්නාදානන්ති එත්ථ තාව අදින්නන්ති පරපරිග්ගහීතං, යත්ථ පරො යථාකාමකාරිතං ආපජ්ජන්තො අදණ්ඩාරහො අනුපවජ්ජො ච හොති. තස්මිං පන පරපරිග්ගහිතෙ පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිනො තදාදායකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා කායවචීද්වාරානං අඤ්ඤතරද්වාරප්පවත්තා එව ථෙය්‍යචෙතනා අදින්නාදානං.

අබ්‍රහ්මචරියන්ති, අසෙට්ඨචරියං **ද්වයංද්වයසමාපත්ති** මෙථුන පතිසෙවනා. තත්ථ[1] කායද්වාරප්පවත්තා අසද්ධම්මපතිසෙවනට්ඨාන වීතික්කමචෙතනා අබ්‍රහ්මචරියං.[1]

මුසාවාදෙති, එත්ථ මුසා'ති විසංවාදනපුරෙක්ඛාරස්ස අත්ථභඤ්ජනකො වචීපයොගො, කායප්පයොගො වා, විසංවාදනාධිප්පායෙන පන පරවිසංවාදකකායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා කායවචීද්වාරානමෙව අඤ්ඤතරද්වාරප්පවත්තා මිච්ඡාචෙතනා මුසාවාදො.

සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානාති එත්ථ **සුරා**ති පඤ්ච සුරා, පිට්ඨසුරා, පූවසුරා, ඔදනසුරා, කිණ්ණපක්ඛිත්තා, සම්භාරපක්ඛිත්තා චා'ති, **මෙරය**මපි, පුප්ඵාසවො, ඵලාසවො, ගුළාසවො, මධ්වාසවො, සම්භාර සංයුත්තො චා'ති පඤ්චවිධං, **මජ්ජ**න්ති, තදුභයමෙව[2] **මදනීයට්ඨෙන**[3] යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චි අත්ථි මදනීයං, යෙන පීතෙන මත්තො හොති පමත්තො, ඉදං වුච්චති මජ්ජං, **පමාදට්ඨාන**'න්ති, යාය චෙතනාය තම්පිවති අජ්ඣොහරති සා චෙතනා මදප්පමාදහෙතුතො පමාදට්ඨානන්ති වුච්චති, තතො අජ්ඣොහරණාධිප්පායෙන කායද්වාරප්පවත්තා සුරාමෙරයමජ්ජානං අජ්ඣොහරණචෙතනා සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානන්ති වෙදිතබ්බා, එවං තාවෙත්ථ **පාණාදි පාණාතිපාතප්පභුතීහි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.**

එකතාදිතොති එත්ථ ආහ, කිං පන වජ්ඣවධකප්පයොග චෙතනාදීනං එකතාය පාණාතිපාතස්ස අඤ්ඤස්ස වා අදින්නාදානා දිනො එකතාය එකත්තං නානතාය ච නානත්තං හොති උදාහු නොති, කස්මා පනෙතං වුච්චතී'ති? යදි තාව එකතාය එකත්තං අථ යදා එකං වජ්ඣං බහූ වධකා වධෙන්ති එකො වා වධකො බහුකෙ වජ්ඣෙ වධෙන්ති, එකෙන වා සාහත්ථිකාදිනා පයොගෙන බහූ වජ්ඣා වධීයන්ති, එකා වා චෙතනා බහුවජ්ඣානං ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදකං පයොගං සමුට්ඨාපෙති–තදා එකෙන පාණාතිපාතෙන භවිතබ්බං,

1. I. තත්ථඉති අබ්‍රහ්මචරියං ඉතිච බුද්ධකපාඨට්ඨකථායං නත්ථි.
2. මු. බු. පා. අ. තදුභයම්පි. 3. මජ්ජං ඉතිච මුද්දිත බුද්ධකපාඨට්ඨකථායං දිස්සතෙ.

යදි පන නානතාය නානත්තං, අථ යදා එකො වධකො එකස්සත්ථාය එකං පයොගං කරොන්තො බහූ වජ්ඣෙ වධෙති, බහූ වා වධකා දෙවදත්තයඤ්ඤදත්තසොමදත්තාදීනං බහුන්නමත්ථාය බහූ පයොගෙ කරොන්තා එකමෙව දෙවදත්තං යඤ්ඤදත්තං සොමදත්තං වා වජ්ඣං[1] වධෙන්ති, බහූහි වා සාහත්ථිකාදීහි පයොගෙහි එකො වජ්ඣො වධීයති බහූ වා චෙතනා එකස්සෙව වජ්ඣස්ස ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදකං පයොගං සමුට්ඨාපෙන්ති, තදා බහූහි පාණාතිපාතෙහි භවිතබ්බං, උභයම්පි චෙතමයුත්තං. අථෙව එතෙසං වජ්ඣාදීනං එකතාය එකත්තං නානතාය නානත්තං අඤ්ඤදථෙවතු එකත්තං නානත්තංච හොති, තං වත්තබ්බං, යථාච පාණාතිපාතස්ස එවං සෙසානම්පීති, වුච්චතෙ, න තාව පාණාතිපාතස්ස වජ්ඣවධකාදීනං පච්චෙකමෙකතාය එකතා නානතාය නානතා, කින්තු පන වජ්ඣවධකාදීනං යුගනද්ධමෙකතාය එකතා, විත්තම්පිතු තෙසං තතො අඤ්ඤතරස්ස වා නානතාය නානතා, තථාහි, බහුසු වධකෙසු බහූහි සරක්ඛෙපාදීහි[2] එකෙන වා ඔපාතඛණනාදිනා පයොගෙන බහූ වජ්ඣෙ වධෙන්තෙසුපි බහූ පාණාතිපාතා හොන්ති-එකස්මිං වධකෙ එකෙන බහූහි වා පයොගෙහි තප්පයොගසමුට්ඨාපිකාය ච එකාය වා බහූහි වා චෙතනාහි බහූ වජ්ඣෙ වධෙන්තෙපි බහූ පාණාතිපාතා හොන්ති, බහුසු ච වධකෙසු යථාවුත්තප්පකාරෙසු බහූහි එකෙනාපි පයොගෙන එකං වජ්ඣං වධෙන්තෙසුපි බහූ පාණාතිපාතා හොන්ති, එසනයො අදින්නාදානාදීසු පීති-එවමෙත්ථ **එකතාදිතො'පි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.**

ආරම්මණතොති, පාණාතිපාතොචෙත්ථ ජීවිතින්ද්‍රියාරම්මණො අදින්නාදානඅබ්‍රහ්මචරියසුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානානි රූපධම්මෙසු රූපායතනාදිඅඤ්ඤතරසංඛාරාරම්මණානි, මුසාවාදෙ යස්ස මුසා භණති, තමාරභිත්වා පවත්තත්තතො සත්තාරම්මණො, අබ්‍රහ්මචරියම්පි සත්තාරම්මණන්ති එකෙ. අදින්නාදානඤ්ච යදා සත්තො හරිතබ්බො හොති තදා සත්තාරම්මණන්ති. අපි චෙත්ථ සංඛාරවසෙනෙව සත්තෙ ආරභන්ති-න පණ්ණත්තිවසෙනාති. එවමෙත්ථ **ආරම්මණතොපි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.**

ආදානතොපි පාණාතිපාතා වෙරමණීසික්ඛාපදාදීනි සාමණෙරෙහි භික්ඛුසන්තිකෙ සමාදින්නානෙව සමාදින්නානි හොන්ති, උපාසකෙන පන අත්තනා සමාදියන්තෙනාපි සමාදින්නානි හොන්ති පරස්ස සන්තිකෙ සමාදියන්තෙනාපි, එකජ්ඣං සමාදින්නානිපි සමාදින්නානි හොන්ති පච්චෙකං සමාදින්නානිපි, කින්තු පන එකජ්ඣං සමාදියතො එකායෙව විරති එකාව චෙතනා හොති, කිච්චවසෙන පනෙතාසං පඤ්චත්තං පඤ්ඤායති, පච්චෙකං සමාදියතො පන පඤ්චෙව විරතියො පඤ්චෙව චෙතනා හොන්තී'ති වෙදිතබ්බා-එවමෙත්ථ **ආදානතො'පි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.**

1. වජ්ඣං ඉති එකච්චෙසු නත්ථි. 2. මු. බු. පා. අ. සරසත්ථාදීහි.

භෙදතොපි සාමණෙරානං හෙත්ථ එකස්මිං භින්නෙ සබ්බානිපි භින්නානි හොන්ති. පාරාජිකට්ඨානානි හි තානි. තෙසං යං පන වීතික්කන්තං හොති තෙනෙව කම්මබන්ධො[1] ගහට්ඨානං පන එකස්මිං භින්නෙ එකමෙව භින්නං හොති, යතො තෙසං තං සමාදානෙනෙව පුන පඤ්චඞ්ගිකත්තං සීලස්ස සම්පජ්ජති. අපරෙ පන ආහු විසුංවිසුං සමාදින්නෙසු එකස්මිං භින්නෙ එකමෙව භින්නං හොති පඤ්චඞ්ග සමන්නාගතං සීලං සමාදියාමීති එවං පන එකතො සමාදින්නෙසු එකස්මිං භින්නෙ තෙසම්පි සබ්බානි භින්නානි හොන්ති, කස්මා?[2] සමාදානස්ස භින්නත්තා. යං පන වීතික්කන්තං, තෙනෙව කම්මබන්ධො. එවමෙත්ථ **භෙදතො'පි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො**.

මහාසාවජ්ජතොති, ගුණවිරහිතෙසු තිරච්ඡානගතාදිසු පාණෙසු ඛුද්දකෙ පාණෙ පාණාතිපාතො අප්පසාවජ්ජො, මහාසරීරෙ මහාසාවජ්ජො, කස්මා? පයොගමහන්තතාය, පයොගසමත්තෙ'පි වත්ථුමහන්තතාය, ගුණවන්තෙසු පන මනුස්සාදිසු අප්පගුණෙ පාණාතිපාතො අප්පසාවජ්ජො, මහාගුණෙ මහාසාවජ්ජො, සරීරගුණානන්තු[3] සමභාවෙ සති කිලෙසානං උපක්කමානඤ්ච මුදුතාය අප්පසාවජ්ජතා තිබ්බතාය මහාසාවජ්ජතා ච වෙදිතබ්බා–එසනයො සෙසෙසුපි, අපි චෙත්ථ සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානමෙව මහාසාවජ්ජං, න තථා පාණාතිපාතාදයො, කස්මා? මනුස්සභූතස්සාපි උම්මත්තකභාවසංවත්තනෙන අරියධම්මන්තරායකරණතො'ති එවමෙත්ථ **මහාසාවජ්ජතො'පි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො**.

පයොගතොති, එත්ථ ච පාණාතිපාතස්ස සාහත්ථිකො, ආණත්තිකො, නිස්සග්ගියො, ථාවරො, විජ්ජාමයො, ඉද්ධිමයො'ති ඡප්පයොගා–තත්ථ කායෙන වා කායපටිබද්ධෙන වා පහරණං සාහත්ථිකො පයොගො, සො උද්දිස්සානුද්දිස්සභෙදතො දුවිධො හොති, තත්ථ උද්දිස්සකෙ යං උද්දිස්ස පහරති තස්සෙව මරණෙන කම්මුනා බජ්ඣති, යො කොචි මරතූති එවං අනුද්දිස්සකෙ පහාරප්පච්චයා යස්ස කස්සචි මරණෙන, උභයථාපි[4] ච පහරිතමත්තෙ වා මරතු පච්ඡා වා තෙනෙව රොගෙන, පහරිතක්ඛණෙ එව කම්මුනා බජ්ඣති, මරණාධිප්පායෙන ච පහාරං දත්වා තෙන අමතස්ස පුන අඤ්ඤෙන චිත්තෙන පහාරෙ දින්නෙ පච්ඡාපි, යදි පඨමප්පහාරෙනෙව මරති, තදා එව කම්මුනා බද්ධො හොති.[5] අථ දුතියප්පහාරෙනෙව මරති නත්ථි පාණාතිපාතො. උභයෙහි මතෙපි පඨමප්පහාරෙනෙව කම්මුනා බද්ධො; උභයෙහි'පි අමතෙ නෙවත්ථි පාණාතිපාතො. එසනයො බහූහි'පි එකස්ස පහාරෙ දින්නෙ. තත්‍රාපි'හි යස්ස පහාරෙන මරති තස්සෙව කම්මුනා බද්ධො[6] හොතී'ති.

1. ස්. II කම්මබන්ධො.
2. ඉදං එකච්චෙසු නත්ථි.
3. සරීරගුණසමානභාවෙ'ති. එකත්ථ.
4 උභයත්ථාපි
5. හොතීති එකත්ථ නත්ථි.
6. මු. බු. පා. අ. කම්මබන්ධො,

අධිට්ඨිත්වා පන ආණාපනං ආණත්තිකො පයොගො, තත්‍ථා'පි සාහත්‍ථිකෙ වුත්තනයෙනෙව කම්මුනා බන්‍ධො අනුසරිතබ්බො, ඡබ්බිධො චෙත්‍ථ නියාමො වෙදිතබ්බො–

“වත්‍ථු කාලො ච ඔකාසො ආයුධං ඉරියාපථො,
කිරියාවිසෙසො'ති ඉමෙ ඡ ආණත්තිනියාමකා.”

තත්‍ථ **වත්‍ථූ**ති, මාරෙතබ්බො පාණො. **කාලො**'ති, පුබ්බණ්හාපරණ්හාදිකාලො වා යොබ්බනථාමවිරියාදිකාලො[1] වා, **ඔකාසො**'ති, ගාමො වා[2] වනං වා රච්ඡා[3] වා සිංඝාටකං වා'ති එවමාදි, **ආයුධ**'න්ති, අසි වා උසු වා සත්ති වා'ති එවමාදි–**ඉරියාපථො**ති, මාරෙතබ්බස්ස මාරකස්ස ච ඨානං වා නිසජ්ජාවා'ති එවමාදි–**කිරියාවිසෙසො**'ති විජ්ඣනං වා ඡෙදනංවා භෙදනං වා සංඛමුණ්ඩිකං වා'ති එවමාදි.

යදි හි වත්‍ථුං විසංවාදෙත්වා යං මාරෙහීති ආණත්තො තතො අඤ්ඤං මාරෙති, ආණාපකස්ස නත්‍ථි කම්මබන්‍ධො, අථ වත්‍ථුං අවිසංවාදෙත්වා මාරෙති ආණාපකස්ස ආණත්තික්ඛණෙ ආණත්තකස්ස ච මාරණක්ඛණෙති උභයෙසම්පි කම්මබන්‍ධො. එසනයො කාලාදීසුපි. මාරණත්‍ථං පන කායෙන වා කායපටිබද්ධෙන වා පහරණනිස්සජ්ජනං නිස්සග්ගිකො පයොගො, සො'පි උද්දිස්සානුද්දිස්සභෙදතො දුවිධො. එවං කම්මබන්‍ධො චෙත්‍ථ පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

මාරණත්‍ථමෙව ඔපාතඛණනං අපස්සෙනඋපනික්ඛිපනං[4] භෙසජ්ජ විසයන්තාදිප්පයොජනං වා ථාවරො පයොගො, සොපි උද්දිස්සානුද්දිස්ස භෙදතො දුවිධො. තතො තත්‍ථපි පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව කම්ම බන්‍ධො වෙදිතබ්බො, අයන්තු පන විසෙසො මූලට්ඨෙන ඔපාතාදීසු පරෙසං මූලෙන වා මුද්ධා වා දින්නෙසුපි යදි තප්පච්චයා කොචි[5]මරති මූලට්ඨස්සෙව කම්මබන්‍ධො, යදි ච තෙන අඤ්ඤෙන වා තත්‍ර ඔපාතෙ විනාසෙත්වා භූමිසමෙ කතෙපි පංසුධොවකාවා පංසුං ගණ්හන්ති, මූලඛණකා වා මූලානි ඛණන්තා ආවාටං කරොන්ති, දෙවෙ වා වස්සන්තෙ කද්දමො ජායති. තත්‍ථ ච කොචි ඔතරිත්වා වා ලඞ්ඝිත්වා වා මරති මූලට්ඨස්සෙව කම්මබන්‍ධො, යදි පන යෙන ලද්ධං සො අඤ්ඤං වා විත්‍ථටතරං ගම්භීරතරං වා කරොති, තප්පච්චයා ච කොචි මරති උභයෙසම්පි කම්මබන්‍ධො, යථා තු මූලානි මූලෙහි සංසන්‍දන්ති, තථා තත්‍ථ ඵලෙ කතෙ මුච්චති. එවං අපස්සෙනාදීසුපි යාව තෙසං පවත්ති තාව යථාසම්භවං කම්මබන්‍ධො වෙදිතබ්බො. මාරණත්‍ථම්පන විජ්ජා පරිජප්පනං විජ්ජාමයො පයොගො, දාඨායුධාදීනං දාඨාකොටනාදිමිව මාරණත්‍ථං කම්මවිපාකජිද්ධිවිකාරකරණං ඉද්ධිමයො පයොගොති, අදින්නාදානස්ස තු ථෙය්‍යපසය්හපටිච්ඡන්නපරිකප්පකුසාවහාරවසප්ප

---

1. යොබ්බනවස්සවිරියාදිකාලො සී. I. 3 මූ. බු. පා. අ. අරඤ්ඤං.
2. නිගමොවා ඉතිපි එකත්‍ථ. 4. මූ. බු. පා. අ. උක්ඛිපනං.
5 ඉදං මුද්දිත බුද්ධක පාඨට්ඨකථායං නත්‍ථි.

වත්තා සාහත්ථිකආණත්තිකාදයො පයොගා, තෙසම්පි වුත්තානු සාරෙනෙව පභෙදො වෙදිතබ්බො–අබ්‍රහ්මචරියාදීනං පන තිණ්ණම්පි සාහත්ථිකො එව පයොගො හොතීති,[1] එවමෙත්ථ **පයොගතොපි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.**

අඞ්ගතොති එත්ථ ච පාණාතිපාතස්ස පඤ්චඞ්ගානි භවන්ති, පාණො ච හොති, පාණසඤ්ඤී ච, වධකචිත්තඤ්ච පච්චුපට්ඨිතං හොති, වායමති, තෙන ච වායාමෙන[2] මරතීති. අදින්නාදානස්සපි පඤ්චෙව, පරපරිග්ගහිතඤ්ච හොති, පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤී ච, ථෙය්‍යචිත්තඤ්ච පච්චුපට්ඨිතං හොති, වායමති, තෙන ච ආදාතබ්බං ආදානං ගච්ඡතීති. අබ්‍රහ්මචරියස්ස පන චත්තාරි අඞ්ගානි භවන්ති, අජ්ඣාචරණීයවත්ථු[3] ච හොති, තත්ථ ච සෙවනචිත්තං පච්චුපට්ඨිතං හොති, සෙවනපච්චය පයොගඤ්ච සමාපජ්ජති, සාදියනඤ්චාති[4] තථා පරෙසං චිත්තං, තත්ථ මුසාවාදස්ස තාව මුසා ච හොති, තං වත්ථුවිසංවාදනචිත්තඤ්ච පච්චුපට්ඨිතං හොති, තජ්ජො ච වායාමො, පරවිසංවාදනඤ්ච ඤාපය මානා විඤ්ඤත්ති පවත්තතීති චත්තාරි අඞ්ගානි වෙදිතබ්බානි. සුරා මෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානස්ස පන සුරාදීනඤ්ච අඤ්ඤතරං හොති, මදනීයපාතුකාමතා චිත්තඤ්ච පච්චුපට්ඨිතං හොති, තජ්ජඤ්ච වායාමං ආපජ්ජති, පීතෙච පවිසතීති ඉමානි චත්තාරීති එවමෙත්ථ **අඞ්ගතො විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.**

සමුට්ඨානතොති පාණාතිපාතඅදින්නාදානමුසාවාදාවෙත්ථ කාය චිත්තතො වාචාචිත්තතො කායවාචාචිත්තතොචාති තිසමුට්ඨානා හොන්ති. අබ්‍රහ්මචරියං කායචිත්තවසෙන එකසමුට්ඨානමෙව– සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානං කායතොච කායචිත්තතොචාති ද්විසමුට්ඨා නන්ති, එවමෙත්ථ **සමුට්ඨානතො විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.**

වෙදනාතොති එත්ථ ච පාණාතිපාතො දුක්ඛවෙදනාසම්පයුත්තොව අදින්නාදානං තීසු වෙදනාසු අඤ්ඤතරවෙදනාසම්පයුත්තං, තථා මුසා වාදො, ඉතරානි ච සුඛාය වා අදුක්ඛමසුඛාය වා වෙදනාය සම්ප යුත්තානීති එවමෙත්ථ **වෙදනාතොපි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.**

මූලතොති පාණාතිපාතොචෙත්ථ දොසමොහමූලො, අදින්නාදාන මුසාවාදා ලොභමොහමූලා වා දොසමොහමූලා වා, ඉතරානි ච ලොභ මොහමූලානීති එවමෙත්ථ **මූලතොපි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.**

කම්මතොති පාණාතිපාතඅදින්නාදානඅබ්‍රහ්මචරියානිචෙත්ථ කාය කම්මමෙව කම්මපථප්පත්තානෙව ච. මුසාවාදො වචීකම්මමෙව, යො පන අත්ථභඤ්ජකො සො කම්මපථප්පත්තො, ඉතරො කම්මමෙව, සුරාමෙරය මජ්ජපමාදට්ඨානං කායකම්මමෙවාති එවමෙත්ථ **කම්මතොපි විඤ්ඤා තබ්බො විනිච්ඡයො** **විරමතොති** එත්ථ පාණාතිපාතාදීහි විරමන්තො

---

1. මු. බු. පා., අ. ලබ්භතීති.
2. ඉදං මුද්දිත ඛුද්දකපාඨට්ඨකථායං නත්ථි.
3. මු. බු. අ. පා. අජ්ඣාචරියවත්ථු.
4. සාදියතිචාති.

කුතො විරමතීති වුච්චතෙ; සමාදානවසෙන තාව විරමන්තො අත්තනො වා පරෙසං වා පාණාතිපාතාදිඅකුසලතො විරමති. කිමාරබ්භා? යතො විරමති තදෙව. සම්පත්තවසෙන විරමන්තො වුත්තප්පකාරා කුසලතොව. කිමාරබ්භා ? පාණාතිපාතාදීනං වුත්තාරම්මණානෙව. කෙචි පන භණන්ති සුරාමෙරයමජ්ජසඞ්ඛාතෙ සඞ්ඛාරෙ ආරබ්භා සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා විරමති. සත්තසඞ්ඛාරෙසු යං නීහරිතබ්බං භුඤ්ජිතබ්බඤ්ච තං ආරබ්භා අදින්නාදානා මුසාවාදා ච, සත්තෙ යෙවාරබ්භා පාණාතිපාතා අබ්‍රහ්මචරියාචාති. තදඤ්ඤෙ පන එවං සන්තෙ අඤ්ඤං චින්තෙන්තො අඤ්ඤං කරෙය්‍ය යඤ්ච පජහති තඤ්ච න ජානෙය්‍යාති එවං දිට්ඨිකා හුත්වා අතිවජ්ජමානා යදෙව[1] පජහති තං අත්තනො පාණාතිපාතාදි අකුසලමෙවාරබ්භා විරමතීති වදන්ති, තදයුත්තං. කස්මා ? තස්ස පච්චුප්පන්නාභාවතො බහිද්ධාභාවතොව. සික්ඛාපදානං හි **විභඞ්ගපාඨෙ** පඤ්චන්නං සික්ඛාපදානං කතිකුසලා -පෙ- කතිඅරණාති පුච්ඡිත්වා කුසලායෙව සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාති එවං පවත්තමානෙ විස්සජ්ජනෙ පච්චුප්පන්නාරම්මණාති ච බහිද්ධාරම්මණාති ච එවං පච්චුප්පන්නබහිද්ධාරම්මණත්තං වුත්තං, තං අත්තනො පාණාතිපාතාදි අකුසලං ආරබ්භා විරමන්තස්ස න යුජ්ජති. යඤ්ච පන වුත්තං අඤ්ඤං චින්තෙන්තො අඤ්ඤං කරෙය්‍ය යඤ්ච පජහති තඤ්ච න ජානෙය්‍යාති තත්‍ථ වුච්චතෙ; න කිච්චසාධනවසෙන පවත්තෙන්තො අඤ්ඤං චින්තෙන්තො අඤ්ඤං කරොතීති වා යඤ්ච පජහති තඤ්ච න ජානාතීති වා වුච්චති.

> ආරබ්භාන අමතං ජහන්තො සබ්බපාපකෙ,
> නිදස්සනං වෙත්‍ථ භවෙ, මග්ගට්ඨො අරියපුග්ගලො'ති.

එවමෙත්‍ථ විරමණතොපි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

ඵලතොති සබ්බෙ එව චෙතෙ පාණාතිපාතාදයො දුග්ගතිඵලනිබ්බත්තකා හොන්ති සුගතියඤ්ච අනිට්ඨාකන්තාමනාපවිපාකනිබ්බත්තකා සම්පරායෙ, දිට්ඨධම්මෙ ච අවෙසාරජ්ජාදිඵලනිබ්බත්තකා, අපි ච යො සබ්බලහුසො පාණාතිපාතස්ස විපාකො සො මනුස්සභූතස්ස අප්පායුකසංවත්තනිකො හොතීති එවමාදිනාපි නයෙනෙත්‍ථ **ඵලතොපි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.** අපිචෙත්‍ථ පාණාතිපාතාදිවෙරමණීනම්පි **සමුට්ඨානවෙදනාමූලකම්මඵලතො** විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

තත්‍රායං විඤ්ඤාපනා; සබ්බා එව තා වෙරමණියො චතූහි සමුට්ඨහන්ති කායතො කායචිත්තතො වාචාචිත්තතො කායවාචාචිත්තතොති'ති. සබ්බා එවච සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා වා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා වා; තථා අලොභාදොසාමොහමූලා වා අලොභාදොසමූලා වා; චතසෙසා'පි පනෙත්‍ථ කායකම්මං, මුසාවාදා වෙරමණී වචීකම්මං, මග්ගක්ඛණෙ ච චිත්තතොව සමුට්ඨහන්තං

1. යදෙසං. සි. I & II.

සබ්බාපි මනොකම්මං. **පාණාතිපාතාවෙරමණියා චෙත්** අඞ්ගපච්චඞ්ගසම්පන්නතා, ආරොහපරිනාහසම්පත්තිතා, ජවසම්පත්තිතා, සුප්පතිට්ඨිතපාදතා, චාරුතා, මුදුතා, සුචිතා, සූරතා, මහබ්බලතා, විස්සට්ඨවචනතා, අහෙජ්ජපරිසතා, අච්ඡම්භිතා, දුප්පධංසිතා, පරූපක්කමෙන අමරණතා, අනන්තපරිවාරතා, සුරූපතා, සුසණ්ඨානතා, අප්පාබාධතා, අසොකිතා, ලොකප්පියතා,[1] පියෙහි මනාපෙහි සද්ධිං අවිප්පයොගිතා,[2] දීඝායුකතා'ති එවමාදීනි ඵලානි. **අදින්නාදානා වෙරමණියා** මහද්ධනතා, පහූතධනධඤ්ඤතා, අනන්තභොගතා, අනුප්පන්නභොගුප්පත්තිකතා,[3] උප්පන්නභොගථාවරතා, ඉච්ඡිතානං ඛිප්පපටිලාභිතා, රාජචොරඋදකග්ගිඅප්පියදායාදෙහි අසාධාරණභොගතා, අසාධාරණධනපටිලාභිතා, ලොකුත්තමතා, නත්ථිකභාවස්ස අජානනතා, සුඛවිහාරිතා'ති එවමාදීනි. **අබ්‍රහ්මචරියා වෙරමණියා** විගතපච්චත්ථිකතා, සබ්බජනපියතා, අන්නපානවත්ථසයනාදීනං ලාභිතා, සුඛසයනතා, සුඛපටිබුජ්ඣනතා, අපායභයවිනිමුත්තතා, ඉත්ථිභාවපටිලාභස්ස වා නපුංසකත්තපටිලාභස්ස වා අභබ්බතා, අක්කොධනතා පච්චක්ඛකාරිතා, අපත්තක්ඛන්ධතා, අනධොමුඛතා, ඉත්ථිපුරිසානං අඤ්ඤමඤ්ඤපියතා, පරිපුණ්ණින්ද්‍රියතා, පරිපුණ්ණලක්ඛණතා, නිරාසංකතා, අප්පොස්සුක්කතා, සුඛවිහාරිතා, අකුතොභයතා, පියවිප්පයොගාභාවතා'ති එවමාදීනි. **මුසාවාදාවෙරමණියා** විප්පසන්නින්ද්‍රියතා, විස්සට්ඨමධුරභාණිතා, සමසිතසුද්ධදන්තතා, නාතිථූලතා, නාතිකිසතා, නාතිරස්සතා, නාතිදීඝතා, සුඛසම්ඵස්සතා, උප්පලගන්ධමුඛතා, සුස්සූසකපරිජනතා, ආදෙය්‍යවචනතා, කමලුප්පලදලසදිසමුදුලොහිතතනුජිව්හතා,[4] අනුද්ධතතා අචපලතා'ති එවමාදීනි. **සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානාවෙරමණියා** අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙසු කිච්චකරණීයෙසු ඛිප්පං පටිවිජානනතා, සදා උපට්ඨිතසතිතා, අනුම්මත්තකතා, ඤාණවන්තතා, අනෙළතා, අජළතා,[5] අමත්තතා, අප්පමත්තතා, අසම්මොහතා, අච්ඡම්භිතා, අසාරම්භිතා, අනිස්සුකිතා, සුඛිතතා, අභිසම්මතතා, සච්චවාදිතා, අපිසුනාඵරුසාසම්ඵප්පලාපවාදිතා, රත්තින්දිවමතන්දිතතා, කතඤ්ඤුතා, කතවෙදිතා,[6] අමච්ඡරිතා, චාගවන්තතා, සීලවන්තතා, උජුතා, අක්කොධනතා, හිරිමනතා, ඔත්තාපිතා,[7] උජුදිට්ඨිකතා, මහාපඤ්ඤතා,[8] මෙධාවිතා, පණ්ඩිතතා, අත්ථානත්ථකුසලතා'ති එවමාදීනි ඵලානි; එවමෙත්ථ **පාණාතිපාතාදි වෙරමණීනං සමුට්ඨානවෙදනාමූලකම්මඵලතො'පි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො**–ඉදන්ති යං වුත්තං :–

---

1. නෙළතා ඉති ගන්ථන්තරෙ අධිකං
2. අවිප්පයොගතා. පරමත්ථජොතිකා.
3. භොගුප්පත්තිතා. පරමත්ථජොතිකා.
4. කමලුප්පලසදිසමුදුලොහිත තයන ජිව්හතා. සත්ථ්වි.
5. එත්ථ අනෙළ මූගතා ඉති පරමත්ථජොතිකායමධිකං.
6. සී. II කතඤ්ඤුකතවෙදිතා
7. ඔත්තප්පිතාස සා. මු. බු.
8. සී. II. මහාපඤ්ඤවන්තතා.

"යොජෙතබ්බං තතො යුත්තං පච්ඡිමෙස්ව පි පඤ්චසු,
ආවෙණිකං ච වත්තබ්බං ඤෙය්‍යා ගීතාදිතාපිචා'ති."

තස්සායං අත්ථවණ්ණනා :- එතිස්සා පුරිමපඤ්චසික්ඛාපදවණ්ණනාය යං යුජ්ජති තං තතො ගහෙත්වා පච්ඡිමෙස්ව'පි පඤ්චසු සික්ඛාපදෙසු යොජෙතබ්බං; තත්‍රායං යොජනා :- යථෙවහි පුරිමසික්ඛාපදෙසු **ආරම්මණතො** සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානං රූපායතනාදි අඤ්ඤතරසඞ්ඛාරාරම්මණං තථා ඉධ විකාලභොජනං, එතෙන නයෙන සබ්බසං **ආරම්මණභෙදෙ වෙදිතබ්බො**. **ආදානතො** ච යථා පුරිමානි සාමණෙරෙන වා උපාසකෙන වා සමාදියන්තෙන සමාදින්නානි හොන්ති තථා එතානි'පි. **අඞ්ගතො**'පි යථා තත්ථ පාණාතිපාතාදීනං අඞ්ගභෙදෙ වුත්තො එවමිධා'පි විකාලභොජනස්ස චත්තාරි අඞ්ගානි විකාලො, යාවකාලිකං, අජ්ඣොහරණං, අනුම්මත්තකතාති. එතෙනානුසාරෙන සෙසානම්පි **අඞ්ගවිභාගො වෙදිතබ්බො**. යථා ච තත්ථ **සමුට්ඨානතො** සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානං කායතො ච කායචිත්තතො චාති විසමුට්ඨානං, එවමිධ විකාලභොජනං. එතෙන නයෙන සබ්බසං **සමුට්ඨානං වෙදිතබ්බං**. යථා ච තත්ථ **වෙදනාතො** අදින්නාදානං තීසු වෙදනාසු අඤ්ඤතරවෙදනාසම්පයුත්තං තථා ඉධ විකාලභොජනං. එතෙනනයෙන සබ්බසං **වෙදනාසම්පයොගො වෙදිතබ්බො**. යථා ච තත්ථ අබ්‍රහ්මචරියං ලොභමොහමූලං එවමිධ විකාලභොජනං, අපරානි ච වෙ. එතෙන නයෙන සබ්බසං **මූලභෙදෙ වෙදිතබ්බො**. යථා ච තත්ථ පාණාතිපාතාදයො කායකම්මං එවමිධ විකාලභොජනාදීනි. ජාතරූපරජතපටිග්ගහණම්පන කායකම්මං වා සියා වචීකම්මං වා මනොකම්මං වා කායවාරාදීහි පවත්තිසබ්භාව[1] පරියායෙන, න කම්මපථවසෙන. **විරමණතො**ති යථා ච තත්ථ විරමන්තො අත්තනො පරෙසං වා පාණාතිපාතාදිඅකුසලතො විරමති එවමිධා'පි විකාලභොජනාදිඅකුසලතො වා කුසලතොපි වා එකතො. යථාච පුරිමා පඤ්චවෙරමණියො චතුසමුට්ඨානකා කායතො කායචිත්තතො වාචාචිත්තතො කායවාචාචිත්තතො'ති, සබ්බා සුඛවෙදනාසම්පයුත්තා වා අදුක්ඛමසුඛවෙදනාසම්පයුත්තා වා, අලොභාදොසා මොහමූලාවා අලොභාදොසමූලා වා, සබ්බාච නානප්පකාරඉට්ඨඵලනිබ්බත්තකා, තථා ඉධාපී'ති එවං-

"යොජෙතබ්බං තතො යුත්තං පච්ඡිමෙස්ව'පි පඤ්චසු,
ආවෙණිකඤ්ච වත්තබ්බං ඤෙය්‍යා ගීතාදිතාපිචා'ති.

එත්ථපන **විකාලභොජන**න්ති මජ්ඣන්තිකවීතික්කමෙ භොජනං. එතං හි අනුඤ්ඤාතකාලෙ වීතික්කන්තෙන භොජනං, තස්මා විකාලභොජනන්ති වුච්චති, තතො විකාලභොජනා; **නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සන**න්ති එත්ථ **නච්චං නාම** යංකිඤ්චි නච්චං, **ගීතං නාම** යංකිඤ්චි ගීතං, **වාදිතං නාම** යංකිඤ්චිවාදිතං. **විසූකදස්සන**න්ති කිලෙසුප්පත්තිපච්චයතො කුසලපක්ඛභින්දනෙන'පි විසූකානං දස්සනං විසූක

1. පවත්තිතසභාව. ස්‍යා. මු. බු

භූතං වා සාසනස්ස අනනුලොමත්තා පටානීභූතං වා[1] දස්සනං විසූකදස්සනං, නච්චං ච ගීතං ච වාදිතං ච විසූකදස්සනං ච නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සනං. නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සනං චෙත්ථ බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බං, වුත්තං හි තත්ථ "යථා වා පනෙකෙ භොන්තො සමණබ්‍රාහ්මණා සද්ධාදෙය්‍යානි භොජනානි භුඤ්ජිත්වා තෙ එවරූපං විසූකදස්සනං අනුයුත්තා විහරන්ති–සෙය්‍යථීදං--නච්චං ගීතං වාදිතං පෙක්ඛං අක්ඛානං පාණිස්සරං වෙතාලං කුම්භථූනං සොභනකාරකං[2] චණ්ඩාලං වංසං ධොපනං[3] හත්ථියුද්ධං මහිසයුද්ධං උසභයුද්ධං මෙණ්ඩකයුද්ධං අජයුද්ධං කුක්කුටයුද්ධං දණ්ඩයුද්ධං මුට්ඨියුද්ධං නිබ්බුද්ධං උය්‍යොධිකං බලග්ගං සෙනාබ්‍යූහං අණීකදස්සනං ඉති වා ඉතිඑවරූපා විසූකදස්සනා පටිවිරතො සමණො ගොතමො"ති,[a] අථවා යථාවුත්තෙනත්ථෙන[4] නච්චගීතවාදිතානි එව විසූකානි, නච්චගීතවාදිතවිසූකානි, තෙසං දස්සනං නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සනං, තස්මා නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සනා; දස්සනසවණානි ච වත්තබ්බෙ යථා "සො ච හොති මිච්ඡාදිට්ඨිකො විපරීතදස්සනො"ති[b] එවමාදිසු අචක්ඛුවාරප්පවත්තම්පි විසයග්ගහණං දස්සනන්ති" වුච්චති, එවමෙත්ථ සවණම්පි දස්සනන්තෙව වුත්තං. දස්සනකාම්‍යතාය උපසඞ්කමිත්වා පස්සතො වීතික්කමො හොති ඨිතනිසින්නසයනොකාසෙ පන ආගතං වා ගච්ඡන්තස්ස වා ආපාථගතං පස්සතො සියා සංකිලෙසො නවීතික්කමො, ධම්මූපසංහිතං'පි චෙත්ථ ගීතං න වට්ටති. ගීතූපසංහිතො[5] පන ධම්මො වට්ටතී'ති වෙදිතබ්බො.

මාලාදීනි ධාරණාදීහි යථාසංඛ්‍යං යොජෙතබ්බානි. තත්ථ **මාලා**ති යංකිඤ්චි පුප්ඵජාතං, **විලෙපන**න්ති යංකිඤ්චි විලෙපනත්ථං පිංසිත්වා පටියත්තං, අවසෙසං සබ්බම්පි වාසචුණ්ණධූපාදිකං ගන්ධජාතං ගන්ධො, තං සබ්බම්පි මණ්ඩනවිභූසනත්ථං න වට්ටති භෙසජ්ජත්ථන්තු වට්ටති. පූජනත්ථං ච අභිහටං අස්සාදයතො න කෙනචි පරියායෙන වට්ටති. **උච්චාසයනං** පමාණාතික්කන්තං වුච්චති, **මහාසයන**න්ති අකප්පියසයනං අකප්පියත්ථරනං ච. තදුභයම්පි සාදියිතුං න කෙනචි පරියායෙන වට්ටතීති. **ජාතරූප**න්ති සුවණ්ණං; **රජත**න්ති කහාපණො ලොහමාසකදාරුමාසකජතුමාසකාදි යං යත්ථ වොහාරං ගච්ඡති තදුභයම්පි ජාතරූපරජතං. තස්ස යෙන කෙනචි පකාරෙන සාදියනං **පටිග්ගහො** නාම, සො යෙන කෙනචි පරියායෙන න වට්ටතී'ති එවං ආවෙණිකඤ්ච වත්තබ්බං.

දසපිචෙතානි සික්ඛාපදානි හීනෙන ඡන්දෙන චිත්තවිරියවීමංසාහි වා සමාදින්නානි හීනානි, මජ්ඣිමෙහි මජ්ඣිමානි, පණීතෙහි පණීතානි, තණ්හාදිට්ඨිමානෙහිවා උපක්කිලිට්ඨානි හීනානි, අනුපක්කි

a. දීඝනිකාය-බ්‍රහ්මජාලසුත්ත. 3. ධොවනං මූ. බු. පා. අ.
b අඞ්ගුත්තරනිකාය චතුක්කනිපාත. 4. වුත්තෙන නයෙනෙව ඉතිකත්ථචි.
1. සාසනස්සඅනනුලොමත්තා පටානීභූතං වා ඉතිමුද්දිත පරමත්ථජොතිකායං නත්ථි
2 සී II සොභනකරකං. සොභනගරකං මුද්දිත සුමඞ්ගලවිලාසිනී. 5. ගීතො, සී, I,

ලිට්ඨානි මජ්ඣිමානි, තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤාය අනුග්ගහිතානි පණීතානි, ඤාණවිප්පයුත්තෙන වා කුසලචිත්තෙන සමාදින්නානි හීනානි, සසඞ්ඛාරිකඤාණසම්පයුත්තෙන මජ්ඣිමානි, අසංඛාරිකෙන පණීතානී'ති එවං ඤෙය්‍යා **හීනාදිනාපි**වාති. එත්තාවතා ච යා මයා[1] පුබ්බෙ- “යෙන යත්ථ යදා යස්මා”ති ආදිහි ඡහි ගාථාහි සික්ඛාපදපාඨස්ස වණ්ණනත්ථං මාතිකා නික්ඛිත්තා සා අත්ථතො පකාසිතා හොතීති.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය
සික්ඛාපදවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි **එකන්නාමකි**න්ති[2] එවමාදීනං සාමණෙරපඤ්හානං .අත්ථවණ්ණනාක්කමො අනුප්පත්තො, තෙසං අට්ඨුප්පත්තිං ඉධ නික්ඛෙපප්පයොජනං ච වත්වා අත්ථවණ්ණනං කරිස්සාම. අට්ඨුප්පත්ති තාව තෙසං; **සොපාකොනාම** භගවතො මහාසාවකො අහොසි. තෙනා යස්මා ජාතියා සත්තවස්සෙනෙව අඤ්ඤා ආරාධිතා, තස්ස භගවා පඤ්හව්‍යාකරණෙන උපසම්පදං අනුඤ්ඤාතුකාමො අත්තනා අධිප්පෙතත්ථානං පඤ්හානං ව්‍යාකරණසමත්ථතං පස්සන්තො **එකන්නාමකි**න්ති එවමාදිනා පඤ්හෙ පුච්ඡි, සො ව්‍යාකාසි. තෙන ච ව්‍යාකරණෙන භගවතො චිත්තං ආරාධෙසි.[3] සාව තස්සායස්මතො උපසම්පදා අහොසි. **අයං තෙසං අට්ඨුප්පත්ති**. සරණෙ පන පතිට්ඨාය දසසික්ඛාපදසීලපූරණෙන සාමණෙරභූමියං ඨිතස්ස සත්තවස්සිකකුමාරකස්සා'පි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සංසන්දිත්වා පඤ්හව්‍යාකරණසමත්ථතා හොති, අහො! අච්ඡරියා සාසනසම්පදා'ති සජ්ඣායකසොතූනං සාසනෙ පසාදජනනත්ථං ඉමෙ පඤ්හව්‍යාකරණා අඤ්ඤත්ථ අඤ්ඤස්සානන්තරං කුමාරපඤ්හනාමෙන වුත්තාපි ඉධ සික්ඛාපදානන්තරං සාමණෙරපඤ්හනාමෙන නික්ඛිත්තාති විඤ්ඤාතබ්බා. **ඉදං තෙසං ඉධනික්ඛෙපප්පයොජනං**-ඉදානි තෙසං අත්ථවණ්ණනා හොති-

එකන්නාමකින්ති භගවා යස්මිං එකධම්මස්මිං භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො අනුපුබ්බෙන දුක්ඛස්සන්තකරො හොති; යස්මිං වායමායස්මා නිබ්බින්දමානො අනුපුබ්බෙන දුක්ඛස්සන්තමකාසි, තං ධම්මං සන්ධාය පඤ්හං පුච්ඡති. **සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා**'ති ථෙරො පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය විස්සජ්ජෙති. කතමා ච භික්ඛවෙ සම්මා සති? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරතීති,[a] එවමාදීනි චෙත්ථ සුත්තානි එවං විස්සජ්ජනයුත්තිසම්භවෙ සාධකානි, යතො ච එත්ථ යෙනාහාරෙන සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා'ති වුච්චන්ති, සො ආහාරො තං වා තෙසං ආහාරට්ඨිතිකත්තං එකන්නාමකින්ති පුට්ඨෙන ථෙරෙන නිද්දිට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං.

1, මයා ඉති කත්ථචි ඌනං. 2. එකං නාම කින්ති. මු. බු. පා. අ. 3. ආරාධිතං.
a, දීඝනිකාය-සතිපට්ඨානසුත්ත,

තංහි භගවතා ඉධ එකන්ති අධිප්පෙතං, නතු සාසනෙ ලොකෙව අඤ්ඤං එකං නාම නත්ථීති ඤාපෙතුං වුත්තං. වුත්තං හෙතං භගවතා– "එකධම්මෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො සම්මා විරජ්ජමානො සම්මා විමුච්චමානො සම්මාපරියන්තදස්සාවී සම්මත්ථං අභිසමෙච්ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති; කතමස්මිං එකධම්මෙ? සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා, ඉමස්මිං ඛො භික්ඛවෙ එකධම්මෙ භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො–පෙ–දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, එකො පඤ්හො එකො උද්දෙසො එකං වෙය්‍යාකරණන්ති ඉති යං තං වුත්තං, ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්තන්ති.a **ආහාරට්ඨිතිකාති** චෙත්ථ යථා "අත්ථි භික්ඛවෙ සුභනිමිත්තං තත්ථ අයොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදාය"තිb එවමාදීසු පච්චයො ආහාරොති වුච්චති, එවං පච්චයං ආහාරසද්දෙන ගහෙත්වා පච්චයට්ඨිතිකා ආහාරට්ඨිතිකාති වුත්තා. චත්තාරො පන ආහාරෙ සඞ්ඛාය ආහාරට්ඨිතිකාති වුච්චමානෙ "අසඤ්ඤසත්තා දෙවා අහෙතුකා අනාහාරා අඵස්සකා අවෙදනකා"තිc වචනතො සබ්බෙති වචනමයුත්තං භවෙය්‍ය, තත්ථ සියා එවම්පි වුච්චමානෙ "කතමෙ ධම්මා සප්පච්චයා පඤ්චක්ඛන්ධා රූපක්ඛන්ධො–පෙ–විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො"තිd වචනතො ඛන්ධානං එව පච්චයට්ඨිතිකත්තං වුත්තමයුත්තං සත්තානන්ති අයුත්ත මෙවෙතං වචනං භවෙය්‍යාති; නඛොපනෙතං එවං දට්ඨබ්බං. කස්මා? සත්තෙසු ඛන්ධොපචාරසිද්ධිතො; සත්තෙසු හි ඛන්ධොපචාරො සිද්ධො, කස්මා? ඛන්ධෙ උපාදාය පඤ්ඤපෙතබ්බතො. කථං? ගෙහෙ ගාමූපචාරො විය සෙය්‍යථාපි ගෙහානි උපාදාය පඤ්ඤපෙතබ්බත්තා ගාමස්ස එකස්මිම්පි වීසු තීසු වා ගෙහෙසු දඩ්ඪෙසු ගාමො දඩ්ඪොති එවං ගෙහෙ ගාමූපචාරො සිද්ධොති එවමෙවං ඛන්ධෙසු පච්චයට්ඨෙනාහාරට්ඨිතිකෙසු සත්තා ආහාරට්ඨිතිකාති අයම්පි උපචාරො සිද්ධොති වෙදිතබ්බො.

පරමත්ථතො ච ඛන්ධෙසු ජායමානෙසු ජීයමානෙසු මීයමානෙසු ච ඛණෙ ඛණෙ ත්වං භික්ඛු ජායසෙ ච ජීයසෙ ච මීයසෙ චාති වදතා භගවතාපෙස සත්තෙසු ඛන්ධොපචාරො සිද්ධොති දස්සිතො එවාති වෙදිතබ්බො. යතො යෙන පච්චයාඛ්‍යෙන ආහාරෙන සබ්බෙ සත්තා තිට්ඨන්ති. සො ආහාරො තං වා තෙසං ආහාරට්ඨිතිකත්තං එකන්ති වෙදිතබ්බං. ආහාරො හි ආහාරට්ඨිතිකත්තං වා අනිච්චකාරණතො නිබ්බිදාය පදට්ඨානං හොති. අථ තෙසු සබ්බසත්තසඤ්ඤිතෙසු සඞ්ඛාරෙසු අනිච්චතාදස්සනෙන නිබ්බින්දමානො අනුපුබ්බෙන දුක්ඛස්සන්තකරොහොති, පරමත්ථවිසුද්ධිං පාපුණාති. යථාහ–

"සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චාති යදා පඤ්ඤාය පස්සති,
අථ නිබ්බින්දතී දුක්ඛෙ එස මග්ගො විසුද්ධියා"ති.e

a. අඞ්ගුත්තර-දසක=මහාවග්ග
b. අඞ්ගුත්තරනිකාය
c. ධම්මහදයවිභඞ්ග. 322.
d. විභඞ්ග
e. ධම්මපද. 277

එත්ථ හි එකනාමකින්ති ච කිහාති චාති දුවිධො පාඨො. තත්ථ සීහළානං 'කිඝා'ති පාඨො. තෙහි කින්ති වත්තබ්බෙ කිහාති වදන්ති. කෙචි භණන්ති හඉති නිපාතො, ථෙරියානම්පි අයමෙව පාඨොති. උභයථාපි පන එකොව අත්ථො, යථා රුච්චති, තථා පඨිතබ්බං. යථා පන "සුඛෙන ඵුට්ඨා අථ වා දුඛෙන"[a] "දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙතී"ති[b] එවමාදිසු කත්ථචි දුඛං කත්ථචි දුක්ඛන්ති වුච්චති, එවං කත්ථචි 'එකන්ති කත්ථචි 'එකා'ති වුච්චති. ඉධ පන 'එකනාමා'ති අයමෙව පාඨො.

එවං ඉමිනා පඤ්හව්‍යාකරණෙන ආරද්ධචිත්තො සත්ථා පුරිම නයෙනෙව උත්තරිං පඤ්හං පුච්ඡි **ද්වෙ නාම කි**න්ති. ථෙරො ද්වෙති පච්චනුභාසිත්වා නාමඤ්ච රූපඤ්චාති ධම්මාධිට්ඨානාය දෙසනාය විස්සජ්ජෙති. තත්ථ ආරම්මණාභිමුඛං නමනතො චිත්තස්ස ච න තිහෙතුතො සබ්බම්පි අරූපං **නාම**න්ති වුච්චති. ඉධ පන නිබ්බිදා හෙතුත්තා සාසවධම්මමෙව අධිප්පෙතං. රුප්පනට්ඨෙන චත්තාරො ච මහාභූතා සබ්බඤ්ච තදුපාදාය පවත්තමානං **රූප**න්ති වුච්චති. තං සබ්බම්පි ඉධාධිප්පෙතං. අධිප්පායවසෙනෙව චෙත්ථ ද්වෙ නාම නාමඤ්ච රූපඤ්චාති වුත්තං, න අඤ්ඤෙසං විජ්ජමානභාවතො. යථාහ– "ද්වීසු භික්ඛවෙ ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො–පෙ–දුක්ඛස්සන්ත කරො හොති, කතමෙසු ද්වීසු? නාමෙ ච රූපෙ ච, ඉමෙසු ඛො භික්ඛවෙ ද්වීසු ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො–පෙ–දුක්ඛස්සන්ත කරො හොති, ද්වෙ පඤ්හා ද්වෙ උද්දෙසා ද්වෙ වෙය්‍යාකරණානීති ඉති යං තං වුත්තං ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්ත"න්ති.[c] එත්ථ ච නාම රූපමත්තදස්සනෙන අනත්තදස්සනෙන[1] අත්තදිට්ඨිං පහාය අනත්තානු පස්සනාමුඛෙනෙව නිබ්බින්දමානො අනුපුබ්බෙන දුක්ඛස්සන්තකරො හොති පරමත්ථවිසුද්ධිං පාපුණාතීති වෙදිතබ්බං. යථා :–

"සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති යදා පඤ්ඤාය පස්සති,
අථ නිබ්බින්දතී දුක්ඛෙ එස මග්ගො විසුද්ධියා"ති.[d]

ඉදානි ඉමිනාපි පඤ්හව්‍යාකරණෙන ආරද්ධචිත්තො සත්ථා පුරිම නයෙනෙව උත්තරිං පඤ්හං පුච්ඡි **තීණි නාම කි**න්ති. ථෙරො තීණීති පච්චනුභාසිත්වා පුන ව්‍යාකරිතබ්බස්ස අත්ථස්ස ලිඞ්ගානුරූපං සඞ්ඛ්‍යං දස්සෙන්තො **තිස්සො වෙදනා**ති විස්සජ්ජෙති. අථවා යා භගවතා තිස්සො වෙදනාති වුත්තා, ඉදං අත්ථමහං තීණීති පච්චෙමීති දස්සෙන්තො ආහාති එවං පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බොති. අනෙකමුඛා හි දෙසනා පටිසම්භිදාප්පභෙදෙන දෙසනාවිලාසප්පත්තානං. කෙචි පනාහු **තීණී**ති අධිකපදමිදන්ති. පුරිමනයෙනෙව චෙත්ථ තිස්සොවෙදනාති වුත්තං, න අඤ්ඤෙසං තිණ්ණමභාවතො–යථාහ–"තීසු භික්ඛවෙ ධම්මෙසු

a. ධම්මපද 83 b. තිකඞ්ගුත්තර-බ්‍රාහ්මණවග්ග. c. අඞ්ගුත්තරදසකනිපාත.
d. ධම්මපදමහාවග්ග. 1. ඉදං පරමත්ථජොතිකායං නත්ථි.

භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො-පෙ-දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, කතමෙසු තීසු? තීසු, වෙදනාසු ඉමෙසු ඛො භික්ඛවෙ තීසු ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො-පෙ-දුක්ඛස්සන්තකරො හොති. තයො පඤ්හා තයො උද්දෙසා තීණි වෙය්‍යාකරණානීති ඉති යං තං වුත්තං ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්තන්ති.[a] එත්ථ "යංකිඤ්චි වෙදයිතං සබ්බන්තං දුක්ඛස්මින්ති වදාමී"ති[b] වුත්තසුත්තානුසාරෙන වා

"යො සුඛං දුක්ඛතො අද්දක්ඛි දුක්ඛමද්දක්ඛි සල්ලතො,
අදුක්ඛමසුඛං සන්තං අද්දක්ඛි නං අනිච්චතො"ති.[c]

එවං දුක්ඛදුක්ඛතාවිපරිනාමදුක්ඛතාසඞ්ඛාරදුක්ඛතානුසාරෙනවා තිස්සන්නං වෙදනානං දුක්ඛභාවදස්සනෙන සුඛසඤ්ඤං පහාය දුක්ඛානුපස්සනාමුඛෙන නිබ්බින්දමානො අනුපුබ්බෙන දුක්ඛස්සන්තකරො හොති පරමත්ථවිසුද්ධිං පාපුණාතීති වෙදිතබ්බං. යථාහ:-

"සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛාති යදා පඤ්ඤාය පස්සති,
අථ නිබ්බින්දතී දුක්ඛෙ එස මග්ගො විසුද්ධියා"ති.[d]

එවං ඉමිනාපි පඤ්හවෙය්‍යාකරණෙන ආරද්ධචිත්තො සත්ථා පුරිමනයෙනෙව උත්තරිං පඤ්හං පුච්ඡති **චත්තාරිනාමකි**න්ති. තත්ථ ඉමස්ස පඤ්හස්ස වෙය්‍යාකරණපක්ඛෙ කත්ථචි පුරිමනයෙනෙව චත්තාරො ආහාරා අධිප්පෙතා. යථාහ-"චතූසු භික්ඛවෙ ධම්මෙසු භික්ඛුසම්මා නිබ්බින්දමානො-පෙ-දුක්ඛස්සන්තකරො හොති කතමෙසු චතූසු? චතූසු ආහාරෙසු, ඉමෙසු ඛො භික්ඛවෙ චතූසු ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො-පෙ-දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, චත්තාරො පඤ්හා චත්තාරො උද්දෙසාචත්තාරි වෙය්‍යාකරණානී"ති ඉතියන්තං වුත්තං ඉදමෙතං පටිච්චවුත්තන්ති.[e] කත්ථචි යෙසු සුභාවිතචිත්තො අනුපුබ්බෙන දුක්ඛස්සන්තකරො හොති තානි චත්තාරි සතිපට්ඨානානි. යථාහ-**කජඞ්ගලා** භික්ඛුනී-"චතූසු ආවුසො ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මා සුභාවිතචිත්තො සම්මා පරියන්තදස්සාවී සම්මත්තං අභිසමෙච්ච[1] දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, කතමෙසු චතූසු? චතූසු සතිපට්ඨානෙසු, ඉමෙසු ඛො ආවුසො චතූසු ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මා සුභාවිතචිත්තො -පෙ-දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, චත්තාරො පඤ්හා චත්තාරො උද්දෙසා චත්තාරි වෙය්‍යාකරණානී"ති ඉතියන්තං වුත්තං ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්තන්ති.[f] ඉධ පන යෙසං චතුන්නං අනුබොධපටිවෙධතො භවතණ්හුපච්ඡෙදො[2] හොති, යස්මා තානි චත්තාරි අරියසච්චානි අධිප්පෙතානි, යස්මා වා ඉමිනාපි පරියායෙන ව්‍යාකතං සුව්‍යාකතමෙව හොති, තස්මා ථෙරො චත්තාරීති පච්චනුභාසිත්වා අරියසච්චානීති විස්සජ්ජෙති. තත්ථ **චත්තාරීති** ගණනපරිච්ඡෙදො. **අරියසච්චානීති**

a. අඞ්ගුත්තරදසකනිපාත. d. ධම්මපද-මග්ගවග්ග. 1. සම්මත්ථාභිසමෙච්ච
b. අඞ්ගුත්තරනිකාය. e. අඞ්ගුත්තරදසකනිපාත. අඞ්ගුත්තරනිකාය.
c. ඉතිවුත්තකතිකනිපාත. f. අඞ්ගුත්තරදසකනිපාත. 2. සී. II. භවතණ්හාච්ඡෙදො.

අරියානි සච්චානි. අවිතථානි අවිසංවාදකානීති අත්ථො; යථාහ- "ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ චත්තාරි අරියසච්චානි තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි තස්මා අරියසච්චානීති වුච්චන්ති"ති[a]. යස්මා වා සදෙවකෙන ලොකෙන අරණීයතො අභිගමනීයතොති වුත්තං හොති, වායමිතබ්බට්ඨානසඞ්ඛාතෙ අයෙ වා ඉරීයනතො අනයෙ වා න ඉරීයනතො සත්තතිංසබොධපක්ඛියඅරියධම්මසමායොගතො වා අරියසම්මතා බුද්ධපච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකා එතානි පටිවිජ්ඣන්ති, තස්මාපි අරියසච්චානීති වුච්චන්ති. යථාහ:-"චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ අරියසච්චානි-පෙ- ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ චත්තාරි අරියසච්චානි, අරියා ඉමානි පටිවිජ්ඣන්ති, තස්මා අරියසච්චානීති වුච්චන්ති"ති.[b] අපිච අරියස්ස භගවතො සච්චානීතිපි අරියසච්චානි; යථාහ:- සදෙවකෙ භික්ඛවෙ -පෙ- සදෙවමනුස්සාය තථාගතො අරියො, තස්මා අරියසච්චානීති වුච්චන්තීති[b] අථවා තෙසං අභිසම්බුද්ධත්තා අරියභාවසිද්ධිතො අරියසච්චානීති. යථාහ:- ඉමෙසං ඛො භික්ඛවෙ චතුන්නං අරියසච්චානං යථාභූතං අභිසම්බුද්ධත්තා තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධොති වුච්චතීති.[b] අයමෙතෙසං පදත්ථො; එතෙසං පන අරියසච්චානං අනුබොධපටිවෙධතො භවතණ්හාවොච්ඡෙදො හොති; යථාහ-"තයිදං භික්ඛවෙ දුක්ඛං අරියසච්චං අනුබුද්ධං පටිවිද්ධං-පෙ-දුක්ඛනිරොධගාමිනීපටිපදා අරියසච්චං අනුබුද්ධං පටිවිද්ධං, උච්ඡින්නා භවතණ්හා, ඛීණා භවනෙත්ති නත්ථිදානි පුනබ්භවො"ති.[b]

ඉමිනාපි පන චතුපඤ්හබ්‍යාකරණෙන ආරද්ධචිත්තො සත්ථා පුරිමනයෙනෙව උත්තරිං පඤ්හං පුච්ඡති **පඤ්ච නාමකි**න්ති. ථෙරො පඤ්චා'ති පච්චනුභාසිත්වා උපාදානක්ඛන්ධාති විස්සජ්ජෙති. තත්ථ පඤ්චාති ගණනපරිච්ඡෙදො, උපාදානෙන ජනිතා උපාදානජනකා වා ඛන්ධා උපාදානක්ඛන්ධා, යං කිඤ්චි රූපං වෙදනා සඤ්ඤා සඞ්ඛාරා විඤ්ඤාණං ච, සාසවා උපාදානියා. එතෙසමෙතං අධිවචනං. පුබ්බනයෙනෙවෙත්ථ **පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා**ති වුත්තං, න අඤ්ඤෙසං පඤ්චන්නම භාවතො; යථාහ-"පඤ්චසු භික්ඛවෙ ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො-පෙ-අන්තකරො හොති, කතමෙසු පඤ්චසු? පඤ්චසුපාදානක්ඛන්ධෙසු, ඉමෙසු ඛො භික්ඛවෙ පඤ්චසු ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො-පෙ-අන්තකරො හොති. පඤ්චපඤ්හා පඤ්චඋද්දෙසා පඤ්චවෙය්‍යාකරණානීති ඉති යන්තං වුත්තං ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්ත"න්ති[a] එවමෙත්ථ පඤ්චක්ඛන්ධෙ උදයබ්බයවසෙන සම්මසන්තො විපස්සනාමත්තං ලද්ධා අනුපුබ්බෙන නිබ්බානාමතං සච්ඡිකරොති; යථාහ:-

"යතො යතො සම්මසතී ඛන්ධානං උදයබ්බයං,
ලභතී පීතිපාමොජ්ජං අමතං තං විජානත"න්ති.[c]

a. අඞ්ගුත්තරදසකනිපාත. b. අඞ්ගුත්තරනිකාය. c. ධම්මපදභික්ඛුවග්ග.

එවං ඉමිනාපි පඤ්හව්‍යාකරණෙන ආරද්ධචිත්තො සත්ථා පුරිම නයෙනෙව උත්තරිං පඤ්හං පුච්ඡති **ඡනාමකි**න්ති. ථෙරො ඡ ඉති පච්චනුභාසිත්වා අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානීති විස්සජ්ජෙති. තත්ථ ඡ ඉති ගණනපරිච්ඡෙදො, අජ්ඣත්තෙ නියුත්තානි අත්තානං වා අධිකත්වා පවත්තානි **අජ්ඣත්තිකානි**; ආයතනතො ආයස්ස වා තනනතො ආයතස්ස වා සංසාරදුක්ඛස්ස නයනතො **ආයතනානි**, චක්ඛුසොතඝාණජිව්හාකායමනානමෙතං අධිවචනං. පුබ්බනයෙනෙවෙත්ථ ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානීති වුත්තං, න අඤ්ඤෙසං ඡන්නමභාවතො-යථාහ:- "ඡසු භික්ඛවෙ ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො-පෙ-අන්තකරො හොති, කතමෙසු ඡසු? ඡසු අජ්ඣත්තිකෙසු ආයතනෙසු, ඉමෙසු ඛො භික්ඛවෙ ඡසු ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මානිබ්බින්දමානො-පෙ-අන්තකරො හොති, ඡපඤ්හා ඡඋද්දෙසා ඡ වෙය්‍යාකරණානීති ඉති යන්තං වුත්තං ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්තන්ති.[a] එත්ථච ඡ අජ්ඣත්තිකායතනානි "සුඤ්ඤො ගාමොති ඛො භික්ඛවෙ ඡන්නෙතං අජ්ඣත්තිකානං ආයතනානං අධිවචනන්ති"[b] වුත්තත්තා සුඤ්ඤතො බුබ්බුලකමරීචිකාදීනි විය අචිරට්ඨිතිකතො තුච්ඡතො වඤ්චනකතො ච සමනුපස්සං නිබ්බින්දමානො අනුපුබ්බෙන දුක්ඛස්සන්තං කත්වා මච්චුරාජස්ස අදස්සනං උපෙති. යථාහ:-

"යථා බුබ්බුලකං පස්සෙ යථා පස්සෙ මරීචිකං,
එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං මච්චුරාජා න පස්සතී"ති.[c]

ඉමිනා පඤ්හව්‍යාකරණෙන ආරද්ධචිත්තො සත්ථා උත්තරිං පඤ්හං පුච්ඡති **සත්තනාමකි**න්ති. ථෙරො කිඤ්චාපි මහාපඤ්හව්‍යාකරණෙ සත්තවිඤ්ඤාණට්ඨිතියො වුත්තා, අපිච ඛො පන යෙසු ධම්මෙසු සුභාවිතචිත්තො භික්ඛු දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, තෙ දස්සෙන්තො **සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා**ති විස්සජ්ජෙති. අයම්පිචත්ථො භගවතා අනුමතො එව. යථාහ "පණ්ඩිතා ගහපතයො! **කජඞ්ගලා** භික්ඛුනී, මහාපඤ්ඤා ගහපතයො! **කජඞ්ගලා** භික්ඛුනී, මඤ්චෙපි තුම්හෙ ගහපතයො උපසඞ්කමිත්වා එතමත්ථං පුච්ඡෙය්‍යාථ, අහම්පි එවමෙව ව්‍යාකරෙය්‍යං යථා තං **කජඞ්ගලාය** භික්ඛුනියා ව්‍යාකතන්ති[b]. තාය ච එවං ව්‍යාකතං. සත්තසු ආවුසො ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මා සුභාවිතචිත්තො-පෙ-දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, කතමෙසු සත්තසු? සත්තසු බොජ්ඣඞ්ගෙසු, ඉමෙසු ඛො ආවුසො සත්තසු ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මා සුභාවිතචිත්තො දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, සත්තපඤ්හා සත්ත උද්දෙසා සත්තවෙය්‍යාකරණානීති ඉති යන්තං වුත්තං භගවතා ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්තන්ති. එවමයං අත්ථො භගවතා අනුමතො එවාති වෙදිතබ්බො.

---

a. අඞ්ගුත්තරදසකනිපාත
b. මාතුගාමසංයුත්ත
c. ධම්මපදලොකවග්ග.
b. දසකඞ්ගුත්තරමහවග්ගා.

තත්ථ සත්තාති ඌනාධිකනිවාරණගණනපරිච්ඡෙදෙ, **බොජ්ඣඞ්ගාති** සතිආදීනං ධම්මානමෙතං අධිවචනං, තත්‍රායං පදත්ථො:- එතාය ලොකියලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ උප්පජ්ජමානාය ලීනුද්ධච්චපතිට්ඨානායූහනකාමසුඛ'ත්තකිලමථානුයොගඋච්ඡෙද සස්සතාභිනිවෙසාදි අනෙකුපද්දවපටිපක්ඛභූතාය සතිධම්මවිචයවිරියපීතිපස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාසඞ්ඛාතාය ධම්මසාමග්ගියා අරියසාවකො බුජ්ඣතීති කත්වා බොධි. කිලෙසසන්තානනිද්දාය උට්ඨහති, චත්තාරි වා අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣති, නිබ්බානමෙව වා සච්ඡිකරොතීති වුත්තං හොති. යථාහ:-සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති[a] යථාවුත්තප්පකාරාය වා එතාය ධම්මසාමග්ගියා බුජ්ඣතීති කත්වා අරියසාවකොපි බොධි, ඉති තස්සා ධම්මසාමග්ගීසඞ්ඛාතාය බොධියා අඞ්ගභූතත්තා බොජ්ඣඞ්ගා ඣානඞ්ගමග්ගඞ්ගාති විය; තස්ස වා බොධීති ලද්ධවොහාරස්ස අරියසාවකස්ස අඞ්ගභූතත්තාපි බොජ්ඣඞ්ගා, සෙනඞ්ගරථඞ්ගාදයො විය. අපිච බොජ්ඣඞ්ගාති, කෙනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා? බොධාය[1] සංවත්තන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා, බුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣාඞ්ගා අනුබුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා, පටිබුජ්ඣන්තීති[2] බොජ්ඣඞ්ගාති ඉමිනාපි පටිසම්භිදාය වුත්තෙන විධිනා බොජ්ඣඞ්ගානං බොජ්ඣඞ්ගත්ථො වෙදිතබ්බො. එවමිමෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙන්තො බහුලීකරොන්තො න චිරස්සෙව එකන්තනිබ්බිදාදිගුණපටිලාභී හොති. තෙන දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොතීති වුච්චති. වුත්තං චෙතං භගවතා "සත්තිමෙ භික්ඛවෙ බොජ්ඣඞ්ගා භාවිතා බහුලීකතා එකන්තනිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය උපසමාය අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තන්තී"ති.[b]

එවං ඉමිනාපි පඤ්හබ්‍යාකරණෙන ආරද්ධචිත්තො සත්ථා උත්තරිං පඤ්හං පුච්ඡති **අට්ඨ නාමකි**න්ති. ථෙරො කිඤ්චාපි මහාපඤ්හව්‍යාකරණෙ අට්ඨ ලොකධම්මා වුත්තා, අපිචඛොපන යෙසු ධම්මෙසු සුභාවිතචිත්තො භික්ඛු දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, තෙ දස්සෙන්තො අරියානි අට්ඨමග්ගඞ්ගානීති අවත්වා යස්මා අට්ඨඞ්ගවිනිමුත්තො මග්ගො නාම නත්ථි. අට්ඨඞ්ගමත්තමෙවතු මග්ගො, තස්මා තමත්ථං සාධෙන්තො දෙසනාවිලාසෙන **අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො**ති විස්සජ්ජෙති. භගවතාපි අයමත්ථො දෙසනානයො ච අනුමතො එව. යථාහ:- "පණ්ඩිතා ගහපතයො **කජඞ්ගලා** භික්ඛුනී-පෙ-අහම්පි එවමෙවං ව්‍යාකරෙය්‍යං යථා තං **කජඞ්ගලාය** භික්ඛුනියා ව්‍යාකත"න්ති[c] තාය ච එවං ව්‍යාකතං අට්ඨසු ආවුසො ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මා සුභාවිතචිත්තො, දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, කතමෙසු අට්ඨසු? අරියෙ අට්ඨඞ්ගිකෙ මග්ගෙ, ඉමෙසු ඛො ආවුසො අට්ඨසු ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මා සුභාවිතචිත්තො-පෙ-දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, අට්ඨපඤ්හා

---

a. විභඞ්ග. c. පටිසම්භිදමග්ග. 2. සී. II, සම්බුජ්ඣන්තීති.
b. අඞ්ගුත්තරනිකාය. 1. සම්බොධාය. මු. බු. පා. අ.

අට්ඨුද්දෙසා අට්ඨවෙය්‍යාකරණානීති ඉති යන්තං වුත්තං භගවතා ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්තානීති[a] එවමයං අත්ථො ච දෙසනානයො ච භගවතා අනුමතො එවාති වෙදිතබ්බො.

තත්ථ **අරියො**ති නිබ්බානප්පිකෙහි අභිගන්තබ්බො, අපිච ආරකා කිලෙසෙහි වත්තනතො අරියභාවකරණතො අරියඵලපටිලබ්භනතො චාපි අරියොති වෙදිතබ්බො. අට්ඨඅඞ්ගානි අස්සාති අට්ඨඞ්ගිකො, ස්වායං චතුරඞ්ගිකා විය සෙනා පඤ්චඞ්ගිකං විය ච තුරියං අඞ්ගවිනිබ්භොගෙන අනුපලබ්භසභාවතො[1] අඞ්ගමත්තමෙවාති වෙදිතබ්බො, මග්ගති ඉමිනා නිබ්බානං, සයං වා මග්ගති කිලෙසෙ මාරෙන්තො වා ගච්ඡතීති **මග්ගො**, එවමත්ථප්පභෙදමිමං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙන්තො භික්ඛු අවිජ්ජං භින්දති, විජ්ජං උප්පාදෙති, නිබ්බානං සච්ඡිකරොති, තෙන දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොතීති වුච්චති, වුත්තම්පි චෙතං:- "සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ සාලිසූකං වා යවසූකං වා සම්මා පණිහිතං හත්ථෙන වා පාදෙන වා අක්කන්තං හත්ථං වා පාදං වා භෙජ්ජති,[2] ලොහිතං වා උප්පාදෙස්සතීති ඨානමෙතං විජ්ජති, තං කිස්ස හෙතු? සම්මා පණිහිතත්තා භික්ඛවෙ සූකස්ස, එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ සො වත භික්ඛු සම්මා පණිහිතාය දිට්ඨියා සම්මා පණිහිතාය මග්ගභාවනාය අවිජ්ජං භෙජ්ජති,[2] විජ්ජං උප්පාදෙස්සති, නිබ්බානං සච්ඡිකරිස්සතීති ඨානමෙතං විජ්ජතී"ති.[d]

ඉමිනාපි පන පඤ්හව්‍යාකරණෙන ආරද්ධචිත්තො සත්ථා උත්තරිං පඤ්හං පුච්ඡති **නවනාමකි**න්ති. ථෙරො නවඉති පච්චනුභාසිත්වා සත්තාවාසාති විස්සජ්ජෙති. තත්ථ **නවා**ති ගණනපරිච්ඡෙදො, **සත්තා**ති ජීවිතින්ද්‍රියපටිබද්ධෙ ඛන්ධෙ උපාදාය පඤ්ඤත්තා පාණිනො පණ්ණත්ති වා. **ආවාසා**ති ආවසන්ති එතෙසූති ආවාසා. සත්තානං ආවාසා සත්තාවාසා, එසදෙසනාමග්ගො, අත්ථතො පන නවවිධානං සත්තානමෙතං අධිවචනං. යථාහ- "සත්තාවුසො සත්තා නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිනො සෙය්‍යථාපි මනුස්සා එකච්චෙ ච දෙවා එකච්චෙ ච විනිපාතිකා, අයං පඨමො සත්තාවාසො; සන්තාවුසො සත්තා නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිනො සෙය්‍යථාපි දෙවා බ්‍රහ්මකායිකා පඨමාභිනිබ්බත්තා, අයං දුතියො සත්තාවාසො; සන්තාවුසො සත්තා එකත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිනො සෙය්‍යථාපි දෙවා ආභස්සරා, අයං තතියො සත්තාවාසො; සන්තාවුසො සත්තා එකත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිනො සෙය්‍යථාපි දෙවා සුභකිණ්ණා, අයං චතුත්ථො සත්තාවාසො; සන්තාවුසො සත්තා අසඤ්ඤිනො අප්පටිසංවෙදිනො සෙය්‍යථාපි දෙවා අසඤ්ඤසත්තා, අයං පඤ්චමො සත්තාවාසො; සන්තාවුසො සත්තා සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං-පෙ-ආකාසානඤ්චායතනූපගා අයං ඡට්ඨො සත්තාවාසො. සන්තාවුසො සත්තා විඤ්ඤාණඤ්චායතනූපගා, අයං

a. දසකඞ්ගුත්තරමහාවග්ග.
d. අඞ්ගුත්තරනිකාය.
1. සී. I. අනුපලබ්භසභාවතො.
2. ජෙජ්ජති. මු. බු. පා. අ.

සත්තමො සත්තාවාසො. සන්තාවුසො සත්තා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනූපගා, අයං අට්ඨමො සත්තාවාසො. සන්තාවුසො සත්තා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනූපගා, අයං නවමො සත්තාවාසො'ති[a] පුරිමනයෙනෙව වෙත්ථ නව සත්තාවාසාති වුත්තං. න අඤ්ඤං නවන්නමභාවතො. යථාහ–නවසු භික්ඛවෙ ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො–පෙ–දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, කතමෙසු නවසු? නවසු සත්තාවාසෙසු ඉමෙසු ඛො භික්ඛවෙ නවසු ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො–පෙ–දුක්ඛස්සන්තකරො හොති නවපඤ්හා නවුද්දෙසා නවවෙය්‍යාකරණානී'ති ඉති යන්තං වුත්තං, ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්තන්ති.[a] එත්ථ ච "නවධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යා, කතමෙ නව? නව සත්තාවාසා"ති වචනතො නවසු සත්තාවාසෙසු ඤාතපරිඤ්ඤාය ධුවසුභසුඛත්තභාවදස්සනං පහාය සුද්ධසඞ්ඛාරපුඤ්ජමත්තදස්සනෙන නිබ්බින්දමානො තීරණපරිඤ්ඤාය අනිච්චානුපස්සනෙන විරජ්ජමානො දුක්ඛානුපස්සනෙන විමුච්චමානො අනත්තානුපස්සනෙන සම්මා පරියන්තදස්සාවී පහානපරිඤ්ඤාය සම්මත්තමභිසමෙච්ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරොහොතී'ති තෙනෙවෙතං වුත්තං–"නවසු භික්ඛවෙ ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො–පෙ–දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරොහොති, කතමෙසු නවසු? නවසු සත්තාවාසෙසූ'ති.[b]

එවං ඉමිනාපි පඤ්හබ්‍යාකරණෙන ආරද්ධචිත්තො සත්ථා උත්තරිං පඤ්හං පුච්ඡති **දසනාමකි**න්ති. තත්ථ කිඤ්චාපි ඉමස්ස පඤ්හස්ස ඉතො අඤ්ඤත්‍ර වෙය්‍යාකරණෙසු දසඅකුසලකම්මපථා වුත්තා. යථාහ–"දසසු භික්ඛවෙ ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො–පෙ–දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, කතමෙසු දසසු? දසසු අකුසලකම්මපථෙසු, ඉමෙසු ඛො භික්ඛවෙ දසසු ධම්මෙසු භික්ඛු සම්මානිබ්බින්දමානො –පෙ–දිට්ඨෙවධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, දසපඤ්හා දසුද්දෙසා දසවෙය්‍යාකරණානීති ඉති යන්තං වුත්තං ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්තන්ති[c] ඉධ පන යස්මා අයමායස්මා අත්තනා අනුපනෙත්වා අඤ්ඤං ව්‍යාකාතුකාමො යස්මා වා ඉමිනාපි පරියායෙන ව්‍යාකතං සුව්‍යාකතමෙව හොති, තස්මා යෙහි දසහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතො අරහාති පවුච්චති, තෙසං අධිගමං දීපෙන්තො **දසහඞ්ගෙහි සමන්නාගතො අරහාති** වුච්චතීති පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය විස්සජ්ජෙති. යතො එත්ථ යෙහි දසහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතා අරහාති පවුච්චති, තානි දසඞ්ගානි **දසනාමකි**න්ති පුට්ඨෙන ථෙරෙන නිද්දිට්ඨානීති වෙදිතබ්බානි. තානි ච දස අසෙඛො අසෙඛොති භන්තෙ වුච්චති, කිත්තාවතා නු ඛො භන්තෙ භික්ඛු අසෙඛො හොතීති ? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු අසෙඛාය සම්මාදිට්ඨියා සමන්නාගතො හොති, අසෙඛෙන සම්මාසඞ්කප්පෙන සමන්නාගතොහොති. අසෙඛාය සම්මාවාචාය සමන්නාගතො හොති. අසෙඛෙන සම්මාකම්මන්තෙන සමන්නාගතො හොති. අසෙඛෙන සම්මාආජීවෙන සමන්නාගතො හොති. අසෙඛෙන සම්මාවායාමෙන සමන්නාගතො හොති. අසෙඛාය

a. අඞ්ගුත්තරනිකාය. b. දසකඞ්ගුත්තරමහාවග්ග. c. දසකඞ්ගුත්තර.

සම්මාසතියා සමන්නාගතො හොති. අසෙඛෙන සම්මාසමාධිනා සමන්නාගතො හොති. අසෙඛෙන සම්මා සම්මාඤාණෙන සමන්නාගතො හොති. අසෙඛාය සම්මාවිමුත්තියා සමන්නාගතො හොති, එවං ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු අසෙඛො හොතීති එවමාදිසු සුත්තෙසු වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානීති.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය සාමණෙරපඤ්හවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි යමිදං ඉමෙ පඤ්හ යාය පඤ්ඤාය පරිච්ඡින්දිත්වා ව්‍යාකාසි, තාය පදට්ඨානභූතසමාධිනො තං නිස්සයවත්තියාකාරවසෙන ගොචරං දස්සෙතුං අඤ්ඤත්‍ර බුද්ධුප්පාදා අප්පවත්තපුබ්බං සබ්බතිත්ථියානං අවිසයභූතං තෙසු තෙසු සුත්තන්තෙසු "එකධම්මො භික්ඛවෙ භාවිතො බහුලීකතො මහතො සංවෙගාය සංවත්තති, මහතො අත්ථාය සංවත්තති මහතො යොගක්ඛෙමාය සංවත්තති, මහතො සතිසම්පජඤ්ඤාය සංවත්තති, ඤාණදස්සනපටිලාභාය සංවත්තති, දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාය සංවත්තති, විජ්ජාවිමුත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය සංවත්තති, කතමො එකධම්මො ? කායගතාසති, අමතන්තෙ භික්ඛවෙ න පරිභුඤ්ජන්ති, යෙ කායගතාසතිං න පරිභුඤ්ජන්ති. අමතං තෙ භික්ඛවෙ පරිභුඤ්ජන්ති යෙ කායගතාසතිං පරිභුඤ්ජන්ති. අමතං තෙසං භික්ඛවෙ අපරිභුත්තං- පරිභුත්තං- පරිහීණං- අපරිහීණං- විරද්ධං- ආරද්ධං යෙසං කායගතාසති ආරද්ධා"ති.[a] එවං භගවතා අනෙකාකාරෙන පසංසිත්වා- "කථඤ්ච භික්ඛවෙ භික්ඛු කායගතාසතිං භාවෙති? පුනචපරං භික්ඛවෙ භික්ඛු ඉමමෙව කායං උද්ධං පාදතලා අධො කෙසමත්ථකා තචපරියන්තං පූරං නානප්පකාරස්ස අසුචිනො පච්චවෙක්ඛති, "අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා ලොමා-පෙ-මුත්ත"න්ති;[b] එවං තත්ථ තත්ථ මත්ථලුඞ්ගං අට්ඨිමිඤ්ජෙන සඞ්ගහෙත්වා දෙසිතං කායගතා සති කොට්ඨාසභාවනාදිපරියායං චත්තිංසාකාරකම්මට්ඨානං ආරද්ධං. **තස්සායං අත්ථවණ්ණනා.**

තත්ථ **අත්ථීති**, අත්ථි,[1] සංවිජ්ජන්ති. **ඉමස්මින්ති** ය්වායං[2] උද්ධං පාදතලා අධොකෙසමත්ථකා තචපරියන්තො පූරො නානප්පකාරස්ස අසුචිනොති වුච්චති, තස්මිං; **කායෙති** සරීරෙ, සරීරංහි අසුචිසඤ්චයතො කුච්ඡිතානං වා කෙසාදීනං ආයභූතතො කායොති වුච්චති; කෙසා -පෙ-මත්ථලුඞ්ගන්ති. එතෙ කෙසාදයො චත්තිංසාකාරා. තත්ථ අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා, අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ ලොමාති, එවං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. තෙන කිං කථිතං හොති, එවමෙතස්මිං[3] පාදතලතො[4] පට්ඨාය උපරි කෙසමත්ථකා පට්ඨාය හෙට්ඨාච තචතො පට්ඨාය

---

a. අඞ්ගුත්තරනිකාය එකකනිපාත.
b. දීඝනිකාය මහාසතිපට්ඨානසුත්ත.
1. ඉදං මුද්දිතඛුද්දකපාඨට්ඨකථායං නත්ථි.
2. සි I & II. සොවායං.
3. ඉමස්මිං මු බු· පා. අ.
4. පාදතලා. මු. බු. පා. අ.

පරිතොති එත්තකෙ ව්‍යාමමත්තෙ කලෙබරෙ සබ්බාදරෙනපි[1] විචිනන්තො න කොචි කිඤ්චි මුත්තං වා මණිං වා වෙළුරියං වා අගරුං වා චන්දනං වා කුඞ්කුමං වා කප්පූරං වා වාසචුණ්ණාදිං වා අණුමත්තම්පි සුචිභාවං න පස්සති, අථ ඛො පරමදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡමස්සිරිකදස්සනං කෙසලොමාදිනානප්පකාරකං[2] අසුචිං යෙව පස්සතීති. අයං තාවෙත්ථ **පදසම්බන්ධතො වණ්ණනා.**

භාවනාවසෙන[3] පනස්ස එවං වණ්ණනා වෙදිතබ්බා. එවමෙතස්මිං පාණාතිපාතාවෙරමණිසික්ඛාපදාදිභෙදෙ සීලෙ පතිට්ඨිතෙන පයොගසුද්ධෙන ආදිකම්මිකෙන කුලපුත්තෙන ආසයසුද්ධියා අධිගමනත්ථං ද්වත්තිංසාකාරකම්මට්ඨානභාවනානුයොගමනුයුඤ්ජිතුකාමෙන, පඨමන්තාව වස්ස ආවාසකුලලාභගණකම්මඅද්ධානඤාතිගන්ථරොගඉද්ධිපළිබොධෙන වා කිත්තිපලිබොධෙන වා සහ දස පළිබොධා හොන්ති. අථානෙන ආවාසකුලලාභගණඤාතිඉද්ධීසු සඞ්ගප්පහානෙන කම්මඅද්ධානගන්ථෙසු අව්‍යාපාරෙන රොගස්ස තිකිච්ඡායාති එවං තෙ පළිබොධා උපච්ඡින්දිතබ්බා.[4] උපච්ඡින්නපළිබොධෙන අනුපච්ඡින්නනෙක්ඛම්මාභිලාසෙන කොටිප්පත්තං සල්ලෙඛවුත්තිං පරිග්ගහෙත්වා බුද්ධානුබුද්ධකම්පි විනයාචාරං අප්පජහන්තෙන ආගමාධිගමසම්පන්නාගතො තතො අඤ්ඤතරඞ්ගසමන්නාගතො වා කම්මට්ඨානදායකො ආචරියො විනයානුරූපෙන විධිනා උපගන්තබ්බො, වත්තසම්පදාය ච ආරාධිතචිත්තස්ස තස්ස අත්තනො අධිප්පායො නිවෙදිතබ්බො. තෙන තස්ස නිමිත්තජ්ඣාසයචරියාධිමුත්තිභෙදං ඤත්වා යදි එතං කම්මට්ඨානමනුරූපං, අථ යස්මිං විහාරෙ අත්තනා වසති, යදි තස්මිං යෙව සොපි වසිතුකාමො හොති, තතො සඞ්ඛෙපතො කම්මට්ඨානං දාතබ්බං. අථ අඤ්ඤත්‍ර වසිතුකාමො හොති, තතො පහාතබ්බපරිග්ගහෙතබ්බාදිකථනවසෙන සපුරෙක්ඛාරං රාගචරිතානුකූලාදිකථනවසෙන සප්පභෙදං විත්ථාරෙන කථෙතබ්බං. තෙන තං සපුරෙක්ඛාරං සප්පභෙදං කම්මට්ඨානං උග්ගහෙත්වා ආචරියං ආපුච්ඡිත්වා යාති තානි:-

"මහාවාසං නවාවාසං ජරාවාසං ච පන්ථනිං,
සොණ්ඩිං පණ්ණඤ්ච පුප්ඵඤ්ච ඵලං පත්ථිතමෙව ච.

නගරං දාරුණා ඛෙත්තං විසභාගෙන පට්ටනං,
පච්චන්තසීමාසප්පායං යත්ථ මිත්තො න ලබ්භති.

අට්ඨාරසෙතානි ඨානානි ඉති විඤ්ඤාය පණ්ඩිතො,
ආරකා පරිවජ්ජෙය්‍ය මග්ගං පටිභයං යථා"ති.

එවං අට්ඨාරස සෙනාසනානි පරිවජ්ජෙතබ්බානීති වුච්චන්ති, තානි පරිවජ්ජෙත්වා යන්තං "කථඤ්ච භික්ඛවෙ සෙනාසනං පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතං හොති, ඉධ භික්ඛවෙ සෙනාසනං ගාමතො නාති දූරං හොති නාච්චාසන්නං ගමනාගමනසම්පන්නං දිවාඅප්පකිණ්ණං

1. ආදරෙනපි. මු. බු. පා. අ.
2. නානප්පකාරං කෙසලොමාදිභෙදං.
3. අසුභභාවනාවසෙන. මු. බු. පා. අ.
4. අථානෙන ඉති පිපරමත්ථජොතිකායං.

රත්තිං අප්පසද්දං අප්පනිග්ඝොසං අප්පඩංසමකසවාතාතපසිරිංසප සම්ඵස්සං ඛො පන හොති, තස්මිං ඛො පන සෙනාසනෙ විහරන්තස්ස අප්පකසිරෙනෙව උප්පජ්ජන්ති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරා, තස්මිං ඛො පන සෙනාසනෙ ථෙරා භික්ඛූ විහරන්ති බහුස්සුතා ආගතාගමා ධම්මධරා විනයධරා මාතිකාධරා, තෙ කාලෙන කාලං උපසඞ්කමිත්වා පරිපුච්ඡති පරිපඤ්හති ඉදං භන්තෙ කථං? ඉමස්ස කො අත්ථොති? තස්ස තෙ ආයස්මන්තො අවිවටඤ්චෙව විවරන්ති, අනුත්තානීකතඤ්ච උත්තානීකරොන්ති අනෙකවිහිතෙසුච කඞ්ඛාඨානියෙසු ධම්මෙසු කඞ්ඛං පටිවිනොදෙන්ති. එවං ඛො භික්ඛවෙ සෙනාසනං පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතං හොතීති,[a] එවං පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතං සෙනාසනං වුත්තං; තථාරූපං සෙනාසනං උපගම්ම කතසබ්බකිච්චෙන කාමෙසු ආදීනවං නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පච්චවෙක්ඛිත්වා බුද්ධසුබුද්ධතාය ධම්මසුධම්මතාය සඞ්ඝසුප්පටිපන්නතාය[1] ච අනුස්සරන්තෙන චිත්තං පසාදෙත්වා යන්තං:

“වචසා මනසා චෙව වණ්ණසණ්ඨානතො දිසං,
ඔකාසතො පරිච්ඡෙදා සත්තධා ගහණං විදූ”ති.

එවං සත්තවිධං උග්ගහකොසල්ලං අනුපුබ්බතො නාතිසීඝතො නාතිසනිකතො වික්ඛෙපපටිබාහණතො පණ්ණත්තිසමතික්කමතො අනුපුබ්බමුඤ්චනතො අප්පණාලක්ඛණතො[2] තයො ච සුත්තන්තාති එවං දසවිධං මනසිකාරකොසල්ලඤ්ච වුත්තං, තං අපරිච්චජන්තෙන චත්තිංසාකාරභාවනා ආරභිතබ්බා, එවං හි ආරභතො සබ්බාකාරෙන චත්තිංසාකාරභාවනා සම්පජ්ජති, නො අඤ්ඤථා. තත්ථ ආදිතොව තචපඤ්චකං තාව ගහෙත්වා අපි තෙපිටකෙන[3] **කෙසා ලොමාති** එවමාදිනා නයෙන අනුලොමතො, තස්මිං පගුණීභූතෙ **තචො දන්තාති** එවමාදිනා නයෙන පටිලොමතො, තස්මිම්පි පගුණීභූතෙ තදුභය නයෙනෙව අනුලොමපටිලොමතො,[4] බහිවිසටවිතක්කවිච්ඡෙදත්ථං[5] පාළිපගුණභාවත්ථඤ්ච වචසා කොට්ඨාසසභාවපරිග්ගහත්ථං[6] මනසාච අද්ධමාසං භාවෙතබ්බං, වචසාහිස්ස භාවනා බහිවිසටවිතක්ක විච්ඡින්දිත්වා මනසා භාවනාය පාළිපගුණතායච පච්චයො හොති, මනසා භාවනා අසුභවණ්ණලක්ඛණානං අඤ්ඤතමවසෙන[7] පරිග්ගහස්ස. අථ තෙනෙව කමෙන[8] වක්කපඤ්චකං අද්ධමාසං, තතො තදුභය මද්ධමාසං, තතො පප්ඵාසපඤ්චකමද්ධමාසං, තතො තං පඤ්චකත්තයම්පි අද්ධමාසං, අථ අනෙන වුත්තම්පි මත්ථලුඞ්ගං පඨවිධාතුආකාරෙහි සද්ධිං එකතො භාවනත්ථං ඉධ පක්ඛිපිත්වා මත්ථලුඞ්ගපඤ්චකං අද්ධමාසං, තතො පඤ්චකචතුක්කම්පි අද්ධමාසං, තථා[9] මෙදඡක්කං

a. අඞ්ගුත්තරනිකාය-පඤ්චකනිපාත.
1. සඞ්ඝසුප්පටිපන්නතාය.
2. අප්පණාතො
3. සී I. II. & III. අපිචතෙන.
4. තස්මිම්පි-පෙ-පටිලොමතො ඉතිකත්ථචි [ඌනං
5. විච්ඡෙදනත්ථං.
6. පරිග්ගහනත්ථං.
7. අඤ්ඤතරවසෙන මූ. බු. පා අ
8. නයෙන. බු. පා. අ.
9. අථ. මූ බු. ප.. අ.

අද්ධමාසං, තතො මෙදඡක්කෙන සහ තං පඤ්චකචතුක්කම්පි අද්ධමාසං, අථ මුත්තඡක්කං අද්ධමාසං, තතො සබ්බමෙව ද්වත්තිංසාකාරමද්ධමාසන්ති එවං ඡමාසෙ වණ්ණසණ්ඨානදිසොකාසපරිච්ඡෙදතො වවත්ථපෙන්තෙන භාවෙතබ්බං; එතං[1] මජ්ඣිමපඤ්ඤපුග්ගලං සන්ධාය වුත්තං. මන්දපඤ්ඤෙන තු යාවජීවං භාවෙතබ්බං, තික්ඛපඤ්ඤස්ස නචිරෙනෙව භාවනා සම්පජ්ජතීති ආහ.[2]

කථං පනායමිමං ද්වත්තිංසාකාරං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙතීති? වුච්චතෙ:– අයං හි **අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා**ති එවමාදිනා නයෙන තචපඤ්චකාදිවිභාගතො ද්වත්තිංසාකාරං භාවෙන්තො **කෙසෙ** තාව වණ්ණතො කාළකාති වවත්ථපෙති, යාදිසකා වා තෙන දිට්ඨා හොන්ති. සණ්ඨානතො දීඝවට්ටුලකා තුලාදණ්ඩම්වාති වවත්ථපෙති. දිසතො පන යස්මා ඉමස්මිං කායෙ නාභිතො උද්ධං උපරිමා දිසා අධො හෙට්ඨිමා'ති වුච්චති, තස්මා ඉමස්ස කායස්ස උපරිමාය දිසාය ජාතා'ති වවත්ථපෙති. ඔකාසතො නලාටන්තකණ්ණචූලිකාගලවාටක පරිච්ඡින්නෙ සීසචම්මෙ ජාතා'ති. තත්ථ යථා වම්මිකමත්ථකෙ ජාතානි කුන්තතිණානි න ජානන්ති මයං වම්මිකමත්ථකෙ ජාතානීති නපි වම්මිකමත්ථකො ජානාති මයි කුන්තතිණානි ජාතානීති. එවමෙවං න කෙසා ජානන්ති මයං සීසචම්මෙ ජාතා'ති, නපි සීසචම්මං ජානාති මයි කෙසා ජාතා'ති, ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා අචෙතනා අබ්‍යාකතා සුඤ්ඤා පරමදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡපටික්කූලා න සත්තා න පුග්ගලා'ති වවත්ථපෙති. පරිච්ඡෙදතො'ති දුවිධො පරිච්ඡෙදො, සභාගවිසභාගවසෙන, තත්ථ කෙසා හෙට්ඨා පතිට්ඨිතචම්මතලෙන තත්ථ වීහග්ගමත්තං පවිසිත්වා පතිට්ඨිතෙන අත්තනො මූලතලෙන ච උපරි ආකාසෙන තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නා'ති එවං සභාගපරිච්ඡෙදතො, කෙසා න අවසෙසඑකතිංසාකාරා අවසෙසඑකතිංසා න කෙසාති එවං විසභාගපරිච්ඡෙදතො ච වවත්ථපෙති. **එවං තාව කෙසෙ වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති**. අවසෙසු **ලොමා** වණ්ණතො යෙභුය්‍යෙන නීලවණ්ණා'ති වවත්ථපෙති, යාදිසකා වා තෙන දිට්ඨා හොන්ති. සණ්ඨානතො ඔනතචාපසණ්ඨානා උපරි වංසතාලහීරසණ්ඨානා වා. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතා. ඔකාසතො හත්ථතලපාදතලෙ ඨපෙත්වා යෙභුය්‍යෙන අවසෙසසරීරචම්මෙ ජාතා'ති. තත්ථ යථා පුරාණගාමට්ඨානෙ ජාතානි දබ්බතිණකානි න ජානන්ති මයං පුරාණගාමට්ඨානෙ ජාතානීති. නපි පුරාණගාමට්ඨානං ජානාති මයි දබ්බතිණකානි ජාතානීති, එවමෙවං න ලොමා ජානන්ති මයං සරීරචම්මෙ ජාතාති, නපි සරීරචම්මං ජානාති මයි ලොමා ජාතාති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා අචෙතනා අබ්‍යාකතා සුඤ්ඤා පරමදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡපටික්කූලා න සත්තා න පුග්ගලා'ති වවත්ථපෙති. පරිච්ඡෙදතො හෙට්ඨා පතිට්ඨිතචම්මතලෙන තත්ථ ලික්ඛාමත්තං පවිසිත්වා පතිට්ඨිතෙන

1. එතං ඉතිකාත්ථවිදුතං 2. එත්ථාහ. මූ. බු. පා. අ.

අන්තතො මූලතලෙන[1] ච උපරි ආකාසෙන තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නා'ති වවත්ථපෙති. අයමෙතෙසං සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාග පරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවා'ති. **එවං ලොමෙ වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං **නඛා** යස්ස පරිපුණ්ණා තස්ස වීසති, තෙ සබ්බෙ'පි වණ්ණතො මංසවිනිමුත්තොකාසෙ සෙතා, මංසසම්බන්ධෙ තම්බවණ්ණා'ති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො යථාසකං පතිට්ඨිතොකාසසණ්ඨානා, යෙභුය්‍යෙන මධුකඵලට්ඨිසණ්ඨානා මච්ඡසකලිකසණ්ඨානා වා'ති වවත්ථපෙති. දිසතො වීසු දිසාසු ජාතා. ඔකාසතො අඞ්ගුලීනං අග්ගෙසු පතිට්ඨිතා'ති. තත්ථ යථා ගාමදාරකෙහි දණ්ඩකග්ගෙසු මධුකඵලට්ඨිකා ඨපිතා න ජානන්ති මයං දණ්ඩකග්ගෙසු ඨපිතා'ති නපි දණ්ඩකා ජානන්ති අම්හෙසු මධුකඵලට්ඨිකා ඨපිතා'ති, එවමෙවං න නඛා ජානන්ති මයං අඞ්ගුලීනං අග්ගෙසු පතිට්ඨිතාති, නපි අඞ්ගුලියො ජානන්ති අම්හාකං අග්ගෙසු නඛා පතිට්ඨිතාති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා-පෙ-න පුග්ගලොති වවත්ථපෙති. පරිච්ඡෙදතො හෙට්ඨා මූලෙච අඞ්ගුලිමංසෙන උපරි අග්ගෙ ච ආකාසෙන උභතො පස්සෙසු අඞ්ගුලීනං උභතො කොටිචම්මෙන පරිච්ඡින්නා'ති වවත්ථපෙති. අයමෙතෙසං සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාග පරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවා'ති. **එවං නඛෙ වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං **දන්තා** යස්ස පරිපුණ්ණා, තස්ස **චත්තිංසා**. තෙ සබ්බෙ'පි වණ්ණතො සෙතා'ති[2] වවත්ථපෙති. යස්ස සමසණ්ඨිතා හොන්ති, තස්ස ඛරපත්තච්ඡින්නසඞ්ඛපටලම්ව සමගන්ථිතසෙතකුසුමමකුලමාලා විය ච ඛායන්ති, යස්ස විසමසණ්ඨිතා තස්ස ජිණ්ණආසනසාලාපීඨකපටිපාටිවිය නානාසණ්ඨානාති සණ්ඨානතො වවත්ථපෙති. තෙසු[3] උභයදන්තපන්තිපරියොසානෙසු හෙට්ඨතො උපරිතො ච ද්වෙ ද්වෙ කත්වා අට්ඨ දන්තා චතුකොණා[4] චතුමූලා[5] ආසන්දිකසණ්ඨානා, තෙසං ඔරතො තෙනෙව කමෙන සන්නිවිට්ඨා අට්ඨ දන්තා තිකොණා තිමූලා සිංඝාටකසණ්ඨානා, තෙසම්පි ඔරතො තෙනෙව කමෙන හෙට්ඨතො උපරිතො ච එකමෙකං කත්වා චත්තාරො දන්තා ද්විකොණා ද්විමූලිකා යානකූපත්ථම්භ[6] සණ්ඨානා, තෙසම්පි ඔරතො තෙනෙව කමෙන සන්නිවිට්ඨා චත්තාරො දාඨා එකකොටිකා එකමූලිකා මල්ලිකාමකුලසණ්ඨානා. තතො උභයදන්තපන්තිවෙමජ්ඣෙ හෙට්ඨා චත්තාරි උපරි චත්තාරි කත්වා අට්ඨ දන්තා එකකොටිකා එකමූලිකා තුම්බබීජසණ්ඨානාති. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතාති. ඔකාසතො උපරිමා උපරිමහනුකට්ඨිකෙ අධොකොටිකා, හෙට්ඨිමා හෙට්ඨිමහනුකට්ඨිකෙ උද්ධංකොටිකා හුත්වා පතිට්ඨිතාති. තත්ථ යථා නවකම්මිකපුරිසෙන

1. වා. කත්ථචි. 3. තෙසං. මු. බු. පා. අ. 5. චතුමූලිකා.
2. සෙතවණ්ණා. මු. බු. පා අ. 4. චතුකොටිකා. 6. යානකත්ථම්භ සී. I.

හෙට්ඨාසිලාතලෙ පතිට්ඨාපිතා උපරිමතලෙ පවෙසිතා අම්හා න ජානන්ති මයං හෙට්ඨාසිලාතලෙ පතිට්ඨාපිතාති, න හෙට්ඨාසිලාතලං ජානාති මයි අම්හා පතිට්ඨාපිතාති, න උපරිමසිලාතලං ජානාති මයි අම්හා පවිට්ඨාති, එවමෙවං න දන්තා ජානන්ති මයං හෙට්ඨා හනුකට්ඨිකෙ පතිට්ඨිතා උපරි මහනුකට්ඨිකෙ පවිට්ඨා'ති, නපි හෙට්ඨා හනුකට්ඨිකං ජානාති මයි දන්තා පතිට්ඨිතා'ති, න උපරිමහනුකට්ඨිකං ජානාති මයි දන්තාපවිට්ඨාති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා-පෙ-න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො හෙට්ඨා හනුකට්ඨිකූපෙන හනුකට්ඨිකං පවිසිත්වා පතිට්ඨිතෙන අත්තනො මූලතලෙන ච උපරි ආකාසෙන තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නා'ති වවත්ථපෙති. අයමෙතෙසං සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවාති.
එවං දන්තෙ වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.

තතො පරං අන්තො සරීරෙ නානාකුණපසඤ්චයපටිච්ඡාදිකං තචො වණ්ණතො සෙතොති වවත්ථපෙති. සො හි යදිපි ඡවිරාගරඤ්ජිතත්තා කාලකොදාතාදිවණ්ණවසෙන නානාවණ්ණො විය දිස්සති, තථාපි සභාගවණ්ණෙන සෙතො එව, සො පනස්ස සෙතභාවො අග්ගිජාලාභිඝාතපහරණප්පහාරාදීහි විද්ධංසිතාය ඡවියා පාකටො හොති. සණ්ඨානතො සඞ්ඛෙපෙන කඤ්චුකසණ්ඨානො, විත්ථාරෙන නානාසණ්ඨානොති. තථාහි තත්ථ අග්ගපාදඞ්ගුලිතචො කොසකාරකකොසසණ්ඨානො, පිට්ඨිපාදතචො පුටබද්ධුපාහනසණ්ඨානො, ජඞ්ඝතචො භත්තපුටකතාලපණ්ණසණ්ඨානො, ඌරුතචො තණ්ඩුලභරිතදීඝත්ථවිකසණ්ඨානො, ආනිසදතචො උදකපූරිතපටපරිස්සාවනසණ්ඨානො, පිට්ඨිතචො ඵලකොනද්ධචම්මසණ්ඨානො, කුච්ඡිතචො වීණාදොණිකොනද්ධචම්මසණ්ඨානො, උරතචො යෙභුය්යෙන චතුරස්සර[1] සණ්ඨානො, ද්විබාහුතචො තූණීරොනද්ධචම්මසණ්ඨානො, පිට්ඨි හත්ථතචො ඛුරකොසසණ්ඨානො ඵණකත්ථවිකසණ්ඨානො වා, හත්ථඞ්ගුලිතචො කුඤ්චිකාකොසසණ්ඨානො, ගීව[2]තචො ගලකඤ්චුකසණ්ඨානො, මුඛතචො ඡිද්දාවච්ඡිද්දකීට[3]කුලාවකසණ්ඨානො, සීසතචො පත්තත්ථවිකසණ්ඨානොති.

තචපරිග්ගණ්හනකෙන ච යොගාවචරෙන උත්තරොට්ඨතො[4] පට්ඨාය තචස්ස මංසස්ස ච අන්තරෙන චිත්තං පෙසෙත්වා පඨමං තාව මුඛතචො වවත්ථපෙතබ්බො, තතො සීසතචො, අථ බහිගීවතචො තතො අනුලොමෙන පටිලොමෙන ච දක්ඛිණහත්ථතචො, අථ තෙනෙව කමෙන වාමහත්ථතචො, තතො පිට්ඨිතචො, අථ ආනිසදතචො, තතො අනුලොමෙන පටිලොමෙන ච දක්ඛිණපාදතචො, අථ වාමපාදතචො, තතො වත්ථිඋදරහදයඅබ්භන්තර

1. චතුරස්ස. මු. බු. පා. අ.
2. සී I. & II. ගල
3. කිමි. මු. බු. පා. අ.
4. සී. I & II. උපරිඔට්ඨතො.

ගීවන්තතො, තතො හෙට්ඨිමහණුකන්තතො, එවං යාව පුන අධරොට්ඨන්තතොති. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතොති. ඔකාසතො සකල සරීරං පරියොනන්ධිත්වා ඨිතොති. තත්ථ යථා අල්ලචම්මපරියොනද්ධාය පෙලාය න අල්ලචම්මං ජානාති මයා පෙලාපරියොනද්ධාති, නපි පෙලා ජානාති අහං අල්ලචම්මෙන පරියොනද්ධාති, එවමෙවං න තචො ජානාති මයා ඉදං චතුමහාභූතිකං සරීරං ඔනද්ධන්ති. නපි ඉදං චතුමහාභූතිකං සරීරං ජානාති අහං තචෙන ඔනද්ධන්ති ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා-පෙ-නපුග්ගලො'ති. කෙවලන්තු

"අල්ලචම්මපටිච්ඡන්නො නවද්වාරො මහාවණො,
සමන්තතො පග්ඝරති අසුචිපූතිගන්ධියො'ති"

පරිච්ඡෙදතො හෙට්ඨාමංසෙන තත්ථ පතිට්ඨිතතලෙන ච උපරි ඡවියා පරිච්ඡින්නොති වවත්ථපෙති, අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොඑවා'ති. **එවං තචං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සරීරෙ නවපෙසිසතප්පභෙදං **මංසං** වණ්ණතො රත්තං පාලිභද්දකපුප්ඵසන්නිභන්ති වවත්ථපෙති, සණ්ඨානතො නානාසණ්ඨානන්ති. තථාහි තත්ථ ජංඝාමංසං තාලපත්තපුටභත්තසණ්ඨානං, අවිකසිතකෙතකීමකුල[1] සණ්ඨාන'න්තිපි කෙචි. ඌරුමංසං නිසදපොත[2]සණ්ඨානං, ආනිසදමංසං උද්ධනකොටිසණ්ඨානං, පිට්ඨිමංසං තාලගුළපටලසණ්ඨානං, ඵාසුකද්වයමංසං පොත්ථලිකාය කුච්ඡියං[3] තනුමත්තිකාලෙපසණ්ඨානං, ථනමංසං ඨත්වා අවක්ඛිත්ත[4] අල්ලමත්තිකාපිණ්ඩසණ්ඨානං, ද්වෙබාහුමංසං නඞ්ගුට්ඨසීසපාදෙ ඡෙත්වා නිච්චම්මං කත්වා ඨපිතමහාමූසිකසණ්ඨානං, මංසසුණ්ඩිකසණ්ඨාන'න්තිපි එකෙ. ගණ්ඩමංසං ගණ්ඩප්පදෙසෙ ඨපිතකරඤ්ජබීජසණ්ඨානං, මණ්ඩූකසණ්ඨානන්තිපි එකෙ. ජිව්හාමංසං තුහීපත්තසණ්ඨානං, නාසාමංසං ඔමුඛනික්ඛිත්තපුණ්ණකොසසණ්ඨානං, අක්ඛිකූපමංසං අඩ්ඪපක්කඋදුම්බරසණ්ඨානං, සීසමංසං පත්තපචනකටාහතනුලෙපසණ්ඨානන්ති.

මංසපරිග්ගණ්හන්තෙන ච යොගාවචරෙන එතානෙව ඔළාරිකමංසානි සණ්ඨානතො වවත්ථපෙතබ්බානි. එවං වවත්ථාපයතො සුඛුමානි මංසානි ඤාණස්ස ආපාථං ආගච්ඡන්තීති. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාත'න්ති. ඔකාසතො සාධිකානි තීණි අට්ඨිසතානි අනුලිම්පිත්වා ඨිතන්ති. තත්ථ යථා ථූලමත්තිකානුලිත්තාය භිත්තියා න ථූලමත්තිකා ජානාති මයා භිත්ති අනුලිත්තාති, නපි භිත්ති ජානාති අහං ථූලමත්තිකාය අනුලිත්තාති, එවමෙවං න නවපෙසිසතප්පභෙදං මංසං ජානාති මයා අට්ඨිසතත්තයං අනුලිත්ත'න්ති, නපි අට්ඨිසතත්තයං ජානාති අහං නවපෙසිසතප්පභෙදෙන මංසෙන අනුලිත්තන්ති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙධම්මා-පෙ-න-පුග්ගලො'ති. කෙවලන්තු

1. කෙතකීමුකුල.
2. සුධාපිංසන නිසදපොත.
3. වංසමයකොට්ඨකුච්ඡිප්පදෙසෙඨපිත.
4. අපවිධ.

"නවපෙසිසතා මංසා අනුලිත්තා කලෙබරං,
නානාකිමිකුලාකිණ්ණං මීළ්හට්ඨානංව පූතිකා"න්ති,

පරිච්ඡෙදතො හෙට්ඨා අට්ඨිසංඝාටෙන තත්ථ පතිට්ඨිතතලෙන ච උපරිතචෙන ච තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නානීති වවත්ථපෙති. අයමෙස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවා'ති. **එවං මංසං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සරීරෙ නවසතප්පභෙදා[1] **නහාරූ** වණ්ණතො සෙතාති වවත්ථපෙති, මධුවණ්ණාති පි එකෙ. සණ්ඨානතො නානාසණ්ඨානාති, තථා හි තත්ථ මහන්තා මහන්තා නහාරූ කන්දලමකුලසණ්ඨානා, තතො සුඛුමතරා සූකරවාගුරරජ්ජුසණ්ඨානා, තතො අණුකතරා පූතිලතාසණ්ඨානා, තතො අණුකතරා සීහලානං මහාවීණාතන්තිසණ්ඨානා, තතො අණුකතරා ථූලසුත්තසණ්ඨානා, හත්ථපිට්ඨිපාදපිට්ඨීසු නහාරූ සකුණපාදසණ්ඨානා, සීසෙ නහාරූ[2] සීසෙඨිත[3] විරලතරදුකූලසණ්ඨානා, පිට්ඨියං නහාරූ තෙමෙත්වා ආතපෙ පසාරිතමච්ඡජාලසණ්ඨානා, අවසෙසා[4] තංතංඅඞ්ගපච්චඞ්ගානුගතා නහාරූ සරීරෙ පටිමුක්කජාලකඤ්චුකසණ්ඨානා'ති. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතාති. තෙසුච දක්ඛිණකණ්ණචූලිකතො පට්ඨාය පඤ්චකණ්ඩරනාමකා මහානහාරූ පුරතොච පච්ඡතො ච විනද්ධමානා වාමපස්සං ගතා, වාමකණ්ණචූලිකතො පට්ඨාය පඤ්ච පුරතො ච පච්ඡතො ච විනද්ධමානා දක්ඛිණපස්සං ගතා, දක්ඛිණගලවාටකතො පට්ඨාය පඤ්ච පුරතොච පච්ඡතො ච විනද්ධමානා වාමපස්සං ගතා, වාමගලවාටකතො පට්ඨාය පඤ්ච පුරතො ච පච්ඡතො ච විනද්ධමානා දක්ඛිණපස්සං ගතා, දක්ඛිණහත්ථං විනද්ධමානා පුරතො ච පච්ඡතො ච පඤ්චපඤ්චාති දසකණ්ඩරනාමකා එවං මහානහාරූ ආරූළ්හා, තථා වාමහත්ථං දක්ඛිණපාදං වාමපාදංචාති, එවමෙතෙ සට්ඨිමහානහාරූ සරීරධාරකා සරීරනියාමකාතිපි වවත්ථපෙති. ඔකාසතො සකලසරීරෙ අට්ඨිචම්මානං අට්ඨිමංසානඤ්ච අන්තරෙ අට්ඨීනි ච ආබන්ධමානා[5] ඨිතා'ති. තත්ථ යථා වල්ලිසන්තානබද්ධෙසු කුඩ්ඩදාරූසු න වල්ලිසන්තානා ජානන්ති අම්හෙහි කුඩ්ඩදාරූනි ආබද්ධානී'ති, නපි කුඩ්ඩදාරූනි ජානන්ති මයං වල්ලිසන්තානෙහි ආබද්ධානීති, එවමෙවං න නහාරූ ජානන්ති අම්හෙහි තීණි අට්ඨිසතානි ආබද්ධානීති, නපි තීණි අට්ඨිසතානි ජානන්ති මයං නහාරූහි ආබද්ධානීති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා–පෙ–නපුග්ගලො'ති. කෙවලන්තු

නවනහාරුසතා හොන්ති ව්‍යාමමත්තෙන කලෙබරෙ,
බන්ධන්ති අට්ඨිසඞ්ඝාටං අගාරම්ව වල්ලියොති.

---

1. නවසතප්පභෙදෙ 3. ඨපිත. 4. ඉමස්මිංසරීරෙ.
2. ගාමදාරකානං ඉති මුද්දිතබුද්ධඝොසට්ඨකථායමත්ථි 5. සී. I. & II. බන්ධමානා.

පරිච්ඡෙදතො හෙට්ඨා තීහි අට්ඨිසතෙහි තත්ථ පතිට්ඨිතතලෙහි ච උපරි තචමංසෙහි තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නානීති වවත්ථපෙති. අයමෙතෙසං සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවාති. **එවං නහාරූ වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සරීරෙ ද්වත්තිංසදන්තට්ඨිකානං විසුංගහිතත්තා සෙසානි චතුසට්ඨි හත්ථට්ඨිකානි චතුසට්ඨි පාදට්ඨිකානි චතුසට්ඨි මුදුකට්ඨිකානි මංසනිස්සිතානි ද්වෙ පණ්හිකට්ඨිකානි එකෙකස්මිං පාදෙ ද්වෙ ද්වෙ ගොප්ඵකට්ඨිකානි ද්වෙ ද්වෙ ජඞ්ඝට්ඨිකානි එකං ජණ්ණුකට්ඨි එකං ඌරට්ඨි ද්වෙ කටට්ඨීනි අට්ඨාරස පිට්ඨිකණ්ටකට්ඨීනි චතුවීසති ඵාසුකට්ඨීනි චුද්දස උරට්ඨීනි එකං හදයට්ඨි ද්වෙ අක්ඛකට්ඨීනි ද්වෙ පිට්ඨිබාහට්ඨීනි ද්වෙ බාහට්ඨීනි ද්වෙ ද්වෙ අග්ගබාහට්ඨීනි සත්තගීවට්ඨීනි ද්වෙ හනුකට්ඨීනි එකං නාසිකට්ඨි එකං නළාටට්ඨි නව සීසකපාලට්ඨීනීති එවමාදිනා නයෙන වුත්තප්පභෙදානි අට්ඨීනි සබ්බානෙව වණ්ණතො සෙතානීති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො නානාසණ්ඨානානි, තථා හි තත්ථ අග්ගපාදඞ්ගුලි අට්ඨීනි කතකබීජසණ්ඨානානි තදනන්තරානි අඞ්ගුලීනං මජ්ඣපබ්බට්ඨීනි අපරිපුණ්ණපනසට්ඨිකසණ්ඨානානි මූලපබ්බට්ඨීනි පණවසණ්ඨානානි මුදිඞ්ගසණ්ඨානානීතිපි එකෙ. පිට්ඨිපාදට්ඨීනි කොට්ටිතකන්දලමිඤ්ජරාසි සණ්ඨානානි, පණ්හිකට්ඨීනි එකට්ඨිතාලඵලබීජසණ්ඨානානි, ගොප්ඵකට්ඨීනි එකාබද්ධ[1]කීළාගොළකසණ්ඨානානි, ජඞ්ඝට්ඨිකෙසු ඛුද්දකං ධනුදණ්ඩසණ්ඨානං, මහන්තං ඛුප්පිපාසාමිලාතධම්මනිපිට්ඨිසණ්ඨානං, ජඞ්ඝට්ඨීනං ගොප්ඵට්ඨිකෙසු පතිට්ඨිතට්ඨානං අපනීතතචඛජ්ජූරිකලීරසණ්ඨානං, ජඞ්ඝට්ඨිකස්ස ජණ්ණුකට්ඨිකෙ පතිට්ඨිතට්ඨානං මුතිඞ්ගමත්ථකසණ්ඨානං, ජණ්ණුකට්ඨි එකපස්සතො සණ්ඨිත[2]ඵෙණ සණ්ඨානං, ඌරට්ඨීනි දුත්තච්ඡිතවාසිදණ්ඩඵරසුදණ්ඩසණ්ඨානානි, ඌරට්ඨිකස්ස කටට්ඨිකෙ පතිට්ඨිතට්ඨානං සුවණ්ණකාරානං අග්ගිජාලනකසලාකාබුන්දිසණ්ඨානං, තප්පතිට්ඨිතොකාසො අග්ගච්ඡින්නපුන්නාගඵලසණ්ඨානො, කටට්ඨීනි ද්වෙපි එකාබද්ධානි හුත්වා කුම්භකාරෙහි කත චුල්ලි[3]සණ්ඨානානි තාපසභිසිකා සණ්ඨානානීතිපි එකෙ. ආනිසදට්ඨීනි හෙට්ඨාමුඛඨපිතසප්පඵණසණ්ඨානානි. සත්තට්ඨානෙසු ඡිද්දාවච්ඡිද්දානි අට්ඨාරස පිට්ඨිකණ්ටකට්ඨීනි අබ්භන්තරතො උපරූපරිඨපිතසීසකපට්ට වෙඨනසණ්ඨානානි, බාහිරතො වට්ටනාවලීසණ්ඨානානි, තෙසං අනන්තරන්තරා කකචදන්තසදිසානි ද්වෙ තීණි කණ්ටකානි හොන්ති. චතුවීසතියා ඵාසුකට්ඨීසු පරිපුණ්ණානි පරිපුණ්ණසීහළදත්තසණ්ඨානානි අපරිපුණ්ණානි අපරිපුණ්ණසීහළදත්තසණ්ඨානානි, සබ්බානෙව ඔදාතකුක්කුටස්ස පසාරිතපක්ඛවයසණ්ඨානානීතිපි එකෙ. චුද්දස උරට්ඨීනි ජිණ්ණසන්දමානිකාඵලකපන්තිසණ්ඨානානි හදයට්ඨි දබ්බිඵණසණ්ඨානං, අක්ඛකට්ඨීනි ඛුද්දකලොහවාසිදණ්ඩසණ්ඨානානි, තෙසං හෙට්ඨා අඞ්ගි අද්ධචන්ද සණ්ඨානං පිට්ඨිබාහට්ඨීනි ඵරසුතල[4]සණ්ඨානානි, උපඩ්ඪච්ඡින්නසීහළ

1. එකතොබද්ධ. 2. ඝටිගත මු. බු. පා. අ. 3. සී. I & II. චූලි. 4. ඵරසුඵල. මු. බු. පා අ.

කුද්දාලසණ්ඨානානීතිපි එකෙ. බාහට්ඨීනි ආදාසදණ්ඩසණ්ඨානානි, මහාවාසිදණ්ඩසණ්ඨානානීතිපි එකෙ. අග්ගබාහට්ඨීනි යමකතාලකන්දසණ්ඨානානි, මණිබන්ධට්ඨීනි එකතො අල්ලීයාපෙත්වා ඨපිතසීසකපට්ටවෙඨකසණ්ඨානානි, පිට්ඨිහත්ථට්ඨීනි කොට්ටිතකන්දලකන්දරාසිසණ්ඨානානි, හත්ථඞ්ගුලීමූලපබ්බට්ඨීනි පණවසණ්ඨානානි, මජ්ඣිමපබ්බට්ඨීනි අපරිපුණ්ණපණසට්ඨිසණ්ඨානානීති. අග්ගපබ්බට්ඨීනි කතකබීජසණ්ඨානානි. සත්තගීවට්ඨීනි දණ්ඩෙ විජ්ඣිත්වා පටිපාටියා ඨපිතවංසකළීරඛණ්ඩසණ්ඨානානි, හෙට්ඨිමහනු කට්ඨි කම්මාරානං අයොකූටයොත්තසණ්ඨානං උපරිමහනුකට්ඨි අවලෙඛන[1] සත්ථසණ්ඨානං. අක්ඛිකූපනාසාකූපට්ඨීනි[2] අපනීතමිඤ්ජතරුණතාලට්ඨිසණ්ඨානානි. නලාටට්ඨි අධොමුඛඨපිතභින්නසඞ්ඛකපාලසණ්ඨානං. කණ්ණචූළිකට්ඨීනි න්හාපිතඛුරකොසසණ්ඨානානි. නලාටකණ්ණචූළිකානං උපරිපට්ටබන්ධනොකාසෙ අට්ඨි බහළඝතපුණ්ණපටපිලොතිකඛණ්ඩසණ්ඨානං, මුද්ධට්ඨි මුඛච්ඡින්නවඞ්කනාළිකෙරසණ්ඨානං, සීසට්ඨීනි සිබ්බෙත්වා ඨපිතජජ්ජරාලාබුකටාහසණ්ඨානානීති. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතානීති. ඔකාසතො අවිසෙසෙන සකලසරීරෙ ඨිතානි, විසෙසෙන තු සීසට්ඨීනි ගීවට්ඨිකෙසු පතිට්ඨිතානි, ගීවට්ඨීනි පිට්ඨිකණ්ටකට්ඨිකෙසු පතිට්ඨිතානි පිට්ඨිකණ්ටකට්ඨීනි කටිට්ඨිසු පතිට්ඨිතානි, කටිට්ඨීනි ඌරුට්ඨිකෙසු පතිට්ඨිතානි, ඌරුට්ඨීනි ජණ්ණුකට්ඨිසු, ජණ්ණුකට්ඨීනි ජඞ්ඝට්ඨිසු, ජඞ්ඝට්ඨීනි ගොප්ඵකට්ඨිකෙසු, ගොප්ඵකට්ඨීනි පිට්ඨිපාදට්ඨිකෙසු පතිට්ඨිතානි, පිට්ඨිපාදට්ඨිකානි ච ගොප්ඵකට්ඨීනි උක්ඛිපිත්වා ඨිතානි, ගොප්ඵකට්ඨීනි ජඞ්ඝට්ඨීනි-පෙ-ගීවට්ඨිකානි සීසට්ඨිකානි උක්ඛිපිත්වා ඨිතානීති එතෙනානුසාරෙන අවසෙසානිපි අට්ඨීනි වෙදිතබ්බානි.

තත්ථ යථා ඉට්ඨකදාරු[3]ගොපානසිචයාදිසු න උපරිමා ඉට්ඨකාදයො ජානන්ති මයං හෙට්ඨිමෙසු පතිට්ඨිතානි, නපි හෙට්ඨිමා ජානන්ති මයං උපරිමානි උක්ඛිපිත්වා ඨිතානි, එවමෙවං න සීසට්ඨිකානි ජානන්ති මයං ගීවට්ඨිකෙසු පතිට්ඨිතානීති-පෙ-න ගොප්ඵකට්ඨිකානි ජානන්ති මයං පිට්ඨිපාදට්ඨිකෙසු පතිට්ඨිතානීති, නපි පිට්ඨිපාදට්ඨිකානි ජානන්ති මයං ගොප්ඵකට්ඨීනි උක්ඛිපිත්වා ඨිතානීති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතාහි එතෙ ධම්මා-පෙ-න පුග්ගලොති. කෙවලන්තු ඉමානි සාධිකානි තීනි අට්ඨිසතානි නවහි න්හාරුසතෙහි නවහි ච මංසපෙසිසතෙහි ආබද්ධානුලිත්තානි එකඝනචම්මපරියොනද්ධානි සත්තරසහරණීසතානුගතසිනෙහසිනෙහිතානි නවනවුතිලොමකූපසහස්සපරිස්සාවමානසෙදජල්ලිකානි අසීතිකිමිකුලානි කායොත්වෙවසඞ්ඛං ගතානි යං සභාවතො උපපරික්ඛන්තො යොගාවචරො න කිඤ්චි ගය්හූපගං පස්සති, කෙවලන්තු න්හාරුසම්බන්ධනානාකුණපසඞ්කිණ්ණං අට්ඨිසඞ්ඝාටමෙව පස්සති, යං දිස්වා දසබලස්ස පුත්තභාවං උපෙති. යථාහ :-

---

1. අවලිඛන. සී. I. & II. 2. අක්ඛිකාසකූපට්ඨීනි. 3. දරුඉති ගන්ථන්තරෙලිඛිතං.

“පටිපාටියට්ඨීනි ඨිතානි කොටියං
අනෙකසන්ධී සමිතො න කෙහිචි,
බද්ධො නහාරූහි ජරාය චොදිතො
අචෙතනො කට්ඨකලිඞ්ගරූපමො.

කුණපං කුණපෙ ජාතං අසුචිම්හි ච පූතියං,
දුග්ගන්ධෙ චාපි දුග්ගන්ධං භෙදනම්හි වයධම්මං.

අට්ඨිපුටෙ අට්ඨිපුටො නිබ්බත්තො පූතීති පූතිකායම්හි,
තම්හි ච විනෙථ ඡන්දං හෙස්සථ පුත්තා දසබලස්සා”ති.

පරිච්ඡෙදතො අන්තො අට්ඨිමිඤ්ජෙන උපරිතො මංසෙන අග්ගෙ මූලෙ ච අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නානීති වවත්ථපෙති. අයමෙතෙසං සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවාති. **එවං අට්ඨීනි වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සරීරෙ යථාවුත්තප්පභෙදානං අට්ඨීනං අබ්භන්තරගතං **අට්ඨිමිඤ්ජං** වණ්ණතො සෙතන්ති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො අත්තනො ඔකාසසණ්ඨානන්ති. සෙය්‍යථිදං මහන්තමහන්තානං අට්ඨීනං අබ්භන්තරගතං සෙදෙත්වා වට්ටෙත්වා මහන්තෙසු වංසනළකපබ්බෙසු පක්ඛිත්තමහාවෙත්තඞ්කුරසණ්ඨානං, ඛුද්දානුඛුද්දකානං අබ්භන්තරගතං සෙදෙත්වා වට්ටෙත්වා ඛුද්දානුඛුද්දකෙසු වංසනළකපබ්බෙසු පක්ඛිත්තතනුවෙත්තඞ්කුරසණ්ඨානන්ති. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතන්ති. ඔකාසතො අට්ඨීනං අබ්භන්තරෙ පතිට්ඨිතන්ති. තත්ථ යථා වෙළුනළකාදීනං අන්තොගතානි දධිඵාණිතානි න ජානන්ති මයං වෙළුනළකාදීනං අන්තොගතානීති, නපි වෙළුනළකාදයො ජානන්ති දධිඵාණිතානි අම්හාකං අන්තොගතානීති එවමෙව. අට්ඨිමිඤ්ජං න ජානාති අහං අට්ඨීනං අන්තොගතන්ති, නපි අට්ඨීනි ජානන්ති අට්ඨිමිඤ්ජං අම්හාකං අන්තොගතන්ති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා–පෙ–න පුග්ගලො’ති. පරිච්ඡෙදතො අට්ඨීනං අබ්භන්තරතලෙහි අට්ඨිමිඤ්ජභාගෙන ච පරිච්ඡින්න’න්ති වවත්ථපෙති. අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොඑවා’ති. **එවං අට්ඨිමිඤ්ජං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සරීරස්ස අබ්භන්තරෙ ද්විගොළකප්පභෙදං **වක්කං** වණ්ණතො මන්දරත්තං පාළිභද්දකට්ඨිවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො ගාමදාරකානං සුත්තාවුතකීළාගොළකසණ්ඨානන්ති, එකවණ්ටසහකාරඵලසණ්ඨානන්ති’පි එකෙ. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතන්ති. ඔකාසතො ගලවාටකවිනික්ඛන්තෙන එකමූලෙන ථොකං ගන්ත්වා ද්විධා භින්නෙන ථූලනහාරුනා විනිබද්ධං හුත්වා හදයමංසං පරික්ඛිපිත්වා ඨිතන්ති. තත්ථ යථා වණ්ටූපනිබද්ධං සහකාරඵලං න ජානාති අහං වණ්ටෙන උපනිබද්ධන්ති නපි වණ්ටං ජානාති මයා සහකාරඵලං උපනිබද්ධන්ති, එවමෙවං න වක්කං ජානාති අහං ථූල

න්හාරුනා උපනිබද්ධන්ති, න ථූලන්හාරු ජානාති මයා වක්කං උපනිබද්ධන්ති. ආභොග පච්චවෙක්ඛණ විරහිතා හි එතෙ ධම්මා-පෙ-න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො වක්කං වක්කභාගෙන පරිච්ඡින්නන්ති වවත්ථපෙති. අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවා'ති. **එවං වක්කං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සරීරස්සබ්භන්තරෙ **හදයං** වණ්ණතො රත්තං රත්තපදුමපත්තපිට්ඨිවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො බාහිරපත්තානි අපනෙත්වා අධොමුඛඨපිතපදුමමුකුලසණ්ඨානන්ති. තං ච අග්ගච්ඡින්නපුන්නාගඵලම්ව විවට්ටෙකපස්සං බහිමට්ටං අන්තො කොසාතකීඵලස්ස අබ්භන්තරසදිසං, පඤ්ඤාබහුලානං ථොකං විකසිතං, මන්දපඤ්ඤානං මුකුලිතමෙව, යං රූපං නිස්සාය මනොධාතු ච මනොවිඤ්ඤාණධාතු ච පවත්තන්ති, තං අපනෙත්වා අවසෙසං මංසපිණ්ඩසම්බාධං යස්සබ්භන්තරෙ අඩ්ඪපසතමත්තං ලොහිතං සණ්ඨාති, යං රාගචරිතස්ස රත්තං, දොසචරිතස්ස කාළකං, මොහචරිතස්ස මංසධොවනොදකසදිසං, විතක්කචරිතස්ස කුලත්ථයූසවණ්ණං, සද්ධාචරිතස්ස කණිකාරපුප්ඵවණ්ණං, පඤ්ඤාචරිතස්ස අච්ඡං විප්පසන්නං අනාවිලං නිද්ධොතජාතිමණි විය ජුතිමන්තං ඛායති. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාත'න්ති. ඔකාසතො සරීරබ්භන්තරෙ ද්වින්නං ථනානං මජ්ඣෙ පතිට්ඨිතන්ති. තත්ථ යථා ද්වින්නං වාතපානකවාටකානං මජ්ඣෙ ඨිතො අග්ගළත්ථම්භකො න ජානාති අහං ද්වින්නං වාතපානකවාටකානං මජ්ඣෙ ඨිතොති, නපි වාතපානකවාටකානි ජානන්ති අම්හාකං මජ්ඣෙ අග්ගළත්ථම්භකො ඨිතො'ති, එවමෙවං න හදයං ජානාති අහං ද්වින්නං ථනානං මජ්ඣෙ ඨිතන්ති නපි ථනා ජානන්ති හදයං අම්හාකං මජ්ඣෙ ඨිතන්ති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණ විරහිතා හි එතෙ ධම්මා-පෙ-න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො හදයං හදයභාගෙන පරිච්ඡින්නන්ති වවත්ථපෙති. අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවා'ති. **එවං හදයං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සරීරස්සඅබ්භන්තරෙ[1] යකනසඤ්ඤිතං යමකමංසපිණ්ඩං වණ්ණතො රත්තං, රත්තකුමුදබාහිරපත්තපිට්ඨිවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො එකමූලං හුත්වා අග්ගෙ යමකං කොවිළාරපත්තසණ්ඨානං, තං ච දන්ධානං එකංයෙව හොති මහන්තං, පඤ්ඤවන්තානං ද්වෙ තීණි වා ඛුද්දකානී'ති. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතන්ති. ඔකාසතො ද්වින්නං ථනානං අබ්භන්තරෙ දක්ඛිණපස්සං නිස්සාය ඨිත'න්ති. තත්ථ යථා පිඨරකපස්සෙ ලග්ගා මංසපෙසි න ජානාති අහං පිඨරකපස්සෙ ලග්ගා'ති, නපි පිඨරකපස්සං ජානාති මයි මංසපෙසි ලග්ගාති, එවමෙවං න යකනං ජානාති අහං ද්වින්නං ථනානං අබ්භන්තරෙ දක්ඛිණපස්සං නිස්සාය ඨිතන්ති, නපි ථනානං අබ්භන්තරෙ දක්ඛිණපස්සං

1. සී. I. සරීරබ්භන්තරෙ.

ජානාති මං නිස්සාය යකනං ඨිතන්ති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙධම්මා–පෙ–න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො යකනං යකනභාගෙන පරිච්ඡින්නන්ති වවත්ථපෙති. අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවා'ති. **එවං යකනං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සරීරෙ පටිච්ඡන්නාපටිච්ඡන්නභෙදතො දුවිධම්පි **කිලොමකං වණ්ණ**තො සෙතං දුකූලපිලොතිකවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො අත්තනො ඔකාසසණ්ඨානන්ති. දිසතො වීසු දිසාසු ජාතන්ති. ඔකාසතො පටිච්ඡන්නකිලොමකං හදයං ච වක්කං ච පරිවාරෙත්වා අප්පටිච්ඡන්නකිලොමකං සකලසරීරෙ චම්මස්ස හෙට්ඨතො මංසං පරියොනන්ධිත්වා ඨිතන්ති. තත්ථ යථා පිලොතිකාය පලිවෙඨිතෙ මංසෙ න පිලොතිකා ජානාති මයා මංසං පලිවෙඨිතන්ති, නපි මංසං ජානාති අහං පිලොතිකාය පලිවෙඨිතන්ති, එවමෙවං න කිලොමකං ජානාති මයා හදයවක්කානි සකලසරීරචම්මස්ස ච හෙට්ඨතො මංසං පලිවෙඨිතන්ති නපි හදයවක්කානි සකලසරීරෙ ච මංසං ජානාති අහං කිලොමකෙන පලිවෙඨිතන්ති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා–පෙ–න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො හෙට්ඨාමංසෙන උපරි චම්මෙන තිරියං කිලොමකභාගෙන ච පරිච්ඡින්නන්ති වවත්ථපෙති. අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාග පරිච්ඡෙදො, පන කෙසසදිසො එවා'ති. **එවං කිලොමකං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සරීරස්ස අබ්භන්තරෙ **පිහකං වණ්ණ**තො නීලං මිලාතනිග්ගුණ්ඩිපුප්ඵවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො යෙභුය්‍යෙන සත්තඞ්ගුලප්පමාණං අබන්ධනං කාලවච්ඡකජිව්හාසණ්ඨානන්ති. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතන්ති. ඔකාසතො හදයස්ස වාමපස්සෙ උදරපටලස්ස මත්ථකපස්සං නිස්සාය ඨිතං යම්හි පහරණප්පහාරෙන බහි නික්ඛන්තෙ සත්තානං ජීවිතක්ඛයො හොති. තත්ථ යථා කොට්ඨකමත්ථකපස්සං නිස්සාය ඨිතා ගොමයපිණ්ඩි න ජානාති අහං කොට්ඨකමත්ථකපස්සං නිස්සාය ඨිතාති, නපි කොට්ඨකමත්ථකප්පස්සං ජානාති ගොමයපිණ්ඩිමංසං නිස්සාය ඨිතාති, එවමෙවං න පිහකං ජානාති අහං උදරපටලස්ස මත්ථකපස්සං නිස්සාය ඨිතන්ති, නපි උදරපටලස්ස මත්ථකපස්සං ජානාති පිහකං මං නිස්සාය ඨිතන්ති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා–පෙ–න පුග්ගලොති. පරිච්ඡෙදතො පිහකං පිහකභාගෙන පරිච්ඡින්නන්ති වවත්ථපෙති. අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවා'ති. **එවං පිහකං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.** තතො පරං සරීරස්සබ්භන්තරෙ වත්තිමංසඛණ්ඩප්පභෙදං පප්ඵාසං **වණ්ණ**තො රත්තං[1] පරිපක්කඋදුම්බරවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො විසමච්ඡින්නපූවපල්ලිසණ්ඨානන්ති, ඡදනිට්ඨිකඛණ්ඩපුඤ්ජසණ්ඨානන්තිපි එකෙ. තදෙතං

1. නාති ඉත්‍යධිකං ගන්ථන්තරෙ.

අබ්භන්තරෙ අසිතපීතාදීනං අභාවෙ උග්ගතෙන කම්මජතෙජුස්මනා අබ්භාහතත්තා සංඛාදිතපලාලපිණ්ඩමිව නිරසං නිරොජං හොති. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතන්ති. ඔකාසතො සරීරබ්භන්තරෙ ද්වින්නං ථනානං අන්තරෙ හදයං ච යකනං ච උපරි ඡාදෙත්වා ඔලම්බන්තං ඨිතන්ති. තත්ථ යථා ජිණ්ණකොට්ඨබ්භන්තරෙ ලම්බමානො සකුණකුලාවකො න ජානාති අහං ජිණ්ණකොට්ඨබ්භන්තරෙ ලම්බමානො ඨිතොති, නපි ජිණ්ණකොට්ඨබ්භන්තරං ජානාති සකුණකුලාවකො මයි ලම්බමානො ඨිතොති, එවමෙවං න පප්ඵාසං ජානාති අහං සරීරබ්භන්තරෙ ද්වින්නං ථනානං අන්තරෙ ලම්බමානං ඨිතන්ති, නපි සරීරබ්භන්තරෙ ද්වින්නං ථනානං අන්තරං ජානාති මයි පප්ඵාසං ලම්බමානං ඨිතන්ති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා-පෙ-න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො පප්ඵාසං පප්ඵාසභාගෙන පරිච්ඡින්නන්ති වවත්ථපෙති. අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවා'ති. **එවං පප්ඵාසං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං අන්තො සරීරෙ පුරිසස්ස ද්වත්තිංසහත්ථං ඉත්ථියා අට්ඨවීසතිහත්ථං එකවීසතියා ඨානෙසු ඔභග්ගං **අන්තං** වණ්ණතො සෙතං සක්ඛරසුධාවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො සීසං ඡින්දිත්වා ලොහිතදොණියා සංවෙල්ලෙත්වා ඨපිතධම්මනිසණ්ඨානන්ති. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතන්ති. ඔකාසතො උපරිගලවාටකෙ හෙට්ඨා ච කරීසමග්ගෙ නිබද්ධත්තා ගලවාටකකරීසමග්ගපරියන්තෙ සරීරබ්භන්තරෙ ඨිතන්ති. තත්ථ යථා ලොහිතදොණියං ඨපිතසීසච්ඡින්නධම්මනිකලෙබරං න ජානාති අහං ලොහිතදොණියා ඨිතන්ති, නපි ලොහිතදොණි ජානාති මයි ඡින්නසීසධම්මනිකලෙබරං ඨිතන්ති, එවමෙවං න අන්තං ජානාති අහං සරීරබ්භන්තරෙ ඨිතන්ති, නපි සරීරබ්භන්තරං ජානාති මයි අන්තං ඨිතන්ති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා-පෙ-න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො අන්තං අන්තභාගෙන පරිච්ඡින්නන්ති වවත්ථපෙති. අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවාති. **එවං අන්තං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං අන්තො සරීරෙ අන්තරන්තරෙ **අන්තගුණං** වණ්ණතො සෙතං දකසීතලිකමූලවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො දකසීතලිකමූලසණ්ඨානමෙවාති, ගොමුත්තසණ්ඨානන්තිපි එකෙ. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතන්ති. ඔකාසතො කුද්දාලඵරසුකම්මාදීනි කරොන්තානං යන්තාකඩ්ඪනකාලෙ යන්තසුත්තකමිව යන්තඵලකානි අන්තාභොගෙ එකතො අගලන්තෙ ආබන්ධිත්වා පාදපුඤ්ඡනරජ්ජුමණ්ඩලකස්ස අන්තරා සංසිබ්බිත්වා ඨිතරජ්ජුකා විය එකවීසතියා අන්තාභොගානං අන්තරා ඨිතන්ති. තත්ථ යථා පාදපුඤ්ඡනරජ්ජුමණ්ඩලකං සිබ්බිත්වා ඨිතරජ්ජුකා න ජානාති මයං පාදපුඤ්ඡනරජ්ජුමණ්ඩලකං සිබ්බිතන්ති, නපි පාදපුඤ්ඡනරජ්ජුමණ්ඩලකං ජානාති රජ්ජුකා මං

සිබ්බිත්වා ඨිතානි, එවමෙවං න අන්තගුණං ජානාති අහං අන්තං එකවීසතිභොගන්තරෙ[1] ආබන්ධිත්වා ඨිතන්ති, නපි අන්තං ජානාති අන්තගුණං මං ආබන්ධිත්වා ඨිතන්ති; ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා–පෙ–න පුග්ගලොති. පරිච්ඡෙදතො අන්තගුණං අන්තගුණභාගෙන පරිච්ඡින්නන්ති වවත්ථපෙති. අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවාති. **එවං අන්තගුණං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං අන්තො සරීරෙ **උදරියං** වණ්ණතො අජ්ඣොහට ආහාරවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො පරිස්සාවනෙ සිථිල බද්ධතණ්ඩුලසණ්ඨානන්ති. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතන්ති. ඔකාසතො උදරෙ ඨිත'න්ති. උදරං නාම උභතො නිප්පීළියමානස්ස අල්ලසාටකස්ස මජ්ඣෙ සඤ්ජාතඵොටකසදිසං අන්තට්ඨානං[2] බහිමට්ඨං අන්තො මංසකසම්බුපළිවෙඨිතං කිලිට්ඨපාවාරපුප්ඵකසදිසං කුපිත පණසඵලස්ස අබ්භන්තරසදිසන්තිපි එකෙ. තත්ථ තක්කොටකා ගණ්ඩුප්පාදකා තාලහීරකා සූචිමුඛකා පටතන්තුසුත්තකා ඉච්චෙවමාදි ද්වත්තිංසකුලප්පභෙදා කිමයො ආකුලබ්‍යාකුලා සණ්ඩසණ්ඩචාරිනො හුත්වා නිවසන්ති. යෙ පන පානභොජනාදිම්හි අවිජ්ජමානෙ උල්ලඞ්ඝිත්වා විරවන්තා හදයමංසං අභිහනන්ති[3] පානභොජනාදිඅජ්ඣොහරණ වෙලාය ච උද්ධමුඛා හුත්වා පඨමජ්ඣොහටෙ ද්වෙ තයො ආලොපෙ තුරිත තුරිතා විලුම්පන්ති, යං එතෙසං කිමීනං පසූතිඝරං වච්චකුටි ගිලාන සාලා සුසානං ච හොති, යත්ථ සෙය්‍යථාපි නාම චණ්ඩාලගාම ද්වාරෙ චන්දනිකාය සරදසමයෙ ථූලඵුසිතකෙ දෙවෙ වස්සන්තෙ උදකෙන වුළ්හං[4] මුත්තකරීසචම්මට්ඨිනහාරුඛණ්ඩඛෙළසිංඝාණිකා ලොහිතප්පභුතිනානාකුණපජාතං නිපතිත්වා කද්දමොදකාලුළිතං සඤ්ජාතකිමිකුලාකුලං හුත්වා වීහතීහච්චයෙන සුරියාතපසන්තාප වෙගකුපිතං උපරිඵෙණබුබ්බුළකෙ මුඤ්චන්තං අභිනීලවණ්ණං පරම දුග්ගන්ධජෙගුච්ඡං උපගන්තුං වා දට්ඨුං වා අනරහරූපතං ආපජ්ජිත්වා තිට්ඨති, පගෙව ඝායිතුං වා සායිතුංවා. එවමෙවං නානප්පකාර පානභොජනාදිදන්තමූසලසංචුණ්ණිතං ජිව්හාහත්ථසම්පරිවට්ටිතං ඛෙළ පළිබුද්ධං තං ඛණං විගතවණ්ණගන්ධරසාදිසම්පදං කොලෙය්‍යඛලිසු පාණවමථුසදිසං නිපතිත්වා පිත්තසෙම්හවාතපළිවෙඨිතං හුත්වා උදරග්ගිසන්තාපවෙගකුපිතං කිමිකුලාකුලං උපරූපරි ඵෙණබුබ්බුළ කානි මුඤ්චන්තං පරමකසම්බුදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡභාවමාපජ්ජිත්වා තිට්ඨති, යං සුත්වාපි පානභොජනාදිසු අමනුඤ්ඤතා සණ්ඨාති පගෙව පඤ්ඤාචක්ඛුනා ඔලොකෙත්වා, යත්ථ ච පතිතං පානභොජනාදි පඤ්චධා විවෙකං ගච්ඡති එකං භාගං පාණකා ඛාදන්ති එකං භාගං උදරග්ගි ඣාපෙති එකො භාගො මුත්තං හොති එකො භාගො කරීසං

1. සී. I & II. භොගබ්භන්තරෙ.
2. අන්තපටලං. විසුද්ධිමග්ග.
3. අභිතුදන්ති. මු. බු. පා. අ.
4. ආවුළ්හං මු. බු. පා. අ.

හොති එකො භාගො රසභාවං ආපජ්ජිත්වා සොනිතමංසාදීනි උපබ්‍රෑහයතීති. තත්ථ යථා පරමජෙගුච්ඡාය සුපාණදොණියා ඨිතො සුපාණවමථු න ජානාති අහං සුපාණදොණියා ඨිතොති, නපි සුපාණදොණි ජානාති මයි සුපාණවමථු ඨිතොති, එවමෙවං න උදරියං ජානාති අහං ඉමස්මිං පරමදුග්ගන්ධෙ ජෙගුච්ඡෙ උදරෙ ඨිතන්ති නපි උදරං ජානාති මයි උදරියං ඨිත'න්ති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා–පෙ–න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො උදරියං උදරියභාගෙන පරිච්ඡින්නන්ති වවත්ථපෙති. අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවාති. **එවං උදරියං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං අන්තො සරීරෙ **කරීසං** වණ්ණතො යෙභුය්‍යෙන අජ්ඣොහටාහාරවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති, සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානන්ති. දිසතො හෙට්ඨිමාය දිසාය ජාතන්ති. ඔකාසතො පක්කාසයෙ ඨිතන්ති. පක්කාසයො නාම හෙට්ඨානාභිපිට්ඨිකණ්ටකමූලානං අන්තරෙ අන්තාවසානෙ උබ්බෙධෙන අට්ඨඞ්ගුලමත්තො වංසනළබ්භන්තරසදිසො පදෙසො. යත්ථ සෙය්‍යථාපි නාම උපරිභූමිභාගෙ පතිතවස්සොදකං ඔගලිත්වා හෙට්ඨාභූමිභාගං පූරෙත්වා තිට්ඨති, එවමෙවං යංකිඤ්චි ආමාසයෙ පතිතං පානභොජනාදිකං උදරග්ගිනා ඵෙණුද්දෙහකං පක්කපක්කං සණ්හකරණී පෙසනියා පිට්ඨමිව[1] සණ්හභාවං ආපජ්ජිත්වා අන්තබිලෙන ඔගලිත්වා ඔමද්දිත්වා වංසනළකෙ පක්ඛිප්පමානපණ්ඩුමත්තිකා විය සන්නිචිතං හුත්වා තිට්ඨති. තත්ථ යථා වංසනළකෙ ඔමද්දිත්වා පක්ඛිත්තපණ්ඩුමත්තිකා න ජානාති අහං වංසනළකෙ ඨිතාති, නපි වංසනළකො ජානාති මයි පණ්ඩුමත්තිකා ඨිතාති, එවමෙවං න කරීසං ජානාති අහං පක්කාසයෙ ඨිතන්ති නපි පක්කාසයො ජානාති මයි කරීසං ඨිතන්ති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා –පෙ– න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො කරීසං කරීසභාගෙන පරිච්ඡින්නන්ති වවත්ථපෙති. අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවා'ති. **එවං කරීසං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සරීරෙ සීසකටාහස්සබ්භන්තරෙ **මත්ථලුඞ්ගං** වණ්ණතො සෙතං අහිච්ඡත්තකපිණ්ඩිවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති, විකකුපිතදුද්ධවණ්ණන්තිපි එකෙ. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානන්ති. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතන්ති. ඔකාසතො සීසකටාහස්සබ්භන්තරෙ චත්තාරො සිබ්බනී මග්ගෙ නිස්සාය සමොධාය ඨපිතා චත්තාරො පිට්ඨපිණ්ඩිකා විය සමොහිතං චතුමත්ථලුඞ්ගපිණ්ඩප්පභෙදං හුත්වා ඨිතන්ති. තත්ථ යථා පුරාණලාබුකටාහෙ පක්ඛිත්තා පිට්ඨපිණ්ඩි විකකුපිතදුද්ධං වා න ජානාති අහං පුරාණලාබුකටාහෙ ඨිතන්ති, නපි පුරාණලාබුකටාහං ජානාති මයි පිට්ඨපිණ්ඩි විකකුපිතදුද්ධං වා

1. සණ්හකරණියා පිට්ඨමිව–මු. බු· පං. අ.

ඨිතන්ති, එවමෙවං න මත්ථලුඞ්ගං ජානාති අහං සීසකටාහබ්භන්තරෙ ඨිතන්ති, නපි සීසකටාහබ්භන්තරං ජානාති මයි මත්ථලුඞ්ගං ඨිතන්ති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා–පෙ– න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො මත්ථලුඞ්ගං මත්ථලුඞ්ගභාගෙන පරිච්ඡින්නන්ති වවත්ථපෙති. අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙස සදිසො එවා'ති. **එවං මත්ථලුඞ්ගං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සරීරෙ බද්ධාබද්ධභෙදතො දුවිධම්පි **පිත්තං** වණ්ණතො සෙතං බහලමධුකතෙලවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති. අබද්ධපිත්තං[1] මිලාතආකුලිපුප්ඵවණ්ණන්තිපි එකෙ. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානන්ති. දිසතො වීසු දිසාසු ජාතන්ති. ඔකාසතො අබද්ධපිත්තං කෙසලොමනඛදන්තානං මංසවිනිමුත්තට්ඨානං ථද්ධසුක්ඛචම්මං ච වජ්ජෙත්වා උදකමිව තෙලබින්දු අවසෙසසරීරං ව්‍යාපෙත්වා ඨිතන්ති, යම්හි කුපිතෙ අක්ඛීනි පීතකානි හොන්ති භමන්ති ගත්තං කම්පති කණ්ඩූයති, බද්ධපිත්තං හදයපප්ඵාසානමන්තරෙ යකනමංසං නිස්සාය පතිට්ඨිතෙ කොසාතකී[2] කොසකසදිසෙ පිත්තකොසකෙ ඨිතන්ති යම්හි කුපිතෙ සත්තා උම්මත්තකා හොන්ති විපල්ලත්ථචිත්තා හිරිඔත්තප්පං ඡඩ්ඩෙත්වා අකත්තබ්බං කරොන්ති අභාසිතබ්බං භාසන්ති අචින්තෙතබ්බං චින්තෙන්ති. තත්ථ යථා උදකං ව්‍යාපිත්වා ඨිතං තෙලං න ජානාති අහං උදකං ව්‍යාපිත්වා ඨිතන්ති, නපි උදකං ජානාති තෙලං මං ව්‍යාපෙත්වා ඨිතන්ති, එවමෙවං න අබද්ධපිත්තං ජානාති අහං සරරං ව්‍යාපිත්වා ඨිතන්ති නපි සරීරං ජානාති අබද්ධපිත්තං මං ව්‍යාපිත්වා ඨිතන්ති, යථා ච කොසාතකීකොසකෙ ඨිතං වස්සොදකං න ජානාති අහං කොසාතකීකොසකෙ ඨිතන්ති, නපි කොසාතකීකොසකො ජානාති මයි වස්සොදකං ඨිතන්ති, එවමෙවං න බද්ධපිත්තං ජානාති අහං පිත්තකොසකෙ ඨිතන්ති නපි පිත්තකොසකො' ජානාති මයි බද්ධපිත්තං ඨිතන්ති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා–පෙ–න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො පිත්තං පිත්තභාගෙන පරිච්ඡින්නන්ති වවත්ථපෙති. අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙස සදිසො එවා'ති. **එවං පිත්තං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සරීරබ්භන්තරෙ එකපත්තපූරප්පමාණං **සෙම්හං වණ්ණතො** සෙතං ගච්ඡ[3] පණ්ණරසවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති. **සණ්ඨා**නතො ඔකාසසණ්ඨානන්ති. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතන්ති. ඔකාසතො උදරපටලෙ ඨිතන්ති, යං පානභොජනාදිඅජ්ඣොහරණකාලෙ සෙය්‍යථාපි නාම උදකෙ සෙවාලපණ්ණං[4] කට්ඨෙ වා කඨලෙ වා පතන්තෙ ඡිජ්ජිත්වා විධා හුත්වා පුන අජ්ඣොත්ථරිත්වා තිට්ඨති, එවමෙවං පානභොජනාදිම්හි නිපතන්තෙ ඡිජ්ජිත්වා විධා හුත්වා පුන

1. අබද්ධපිත්තං–මු. බු. පා. අ
2. මහාකොසාතකී. මු. බු. පා, අ.
3. කාචක–මු. බු. පා. අ. නාගබලං. විසුද්ධිමග්ග.
4. සී. I & II සෙවාලපනකං.

අජ්ඣොත්ථරිත්වා තිට්ඨති, යම්හි ච මන්දීභූතෙ පක්කමිව ගණ්ඩං පූතිකමිව කුක්කුටණ්ඩං උදරපටලං පරමදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡ[1]කුණපගන්ධං හොති, තතො උග්ගතෙන ච ගන්ධෙන උග්ගාරො'පි මුඛම්පි දුග්ගන්ධපූතිකුණපසදිසං හොති, සො ච පුරිසො අපෙහි දුග්ගන්ධං වායසීති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, යං ච අභිවට්ටිත්වා[2] බහලත්තමාපන්නං පටිකුජ්ජනඵලකමිව වච්චකුටියා උදරපටලබ්භන්තරෙ එව කුණපගන්ධං සන්නිරුම්භිත්වා තිට්ඨති. තත්ථ යථා චන්දනිකාය උපරිජිණ්ණපටලං න ජානාති අහං චන්දනිකාය ඨිතන්ති, නපි චන්දනිකා ජානාති මයි ජිණ්ණපටලං ඨිතන්ති, එවමෙවං න සෙම්හං ජානාති අහං උදරපටලෙ ඨිතන්ති නපි උදරපටලං ජානාති මයි සෙම්හං පතිට්ඨිතන්ති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා -පෙ- න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො සෙම්හං සෙම්හභාගෙන පරිච්ඡින්නන්ති වවත්ථපෙති අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවා'ති. **එවං සෙම්හං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සරීරෙ **පුබ්බං** වණ්ණතො පණ්ඩුපලාසවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානන්ති. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතන්ති. ඔකාසතො පුබ්බස්ස ඔකාසො නාම නිබද්ධො[3] නත්ථි, යත්ථ පුබ්බො සන්නිචිතො තිට්ඨෙය්‍ය, යත්‍ර යත්‍ර ඛාණුකණ්ටකපහරණග්ගිජාලාදීහි අභිහතෙ සරීරප්පදෙසෙ ලොහිතං සණ්ඨහිත්වා පච්චති, ගණ්ඩපිලකාදයො වා උප්පජ්ජන්ති, තත්‍ර තත්‍ර තිට්ඨති. තත්ථ යථා රුක්ඛස්ස තත්ථ තත්ථ ඵරසුධාරාදීහි පහටප්පදෙසෙ ආගලිත්වා[4] ඨිතො නිය්‍යාසො න ජානාති අහං රුක්ඛස්ස පහටප්පදෙසෙ ඨිතොති නපි රුක්ඛස්ස පහටප්පදෙසො ජානාති මයි නිය්‍යාසො ඨිතොති, එවමෙවං න පුබ්බො ජානාති අහං සරීරස්ස තත්ථ තත්ථ ඛාණුකණ්ටකාදීහි අභිහතප්පදෙසෙ ගණ්ඩපිලකාදීනං උට්ඨිතප්පදෙසෙ වා ඨිතොති නපි සො පදෙසො[5] ජානාති මයි පුබ්බො ඨිතොති, ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා -පෙ- න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො පුබ්බො පුබ්බභාගෙන පරිච්ඡින්නොති වවත්ථපෙති. අයමෙතස්ස සභාගපච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවා'ති. **එවං පුබ්බං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සන්නිචිතලොහිතං සංසරණලොහිතන්ති එවං ද්විධෙ **ලොහිතෙ** සන්නිචිතලොහිතං වණ්ණතො බහලකුපිතලාඛාරසවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති, සංසරණලොහිතං අච්ඡලාඛාරසවණ්ණන්ති. සණ්ඨානතො සබ්බම්පි අත්තනො ඔකාසසණ්ඨානන්ති. දිසතො සන්නිචිතලොහිතං උපරිමාය දිසාය ජාතන්ති, සංසරණලොහිතං ද්වීසුපීති. ඔකාසතො සංසරණලොහිතං කෙසලොමනඛදන්තානං

1. පරමජෙගුච්ඡ-මු. බු. පා. අ. 3. නිබද්ධොකාසො නාම-මු. බු. පා. අ.
2. අභිවඩ්ඪිතං-මු. බු. පා. අ. 4. ඔගලිත්වා-මු. බු. පා. අ.
5. සරීරප්පදෙසො-මු. බු. පා. අ.

මංසවිනිමුත්තට්ඨානඤ්ච ථද්ධසුක්ඛචම්මං ච වජ්ජෙත්වා ධමනිජාලානුසාරෙන සබ්බං උපාදින්නසරීරං ඵරිත්වා ඨිතං, සන්නිචිතලොහිතං යකනස්ස හෙට්ඨාභාගං පූරෙත්වා එකපත්තපූරමත්තං හදයවක්කපප්ඵාසානං උපරි ථොකථොකං බින්දු පාතෙන්තං වක්කහදයයකනපප්ඵාසෙ තෙමෙන්තං ඨිතං, යස්මිංහි වක්කහදයාදීනි අතෙමෙන්තෙ සත්තා පිපාසිතා හොන්ති. තත්ථ යථා ජජ්ජරකපාලෙ ඨිතං උදකං හෙට්ඨා ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීනි තෙමෙන්තං න ජානාති අහං ජජ්ජරකපාලෙ ඨිතං හෙට්ඨා ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීනි තෙමෙමීති; නපි ජජ්ජරකපාලලෙඩ්ඩුදණ්ඩා වා ජානන්ති මයි උදකං ඨිතං අම්හෙ වා තෙමෙන්තං ඨිතන්ති, එවමෙවං න ලොහිතං ජානාති අහං යකනස්ස හෙට්ඨාභාගෙ වක්කහදයාදීනි තෙමෙන්තං ඨිතන්ති, නපි යකනස්ස හෙට්ඨාභාගට්ඨානං වක්කහදයාදීනි වා ජානන්ති මයි ලොහිතං ඨිතං අම්හෙ වා තෙමෙන්තං ඨිතන්ති, ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා. -පෙ- න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො ලොහිතං ලොහිතභාගෙන පරිච්ඡින්නන්ති වවත්ථපෙති, අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවාති. **එවං ලොහිතං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සරීරෙ **සෙදං** වණ්ණතො පසන්නතිලතෙලවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානන්ති. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතන්ති. ඔකාසතො සෙදස්ස ඔකාසො නාම නිබද්ධො නත්ථි, යත්ථ සෙදො ලොහිතං විය සදා තිට්ඨෙය්‍ය. යස්මා තු යදා අග්ගිසන්තාපසූරියසන්තාපඋතුවිකාරාදීහි සරීරං සන්තප්පති, අථ උදකතො අබ්බුළ්හමත්තවිසමච්ඡින්නභිසමුලාලකුමුදනාලකලාපොදකමිව සබ්බකෙසලොමකූපවිවරෙහි පග්ඝරති, තස්මා තෙසං කෙසලොමකූපවිවරානං වසෙන තං සණ්ඨානතො වවත්ථපෙති. සෙදපරිග්ගණ්හකෙන හි යොගාවචරෙන කෙසලොමකූපවිවරෙ පූරෙත්වා ඨිතවසෙනෙව සෙදො මනසිකාතබ්බොති වුත්තං පුබ්බාචරියෙහි. තත්ථ යථා භිසමුලාලකුමුදනාලකලාපවිවරෙහි පග්ඝරන්තං උදකං න ජානාති අහං භිසමුලාලකුමුදනාලකලාපවිවරෙහි පග්ඝරාමීති, නපි භිසමුලාලකුමුදනාලකලාපවිවරා ජානන්ති අම්හෙහි උදකං පග්ඝරතීති, එවමෙවං න සෙදො ජානාති අහං කෙසලොමකූපවිවරෙහි පග්ඝරාමී'ති නපි කෙසලොමකූපවිවරා ජානන්ති අම්හෙහි සෙදො පග්ඝරතී'ති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා -පෙ- න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො සෙදො සෙදභාගෙන පරිච්ඡින්නොති වවත්ථපෙති, අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවා'ති. **එවං සෙදං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතොපරං සරීරෙ චම්මමංසන්තරෙ **මෙදං** වණ්ණතො ඵාලිතහලිද්දිවණ්ණොති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානොති. තථාහි [illegible]තො ථූලසරීරස්ස චම්මමංසන්තරෙ ඵරිත්වා ඨිතො හලිද්දි

රත්තදුකූලපිලොතිකසණ්ඨානො හොති, කිසසරීරස්ස ජඞ්ඝාමංසං ඌරුමංසං පිට්ඨිමංසං උදරපටලමංසන්ති එතානි නිස්සාය සංවෙල්ලිත්වා ඨපිතහලිද්දිරත්තදුකූලපිලොතිකඛණ්ඩසණ්ඨානොති. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතොති. ඔකාසතො ථූලසරීරස්ස සකලසරීරං ඵරිත්වා කිසස්ස ජඞ්ඝාමංසාදීනි නිස්සාය ඨිතොති. යො සිනෙහසංඛාතොපි හුත්වා පරමජෙගුච්ඡත්තා න මත්ථකතෙලත්ථං න නත්ථුතෙලත්ථං[1] න ගණ්ඩූස තෙලත්ථං න දීපජාලනත්ථං සංගය්හති. තත්ථ යථා මංසපුඤ්ජං නිස්සාය ඨිතා හලිද්දිරත්තදුකූලපිලොතිකා න ජානාති අහං මංසපුඤ්ජං නිස්සාය ඨිතාති, නපි මංසපුඤ්ජො ජානාති අහං හලිද්දිරත්තදුකූල පිලොතිකා මං නිස්සාය ඨිතාති, එවමෙවං න මෙදො ජානාති අහං සකලසරීරෙ ජඞ්ඝාදීසු වා මංසං නිස්සාය ඨිතොති, නපි සකලසරීරං ජානාති ජඞ්ඝාදීසු වා මංසං මෙදො මං නිස්සාය ඨිතොති. ආභොග පච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා-පෙ-නපුග්ගලොති. පරිච්ඡෙ දතො මෙදො හෙට්ඨාමංසෙන උපරිචම්මෙන සමන්තතො මෙදභාගෙන ච පරිච්ඡින්නොති වවත්ථපෙති. අයමෙත්ථ සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාග පරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවාති. **එවං මෙදං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සරීරෙ **අස්සු** වණ්ණතො පසන්නතිලතෙලවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානන්ති. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතන්ති. ඔකාසතො අක්ඛිකූපෙසු ඨිතන්ති. න චෙතං පිත්ත කොසකෙ පිත්තමිව අක්ඛිකූපෙසු සදා සන්නිචිතං හුත්වා තිට්ඨති, කින්තු යදා සොමනස්සජාතා සත්තා මහාහසිතං හසන්ති, දොමනස්සජාතා රොදන්ති පරිදෙවන්ති, තථාරූපං විසමාහාරං වා ආහරන්ති, යදා ච තෙසං අක්ඛීනි ධූමරජපංසුකාදීහි අභිහඤ්ඤන්ති, තදා එතෙහි සොම නස්සදොමනස්සවිසමාහාරාදීහි සමුට්ඨහිත්වා අස්සු අක්ඛිකූපකෙ පූරෙත්වා තිට්ඨති පග්ඝරති ච. අස්සුපරිග්ගණ්හකෙන තු යොගාවචරෙන අක්ඛි කූපකෙ පූරෙත්වා ඨිතවසෙනෙව තං මනසිකාතබ්බන්ති පුබ්බාචරියා වණ්ණයන්ති. තත්ථ යථා මත්ථකච්ඡින්නතරුණතාලට්ඨිකූපකෙසු ඨිතං උදකං න ජානාති අහං මත්ථකච්ඡින්නතරුණතාලඨිකූපකෙසු ඨිතන්ති, නපි මත්ථකච්ඡින්නතරුණතාලට්ඨිකූපකා ජානන්ති අම්හෙසු උදකං ඨිතන්ති, එවමෙවං න අස්සු ජානාති අහං අක්ඛිකූපකෙසු ඨිතන්ති, නපි අක්ඛිකූපකා ජානන්ති අම්හෙසු අස්සු ඨිතන්ති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණ විරහිතා හි එතෙ ධම්මා-පෙ-නපුග්ගලොති. පරිච්ඡෙදතො අස්සු අස්සු භාගෙන පරිච්ඡින්නන්ති වවත්ථපෙති. අයමෙත්ථ සභාගපරිච්ඡෙදො, විස භාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවාති. **එවං අස්සුං වණ්ණා දිතො වවත්ථපෙති.**

තතොපරං සරීරබ්භන්තරෙ විලීනසිනෙහසඞ්ඛාත**වසා** වණ්ණතො ආචාමෙ ආසිත්තතෙලවණ්ණාති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො ඔකාස සණ්ඨානාති. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතාති. ඔකාසතො හත්ථතලහත්ථ

---

1. මු. බු. පා. කථායං නත්ථි.

පිට්ඨිපාදතලපාදපිට්ඨිනාසාපුටනලාටඅංසකූටෙසු ඨිතාති. න චෙසා එතෙසු ඔකාසෙසු සදා විලීනා එව හුත්වා තිට්ඨති, කින්තු යදා අග්ගිසන්තාපසූරියසන්තාපඋතුවිසභාගධාතුවිසභාගෙහි තෙ පදෙසා උස්මාජාතා හොන්ති, තදා තත්ථ විලීනා හුත්වා පසන්නසලිලාසු උදකසොණ්ඩිකාසු නීහාරො විය විසරති. තත්ථ යථා නීහාරො න ජානාති අහං උදකසොණ්ඩියො අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඨිතොති, නපි උදක සොණ්ඩියො ජානන්ති නීහාරො අම්හෙ අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඨිතොති, එවමෙවං න වසා ජානාති අහං හත්ථතලාදීනි අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඨිතාති, නපි හත්ථතලාදීනි ජානන්ති වසා අම්හෙ අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඨිතාති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා–පෙ–න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො වසා වසාභාගෙන පරිච්ඡින්නාති වවත්ථපෙති. අය මෙතස්සා සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවාති. **එවං වසං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සරීරෙ මුඛස්සබ්භන්තරෙ **ඛෙළො** වණ්ණතො සෙතො ඵෙණවණ්ණොති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානොති, සමුද්දඵෙණසණ්ඨානොතිපි එකෙ. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතොති. ඔකාසතො උභොහි කපොලපස්සෙහි ඔරොහිත්වා ජිව්හාය ඨිතොති. නචෙසො එත්ථ සදා සන්නිචිතො හුත්වා තිට්ඨති, කින්තු යදා සත්තා තථාරූපං ආහාරං පස්සන්ති වා සරන්ති වා උණ්හතිත්තකටුකලොණම්බිලානං වා කිඤ්චි මුඛෙ සණ්ඨපෙන්ති, යදා ච තෙසං හදයං ආගිලායති[1] කිස්මිඤ්චිදෙව වා ජිගුච්ඡා උප්පජ්ජති, තදා ඛෙළො උප්පජ්ජිත්වා උභොහි කපොලපස්සෙහි ඔරොහිත්වා ජිව්හාය සණ්ඨාති, අග්ගජිව්හාය ඛෙළො තනුකො හොති, මූලජිව්හාය බහලො, මුඛෙ පක්ඛිත්තඤ්ච පුථුකං වා තණ්ඩුලං වා අඤ්ඤං වා කිඤ්චි ඛාදනීයං නදීපුලිනෙ ඛතකූපෙ සලිලමිව පරික්ඛයං අගච්ඡන්තො සදා තෙමනසමත්ථො හොති. තත්ථ යථා නදීපුලිනෙ ඛතකූපතලෙ සණ්ඨිතං උදකං න ජානාති අහං කූපතලෙ සණ්ඨිතන්ති, නපි කූපතලං ජානාති මයි උදකං ඨිතන්ති, එවමෙවං න ඛෙළො ජානාති අහං උභොහි කපොල පස්සෙහි ඔරොහිත්වා ජිව්හාතලෙ සණ්ඨිතොති, නපි ජිව්හාතලං ජානාති මයි උභොහි කපොලපස්සෙහි ඔරොහිත්වා ඛෙළො සණ්ඨිතොති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා–පෙ–න පුග්ගලොති. පරිච්ඡෙදතො ඛෙළො ඛෙළභාගෙන පරිච්ඡින්නොති වවත්ථපෙති. අය මෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවාති. **එවං ඛෙළං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතො පරං සරීරෙ සිඞ්ඝාණිකා වණ්ණතො සෙතා තරුණතාල මිඤ්ජවණ්ණාති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානාති, සෙදෙත්වා නාසාපුටෙ නිරන්තරං පක්ඛිත්තවෙත්තඞ්කුරසණ්ඨානාතිපි

1. ආකිලායති–විසුද්ධිමග්ග.

එකො. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතාති. ඔකාසතො නාසාපුටෙ පූරෙත්වා ඨිතාති. න චෙසා එත්ථ සදා සන්නිචිතා හුත්වා තිට්ඨති, කින්තු සෙය්‍යථාපි නාම පුරිසො පදුමිනීපත්තෙන දධිං බන්ධිත්වා හෙට්ඨා පදුමිනීපත්තං කණ්ටකෙන විජ්ඣෙය්‍ය, අථ තෙන ඡිද්දෙන දධිමණ්ඩු[1] ගලිත්වා බහි පතෙය්‍ය; එවමෙව යදා සත්තා රොදන්ති, විසභාගාහාරා වා උතුවසෙන වා සඤ්ජාතධාතුක්ඛොභා හොන්ති, තතො අන්තො සීසතො පූතිසෙම්හභාවං ආපන්නං මත්ථලුඞ්ගං ගලිත්වා තාලුමත්ථකවිවරෙන ඔතරිත්වා නාසාපුටෙ පූරෙත්වා තිට්ඨති. තත්ථ යථා සුත්තිකාය[2] පක්ඛිත්තං පූතිදධි න ජානාති අහං සුත්තිකාය[2] ඨිතන්ති, න පි සුත්තිකා[2] ජානාති මයි පූතිදධි ඨිතන්ති, එවමෙවං න සිඞ්ඝාණිකා ජානාති අහං නාසාපුටෙ ඨිතාති, න පි නාසාපුටා ජානන්ති අම්හෙසු සිඞ්ඝාණිකා ඨිතාති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා -පෙ- න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො සිඞ්ඝාණිකා සිඞ්ඝාණිකාභාගෙන පරිච්ඡින්නාති වවත්ථපෙති. අයමෙතිස්සා සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවාති. **එවං සිඞ්ඝාණිකං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතොපරං අන්තො සරීරෙ **ලසිකා**ති සරීරසන්ධීනං අබ්භන්තරෙ පිච්ඡිලකුණපං, සා වණ්ණතො කණිකාරනියාසවණ්ණාති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානාති. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතාති. ඔකාසතො අසීතිසතසන්ධීනං අබ්භඤ්ජනකිච්චං සාධයමානා අසීතිසතසන්ධීනං අබ්භන්තරෙ ඨිතාති. යස්සචෙසා මන්දා හොති, තස්ස උට්ඨහන්තස්ස නිසීදන්තස්ස අභික්කමන්තස්ස පටික්කමන්තස්ස සම්මිඤ්ජන්තස්ස පසාරෙන්තස්ස අට්ඨිකානි කටකටායන්ති, අච්ඡරාසද්දං[3] කරොන්තො විය චරති, එකයොජනද්වියොජනමත්තම්පි අද්ධානං ගතස්ස වායොධාතු කුප්පති, ගත්තානි දුක්ඛන්ති. යස්ස පන චෙසා බහුකා හොති, තස්ස උට්ඨානනිසජ්ජාදීසු න අට්ඨීනි කටකටායන්ති, දීඝම්පි අද්ධානං ගතස්ස න වායොධාතු කුප්පති, න ගත්තානි දුක්ඛන්ති. තත්ථ යථා අක්ඛබ්භඤ්ජනතෙලං න ජානාති අහං අක්ඛං අබ්භඤ්ජිත්වා ඨිතන්ති, න පි අක්ඛො ජානාති මං තෙලං අබ්භඤ්ජිත්වා ඨිතන්ති, එවමෙවං න ලසිකා ජානාති අහං අසීතිසතසන්ධියො අබ්භඤ්ජිත්වා ඨිතාති, න පි අසීතිසතසන්ධියො ජානන්ති ලසිකා අම්හෙ අබ්භඤ්ජිත්වා ඨිතාති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා -පෙ- න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො ලසිකා ලසිකාභාගෙන පරිච්ඡින්නාති වවත්ථපෙති. අයමෙතිස්සා සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවාති. **එවං ලසිකං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තතොපරං අන්තො සරීරෙ **මුත්තං** වණ්ණතො මාසඛාරොදකවණ්ණන්ති වවත්ථපෙති. සණ්ඨානතො උදකං පූරෙත්වා අධොමුඛඨපිතඋදකකුම්භඅබ්භන්තරගතඋදකසණ්ඨානන්ති. දිසතො හෙට්ඨි

1. දධිපිණ්ඩං මු. බු. පා. අ. 2. සිප්පිකාය මු. බු. පා. අ. 3. අච්ඡරිකාසද්දං.

මාය දිසාය ජානන්ති. ඔකාසතො වත්ථිස්සබ්භන්තරෙ ඨිතන්ති. වත්ථි නාම වත්ථිපුටො වුච්චති. තත්ථ සෙය්‍යථාපි නාම චන්දනිකාය පක්ඛිත්තෙ අධොමුඛෙ යවණඝටකෙ[1] චන්දනිකාරසො, තස්ස පවිසනමග්ගො පඤ්ඤායති, එවමෙවං සරීරතො මුත්තං පවිසති න චස්ස පවිසනමග්ගො පඤ්ඤායති, නික්ඛමනමග්ගො එව පාකටො හොති. යස්මිං ච මුත්තභරිතෙ පස්සාවං කරොමාති සත්තානං ආයූහනං හොති. තත්ථ යථා චන්දනිකාය අධොමුඛෙ යවණඝටකෙ[1] ඨිතො චන්දනිකාරසො න ජානාති අහං අධොමුඛෙ යවණඝටෙ ඨිතොති, නපි යවණඝටො ජානාති මයි චන්දනිකාරසො ඨිතොති, එවමෙවං න මුත්තං ජානාති අහං වත්ථිම්හි ඨිතන්ති, නපි වත්ථි ජානාති මයි මුත්තං ඨිතන්ති. ආභොගපච්චවෙක්ඛණවිරහිතා හි එතෙ ධම්මා–පෙ–න පුග්ගලො'ති. පරිච්ඡෙදතො වත්ථිඅබ්භන්තරෙන මුත්තභාගෙන ච පරිච්ඡින්නන්ති වවත්ථපෙති. අයමෙතස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො, විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසො එවාති. **එවං මුත්තං වණ්ණාදිතො වවත්ථපෙති.**

තස්සෙවමිමං ද්වත්තිංසාකාරං වණ්ණාදිවසෙන වවත්ථපෙන්තස්ස තංතංභාවනානුයොගං ආගම්ම කෙසාදයො පගුණා හොන්ති, කොට්ඨාසභාගෙන උපට්ඨහන්ති. තතොප්පභුති සෙය්‍යථාපි නාම චක්ඛුමතො පුරිසස්ස ද්වත්තිංසවණ්ණානං පුප්ඵානං එකසුත්තකෙ ගන්ථිතං මාලං ඔලොකෙන්තස්ස සබ්බපුප්ඵානි අපුබ්බාපරියමිව පාකටානි හොන්ති. එවමෙවං "අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා"ති ඉමං කායං සතියා ඔලොකෙන්තස්ස සබ්බෙ තෙ ධම්මා අපුබ්බාපරියමිව පාකටා හොන්ති. කෙසෙසු ආවජ්ජිතෙසු තන්තු සන්නහමානාව සති යාව මුත්තං තාව පවත්තති. තතොප්පභුතිස්ස හි ආහිණ්ඩන්තා මනුස්සා තිරච්ඡානාදයොච සත්තාකාරං විජහිත්වා කොට්ඨාසරාසිවසෙනෙව උපට්ඨහන්ති. තෙහි ච අජ්ඣොහරියමානං පානභොජනාදි කොට්ඨාසරාසිම්හි පක්ඛිප්පමානමිව උපට්ඨහතීති. අථ තෙන තතො පරං කිං කාතබ්බන්ති? වුච්චතෙ; තදෙව නිමිත්තං ආසෙවිතබ්බං භාවෙතබ්බං බහුලීකාතබ්බං සුවවත්ථිතං වවත්ථපෙතබ්බං. කථමයං තං නිමිත්තං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති සුවවත්ථිතං වවත්ථපෙතීති? අයං හි තං කෙසාදීනං කොට්ඨාසභාවෙන උපට්ඨානනිමිත්තං ආසෙවති සතියා අල්ලීයති භජති උපගච්ඡති සතිං ගබ්භං ගණ්හාපෙති, තත්ථ ලද්ධං වා සතිං වඩ්ඩෙන්තො තං භාවෙතීති වුච්චති. බහුලීකරොතීති පුනප්පුනං සතිසම්පයුත්තං විතක්කවිචාරබ්භාහතං කරොති. සුවවත්ථිතං වවත්ථපෙතීති යථා සුට්ඨු වවත්ථිතං හොති, න පුන අන්තරධානං ගච්ඡති, තථා තං සතියා වවත්ථපෙති උපධාරෙති උපනිබන්ධති. අථවා යං පුබ්බෙ "අනුපුබ්බතො නාතිසීඝතො නාතිසණිකතො වික්ඛෙපප්පහාණතො[2] පණ්ණත්තිසමතික්කමනතො අනුපුබ්බමුඤ්චනතො ලක්ඛණතො තයො ච සුත්තන්තා"ති එවං දසවිධං මනසිකාරකොසල්ලං වුත්තං,

1. පෙළාඝටකෙ. 2. සී. I & II. වික්ඛෙපපටිබාහනතො.

තත්ථ අනුපුබ්බතො මනසිකරොන්තො ආසෙවති. නාතිසීඝතො නාතිසණිකතො ච මනසිකරොන්තො භාවෙති. වික්ඛෙපප්පහාණතො මනසිකරොන්තො බහුලීකරොති. පණ්ණත්තිසමතික්කමනාදිතො මනසිකරොන්තො සුවවත්ථිතං වවත්ථපෙතීති වෙදිතබ්බො. එත්ථාහ:- කථං පනායං අනුපුබ්බාදිවසෙන එතෙ ධම්මෙ මනසිකරොතීති? වුච්චතෙ:- අයං හි කෙසෙ මනසිකරිත්වා තදනන්තරං ලොමෙ මනසිකරොති න තචෙ, තථා ලොමෙ මනසිකරිත්වා තදනන්තරං තචෙ මනසිකරොති න දන්තෙ, එසනයො සබ්බත්ථ. කස්මා ? උප්පටිපාටියා හි මනසිකරොන්තො සෙය්‍යථාපි නාම අකුසලො පුරිසො ද්වත්තිංසපදං නිස්සෙණිං උප්පටිපාටියා ආරොහන්තො කිලන්තකායො නිස්සෙණිතො පපතති, න ආරොහනං සම්පාදෙති,එවමෙවං භාවනාසම්පත්තිවසෙනෙව අධිගන්තබ්බස්ස අස්සාදස්ස අනධිගමනතො කිලන්තචිත්තො ද්වත්තිංසාකාරභාවනාතො පපතති, න භාවනං සම්පාදෙතීති. අනුපුබ්බතො මනසිකරොන්තොපි කෙසා ලොමාති නාතිසීඝතො මනසිකරොති. අතිසීඝතොහි මනසිකරොන්තො සෙය්‍යථාපි නාම අද්ධානං ගච්ඡන්තො පුරිසො සමවිසමරුක්ඛථලනින්නාවෙධාපථාදීනි මග්ගනිමිත්තානි උපලක්ඛෙතුං න සක්කොති, තතො න මග්ගකුසලො හොති, අද්ධානං ච පරික්ඛයං නෙති, එවමෙවං වණ්ණසණ්ඨානාදීනි ද්වත්තිංසාකාරනිමිත්තානි උපලක්ඛෙතුං න සක්කොති, තතො න ද්වත්තිංසාකාරෙ කුසලො හොති, කම්මට්ඨානං ච පරික්ඛයං නෙති. යථා ච නාතිසීඝතො, එවං නාතිසණිකතොපි මනසිකරොති. අතිසණිකතො මනසිකරොන්තො සෙය්‍යථාපිනාම පුරිසො අද්ධානමග්ගං පටිපන්නො අන්තරාමග්ගෙ රුක්ඛපබ්බතතලාකාදීසු විලම්බමානො ඉච්ඡිතං පදෙසං අපාපුණන්තො අන්තරාමග්ගෙයෙව සීහබ්‍යග්ඝාදීහි අනයබ්‍යසනං පාපුණාති, එවමෙවං ද්වත්තිංසාකාරභාවනාසම්පදං අපාපුණන්තො භාවනාවිච්ඡෙදෙන අන්තරායෙව කාමවිතක්කාදීහි අනයබ්‍යසනං පාපුණාති. සණිකතො මනසිකරොන්තොපි ච වික්ඛෙපප්පහාණතො මනසිකරොති. වික්ඛෙපප්පහාණතො නාම යථා අඤ්ඤෙසු නවකම්මාදීසු චිත්තං න වික්ඛිපති, තථා මනසිකරොති. බහිද්ධාවික්ඛිප්පමානචිත්තො හි කෙසාදීසෙව අසමාහිතචෙතො විතක්කො භාවනාසම්පදං අපාපුණිත්වා අන්තරාව අනයබ්‍යසනං ආපජ්ජති, තක්කසිලාගමනෙ බොධිසත්තස්ස සහායකා විය. අවික්ඛිප්පමානචිත්තො පන කෙසාදීසෙව සමාහිතචෙතො විතක්කො භාවනාසම්පදං පාපුණාති, බොධිසත්තො විය තක්කසිලාරජ්ජසම්පදන්ති. තස්සෙවං වික්ඛෙපප්පහාණතො මනසිකරොතො අධිකාරචරියාධිමුත්තීනං වසෙන තෙ ධම්මා අසුභතො වා වණ්ණතො වා සුඤ්ඤතො වා උපට්ඨහන්ති. අථ පණ්ණත්තිසමතික්කමනතො තෙ ධම්මෙ මනසිකරොති. පණ්ණත්තිසමතික්කමනතොති කෙසා ලොමාති එවමාදිවොහාරං සමතික්කමිත්වා විස්සජ්ජෙත්වා යථූපට්ඨිතානං අසුභාදීනංයෙව වසෙන මනසිකරොති. කථං? යථා අඤ්ඤනිවාසූපගතා මනුස්සා අපරිචිතභූමිභාගත්තා උදකට්ඨානසඤ්ජානනත්ථං

සාඛාභඞ්ගාදීනි නිමිත්තානි කත්වා තදනුසාරෙන ගන්ත්වා[1] උදකං පරිභුඤ්ජන්ති. යදා පන පරිචිතභූමිභාගා හොන්ති, අථ තං නිමිත්තං විස්සජ්ජෙත්වා අමනසිකත්වාව උදකට්ඨානං උපසඞ්කමිත්වා උදකං පරිභුඤ්ජන්ති, එවමෙවායං කෙසා ලොමාති ආදිනා තංතංවොහාරස්ස වසෙන පඨමං තෙ ධම්මෙ මනසාකාසි. තෙසු ධම්මෙසු අසුභාදීනං අඤ්ඤතරවසෙන උපට්ඨහන්තෙසු තං වොහාරං සමතික්කමිත්වා විස්සජ්ජෙත්වා අසුභාදිතො මනසිකරොතීති ආහ:-කථම්පනස්ස එතෙ ධම්මා අසුභාදිතො උපට්ඨහන්ති, කථං වණ්ණතො, කථං සුඤ්ඤතො? කථං චායමෙතෙ අසුභතො මනසිකරොති, කථං වණ්ණතො, කථං සුඤ්ඤතොති? වුච්චතෙ:-කෙසා තාවස්ස[2] වණ්ණසණ්ඨානගන්ධාසයො’කාසවසෙන පඤ්චධා අසුභතො උපට්ඨහන්ති. පඤ්චධා එවායමෙතෙ අසුභතො මනසිකරොති; සෙය්‍යථීදං? කෙසා නාමෙතෙ වණ්ණතො අසුභා පරමපටික්කූලජෙගුච්ඡා, තථාහි මනුස්සා දිවා පානභොජනෙ පතිතං කෙසවණ්ණං වාකං වා සුත්තං වා දිස්වා කෙසසඤ්ඤාය මනොරමම්පි පානභොජනං ඡඩ්ඩෙන්ති වා ජිගුච්ඡන්ති වා; සණ්ඨානතොපි අසුභා, තථාහි රත්තිං පානභාජනෙ පතිතං කෙසසණ්ඨානං වාකං වා සුත්තං වා ඵුපිත්වා[3] කෙසසඤ්ඤාය මනොරමම්පි පානභොජනං ඡඩ්ඩෙන්ති වා ජිගුච්ඡන්ති වා; ගන්ධතොපි අසුභා, තථාහි තෙලමක්ඛණපුප්ඵධූපාදිසඞ්ඛාරෙහි විරහිතානං කෙසානං ගන්ධො පරමජෙගුච්ඡො හොති, අග්ගිපක්ඛිත්තස්ස ච කෙසස්ස ගන්ධං ඝායිත්වා සත්තා නාසිකං පිධෙන්ති මුඛම්පි විකුජ්ජෙන්ති; ආසයතොපි අසුභා, තථාහි නානාවිධෙන මනුස්සා සුචිනිස්සන්දෙන සඞ්ඛාරට්ඨානෙ තණ්ඩුලෙය්‍යකාදීනි විය පිත්තසෙම්හපුබ්බලොහිතනිස්සන්දෙන තෙ ආචිතා වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ගමිතාති; ඔකාසතොපි අසුභා, තථාහි සඞ්ඛාරට්ඨානෙ විය තණ්ඩුලෙය්‍යකාදීනි පරමජෙගුච්ඡෙ ලොමාදිඑකතිංසකුණපරාසිමත්ථකෙ මනුස්සානං සීසපළිවෙඨකෙ අල්ලචම්මෙ ජාතානි; එසනයො ලොමාදීසු. එවං තාව අයමෙතෙ ධම්මෙ අසුභතො උපට්ඨහන්තෙ අසුභතො මනසිකරොති. යදිපනස්ස වණ්ණතො උපට්ඨහන්ති, අථ කෙසා නීලකසිණවසෙන උපඨහන්ති, තථා ලොමං, දන්තා ඔදාතකසිණවසෙනාති, එසනයො සබ්බත්ථ; තංතංකසිණවසෙනෙව චායමෙතෙ මනසිකරොති. එවං වණ්ණතො උපට්ඨහන්තෙ වණ්ණතො මනසිකරොති. යදි පනස්ස සුඤ්ඤතො උපට්ඨහන්ති, අථ කෙසා ඝණවිනිබ්භොගවවත්ථානෙන ඔජට්ඨමකසමූහවසෙන උපට්ඨහන්ති, තථා ලොමාදයො. යථා උපට්ඨහන්ති චායමෙතෙ තථෙව මනසිකරොති. එවං සුඤ්ඤතො උපට්ඨහන්තෙ සුඤ්ඤතො මනසිකරොති. එවං මනසිකරොන්තො චායමෙතෙ ධම්මෙ අනුපුබ්බමුඤ්චනතො මනසිකරොති. අනුපුබ්බමුඤ්චනතොති අසුභාදීනං අඤ්ඤතරවසෙන උපට්ඨිතෙ කෙසෙ මුඤ්චිත්වා ලොමෙ මනසිකරොන්තො සෙය්‍යථාපි නාම ජලූකා නඞ්ගුට්ඨෙන ගහිතපදෙසෙ සාපෙක්ඛාව හුත්වා තුණ්ඩෙන අඤ්ඤං පදෙසං ගණ්හන්ති, ගහිතෙ ච

1. I හු II. ආගන්ත්වා, 2. කෙසාචස්ස. මු. බු. පා. අ. 3. ඵුසිත්වා. මු. බු. පා. අ.

තස්මිං ඉතරං මුඤ්චති, එවමෙවං කෙසෙසු සාපෙක්ඛො ව හුත්වා ලොමෙ මනසිකරොති, ලොමෙසු ච පතිට්ඨිතමනසිකාරෙ කෙසෙ මුඤ්චති, එස නයො සබ්බත්ථ; එවං පිස්ස අනුපුබ්බමුඤ්චනතො මනසිකරොතො අසුභාදීසු අඤ්ඤතමවසෙන තෙ ධම්මා උපට්ඨහන්තො අනවසෙසතො උපට්ඨහන්ති, පාකටතරූපට්ඨානා හොන්ති. තස්ස සෙය්‍යථාපි නාම මක්කටො ද්වත්තිංසතාලකෙ තාලවනෙ ව්‍යාධෙන පරිපාතියමානො එකරුක්ඛෙපි අසණ්ඨහන්තො පරිධාවිත්වා යදා නිවත්තො හොති කිලන්තො, අථ එකමෙව ඝනතාලපණ්ණපරිවෙඨිතං තාලසූචිං නිස්සාය තිට්ඨති, එවමෙවං චිත්තමක්කටො ද්වත්තිංසකොට්ඨාසකෙ ඉමස්මිං කායෙ තෙනෙව යොගිනා පරිපාතියමානො එකකොට්ඨාසකෙපි අසණ්ඨහන්තො පරිධාවිත්වා යදා අනෙකාරම්මණවිධාවනෙ අභිලාසාභාවෙන නිවත්තො හොති කිලන්තො. අථ ය්වාස්ස කෙසාදීසු ධම්මො පගුණතරො චරිතානුරූපතරො වා, යත්ථ පුබ්බෙ කතාධිකාරො හොති, තං නිස්සාය උපචාරවසෙන තිට්ඨති. අථ තමෙව නිමිත්තං පුනප්පුනං තක්කාහතං විතක්කාහතං කරිත්වා යථාක්කමං පඨමජ්ඣානං උප්පාදෙති, තත්ථ පතිට්ඨාය විපස්සනං ආරභිත්වා අරියභූමිං පාපුණාති. යස්ස පන තෙ ධම්මා වණ්ණතො උපට්ඨහන්ති, තස්සාපි සෙය්‍යථාපි නාම මක්කටො–පෙ–අථ ය්වාස්ස කෙසාදීසු ධම්මො පගුණතරො චරිතානුරූපතරො වා, යත්ථ වා පුබ්බෙ කතාධිකාරො හොති, තං නිස්සාය උපචාරවසෙන තිට්ඨති. අථ තමෙව නිමිත්තං පුනප්පුනං තක්කාහතං විතක්කාහතං කරිත්වා යථාක්කමං නීලකසිණවසෙන පීතකසිණවසෙන වා පඤ්චපි රූපාවචරජ්ඣානානි උප්පාදෙති, තෙසං ච යත්ථ කත්ථචි පතිට්ඨාය විපස්සනං ආරභිත්වා අරියභූමිං පාපුණාති. යස්ස පන තෙ ධම්මා සුඤ්ඤතො උපට්ඨහන්ති, සො ලක්ඛණතො මනසිකරොති. ලක්ඛණතො මනසිකරොන්තො තත්ථ චතුධාතුවවත්ථානවසෙන උපචාරජ්ඣානං පාපුණාති. අථ මනසිකරොන්තො තෙ ධම්මෙ අනිච්චදුක්ඛඅනත්තසුඤ්ඤත්තයවසෙන මනසිකරොති, අයමස්ස විපස්සනා.[1] සො ඉමං විපස්සනං ආරභිත්වා යථාක්කමං ච පටිපජ්ජිත්වා අරියභූමිං පාපුණාතීති. එත්තාවතා ච යං වුත්තං "කථං පනායං අනුපුබ්බාදිවසෙන එතෙ ධම්මෙ මනසිකරොතී"ති, තං ව්‍යාකතං හොති. යං චාපි වුත්තං "භාවනාවසෙන පනස්ස වණ්ණනා වෙදිතබ්බා"ති, තස්සත්ථො පකාසිතො හොතීති. ඉදානි ඉමස්මිංයෙව ද්වත්තිංසාකාරෙ වණ්ණනාපරිචයපාටවත්ථං අයං පකිණ්ණකනයො වෙදිතබ්බො.

"නිමිත්තතො ලක්ඛණතො ධාතුතො[2] සුඤ්ඤතොපි ච,
ඛන්ධාදිතො ච විඤ්ඤෙය්‍යො ද්වත්තිංසාකාරනිච්ඡයො"ති.

තත්ථ නිමිත්තතොති එවං වුත්තප්පකාරෙ ඉමස්මිං ද්වත්තිංසාකාරෙ සට්ඨිසතං නිමිත්තානි හොන්ති යෙසං වසෙන යොගාවචරො ද්වත්තිංසාකාරං කොට්ඨාසතො පරිග්ගණ්හාති. සෙය්‍යථිදං? කෙසස්ස වණ්ණ

1. අයමෙතස්ස විපස්සනාකමො. මූ. බු. පා. අ. 2. ධාතුසො-මූ. බු. පා. අ.

නිමිත්තං සණ්ඨානනිමිත්තං දිසානිමිත්තං ඔකාසනිමිත්තං පරිච්ඡෙද නිමිත්තන්ති පඤ්ච නිමිත්තානි හොන්ති, එවං ලොමාදීසු. ලක්ඛණතොති ද්වත්තිංසාකාරෙ අට්ඨවීසතිසතං ලක්ඛණානි හොන්ති, යෙසං වසෙන යොගාවචරො ද්වත්තිංසාකාරං ලක්ඛණතො මනසිකරොති, සෙය්‍යථිදං? කෙසස්ස ථද්ධලක්ඛණං ආබන්ධනලක්ඛණං උණ්හත්තලක්ඛණං සමුදීරණලක්ඛණන්ති චත්තාරි ලක්ඛණානි හොන්ති, එවං ලොමාදිසු. ධාතුතොති ද්වත්තිංසාකාරෙ “ඡධාතු බො භික්ඛවෙ අයං පුරිස පුග්ගලො”ති තත්‍ථ වුත්තාසු ධාතුසු අට්ඨවීසතිසතං ධාතුයො හොන්ති, යාසං වසෙන යොගාවචරො ද්වත්තිංසාකාරං ධාතුතො පරිගණ්හාති, සෙය්‍යථිදං? යා කෙසෙ ථද්ධතා සා පඨවීධාතු, යා ආබන්ධනතා සා ආපොධාතු, යා පරිපාචනතා සා තෙජොධාතු, යා විත්ථම්භනතා සා වායොධාතුති චතස්සො ධාතුයො හොන්ති, එවං ලොමාදීසු. සුඤ්ඤතොති ද්වත්තිංසාකාරෙ අට්ඨවීසතිසතං සුඤ්ඤතා හොන්ති, යාසං වසෙන යොගාවචරො ද්වත්තිංසාකාරං සුඤ්ඤතො විපස්සති, සෙය්‍යථිදං? කෙසෙ තාව පඨවිධාතු ආපොධාත්වාදීහි සුඤ්ඤතා, තථා ආපොධාත්වාදයො පඨවී ධාත්වාදීහීති චතස්සො සුඤ්ඤතා හොන්ති, එවං ලොමාදීසු. ඛන්ධාදිතොති ද්වත්තිංසාකාරෙ කෙසාදීසු ඛන්ධාදිවසෙන සඞ්ගය්හමානෙසු කෙසා කති ඛන්ධා හොන්ති, කති ආයතනානි, කති ධාතුයො කති සච්චානි, කති සතිපට්ඨානානීති? එවමාදිනාපි නයෙන විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. එවං චස්ස විජානතො තිණකට්ඨසමූහො විය කායො ඛායති. යථාහ :-

“නත්ථි සත්තො නරො පොසො පුග්ගලො නුපලබ්භති,
සුඤ්ඤභූතො අයං කායො තිණකට්ඨසමූපමො”ති.

අථස්ස යා සා

“සුඤ්ඤාගාරං පවිට්ඨස්ස සන්තචිත්තස්ස භික්ඛුනො,[1]
අමානුසී රතී හොති සම්මා ධම්මං විපස්සතො”ති.

එවං අමානුසී රතී වුත්තා, සා අදූරතරා හොති. තතො යං තං

“යතො යතො සම්මසති ඛන්ධානං උදයබ්බයං’
ලභතී පීතිපාමොජ්ජං අමතං තං විජානත”න්ති.

එවං විපස්සනාමයං පීතිපාමොජ්ජාමතං වුත්තං, තං අනුභව මානො නචිරෙනෙව අරියජනසෙවිතං අජරාමරං නිබ්බාණාමතං සච්ඡි කරොතීති.

සාරත්‍ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය
ද්වත්තිංසාකාරවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. තාදිනො. මූ. බු. පා. අ.

ඉදානි යා අයං **පච්චවෙක්ඛණා** එවං මහතො සංවෙගාදිනො අත්ථාය සංවත්තතීති කායගතාසතියා නිස්සයභූතකායස්ස පච්චයායත්තවුත්තිත්තා භගවතා පන "කතමෙ ච භික්ඛවෙ ආසවා පටිසෙවනා පහාතබ්බා? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු පටිසඞ්ඛා යොනිසො චීවරං පටිසෙවති -පෙ- අබ්‍යාපජ්ඣපරමතායාති, යං හිස්ස භික්ඛවෙ අප්පටිසෙවතො උප්පජ්ජෙය්‍යුං ආසවා විඝාතපරිළාහා, පටිසෙවතො එවංස තෙ ආසවා විඝාතපරිළාහා න හොන්ති. ඉමෙ වුච්චන්ති භික්ඛවෙ ආසවා පටිසෙවනා පහාතබ්බා"ති[a] එවං චීවරපිණ්ඩපාතාදයො යොනිසො අප්පටිසෙවන්තස්ස උප්පජ්ජනකා අලද්ධපත්ථනාලද්ධස්සාදවසෙන කාමාසවො, ඊදිසං අඤ්ඤම්පි සුගතිභවෙ ලභිස්සාමීති භවපත්ථනාය අස්සාදවසෙන භවාසවො, අහං ලභාමි න ලභාමීති ච මය්හං වා ඉදන්ති අත්තසඤ්ඤාය දිට්ඨාසවො, සබ්බෙහෙව සහජාතඅවිජ්ජාවසෙන අවිජ්ජාසවොති එවං එකෙකස්මිං පච්චයෙ චත්තාරො කත්වා සොළස ආසවා විඝාතකරකිලෙසපරිළාහා ච ඤාණසංවරසංඛාතෙන පච්චවෙක්ඛණපටිසෙවනෙන පහාතබ්බාති වුත්තත්තා ච ද්වත්තිංසාකාරානන්තරං නික්ඛිත්තා. තස්සායං සංවණ්ණනා.

තත්ථ **පටිසඞ්ඛා යොනිසොති** උපායෙන පථෙන පටිසංඛාය ඤත්වා පච්චවෙක්ඛිත්වාති අත්ථො. එත්ථ ච **සීතස්ස පටිඝාතායාති** ආදිනා නයෙන වුත්තං පච්චවෙක්ඛණමෙව යොනිසො පටිසඞ්ඛායාති වෙදිතබ්බං. තත්ථ **චීවර**න්ති අන්තරවාසකාදීසු යං කිඤ්චි. **පටිසෙවාමීති** පරිභුඤ්ජාමි, නිවාසෙමි වා පාරුපාමි වා. **යාවදෙවාති** පයොජනාවධිපරිච්ඡෙදනියමවචනං. එත්තකමෙව හි යොගිනො චීවරපටිසෙවනෙ පයොජනං, යදිදං සීතස්ස පටිඝාතායාති ආදි, න ඉතො භීය්‍යො. **සීතස්සාති** අජ්ඣත්තධාතුක්ඛොභවසෙන වා බහිද්ධාඋතුපරිණාමවසෙන වා උප්පන්නස්ස යස්ස කස්සචි. **පටිඝාතායාති** පටිහනනත්ථං, යථා සරීරෙ ආබාධං න උප්පාදෙති, එවං තස්ස විනොදනත්ථං. සීතබ්භාහතෙ හි සරීරෙ වික්ඛිත්තචිත්තො යොනිසො පදහිතුං න සක්කොති, තස්මා සීතස්ස පටිඝාතාය චීවරං පටිසෙවිතබ්බන්ති භගවා අනුඤ්ඤාසි, එසනයො සබ්බත්ථ. කෙවලං හෙත්ථ **උණ්හස්සාති** අග්ගිසන්තාපස්ස, තස්ස පන වනදාහාදීසු සම්භවො වෙදිතබ්බො. **ඩංසමකසවාතාතපසිරිංසපසම්ඵස්සාන**න්ති එත්ථ පන **ඩංසාති** ඩංසනමක්ඛිකා, අන්ධමක්ඛිකාතිපි වුච්චන්ති. **මකසා** මකසා එව. **වාතාති** සරජඅරජාදිභෙදා. **ආතපොති** සූරියාතපො[1]. **සිරිංසපාති** යෙ කෙචි සරන්තා ගච්ඡන්ති දීඝජාතිකා සප්පාදයො. තෙසං දට්ඨසම්ඵස්සො ච ඵුට්ඨසම්ඵස්සො චාති දුවිධො සම්ඵස්සො. සොපි චීවරං පාරුපිත්වා නිසින්නං න බාධති. තස්මා තාදිසෙසු ඨානෙසු තෙසං පටිඝාතත්ථාය පටිසෙවාමි. **යාවදෙවාති** පුන එතස්ස වචනං නියතපයොජනාවධිපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං. හිරිකොපීන

---

a. මජ්ඣිමනිකාය සබ්බාසවසුත්ත. 1. සී. I. II. III. සූරියසන්තාපො.

පටිච්ඡාදනං හි නියතපයොජනං, ඉතරානි කදාචි හොන්ති. තත්ථ **හිරිකොපීනන්ති** තං තං සම්බාධට්ඨානං. යස්මිං යස්මිං හි අඞ්ගෙ විවරියමානෙ හිරි කුප්පති, විනස්සති, තං තං හිරිකොපනතො හිරිකොපීනන්ති වුච්චති. තස්ස හිරිකොපීනස්ස පටිච්ඡාදනත්ථන්ති හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනත්ථං. හිරිකොපීනං පටිච්ඡාදනත්ථන්තිපි පාඨො.

පිණ්ඩපාතන්ති යං කිඤ්චි ආහාරං. යො කොචි ආහාරො භික්ඛුනො පිණ්ඩොල්‍යෙන පත්තෙ පතිතත්තා පිණ්ඩපාතොති වුච්චති, පිණ්ඩානං වා පාතො පිණ්ඩපාතො, තත්ථ තත්ථ ලද්ධානං භික්ඛානං සන්නිපාතො සමූහොති වුත්තං හොති. **නෙව දවායාති** න ගාමදාරකාදයො විය දවත්ථං කීළානිමිත්තන්ති වුත්තං හොති. **න මදායාති** න මුට්ඨිකමල්ලාදයො විය මදත්ථං, බලමදනිමිත්තං පොරිසමදනිමිත්තං චාති වුත්තං හොති. **න මණ්ඩනායාති** න අන්තෙපුරිකවෙසියාදයො විය මණ්ඩනත්ථං, අඞ්ගපච්චඞ්ගානං පීණභාවනිමිත්තන්ති වුත්තං හොති. **න විභූසනායාති** න නටනච්චකාදයො විය විභූසනත්ථං, පසන්නච්ඡවිවණ්ණතානිමිත්තන්ති වුත්තං හොති. එත්ථ ච **නෙව දවායාති** එතං මොහූපනිස්සයපහානත්ථං වුත්තං. **න මදායාති** එතං දොසූපනිස්සයපහානත්ථං. **න මණ්ඩනාය න විභූසනායාති** එතං රාගූපනිස්සයපහානත්ථං. **නෙව දවාය න මදායාති** චෙතං අත්තනො සංයොජනුප්පත්තිපටිසෙධනත්ථං. **න මණ්ඩනාය න විභූසනායාති** එතං පරස්සාපි සංයොජනුප්පත්තිපටිසෙධනත්ථං. චතූහිපි චෙතෙහි අයොනිසො පටිපත්තියා කාමසුඛල්ලිකානුයොගස්ස ච පහානං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **යාවදෙවාති** වුත්තත්ථමෙව. **ඉමස්ස කායස්සාති** එතස්ස චතුමහාභූතිකස්ස රූපකායස්ස. **ඨිතියාති** පබන්ධට්ඨිතත්ථං. **යාපනායාති** පවත්තියා අවිච්ඡෙදනත්ථං චිරකාලට්ඨිතත්ථං වා. ඝරූපත්ථම්භමිව හි ජිණ්ණඝරසාමිකො, අක්ඛබ්භඤ්ජනමිව ච සාකටිකො, කායස්ස ඨිතත්ථං යාපනත්ථං චෙහං පිණ්ඩපාතං පටිසෙවාමි නෙව දවමදමණ්ඩනවිභූසනත්ථං; අපිච ඨිතීති ජීවිතින්ද්‍රියස්සෙතං අධිවචනං, තස්මා ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා යාපනායාති එත්තාවතා එතස්ස කායස්ස ජීවිතින්ද්‍රියපවත්තාපනත්ථන්තිපි වුත්තං හොතීති වෙදිතබ්බං. **විහිංසූපරතියාති** විහිංසා නාම ජිඝච්ඡා ආබාධට්ඨෙන, තස්සා උපරමත්ථං චාහං පිණ්ඩපාතං පටිසෙවාමි වණාලෙපනමිව උණ්හසීතාදීසු තප්පටිකාරං විය ච. **බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහායාති** සකලසාසනබ්‍රහ්මචරියස්ස මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ච අනුග්ගහත්ථං. අහං හි පිණ්ඩපාතපටිසෙවනපච්චයා කායබලං නිස්සාය සික්ඛාත්තයානුයොගවසෙන භවකන්තාරනිත්ථරණත්ථං පටිපජ්ජන්තො බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහාය පටිසෙවාමි, කන්තාරනිත්ථරණත්ථිකා පුත්තමංසං විය නදීනිත්ථරණත්ථිකා කුල්ලං විය, සමුද්දනිත්ථරණත්ථිකා නාවමිවච. **ඉති පුරාණං ච වෙදනං පටිහංඛාමි නවං ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමීති** එවං ඉමිනා

පිණ්ඩපාතපටිසෙවනෙන පුරාණං ච ජිඝච්ඡාවෙදනං පටිහංඛාමි, නවං ච අපරිමිතභොජනපච්චයං ආහරහත්ථකඅලංසාටකතත්‍රවට්ටක කාකමාසකභුත්තවමිතකබ්‍රාහ්මණානං අඤ්ඤතරො විය න උප්පා දෙස්සාමීති පටිසෙවාමි භෙසජ්ජම්ව ගිලානො. අථවා යා අධුනා අසප්පායාපරිමිතභොජනං නිස්සාය පුරාණකම්මපච්චයවසෙන උප්පජ්ජ නතො පුරාණවෙදනාති වුච්චති, සප්පායපරිමිතභොජනෙන තස්සා පච්චයං විනාසෙන්තො තං පුරාණං ච වෙදනං පටිහංඛාමි. යාචායං අධුනා කතං අයුත්තපරිභොගකම්මූපචයං[1] නිස්සාය ආයතිං උප්පජ්ජ නතො නවවෙදනාති වුච්චති, යුත්තපරිභොගවසෙන තස්සා මූලං අනිබ්බත්තෙන්තො තං නවං ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමීති එවමෙපත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. එත්තාවතා ච යුත්තපරිභොගසංගහො අත්තකිලමථානුයොගපහාණං ධම්මිකසුඛාපරිච්චාගො ච දීපිතො හොතීති වෙදිතබ්බො. **යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සතීති** හිතපරිමිත[2] පරිභොගෙන ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදකස්ස ඉරියාපථභඤ්ජකස්ස වා පරිස්සයස්ස අභාවතො චිරකාලගමනසංඛාතා යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සති ඉමස්ස පච්චයායත්තවුත්තිනො කායස්සාතිපි පටිසෙවාමි යාප්‍යරොගී විය තප්පච්චයා. **අනවජ්ජතා ච ඵාසුවිහාරො චාති** අයුත්තපරියෙසන පටිග්ගහණපරිභොගපරිවජ්ජනෙන අනවජ්ජතා, පරිමිතපරිභොගෙන ඵාසුවිහාරො, අසප්පායාපරිමිතභොජන[3]පච්චයා අරති තන්දිවිජම්භිකා විඤ්ඤූගරහාදිදොසාභාවෙන වා අනවජ්ජතා, සප්පාය පරිමිතභොජ නපච්චයා කායබලසම්භවෙන ඵාසුවිහාරො, යාවදත්ථඋදරාවදෙහක භොජනපරිවජ්ජනෙන වා සෙය්‍යසුඛඵස්සසුඛමිද්ධසුඛාදීනං[4]පහාණතො අනවජ්ජතා, චතුපඤ්චාලොපමත්තඌනභොජනෙන චතු ඉරියාපථ යොග්‍යභාවපටිපාදනතො ඵාසුවිහාරො ච මෙ භවිස්සතීතිපි පටිසෙ වාමි. වුත්තම්පිචෙතං.

> "චත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ අභුත්වා උදකං පිවෙ
> අලං ඵාසුවිහාරාය පහිතත්තස්ස භික්ඛුනො"ති.[a]

එත්තාවතා ච පයොජනපරිග්ගහො මජ්ඣිමා ච පටිපදා දීපිතා හොතීති වෙදිතබ්බා.

සෙනාසනන්ති සෙනං ච ආසනං ච. යත්ථ යත්ථ හි සෙති විහාරෙ වා අඩ්ඪයොගාදිම්හි වා තං සෙනං, යත්ථ යත්ථ ආසති නිසීදති තං ආසනං, තං එකතො කත්වා සෙනාසනන්ති වුච්චති. **උතුපරිස්සය විනොදනං පටිසල්ලානාරාමත්ථ**න්ති පරිසහනට්ඨෙන උතුයෙව උතු පරිස්සයො, උතුපරිස්සයවිනොදනත්ථං ච පටිසල්ලානාරාමත්ථං ච යො සරීරාබාධචිත්තවික්ඛෙපකරො අසප්පායො උතුසෙනාසනපටිසෙව නෙන විනොදෙතබ්බො හොති, තස්ස විනොදනත්ථං එකීභාවසුඛත්ථං

---

1. කම්මපච්චයං සී. I & II. 3. පරිභොජන. සී. I & III. a. ථෙරගාථා.
2. සී, I & II. මිතං. 4. සී. I. II. සුඛානං.

වාති වුත්තං හොති. සාමං ච සීතස්ස පටිඝාතායාදිනාව උතුපරිස්සයවිනොදනං වුත්තමෙව යථාපන චීවරපටිසෙවනෙ හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනං නියතපයොජනං ඉතරානි කදාචි හොන්තීති වුත්තං, එවමිධාපි නියතං උතුපරිස්සයවිනොදනං සන්ධාය ඉදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අථවා අයං වුත්තප්පකාරො උතු උතුයෙව, පරිස්සයො පන දුවිධො පාකටපරිස්සයො ච පටිච්ඡන්නපරිස්සයො ච. තත්ථ පාකටපරිස්සයො සීහබ්‍යග්ඝාදිකො[1] පටිච්ඡන්නපරිස්සයො රාගදොසාදිකො.[2] තෙ යත්ථ අපරිගුත්තියා ච අසප්පායරූපදස්සනාදිනා ච ආබාධං න කරොන්ති, තං සෙනාසනං එවං ජානිත්වා පච්චවෙක්ඛිත්වා පටිසෙවන්තො භික්ඛු "පටිසංඛායොනිසො සෙනාසනං-පෙ-උතුපරිස්සයවිනොදනත්ථං පටිසෙවතී"ති වෙදිතබ්බො.

ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරන්ති එත්ථ රොගස්ස පතිඅයනට්ඨෙන පච්චයො, පච්චනීකගමනට්ඨෙනාති අත්ථො. යස්ස කස්සචි සප්පායස්සෙතං අධිවචනං. භිසක්කස්ස කම්මං තෙන අනුඤ්ඤාතත්තාති භෙසජ්ජං. ගිලානපච්චයොව භෙසජ්ජං, ගිලානපච්චයභෙසජ්ජං. යං කිඤ්චි ගිලානස්ස සප්පායං භිසක්කකම්මං තෙලමධුඵාණිතාදීනීති වුත්තං හොති. පරික්ඛාරොති පන "සත්තහි නගරපරික්ඛාරෙහි සුපරික්ඛිත්තං හොතී"ති[a] ආදීසු පරිවාරො වුච්චති. "රථො සීලපරික්ඛාරො ඣානක්ඛො චක්කවීරියො"ති[b] ආදීසු අලංකාරො. "යෙචිමෙ පබ්බජිතෙන ජීවිතපරික්ඛාරා සමුදානෙතබ්බා"ති[c] ආදීසු සම්භාරො. ඉධ පන සම්භාරොපි පරිවාරොපි වට්ටති. තං හි ගිලානපච්චයභෙසජ්ජං ජීවිතස්ස පරිවාරොපි හොති ජීවිතනාසකාබාධුප්පත්තියා අන්තරං අදත්වා රක්ඛණතො, සම්භාරොපි යථා චිරං පවත්තති එවමස්ස කාරණභාවතො, තස්මා පරික්ඛාරොති වුච්චති. එවං ගිලනපච්චයභෙසජ්ජං ච තං පරික්ඛාරොචාති ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරො. තං ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං. ගිලානස්ස යං කිඤ්චි සප්පායං භිසක්කානුඤ්ඤාතං තෙලමධුඵාණිතාදිජීවිතපරික්ඛාරන්ති වුත්තං හොති. **උප්පන්නාන**න්ති ජාතානං භූතානං නිබ්බත්තානං. **වෙය්‍යාබාධිකාන**න්ති එත්ථ ව්‍යාබාධොති ධාතුක්ඛොභො, තංසමුට්ඨානා ච කුට්ඨගණ්ඩපිළකාදයො[3] ව්‍යාබාධතො උප්පන්නත්තා වෙය්‍යාබාධිකා. **වෙදනාන**න්ති දුක්ඛවෙදනා අකුසලවිපාකවෙදනා. තාසං වෙය්‍යාබාධිකානං වෙදනානං. **අබ්‍යාපජ්ඣපරමතායා**ති නිද්දුක්ඛපරමතාය, යාව තං දුක්ඛං සබ්බං පහීනං හොති තාවාති අත්ථො.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය
පච්චවෙක්ඛණවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

a. අඞ්ගුත්තරනිකාය. සත්තකනිපාත.
b. සංයුත්තනිකාය. මහාවග්ග.
c. මජ්ඣිමනිකාය. වනපත්ථසුත්ත.

1. සීහබ්‍යග්ඝාදයො. විසුද්ධිමග්ග.
2. රාගදොසාදයො. විසුද්ධිමග්ග.
3. කිලාසාදයො. සී. I & II.

ඉදානි යම්දං එවං පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුත්තපච්චයෙනාපි භික්ඛුනා තතොපරං අයොනිසො මනසිකාරෙන මානාතිමානමදප්පමාදාදිපාපධම්මපරිපූරණෙන අපායම්පරිපූරෙත්වා භගවතා තු අපිනාම ඉමිනාපි මුඛෙන දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සතීති පච්චවෙක්ඛිතුං වුත්තධම්මපච්චවෙක්ඛණෙන තිවිධසික්ඛං පරිපූරෙත්වා නිබ්බාණපුරං පරිපූරෙතබ්බන්ති දස්සෙතුං පච්චවෙක්ඛණානන්තරං **දසධම්ම**සුත්තං නික්ඛිත්තං. තස්සත්ථසංවණ්ණනා. තත්ථ "එවමෙමසුතං එකං සමයං භගවා–පෙ–එතදවොචා"ති ඉදං වචනං අනුස්සවවසෙන වුත්තං. සො ච භගවා සයම්භූ අනාචරියකො, තස්මා නෙදං තස්ස භගවතො වචනං අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස. ඉදං පන ආයස්මතා ආනන්දෙන පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලෙ චිරට්ඨිතියා ධම්මස්ස සඞ්ගීතිං කරොන්තෙන ආයස්මතා මහාකස්සපත්ථෙරෙන නිදානං පුට්ඨෙන වුත්තං. යස්මා වා ආයස්මන්තං ආනන්දං ධම්මාසනෙ නිසින්නං වසීගණපරිවුතං දිස්වා එකච්චානං දෙවතානං චිත්තං සමුප්පන්නං, අයමායස්මා වෙදෙහමුනි පකතියාපි සක්‍යකුලඤ්ඤයො භගවතො දායාදො. භගවතාපි ච පඤ්චට්ඨානං[1] එතදග්ගෙ නිද්දිට්ඨො. චතූහි අච්ඡරියබ්භුතධම්මෙහි සමන්නාගතො චතුන්නං පරිසානං පියො මනාපො. ඉදානි මඤ්ඤෙ භගවතො ධම්මරජ්ජදායාදං[2] කත්වා බුද්ධො ජාතොති. තස්මා ආයස්මතා ආනන්දෙන තාසං දෙවතානං චෙතසා චෙතොපරිවිතක්කමඤ්ඤාය තං අභූතගුණසම්භාවනං අනධිවාසෙන්තෙන අත්තනො සාවකභාවමෙව දීපෙතුං වුත්තං. **එව**න්ති අයං ඉධ ආකාරනිදස්සනාවධාරණත්ථො එවංසද්දො. ආකාරත්ථෙන හි එතෙන එතමත්ථං දීපෙති, නානානයනිපුණමනෙකජ්ඣාසයසමුට්ඨානමත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං විවිධපාටිහාරියං ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධගම්භීරං සබ්බසත්තානං සකසකභාසානුරූපං උපලක්ඛණීයසභාවං තස්ස භගවතො වචනං සබ්බප්පකාරතො කො සමත්ථො විඤ්ඤාතුං, අථ ඛො එවං මෙ සුතං මයාපි එකෙනාකාරෙන සුතන්ති. නිදස්සනත්ථෙන නාහං සයම්භූ න මයා ඉදං සච්ඡිකතන්ති අත්තානං පරිමොචෙන්තො එවං මෙ සුතං මයා එවං සුතන්ති ඉදානි වත්තබ්බං සකලසුත්තං නිදස්සෙති. අවධාරණත්ථෙන "එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං බහුස්සුතානං යදිදං ආනන්දො ගතිමන්තානං සතිමන්තානං ධිතිමන්තානං උපට්ඨාකානං යදිදං ආනන්දො"ති[a] එවං භගවතා පසත්ථභාවානුරූපං අත්තනො ධාරණබලං දස්සෙන්තො සත්තානං සොතුකම්‍යතං[3] ජනෙති, එවං මෙ සුතං තං ච ඛො අත්ථතො වා බ්‍යඤ්ජනතො වා අනූනාධිකමෙව, න අඤ්ඤථා දට්ඨබ්බන්ති. **මෙ** සද්දො ඉධ මයා සද්දත්ථො මම සද්දත්ථො ච. **සුත**න්ති සොතවිඤ්ඤාණපුබ්බඞ්ගමාය විඤ්ඤාණවීථියා උපධාරිතන්ති වා උපධාරණන්ති වා අත්ථො. තත්ථ යදා මෙසද්දස්ස මයාති අත්ථො, තදා එවං මයා සුතං සොතවිඤ්ඤාණපුබ්බඞ්ගමාය විඤ්ඤාණවීථියා උපධාරිතන්ති යුජ්ජති; යදා මෙ

a. අඞ්ගුත්තරනිකාය එතදග්ගපාළි.
1. පඤ්චක්ඛත්තුං මූ. බු. පා. අ.
2. දායජ්ජං මූ. බු. පා. අ.
3. කාමතං. සී. I.

සද්දස්ස මමාති අත්ථො, තඤ්ච එවං මම සුතං සොතවිඤ්ඤාණපුබ්බඞ්ගමාය විඤ්ඤාණවීථියා උපධාරණන්ති යුජ්ජති. එවමෙතෙසු තීසු පදෙසු **එවන්ති** සොතවිඤ්ඤාණාදි විඤ්ඤාණකිච්චනිදස්සනං. **මෙති** වුත්තවිඤ්ඤාණසමඞ්ගීපුග්ගලනිදස්සනං. **සුතන්ති** අස්සවණභාවපටික්ඛෙපතො' අනූනානධිකාවිපරීතග්ගහණනිදස්සනං. තථා **එවන්ති** සවණාදිචිත්තානං නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තභාවනිදස්සනං. **මෙති** අත්තනිදස්සනං. **සුතන්ති** ධම්මනිදස්සනං. තථා **එවන්ති** නිද්දිසිතබ්බනිදස්සනං. **මෙති** පුග්ගලනිදස්සනං. **සුතන්ති** පුග්ගලකිච්චනිදස්සනන්ති ආදි. **එකං සමයන්ති** සංවච්ඡරඋතුමාසාදිකාලාඛ්‍යසමයෙසු එකං සමයං. යෙචිමෙ භගවතො දෙවමනුස්සෙසු අතිවිය පකාසා ගබ්භොක්කන්තිසමයාදයො අනෙකකාලාඛ්‍යා එව සමයා, තෙසු සමයෙසු දෙසනාසමයසඞ්ඛාතං එකං සමයං, කරුණාකිච්චසමයපරහිතපටිපත්තිසමයධම්මකථාසමයදෙසනාසමයවසෙන වා එකං සමයං, එකං කාලන්ති අත්ථො. අච්චන්තසංයොගෙවෙතං උපයොගවචනං. යං හි සමයං භගවා ඉමං අඤ්ඤං වා සුත්තන්තං දෙසෙසි, අච්චන්තමෙව තං සමයං කරුණාවිහාරෙන විහාසීති. **භගවාති** ගුණවිසිට්ඨසත්තුත්තමගරුගාරවාධිවචනමෙතං යථාහ :–

"භගවාති වචනං සෙට්ඨං භගවාති වචනමුත්තමං,
ගරුගාරවයුත්තො සො භගවා තෙන වුච්චතී"ති.

චතුබ්බිධෙසු ආවත්ථිකලිඞ්ගිකනෙමිත්තිකඅධිච්චසමුප්පන්නාඛ්‍යෙසු ඉදං පන භගවාති නාමං ගුණනෙමිත්තිකං, න මහාමායාය න සුද්ධොදනමහාරාජෙන න අසීතියා ඤාතිසහස්සෙහි කතං. යථාහ ආයස්මා සාරිපුත්තත්ථෙරො "භගවාති නෙතං නාමං මාතරා කතං–පෙ–සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති යදිදං භගවා"ති. යං ගුණනෙමිත්තිකං චෙතං නාමං, තෙසං ගුණානං පකාසනත්ථං ඉමං ගාථං වදන්ති :–

"භගී භජී භාගි විභත්තවා ඉති
අකාසි භග්ගන්ති ගරූහි භාග්‍යවා
බහූහි ඤායෙහි සුභාවිතත්තනො
භවන්තගො සො භගවාති වුච්චතී"ති.

නිද්දෙසාදිසු වුත්තනයෙනෙව අත්ථො දට්ඨබ්බො. අයං පන අපරෙපි පරියායො :–

"භාග්‍යවා භග්ගවා යුත්තො භගෙහි ච විභත්තවා
භත්තවා වන්තගමනො භවෙසු භගවා තතො"ති.

තත්ථ වණ්ණාගමො වණ්ණවිකාරලොපොති එතං නිරුත්තිලක්ඛණං ගහෙත්වා සද්දනයෙන වා පිසොදරාදිපක්ඛෙපලක්ඛණං ගහෙත්වා යස්මා ලොකියලොකුත්තරසුඛාභිනිබ්බත්තකං දානසීලාදිපාරමිතාසාගරපාරප්පත්තං[2] භාග්‍යමස්ස අත්ථි, තස්මා භාග්‍යවාති වත්තබ්බෙ

1. ඉදං මූ. බු. පා. කථායං නත්ථි. 2. දානසීලාදිපාරප්පත්ත. මූ. බු. පා. අ.

භගවාති වුච්චතීති. එවං සෙසෙසුපි ඤාතබ්බං. භග්ගවා සබ්බෙ පාපකෙ ධම්මෙ අභඤ්ජීති වා යතො, තතො භගවා. යතො ඉස්සරියධම්මයස සිරිකාමපපයතනසඞ්ඛාතෙහි ඡහි භගෙහි යුත්තො, තතො භගවාති, තියුත්තත්තා අස්ස සන්තීති භගවාති වුත්තං හොති. යතො කුසලාදි භෙදෙ ඛන්ධාදිභෙදෙ ච සබ්බධම්මෙ විභත්තවා විභජිතවා තතො භගවා. යතො ලොකියලොකුත්තරඋත්තරිමනුස්සධම්මෙ භත්තවා භජිතවා, තතො භගවා. යතො තීසු භවෙසු වන්තතණ්හාගමනො, තතො භගවාති අත්ථො. එත්ථ භවසද්දතො භකාරං ගමනසද්දතො ගකාරං වන්තසද්දතො වකාරං ච දීඝං කත්වා ආදාය භගවාති වුච්චති, යථා මෙහනස්ස ඛස්ස මාලාති වත්තබ්බෙ මෙඛලාති. එත්තාවතා චෙත්ථ **එවං මෙ සුතන්ති** වචනෙන යථාසුතං ධම්මං දෙසෙන්තො පච්චක්ඛං කත්වා භගවතො ධම්මසරීරං පකාසෙති. තෙන නයිදං අතික්කන්ත සත්ථුකං පාවචනං අයං වො සත්ථාති භගවතො අදස්සනෙන උක්කණ්ඨිත ජනං සමස්සාසෙති. **එකං සමයං භගවාති** වචනෙන තස්මිං සමයෙ භගවතො අවිජ්ජමානභාවං දස්සෙන්තො රූපකායපරිනිබ්බාණං සාධෙති.[1] තෙන එවංවිධස්ස නාම අරියධම්මස්ස දෙසෙතා[2] දසබලධරො වජිරසඞ්ඝාත[3]සමානකායො සොපි භගවා පරිනිබ්බුතො, කෙනඤ්ඤෙන ජීවිතෙ ආසා ජනෙතබ්බාති ජීවිතමදමත්තං ජනං සංවෙජෙති සද්ධම්මෙ චස්ස උස්සාහං ජනෙති. **එවන්ති** ච භණන්තො දෙසනා සම්පත්තිං නිද්දිසති. **මෙ සුතන්ති** සාවකසම්පත්තිං. **එකං සමයන්ති** කාල සම්පත්තිං. **භගවාති** දෙසකසම්පත්තිං. **සාවත්ථියං විහරතීති** එත්ථ **සාවත්ථීති** සවත්ථස්ස ඉසිනො නිවාසට්ඨානභූතා නගරී, යථා කාකන්දී මාකන්දීති එවං ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන සාවත්ථීති වුච්චති. එවං තාව අක්ඛරචින්තකා. අට්ඨකථාචරියා පන භණන්ති; යං කිඤ්චි මනුස්සානං උපභොගපරිභොගං සබ්බමෙත්ථ අත්ථීති සාවත්ථි, සත්ථසමායොගෙ ච කිං භණ්ඩමත්ථීති පුච්ඡිතෙ සබ්බමත්ථීති වචනමුපාදාය සාවත්ථි:—

"සබ්බදා සබ්බූපකරණං සාවත්ථියං සමොහිතං,
තස්මා සබ්බමුපාදාය සාවත්ථීති පවුච්චති.

කොසලානං පුරං රම්මං දස්සනෙය්‍යං[4] මනොරමං,
දසහි සද්දෙහි අවිවිත්තං අන්නපානසමායුතං.

වුද්ධිං වෙපුල්ලතං පත්තං ඉද්ධං ඵීතං මනොරමං,
ආළකමන්දාව දෙවානං සාවත්ථිපුරමුත්තම"න්ති.

තස්සං සාවත්ථියං, සමීපත්ථෙ භුම්මවචනං. **විහරතීති** අවිසෙසෙන ඉරියාපථදිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිහාරෙසු අඤ්ඤතරවිහාරසමඞ්ගිපරිදීපන වචනමෙතං. ඉධ පන ඨානගමනාසනසයනප්පභෙදෙසු ඉරියාපථෙසු අඤ්ඤතරඉරියාපථසමායොගපරිදීපනං. තෙන ඨිතොපි ගච්ඡන්තොපි

1. සාධෙති. පපඤ්චසූදනී. දස්සෙති. මු. බු. පා. අ.
2. දෙසකො. මු. බු. පා. අ.
3. වජිරසඞ්ඝාත. මු. බු. පා. අ.
4. දස්සනීයං. සී. I. & II.

නිසින්නොපි සයානොපි භගවා විහරතිච්චෙව වෙදිතබ්බො. සො හි එකං ඉරියාපථබාධනමිතරෙන[1] ඉරියාපථෙන විච්ඡින්දිත්වා අපරිපතන්තමත්තභාවං හරති පවත්තෙති, තස්මා විහරතීති වුච්චති. **ජෙතවනෙති** එත්ථ අත්තනො පච්චත්ථිකජනං ජිනාතීති ජෙතො, රඤ්ඤා වා අත්තනො පච්චත්ථිකජනෙ ජිතෙ ජාතොති ජෙතො, මඞ්ගලකම්‍යතාය වා තස්ස එවං නාමමෙව කතන්ති ජෙතො. වනයතීති වනං, අත්තසම්පදාය සත්තානං භත්තිං කාරෙති, අත්තනි සිනෙහං උප්පාදෙතීති අත්ථො. වනුතෙ ඉති වා වනං, නානාවිධකුසුමගන්ධසම්මොදමත්තකොකිලාදිවිහඞ්ගවිරුතෙහි මන්දමාරුතචලිතරුක්ඛසාඛාවිටපඵලපල්ලවපලාසෙහි ච එථ මං පරිභුඤ්ජථාති සබ්බපාණිනො යාචති වියාති අත්ථො. ජෙතස්ස වනං ජෙතවනං. තං හි ජෙතෙන රාජකුමාරෙන රොපිතං සංවඩ්ඪිතං පරිපාලිතං. සො ච තස්ස සාමි අහොසි. තස්මා ජෙතවනන්ති වුච්චති. තස්මිං ජෙතවනෙ **අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙති** එත්ථ සුදත්තො නාම සො ගහපති මාතාපිතූහි කතනාමවසෙන, සබ්බකාමසමිද්ධතාය[2] පන විගතමලමච්ඡෙරතාය[3] කරුණාදිගුණසමඞ්ගිතාය ච නිච්චකාලං අනාථානං පිණ්ඩමදාසි. තෙන අනාථපිණ්ඩිකොති සඞ්ඛං ගතො. ආරමන්ති එත්ථ පාණිනො විසෙසෙන වා පබ්බජිතාති ආරාමො. තස්ස පුප්ඵඵලපල්ලවාදිසොභතාය[4] නාතිදූරනාච්චාසන්නතාදිපඤ්චවිධසෙනාසනඞ්ග[5] සම්පත්තියා ච තතො තතො ආගම්ම රමන්ති අභිරමන්ති අනුක්කණ්ඨිතා හුත්වා නිවසන්තීති අත්ථො. වුත්තප්පකාරාය වා සම්පත්තියා තත්ථ තත්ථ ගතෙපි අත්තනො අබ්භන්තරංයෙව ආනෙත්වා රමෙතීති ආරාමො. සො හි අනාථපිණ්ඩිකෙන ගහපතිනා ජෙතස්ස රාජකුමාරස්ස හත්ථතො අට්ඨාරසහිරඤ්ඤකොටීහි කොටිසන්ථාරෙන[6] කිණිත්වා අට්ඨාරසහිරඤ්ඤකොටීහි සෙනාසනානි කාරාපෙත්වා අට්ඨාරසහිරඤ්ඤකොටීහි විහාරමහං නිට්ඨාපෙත්වා එවං චතුපඤ්ඤාසහිරඤ්ඤකොටිපරිච්චාගෙන බුද්ධපමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස[7] නීය්‍යාදිතො. තස්මා අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමොති වුච්චති. තස්මිං **අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ**. එත්ථ ච ජෙතවනෙති වචනං පුරිමසාමිපරිකිත්තනං. අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙති පච්ඡිමසාමිපරිකිත්තනං. කිමෙතෙසං පරිකිත්තනෙ පයොජනන්ති? වුච්චතෙ; අධිකාරතො තාව භාසිතාති පුච්ඡාය බ්‍යාකරණං[8] අඤ්ඤෙසං ච පන පුඤ්ඤකාමානං දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජනෙ නියොජනං. තත්‍රහි ද්වාරකොට්ඨකපාසාදමාපනෙ භූමිවික්කයලද්ධා අට්ඨාරසහිරඤ්ඤකොටියො අනෙකකොටිඅග්ඝනකා රුක්ඛා ච ජෙතස්ස පරිච්චාගො. චතුපඤ්ඤාසකොටියො අනාථපිණ්ඩිකස්ස. ඉති තෙසං පරිකිත්තනෙන එවං පුඤ්ඤකාමා පුඤ්ඤානි කරොන්තීති දස්සෙන්තො ආයස්මා ආනන්දො අඤ්ඤෙපි

1. අඤ්ඤෙන. ඌ පපඤ්චසූදනී. අපරෙන. මු. බු. පා. අ.
2. සබ්බකාමසමඞ්ගීතාය. මු. බු. පා. අ.
3. විගතමච්ඡෙරතාය. පපඤ්චසූදනී.
4. පුප්ඵඵලාදිසොභාය. පපඤ්චසූදනී.
5. සෙනාසනං. පපඤ්චසූදනී.
6. අට්ඨාරසහිරඤ්ඤකොටිසන්ථාරෙන.
7. භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මු. බු. පා. අ.[සී I&II&III,
8. නිකතායකරණං. මු. බු. [පා. අ.

පුඤ්ඤකාමෙ තෙසං දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජනෙ නියොජෙති. එවමෙත්ථ පුඤ්ඤකාමානං දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජනෙ නියොජනං පයොජනන්ති වෙදිතබ්බං. එත්ථ ආහ:- යදි තාව භගවා සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙති න වත්තබ්බං, අථ තත්ථ විහරති සාවත්ථියන්ති න වත්තබ්බං; නහි සක්කා උභයත්ථ එකං සමයං විහරිතුන්ති? වුච්චතෙ:- නනු වුත්තමෙතං සමීපත්ථෙ භුම්මවචනන්ති, යථාහි ගඞ්ගායමුනාදීනං සමීපෙ ගොයූථානි චරන්තානි ගඞ්ගාය චරන්ති යමුනාය චරන්තීති වුච්චති; එවමිධාපි යදිදං සාවත්ථියා සමීපෙ ජෙතස්ස වනං අනාථපිණ්ඩිකස්ස ච ආරාමො, තත්ථ විහරන්තො වුච්චති සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙති වෙදිතබ්බො. ගොචරගාමනිදස්සනත්ථං හිස්ස සාවත්ථිවචනං, පබ්බජිතානුරූපනිවාසට්ඨානනිදස්සනත්ථං සෙසවචනං. තත්ථ සාවත්ථිකිත්තනෙන ආයස්මා ආනන්දො භගවතො ගහට්ඨානුග්ගහකරණං දස්සෙති. ජෙතවනාදිකිත්තනෙන පබ්බජිතානුග්ගහකරණං. තථා **ආනන්දො,** පුරිමෙන පච්චයගහණතො අත්තකිලමථානුයොගවිවජ්ජනං, පච්ඡිමෙන වත්ථුකාමප්පහාණතො කාමසුඛල්ලිකානුයොගවිවජ්ජනූපායදස්සනං; පුරිමෙන ච ධම්මදෙසනාභියොගං, පච්ඡිමෙන විවෙකාධිමුත්තිං; පුරිමෙන කරුණාය උපගමනං, පච්ඡිමෙන පඤ්ඤාය අපගමනං; පුරිමෙන සත්තානං හිතසුඛනිප්ඵාදනාධිමුත්තතං, පච්ඡිමෙන පරහිතසුඛකරණෙ නිරූපලෙපතං; පුරිමෙන ධම්මිකසුඛාපරිච්චාගනිමිත්තං ඵාසුවිහාරං, පච්ඡිමෙන උත්තරිමනුස්සධම්මානුයොගනිමිත්තං; පුරිමෙන මනුස්සානං උපකාරබහුලතං, පච්ඡිමෙන දෙවානං; පුරිමෙන ලොකෙ ජාතස්ස ලොකෙ සංවඩ්ඪභාවං, පච්ඡිමෙන ලොකෙන අනුපලිත්තතන්ති එවමාදි. **තත්‍රාති** දෙසකාලපරිදීපනං, තං යං හි සමයං විහරති තත්‍ර සමයෙ, යස්මිං ච ආරාමෙ විහරති තත්‍ර ආරාමෙති දීපෙති. භාසිතබ්බයුත්තෙ වා දෙසකාලෙ දීපෙති. නහි භගවා අයුත්තෙ දෙසෙ කාලෙ වා ධම්මං භාසති. "අකාලො ඛො තාව බාහියා"ති[a] ආදි චෙත්ථ සාධකං. **ඛොති** පදපූරණමත්තෙ අවධාරණෙ ආදිකාලත්ථෙ වා නිපාතො. **භගවාති** ලොකගරුදීපනං. **භික්ඛූති** කථාසවණයුත්තපුග්ගලවචනං. අපිචෙත්ථ භික්ඛකොති භික්ඛු, භික්ඛාචරියං අජ්ඣුපගතොතිපි භික්ඛූති[b] ආදිනා නයෙන වචනත්ථො වෙදිතබ්බො. **ආමන්තෙසීති** ආලපි අභාසි සම්බොධෙසි. අයමෙත්ථ අත්ථො. අඤ්ඤත්‍ර පන ඤාපනෙපි හොති. යථාහ "ආමන්තයාමි වො භික්ඛවෙ පටිවෙදයාමි වො භික්ඛවෙ"ති. පක්කොසනෙපි. යථාහ "එහි ත්වං භික්ඛු මම වචනෙන සාරිපුත්තං ආමන්තෙහී"ති[c] **භික්ඛවොති** ආමන්තනාකාරදීපනං ච භික්ඛනසීලතාදිගුණයොගසිද්ධත්තා වුත්තං. භික්ඛනසීලතාදිගුණයුත්තොපි හි භික්ඛු, භික්ඛනධම්මතාගුණයුත්තොපි භික්ඛු, භික්ඛනෙ සාධුකාරිතාගුණ

a. උදානබොධිවග්ග. දසමඋදාන. b. පඨමපාරාජික. පදභාජනිය.
c. සංයුත්තනිදානවග්ග. චතුත්ථවග්ග.

යුත්තාපි භික්ඛූති සද්දවිදූ මඤ්ඤන්ති. තෙන ච තෙසං භික්ඛන සීලතාදිගුණයොගසිද්ධෙන වචනෙන හි නාධිකජනසෙවිතං වුත්තිං පකාසෙන්තො උද්ධතදීනභාවනිග්ගහං කරොති. **භික්ඛවොති** ඉමිනා කරුණාවිප්ඵාරසොම්මහදයනයනනිපාතපුබ්බඞ්ගමෙන වචනෙන තෙ අත්තනො මුඛාභිමුඛෙ කරොන්තො තෙනෙව කථෙතුකම්‍යතාදීපකෙන තෙසං වචනෙන සොතුකම්‍යතං ජනෙති. තෙනෙව ච සම්බොධනත්ථෙන සාධුකං සවණමනසිකාරෙපි තෙ නියොජෙති. සාධුකං සවණමනසිකාරායත්තා හි සාසනසම්පත්ති.

අපරෙසුපි දෙවමනුස්සෙසු විජ්ජමානෙසු කස්මා භික්ඛූයෙව ආමන්තෙසීති චෙ? ජෙට්ඨසෙට්ඨාසන්නසදාසන්නිහිතභාවතො. සබ්බපරිසසාධාරණා හි භගවතො ධම්මදෙසනා. පරිසාය ච ජෙට්ඨා භික්ඛූ පඨමුප්පන්නත්තා.[1] සෙට්ඨා අනගාරියභාවං ආදිං කත්වා සත්ථු චරියානුවිධායකත්තා සකලසාසනපටිග්ගාහකත්තා ච. ආසන්නා තෙ තත්ථ නිසින්නෙසු සත්ථුසන්තිකත්තා. සදා සන්නිහිතා සත්ථුසන්තිකාවචරත්තාති. අපිච තෙ ධම්මදෙසනාය භාජනං යථානුසිට්ඨං පටිපත්තිසබ්භාවතොතිපි තෙ එව ආමන්තෙසි. කිමත්ථං පන භගවා ධම්මං දෙසෙන්තො පඨමං භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා පච්ඡා ධම්මමෙව දෙසෙසීති? සතිජනනත්ථං. භික්ඛූ හි අඤ්ඤං චින්තෙන්තාපි වික්ඛිත්තචිත්තාපි ධම්මං පච්චවෙක්ඛන්තාපි කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තාපි නිසින්නා හොන්ති. තෙ අනාමන්තෙත්වා ධම්මෙ දෙසියමානෙ අයං දෙසනා කිංනිදානා කිංපච්චයා කතරාය අට්ඨුප්පත්තියා දෙසිතාති සල්ලක්ඛෙතුං අසක්කොන්තා දුග්ගහිතං වා ගණ්හෙය්‍යුං, න වා ගණ්හෙය්‍යුං. තෙන තෙසං සතිජනනත්ථං භගවා පඨමං ආමන්තෙත්වා පච්ඡා ධම්මං දෙසෙසි. **භදන්තෙති** ගාරවවචනමෙතං, සත්ථු පටිවචනදානං වා. අපිචෙත්ථ භික්ඛවොති වදමානො භගවා තෙ භික්ඛූ ආලපති. භදන්තෙති වදමානා තෙ භගවන්තං පච්චාලපන්ති. තථා භික්ඛවොති භගවා ආදිම්හි භාසති.[2] භදන්තෙති තෙ පච්චාභාසන්ති. භික්ඛවොති පටිවචනං දාපෙති. භදන්තෙති පටිවචනං දෙන්ති. **තෙ භික්ඛූති** යෙ භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසි, තෙ. **භගවතො පච්චස්සොසුන්ති** භගවතො ආමන්තනං පතිඅස්සොසුං අභිමුඛා හුත්වා සුණිංසු සම්පටිච්ඡිංසු පටිග්ගහෙසුන්ති අත්ථො. **භගවා එතදවොචාති** භගවා එතං ඉදානි වත්තබ්බං සකලං සුත්තං අවොච. එත්තාවතා ච යං ආයස්මතා ආනන්දෙන ඉමස්ස සුත්තස්ස සුඛාවගාහණත්ථං කාලදෙසදෙසකපරිසාපදෙසපතිමණ්ඩිතං නිදානං භාසිතං. තස්ස අත්ථවණ්ණනා සමත්තා. ඉදානි **දස ඉමෙ භික්ඛවෙ ධම්මාති** ආදිනා නයෙන භගවතා නික්ඛිත්තස්ස සුත්තස්ස වණ්ණනාය ඔකාසො අනුප්පත්තො. සා පනෙසා සුත්තවණ්ණනා යස්මා සුත්තනික්ඛෙපං විචාරෙත්වා වුච්චමානා පාකටා හොති. තස්මා සුත්තනික්ඛෙපවිචාරණා

1. පඨමුප්පන්නත්තා. පපඤ්චසූදනී. 2. ආභාසති. පපඤ්චසූදනී.

තාව වෙදිතබ්බා. චත්තාරො හි සුත්තනික්ඛෙපා අත්තජ්ඣාසයො පරජ්ඣාසයො පුච්ඡාවසිකො අට්ඨුප්පත්තිකොති. තත්ථ යානි සුත්තානි භගවා පරෙහි අනජ්ඣිට්ඨො කෙවලං අත්තනො අජ්ඣාසයෙනෙව කථෙසි, සෙය්‍යථීදං ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තං වත්ථසුත්තන්ති එවමාදීනි. තෙසං අත්තජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො. යානි "පරිපක්කා ඛො රාහුලස්ස විමුත්තිපරිපාචනීයා ධම්මා, යන්නූනාහං රාහුලං උත්තරිං ආසවානං ඛයෙ විනෙය්‍ය"න්ති එවං පරෙසං අජ්ඣාසයං ඛන්තිං මනං අභිනීහාරං බුජ්ඣනභාවං ච ඔලොකෙත්වා පරජ්ඣාසයවසෙන කථිතානි, සෙය්‍යථීදං රාහුලොවාදසුත්තං ධම්මචක්කප්පවත්තනන්ති එවමාදීනි. තෙසං පරජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො. භගවන්තං පන උපසඞ්කමිත්වා තෙ තෙ දෙවමනුස්සා තථා තථා පඤ්හං පුච්ඡන්ති. එවං පුට්ඨෙන භගවතා යානි කථිතානි දෙවතාසංයුත්තබොජ්ඣඞ්ගසංයුත්තාදීනි. තෙසං පුච්ඡාවසිකො නික්ඛෙපො. යානි පන උප්පන්නං කාරණං පටිච්ච කථිතානි ධම්මදායාදසුත්තමංසූපමාදීනි. තෙසං අට්ඨුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො. එවමිමෙසු චතූසු නික්ඛෙපෙසු ඉමස්ස සුත්තස්ස පරජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො. වක්ඛමානනයෙන පච්චවෙක්ඛන්තානං බුජ්ඣනභාවං ඔලොකෙත්වා කථිතත්තා. තත්ථ **දසා**ති ගණනපරිච්ඡෙදො. **ඉමෙ**ති ඉදානි වත්තබ්බානං අභිමුඛීකරණං. **භික්ඛවෙ**ති ඉදං භික්ඛවොති ඉමිනා සමානත්ථං ආමන්තනපදං. පඨමාමන්තනෙන සවණෙ සමුය්‍යුත්තෙන භික්ඛූ පුන ඉමිනා ආමන්තනෙන අනන්තරවික්ඛෙපතො නිවත්තෙන්ති. අථවා නිදානෙ ආමන්තනෙන භික්ඛූ අත්තනො අභිමුඛීකරොති. සුතෙන අමන්තනෙන දෙසනාය අභිමුඛීකරොති. **ධම්මා**ති පරිවජ්ජනදස්සනං. **පබ්බජිතෙනා**ති ඝරාවාසං පහාය සාසනෙ පබ්බජ්ජං උපගතෙන රාගාදිමලස්ස පබ්බාජනත්තා. තෙනෙව තස්ස උපායං වක්ඛති. **අභිණ්හ**න්ති අභික්ඛණං පුනප්පුනං නිරන්තරං. **පච්චවෙක්ඛිතබ්බා**ති ඔලොකෙතබ්බා සල්ලක්ඛෙතබ්බාති අත්ථො. **කතමෙ දසා**ති කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා. උද්ධං පුට්ඨානං විස්සජ්ජනාවසෙන කථා න හොති. **වෙවණ්ණියම්හී**ති එත්ථ වෙවණ්ණියං අම්හීති පදච්ඡෙදං කත්වා අජ්ඣුපගතො අම්හීති යොජෙතබ්බං. **වෙවණ්ණිය**න්ති විවණ්ණභාවං විරූපභාවං. තං පනෙතං වෙවණ්ණියං දුවිධං හොති සරීරවෙවණ්ණියං පරික්ඛාරවෙවණ්ණියං ච. තත්ථ කෙසමස්සුඔරොපනෙන සරීරවෙවණ්ණියං වෙදිතබ්බං. පුබ්බෙ පන නානාවිරාගානි සුඛුමවත්ථානි නිවාසෙත්වාපි නානග්ගරසභොජනං සුවණ්ණරජතභාජනෙසු භුඤ්ජිත්වාපි සිරිගබ්භෙ වරසයනාසනෙසු නිපජ්ජිත්වා නිසීදිත්වාපි සප්පිනවනීතාදීහි භෙසජ්ජං කත්වාපි පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය ඡින්නසඞ්ඝටිතකසාවරසපීතානි වත්ථානි නිවාසෙතබ්බානි.[1] අයොපත්තෙන වා මත්තිකාපත්තෙන වා මිස්සකොදනො භුඤ්ජිතබ්බො. රුක්ඛමූලාදිසෙනාසනෙසු මඤ්චක[2] තිණසන්ථාරාදීසු නිපජ්ජිතබ්බං. චම්මඛණ්ඩතට්ටිකාදීසු නිසීදිතබ්බං. පූතිමුත්තාදීහි

1, නිවාසෙත්වා. සී. I. 2. මඤ්චක ඉති ගන්ථන්තරෙ ඌනං.

භෙසජ්ජං ඛාතබ්බං හොති. එවමෙත්ථ පරික්ඛාරවෙවණ්ණියං වෙදිතබ්බං. එවං පච්චවෙක්ඛතො හි කොධො ච පමාදො ච පහීයති. **පරපටිබද්ධා මෙ ජීවිකා**ති මය්හං ජීවිකා පරෙසු පටිබද්ධා පරායත්තා චතුපච්චයජීවිකානි. එවං පච්චවෙක්ඛතො හි ඉරියාපථො සාරුප්පො හොති, ආජීවො පරිසුජ්ඣති, පිණ්ඩපාතො අපචිතො හොති, චතූසු පච්චයෙසු අපච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො නාම න හොති. **අඤ්ඤො මෙ ආකප්පො කරණීයො**ති යො ගිහීනං උරං අභිනීහරිත්වා ගීවං පග්ගහෙත්වා ලලිතෙනාකාරෙන අනියතපදවීතිහාරෙන ගමනාකප්පො හොති. තතො අඤ්ඤොව ආකප්පො මයා කරණීයො, සන්තින්ද්‍රියෙන සන්තමානසෙන යුගමත්තදස්සිනා විසමට්ඨානෙ උදකසකටෙනෙව මනාපතියාමිතපදවීතිහාරෙන හුත්වා ගන්තබ්බන්ති පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. එවං පච්චවෙක්ඛතො හි ඉරියාපථො සාරුප්පො හොති. තිස්සො සික්ඛා පරිපූරෙන්ති. **කච්චි නු ඛො**ති සල්ලක්ඛණෙ නිපාතසමුදායො. **අත්තා**ති චිත්තං. **සීලතො න උපවදතී**ති අපරිසුද්ධං තෙ සීලන්ති සීලපච්චයා[1] න උපවදතීති. එවං පච්චවෙක්ඛතො හි අජ්ඣත්තං හිරි සමුට්ඨාති, සා තීසු ද්වාරෙසු සංවරං සාධෙති, තීසු ද්වාරෙසු සංවරො චතුපාරිසුද්ධිසීලං සාධෙති, චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ ඨිතො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං ගණ්හාති. **විඤ්ඤූ සබ්‍රහ්මචාරී**ති පණ්ඩිතා සබ්‍රහ්මචාරිනො.[2] **අනුවිච්චා**ති අනුවිචාරෙත්වා. **න උපවදන්තී**ති න පරිභවන්ති, න උපක්කොසන්තීති. එවං පච්චවෙක්ඛතො බහිද්ධා ඔත්තප්පං සණ්ඨාති, තං තීසු ද්වාරෙසු සංවරං සාධෙතීති අනන්තර නයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **පියෙහී**ති ඉට්ඨෙහි. **මනාපෙහී**ති මනවඩ්ඪනකෙහි. **නානාභාවො විනාභාවො**ති ජාතියා නානාභාවො, මරණෙන විනාභාවො. එවං පච්චවෙක්ඛතො හි තීසු ද්වාරෙසු අසංවුතාකාරො[3] නාම න හොති. මරණසති සූපට්ඨිතා හොති. **කම්මස්සකොම්හී**ති ආදීසු කම්මං මය්හං සකං අත්තනො සන්තකන්ති කම්මස්සකොම්හි. කම්මස්ස දායාදො කම්මදායාදො, කම්මං මය්හං දායජ්ජං සන්තකන්ති අත්ථො. කම්මං මය්හං යොනි කාරණන්ති කම්මයොනි. කම්මං මය්හං බන්ධු ඤාතකොති කම්මබන්ධු. කම්මං මය්හං පටිසරණං පතිට්ඨාති කම්මපටිසරණො. **තස්ස දායාදො භවිස්සාමී**ති තස්ස කම්මස්ස දායාදො තෙන දින්නඵලපටිග්ගාහකො භවිස්සාමීති අත්ථො. එවං කම්මස්සකතං පන පච්චවෙක්ඛතො පාපකරණං නාම න හොති. **කථම්භූතස්ස මෙ රත්තින්දිවා වීතිපතන්තී**ති කින්නු ඛො මෙ වත්තපටිවත්තං කරොන්තස්ස උදාහු අකරොන්තස්ස බුද්ධවචනං සජ්ඣායන්තස්ස උදාහු අසජ්ඣායන්තස්ස යොනිසොමනසිකාරෙ කම්මං කරොන්තස්ස උදාහු අකරොන්තස්සාති කථම්භූතස්ස මෙ රත්තින්දිවා වීතිපතන්ති, පරිවත්තන්තීති අත්ථො. එවං පච්චවෙක්ඛතො හි අප්පමාදො පරිපූරති. **සුඤ්ඤාගාරෙ අභිරමාමී**ති විවිත්තොකාසෙ සබ්බිරියාපථෙසු

1. සීලතො. මනොරථපූරණී. 2. සබ්‍රහ්මචාරියො. මනොරථපූරණී.
3. පමත්තාකාරො. සී. I & II. & III.

එකකොව හුත්වා කච්චිනුඛො අභිරමාමීති අත්ථො. එවං පච්චවෙක්ඛ
තො හි කායවිවෙකො පරිපූරති. **උත්තරිං මනුස්සධම්මාති** උත්තරි
මනුස්සානං උක්කට්ඨමනුස්සානං ඣායීනං චෙව අරියානං ච ඣානාදි
ධම්මා දසකුසලකම්මපථසංඛාතමනුස්සධම්මතො වා උත්තරිතරා විසිට්ඨ
තරා ධම්මා මම සන්තානෙ අත්ථි නුඛො නත්ථි නුඛොති අත්ථො.
අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසොති එත්ථ මහග්ගතලොකුත්තරපඤ්ඤා
ජානනට්ඨෙන ඤාණං චක්ඛුනා දිට්ඨම්ව ධම්මං පච්චක්ඛකරණතො
දස්සනට්ඨෙන දස්සනන්ති ඤාණදස්සනං, අරියං විසුද්ධං උත්තමං
ඤාණදස්සනන්ති අරියඤාණදස්සනං, අලං පරියත්තං කිලෙසවිද්ධංසන
සමත්ථං අරියඤාණදස්සනමෙත්ථ, ඣානාදිභෙදෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ
අලං වා අරියඤාණදස්සනමස්සාති අලමරියඤාණදස්සනො, අලමරිය
ඤාණදස්සනො ච සො විසෙසො චාති අලමයඤාණදස්සනවිසෙසො
කිලෙසවිද්ධංසනසමත්ථවිසුද්ධඤාණදස්සනවන්තඣානලොකුත්තරධම්මා
විසෙසොති. අථවා **උත්තරිමනුස්සධම්මාති** දසකුසලකම්මපථසංඛාත
මනුස්සධම්මතො උත්තරිං ඣානාදයො. **අලමරියඤාණදස්සන**
විසෙසොති කිලෙසප්පහාණසමත්ථපරිසුද්ධඤාණසංඛාතදස්සනමෙව
විසෙසො. **අධිගතො** පටිලද්ධො. **මෙ** මම අත්ථි නුඛො. **සො අහන්ති**
පටිලද්ධවිසෙසො අහං. **පච්ඡිමෙ කාලෙති** මරණමඤ්චෙ නිපන්න
කාලෙ. **පුට්ඨොති** සබ්‍රහ්මචාරීහි අධිගතගුණවිසෙසං පුච්ඡිතො. **න**
මඞ්කු භවිස්සාමීති අධොමුඛො පත්තක්ඛන්ධො නිත්තෙජො න
භවිස්සාමීති. එවං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස හි මොඝකාලකිරියා නාම න
හොති. **ඉමෙ ඛොතිආදි** නිගමනවචනං. **ඉමෙ දස ධම්මාති** යථා
වුත්තධම්මනිදස්සනං. **භික්ඛවෙති** පුබ්බෙ සවණෙ නියොජිතානං
පරියොසානපබොධනත්ථං අභිමුඛීකරණං. **ඉදමවොචාතිආදි** සංගීති
කාරවචනං. භගවා ඉදං සුත්තං අවොච. **අත්තමනාති** සකමනා
පීතිසුඛාදීහි වා ගහිතමනා, තුට්ඨචිත්තාති අත්ථො. **තෙ භික්ඛූති**
සුත්තං සුතවන්තො. **භගවතො භාසිතං අභිනන්දුන්ති** භගවතො
වචනං සුත්වා තුස්සිංසු. සුත්තං පටිග්ගහෙසුන්ති වා අත්ථො.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය

දසධම්මසුත්තවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉධ පන යමිදං **මඞ්ගලසුත්තං** යො චායං එවං සරණාගමනාදි
දසධම්මසුත්තාවසානෙහි වචනෙහි සාසනොතාරපුබ්බඞ්ගමො උත්තරි
මනුස්සධම්මාධිගතාවසානො සීලාදිනයො දස්සිතො සබ්බොපෙස
පරමමඞ්ගලභූතො යතො මඞ්ගලත්ථිකෙන එත්ථෙව අභියොගො
කාතබ්බො සො චස්ස මඞ්ගලභාවො ඉමිනා සුත්තානුසාරෙන වෙදි
තබ්බොති දස්සනත්ථං දසධම්මසුත්තානන්තරං නික්ඛිත්තං. තස්සෙවං
නික්ඛිත්තස්ස අට්ඨුප්පත්තිං වත්වා වණ්ණනං කරිස්සාම. සෙය්‍යථීදං :-

ජම්බුදීපෙ කිර තත්ථ තත්ථ නගරද්වාරසන්ථාගාරසභාදිසු මහාජනා සන්නිපතිත්වා හිරඤ්ඤසුවණ්ණං දත්වා නානප්පකාරසීතාහරණාදිබාහිරකථං කථාපෙන්ති. එකෙකා කථා චතුමාසච්චයෙන නිට්ඨාති. තත්ථ එකදිවසං මඞ්ගලකථා සමුට්ඨාසි "කින්නු ඛො මඞ්ගලං කිං දිට්ඨං මඞ්ගලං සුතං මඞ්ගලං මුතං මඞ්ගලං කො මඞ්ගලං ජානාතී"ති අථ දිට්ඨමඞ්ගලිකො නාමෙකො පුරිසො ආහ "අහං මඞ්ගලං ජානාමි, දිට්ඨං ලොකෙ මඞ්ගලං, දිට්ඨං නාම අභිමඞ්ගලසම්මතං රූපං, සෙය්‍යථීදං ඉධෙකච්චො කාලස්සෙව වුට්ඨාය හාසමානසකුණං[1] වා පස්සති බෙලුවයට්ඨිං[2] වා ගබ්භිනිං වා කුමාරකෙ වා අලඞ්කතපටියත්තෙ පුණ්ණඝටෙ වා අල්ලරොහිතමච්ඡං වා ආජඤ්ඤං වා ආජඤ්ඤරථං වා උසභං වා ගාවිං වා කපිලං වා යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චි එවරූපං අභිමඞ්ගලසම්මතං රූපං පස්සති, ඉදං වුච්චති දිට්ඨමඞ්ගල"න්ති. තස්ස වචනමෙකච්චෙ අග්ගහෙසුං. එකච්චෙ නාග්ගහෙසුං. යෙ නාග්ගහෙසුං. තෙ තෙන සහ විවදිංසු.

අථ සුතමඞ්ගලිකො නාමෙකො පුරිසො ආහ "චක්ඛු නාමෙතං හො සුචිම්පි අසුචිම්පි පස්සති, තථා සුන්දරම්පි අසුන්දරම්පි, මනාපම්පි අමනාපම්පි. යදි තෙන දිට්ඨං මඞ්ගලං සියා සබ්බම්පි මඞ්ගලං සියා. තස්මා න දිට්ඨං මඞ්ගලං. අපි ච ඛො පන සුතං මඞ්ගලං. සුතං නාම අභිමඞ්ගලසම්මතො සද්දො, සෙය්‍යථීදං ඉධෙකච්චො කාලස්සෙව වුට්ඨාය වඩ්ඪාති වා වඩ්ඪමානාති වා පුණ්ණාති වා ඵුස්සාති වා සුමනාති වා සිරීති වා සිරිවඩ්ඪාති වා අජ්ජ සුනක්ඛත්තං සුමුහුත්තං සුදිවසං සුමඞ්ගලන්ති එවරූපං වා යංකිඤ්චි අභිමඞ්ගලසම්මතං සද්දං සුණාති, ඉදං වුච්චති සුතමඞ්ගල"න්ති. තස්සපි වචනං එකච්චෙ අග්ගහෙසුං. එකච්චෙ නාග්ගහෙසුං. යෙ නාග්ගහෙසුං. තෙ තෙන සහ විවදිංසු.

අථ මුතමඞ්ගලිකො නාමෙකො පුරිසො ආහ "සොතම්පි හි නාමෙතං හො සාධුම්පි අසාධුම්පි මනාපම්පි අමනාපම්පි සුණාති. යදි තෙන සුතං මඞ්ගලං සියා, සබ්බම්පි මඞ්ගලං සියා. තස්මා න සුතං මඞ්ගලං. අපි ච ඛො පන මුතං මඞ්ගලං. මුතං නාම අභිමඞ්ගලසම්මතං ගන්ධරසඵොට්ඨබ්බං, සෙය්‍යථීදං ඉධෙකච්චො කාලස්සෙව වුට්ඨාය පදුමගන්ධාදිපුප්ඵගන්ධං වා ඝායති ඵුස්සදන්තකට්ඨං වා ඛාදති පඨවිං වා ආමසති හරිතසස්සං වා අල්ලගොමයං වා කච්ඡපං වා තිලවාහං වා පුප්ඵං වා ඵලං වා ආමසති ඵුස්සමත්තිකාය වා සමාලිම්පති ඵුස්සසාටකං වා නිවාසෙති ඵුස්සවෙඨනං වා ධාරෙති යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චි එවරූපං අභිමඞ්ගලසම්මතං ගන්ධං වා ඝායති රසං වා සායති ඵොට්ඨබ්බං වා ඵුසති, ඉදං වුච්චති මුතමඞ්ගල"න්ති. තස්සපි වචනං එකච්චෙ අග්ගහෙසුං. එකච්චෙ නාග්ගහෙසුං. තත්ථ න දිට්ඨමඞ්ගලිකො සුතමඞ්ගලිකෙ අසක්ඛි

1. හාසසකුණං සී. I & II. 2. බෙලුවලට්ඨිං. මු. බු. පා. අ. & සී. I.

සඤ්ඤාපෙතුං. න තෙසං අඤ්ඤතරො ඉතරෙ වෙ. තෙසු ච මනුස්සෙසු යෙ දිට්ඨමඞ්ගලිකස්ස වචනං ගණ්හිංසු. තෙ දිට්ඨං යෙව මඞ්ගලන්ති ගතා. යෙ සුතමුතමඞ්ගලිකානං, තෙ සුතං යෙව මුතං යෙව මඞ්ගලන්ති ගතා. එවමයං මඞ්ගලකථා සකලජම්බුදීපෙ පාකටා ජාතා.

අථ සකලජම්බුදීපෙ මනුස්සා ගුම්බගුම්බා හුත්වා කිං නු ඛො මඞ්ගලන්ති මඞ්ගලානි චින්තයිංසු. තෙසං මනුස්සානං ආරක්ඛදෙවතා තං කථං සුත්වා තථෙව මඞ්ගලානි චින්තයිංසු. තාසං දෙවතානං භුම්මදෙවතා මිත්තා හොන්ති. අථ තතො සුත්වා භුම්මදෙවතාපි තථෙව මඞ්ගලානි චින්තයිංසු. තාසම්පි දෙවතානං ආකාසට්ඨදෙවතා මිත්තා හොන්ති. ආකාසට්ඨදෙවතානං චාතුම්මහාරාජිකදෙවතා මිත්තා හොන්ති. එතෙනෙව උපායෙන යාව සුදස්සිදෙවතානං අකනිට්ඨදෙවතා මිත්තා හොන්ති. අථ තතො සුත්වා අකනිට්ඨදෙවතාපි තථෙව ගුම්බගුම්බා හුත්වා මඞ්ගලානි චින්තයිංසු. එවං යාව දසසහස්සචක්කවාළෙසු සබ්බත්ථ මඞ්ගලචින්තා උදපාදි. උප්පන්නා ච ඉදං මඞ්ගලං ඉදං මඞ්ගලන්ති විනිච්ඡයමානාපි අප්පත්තා එව විනිච්ඡයං ද්වාදසවස්සානි අට්ඨාසි. සබ්බෙ මනුස්සා ච දෙවතා ච බ්‍රහ්මානො ච ඨපෙත්වා අරියසාවකෙ දිට්ඨසුතමුතවසෙන තිධා භින්නා. එකොපි ඉදමෙව මඞ්ගලන්ති යථාභූතතො නිට්ඨං ගතො නාහොසි. මඞ්ගලකොලාහලං ලොකෙ උප්පජ්ජි. කොලාහලං නාම පඤ්චවිධං, කප්පකොලාහලං චක්කවත්තිකොලාහලං බුද්ධකොලාහලං මඞ්ගලකොලාහලං මොනෙය්‍යකොලාහලන්ති.

තත්ථ කාමාවචරදෙවා මුත්තසිරා විකිණ්ණකෙසා රුදම්මුඛා අස්සූනි හත්ථෙහි පුඤ්ඡමානා රත්තවත්ථනිවත්ථා අතිවියවිරූපවෙසධාරිනො හුත්වා වස්සසතසහස්සස්ස අච්චයෙන කප්පුට්ඨානං භෙස්සති, අයං ලොකො විනස්සිස්සති, මහාසමුද්දො සුස්සිස්සති, අයං ච මහාපථවී සිනෙරු ච පබ්බතරාජා උඩ්ඩය්හිස්සති විනස්සිස්සති, යාව බ්‍රහ්මලොකා ලොකවිනාසො භවිස්සති, මෙත්තං මාරිසා භාවෙථ, කරුණං මුදිතං උපෙක්ඛං මාරිසා භාවෙථ, මාතරං උපට්ඨහථ, පිතරං උපට්ඨහථ, කුලෙ ජෙට්ඨාපචායිනො හොථ, ජාගරථ, මා පමාදත්ථාති මනුස්සපථෙ විචරිත්වා ආරොචෙන්ති. ඉදං **කප්පකොලාහලං** නාම. කාමාවචරදෙවා එව වස්සසතස්ස අච්චයෙන චක්කවත්තිරාජා ලොකෙ උප්පජ්ජිස්සතීති මනුස්සපථෙ විචරිත්වා ආරොචෙන්ති. ඉදං **චක්කවත්තිකොලාහලං** නාම. සුද්ධාවාසා පන දෙවා බ්‍රහ්මාභරණෙන අලඞ්කරිත්වා බ්‍රහ්මවෙඨනං සීසෙ කත්වා පීතිසොමනස්සජාතා බුද්ධගුණවාදිනො වස්සසහස්සස්ස අච්චයෙන බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජිස්සතීති මනුස්සපථෙ විචරිත්වා ආරොචෙන්ති. ඉදං **බුද්ධකොලාහලං** නාම. සුද්ධාවාසා එව දෙවා දෙවමනුස්සානං චිත්තං ඤත්වා ද්වාදසන්නං වස්සානං අච්චයෙන සම්මාසම්බුද්ධො මඞ්ගලං කථෙස්සතීති මනුස්සපථෙ විචරිත්වා ආරොචෙන්ති. ඉදං **මඞ්ගලකොලාහලං** නාම.

සුද්ධාවාසා එව දෙවා සත්තන්නං වස්සානං අච්චයෙන අඤ්ඤතරො භික්ඛු භගවතා සද්ධිං සමාගම්ම මොනෙය්‍යපටිපදං පුච්ඡිස්සතීති මනුස්සපථෙ විචරිත්වා ආරොචෙන්ති. ඉදං **මොනෙය්‍යකොලාහලං** නාම. ඉමෙසු පඤ්චසු කොලාහලෙසු දිට්ඨමඞ්ගලාදිවසෙන තිධා භින්නෙසු දෙවමනුස්සෙසු ඉදං මඞ්ගලකොලාහලං ලොකෙ උප්පජ්ජි.

අථ දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච විචින්තිත්වා විචින්තිත්වා මඞ්ගලානි අලභමානෙසු ද්වාදසන්නං වස්සානං අච්චයෙන තාවතිංසකායිකා දෙවතා සඞ්ගම්ම සමාගම්ම එවං සමචින්තෙසුං. සෙය්‍යථාපි නාම මාරිසා ඝරසාමිකො අන්තොඝරජනානං, ගාමසාමිකො ගාමවාසීනං, රාජා සබ්බමනුස්සානං, එවමෙව අයං සක්කො දෙවානමින්දො අම්හාකං අග්ගො ච සෙට්ඨො ච යදිදං පුඤ්ඤතෙජෙන[1] ඉස්සරියෙන පඤ්ඤාය ද්වින්නං දෙවලොකානං අධිපති. යන්නූන මයං සක්කං දෙවානමින්දං එතමත්ථං පුච්ඡෙය්‍යාමාති තා සක්කස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා සක්කං දෙවානමින්දං තංඛණානුරූපනිවාසනාභරණසස්සිරිකසරීරං අඩ්ඪතෙය්‍යකොටිඅච්ඡරාගණපරිවුතං පාරිච්ඡත්තකමූලෙ පණ්ඩුකම්බලවරාසනෙ නිසින්නං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං ඨත්වා එතදවොචුං. යග්ඝෙ මාරිස ජානෙය්‍යාසි එතරහි මඞ්ගලපඤ්හා සමුට්ඨිතා, එකෙ දිට්ඨං මඞ්ගලන්ති වදන්ති. එකෙ සුතං මඞ්ගලන්ති. එකෙ මුතං මඞ්ගලන්ති. තත්ථ මයං ච අඤ්ඤෙ ච අනිට්ඨං ගතා. සාධු වත නො ත්වං යථාවතො[2] ව්‍යාකරෙහීති. දෙවරාජා පකතියාව පඤ්ඤවා අයං මඞ්ගලකථා කත්ථ පඨමං සමුට්ඨිතාති ආහ. මයං දෙව චාතුම්මහාරාජිකානං අස්සුම්හාති ආහංසු. තතො චාතුම්මහාරාජිකා ආකාසට්ඨදෙවතානං, ආකාසට්ඨදෙවතා භුම්මදෙවතානං, භුම්මදෙවතා මනුස්සාරක්ඛ දෙවතානං, මනුස්සාරක්ඛදෙවතා මනුස්සලොකෙ සමුට්ඨිතාති ආහංසු.

අථ දෙවානමින්දො සම්මාසම්බුද්ධො කත්ථ වසතීති පුච්ඡි. මනුස්සලොකෙ දෙවාති ආහංසු. තං භගවන්තං කොචි හි පුච්ඡීති? න කොචි දෙවාති. කින්නු ඛො නාම තුම්හෙ මාරිසා අග්ගිං ඡඩ්ඩෙත්වා ඛජ්ජොතකං උජ්ජාලෙථ[3] යෙ අනවසෙසමඞ්ගලදෙසකං තං භගවන්තං අතිසිත්වා මං පුච්ඡිතබ්බං මඤ්ඤථ. ආගච්ඡථ මාරිසා තං භගවන්තං පුච්ඡෙය්‍යාම.[4] අද්ධා සස්සිරිකං පඤ්හව්‍යාකරණං[5] ලභිස්සාමාති එකං දෙවපුත්තං ආණාපෙසි ත්වං භගවන්තං පුච්ඡාති. සො දෙවපුත්තො තංඛණානුරූපෙන අලඞ්කාරෙන අත්තානං අලඞ්කරිත්වා විජ්ජුරිව විජ්ජොතමානො දෙවගණපරිවුතො ජෙතවනමහාවිහාරං ආගන්ත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං ඨත්වා මඞ්ගලපඤ්හං පුච්ඡන්තො ගාථාය අජ්ඣභාසි. භගවා තස්ස පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො ඉමං සුත්තමභාසි.

---

1. පුඤ්ඤෙන තෙජෙන. මු. බු. පා. අ
2. යාථාවතො. මු. බු. පා. අ.
3. ඛජ්ජොපනකං. මු. බු. පා. අ.
4. පුච්ඡාම. මු. බු. පා. අ.
5. පඤ්හවෙය්‍යාකරණං. මු. බු. පා. අ.

තත්ථ **එවම්මෙසුත**න්තිආදීනමාරාමෙතිපරියන්තානමත්ථො සංඛෙපතො දසධම්මසුත්තවණ්ණනායං වුත්තො. විත්ථාරම්පන ඉච්ඡන්තෙහි පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමට්ඨකථාය වුත්තනයෙන ගහෙතබ්බො. තස්මා ඉධ අපුබ්බපදවණ්ණනං කරිස්සාම. සෙය්‍යථීදං? **අථා**ති අවිච්ඡෙදත්ථෙ නිපාතො. **ඛො**ති අධිකාරන්තරනිදස්සනත්ථෙ නිපාතො. තෙන අවිච්ඡින්නෙයෙව තත්ථ භගවතො විහාරෙ ඉදමධිකාරන්තරං උදපාදීති දස්සෙති. කිං තන්ති? අඤ්ඤතරා දෙවතාති ආදි. තත්ථ **අඤ්ඤතරා**ති අනියාමිතනිද්දෙසො. සා හි නාමගොත්තතො[1] අපාකටා, තස්මා අඤ්ඤතරාති වුත්තා. දෙවො එව **දෙවතා**, ඉත්ථිපුරිසසාධාරණමෙතං. ඉධ පන පුරිසො එව සො දෙවපුත්තො, කින්තු පන සාධාරණනාමවසෙන දෙවතාති වුත්තො. **අභික්කන්තාය රත්තියා**ති එත්ථ අභික්කන්තසද්දො ඛයෙ, තෙන අභික්කන්තාය රත්තියා පරික්ඛීණාය රත්තියාති වුත්තං හොති. **අභික්කන්තවණ්ණා**ති ඉධ අභික්කන්තසද්දො අභිරූපෙ, වණ්ණසද්දො පන ඡවියා දට්ඨබ්බො. තෙන අභික්කන්තවණ්ණා අභිරූපච්ඡවීති වුත්තං හොති. **කෙවලකප්ප**න්ති එත්ථ කෙවලසද්දො අනවසෙසත්ථො, කප්පසද්දො සමන්තභාවත්ථො අධිප්පෙතො. තතො අනවසෙසං සමන්තතො **ජෙතවන**න්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. **ඔභාසෙත්වා**ති ආභාය ඵරිත්වා චන්දිමා විය ච සුරියො විය ච එකොභාසං එකපජ්ජොතං කරිත්වාති අත්ථො. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමී**ති භුම්මත්ථෙ කරණවචනං, යතො යත්ථ භගවා, තත්ථ උපසඞ්කමීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. යෙන වා කාරණෙන භගවා දෙවමනුස්සෙහි උපසඞ්කමිතබ්බො, තෙනෙව කාරණෙන උපසඞ්කමීති එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. කෙන ච කාරණෙන භගවා උපසඞ්කමිතබ්බො? නානප්පකාරගුණවිසෙසාධිගමාධිප්පායෙන සාධුරසඵලූපභොගාධිප්පායෙන දිජගණෙහි නිච්චඵලිතමහාරුක්ඛො විය. **උපසඞ්කමී**ති ගතාති වුත්තං හොති. **උපසඞ්කමිත්වා**ති උපසඞ්කමනපරියොසානදීපනං, අථ වා එවං ගතා තතො ආසන්නතරං ඨානං භගවතො සමීපසඞ්ඛාතං ගන්ත්වාති වුත්තං හොති. **භගවන්තං අභිවාදෙත්වා**ති භගවන්තං වන්දිත්වා පණාමිත්වා නමස්සිත්වා. **එකමන්ත**න්ති භාවනපුංසකනිද්දෙසො. එකොකාසං එකපස්සන්ති වුත්තං හොති. භුම්මත්ථෙ වා උපයොගවචනං. **අට්ඨාසී**ති නිසජ්ජාදිපටික්ඛෙපො, ඨානං කප්පෙසි, ඨිතා අහොසීති අත්ථො. කථං ඨිතා පන සා එකමන්තං ඨිතා අහූති.

න පච්ඡතො න පුරතො නපියාසන්නදූරතො
න කච්ඡෙ නපි[2] පටිවාතෙ න චාපි ඔනතුන්නතෙ
ඉමෙ දොසෙ විවජ්ජෙත්වා එකමන්තං ඨිතා අහූති.

කස්මා පනායං අට්ඨාසි එව න නිසීදීති? ලහුං නිවත්තිතුකාමතාය, දෙවතා හි කඤ්චිදෙව අත්ථවසං පටිච්ච සුචිපුරිසො විය වච්චට්ඨානං මනුස්සලොකං ආගච්ඡන්ති, පකතියා පනෙතාසං යොජනසතතොප්පභුති

1. සී. I & II. නාමගොත්තතො. 2. නොපි. මු. බු. පා. අ.

මනුස්සලොකො දුග්ගන්ධතාය පටික්කූලො හොති, න තත්ථ අභිරමන්ති; තෙන සා ආගන්තුකිච්චං කත්වා ලහුං නිවත්තිතුකාමතාය න නිසීදි; යස්ස ච ගමනාදිඉරියාපථපරිස්සමස්ස විනොදනත්ථං නිසීදන්ති, සො දෙවානං පරිස්සමො නත්ථි; තස්මාපි න නිසීදි; යෙ ච මහාසාවකා භගවන්තං පරිවාරෙත්වා ඨිතා, තෙ පතිමානෙසි; තස්මාපි න නිසීදි අපිච භගවති ගාරවෙන න නිසීදි; දෙවානං හි නිසීදිතුකාමානං ආසනං නිබ්බත්තති, තං අනිච්ඡමානා නිසජ්ජාය චිත්තම්පි අකත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. **එකමන්තං ඨිතා ඛො සා දෙවතාති** එවං ඉමෙහි කාරණෙහි එකමන්තං ඨිතා ඛො සා දෙවතා. **භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣභාසීති.** භගවන්තං අක්ඛරපදනියමිතගන්ථිතෙන වචනෙන අභාසීති අත්ථො.

තත්ථ **බහූති** අනියාමිතසඞ්ඛ්‍යානිද්දෙසො. තෙන අනෙකසතා අනෙකසහස්සා අනෙකසතසහස්සාති වුත්තං හොති. දිබ්බන්තීති **දෙවා,** පඤ්චහි කාමගුණෙහි කීළන්ති අත්තනො වා සිරියා ජොතන්තීති අත්ථො. අපිච තිවිධා දෙවා සම්මුතිඋපපත්තිවිසුද්ධිවසෙන. යථාහ:– "දෙවාති තයො දෙවා සම්මුතිදෙවා උපපත්තිදෙවා විසුද්ධිදෙවා"ති. තත්ථ සම්මුතිදෙවා නාම රාජානො දෙවියො රාජකුමාරා.[1] උපපත්තිදෙවා නාම චාතුම්මහාරාජිකෙ දෙවෙ උපාදාය තදුත්තරිං[2] දෙවා. විසුද්ධිදෙවා නාම අරහන්තො වුච්චන්තීති. තෙසු ඉධ උපපත්තිදෙවා අධිප්පෙතා. මනුනො අපච්චාති **මනුස්සා,** පොරාණා පන භණන්ති මනසො උස්සන්නතාය මනුස්සා. තෙ ජම්බුදීපකා අපරගොයානිකා උත්තරකුරුකා පුබ්බවිදෙහකාති චතුබ්බිධා. ඉධ ජම්බුදීපකා අධිප්පෙතා. මඞ්ගලන්ති මහන්ති ඉමෙහි සත්තාති **මඞ්ගලානි,** ඉද්ධිවුද්ධිං පාපුණන්තීති අත්ථො. **අචින්තයුන්ති** චින්තෙසුං. **ආකඞ්ඛමානාති** ඉච්ඡමානා පත්ථයමානා පිහමානා. **සොත්ථානන්ති** සොත්ථිභාවං, සබ්බෙසං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකානං සොභනානං සුන්දරානං කල්‍යාණානං ධම්මානමත්ථිතා[3]ති වුත්තං හොති. **බ්‍රූහීති** දෙසෙහි පකාසෙහි ආචික්ඛ විවර විභජ උත්තානීකරොහි. **මඞ්ගලන්ති** ඉද්ධිකාරණං වුද්ධිකාරණං සබ්බසම්පත්තිකාරණං. **උත්තමන්ති** විසිට්ඨං පවරං සබ්බලොකහිතසුඛාවහන්ති. අයං ගාථාය අනුපදවණ්ණනා. අයං පන පිණ්ඩත්ථො. සො දෙවපුත්තො දසසහස්සචක්කවාළෙසු දෙවතා මඞ්ගලපඤ්හං සොතුකාමතාය ඉමස්මිං චක්කවාළෙ සන්නිපතිත්වා එකවාලග්ගකොටිඔකාසමත්තෙ දසපි වීසම්පි[4] තිංසම්පි[4] චත්තාළීසම්පි පඤ්ඤාසම්පි සට්ඨිම්පි සත්තතිම්පි අසීතිම්පි සුඛුමත්තභාවෙ නිම්මිනිත්වා සබ්බදෙවමාරබ්‍රහ්මානො සිරියා ච තෙජසා ච අධිගය්හ විරොචමානං පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නං භගවන්තං පරිවාරෙත්වා ඨිතා දිස්වා තස්මිඤ්ච සමයෙ අනාගතානම්පි සකලජම්බුදීපකානං මනුස්සානං චෙතසා

1. කුමාරා–සී. I & II.
2. තදුත්තරිං. මු. බු. පා. අ.
3. අත්ථිතො. මු. බු. පා. අ.
4. විසතිම්පි තිංසතිම්පි සී. I & II.

චෙතොපරිවිතක්කමඤ්ඤාය සබ්බදෙවමනුස්සානං විචිකිච්ඡාසල්ලසමුද්ධරණත්ථං ආහ "බහූ දෙවා මනුස්සා ච මඞ්ගලානි අචින්තයුං ආකඞ්ඛමානා සොත්ථානං බ්‍රෑහි මඞ්ගලමුත්තම"න්ති. තෙසං[1] දෙවානං[1] අනුමතියා මනුස්සානඤ්ච අනුග්ගහෙන මයා පුට්ඨො සමානො යං සබ්බෙසමෙව අම්හාකං එකන්තහිතසුඛාවහතො උත්තමං මඞ්ගලං තං නො අනුකම්පං උපාදාය බ්‍රෑහි භගවාති. එවමෙතං දෙවපුත්තස්ස වචනං සුත්වා භගවා "අසෙවනා ච බාලාන"න්ති ගාථමාහ.

තත්ථ **අසෙවනා**ති අභජනා අපයිරුපාසනා. **බාලාන**න්ති බලන්ති අණන්තීති[2] බාලා, අස්සසිතපස්සසිතමත්තෙන ජීවන්ති න පඤ්ඤාජීවිතෙනාති අධිප්පායො; තෙසං බාලානං. **පණ්ඩිතාන**න්ති පණ්ඩන්තීති පණ්ඩිතා, සන්දිට්ඨිකසම්පරායිකෙසු අත්ථෙසු ඤාණගතියා ගච්ඡන්තීති අධිප්පායො; තෙසං පණ්ඩිතානං. **සෙවනා**ති භජනා පයිරුපාසනා තංසහායතා තංසම්පවඞ්කතා. **පූජා**ති සක්කාරගරුකාරමානනවන්දනා. **පූජනීයාන**න්ති පූජාරහානං. **එතං මඞ්ගලමුත්තම**න්ති යා ච බාලානං අසෙවනා, යා ච පණ්ඩිතානං සෙවනා, යා ච පූජනීයානං පූජා, තං සබ්බං සම්පිණ්ඩෙත්වා ආහ එතං මඞ්ගලමුත්තමන්ති. යං තයා පුට්ඨං බ්‍රෑහි මඞ්ගලමුත්තමන්ති එත්ථ තාව එතං මඞ්ගලමුත්තමන්ති ගණ්හාහීති වුත්තං හොති. අයමෙතිස්සා ගාථාය පදවණ්ණනා. අත්ථවණ්ණනා පනස්සා එවං වෙදිතබ්බා:- එවමෙතං දෙවපුත්තස්ස වචනං සුත්වා භගවා අසෙවනා ච බාලානන්ති ඉමං ගාථමාහ. තත්ථ යස්මා චතුබ්බිධා කථා, පුච්ඡිතකථා, අපුච්ඡිතකථා, සානුසන්ධිකථා, අනනුසන්ධිකථාති. තත්ථ "පුච්ඡාමි තං ගොතම භූරිපඤ්ඤ[3] කථංකරො සාවකො සාධු හොතී"ති ච[a] "කථන්නු ත්වං මාරිස ඔඝමතරී"ති[b] ච එවමාදීසු පුච්ඡිතෙන කථිතා පුච්ඡිතකථා, "යං පරෙ සුඛතො ආහු තදරියා ආහු දුක්ඛතො"ති[c] එවමාදීසු අපුච්ඡිතෙන අත්තජ්ඣාසයවසෙනෙව කථිතා අපුච්ඡිතකථා, සබ්බාපි බුද්ධානං කථා "සනිදානාහං භික්ඛවෙ ධම්මං දෙසෙමී"ති වචනතො සානුසන්ධිකථා, අනනුසන්ධිකථා ඉමස්මිං සාසනෙ නත්ථි. එවමෙතාසු කථාසු අයං දෙවපුත්තෙන පුච්ඡිතෙන භගවතා කථිතත්තා පුච්ඡිතකථා. පුච්ඡිතකථායං ච යථා ඡෙකො පුරිසො කුසලො මග්ගස්ස කුසලො අමග්ගස්ස මග්ගං පුට්ඨො පඨමං විජහිතබ්බං ආචික්ඛිත්වා පච්ඡා ගහෙතබ්බං ආචික්ඛති අසුකස්මිං නාම ඨානෙ ද්වෙධා පථො හොති තත්ථ වාමං මුඤ්චිත්වා දක්ඛිණං ගණ්හථාති, එවං සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බෙසු අසෙවිතබ්බං ආචික්ඛිත්වා සෙවිතබ්බං ආචික්ඛති. භගවා ච මග්ගකුසලපුරිසසදිසො යථාහ "පුරිසො මග්ගකුසලොති ඛො තිස්ස තථාගතස්සෙතං අධිවචනං අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස,[d] සො හි කුසලො ඉමස්ස ලොකස්ස,

---

1. තාසං දෙවතානං මු. බු. පා අ.
2. අස්සසන්ති. මු. බු. පා. අ. & සී. I.
3. භූරිපඤ්ඤ. මු. බු. පා. අ.

a. සුත්තනිපාත.
b. සංයුත්ත.
c. සුත්තනිපාත
d. ඛන්ධ සංයුත්ත. පුප්ඵවග්ග.

කුසලො පරස්ස ලොකස්ස, කුසලො මච්චුධෙය්‍යස්ස, කුසලො අමච්චුධෙය්‍යස්ස, කුසලො මාරධෙය්‍යස්ස, කුසලො අමාරධෙය්‍යස්සා”ති[a] තස්මා පඨමං අසෙවිතබ්බං ආචික්ඛන්තො ආහ “අසෙවනා ච බාලානං පණ්ඩිතානං ච සෙවනා”ති. විජහිතබ්බො මග්ගො විය හි පඨමං බාලා න සෙවිතබ්බා න පයිරුපාසිතබ්බා. තතො ගහෙතබ්බමග්ගො විය පණ්ඩිතා සෙවිතබ්බා පයිරුපාසිතබ්බාති ආහ. කස්මා පන භගවතා මඞ්ගලං කථෙන්තෙන පඨමං බාලානං අසෙවනා පණ්ඩිතානඤ්ච සෙවනා කථිතාති? වුච්චතෙ:- යස්මා ඉමං දිට්ඨාදිසු[1] මඞ්ගලදිට්ඨිං බාලසෙවනාය දෙවමනුස්සා ගණ්හිංසු, සා ච අමඞ්ගලං, තස්මා තෙසං තං ඉධලොකත්ථපරලොකත්ථභඤ්ජකං අකල්‍යාණමිත්තසංසග්ගං ගරහන්තෙන උභයලොකත්ථසාධකං ච කල්‍යාණමිත්තසංසග්ගං පසංසන්තෙන භගවතා පඨමං බාලානං අසෙවනා ච පණ්ඩිතානං ච සෙවනා කථිතාති. තත්ථ බාලා නාම යෙ කෙචි පාණාතිපාතාදිඅකුසලකම්මපථසමන්නාගතා සත්තා. තෙ තීහාකාරෙහි ජානිතබ්බා. යථාහ “තීනිමානි භික්ඛවෙ බාලස්ස බාලලක්ඛණානී”ති[b] සුත්තං. අපිච. පූරණකස්සපාදයො ඡ සත්ථාරො දෙවදත්ත කොකාලික කටමොරකතිස්ස[2] ඛණ්ඩදෙවියාපුත්ත සමුද්දදත්ත චිඤ්චමානවිකාදයො අතීතකාලෙ ච දීඝවිදස්සභාතාති ඉමෙ අඤ්ඤෙ ච එවරූපා සත්තා බාලාති වෙදිතබ්බා. තෙ අග්ගිපදිත්තමිව අඞ්ගාරං, අත්තනා දුග්ගහීතෙන අත්තානඤ්ච අත්තනො වචනකාරකෙ ච විනාසෙන්ති, යථා දීඝවිදස්ස භාතා චතුබුද්ධන්තරං සට්ඨියොජනමත්තෙන අත්තභාවෙන උත්තානො පතිතො මහානිරයෙ පච්චති, යථා ච තස්ස දිට්ඨිං අභිරුච්චමානානි පඤ්චකුලසතානි තස්සෙව සහව්‍යතං උපපන්නානි මහානිරයෙ පච්චන්ති; වුත්තං චෙතං “සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ නලාගාරා වා තිණාගාරා වා අග්ගිමුක්කො කූටාගාරානිපි දහති උල්ලිත්තාවලිත්තානි නිවාතානි ඵුස්සිතග්ගලානි පිහිතවාතපානානි, එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ යානි කානිචි භයානි උප්පජ්ජන්ති සබ්බානි තානි බාලතො උප්පජ්ජන්ති නො පණ්ඩිතතො, යෙ කෙචි උපද්දවා-පෙ-යෙ කෙචි උපසග්ගා-පෙ-නො පණ්ඩිතතො, ඉති ඛො භික්ඛවෙ සප්පටිභයො බාලො අප්පටිභයො පණ්ඩිතො සඋපද්දවො බාලො අනුපද්දවො පණ්ඩිතො සඋපසග්ගො බාලො අනුපසග්ගො පණ්ඩිතො”ති. අපිච පූතිමච්ඡසදිසො බාලො, පූතිමච්ඡබද්ධපත්තපුටසදිසො හොති තදුපසෙවී; ඡඩ්ඩනීයතඤ්ච ජිගුච්ඡනීයතඤ්ච ආපජ්ජති විඤ්ඤූනං. වුත්තං චෙතං.

“පූතිමච්ඡං කුසග්ගෙන යො නරො උපනය්හති,
කුසාපි පූති වායන්ති එවං බාලූපසෙවනා”ති[c]

අකිත්තිපණ්ඩිතො චාපි සක්කෙන දෙවානමින්දෙන වරෙ දීයමානො එවමාහ.

---

a මජ්ඣිමනිකාය චූලගොපාලසුත්ත
b. තිකඞ්ගුත්තර.
c. මහානාදරකස්සපජාතක.

1. දිට්ඨමඞ්ගලාදිසු. මු. ඕ පා. අ. [කථා.
2. කුමාරතිස්සාති-සුත්තනිපාතට්ඨ

"බාලං න පස්සෙ න සුණෙ නච බාලෙන සංවසෙ,
බාලෙන අල්ලාපසල්ලාපං න කරෙ නච රොචයෙ.

කිනනු තෙ අකරා බාලො වද කස්සප කාරණං,
කෙන කස්සප බාලස්ස දස්සනං නාභිකඞ්ඛසි.

අනයං නයති දුම්මෙධො අධුරායං නියුඤ්ජති,
දුන්නයො සෙය්‍යසො හොති සම්මා වුත්තො පකුප්පති
විනයං සො න ජානාති සාධු තස්ස අදස්සන"න්ති[a]

එවං භගවා සබ්බාකාරෙන බාලූපසෙවනං ගරහන්තො බාලානම සෙවනං මඞ්ගලන්ති වත්වා ඉදානි පණ්ඩිතසෙවනං පසංසන්තො පණ්ඩිතානං සෙවනා මඞ්ගලන්ති ආහ. තත්‍ථ පණ්ඩිතා නාම යෙ කෙචි පාණාතිපාතාවෙරමණිආදිදසකුසලකම්මපථසමන්නාගතා සත්තා, තෙ තීහාකාරෙහි ජානිතබ්බා. යථාහ "තීණිමානි භික්ඛවෙ පණ්ඩිතස්ස පණ්ඩිතලක්ඛණානී"ති[b] සුත්තං. අපිච බුද්ධපච්චෙකබුද්ධා අසීති මහාසාවකා අඤ්ඤෙ ච තථාගතසාවකා, සුනෙත්ත මහාගොවින්ද විධුර සරභඞ්ග මහොසධ සුතසොම නිමිරාජ අයොඝරකුමාර අකිත්ති පණ්ඩිතාදයො ච පණ්ඩිතාති වෙදිතබ්බා. තෙ භයෙ විය රක්ඛා, අන්ධකාරෙ විය පදීපා, ඛුප්පිපාසාදිදුක්ඛාභිභවෙ විය අන්නපානාදිපටිලාභො අත්තනො වචනකරානං සබ්බභයඋපද්දවඋපසග්ගවිද්ධංසනසමත්ථා හොන්ති. තථාහි:- තථාගතං ආගම්ම අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යා අපරිමාණා දෙවමනුස්සා ආසවක්ඛයං පත්තා, බ්‍රහ්මලොකෙ පතිට්ඨිතා, දෙවලොකෙ පතිට්ඨිතා, සුගතිලොකෙ උප්පන්නා. සාරිපුත්තත්‍ථෙරෙ චිත්තං පසාදෙත්වා චතූහි ච පච්චයෙහි ථෙරං උපට්ඨහිත්වා අසීතිකුලසහස්සානි සග්ගෙ නිබ්බත්තානි, තථා මහාමොග්ගල්ලානමහාකස්සපප්පභුතීසු සබ්බෙසු මහාසාවකෙසු, සුනෙත්තස්ස සත්‍ථුනො සාවකා අප්පෙකච්චෙ බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පජ්ජිංසු, අප්පෙකච්චෙ පරනිම්මිතවසවත්තීනං දෙවානං සහව්‍යතං -පෙ- අප්පෙකච්චෙ ගහපති මහාසාලකුලානං සහව්‍යතං උප්පජ්ජිංසු.[c] වුත්තඤ්චෙතං "නත්‍ථි භික්ඛවෙ පණ්ඩිතතො භයං නත්‍ථි පණ්ඩිතතො උපද්දවො නත්‍ථි පණ්ඩිතතො උපසග්ගො"ති,[d] අපිච තගරමාලාදිගන්ධභණ්ඩසදිසො පණ්ඩිතො, තගරමාලාදිගන්ධභණ්ඩපලිවෙඨිතපත්තසදිසො හොති තදුපසෙවී, භාවනීයතඤ්ච මනුඤ්ඤතඤ්ච ආපජ්ජති විඤ්ඤූනං. වුත්තඤ්චෙතං :-

"තගරඤ්ච පලාසෙන යො නරො උපනය්හති,
පත්තාපි සුරභි වායන්ති එවං ධීරූපසෙවනා"ති.[e]

අකිත්තිපණ්ඩිතො චාපි සක්කෙන දෙවානමින්දෙන වරෙ දීය්‍යමානෙ එවමාහ :-

a. අකිත්තිජාතක. c. සත්තකඞ්ගුත්තර. e. මහානාරදකස්සපජාතක.
b. තිකඞ්ගුත්තර. d. තිකඞ්ගුත්තර

"ධීරං පස්සෙ සුණෙ ධීරං ධීරෙන සහ සංවසෙ,
ධීරෙන අල්ලාපසල්ලාපං තං කරෙ තඤ්ච රොචයෙ.

කින්නු තෙ අකරා ධීරෙ වද කස්සප කාරණං,
කෙන කස්සප ධීරස්ස දස්සනං අභිකඞ්ඛසි.

නයං නයති මෙධාවී අධුරායං න යුඤ්ජති,
සුනයො සෙය්‍යසො හොති සම්මා වුත්තො න කුප්පති,
විනයං සො පජානාති සාධු තෙන සමාගමො"ති.[a]

එවං භගවා සබ්බාකාරෙන පණ්ඩිතසෙවනං පසංසන්තො පණ්ඩිතානං සෙවනං මඞ්ගලන්ති වත්වා ඉදානි තාය බාලානං අසෙවනාය පණ්ඩිතානං සෙවනාය ච අනුපුබ්බෙන පූජනීයභාවං උපගතානං පූජං පසංසන්තො පූජා ච පූජනීයානං මඞ්ගලන්ති ආහ. තත්ථ පූජනීයා නාම සබ්බදොසවිරහිතත්තා සබ්බගුණසමන්නාගතත්තා බුද්ධා භගවන්තො, තතො පච්ඡා පච්චෙකබුද්ධා අරියසාවකා ච. තෙසං හි පූජා අප්පකාපි දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය හොති. සුමනමාලාකාරමල්ලිකාදයො චෙත්ථ නිදස්සනං. සා ච ආමිසපූජාව, කො පන වාදො පටිපත්තිපූජාය. යතො යෙ කුලපුත්තා සරණාගමනෙන සික්ඛාපදපටිග්ගහණෙන උපොසථඞ්ගසමාදානෙන චතුපාරිසුද්ධිසීලාදීහි ච අත්තනො සීලගුණෙහි භගවන්තං පූජෙන්ති, කො තෙසං පූජාය ඵලං වණ්ණයිස්සති, තෙ හි තථාගතං පරමාය පූජාය පූජෙන්තීති වුත්තං. යථාහ "යො ඛො ආනන්ද භික්ඛු වා භික්ඛුනී වා උපාසකො වා උපාසිකා වා ධම්මානුධම්මපටිපන්නො විහරති සාමීචිපටිපන්නො අනුධම්මචාරී, සො තථාගතං සක්කරොති ගරුකරොති මානෙති පූජෙති පරමාය පූජායා"ති[b] එතෙනානුසාරෙන පච්චෙකබුද්ධඅරියසාවකානම්පි පූජාය හිතසුඛාවහතො මඞ්ගලත්තං වෙදිතබ්බං. අපි ච ගහට්ඨානං කණිට්ඨස්ස ජෙට්ඨො භාතා භගිනීපි පූජනීයා, පුත්තස්ස මාතාපිතරො, කුලවධූනං සාමිකසස්සුසසුරාති එවමෙත්ථ පූජනීයා වෙදිතබ්බා, එතෙසම්පි හි පූජාය කුසලධම්මසඞ්ඛාතත්තා ආයුආදිපවඩ්ඪිහෙතුත්තා ච මඞ්ගලමෙව. වුත්තං හෙතං "යෙ තෙ මත්තෙය්‍යා භවිස්සන්ති පෙත්තෙය්‍යා සාමඤ්ඤා බ්‍රහ්මඤ්ඤා කුලෙජෙට්ඨාපචායිනො ඉමං කුසලධම්මං සමාදාය වත්තිස්සන්ති, තෙ තෙසං කුසලානං ධම්මානං සමාදානහෙතු ආයුනාපි වඩ්ඪිස්සන්ති වණ්ණෙනාපි වඩ්ඪිස්සන්තීති ආදි.[c] ඉදානි යස්මා යං යත්ථ මඞ්ගලං වවත්ථපෙත්වා තං තස්ස මඞ්ගලත්තං විභාවයෙ ඉති මාතිකා නික්ඛිත්තා; තස්මා ඉදං වුච්චති. එවමෙතිස්සා ගාථාය බාලානං අසෙවනා පණ්ඩිතානං සෙවනා පූජනීයානඤ්ච පූජාති තීනි මඞ්ගලානි වුත්තානි. තත්ථ බාලානං අසෙවනා බාලසෙවනපච්චයභයාදි[1] පරිත්තාණෙන උභයලොකත්ථහිතහෙතුත්තා

a. අකිත්තිජාතක. b. දීඝනිකාය. මහාපරිනිබ්බාණසුත්ත
c. දීඝනිකාය. චක්කවත්තිසීහනාදසුත්ත. 1. භයානං මු. බු. පා. අ.

පණ්ඩිතානං සෙවනා පූජනීයානං පූජා ච තාසං ඵලවිභූතිවණ්ණනායං වුත්තනයෙනෙව නිබ්බාණසුගතිහෙතුත්තා මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බා. ඉතො පරන්තු මාතිකං අදස්සෙත්වා එව යං යත්ථ මඞ්ගලං තං වවත්ථපෙත්වා තස්ස ච මඞ්ගලත්තං විභාවයිස්සාමීති. **නිට්ඨිතා අසෙවනා ච බාලානන්ති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.**

එවං භගවා බ්‍රූහි මඞ්ගලමුත්තමන්ති එකං අජ්ඣෙසිතොපි අප්පං යාචිතො බහුදායකො උළාරපුරිසො විය එකාය ගාථාය තීණි මඞ්ගලානි වත්වා තතො උත්තරිම්පි දෙවතානං සොතුකාමතාය මඞ්ගලානඤ්ච අත්ථිතාය යෙසං යෙසං යං යං අනුකූලං තෙ තෙ සත්තෙ තත්ථ තත්ථ මඞ්ගලෙ නියොජෙතුකාමතාය ච පතිරූපදෙසවාසොති ආදීහි ගාථාහි පුනපි අනෙකානි මඞ්ගලානි වත්තුමාරද්ධො. තත්ථ පඨමගාථාය තාව **පතිරූපො**ති අනුච්ඡවිකො. **දෙසො**ති ගාමොපි නිගමොපි නගරම්පි ජනපදොපි යො කොචි සත්තානං නිවාසොකාසො. **වාසො**ති තත්ථ නිවාසො. **පුබ්බෙ**ති පුරා අතීතාසු ජාතිසු. **කතපුඤ්ඤතා**ති උපචිතකුසලතා. **අත්තා**ති චිත්තං වුච්චති, සකලො වා අත්තභාවො. **සම්මාපණිධී**ති තස්ස අත්තනො සම්මා පණිධානං නියුඤ්ජනං ඨපනන්ති වුත්තං හොති. සෙසං වුත්තනයමෙවාති අයමෙත්ථ පදවණ්ණනා. අත්ථවණ්ණනා පන එවං වෙදිතබ්බා:- පතිරූපදෙසවාසො නාම යත්ථ චතස්සො පරිසා විහරන්ති,[1] දානාදීනි පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනි වත්තන්ති, නවඞ්ගං සත්ථුසාසනං දිප්පති, තත්ථ නිවාසො සත්තානං පුඤ්ඤකිරියාය පච්චයත්තා මඞ්ගලන්ති වුච්චති. සීහළදීපං පවිට්ඨකෙවට්ටාදයො චෙත්ථ නිදස්සනං. අපරො නයො:- පතිරූපදෙසවාසො නාම භගවතො බොධිමණ්ඩප්පදෙසො ධම්මචක්කප්පවත්තිතප්පදෙසො ද්වාදසයොජනාය පරිසාය මජ්ඣෙ සබ්බතිත්ථියමතං භින්දිත්වා[2] යමකපාටිහාරිය දස්සිතගණ්ඩම්බරුක්ඛමූලප්පදෙසො දෙවොරොහණප්පදෙසො යො වා පනඤ්ඤොපි සාවත්ථිරාජගහාදිබුද්ධාධිවාසප්පදෙසො, තත්ථ නිවාසො සත්තානං ඡඅනුත්තරියපටිලාභප්පච්චයතො මඞ්ගලන්ති වුච්චති. අපරො නයො:- පුරත්ථිමාය දිසාය කජඞ්ගලං නාම නිගමො, තස්සාපරෙන මහාසාලා, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා ඔරතො මජ්ඣෙ, දක්ඛිණපුරත්ථිමාය දිසාය සලලවතී නාම නදී, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා ඔරතො මජ්ඣෙ, දක්ඛිණාය දිසාය සෙතකණ්ණිකං නාම නිගමො, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා ඔරතො මජ්ඣෙ, පච්ඡිමාය දිසාය ථූණං නාම බ්‍රාහ්මණගාමො, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා ඔරතො මජ්ඣෙ, උත්තරාය දිසාය උසීරද්ධජො නාම පබ්බතො, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා ඔරතො මජ්ඣෙ, අයං මජ්ඣිමදෙසො ආයාමෙන තීණි යොජනසතානි විත්ථාරෙන අඩ්ඪතෙය්‍යසතානි. පරික්ඛෙපෙන නවයොජනසතානි, එසො පතිරූපදෙසො නාම. එත්ථ චතුන්නං මහාදීපානං ද්විසහස්සානං පරිත්තදීපානඤ්ච ඉස්සරියාධි

1. විචරන්ති. මු. බු. පා. අ. 2. ඡින්දිත්වා මු. බු. පා. අ.

පච්චකාරකා චක්කවත්තී උප්පජ්ජන්ති, එකං අසඞ්ඛෙය්‍යං කප්පසත
සහස්සඤ්ච පාරමියො පූරෙත්වා සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානාදයො මහා
සාවකා උප්පජ්ජන්ති, ද්වෙ අසඞ්ඛෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච පාර
මියො පූරෙත්වා පච්චෙකබුද්ධා, චත්තාරි අට්ඨ සොළස වා අසඞ්ඛෙය්‍යානි
කප්පසතසහස්සඤ්ච පාරමියො පූරෙත්වා සම්මා සම්බුද්ධා ච උප්පජ්ජන්ති.
තත්ථ සත්තා චක්කවත්තිරඤ්ඤො ඔවාදං ගහෙත්වා පඤ්චසු සීලෙසු
පතිට්ඨාය සග්ගපරායනා හොන්ති, තථා පච්චෙකබුද්ධානං ඔවාදෙ
පතිට්ඨාය, සම්මාසම්බුද්ධානං බුද්ධසාවකානං පන ඔවාදෙ පතිට්ඨාය
සග්ගපරායනා නිබ්බාණපරායනා ච හොන්ති, තස්මා තත්ථ වාසො
ඉමාසං සම්පත්තීනං පච්චයතො මඞ්ගලන්ති වුච්චති. පුබ්බෙකත
පුඤ්ඤතා නාම අතීතජාතියා බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඛීණාසවෙ ආරබ්භ
උපචිතකුසලතා, සාපි මඞ්ගලං, කස්මා ? බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසම්මුඛතො
දස්සෙත්වා බුද්ධානං වා බුද්ධසාවකානං වා සම්මුඛා සුතාය චතුප්පදායපි
ගාථාය පරියොසානෙ අරහත්තං පාපුණතො[1] යො ච මනුස්සො
පුබ්බෙකතාධිකාරො උස්සන්නකුසලමූලො හොති සො තෙනෙව
කුසලමූලෙන විපස්සනං උප්පාදෙත්වා ආසවක්ඛයං පාපුණාති, යථා
රාජා මහාකප්පිනො අග්ගමහෙසී ච, තෙන වුත්තං පුබ්බෙ ච කත
පුඤ්ඤතා මඞ්ගලන්ති. අත්තසම්මාපණිධි නාම ඉධෙකච්චො අත්තානං
දුස්සීලං සීලෙ පතිට්ඨාපෙති අස්සද්ධං සද්ධාසම්පදාය පතිට්ඨාපෙති
මච්ඡරිං චාගසම්පදාය පතිට්ඨාපෙති, අයං වුච්චති අත්තසම්මාපණිධීති.
එසො ච මඞ්ගලං. කස්මා ? දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකවෙරප්පහාණවිවිධා
නිසංසාධිගමහෙතුතොති. එවං ඉමිස්සාපි ගාථාය පතිරූපදෙසවාසො ච
පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤතා අත්තසම්මාපණිධිචාති තීනි යෙව මඞ්ගලානි
වුත්තානි. මඞ්ගලත්තං ච තෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති. **නිට්ඨිතා
පතිරූපදෙසවාසො චාති ඉමිස්සාපි ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.**

ඉදානි බාහුසච්චඤ්චාති එත්ථ **බාහුසච්ච**න්ති බහුස්සුතභාවො.
සිප්පන්ති යං කිඤ්චි හත්ථකොසල්ලං. **විනයො**ති කායවාචාචිත්ත
විනයනං. **සුසික්ඛිතො**ති සුට්ඨු සික්ඛිතො. **සුභාසිතා**ති සුට්ඨු භාසිතා.
යාති අනියමනිද්දෙසො. **වාචා**ති ගිරා, ව්‍යප්පථො. සෙසං වුත්තනය
මෙවාති අයමෙත්ථ පදවණ්ණනා. අත්ථවණ්ණනා පන එවං වෙදිතබ්බා:–
බාහුසච්චං නාම යං තං සුතධරො හොති සුතසන්නිචයො ච[a] "ඉධෙ
කච්චස්ස බහුං සුතං හොති සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණ"න්ති ච[b]
එවමාදිනා නයෙන සත්ථුසාසනධරත්තං වණ්ණිතං, තං අකුසලප්පහාණ
කුසලාධිගමහෙතුතො අනුපුබ්බෙන පරමත්ථසච්ඡිකිරියහෙතුතො ච
මඞ්ගලන්ති වුච්චති. වුත්තං හෙතං භගවතා "සුතවා ච ඛො භික්ඛවෙ
අරියසාවකො අකුසලං පජහති කුසලං භාවෙති සාවජ්ජං පජහති
අනවජ්ජං භාවෙති සුද්ධමත්තානං පරිහරතීති,[a] අපරම්පි වුත්තං

1. සී. I පාපුණාතීති කත්ථචි. a. මජ්ඣිමනිකාය. මහාගොසිඞ්ගසුත්ත. b. අඞ්ගුත්තර

"ධතානං ධම්මානං අත්ථමුපපරික්ඛති, අත්ථං උපපරික්ඛතො ධම්මා නිජ්ඣානං ඛමන්ති, ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තියා සති ඡන්දො ජායති, ඡන්දජාතො උස්සහති, උස්සහන්තො තුලයති, තුලයන්තො පදහති, පදහන්තො කායෙන චෙව පරමත්ථසච්චං සච්ඡිකරොති, පඤ්ඤාය ච අතිවිජ්ඣ පස්සතී"ති.a අපිච අගාරියබාහුසච්චම්පි යං අනවජ්ජං, තං උභයලොකහිතසුඛාවහතතො මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බං. සිප්පං නාම අගාරියසිප්පං ච අනගාරියසිප්පං ච. තත්ථ අගාරියසිප්පං නාම යං පරපාණූපරොධවිරහිතමකුසලවිවජ්ජිතං මණිකාරසුවණ්ණකාරකම්මාදි, තං ඉධලොකත්ථාවහතතො මඞ්ගලං. අනගාරියසිප්පං නාම චීවරවිචාරණසිබ්බනාදිසමණපරික්ඛාරාභිසංඛරණං. යන්තං "ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු යානි තානි සබ්‍රහ්මචාරීනං උච්චාවචානි කිං කරණීයානි තත්ථ දක්ඛො හොතී"තිb ආදිනා නයෙන තත්ථ තත්ථ සංවණ්ණිතං. යං නාථකරණධම්මොති ච වුත්තං. තං අත්තනො ච පරෙසං ච උභයලොකහිතසුඛාවහතතො මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බං. විනයො නාම අගාරියවිනයො ච අනගාරියවිනයො ච. තත්ථ අගාරියවිනයො නාම දසඅකුසලකම්මපථවිරමණං. සො තත්ථ අසංකිලෙසාපජ්ජනෙන ආචාරගුණවවත්ථාපනෙන ච සුසික්ඛිතො උභයලොකහිතසුඛාවහතතො මඞ්ගලං. අනගාරියවිනයො ච සත්තාපත්තික්ඛන්ධෙ අනාපජ්ජනං. සොපි වුත්තනයෙනෙව සුසික්ඛිතො චතුපාරිසුද්ධිසීලං වා අනගාරියවිනයො. සො යථා තත්ථ පතිට්ඨාය අරහත්තං පාපුණාති. එවං සික්ඛන[1] සුසික්ඛිතො ලොකියලොකුත්තරසුඛාධිගමහෙතුතො මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බො. සුභාසිතා වාචා නාම මුසාවාදාදිදොසවිරහිතා. යථාහ "චතූහි භික්ඛවෙ අඞ්ගෙහි සමන්නාගතා වාචා සුභාසිතා හොතී"ති.b සුසද්දත[2] වාචා එව වා සුභාසිතා. යථාහ:-

සුභාසිතං උත්තමමාහු සන්තො
ධම්මං භණෙ නාධම්මං තං දුතියං,
පියංභණෙ නාප්පියං තං තතියං
සච්චං භණෙ නාලිකං තං චතුත්ථ"න්ති.b

අයම්පි උභයලොකහිතසුඛාවහතතො මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බා. යස්මා ච අයං විනයපරියාපන්නා එව, තස්මා විනයගහණෙන එතං අසංගණ්හිත්වා විනයො සංගහෙතබ්බො. අථවා කිං ඉමිනා පරිස්සමෙන පරෙසං ධම්මදෙසනා වාචා ඉධ සුභාසිතා වාචාති වෙදිතබ්බා. සා හි යථා පතිරූපදෙසවාසො එවං සත්තානං උභයලොකහිත සුඛනිබ්බාණාධිගමපච්චයතො මඞ්ගලන්ති වුච්චති. ආහ චාපි.

"යං බුද්ධො භාසතී වාචං ඛෙමං නිබ්බාණපත්තියා,
දුක්ඛස්සන්තකිරියාය සා වෙ වාචානමුත්තමා"ති.c

---

a. මජ්ඣිමනිකාය. c. සුත්තනිපාත සුභාසිත සුත්ත. 1. සික්ඛණෙන. මු බු. පා. අ.
b. දීඝනිකාය. සංගීතිසුත්ත. 2. අසම්ඵප්පලාපා. මු බු. පා. අ.

එවං ඉමිස්සා ගාථාය බාහුසච්චං සිප්පං විනයො සුසික්ඛිතො සුභාසිතා වාචාති චත්තාරි මඞ්ගලානි වුත්තානි. මඞ්ගලත්තං ච තෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති. **නිට්ඨිතා බාහුසච්චංචාති ඉමිස්සාගාථාය අත්ථවණ්ණනා**.

ඉදානි මාතාපිතුඋපට්ඨානන්ති එත්ථ මාතා ච පිතා චාති **මාතාපිතු**. **උපට්ඨානන්ති** උපට්ඨහනං. පුත්තා ච දාරා ච පුත්තදාරා, තස්ස **පුත්තදාරස්ස**. සඞ්ගණ්හනං **සඞ්ගහො**. න ආකුලා **අනාකුලා**. කම්මා එව **කම්මන්තා**. සෙසං වුත්තනයමෙවාති අයං පදවණ්ණනා. **අත්ථවණ්ණනා** පන එවං වෙදිතබ්බා :- මාතා නාම ජනිකා වුච්චති. තථා පිතා. උපට්ඨානං නාම පාදධොවනසම්බාහනුච්ඡාදනන්හාපනෙහි චතුපච්චය සම්පදානෙන[1] ච උපකාරකරණං, එත්ථ යස්මා මාතාපිතරො බහුකාරා පුත්තානං අත්ථකාමා අනුකම්පකා, යං පුත්තකෙ බහි කීළිත්වා පංසුමක්ඛිතසරීරකෙ ආගතෙ දිස්වා පංසුකං පුඤ්ඡිත්වා මත්ථකං උපසිඞ්ඝායන්තා පරිචුම්බන්තා ච සිනෙහං උප්පාදෙන්ති; වස්සසතම්පි මාතාපිතරො සීසෙන පරිහරන්තා පුත්තා තෙසං පතිකාරං කාතුං අසමත්ථා. යස්මා ච තෙ ආපාදකා පොසකා ඉමස්ස ලොකස්ස දස්සෙතාරො බ්‍රහ්මසම්මතා පුබ්බාචරියසම්මතා, තස්මා තෙසං උපට්ඨානං ඉධ පසංසං පෙච්ච සග්ගසුඛං ච ආවහති. තෙන මඞ්ගලන්ති වුච්චති. වුත්තංචෙතං භගවතා.

"බ්‍රහ්මාති මාතාපිතරො පුබ්බාචරියාති වුච්චරෙ,
ආහුනෙය්‍යා ච පුත්තානං පජාය අනුකම්පකා,
තස්මා හි නෙ නමස්සෙය්‍ය සක්කරෙය්‍යාථ පණ්ඩිතො.

අන්නෙන අථ පානෙන වත්ථෙන සයනෙන ච,
උච්ඡාදනෙ න්හාපනෙ පාදානං ධොවනෙන ච.

තාය නං පරිචරියාය මාතාපිතූසු පණ්ඩිතා,
ඉධෙව නං පසංසන්ති පෙච්ච සග්ගෙ ච මොදතී"ති.

අපරො නයො:- උපට්ඨානං නාම භරණකිච්චකරණකුලවංසපට්ඨපනාදි පඤ්චවිධං. තං පාපනිවාරණාදිපඤ්චවිධදිට්ඨධම්මිකහිතහෙතුතො මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බං. වුත්තං චෙතං භගවතා "පඤ්චහි ඛො ගහපතිපුත්ත ඨානෙහි පුත්තෙන පුරත්ථිමා දිසා මාතාපිතරො පච්චුපට්ඨාතබ්බා. භතො නෙ භරිස්සාමි කිච්චං නෙසං කරිස්සාමි කුලවංසං ඨපෙස්සාමි දායජ්ජං පටිපජ්ජිස්සාමි අථච පන පෙතානං කාලකතානං දක්ඛිණං අනුප්පදස්සාමීති. ඉමෙහි ඛො ගහපතිපුත්ත පඤ්චහි ඨානෙහි පුත්තෙන පුරත්ථිමා දිසා මාතාපිතරො පච්චුපට්ඨිතා පඤ්චහි ඨානෙහි පුත්තං අනුකම්පන්ති, පාපා නිවාරෙන්ති කල්‍යාණෙ නිවෙසෙන්ති සිප්පං සික්ඛාපෙන්ති පතිරූපෙන දාරෙන සංයොජෙන්ති සමයෙ දායජ්ජං නිය්‍යාදෙන්ති"ති.[b]

---

a තිකඞ්ගුත්තර. b. දීඝනිකාය. සිගාලොවාදසුත්තං. 1. සම්පාදනෙන මූ බු. පා. අ.

අපිච යො මාතාපිතරො තීසු වත්ථුසු පසාදුප්පාදනෙන සීලසමාදපනෙන පබ්බජ්ජාය වා උපට්ඨහති. අයං මාතාපිතු උපට්ඨාකානං අග්ගො. තස්ස තං මාතාපිතුපට්ඨානං මාතාපිතූහි කතස්ස උපකාරස්ස පච්චුපකාරභූතං අනෙකෙසං දිට්ඨධම්මිකානං සම්පරායිකානං ච අත්ථානං පදට්ඨානතො මඞ්ගලන්ති වුච්චති. **පුත්තදාරස්සාති** එත්ථ අත්තනො ජාතා පුත්තාපි ධීතරොපි පුත්තාත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡන්ති. **දාරාති** වීසතියා භරියානං යා කාචි භරියා. පුත්තා ච දාරා ච පුත්තදාරං, තස්ස පුත්තදාරස්ස. **සඞ්ගහොති** සම්මානනාදීහි උපකාරකරණං. තං සුසංවිහිතකම්මන්තතාදි දිට්ඨධම්මිකහිතහෙතුතො මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බං. වුත්තං හෙතං භගවතා "පච්ඡිමා දිසා පුත්තදාරා වෙදිතබ්බා"ති එත්ථ උද්දිට්ඨං පුත්තදාරං භරියාසද්දෙන සඞ්ගණ්හිත්වා "පඤ්චහි ඛො ගහපතිපුත්ත ඨානෙහි සාමිකෙන පච්ඡිමා දිසා භරියා පච්චුපට්ඨාතබ්බා, සම්මානනාය අවිමානනාය අනතිචරියාය ඉස්සරියවොස්සග්ගෙන අලඞ්කාරානුප්පදානෙන. ඉමෙහි ඛො ගහපතිපුත්ත පඤ්චහි ඨානෙහි සාමිකෙන පච්ඡිමා දිසා භරියා පච්චුපට්ඨිතා පඤ්චහි ඨානෙහි සාමිකං අනුකම්පති, සුසංවිහිත කම්මන්තා ච හොති සුසංගහිතපරිජනා ච අනතිචාරිණී ච සම්භතං අනුරක්ඛති දක්ඛා ච හොති අනලසා සබ්බකිච්චෙසූ"ති. අයං වා අපරො නයො:- සඞ්ගහොති ධම්මිකාහි දානපියවචනඅත්ථචරියාහි සඞ්ගණ්හනං, සෙය්‍යථීදං උපොසථදිවසෙසු පරිබ්බයදානං, නක්ඛත්තදිවසෙසු නක්ඛත්තදස්සාපනං මඞ්ගලදිවසෙසු මඞ්ගලකරණං, දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකෙසු අත්ථෙසු ඔවාදානුසාසනන්ති. තං වුත්තනයෙනෙව දිට්ඨධම්මිකහිත හෙතුතො සම්පරායිකහිතහෙතුතො දෙවතාහිපි නමස්සනීයභාවහෙතුතො ච මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බං. යථාහ සක්කො දෙවානමින්දො:-

"යෙ ගහට්ඨා පුඤ්ඤකරා සීලවන්තා උපාසකා,
ධම්මෙන දාරං පොසෙන්ති තෙ නමස්සාමි මාතලී"ති.[a]

අනාකුලා කම්මන්තා නාම:- කාලඤ්ඤුතාය පතිරූපකාරිතාය අනලසතාය උට්ඨානවිරියසම්පදාය අබ්‍යසනීයතාය ච කාලාතික්කම අප්පතිරූපකරණඅකරණසිථිලකරණාදිඅකුසලභාවවිරහිතා කසිගොරක්ඛවණිජ්ජාදයො කම්මන්තා. එතෙ අත්තනො වා පුත්තදාරස්ස වා දාසකම්මකරානං වා ව්‍යත්තතාය එවං පයොජිතා දිට්ඨෙව ධම්මෙ ධනධඤ්ඤවුඩ්ඪිපටිලාභහෙතුතො මඞ්ගලන්ති වුච්චති. වුත්තං චෙතං භගවතා "පතිරූපකාරී ධුරවා උට්ඨාතා වින්දතෙ ධන"න්ති ච-[b]

"න දිවා සොප්පසීලෙන රත්තිනුට්ඨානදස්සිනා,
නිච්චං මත්තෙන සොණ්ඩෙන සක්කා ආවසිතුං ඝරං.

අතිසීතං අතිඋණ්හං අතිසායමිදං අහු,
ඉතිවිස්සට්ඨකම්මන්තෙ අත්ථා අච්චෙන්ති මානවෙ.

---

a. සක්කසංයුත්ත. b. සුත්තනිපාත, 189.

යො ච සීතං ච උණ්හං ච තිණා භිය්‍යො න මඤ්ඤති,
කරං පුරිසකිච්චානි සො සුඛා න විහායතී"ති ච

භොගෙ සංහරමානස්ස භමරස්සෙව ඉරීයතො,
භොගා සන්නිචයං යන්ති වම්මිකොවුපචීයතී"ති ච[a]

එවමාදි. එවං ඉමිස්සාපි ගාථාය මාතුපට්ඨානං පිතුපට්ඨානං පුත්තදාරස්ස සඞ්ගහො අනාකුලා ච කම්මන්තාති චත්තාරි මඞ්ගලානි වුත්තානි. පුත්තදාරස්ස සඞ්ගහං වා ද්විධා කත්වා පඤ්ච. මාතාපිතුපට්ඨානං වා එකමෙව කත්වා තීණි. මඞ්ගලත්තඤ්ච තෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති. නිට්ඨිතා **මාතාපිතුඋපට්ඨානන්ති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.**

ඉදානි දානඤ්චාති එත්ථ දීයතෙ ඉමිනාති **දානං**, අත්තනො සන්තකං පරස්ස පටිපාදීයතීති වුත්තං හොති. ධම්මස්ස චරියා ධම්මා වා අනපෙතා චරියා **ධම්මචරියා**. ඤායන්තෙ අම්හාකං ඉමෙ ඉති **ඤාතකා**. න අවජ්ජාති **අනවජ්ජා**, අනින්දිතා අගරහිතාති වුත්තං හොති. සෙසං වුත්තනයමෙවාති අයං පදවණ්ණනා. අත්ථවණ්ණනා පන එවං වෙදිතබ්බා. දානං නාම පරං උද්දිස්ස සුබුද්ධිපුබ්බිකා[1] අන්නාදිදසදානවත්ථුපරිච්චාගචෙතනා, තංසම්පයුත්තො වා අලොභො. තෙන හි[2] තං වත්ථුං පරස්ස පටිපාදෙති, තෙන වුත්තං දීයතෙ ඉමිනාති දානන්ති. තං බහුජනපියමනාපතාදීනං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකානං ඵලවිසෙසානං අධිගමහෙතුතො මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බං. වුත්තංහෙතං "දායකො සීහ දානපති බහුනො ජනස්ස පියො හොති මනාපො"ති[b] එවමාදීනි චෙත්ථ සුත්තානි අනුස්සරිතබ්බානි. අපරො නයො:-දානං නාම දුවිධං ආමිසදානං ධම්මදානඤ්ච. තත්ථ ආමිසදානං වුත්තප්පකාරමෙව. ඉධලොකපරලොකදුක්ඛක්ඛයසුඛාවහස්ස පන සම්මාසම්බුද්ධප්පවෙදිතස්ස ධම්මස්ස පරෙසං හිතකාමතාය දෙසනා ධම්මදානං. ඉමෙසඤ්ච ද්වින්නං දානානං එතදෙව අග්ගං. යථාහ

"සබ්බදානං ධම්මදානං ජිනාති
සබ්බං රසං ධම්මරසො ජිනාති,
සබ්බං රතිං ධම්මරතී ජිනාති
තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාතී"ති.[c]

තත්ථ ආමිසදානස්ස මඞ්ගලත්තං වුත්තමෙව. ධම්මදානං පන යස්මා අත්ථපටිසංවෙදිතාදීනං ගුණානං පදට්ඨානං, තස්මා මඞ්ගලන්ති වුච්චති වුත්තං හෙතං භගවතා "යථා යථා භික්ඛවෙ භික්ඛු යථාසුතං යථාපරියත්තං ධම්මං විත්ථාරෙන පරෙසං දෙසෙති තථා තථා සො තස්මිං ධම්මෙ අත්ථපටිසංවෙදී ච හොති ධම්මපටිසංවෙදී චා"ති[d] එවමාදි.

---

a. දීඝනිකාය-සිගාලොවාදසුත්ත. c. ධම්මපද 354. 1. සන්තුට්ඨි-බු. පා. අ.
b. අඞ්ගුත්තරනිකාය-සීහසුත්ත. d. අඞ්ගුත්තරනිකාය. 2. අලොභෙනාති-බු. පා. අ.

ධම්මචරියා නාම දසකුසලකම්මපථචරියා. යථාහ. "තිවිධං ඛො ගහපතයො කායෙන ධම්මචරියා සමචරියා හොතී"ති[a] එවමාදි. සා පනෙසා ධම්මචරියා සග්ගලොකූපපත්තිහෙතුතො මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බා. වුත්තං හෙතං භගවතා "ධම්මචරියා සමචරියා හෙතු ඛො ගහපතයො එවමිධෙකච්චෙ සත්තා කායස්ස භෙදා පරම්මරණා සුගති සග්ගං ලොකං උපපජ්ජන්තී"ති[a] ඤාතකා නාම මාතිතො වා පිතිතො වා යාව සත්තමා පිතාමහයුගා සම්බන්ධා, තෙසං භොගපාරිජුඤ්ඤෙන වා ව්‍යාධිපාරිජුඤ්ඤෙන වා අභිහතානං අත්තනො සමීපං ආගතානං යථාබලං ඝාසච්ඡාදනධනධඤ්ඤාදීහි සඞ්ගහො, පසංසාදීනඤ්ච දිට්ඨධම්මිකානං සුගතිගමනාදීනඤ්ච සම්පරායිකානං විසෙසාධිගමානං හෙතුතො මඞ්ගලන්ති වුච්චති.

අනවජ්ජානි කම්මානීති එත්ථ වජ්ජානි නාම වෙ හොන්ති දිට්ඨධම්මිකච සම්පරායිකානි. වුත්තම්පි හෙතං භගවතා "ද්වෙමානි භික්ඛවෙ වජ්ජානි, කතමානි ද්වෙ? දිට්ඨධම්මිකඤ්ච වජ්ජං සම්පරායිකඤ්ච වජ්ජං, කතමඤ්ච භික්ඛවෙ දිට්ඨධම්මිකං වජ්ජං? ඉධ භික්ඛවෙ එකච්චො පස්සති චොරං ආගුචාරිං රාජානො ගහෙත්වා විවිධා කම්මකාරණා කාරෙන්තෙ කසාහිපි තාළෙන්තෙ වෙත්තෙහිපි තාළෙන්තෙ අද්ධදණ්ඩකෙහිපි තාළෙන්තෙ හත්ථම්පි ඡින්දන්තෙ පාදම්පි ඡින්දන්තෙ හත්ථපාදම්පි ඡින්දන්තෙ කණ්ණම්පි ඡින්දන්තෙ නාසම්පි ඡින්දන්තෙ කණ්ණනාසම්පි ඡින්දන්තෙ බිලඞ්ගථාලිකම්පි කරොන්තෙ සඞ්ඛමුණ්ඩිකම්පි කරොන්තෙ රාහුමුඛම්පි කරොන්තෙ ජොතිමාලිකම්පි කරොන්තෙ හත්ථපජ්ජොතිකම්පි කරොන්තෙ එරකවත්තිකම්පි කරොන්තෙ චීරකවාසිකම්පි කරොන්තෙ එණෙය්‍යකම්පි කරොන්තෙ බළිසමංසිකම්පි කරොන්තෙ කහාපණකම්පි කරොන්තෙ ඛාරාපතච්ඡිකම්පි කරොන්තෙ පලිඝපරිවත්තිකම්පි කරොන්තෙ පලාලපීඨකම්පි[1] කරොන්තෙ තත්තෙනපි තෙලෙන ඔසිඤ්චන්තෙ සුනඛෙහිපි ඛාදාපෙන්තෙ ජීවන්තම්පි සූලෙ උත්තාසෙන්තෙ අසිනාපි සීසං ඡින්දන්තෙ, තස්ස එවං හොති යථාරූපානං ඛො පාපකානං කම්මානං හෙතු චොරං ආගුචාරිං රාජානො ගහෙත්වා විවිධා කම්මකාරණා කාරෙන්ති කසාහිපි තාළෙන්ති-පෙ-අසිනාපි සීසං ඡින්දන්ති අහං චෙව ඛො පන එවරූපං පාපං කම්මං කරෙය්‍යං මම්පි රාජානො ගහෙත්වා එවරූපා විවිධා කම්මකාරණා කාරෙය්‍යුං කසාහිපි තාළෙය්‍යුං -පෙ-අසිනාපි සීසං ඡින්දෙය්‍යුන්ති. සො දිට්ඨධම්මිකස්ස වජ්ජස්ස භීතො න පරෙසං පාභතං පලුම්පන්තො චරති. ඉදං වුච්චති භික්ඛවෙ දිට්ඨධම්මිකං වජ්ජං. කතමඤ්ච භික්ඛවෙ සම්පරායිකං වජ්ජං? ඉධ භික්ඛවෙ එකච්චො ඉති පටිසංචික්ඛති කායදුච්චරිතස්ස ඛො පාපකො විපාකො අභිසම්පරායං වචීදුච්චරිතස්ස ඛො පාපකො විපාකො අභිසම්පරායං මනොදුච්චරිතස්ස ඛො පාපකො විපාකො අභිසම්පරායං, අහං චෙව ඛො පන කායෙන දුච්චරිතං චරෙය්‍යං වාචාය දුච්චරිතං

---

a. මජ්ඣිමනිකාය. සාලෙය්‍යකසුත්ත. 1 පලාලපීඨකම්පි සබ්බත්ථ.

චරෙය්‍යං මනසා දුච්චරිතං චරෙයං කිඤ්ච තං යාහං න කායස්ස භෙදා පරම්මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජෙය්‍යන්ති. සො සම්පරායිකස්ස වජ්ජස්ස භීතො කායදුච්චරිතං පහාය කායසුචරිතං භාවෙති වචීදුච්චරිතං පහාය වචීසුචරිතං භාවෙති මනොදුච්චරිතං පහාය මනොසුචරිතං භාවෙති සුද්ධං අත්තානං පරිහරති. ඉදං වුච්චති භික්ඛවෙ සම්පරායිකං වජ්ජං. ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ ද්වෙ වජ්ජානී”ති[1]

තත්ථ **දිට්ඨධම්මිකන්ති** දිට්ඨෙව ධම්මෙ ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ උප්පන්නඵලං. **සම්පරායිකන්ති** සම්පරායෙ අනාගතෙ අත්තභාවෙ උප්පන්නඵලං. **ආගුචාරින්ති** පාපකාරිං, අපරාධකාරකං. **රාජානො ගහෙත්වා විවිධා කම්මකාරණා කාරෙන්තීති** චොරං ගහෙත්වා විවිධා කම්මකාරණා රාජපුරිසා කරොන්ති, රාජානො පන තා කාරෙන්ති නාම. තං චොරං එවං කම්මකාරණා කාරියමානං එසපස්සති. තෙන වුත්තං “පස්සති චොරං ආගුචාරිං රාජානො ගහෙත්වා විවිධා කම්මකාරණා කාරෙන්තෙ”ති. **අද්ධදණ්ඩකෙහීති** මුග්ගරෙහි. පහාරසාධනත්ථං වා චතුහත්ථං දණ්ඩං ද්වෙධා ඡෙත්වා ගහිතදණ්ඩකෙහි. **බිලඞ්ගථාලිකන්ති** කඤ්ජියඋක්ඛලිකකාරණං. තං කරොන්තා සීසකපාලං උප්පාටෙත්වා තත්තං අයොගුළං සණ්ඩාසෙන ගහෙත්වා තත්ථ පක්ඛිපන්ති, තෙන මත්ථලුඞ්ගං පක්කුථිත්වා උත්තරති. **සඞ්ඛමුණ්ඩිකන්ති** සඞ්ඛමුණ්ඩකම්මකාරණං. තං කරොන්තා උත්තරොට්ඨඋභතොකණ්ණචූළික ගලවාටකපරිච්ඡෙදෙන චම්මං ඡින්දිත්වා සබ්බකෙසෙ එකතො ගණ්ඨිං කත්වා දණ්ඩකෙන වාලෙත්වා උප්පාටෙන්ති සහ කෙසෙහි චම්මං උට්ඨහති. තතො සීසකටාහං ථූලසක්ඛරාහි ඝංසිත්වා ධොවන්තා සඞ්ඛවණ්ණං කරොන්ති. **රාහුමුඛන්ති** රාහුමුඛකම්මකාරණං. තං කරොන්තා සඞ්කුනා මුඛං විවරිත්වා අන්තො මුඛෙ දීපං ජාලෙන්ති, කණ්ණචූළිකාහි වා පට්ඨාය මුඛං නිඛාදනෙන ඛණන්ති. ලොහිතං පග්ඝරිත්වා මුඛං පූරෙති. **ජොතිමාලිකන්ති** සකලසරීරං තෙලපිලොතිකාය වෙඨෙත්වා ආලිම්පෙන්ති. **හත්ථපජ්ජොතිකන්ති** හත්ථෙ තෙලපිලොතිකාය වෙඨෙත්වා දීපං විය පජ්ජාලෙන්ති. **එරකවත්තිකන්ති** එරකවත්තකම්මකාරණං. තං කරොන්තා හෙට්ඨා ගීවතො පට්ඨාය චම්මවට්ටෙ කන්තන්තා ගොප්ඵකෙ පාතෙන්ති, අථ නං යොත්තෙහි බන්ධිත්වා කඩ්ඪන්ති, සො අත්තනො චම්මවට්ටෙ අක්කමිත්වා අක්කමිත්වා පතති. **චීරකවාසිකන්ති** චීරකවාසිකකම්මකාරණං. තං කරොන්තා තථෙව චම්මවට්ටෙ කන්තිත්වා කටියං ඨපෙන්ති, කටිතො පට්ඨාය කන්තිත්වා ගොප්ඵකෙසු ඨපෙන්ති, උපරිමෙහි හෙට්ඨිමසරීරං චීරකනිවාසනනිවත්ථං විය හොති. **එණෙය්‍යකන්ති** එණෙය්‍යකකම්මකාරණං. තං කරොන්තා උභොසු කප්පරෙසු ච ජාණුකෙසු ච අයවලයානි දත්වා අයසූලානි කොට්ටෙන්ති, සො චතූහි අයසූලෙහි භූමියං පතිට්ඨහති, අථ නං පරිවාරෙත්වා අග්ගිං කරොන්ති, “එණෙය්‍යකො

1. චතුක්කුත්තර.

ජොතිපරිග්ගහො යථා"ති ආගතට්ඨානෙපි ඉදමෙව වුත්තං, තං කාලෙන කාලං සූලානි අපනෙත්වා චතූහි අට්ඨිකොටීහියෙව ඨපෙන්ති, එවරූපා කාරණා නාම නත්ථි. **බලිසමංසිකන්ති** උභතො මුඛෙහි බලිසෙහි පහරිත්වා චම්මමංසන්හාරූනි උප්පාටෙන්ති. **කහාපණකන්ති** සකලසරීරං තිණ්හාහි වාසීහි කොටිතො පට්ඨාය කහාපණමත්තං කහාපණමත්තං පාතෙන්තා කොට්ටෙන්ති. **ඛාරාපතච්ඡිකන්ති** සරීරං තත්ථ තත්ථ ආවුධෙහි පහරිත්වා කොච්ඡෙහි ඛාරං ඝංසන්ති, චම්මමංසන්හාරූනි පග්ඝරිත්වා අට්ඨිකසඞ්ඛලිකාව තිට්ඨති. **පලිඝපරිවත්තිකන්ති** එකෙන පස්සෙන නිපජ්ජාපෙත්වා කණ්ණච්ඡිද්දෙන අයසූලං කොට්ටෙත්වා පථවියා එකාබද්ධං කරොන්ති, අථ නං පාදෙ ගහෙත්වා ආවිඤ්ඡන්ති. **පලාලපීඨකන්ති** ඡෙකො කාරණිකො ඡවිචම්මං අච්ඡින්දිත්වා නිසදපොතෙහි අට්ඨීනි භින්දිත්වා කෙසෙසු ගහෙත්වා උක්ඛිපති, මංසරාසියෙව හොති, අථ නං කෙසෙහෙව පරියොනන්ධිත්වා ගණ්හන්ති, පලාලවට්ටිං විය කත්වා පන වෙඨෙන්ති. **සුනඛෙහිපීති** කතිපයානි දිවසානි ආහාරං අදත්වා ඡාතකසුනඛෙහි ඛාදාපෙන්ති, තෙ මුහුත්තෙන අට්ඨිකසඞ්ඛලිකමෙව කරොන්ති. **සූලෙ උත්තාසෙන්තීති** සූලෙ ආරොපෙන්ති. **න පරෙසං පාභතං පලුම්පන්තො චරතීති** පරෙසං සන්තකං භණ්ඩං ඵරිමුඛං ආභතං අන්තමසො අන්තරවීථියං පතිතං සහස්සභණ්ඩිකම්පි දිස්වා ඉමිනා ජීවිස්සාමීති පලුම්පන්තො විලුම්පන්තො න චරති, කො ඉමිනා අත්ථොති පිට්ඨිපාදෙන වා පවට්ටෙත්වා ගච්ඡති. **පාපකොති** ලාමකො දුක්ඛො අනිට්ඨො. **කිඤ්චනාති** කින්නාම තං කාරණං භවෙය්‍ය. **යාහන්ති** යෙන අහං. **කායදුච්චරිතන්ති** පාණාතිපාතාදි තිවිධං අකුසලං කායකම්මං. **කායසුචරිතන්ති** තස්ස පටිපක්ඛභූතං තිවිධං කුසලකම්මං. **වචීදුච්චරිතන්ති** මුසාවාදාදි චතුබ්බිධං අකුසලං වචීකම්මං. **වචීසුචරිතන්ති** තස්ස පටිපක්ඛභූතං චතුබ්බිධං කුසලකම්මං. **මනොදුච්චරිතන්ති** අභිජ්ඣාදි තිවිධං අකුසලකම්මං. **මනොසුචරිතන්ති** තස්ස පටිපක්ඛභූතං තිවිධං කුසලකම්මං. **සුද්ධං අත්තානං පරිහරතීති** එත්ථ දුවිධා සුද්ධි පරියායතො නිප්පරියායතො ච. සරණගමනෙන පරියායෙන සුද්ධං අත්තානං පරිහරති නාම. තථා පඤ්චහි සීලෙහි දසසීලෙහි චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන පඨමජ්ඣානෙන -පෙ- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනෙන සොතාපත්තිමග්ගෙන සොතාපත්තිඵලෙන-පෙ-අරහත්තමග්ගෙන පරියායෙන සුද්ධං අත්තානං පරිහරති නාම. අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨිතො පන ඛීණාසවො ඡින්නමූලකෙ පඤ්චක්ඛන්ධෙ නහාපෙන්තොපි ඛාදාපෙන්තොපි භුඤ්ජාපෙන්තොපි නිසීදාපෙන්තොපි නිපජ්ජාපෙන්තොපි නිප්පරියායෙනෙව සුද්ධං නිම්මලං අත්තානං පරිහරති පටිජග්ගතීති වෙදිතබ්බො. තදුභයවජ්ජ පටිපක්ඛභූතානි අනවජ්ජකම්මානි නාම උපොසථඞ්ගසමාදානවෙය්‍යාවච්චකරණආරාමවනරොපනසෙතුකරණාදීනි කායවචීමනොසුචරිතකම්මානි. තානි හි නානප්පකාරහිතසුඛාධිගමහෙතුතො මඞ්ගලන්ති

වුච්චන්ති "ඨානං ඛො පනෙතං විසාඛෙ විජ්ජති යං ඉධෙකච්චො ඉත්ථී වා පුරිසො වා අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං උපොසථං උපවසිත්වා කායස්ස භෙදා පරම්මරණා චාතුම්මහාරාජිකානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජෙය්‍යා"ති[a] එවමාදීනි චෙත්ථ සුත්තානි අනුස්සරිතබ්බානි. එවං ඉමිස්සා ගාථාය දානං ධම්මචරියා ඤාතකානං සඞ්ගහො අනවජ්ජානි කම්මානීති චත්තාරි මඞ්ගලානි වුත්තානි. මඞ්ගලත්තඤ්ච තෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති. **නිට්ඨිතා දානඤ්චාති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.**

ඉදානි ආරතීති එත්ථ **ආරතීති** ආරමණං. **විරතීති** විරමණං, විරමන්ති වා එතාය සත්තාති විරති. **පාපාති** අකුසලා. මදනීයට්ඨෙන මජ්ජං, මජ්ජස්ස පානං මජ්ජපානං, තතො **මජ්ජපානා**. සංයමනං **සංයමො**. අප්පමජ්ජනං **අප්පමාදො**. **ධම්මෙසූති** කුසලෙසු. සෙසං වුත්තනයමෙවාති අයං පදවණ්ණනා. අත්ථවණ්ණනා පන එවං වෙදිතබ්බා :- ආරති නාම පාපෙ ආදීනවදස්සිනො මනසා එව අනභිරති. විරති නාම කම්මද්වාරවසෙන කායවාචාහි විරමණං. සා චෙසා විරති නාම සම්පත්තවිරති සමාදානවිරති සමුච්ඡෙදවිරතීති තිවිධා හොති. තත්ථ යා කුලපුත්තස්ස අත්තනො ජාතිං වා කුලං වා ගොත්තං වා පටිච්ච නමෙතං පතිරූපං යොහං ඉමං පාණං හනෙය්‍යං අදින්නං ආදියෙය්‍යන්ති ආදිනා නයෙන සම්පත්තවත්ථුතො විරති. අයං සම්පත්තවිරති නාම. සික්ඛාපදසමාදානවසෙන පන පවත්තා සමාදානවිරති නාම, යස්සා සමාදානතො[1] පභුති කුලපුත්තො පාණාතිපාතාදීනි න කරොති. අරියමග්ගසම්පයුත්තා සමුච්ඡෙදවිරති නාම, යස්සා පවත්තිතො පභුති අරියසාවකස්ස පඤ්ච භයානි වෙරානි වූපසන්තානි හොන්ති. පාපං නාම යන්තං "පාණාතිපාතො ඛො ගහපතිපුත්ත කම්මකිලෙසො අදින්නාදානං-පෙ-කාමෙසු මිච්ඡාචාරො -පෙ-මුසාවාදො-පෙ-"ති[a] එවං විත්ථාරෙත්වා

පාණාතිපාතො අදින්නාදානං මුසාවාදො ච වුච්චති,
පරදාරගමනඤ්චෙව නප්පසංසන්ති පණ්ඩිතා'ති.[b]

එවං ගාථාය සඞ්ගහිතං කම්මකිලෙසසංඛාතං චතුබ්බිධං අකුසලං, තතො පාපා. සබ්බාපෙසා ආරති ච විරති ච දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකභයවෙරප්පහානාදිනානප්පකාරවිසෙසාධිගමහෙතුතො මඞ්ගලන්ති වුච්චති. "පාණාතිපාතා පටිවිරතො ඛො ගහපතිපුත්ත අරියසාවකො"ති ආදීනි චෙත්ථ සුත්තානි අනුස්සරිතබ්බානි. මජ්ජපානා සඤ්ඤමො නාම පුබ්බෙ වුත්තසුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණියා චෙතං අධිවචනං, යස්මා පන මජ්ජපායී අත්ථං න ජානාති, ධම්මං න ජානාති, මාතු අන්තරායං කරොති, පිතු බුද්ධපච්චෙකබුද්ධතථාගතසාවකානම්පි

a. අඞ්ගුත්තර. උපොසථසුත්ත. b. දීඝනිකාය. සිඟාලොවාදසුත්ත.

1. පවත්තිතො. මු. බු. පා. අ.

අන්තරායං කරොති, දිට්ඨෙව ධම්මෙ ගරහං සම්පරායෙ දුග්ගතිං අපරාපරියෙ උම්මාදං ච පාපුණාති, මජ්ජපානා පන සංයතො තෙසං දොසානං වූපසමං[1] තබ්බිපරීතගුණසම්පදඤ්ච පාපුණාති, තස්මා අයං මජ්ජපානා සංයමො මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බො. කුසලෙසු ධම්මෙසු අප්පමාදො නාම කුසලානං ධම්මානං භාවනාය අසක්කච්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා අනිට්ඨිතකිරියතා ඔලීනවුත්තිතා නික්ඛිත්තඡන්දතා නික්ඛිත්තධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අබහුලීකම්මං අනධිට්ඨානං අනනුයොගො පමාදො යො එවරූපො පමාදො පමජ්ජනා පමජ්ජිතත්තං අයං වුච්චති පමාදො"ති[a] එවං වුත්තස්ස පමාදස්ස පටිපක්ඛනයෙන අත්ථතො කුසලෙසු ධම්මෙසු සතියා අවිප්පවාසො වෙදිතබ්බො. සො නානප්පකාරකුසලාධිගමහෙතුතො අමතාධිගමහෙතුතො ච මඞ්ගලන්ති වුච්චති. තත්ථ "අප්පමත්තස්ස ආතාපිනො"ති ච[b] "අප්පමාදො අමතපදං"න්ති[c] ච එවමාදි සත්ථු සාසනං අනුස්සරිතබ්බං. එවං ඉමිස්සා ගාථාය පාපා විරති මජ්ජපානා සංයමො කුසලෙසු ධම්මෙසු අප්පමාදොති තීනි මඞ්ගලානි වුත්තානි මඞ්ගලත්තඤ්ච තෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති. නිට්ඨිතා **ආරති විරතීති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.**

ඉදානි ගාරවො චාති එත්ථ **ගාරවොති** ගරුභාවො. **නිවාතොති** නීචවුත්තිතා. **සන්තුට්ඨීති** සන්තොසො. කතස්ස සඤ්ජානනතා **කතඤ්ඤුතා**. **කාලෙනාති** ඛණෙන සමයෙන. ධම්මස්ස සවණං **ධම්මසවණං**. සෙසං වුත්තනයමෙවාති අයං පදවණ්ණනා. අත්ථවණ්ණනා පන එවං වෙදිතබ්බා:- **ගාරවො** නාම ගරුකාරප්පයොගාරහෙසු බුද්ධපච්චෙකබුද්ධතථාගතසාවකආචරියුපජ්ඣායමාතාපිතුජෙට්ඨකභාතිකභගිනිආදිසු යථානුරූපං ගරුකාරො ගරුකරණං ගාරවතා, ස්වායං ගාරවො යස්මා සුගතිගමනාදීනං හෙතු, යථාහ "ගරුකාතබ්බං ගරුකරොති මානෙතබ්බං මානෙති පූජෙතබ්බං පූජෙති සො තෙන කම්මෙන එවං සමත්තෙන එවං සමාදින්නෙන කායස්ස භෙදා පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උප්පජ්ජති නො චෙ කායස්ස භෙදා-පෙ-උප්පජ්ජති සචෙ මනුස්සත්තං ආගච්ඡති යත්ථ යත්ථ පච්චාජායති උච්චාකුලීනො හොතී"ති[d] යථාචාහ "සත්තිමෙ භික්ඛවෙ අපරිහානියා ධම්මා, කතමෙ සත්ත? සත්ථුගාරවතා"ති[e] ආදි, තස්මා මඞ්ගලන්ති වුච්චති. **නිවාතො** නාම නීචමනතා නීචවුත්තිතා, නිවාතවුත්තිතාය සමන්නාගතො පුග්ගලො නිහතමානො නිහතදප්පො පාදපුඤ්ඡනකචොළසමො ඡින්නවිසාණුසභසමො උද්ධටදාඨසප්පසමො ච හුත්වා සණ්හො සඛිලො සුඛසම්භාසො හොති, අයං නිවාතො. ස්වායං යසාදිගුණපටිලාභහෙතුතො මඞ්ගලන්ති වුච්චති. ආහ ච "නිවාතවුත්ති අත්ථද්ධො තාදිසො ලභතෙ

1. වූපසමං. කත්ථචි.
a. විභඞ්ග 272.
b. මජ්ඣිමනිකාය අට්ඨකනාගර සුත්ත.
c. ධම්මපද 21.
d. මජ්ඣිමනිකාය; උපරි: චූලකම්මවිභඞ්ගසුත්ත.
e. සත්තකඞ්ගුත්තර

යස”න්ති[a] එවමාදි. **සන්තුට්ඨි** නාම ඉතරීතරපච්චයසන්තොසො, සො ද්වාදසවිධො හොති සෙය්‍යථීදං? චීවරෙ යථාලාභසන්තොසො යථාබලසන්තොසො යථාසාරුප්පසන්තොසොති තිවිධො, එවං පිණ්ඩපාතාදිසු. තස්සායං පභෙදසංවණ්ණනා:- ඉධ භික්ඛු චීවරං ලභති සුන්දරං වා අසුන්දරං වා, සො තෙනෙව යාපෙති අඤ්ඤං න පත්ථෙති ලභන්තොපි න ගණ්හාති, අයමස්ස චීවරෙ යථාලාභසන්තොසො. අථ පන භික්ඛු ආබාධිකො හොති ගරුං චීවරං පාරුපන්තො ඔනමති වා කිලමති වා සො සභාගෙන භික්ඛුනා සද්ධිං තං පරිවත්තෙත්වා ලහුකෙන යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස චීවරෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො භික්ඛු පණීතපච්චයලාභී හොති, සො පට්ටචීවරාදීනං අඤ්ඤතරං මහග්ඝං චීවරං ලභිත්වා ඉදං ථෙරානං චිරපබ්බජිතානං බහුස්සුතානං ච අනුරූපන්ති තෙසං දත්වා අත්තනා සඞ්කාරකූටා වා අඤ්ඤතො වා කුතොචි නන්තකානි උච්චිනිත්වා සඞ්ඝාටිං කත්වා ධාරෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස චීවරෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො. ඉධ පන භික්ඛු පිණ්ඩපාතං ලභති ලූඛං වා පණීතං වා, සො තෙනෙව යාපෙති අඤ්ඤං න පත්ථෙති ලභන්තොපි න ගණ්හාති, අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාලාභසන්තොසො. අථ පන ආබාධිකො හොති ලූඛං පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජිත්වා බාළ්හං රොගං පාපුණාති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස හත්ථතො සප්පිමධුඛීරාදීනි භුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො භික්ඛු පණීතං පිණ්ඩපාතං ලභති, සො අයං පිණ්ඩපාතො ථෙරානං චිරපබ්බජිතානං අඤ්ඤෙසඤ්ච පණීතපිණ්ඩපාතං විනා අයාපෙන්තානං සබ්‍රහ්මචාරීනං අනුරූපොති තෙසං දත්වා අත්තනා පිණ්ඩාය චරිත්වා මිස්සකාහාරභොජනං[1] භුඤ්ජන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො. ඉධ පන භික්ඛුනො සෙනාසනං පාපුණාති සො තෙනෙව සන්තුස්සති පුන අඤ්ඤං සුන්දරතරම්පි පාපුණන්තං න ගණ්හාති, අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාලාභසන්තොසො. අථ පන ආබාධිකො හොති නිවාතසෙනාසනෙ වසන්තො අතිවිය පිත්තරොගාදීහි ආතුරීයති, සො සභාගස්ස භික්ඛුනො තං දත්වා තස්ස පාපුණන්තෙ සවාතෙ සීතලසෙනාසනෙ වසිත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො භික්ඛු සුන්දරං සෙනාසනං පත්තම්පි න සම්පටිච්ඡති සුන්දරසෙනාසනං පමාදට්ඨානං තත්‍ර නිසින්නස්ස[2] ථීනමිද්ධං ඔක්කමති නිද්දාභිභූතස්ස ච පුන පටිබුජ්ඣතො කාමවිතක්කා සමුදාචරන්තීති සො තං පටික්ඛිපිත්වා අබ්භොකාස රුක්ඛමූලපණ්ණකුටීසු යත්ථ කත්ථචි වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො. ඉධ පන භික්ඛු භෙසජ්ජං ලභති හරීටකං වා ආමලකං වා, සො තෙනෙව යාපෙති අඤ්ඤෙහි ලද්ධං

1. මිස්සකාහාරං-මු. බු. පා. අ. 2. නිසින්නකාලෙ-මු. බු. පා. අ. a. ජාතක.

සප්පිමධුඵාණිතාදිම්පි න පත්‍ථෙති ලභන්තොපි න ගණ්හාති, අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාලාභසන්තොසො. අථ පන භික්ඛු ආබාධිකො හොති තෙලෙනත්‍ථිකො ඵාණිතං ලභති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස හත්‍ථතො තෙලෙන භෙසජ්ජං කත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො භික්ඛු එකස්මිං භාජනෙ පූතිමුත්තහරීටකං ඨපෙත්වා එකස්මිං චතුමධුරං ගණ්හථ භන්තෙ යදිච්ඡසීති වුච්චමානො සචස්ස තෙසං ද්වින්නං අඤ්ඤතරෙනපි ව්‍යාධි වූපසමති අථ පූතිමුත්තහරීටකං නාම බුද්ධාදීහි වණ්ණිතන්ති "අයඤ්ච පූතිමුත්තභෙසජ්ජං නිස්සාය පබ්බජ්ජා තත්‍ථ තෙ යාවජීවං උස්සාහො කරණීයො"ති වුත්තන්ති ච චින්තෙන්තො චතුමධුරභෙසජ්ජං පටික්ඛිපිත්වා මුත්තහරීටකෙන භෙසජ්ජං කරොන්තොපි පරමසන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො. එවම්පභෙදො සබ්බොපෙසො සන්තොසො සන්තුට්ඨීති වුච්චති. සා අත්‍රිච්ඡතාමහිච්ඡතාපාපිච්ඡතාදීනං පාපධම්මානං පහාණාධිගමහෙතුතො සුගතිහෙතුතො අරියමග්ගසම්භාරභාවතො චාතුද්දිසාදිභාවහෙතුතොච මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බා. ආහච "චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙනා"ති එවමාදි. **කතඤ්ඤුතා** නාම අප්පස්ස වා බහුස්ස වා යෙන කෙනචි කතස්ස උපකාරස්ස පුනප්පුන අනුස්සරණභාවෙන ජානනතා, අපිච නෙරයිකාදිදුක්ඛපරිත්තාණතො පුඤ්ඤානි එව පාණීනං බහූපකාරානි යතො තෙසම්පි උපකාරානුස්සරණතා කතඤ්ඤුතාති වෙදිතබ්බා. සා සප්පුරිසෙහි පසංසනීයාදිනානප්පකාරවිසෙසාධිගමහෙතුතොමඞ්ගලන්ති වුත්තා, ආහ ච "ද්වෙමෙ භික්ඛවෙ පුග්ගලා දුල්ලභා ලොකස්මිං, කතමෙ ද්වෙ යො ච පුබ්බකාරී යො ච කතඤ්ඤු කතවෙදී"ති. **කාලෙන ධම්මස්සවණං** නාම යස්මිං කාලෙ උද්ධච්චසහගතං චිත්තං හොති කාමවිතක්කාදීනං වා අඤ්ඤතරෙන අභිභූතං තස්මිං කාලෙ තෙසං විනොදනත්‍ථං ධම්මස්සවණං, අපරෙ ආහු පඤ්චමෙ පඤ්චමෙ දිවසෙ ධම්මස්සවණං කාලෙන ධම්මස්සවණං නාම. යථාහ ආයස්මා අනුරුද්ධො: "පඤ්චාහිකං ඛො පන මයං භන්තෙ සබ්බරත්තිං ධම්මියා කථාය සන්නිසීදාමා"ති. අපි ච යස්මිං කාලෙ කල්‍යාණමිත්තෙ උපසඞ්කමිත්වා සක්කා හොති අත්තනො කඞ්ඛාපටිවිනොදකං ධම්මං සොතුං තස්මිං කාලෙපි ධම්මස්සවණං කාලෙන ධම්මස්සවණන්ති වෙදිතබ්බන්ති. යථාහ :– "තෙ කාලෙන කාලං උපසංකමිත්වා පරිපුච්ඡති පරිපඤ්හතී"ති ආදි. තදෙතං කාලෙන ධම්මස්සවණං නීවරණප්පහාණෙන චතුරානිසංසආසවක්ඛයාදිනානප්පකාරවිසෙසාධිගමහෙතුතො මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බං. වුත්තං හෙතං; "යස්මිං සමයෙ භික්ඛවෙ අරියසාවකො අට්ඨිකත්වා මනසි කත්වා සබ්බං චෙතසා සමන්නාහරිත්වා ඔහිතසොතො ධම්මං සුණාති, පඤ්චස්ස නීවරණා තස්මිං සමයෙ න හොන්තී"ති ච, "සොතානුගතානං භික්ඛවෙ ධම්මානං–පෙ–සුප්පටිවිද්ධානං චත්තාරො ආනිසංසා පාටිකඞ්ඛා"ති ච, "චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ ධම්මා කාලෙන කාලං සම්මා භාවියමානා

සම්මා අනුපරිවත්තියමානා අනුපුබ්බෙන ආසවානං ඛයං පාපෙන්ති. කතමෙ චත්තාරො? කාලෙන ධම්මසවණන්ති" ච එවමාදීනි. එවං ඉමිස්සා ගාථාය ගාරවො නිවාතො සන්තුට්ඨි කතඤ්ඤුතා කාලෙන ධම්මසවණඤ්චාති පඤ්ච මඞ්ගලානි වුත්තානි. මඞ්ගලත්තඤ්ච තෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති. **නිට්ඨිතා ගාරවො චාති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.**

ඉදානි ඛන්ති චාති එත්ථ ඛමනං **ඛන්ති**. පදක්ඛිණග්ගාහිතාය සුඛං වචො අස්මින්ති සුවචො, සුවචස්ස කම්මං සොවචස්සං, සොවචස්සස්ස භාවො **සොවචස්සතා**. කිලෙසානං සමිතත්තා **සමණා**, **දස්සනන්ති** පෙක්ඛණං, ධම්මස්ස සාකච්ඡා **ධම්මසාකච්ඡා**. සෙසං වුත්තනයමෙවාති, අයං පදවණ්ණනා. අත්ථවණ්ණනා පන එවං වෙදිතබ්බා. **ඛන්ති** නාම අධිවාසනඛන්ති, යාය සමන්නාගතො භික්ඛු දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසන්තෙ වධබන්ධනාදීහි වා විහිංසන්තෙ පුග්ගලෙ අසුණන්තො විය ච අපස්සන්තො විය ච නිබ්බිකාරො හොති ඛන්තිවාදී විය, යථාහ:

"අහූ අතීතමද්ධානං සමණො ඛන්ති දීපනො,
තං ඛන්තියා යෙව ඨිතං කාසිරාජා අඡෙදයී"ති. a

භද්දකතො වා[1] මනසිකරොති, තතො උත්තරිං අපරාධාභාවෙන ආයස්මා **පුණ්ණත්ථෙරො** විය. යථාහ: "සචෙ මං භන්තෙ සුණාපරන්තකා මනුස්සා අක්කොසිස්සන්ති, පරිභාසිස්සන්ති, තත්ථ මෙ එවං භවිස්සති, භද්දකා වතිමෙ සුණාපරන්තකා මනුස්සා, සුභද්දකා වතිමෙ සුණාපරන්තකා මනුස්සා යං මං[2] න ඉමෙ පාණිනා පහාරං දෙන්තී"ති ආදි. යාය ච සමන්නාගතො ඉසීනම්පි පසංසනීයො හොති. යථාහ **සරභඞ්ගො** ඉසි:

"කොධං වධිත්වා න කදාචි සොචති
මක්ඛප්පහානං ඉසයො වණ්ණයන්ති,
සබ්බෙසං වුත්තං ඵරුසං ඛමෙථ
එතං ඛන්තිං උත්තමමාහු සන්තො"ති. c

දෙවතානම්පි පසංසනීයො හොති. යථාහ **සක්කො** දෙවානමින්දො

"යො හවෙ බලවා සන්තො දුබ්බලස්ස තිතික්ඛති,
තමාහු පරමං ඛන්තිං නිච්චං ඛමති දුබ්බලො"ති. d

බුද්ධානම්පි පසංසනීයො හොති. යථාහ **භගවා**:

"අක්කොසං වධබන්ධඤ්ච අදුට්ඨො යො තිතික්ඛති,
ඛන්තිබලං බලානීකං තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ"න්ති. e

---

a. ඛන්තිවාදිජාතක. d. සක්කසංයුත්ත. 1. භද්දකතොවා මු. බු. පං, අ.
b. මජ්ඣිමනිකාය පුණ්ණොවාදසුත්ත. e. ධම්මපද බ්‍රාහ්මණවග්ග 17.
c. ජාතකපාළි සරභඞ්ගජාතක. 2. මෙ. මු. බු. පං, අ.

සා පනෙසා ඛන්ති එතෙසඤ්ච ඉධ වණ්ණිතානං අඤ්ඤෙසඤ්ච ගුණානං අධිගමහෙතුතො මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බා. **සොවචස්සතා** නාම සහධම්මිකං වුච්චමානෙ වික්ඛෙපං වා තුණ්හීභාවං වා ගුණදොසචින්තනං වා අනාපජ්ජිත්වා අතිවිය ආදරඤ්ච ගාරවඤ්ච නීචමනතඤ්ච පුරක්ඛත්වා සාධූති වචනකරණතා. සා සබ්‍රහ්මචාරීනං සන්තිකා ඔවාදානුසාසනීපටිලාභහෙතුතො දොසප්පහාණගුණාධිගමහෙතුතො ච මඞ්ගලන්ති වුච්චති. **සමණානං දස්සනං** නාම උපසමිතකිලෙසානං[1] භාවිතකායවචීචිත්තපඤ්ඤානං උත්තමදමථසමථසමන්නාගතානං පබ්බජිතානං උපසඞ්කමණුපට්ඨානානුස්සරණසවණදස්සනං, සබ්බම්පි ඔමකදෙසනාය[2] දස්සනන්ති වුත්තං; තං මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බං, කස්මා? බහූපකාරත්තා; ආහ ච: "දස්සනං පහං භික්ඛවෙ තෙසං භික්ඛූනං බහූපකාරං වදාමී"ති ආදි. යතො හිතකාමෙන කුලපුත්තෙන සීලවන්තෙ භික්ඛූ ඝරද්වාරං සම්පත්තෙ දිස්වා යදි දෙය්‍යධම්මො අත්ථි, යථාබලං දෙය්‍යධම්මෙන පතිමානෙතබ්බා, යදි නත්ථි, පඤ්චපතිට්ඨිතං කත්වා වන්දිතබ්බා, තස්මිම්පි අසම්පජ්ජමානෙ අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා නමස්සිතබ්බා, තස්මිම්පි අසම්පජ්ජමානෙ පසන්නචිත්තෙන පියචක්ඛූහි සම්පස්සිතබ්බා, එවං දස්සනමූලකෙනාපි හි පුඤ්ඤෙන අනෙකානි ජාතිසතසහස්සානි[3] චක්ඛුම්හි රොගො වා දොසො වා උපද්දවො වා පිළකා වා න හොන්ති, විප්පසන්නානි පඤ්චවණ්ණසස්සිරිකානි හොන්ති චක්ඛූනි රතනවිමානෙ උග්ඝාටිතමණිකවාටසදිසානි, සතසහස්සකප්පමත්තං දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සබ්බසම්පත්තීනං ලාභී හොති, අනච්ඡරියං චෙතං, යං මනුස්සභූතො සප්පඤ්ඤජාතිකො[4] සම්මා පවත්තිතෙන සමණදස්සනමයෙන පුඤ්ඤෙන එවරූපං විපාකසම්පත්තිං අනුභවෙය්‍ය, යත්ථ තිරච්ඡානගතානම්පි කෙවලං සද්ධාමත්තකං ජායති, තස්ස සමණදස්සනස්ස එවං විපාකසම්පත්තිං වණ්ණයන්ති:

"උළූකකො මණ්ඩලක්ඛිකො වෙදියකෙ චිරදීඝවාසිකො,
සුඛිතො වත කොසියො අයං කාලුට්ඨිතං පස්සති බුද්ධවරං.[5]

මයි චිත්තං පසාදෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝෙ ච නුත්තරෙ,
කප්පානි සතසහස්සානි දුග්ගතිං සො න ගච්ඡති.

දෙවලොකා චවිත්වාන කුසලකම්මෙන චොදිතො,
භවිස්සති අනන්තඤාණො **සොමනස්සොති** විස්සුතො"ති.

කාලෙන ධම්මසාකච්ඡා නාම පදොසෙ වා පච්චූසෙ වා ද්වෙ සුත්තන්තිකා භික්ඛූ අඤ්ඤමඤ්ඤං සුත්තන්තං සාකච්ඡන්ති, විනයධරා විනයං, ආභිධම්මිකා අභිධම්මං, ජාතකභාණකා ජාතකං, අට්ඨකථිකා

1. සී. I. II. උපචිතකුසලානං.
2. ලාමකන්දස්සනාය. කත්ථචි.
3. ජාතිසහස්සානි-මු. බු. පා. අ.
4. සී I & II සප්පඤ්ඤජාතියො.
5. "උළූකක! මණ්ඩලක්ඛික!
වෙදියකෙ චිරදීඝවාසික!
සුඛිතො සි ත්වං අය්‍ය කොසිය!
කාලුට්ඨිතං පස්සසි බුද්ධවරං."-මු. බු. පා. අ.

අට්ඨකථං, ලීනුද්ධතවිචිකිච්ඡාපරෙතචිත්තවිසොධනත්ථං වා තම්හි තම්හි කාලෙ සාකච්ඡනති, අයං කාලෙන ධම්මසාකච්ඡා. සා ආගමසත්ති[1] ආදීනං ගුණානං හෙතුතො මඞ්ගලන්ති වුච්චතී"ති. එවං ඉමිස්සා ගාථාය ඛන්ති සොවචස්සතා සමණදස්සනං කාලෙන ධම්මසාකච්ඡාති චත්තාරි මඞ්ගලානි වුත්තානි, මඞ්ගලත්තඤ්ච තෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති. **නිට්ඨිතා ඛන්ති චාති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා**.

ඉදානි තපො චාති එත්ථ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ තපතීති **තපො**. බ්‍රහ්මං චරියං, බ්‍රහ්මානං වා චරියං **බ්‍රහ්මචරියං** සෙට්ඨචරියන්ති වුත්තං හොති. අරියසච්චානං දස්සනං **අරියසච්චානදස්සනං**. අරියසච්චානි දස්සනන්තිපි එකෙ, තං න සුන්දරං. නික්ඛන්තං වානතොති නිබ්බානං, සච්ඡිකරණං සච්ඡිකිරියා, නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියා, **නිබ්බානසච්ඡිකිරියා**. සෙසං වුත්තනයමෙවාති, අයං පදවණ්ණනා. අත්ථවණ්ණනා පන එවං වෙදිතබ්බා, **තපො** නාම අභිජ්ඣා, දොමනස්සාදීනං තපනතො ඉන්ද්‍රියසංවරො, කොසජ්ජස්ස වා තපනතො විරියං. තෙන හි සමන්නාගතො පුග්ගලො ආතාපීති වුච්චති, ස්වායං අභිජ්ඣාදිප්පහානජ්ඣානාදිපටිලාභහෙතුතො මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බො. **බ්‍රහ්මචරියං** නාම මෙථුනවිරතිසමණධම්මසාසනමග්ගානං ඉදං අධිවචනං, තථාහි "අබ්‍රහ්මචරියං පහාය බ්‍රහ්මචාරී හොතී"ති[a] එවමාදිසු මෙථුනවිරති බ්‍රහ්මචරියන්ති වුච්චති, "භගවති නො ආවුසො බ්‍රහ්මචරියං වුස්සතී. එවමාවුසො"ති[b] එවමාදිසු සමණධම්මො, "නතාවාහං පාපිම පරිනිබ්බායිස්සාමි යාව මෙ ඉදං බ්‍රහ්මචරියං න ඉද්ධඤ්චෙව භවිස්සති ඵීතඤ්ච විත්ථාරිකං බාහුජඤ්ඤ"න්ති එවමාදිසු සාසනං–"අයමෙව ඛො භික්ඛු අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො බ්‍රහ්මචරියං, සෙය්‍යථිදං? සම්මාදිට්ඨී"ති[d] එවමාදිසු මග්ගො, ඉධ පන අරියසච්චදස්සනෙන පරතො මග්ගස්ස සඞ්ගහිතත්තා අවසෙසං සබ්බම්පි වට්ටති, තඤ්චෙතං උපරූපරි ඤාණප්පකාරවිසෙසාධිගමහෙතුතො මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බං. **අරියසච්චානදස්සනං** නාම කුමාරපඤ්හෙ වුත්තානං[2] චතුන්නං අරියසච්චානං අභිසමයවසෙන මග්ගදස්සනං තං සංසාරදුක්ඛවීතික්කමහෙතුතො මඞ්ගලන්ති වුච්චති. **නිබ්බානසච්ඡිකිරියා** නාම ඉධ අරහත්තඵලං නිබ්බානන්ති අධිප්පෙතං, තම්පි හි පඤ්චගතිකවානසඞ්ඛාතාය තණ්හාය නික්ඛන්තත්තා නිබ්බානන්ති වුච්චති, තස්ස පත්ති වා පච්චවෙක්ඛණා වා සච්ඡිකිරියාති වුච්චති. ඉතරස්ස පන නිබ්බානස්ස අරියසච්චානදස්සනෙනෙව සච්ඡිකිරියා සිද්ධා, තෙනෙතං ඉධ අනධිප්පෙතං, එවමෙසා නිබ්බානසච්ඡිකිරියා දිට්ඨධම්මිකසුඛවිහාරාධිගමහෙතුතො මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බා. එවං ඉමිස්සා ගාථාය තපො බ්‍රහ්මචරියං අරිය

1. ආගමව්‍යත්ති මූ. බු. පා. අ.
2. කුමාරපඤ්හසු වුත්තත්ථානං
a. මජ්ඣිමනිකාය චූලහත්ථිපදොපමසුත්ත.
b. මජ්ඣිමනිකාය රථවිනීතසුත්ත.
c. දීඝනිකාය පරිනිබ්බාණසුත්ත.
d. සංයුත්තනිකාය.

සච්චාන දස්සනං නිබ්බාණසච්ඡිකිරියාති චත්තාරි මඞ්ගලානි වුත්තානි. මඞ්ගලත්තඤ්ච තෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති. නිට්ඨිතා **තපො චාති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.**

ඉදානි "ඵුට්ඨස්ස ලොකධම්මෙහී"ති එත්ථ **ඵුට්ඨස්සා**ති ඵුසිතස්ස ඡුපිතස්ස සම්පත්තස්ස. ලොකෙ ධම්මා **ලොකධම්මා**, යාව ලොකප්පවත්ති තාව අනිවත්තකා ධම්මාති වුත්තං හොති. **චිත්ත**න්ති මනො, මානසං. **යස්සා**ති නවස්ස වා මජ්ඣිමස්ස වා ථෙරස්ස වා. **න කම්පතී**ති න චලති වෙධති. **අසොක**න්ති නිස්සොකං, අබ්බූළ්හසොකසල්ලං. **විරජ**න්ති විගතරජං විද්ධස්තරජං. **ඛෙම**න්ති අභයං, නිරුපද්දවං. සෙසං වුත්තනයමෙවාති, අයං පදවණ්ණනා. අත්ථවණ්ණනා පන එවං වෙදිතබ්බා, **ඵුට්ඨස්ස ලොකධම්මෙහි චිත්තං යස්ස න කම්පති,** යස්ස ලාභාලාභාදීහි අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි ඵුට්ඨස්ස අජ්ඣොත්ථටස්ස චිත්තං න කම්පති න චලති න වෙධති, තස්ස තං චිත්තං කෙනචි අකම්පනීයලොකුත්තර[1]භාවාවහනතො මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බං. කස්ස පන එතෙහි ඵුට්ඨස්ස චිත්තං න කම්පති? අරහතො ඛීණාසවස්ස, න අඤ්ඤස්ස කස්සචි. වුත්තඤ්හෙතං

"සෙලො යථා එකඝනො වාතෙන න සමීරති,
එවං රූපා රසා සද්දා ගන්ධා ඵස්සා ච කෙවලා.
ඉට්ඨා ධම්මා අනිට්ඨා ච නප්පවෙධන්ති තාදිනො,
ඨිතං චිත්තං විප්පමුත්තං වයඤ්චස්සානුපස්සතී"ති[a].

අසොකං නාම ඛීණාසවස්සෙව චිත්තං, තං හි "ය්වායං සොකො සොචනා සොචිතත්තං අන්තොසොකො අන්තොපරිසොකො චෙතසො පරිජ්ඣායිතත්ත"න්ති[b] ආදිනා නයෙන වුච්චති, සො සොකො, තස්ස අභාවතො අසොකං. කෙචි නිබ්බාණං වදන්ති, තං පුරිමපදෙන නානුසන්ධියති. යථා ච අසොකං එවං විරජං ඛෙමන්තිපි ඛීණාසවස්සෙව හි චිත්තං රාගදොසමොහරජානං විගතත්තා විරජං, චතූහි ච යොගෙහි ඛෙමත්තා ඛෙමං, යතො එවං තෙන තෙනාකාරෙන තම්හි තම්හි පවත්තික්ඛණෙ ගහෙත්වා නිද්දිට්ඨවසෙන තිවිධම්පි අප්පවත්තක්ඛන්ධතාදිලොකුත්තරභාවාවහනතො ආහුණෙය්‍යාදිභාවාවහනතො ච මඞ්ගලන්ති වෙදිතබ්බං. එවං ඉමිස්සා ගථාය අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි අකම්පිතචිත්තං අසොකචිත්තං විරජචිත්තං ඛෙමචිත්තන්ති චත්තාරි මඞ්ගලානි වුත්තානි;මඞ්ගලත්තඤ්ච තෙසං තත්ථ තත්ථ විභාවිතමෙවාති. නිට්ඨිතා **ඵුට්ඨස්ස ලොකධම්මෙහීති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථවණ්ණනා.**

එවං භගවා "අසෙවනා ච බාලාන"න්ති ආදීහි දසහි ගාථාහි අට්ඨතිංස මහාමඞ්ගලානි[2] කථෙත්වා ඉදානි එතානෙව අත්තනා වුත්තමඞ්ගලානි ථුනන්තො "එතාදිසානි කත්වානා"ති ඉමං අවසානගාථමභාසි.

---

a. මහාවග්ගපාළි-චම්මක්ඛන්ධක.
b. සච්චවිභඞ්ග.

1. ලොකුත්තම-මූ. බු පා. අ.
2. මඞ්ගලානි. කත්ථචි.

නස්සායං අත්ථවණ්ණනා:- **එතාදිසානීති** එතානි ඊදිසානි මයා වුත්තප්පකාරානි බාලානං අසෙවනාදීනි. **කත්වානාති** කත්වා කරිත්වාති අත්ථො අනඤ්ඤං. **සබ්බත්ථමපරාජිතාති** සබ්බත්ථ ඛන්ධකිලෙසාභිසංඛාරදෙවපුත්තමාරප්පභෙදෙසු චතූසු පච්චත්ථිකෙසු එකෙනාපි අපරාජිතා හුත්වා සයමෙවෙතෙ චත්තාරො මාරෙ පරාජෙත්වාති වුත්තං හොති. මකාරො චෙත්ථ පදසන්ධිකරණමත්තොති විඤ්ඤාතබ්බො. **සබ්බත්ථ සොත්ථිං ගච්ඡන්තීති** එතාදිසානි මඞ්ගලානි කත්වා චතූහි මාරෙහි අපරාජිතා හුත්වා සබ්බත්ථ ඉධලොකපරලොකෙසු ඨානචඞ්කමණාදිසු ච සොත්ථිං ගච්ඡන්ති, බාලසෙවනාදීහි යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං ආසවා විඝාතපරිළාහා තෙසං අභාවා සොත්ථිං ගච්ඡන්ති, අනුපද්දුතා අනුපසට්ඨා ඛෙමිනො අප්පටිභයා ගච්ඡන්තීති වුත්තං හොති. අනුනාසිකො චෙත්ථ ගාථාබන්ධසුඛත්ථං වුත්තොති වෙදිතබ්බො. **තං තෙසං මඞ්ගලමුත්තමන්ති** ඉමිනා ගාථාපදෙන භගවා දෙසනං නිට්ඨපෙසි. කථං? එවං දෙවපුත්ත යෙ එතාදිසානි කරොන්ති, තෙ යස්මා සබ්බත්ථ සොත්ථිං ගච්ඡන්ති, තස්මා තං බාලානමසෙවනාදි අට්ඨතිංසවිධම්පි තෙසං එතාදිසකාරකානං මඞ්ගලමුත්තමං සෙට්ඨං පවරන්ති ගණ්හාහීති. එවං ච භගවතා නිට්ඨාපිතාය දෙසනාය පරියොසානෙ කොටිසතසහස්සදෙවතායො අරහත්තං පාපුණිංසු, සොතාපත්තිසකදාගාමිඅනාගාමිඵලප්පත්තානං ගණනා අසඞ්ඛ්‍යා අහොසි. අථ භගවා දුතියදිවසෙ ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි, ඉමං **ආනන්ද** රත්තිං අඤ්ඤතරා දෙවතා මං උපසංකමිත්වා මඞ්ගලපඤ්හං පුච්ඡි, අථස්සාහං අට්ඨතිංසමඞ්ගලානි අභාසිං, උග්ගණ්හාහි ආනන්ද ඉමං මඞ්ගලපරියායං උග්ගණ්හිත්වා භික්ඛූ වාචෙහීති. ථෙරො උග්ගහෙත්වා භික්ඛූ වාචෙසි. තයිදං ආචරිය පරම්පරාභතං යාවජ්ජතනා පවත්තති. එවමිදං බ්‍රහ්මචරියං ඉද්ධං චෙව ඵීතඤ්ච විප්ඵාරිකං[1] බාහුජඤ්ඤං පුථුභූතං යාවදෙව මනුස්සෙහි සුප්පකාසිතන්ති වෙදිතබ්බං. ඉදානි එතෙස්වෙව මඞ්ගලෙසු ඤාණපරිචයපාටවත්ථං අයං ආදිතො පභුති යොජනා, එවමිමෙ ඉධලොකපරලොකලොකුත්තරසුඛකාමා සත්තා බාලජනසෙවනං පහාය පණ්ඩිතෙ නිස්සාය පූජනීයෙ පූජෙන්තා පතිරූපදෙසවාසෙන පුබ්බෙ කතපුඤ්ඤතාය ච කුසලප්පවත්තිසං චොදියමානා, අත්තානං සම්මා පණිධාය බාහුසච්චසිප්පවිනයෙහි අලඞ්කතත්තභාවා, විනයානුරූපං සුභාසිතං භාසමානා, යාව ගිහීභාවං න විජහන්ති තාව මාතාපිතුපට්ඨානෙන පොරාණං ඉණමූලං විසොධයමානා, පුත්තදාරසඞ්ගහෙන නවං ඉණමූලං පයොජයමානා, අනාකුලකම්මන්තතාය ධනධඤ්ඤාදීහි සමිද්ධිං පාපුණන්තා, දානෙන භොගසාරං ධම්මචරියාය ජීවිතසාරඤ්ච ගහෙත්වා, ඤාතිසඞ්ගහෙන සකජනහිතං අනවජ්ජකම්මන්තතාය පරජනහිතඤ්ච කරොන්තා, පාපවිරතියා පරූපඝාතං මජ්ජපානසඤ්ඤමෙන අත්තූපඝාතඤ්ච විවජ්ජෙත්වා, ධම්මෙසු අප්පමාදෙන කුසලපක්ඛං වඩ්ඪෙත්වා වඩ්ඪිත

1. විත්ථාරිකං මු· බු. පා. අ.

කුසලතාය ගිහිබ්‍යඤ්ජනං පහාය[1] පබ්බජිතභාවෙ ඨිතාපි බුද්ධබුද්ධසාවකුපජ්ඣායාචරියාදීසු ගාරවෙන තිබ්බාතෙන ච වත්තසම්පදං ආරාධෙත්වා සන්තුට්ඨියා පච්චයගෙධං විහාය කතඤ්ඤුතාය සප්පුරිසභූමියං ඨත්වා ධම්මසවණෙන චිත්තලීනත්තං පහාය ඛන්තියා සබ්බපරිස්සයෙ අභිභවිත්වා[2] සොවචස්සතාය සත්ථාඵමන්තානං කත්වා සමණදස්සනෙන පටිපත්තිපයොගං පස්සන්තා ධම්මසාකච්ඡාය කඞ්ඛාට්ඨානීයෙසු ධම්මෙසු කඞ්ඛං පටිවිනොදෙත්වා ඉන්ද්‍රියසංවරතපෙන සීලවිසුද්ධිං සමණධම්මබ්‍රහ්මචරියෙන චිත්තවිසුද්ධිං තතො පරා ච චතස්සො විසුද්ධියො සම්පාදෙන්තා ඉමාය අරියසච්චදස්සනපරියොසානං ඤාණදස්සනවිසුද්ධිං පත්වා අරහත්තඵලසඞ්ඛාතං නිබ්බාණං සච්ඡිකරොන්ති, යං සච්ඡිකත්වා සිනෙරුපබ්බතො විය වාතවුට්ඨීහි අට්ඨලොකධම්මෙහි අවිකම්පමානචිත්තා අසොකා විරජා ඛෙමිනො හොන්ති, යෙ ච ඛෙමිනො තෙ සබ්බත්ථ එකෙනාපි[3] අපරාජිතා හොන්ති සබ්බත්ථ ච සොත්ථිං ගච්ඡන්ති. තෙනාහ භගවා "එතාදිසානි කත්වාන සබ්බත්ථමපරාජිතා, සබ්බත්ථ සොත්ථිං ගච්ඡන්ති තං තෙසං මඞ්ගලමුත්තම"න්ති.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය
මහාමඞ්ගලසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

එවං යස්මා මඞ්ගලසුත්තෙන අත්තරක්ඛා අකල්‍යාණකරණකල්‍යාණඅකරණප්පච්චයානඤ්ච ආසවානං පටිඝාතො දස්සිතො, ඉමඤ්ච **රතනසුත්තං** පරරක්ඛං අමනුස්සාදිප්පච්චයානඤ්ච ආසවානං පටිඝාතං සාධෙති, තස්මා තදනන්තරං නික්ඛිත්තං සියාති ඉදං තාවස්ස ඉධ නික්ඛෙපප්පයොජනං. තස්ස කා උප්පත්ති? අතීතෙ කිර වෙසාලියා දුබ්භික්ඛාදයො උපද්දවා උප්පජ්ජිංසු, තෙසං වූපසමනත්ථාය ලිච්ඡවයො රාජගහං ගන්ත්වා යාචිත්වා භගවන්තං වෙසාලිං ආනයිංසු, එවං ආනීතො භගවා තෙසං උපද්දවානං වූපසමනත්ථාය ඉමං සුත්තං අභාසි, අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. පොරාණා පනස්ස වෙසාලිවත්ථුතොප්පභුති උප්පත්තිං වණ්ණයන්ති, සා එවං වෙදිතබ්බා. බාරාණසිරඤ්ඤො කිර අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි ගබ්භො සණ්ඨාසි. සා තං ඤත්වා රඤ්ඤො නිවෙදෙසි. රාජා ගබ්භපරිහාරං අදාසි. සා සම්මාපරිහරියමානගබ්භා ගබ්භපරිපාකකාලෙ විජායනඝරං පාවිසි. පුඤ්ඤවතීනං පච්චූසසමයෙ ගබ්භුට්ඨානං හොති, සා ච තාසං අඤ්ඤතරා, තෙන පච්චූසසමයෙ අලත්තකපටලබන්ධුජීවකපුප්ඵසදිසං මංසපෙසිං විජායි. තතො අඤ්ඤා දෙවියො සුවණ්ණබිම්බසදිසෙ පුත්තෙ විජායන්ති, අග්ගමහෙසී මංසපෙසින්ති රඤ්ඤො පුරතො මම අවණ්ණො උප්පජ්ජෙය්‍යාති චින්තෙත්වා තෙන අවණ්ණභයෙන තං මංසපෙසිං එකස්මිං භාජනෙ

---

1. ඔහාය. මූ. ඛු. පා. අ. 2. අභිභවන්තා මූ. ඛු. ප. අ. 3. එකෙනාපීති කත්ථචි ඌනං

පක්ඛිපිත්වා අඤ්ඤෙන පටිකුජ්ජිත්වා රාජමුද්දිකාය ලඤ්ඡෙත්වා ගඞ්ගාය සොතෙ පක්ඛිපාපෙසි. මනුස්සෙහි ඡඩ්ඩිතමත්තෙ දෙවතා රක්ඛං සංවිදහිංසු. සුවණ්ණපට්ටිකං චෙත්ථ ජාතිහිඞ්ගුලකෙන "බාරාණසි රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා පජා"ති ලිඛිත්වා බන්ධිංසු. තතො තං භාජනං ඌම්මිභයාදීහි අනුපද්දුතං ගඞ්ගාසොතෙන පායාසි. තෙන ච සමයෙන අඤ්ඤතරො තාපසො ගොපාලකුලං නිස්සාය ගඞ්ගාතීරෙ විහරති. සො පාතොව ගඞ්ගං ඔතිණ්ණො තං භාජනං ආගච්ඡන්තං දිස්වා පංසුකූලසඤ්ඤාය අග්ගහෙසි. තතො තත්ථ තං අක්ඛරපට්ටිකං රාජමුද්දිකාය ලඤ්ඡනඤ්ච දිස්වා මුඤ්චිත්වා තං මංසපෙසිං අද්දස, දිස්වා තස්ස එතදහොසි සියා ගබ්භො තථාපිස්ස දුග්ගන්ධපූතිභාවො නත්ථීති අස්සමං නෙත්වා සුද්ධෙ ඔකාසෙ ඨපෙසි. අථ අද්ධමාසච්චයෙන ද්වෙ මංසපෙසියො අහෙසුං. තාපසො දිස්වා සාධුතරං ඨපෙසි. තතො පුන අද්ධමාසච්චයෙන එකමෙකිස්සා පෙසියා හත්ථපාදසීසානමත්ථාය පඤ්චපඤ්චපිළකා අහෙසුං.[1] තාපසො දිස්වා පුන සාධුතරං ඨපෙසි. අථ තතො අද්ධමාසච්චයෙන එකා මංසපෙසි සුවණ්ණබිම්බසදිසො දාරකො ච එකා දාරිකා ච අහොසි. තෙසු තාපසස්ස පුත්තසිනෙහො උප්පජ්ජි. අඞ්ගුට්ඨකතො චස්ස ඛීරං නිබ්බත්ති. තතොප්පභුති ච ඛීරභත්තං ලභති. සො භත්තං භුඤ්ජිත්වා ඛීරං දාරකානං මුඛෙ ආසිඤ්චති. තෙසං උදරං යං යං පවිසති, තං සබ්බං මණිභාජනගතං විය සන්දිස්සති. එවං නිච්ඡවී අහෙසුං. අපරෙ ආහු සිබ්බෙත්වා ඨපිතා විය තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං ලීනා ඡවි අහොසි. එවන්තෙ නිච්ඡවිතාය වා ලීනච්ඡවිතාය වා ලිච්ඡවීති පඤ්ඤායිංසු. තාපසො දාරකෙ පොසෙන්තො උස්සූරෙ ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති, අතිදිවා පටික්කමති, තස්ස තං ව්‍යාපාරං ඤත්වා ගොපාලකා ආහංසු භන්තෙ පබ්බජිතානං දාරකපොසනං පලිබොධො අම්හාකං දාරකෙ දෙථ මයං පොසෙස්සාම තුම්හෙ අත්තනො කම්මං කරොථාති. තාපසො සාධූති පටිස්සුණි. ගොපාලකා දුතියදිවසෙ මග්ගං සමං කත්වා පුප්ඵෙහි ඔකිරිත්වා ධජපතාකා උස්සාපෙත්වා තූරියෙහි වජ්ජමානෙහි අස්සමං ආගතා. තාපසො මහාපුඤ්ඤා දාරකා අප්පමාදෙනෙව වඩ්ඪෙථ, වඩ්ඪෙත්වා ච අඤ්ඤමඤ්ඤං ආවාහවිවාහං කරොථ, පඤ්චගොරසෙන රාජානං තොසෙත්වා භූමිභාග ගහෙත්වා නගරං මාපෙථ, තත්ථ කුමාරං අභිසිඤ්චථාති වත්වා දාරකෙ අදාසි. තෙ සාධූති පටිස්සුණිත්වා දාරකෙ නෙත්වා පොසෙසුං. දාරකා වුද්ධිමන්වාය කීළන්තා විවාදට්ඨානෙසු අඤ්ඤෙ ගොපාලදාරකෙ හත්ථෙනපි පාදෙනපි පහරන්ති, තෙ රොදන්ති, කිස්ස රොදථාති මාතාපිතූහි වුත්තා ඉමෙ නිම්මාතාපිතිකා තාපසපොසිතා අම්හෙ අතීව පහරන්තීති වදන්ති. තතො තෙසං මාතාපිතරො ඉමෙ දාරකා අඤ්ඤෙ දාරකා විහෙඨෙන්ති[2] දුක්ඛාපෙන්ති න ඉමෙ සඞ්ගහෙතබ්බා වජ්ජිතබ්බා ඉමෙති ආහංසු. තතොප්පභුති කිර සො පදෙසො වජ්ජීති වුච්චති තියොජනසතං පරිමාණෙන. අථ තං පදෙසං

1. උට්ඨහිංසු. සුත්තනිපාතට්ඨකථා. 2. විහෙසෙන්තා. සුත්තනි: කථා.

ගොපාලකා රජානං තොසෙත්වා අග්ගහෙසුං. තත්ථෙව නගරං මාපෙත්වා සොළසවස්සුද්දෙසිකං කුමාරං අභිසිඤ්චිත්වා රාජානං අකංසු. තාය චස්ස දාරිකාය සද්ධිං වාරෙය්‍යං කත්වා. කතිකං අකංසු න බාහිරතො දාරිකා ආනෙතබ්බා ඉතො දාරිකා න කස්සචි දාතබ්බාති. තෙසං පඨම සංවාසෙන ද්වෙ දාරකා ජාතා ධීතා ච පුත්තො ච. එවං සොළසක්ඛත්තුං ද්වෙ ද්වෙ ජාතා. තතො තෙසං දාරකානං යථාක්කමං වඩ්ඪන්තානං ආරාමුය්‍යානනිවාසට්ඨානපරිවාරසම්පත්තිං ගහෙතුං අප්පහොන්තං තං නගරං තික්ඛත්තුං ගාවුතන්තරෙන ගාවුතන්තරෙන පාකාරෙන පරික්ඛිපිංසු. තස්ස පුනප්පුන විසාලීකතත්තා වෙසාලීත්වෙව නාමං ජාතං. **ඉදං වෙසාලිවත්ථු**. අයං පන **වෙසාලී** භගවතො උප්පන්නකාලෙ ඉද්ධා වෙපුල්ලප්පත්තා අහොසි. තත්ථ හි රාජූනංයෙව සත්තසහස්සානි සත්ත සතානි සත්ත ච රජානො අහෙසුං. තථා යුවරාජසෙනාපතිභණ්ඩාගාරිකප්පභුතීනං, යථාහ "තෙන ඛො පන සමයෙන වෙසාලී ඉද්ධා චෙව හොති ඵීතා ච බහුජනා ආකිණ්ණමනුස්සා සුභික්ඛා ච සත්ත ච පාසාදසහස්සානි සත්ත ච පාසාදසතානි සත්ත ච පාසාදා සත්ත ච කූටාගාරසහස්සානි සත්ත ච කූටාගාරසතානි සත්ත ච කූටාගාරානි සත්ත ච ආරාමසහස්සානි සත්ත ච ආරාමසතානි සත්ත ච ආරාමා සත්ත ච පොක්ඛරිණීසහස්සානි සත්ත ච පොක්ඛරණීසතානි සත්ත ච පොක්ඛරණියොති"[a] සා අපරෙන සමයෙන දුබ්භික්ඛා අහොසි දුබ්බුට්ඨිකා දුස්සස්සා. පඨමං දුග්ගතමනුස්සා මරන්ති තෙ බහිද්ධා ඡඩ්ඩෙන්ති, මතමනුස්සානං කුණපගන්ධෙන අමනුස්සා නගරං පවිසිංසු, තතො බහුතරා මීයන්ති, තාය පටික්කූලතාය සත්තානං අහිවාතකරොගො උප්පජ්ජි. ඉති තීහි දුබ්භික්ඛඅමනුස්සරොගභයෙහි උපද්දුතාය වෙසාලියා නගරවාසිනො උපසංකමිත්වා රජානමාහංසු මහාරාජ! ඉමස්මිං නගරෙ තිවිධං භයං උප්පන්නං ඉතො පුබ්බෙ යාව සත්තමා රජකුලපරිවට්ටා එවරූපං අනුප්පන්නපුබ්බං, තුම්හාකං මඤ්ඤෙ අධම්මිකත්තෙන එතරහි තං උප්පන්නන්ති. රජා සබ්බෙ සන්ථාගාරෙ සන්නිපාතාපෙත්වා මය්හං අධම්මිකභාවං විචිනථාති ආහ. තෙ සබ්බං පවෙණිං විචිනන්තා න කිඤ්චි අද්දසංසු. තතො රඤ්ඤො දොසං අදිස්වා ඉදං භයං අම්හාකං කථං වූපසමෙය්‍යාති චින්තෙසුං. තත්ථ එකච්චෙ ඡ සත්ථාරෙ අපදිසිංසු, එතෙහි ඔක්කන්තමත්තෙ වූපසම්මතීති. එකච්චෙ ආහංසු බුද්ධො කිර ලොකෙ උප්පන්නො, සො භගවා සබ්බසත්තහිතාය ධම්මං දෙසෙති මහිද්ධිකො මහානුභාවො, තෙන ඔක්කන්තමත්තෙ සබ්බභයානි වූපසමෙය්‍යුන්ති. තෙන තෙ අත්තමනා හුත්වා කහම්පන සො භගවා එතරහි විහරති අම්හෙහි වා පෙසිතෙ අගච්ඡෙය්‍යාති ආහංසු. අථාපරෙ ආහංසු බුද්ධා ච නාම අනුකම්පකා කිස්ස නාගච්ඡෙය්‍යුන්ති. සො පන භගවා එතරහි රජගහෙ විහරති, රජා ච නං බිම්බිසාරො උපට්ඨහති, කදාචි සො ආගන්තුං න දදෙය්‍යාති. තෙන හි රජානං සඤ්ඤාපෙත්වා ආනෙස්සාමාති ද්වෙ ලිච්ඡවිරජානො මහතා බලකායෙන පහූතං

a. මහාවග්ගපාළි. චීවරක්ඛන්ධක. 345.

පණ්ණාකාරං දත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං පෙසෙසුං බිම්බිසාරං සඤ්ඤා පෙත්වා භගවන්තං ආනෙථාති. තෙ ගන්ත්වා රඤ්ඤො පණ්ණාකාරං දත්වා තං පවත්තිං නිවෙදෙත්වා මහාරාජ! භගවන්තං අම්හාකං නගරං පෙසෙහීති ආහංසු. රාජා න සම්පටිච්ඡි, තුම්හෙ යෙව ජානාථාති ආහ. තෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එවමාහංසු භන්තෙ අම්හාකං නගරෙ තීණි භයානි උප්පන්නානි, සචෙ භගවා ආගච්ඡෙය්‍ය සොත්ථි නො භවෙය්‍යාති. භගවා ආවජ්ජෙත්වා වෙසාලියං රතනසුත්තෙ වුත්තෙ සා රක්ඛා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙ ඵරිස්සති. සුත්තපරියොසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො භවිස්සතීති අධිවාසෙසි. අථ ඛො රාජා බිම්බිසාරො භගවතො අධිවාසනං විදිත්වා භගවතා වෙසාලිගමනං අධිවාසිතන්ති නගරෙ ඝොසනං කාරාපෙත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා ආහ කිම්භන්තෙ සම්පටිච්ඡිත්ථ වෙසාලිගමනන්ති? ආම මහාරාජාති. තෙන හි භන්තෙ තාව ආගමෙථ යාව මග්ගං පටියාදෙමීති. අථ ඛො රාජා බිම්බිසාරො රාජගහස්ස ච ගඞ්ගාය ච අන්තරා පඤ්චයොජනං භූමිං සමං කත්වා යොජනෙ යොජනෙ විහාරං මාපෙත්වා භගවතො ගමනකාලං පටිවෙදෙසි. භගවා පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි පරිවුතො පායාසි. රාජා පඤ්චයොජනං මග්ගං පඤ්චවණ්ණෙහි පුප්ඵෙහි ජාණුමත්තං ඔකිරාපෙත්වා ධජපතාකා පුණ්ණඝට කදලිආදීනි උස්සාපෙත්වා භගවතො ද්වෙ සෙතච්ඡත්තානි එකමෙකස්ස ච භික්ඛුස්ස එකමෙකං උක්ඛිපාපෙත්වා සද්ධිං අත්තනො පරිවාරෙන පුප්ඵගන්ධාදීහි පූජං කරොන්තො එකෙකස්මිං විහාරෙ භගවන්තං වසාපෙත්වා මහාදානානි දත්වා පඤ්චහි දිවසෙහි ගඞ්ගාතීරං නෙත්වා[1] තත්ථ සබ්බාලඞ්කාරෙහි නාවං අලඞ්කරොන්තො වෙසාලිකානං ලෙඛං[2] පෙසෙසි "ආගතො භගවා මග්ගං පටියාදෙත්වා සබ්බෙ භගවතො පච්චුග්ගමනං කරොථා"ති. තෙ දිගුණං පූජං කරිස්සාමාති වෙසාලියා ච ගඞ්ගාය ච අන්තරා තියොජනං භූමිං සමං කත්වා භගවතො චත්තාරි එකමෙකස්ස ච භික්ඛුස්ස ද්වෙ ද්වෙ සෙතච්ඡත්තානි සජ්ජෙත්වා පූජං කුරුමානා ගඞ්ගාතීරෙ[3] ආගන්ත්වා අට්ඨංසු. බිම්බිසාරො ද්වෙ නාවායො සඞ්ඝාටෙත්වා මණ්ඩපං කත්වා පුප්ඵදාමාදීහි අලඞ්කරිත්වා තත්ථ සබ්බ රතනමයං බුද්ධාසනං පඤ්ඤපෙසි. භගවා තස්මිං නිසීදි. පඤ්චසතා භික්ඛූපි නාවං අභිරුහිත්වා යථානුරූපං නිසීදිංසු. රාජා භගවන්තං අනුගච්ඡන්තො ගලප්පමාණං උදකං ඔගාහෙත්වා[4] යාව භන්තෙ භගවා ආගච්ඡති, තාවාහං ඉධෙව ගඞ්ගාතීරෙ වසිස්සාමීති වත්වා නිවත්තො. උපරි දෙවතා යාව අකනිට්ඨභවනං පූජමකංසු. හෙට්ඨාගඞ්ගා නිවාසිනො කම්බලස්සතරාදයො ච නාගරාජානො[5] පූජමකංසු. එවං මහතියා පූජාය භගවා යොජනමත්තං අද්ධානං ගඞ්ගාය ගන්ත්වා වෙසාලිකානං සීමන්තරං පවිට්ඨො. තතො ලිච්ඡවිරාජානො බිම්බිසාරෙන කතපූජාය

1. නෙසි. සී. III
2. සාසනං. මු. බු. පා. අ.
3. ගඞ්ගාතීරං. සී. I. & III.
4. ඔරොහිත්වා. සී. III.
5. නාගා. සී. I. & II.

දිගුණං කරොන්තා ගලප්පමාණෙ උදකෙ භගවන්තං පච්චුග්ගච්ඡිංසු. තෙනෙව ච ඛණෙන තෙන මුහුත්තෙන විජ්ජුප්පභාවිනද්ධන්ධකාරවිසටකූටො ගලගලායන්තො චතූසු දිසාසු මහාමෙඝො උට්ඨහි.[1] අථ භගවතා පඨමපාදෙ ගඞ්ගාතීරෙ නික්ඛිත්තමත්තෙ පොක්ඛරවස්සං වස්සි. යෙ තෙමෙතුකාමා තෙ එව තෙමෙන්ති, අතෙමෙතුකාමා න තෙමෙන්ති, සබ්බත්ථ ජාණුමත්තං ඌරුමත්තං කටිමත්තං ගලප්පමාණං උදකං වහති, සබ්බකුණපානි උදකෙන ගඞ්ගං පවෙසිතානි, පරිසුද්ධො භූමිභාගො අහොසි. ලිච්ඡවිරාජානො භගවන්තං අන්තරා යොජනෙ යොජනෙ වාසෙත්වා මහාදානානි දත්වා තීහි දිවසෙහි දිගුණං පූජං කරොන්තා වෙසාලිං නයිංසු. වෙසාලිං සම්පත්තෙ භගවති සක්කො දෙවානමින්දො දෙවසඞ්ඝපුරක්ඛතො ආගඤ්ඡි. මහෙසක්ඛානං දෙවානං සන්නිපාතෙන අමනුස්සා යෙභුය්‍යෙන පලායිංසු. භගවා නගරද්වාරෙ ඨත්වා ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි ඉමං ආනන්ද රතනසුත්තං උග්ගහෙත්වා බලිකම්මූපකරණානි ගාහාපෙත්වා[2] ලිච්ඡවිරාජකුමාරෙහි සද්ධිං වෙසාලියා තීසු පාකාරන්තරෙසු විචරන්තො පරිත්තං කරොහීති රතනසුත්තං අභාසි. එවං විත්ථාරෙන වෙසාලිවත්ථුතො පභුති පොරාණා පනස්ස උප්පත්තිං වණ්ණයන්ති. එවං භගවතො වෙසාලිං අනුප්පත්තදිවසෙයෙව වෙසාලිනගරද්වාරෙ තෙසං උපද්දවානං පටිඝාතත්ථාය වුත්තමිදං රතනසුත්තං උග්ගහෙත්වා ආයස්මා ආනන්දො පරිත්තත්ථාය භාසමානො භගවතො පත්තෙන උදකං ආදාය සබ්බනගරං අබ්භුක්කිරන්තො අනුවිචරි. යං කිඤ්චීති වුත්තමත්තෙ යෙව ච ථෙරෙන යෙ පුබ්බෙ අපලාතා සඞ්කාරකූටභිත්තිප්පදෙසාදිනිස්සිතා අමනුස්සා තෙ චතූහි ද්වාරෙහි පලායිංසු, ද්වාරානි අනොකාසානි අහෙසුං, තතො එකද්වාරෙ ඔකාසං අලභමානා පාකාරං භින්දිත්වා පලාතා. අමනුස්සෙසු ගතමත්තෙසු මනුස්සානං ගත්තෙසු රොගො වූපසන්තො. තෙ නික්ඛමිත්වා සබ්බගන්ධපුප්ඵාදීහි ථෙරං පූජෙසුං. මහාජනො නගරමජ්ඣෙ සන්ථාගාරං සබ්බගන්ධෙහි ලිම්පිත්වා විතානං කත්වා සබ්බාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා තත්ථ බුද්ධාසනං පඤ්ඤපෙත්වා භගවන්තං ආනෙසි. භගවා සන්ථාගාරං පවිසිත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. භික්ඛුසඞ්ඝොපි ඛො රාජානො මනුස්සා ච පතිරූපෙ ඔකාසෙ නිසීදිංසු. සක්කොපි දෙවානමින්දො ද්වීසු දෙවලොකෙසු දෙවපරිසාය සද්ධිං නිසීදි අඤ්ඤෙ ච දෙවා. ආනන්දත්ථෙරොපි සබ්බං වෙසාලිං අනුවිචරන්තො රක්ඛං කත්වා වෙසාලිනගරවාසීහි සද්ධිං ආගන්ත්වා එකමන්තං නිසීදි. තත්ථ භගවා සබ්බෙසං තදෙව රතනසුත්තං අභාසීති. එත්තාවතා ච යා සා **යෙන වුත්තං යදා යත්ථ යස්මා චෙතන්ති** ඉමං නයං පකාසයිත්වා මාතිකා නික්ඛිත්තා, සා සබ්බප්පකාරෙන විත්ථාරිතා හොති. ඉදානි එතස්ස **කරිස්සාමත්ථවණ්ණනන්ති** වුත්තත්තා අත්ථවණ්ණනා ආරබ්භතෙ. අපරෙ පන වදන්ති ආදිතො පඤ්චගාථා භගවතා වුත්තා සෙසා පරිත්තකරණසමයෙ ආනන්දත්ථෙරෙනාති,

1. වුට්ඨාසි. සුත්තනි: කථා. 2. ගහෙත්වා. මු. බු. පා. අ.

යථා වා තථා වා හොතු කිං නො ඉමාය පරික්ඛාය සබ්බථාපි එතස්ස රතනසුත්තස්ස කරිස්සාමත්ථවණ්ණනං-**යානීධ භූතානීති** පඨම ගාථා-තත්ථ **යානීති** යානි යාදිසානි අප්පෙසක්ඛානි වා මහෙසක්ඛානි වා, **ඉධා**ති ඉමස්මිං පදෙසෙ, තස්මිං ඛණෙ සන්නිපාතිතට්ඨානං සන්ධායාහ. **භූතානීති** කිඤ්චාපි භූතසද්දො "භූතස්මිං පාචිත්තිය"න්ති එවමාදිසු[a] විජ්ජමානෙ "භූතමිදන්ති භික්ඛවෙ සමනුපස්සථා"ති එවමාදිසු ඛන්ධපඤ්චකෙ "චත්තාරො ඛො භික්ඛු මහාභූතා හෙතූ"ති[b] එවමාදිසු චතුබ්බිධ පථවිධාත්වාදිරූපෙ "යො ච කාලඝසො භූතො"ති[c] එවමාදිසු ඛීණාසවෙ "සබ්බෙව නික්ඛිපිස්සන්ති භූතා ලොකෙ සමුස්සය"න්ති එවමාදිසු[d] සබ්බසත්තෙ "භූතගාමපාතව්‍යතායා"ති එවමාදිසු[e] රුක්ඛාදිකෙ "භූතං භූතතො සඤ්ජානාතී"ති[f] එවමාදිසු චාතුම්මහාරාජිකානං හෙට්ඨාසත්තකායං උපාදාය වත්තති, ඉධ පන අවිසෙසතො අමනුස්සෙසු දට්ඨබ්බො. **සමාගතානීති** සන්නිපතිතානි, **භුම්මානීති** භූමියං නිබ්බත්තානි වා ඉති විකප්පනෙ, තෙන යානීධ භුම්මානි වා භූතානි සමාගතානීති ඉමමෙකං විකප්පං කත්වා පුන දුතියං විකප්පං කාතුං **යානි ච අන්තලික්ඛෙ**ති ආහ. අන්තලික්ඛෙ වා යානි භූතානි නිබ්බත්තානි තානි සබ්බානි ඉධ සමාගතානීති අත්ථො. එත්ථ ච යාමතො යාව අකනිට්ඨං තාව නිබ්බත්තානි භූතානි ආකාසෙ පාතුභූතවිමානෙසු නිබ්බත්තත්තා අන්තලික්ඛෙ භූතානීති වෙදිතබ්බානි. තතො හෙට්ඨා සිනෙරුපබ්බතොප්පභූති[1] යාව භූමියං රුක්ඛලතාදිසු අධිවත්ථානි පථවියං ච නිබ්බත්තානි භූතානි තානි සබ්බානි භූමියං භූමිපටිබද්ධෙසු ච රුක්ඛලතාපබ්බතාදිසු නිබ්බත්තත්තා භුම්මානි භූතානීති වෙදිතබ්බානි. එවං භගවා සබ්බානෙව අමනුස්සභූතානි භුම්මානි වා යානි ච අන්තලික්ඛෙති ද්වීහි පදෙහි විකප්පෙත්වා පුන එකෙන පදෙන පරිග්ගහෙත්වා[2] **සබ්බෙව භූතා සුමනා භවන්තූ**ති ආහ. **සබ්බෙ**ති අනවසෙසා, **එවා**ති අවධාරණෙ, එකම්පි අනපනෙත්වාති අධිප්පායො. **භූතා**ති අමනුස්සා, **සුමනා භවන්තූ**ති සුඛිතමනා පීතිසොමනස්සජාතා භවන්තු, **අථොපී**ති කිච්චන්තරසන්නියොජනත්ථං වාක්‍යොපාදානෙ නිපාතද්වයං, **සක්කච්ච සුණන්තු භාසිත**න්ති අට්ඨිං කත්වා මනසිකත්වා සබ්බං චෙතසො සමන්නාහරිත්වා දිබ්බසම්පත්ති ලොකුත්තරසුඛාවහං මම දෙසනං සුණන්තු. එවමෙත්ථ භගවා **යානීධ භූතානි සමාගතානී**ති අනියාමිතවචනෙන භූතානි පරිග්ගහෙත්වා පුන **භුම්මානි වා යානි ච අන්තලික්ඛෙ**ති ද්විධා විකප්පෙත්වා තතො **සබ්බෙව භූතා**ති පුන එකජ්ඣං කත්වා **සුමනා භවන්තූ**ති ඉමිනා වචනෙන ආසයසම්පත්තියං නියොජෙන්තො **සක්කච්ච සුණන්තු භාසිත**න්ති පයොගසම්පත්තියං තථා යොනිසො මනසිකාරසම්පත්තියං

a. පාචිත්තියපාළි-මුසාවාදවග්ග.
b. මජ්ඣිමනිකාය-මහාපුණ්ණමාසසුත්ත.
c. මූලපරියායජාතක.
d. බ්‍රහ්මසංයුත්ත.
e. පාචිත්තියපාළි. භූතගාමවග්ග.
f. මජ්ඣිමනිකාය. මූලපරියායසුත්ත.
1. සිනෙරුතොප්පභූති. මු. බු. පා අ.
2. දස්සෙතුං. ඉති කත්ථචි අධිකං.

පරතොඝොසසම්පත්තියඤ්ච තථා අත්තසම්මාපණිධි සප්පුරිසූපනිස්සය[1] සම්පත්තීසු සමාධිපඤ්ඤාහෙතුසම්පත්තීසු ච නියොජෙන්තො ගාථං සමාපෙසි. **තස්මා හි භූතා**ති දුතියගාථා–තත්ථ **තස්මා**ති කාරණවචනං, **භූතා**ති ආමන්තනවචනං, **නිසාමෙථා**ති සුණාථ, **සබ්බෙ**ති අනවසෙසා, කිං වුත්තං හොති? යස්මා තුම්හෙ දිබ්බට්ඨානානි තත්ථ උපභොග පරිභොගසම්පදඤ්ච පහාය ධම්මසවණත්ථං ඉධ සමාගතා න නටනච්චනාදි දස්සනත්ථං, තස්මා හි භූතා නිසාමෙථ සබ්බෙති, අථවා සුමනා භවන්තු සක්කච්ච **සුණන්තූ**ති වචනෙන තෙසං සුමනභාවං සක්කච්ච සොතු කම්‍යතඤ්ච දිස්වා ආහ යස්මා තුම්හෙ සුමනභාවෙන අත්තසම්මාපණිධි යොනිසොමනසිකාරාසයසුද්ධිහි සක්කච්ච සොතුකම්‍යතාය සප්පුරිසූප නිස්සය[1] පරතොඝොසපදට්ඨානතා[2] පයොගසුද්ධිහි ච යුත්තා, තස්මා හි භූතා නිසාමෙථ සබ්බෙති, අථවා යං පුරිමගාථාය අන්තෙ භාසිතන්ති වුත්තං, තං කාරණභාවෙන අපදිසන්තො ආහ යස්මා මම භාසිතං නාම අතිදුල්ලභං සබ්බඅක්ඛණපරිවජ්ජිතස්ස ඛණස්ස දුල්ලභත්තා අනෙකානි සංඛ්‍යා පඤ්ඤාකරුණාගුණෙන පවත්තත්තා, තඤ්චාහං වත්තුකාමො සුණන්තු භාසිතන්ති අවොච තස්මා හි භූතා නිසාමෙථ සබ්බෙති ඉදං ඉමිනා ගාථාපදෙන වුත්තංහොති. එවමෙතං කාරණං නිරූපෙන්තො අත්තනො භාසිත[3] නිසාමනෙ නියොජෙත්වා නිසාමෙතබ්බං වත්තුමා රද්ධො **මෙත්තං කරොථ මානුසියා පජායා**ති. තස්සත්ථො :–යාචායං තීහි උපද්දවෙහි උපද්දුතා මානුසී පජා තස්සා මානුසියා පජාය මිත්තභාවං හිතජ්ඣාසයතං පච්චුපට්ඨාපෙථාති, කෙචි පන **මානුසිය**න්ති පඨන්ති, තං භුම්මත්ථාසම්භවා න යුජ්ජති. යම්පිවණ්ණෙන්ති අත්ථං වණ්ණයන්ති, සොපි න යුජ්ජති. අධිප්පායො පනෙත්ථ නාහං බුද්ධොති ඉස්සරිය බලෙන වදාමි, අපි ච පන තුම්හාකඤ්ච ඉමිස්සාය ච මානුසියා පජාය හිතත්ථං වදාමි **මෙත්තං කරොථ මානුසියා පජායා**ති. එත්ථච

"යෙ සත්තසණ්ඩං පඨවිං විජෙත්වා
රාජිසයො යජමානානුපරියගා
අස්සමෙධං පුරිසමෙධං
සම්මාපාසං වාජපෙය්‍යං නිරග්ගලං.

මෙත්තස්ස චිත්තස්ස සුභාවිතස්ස,
කලම්පි තෙ නානුභවන්ති සොළසිං.

එකම්පි චෙ පාණ මදුට්ඨචිත්තො
මෙත්තායති කුසලී තෙන හොති,
සබ්බෙච පාණෙ මනසානුකම්පී
පහූත මරියො පකරොති පුඤ්ඤ"න්ති.[a]

---

1. සප්පුරිසූපසය-මු. බු. පං. අ.
2. පදට්ඨානතො-මු. බු. පං. අ.
3. අත්තභාසිත. සී. I & III.
a. අඞ්ගුත්තර-මෙත්තාවග්ග.

එවමාදීනං සුත්තානං එකාදසානිසංසානඤ්ච වසෙන යෙ මෙත්තං කරොන්ති තෙසං මෙත්තා හිතාති වෙදිතබ්බා. "දෙවතානුකම්පිතො පොසො සදා භද්‍රානි පස්සතී"ති එවමාදීනං වසෙන යෙසු කරීයති තෙසම්පි හිතාති වෙදිතබ්බා. එවං උභයෙසං හිතභාවං දස්සෙන්තො **මෙත්තං කරොථ මානුසියා පජායා**ති වත්වා ඉදානි උපකාරම්පි දස්සෙන්තො ආහ **දිවා ච රත්තො ච හරන්ති යෙ බලිං තස්මා හි නෙ රක්ඛථ අප්පමත්තා**ති. තස්සත්ථො. යෙ මනුස්සා චිත්තකම්මකට්ඨකම්මාදීහි දෙවතා කත්වා චෙතියරුක්ඛාදීනි ච උපසඞ්කමිත්වා දෙවතා උද්දිස්ස දිවා බලිං කරොන්ති, දීපපූජඤ්ච කාළපක්ඛාදිසු රත්තිං බලිං කරොන්ති, සලාකභත්තාදීනි වා දත්වා ආරක්ඛදෙවතා උපාදාය යාව බ්‍රහ්මදෙවානං පත්තිදානනීය්‍යාතනෙන දිවා බලිං කරොන්ති, ඡත්තාරොපනදීපමාලාය සබ්බරත්තිකධම්මසවණාදීනි කාරෙත්වා පත්තිදාននීය්‍යාතනෙන ච රත්තිං බලිං කරොන්ති, තෙ කථං න රක්ඛිතබ්බා; යතො එවං දිවා ච රත්තො ච තුම්හෙ උද්දිස්ස යෙ බලිං කරොන්ති, **තස්මා හි නෙ රක්ඛථ** තස්මා බලිකම්මකාරණා පි තෙ මනුස්සෙ රක්ඛථ ගොපයථ අහිතං තෙසං අපනෙථ හිතං උපනෙථ අප්පමත්තා හුත්වා තං කතඤ්ඤුභාවං හදයෙ කත්වා නිච්ච මනුස්සරන්තාති. එවං දෙවතාසු මනුස්සානං උපකාරභාවං දස්සෙත්වා තෙසං උපද්දවවූපසමනත්ථං බුද්ධාදිගුණප්පකාසනෙන ච දෙවමනුස්සානං ධම්මසවණත්ථං **යං කිඤ්චි විත්ත**න්ති ආදිනා නයෙන සච්චවචනං පයුඤ්ජිතුමාරද්ධො. තත්ථ **යං කිඤ්චී**ති අනියාමිතවසෙන අනවසෙසං පරියාදියති, යං කිඤ්චි තත්ථ තත්ථ වොහාරූපගං. **විත්ත**න්ති ධනං, තඤ්හි විත්තිං ජනෙතීති විත්තං. **ඉධ වා**ති මනුස්සලොකං නිද්දිසති, **හුරං වා**ති තතො පරං අවසෙසලොකං, තෙන ච ඨපෙත්වා මනුස්සෙ සබ්බලොකගහණෙ පත්තෙ **සග්ගෙසු වා**ති පරතො වුත්තත්තා ඨපෙත්වා මනුස්සෙ ච සග්ගෙ ච අවසෙසානං නාගසුපණ්ණාදීනං ගහණං වෙදිතබ්බං. එවං ඉමෙහි තීහි පදෙහි යං මනුස්සානං වොහාරූපගං අලඞ්කාරපරිභොගූපගඤ්ච ජාතරූපරජතමුත්තාමණිවෙළුරියපවාළලොහිතඞ්කමසාරගල්ලාදිකං, යඤ්ච මුත්තාමණිවාලුකත්ථතාය භූමියං රතනමයවිමානෙසු අනෙකයොජනසතවිත්ථතෙසු භවනෙසු උප්පන්නානං නාගසුපණ්ණාදීනං විත්තං, තං වා නිද්දිට්ඨං හොති. **සග්ගෙසු වා**ති කාමාවචරරූපාවචරදෙවලොකෙසු, තෙහි සොභනෙන කම්මෙන ඉරීයන්ති ගම්මන්තීති සග්ගා, සුට්ඨු අග්ගාතිපි සග්ගා. **ය**න්ති යං සස්සාමිකං වා අස්සාමිකං වා, **රතන**න්ති රතිං නයති වහති ජනයති වඩ්ඪෙතීති රතනං, යං කිඤ්චි චිත්තීකතං මහග්ඝඤ්ච අතුලං දුල්ලභදස්සනං අනොම සත්තපරිභොගඤ්ච තස්සෙතං අධිවචනං. යථාහ :-

"චිත්තීකතං මහග්ඝඤ්ච අතුලං දුල්ලභදස්සනං,
අනොමසත්තපරිභොගං රතනං තෙන වුච්චතී"ති.

පණීතන්ති උත්තමං සෙට්ඨං අතප්පකං. එවං ඉමිනා ගාථාපදෙන යං සග්ගෙසු අනෙකයොජනසතප්පමාණසබ්බරතනමයවිමානෙසු සුධම්මවෙජයන්තප්පභුතීසු සසාමිකං, යඤ්ච බුද්ධුප්පාදවිරහෙ අපායමෙව පරිපූරෙන්තෙසු සත්තෙසු සුඤ්ඤවිමානපටිබද්ධං අසාමිකං, යං වා පනඤ්ඤම්පි පථවිමහාසමුද්දහිමවන්තාදිනිස්සිතමස්සාමිකං රතනං, තං නිද්දිට්ඨං හොති. **න නො සමං අත්ථි තථාගතෙනා**ති **න** ඉති පටිසෙධෙ, **නො** ඉති අවධාරණෙ, **සම**න්ති තුල්‍යං, **අත්ථී**ති විජ්ජති, **තථාගතෙනා**ති බුද්ධෙන. කිං වුත්තං හොති? යං එතං විත්තඤ්ච රතනඤ්ච පකාසිතං, එත්ථ එකම්පි බුද්ධරතනෙන සදිසං රතනං නෙවත්ථි, යම්පි හි තං චිත්තීකතට්ඨෙන රතනං, සෙය්‍යථීදං රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස චක්කරතනං මණිරතනඤ්ච, යස්මිං හි උප්පන්නෙ මහාජනො න අඤ්ඤත්ථ චිත්තීකාරං කරොති, න කොචි පුප්ඵගන්ධාදීනි ගහෙත්වා යක්ඛට්ඨානං වා භූතට්ඨානං වා ගච්ඡති, සබ්බොපි ජනො චක්කරතනමණිරතනමෙව චිත්තීකරොති පූජෙති තං තං වරං පත්ථෙති, පත්ථිතපත්ථිතං චස්ස එකච්චං සමිජ්ඣති, තම්පි රතනං බුද්ධරතනෙන සමං නත්ථි. යදි හි චිත්තීකතට්ඨෙන රතනං, තථාගතොව රතනං; තථාගතෙ හි උප්පන්නෙ යෙ කෙචි මහෙසක්ඛා දෙවමනුස්සා න තෙ අඤ්ඤත්‍ර චිත්තීකාරං කරොන්ති, න කඤ්චි අඤ්ඤං පූජෙන්ති, තථා හි බ්‍රහ්මා සහම්පති සිනෙරුමත්තෙන රතනදාමෙන තථාගතං පූජෙසි, යථාබලඤ්ච අඤ්ඤෙ දෙවා මනුස්සා ච බිම්බිසාරකොසලරාජඅනාථපිණ්ඩිකාදයො, පරිනිබ්බුතම්පි භගවන්තං උද්දිස්ස ඡන්නවුතිකොටිධනං විස්සජ්ජෙත්වා අසොකමහාරාජා සකලජම්බුදීපෙ චතුරාසීතිවිහාරසහස්සානි පතිට්ඨපෙසි, කො පන වාදො අඤ්ඤෙසං චිත්තීකාරානං, අපි ච කස්ස අඤ්ඤස්ස පරිනිබ්බුතස්සාපි ජාතිබොධිධම්මචක්කප්පවත්තනපරිනිබ්බානට්ඨානානි පටිමාචෙතියාදීනි වා උද්දිස්ස එවං චිත්තීකාරගරුකාරො වත්තති යථා භගවතො. එවං චිත්තීකතට්ඨෙනාපි තථාගතසමං රතනං නත්ථි. තථා යම්පි තං මහග්ඝට්ඨෙන රතනං සෙය්‍යථාපි කාසිකං වත්ථං, යථාහ:–"ජිණ්ණම්පි භික්ඛවෙ කාසිකං වත්ථං වණ්ණවන්තඤ්චෙව හොති සුඛසම්ඵස්සඤ්ච මහග්ඝඤ්චා"ති[a] තම්පි බුද්ධරතනෙන සමං නත්ථි. යදිපි මහග්ඝට්ඨෙන රතනං, තථාගතොව රතනං, තථාගතො හි යෙසං පංසුකූලම්පි පතිගණ්හාති, තෙසං තං හොති මහප්ඵලං මහානිසංසං, සෙය්‍යථාපි අසොකස්ස රඤ්ඤො ඉදමස්ස මහග්ඝතාය. එවං මහග්ඝතාවචනෙ චෙත්ථ දෙසාභාවසාධකං ඉදං සුත්තපදං වෙදිතබ්බං:–"යෙසං ඛොපන පතිගණ්හාති චීවර–පෙ–පරික්ඛාරං තෙසං තං හොති මහප්ඵලං මහානිසංසං ඉදමස්ස මහග්ඝතාය වදාමි සෙය්‍යථාපි තං භික්ඛවෙ කාසිකං වත්ථං මහග්ඝං තදූපමාහං භික්ඛවෙ ඉමං පුග්ගලං වදාමී"ති. එවං මහග්ඝට්ඨෙනාපි තථාගතසමං රතනං නත්ථි. තථා යම්පි තං අතුලට්ඨෙන රතනං, සෙය්‍යථීදං රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස චක්කරතනං උප්පජ්ජති ඉන්දනීලමණිනාභි සත්තරතනමයසහස්සාරං පවාළනෙමි රත්තසුවණ්ණසන්ධි, යස්ස දසන්නං දසන්නං

---

a. ජ. අඞ්ගුත්තර–ලොණඵලවග්ග.

අරානං උපරි එකං මුද්ධාරං හොති වාතං ගාහෙත්වා සද්දකරණත්ථං යෙන කතො සද්දො සුකුසලප්පතාළිතපඤ්චඞ්ගිකතුරියසද්දො විය හොති; යස්ස නාභියා උභොහි පස්සෙහි සීහමුඛානි හොන්ති, අබ්භන්තරං සකටචක්කස්සෙව සුසිරං, තස්ස කත්තා වා කාරෙතා වා නත්ථි, කම්මප්පච්චයෙන උතුනා[1] සමුට්ඨාති, යං රාජා දසවිධං චක්කවත්තිවත්තං පූරෙත්වා තදහුපොසථෙ පණ්ණරසෙ පුණ්ණමදිවසෙ සීසං නහාතො උපොසථිකො උපරිපාසාදවරගතො සීලානි සොධෙන්තො[2] නිසින්නො පුණ්ණචන්දං විය සූරියං විය ච උට්ඨෙන්තං පස්සති, යස්ස ද්වාදසයොජනතො සද්දො සූයති, යොජනතො වණ්ණො දිස්සති, යං මහාජනෙන දුතියො මඤ්ඤෙ චන්දො වා සූරියො වා උට්ඨිතොති අතිවිය කොතුහලජාතෙන දිස්සමානං නගරස්ස උපරි ආගන්ත්වා රඤ්ඤො අන්තෙපුරස්ස පාචීනපස්සෙ නාතිඋච්චනීචං හුත්වා මහාජනස්ස ගන්ධපුප්ඵාදීහි පූජෙතුං යුත්තට්ඨානෙ අක්ඛාහතං විය තිට්ඨති. තදෙව අනුබන්ධමානං හත්ථිරතනං උප්පජ්ජති සබ්බසෙතො රත්තපාදො සත්තප්පතිට්ඨිතො[3] ඉද්ධිමා වෙහාසඞ්ගමො උපොසථකුලා වා ඡද්දන්තකුලා වා ආගච්ඡති. උපොසථකුලා ආගච්ඡන්තො හි සබ්බජෙට්ඨකො ආගච්ඡති ඡද්දන්තකුලා සබ්බකනිට්ඨො සික්ඛිතසික්ඛො දමථූපෙතො. සො ද්වාදසයොජනං පරිසං ගහෙත්වා සකලජම්බුදීපං අනුසංයායිත්වා පුරෙ පාතරාසමෙව සකරාජධානිං ආගච්ඡති. තම්පි අනුබන්ධමානං අස්සරතනං උප්පජ්ජති සබ්බසෙතො රත්තපාදො කාකසීසො මුඤ්ජකෙසො වලාහකඅස්සරාජකුලා ආගච්ඡති, සෙසමෙත්ථ හත්ථිරතනසදිසමෙව. තම්පි අනුබන්ධමානං මණිරතනං උප්පජ්ජති. සො හොති මණි වෙළුරියො සුභො ජාතිමා අට්ඨංසො සුපරිකම්මකතො ආයාමතො චක්කනාභිසදිසො වෙපුල්ලපබ්බතා ආගච්ඡති. සො චතුරඞ්ගසමන්නාගතෙපි අන්ධකාරෙ රඤ්ඤො ධජග්ගං ගතො[4] යොජනං ඔභාසෙති, යස්සොභාසෙන මනුස්සා දිවාති මඤ්ඤමානා කම්මන්තෙ පයොජෙන්ති, අන්තමසො කුන්ථකිපිල්ලිකං උපාදාය පස්සන්ති. තම්පි අනුබන්ධමානං ඉත්ථිරතනං උප්පජ්ජති පකතිඅග්ගමහෙසී වා හොති උත්තරකුරුතො වා ආගච්ඡති මද්දරාජකුලතො වා අතිදීඝතාදිඡදොසවිවජ්ජිතා අතික්කන්තා මානුසං වණ්ණං අප්පත්තා දිබ්බං වණ්ණං, යස්සා රඤ්ඤො සීතකාලෙ උණ්හානි ගත්තානි හොන්ති උණ්හකාලෙ සීතානි, සතධා පොථිතතූලපිචුනො විය සම්ඵස්සො හොති, කායතො චන්දනගන්ධො වායති මුඛතො උප්පලගන්ධො, පුබ්බුට්ඨායිතාදිඅනෙකගුණසමන්නාගතා ච හොති. තම්පි අනුබන්ධමානං ගහපතිරතනං උප්පජ්ජති රඤ්ඤො පකතිකම්මකරො සෙට්ඨි, යස්ස චක්කරතනෙ උප්පන්නමත්තෙන දිබ්බං චක්ඛුං පාතුභවති, යෙන සමන්තතො යොජනමත්තෙ නිධිං පස්සති සස්සාමිකම්පි අස්සාමිකම්පි;

---

1. උතුතො-සුත්ත නි: කථා.
2. සීලං විසොධෙන්තො-සී. II.
3. සත්තප්පතිට්ඨො-සුත්ත නි: කථා.
4. ධජග්ගතො-සුත්ත නි: කථා.

a. දීඝනිකාය-මහාසුදස්සනසුත්ත.

සො රාජානං උපසඞ්කමිත්වා පවාරෙති අප්පොස්සුක්කො ත්වං දෙව හොහි අහං තෙ ධනෙන ධනකරණීයං කරිස්සාමීති තම්පි අනුබන්ධමානං පරිණායකරතනං උප්පජ්ජති රඤ්ඤො පකතිජෙට්ඨපුත්තො, චක්කරතනෙ උප්පන්නමත්තෙන අතිරෙකපඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියෙන සමන්නාගතො හොති. ද්වාදසයොජනාය පරිසාය චෙතසා චිත්තං පරිජානිත්වා නිග්ගහපග්ගහකරණසමත්ථො[1] හොති. සො රාජානං උපසඞ්කමිත්වා පවාරෙති අප්පොස්සුක්කො ත්වං දෙව හොහි. අහං තෙ දෙව රජ්ජං අනුසාසිස්සාමීති.[a] යං වා පනඤ්ඤම්පි එවරූපං අතුලට්ඨෙන රතනං, යස්ස න සක්කා තුලයිත්වා තීරයිත්වා අග්ඝං කාතුං සතසහස්සං වා අග්ඝති කොටිං වාති. තත්ථ එකරතනම්පි බුද්ධරතනෙන සමං නත්ථි. යදි හි අතුලට්ඨෙන රතනං තථාගතොව රතනං, තථාගතො හි න සක්කා සීලතො වා සමාධිතො වා පඤ්ඤාදීනං වා අඤ්ඤතරතො කෙනචි තුලයිත්වා තීරයිත්වා එත්තකගුණො ඉමිනා සමො වා සප්පටිභාගො වාති පරිච්ඡින්දිතුං; එවං අතුලට්ඨෙනාපි තථාගතසමං රතනං නත්ථි. තථා යම්පි තං දුල්ලභදස්සනට්ඨෙන රතනං සෙය්‍යථාපි දුල්ලභපාතුභාවතො රාජා චක්කවත්ති චක්කාදීනි ච තස්ස රතනානි, තම්පි බුද්ධරතනෙන සමං නත්ථි. යදි හි දුල්ලභදස්සනට්ඨෙන රතනං තථාගතොව රතනං, කුතො චක්කවත්තිආදීනං රතනත්තං යානි එකස්මිංයෙව කප්පෙ අනෙකානි උප්පජ්ජන්ති. යස්මා පන අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යෙපි කප්පෙ තථාගතසුඤ්ඤො ලොකො හොති, තස්මා තථාගතොව කදාචි කරහචි උප්පජ්ජනතො දුල්ලභදස්සනො. වුත්තඤ්චෙතං භගවතා පරිනිබ්බාණසමයෙ:–“දෙවතා ආනන්ද උජ්ඣායන්ති, දූරාවතම්හා ආගතා තථාගතං දස්සනාය, කදාචි කරහචි තථාගතා ලොකෙ උප්පජ්ජන්ති අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා, අජ්ජ ච රත්තියා පච්චූසසමයෙ තථාගතස්ස පරිනිබ්බාණං භවිස්සති, අයඤ්ච මහෙසක්ඛො භික්ඛු භගවතො පුරතො ඨිතො ඔවාරෙන්තො, න මයං ලභාම පච්ඡිමෙ කාලෙ තථාගතං දස්සනායාති[b] එවං දුල්ලභදස්සනට්ඨෙනාපි තථාගතසමං රතනං නත්ථි. තථා යම්පි තං අනොමසත්තපරිභොගට්ඨෙන රතනං, සෙය්‍යථිදං රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස චක්කරතනාදි. තඤ්හි කොටිසතසහස්සධනානම්පි සත්තභූමකපාසාදවරතලෙ නිවසන්තානම්පි චණ්ඩාලවෙණනෙසාදරථකාරපුක්කුසාදීනං ච නීචකුලිකානං ඔමකපුරිසානං සුපිනන්තෙනාපි පරිභොගත්ථාය න නිබ්බත්තති. උභතො සුජාතස්ස පන රඤ්ඤො ඛත්තියස්සෙව පරිපූරිත දසවිධචක්කවත්තිවත්තස්ස පරිභොගත්ථාය නිබ්බත්තනතො අනොමසත්තපරිභොගඤ්ඤෙව හොති. තම්පි බුද්ධරතනෙන සමං නත්ථි, යදි හි අනොමසත්තපරිභොගට්ඨෙන රතනං තථාගතොව රතනං. තථාගතො හි ලොකෙ අනොමසත්තසම්මතානම්පි අනුපනිස්සය සම්පන්නානං විපරීතදස්සනානං පූරණකස්සපාදීනං ඡන්නං සත්ථාරානං

1. නිග්ගහපග්ගහසමත්ථො-මු. බු. පා. අ
2. සුපිනන්තෙනපි-මු. බු පා. අ.

a. දීඝනිකාය-මහාසුදස්සනසුත්ත.
b. දීඝනිකාය-මහාපරිනිබ්බාණසුත්ත.

අඤ්ඤස්ස ච එවරූපානං සුපිනන්තෙනාපි අපරිභොගො, උපනිස්සය සම්පන්නානං පන චතුප්පදායපි ගාථාය පරියොසානෙ අරහත්ත මධිගන්තුං සමත්ථානං තිබ්බධිකඤාණදස්සනානං බාහියදාරුචීරියප්ප භූතීනං අඤ්ඤස්ස ච මහාකුලප්පසුතානං මහාසාවකානං පරිභොගො. තෙ හි තං දස්සනානුත්තරියසවණානුත්තරියපාරිචරියානුත්තරියාදීනි සාධෙන්තා තථා තථා පරිභුඤ්ජන්ති, එවං අනොමසත්තපරිභොගට්ඨෙ නාපි තථාගතසමං රතනං නත්ථි. යම්පි තං අවිසෙසතො රතිජන නට්ඨෙන රතනං සෙය්‍යථාපි රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස චක්කරතනං. තං හි දිස්වාව රාජා අත්තමනො හොති. එවම්පි තං රඤ්ඤො රතිං ජනෙති, පුනචපරං රාජා චක්කවත්ති වාමෙන හත්ථෙන සුවණ්ණභිංකාරං ගහෙත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථෙන චක්කරතනං අබ්භුක්කිරති "පවත්තතු භවං චක්ක රතනං අභිවිජිනාතු භවං චක්කරතන"න්ති[a] තතො චක්කරතනං පඤ්චඞ්ගිකං විය තූරියං මධුරස්සරං නිච්ඡරන්තං ආකාසෙන පුරත්ථිමං දිසං ගච්ඡති, අන්වදෙව රාජා චක්කවත්ති චක්කානුභාවෙන ද්වාදසයොජන විත්ථිණ්ණාය චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය නාතිඋච්චං නාතිනීචං උච්චරුක්ඛානං හෙට්ඨා භාගෙන නීචරුක්ඛානං උපරූපරිභාගෙන රුක්ඛෙසු පුප්ඵඵල පල්ලවාදිපණ්ණාකාරං ගහෙත්වා ආගතානං හත්ථතො පණ්ණාකාරඤ්ච ගණ්හන්තො එහි ඛො මහාරාජාති එවමාදිනා පරමනිපච්චාකාරෙන ආගතෙ පටිරාජානො "පාණො න හන්තබ්බො"ති[a] ආදිනා නයෙන අනුසාසන්තො ගච්ඡති. යත්ථ පන රාජා භුඤ්ජිතුකාමො දිවාසෙය්‍යං වා කප්පෙතුකාමො හොති, තත්ථ චක්කරතනං ආකාසා ඔතරිත්වා උදකාදි සබ්බකිච්චක්ඛමෙ සමෙ භූමිභාගෙ අක්ඛාහතං විය තිට්ඨති, පුන රඤ්ඤො ගමනචිත්තෙන උප්පන්නෙන පුරිමනයෙනෙව සද්දං කරොන්තං ගච්ඡති, යං සුත්වා ද්වාදසයොජනිකාපි පරිසා ආකාසෙන ගච්ඡති. චක්කරතනං පුරත්ථිමං අනුපුබ්බෙන සමුද්දං අජ්ඣොගාහති. තස්මිං අජ්ඣොගාහන්තෙ උදකං යොජනප්පමාණං අපගන්ත්වා භිත්තිකතං විය තිට්ඨති. මහා ජනො යථාකාමං සත්තරතනානි ගණ්හාති. පුන රාජා භිඞ්කාරං ගහෙත්වා ඉතො පට්ඨාය මම රජ්ජන්ති උදකෙන අබ්භුක්කිරිත්වා නිවත්තති, සෙනා පුරතො හොති, චක්කරතනං පච්ඡතො, රාජා මජ්ඣෙ, චක්කරතනස්ස ඔසක්කිතොසක්කිතට්ඨානං උදකං පරිපූරෙති, එතෙ නෙව උපායෙන දක්ඛිණපච්ඡිමුත්තරෙපි සමුද්දෙ ගච්ඡති, එවං චතුද්දිසං අනුසංයායිත්වා චක්කරතනං තියොජනප්පමාණං අකාසං ආරොහති, තත්ථ ඨිතො රාජා චක්කරතනානුභාවෙන විජිතං පඤ්චසතපරිත්ත දීපපතිමණ්ඩිතං සත්තයොජනසහස්සපරිමණ්ඩලං පුබ්බවිදෙහං, තථා අට්ඨයොජනසහස්සපරිමණ්ඩලං උත්තරකුරුං, සත්තයොජනසහස්ස පරිමණ්ඩලඤ්ච අපරගොයානං, දසයොජනසහස්සපරිමණ්ඩලං ජම්බුදීපඤ්චාති එවං චතුමහාදීපද්විසහස්සපරිත්තදීපපතිමණ්ඩිතං චක්ක වාළං සුඵුල්ලපුණ්ඩරීකවනං විය ඔලොකෙති, එවං ඔලොකයතො චස්ස අනප්පකා රති උප්පජ්ජති. එවම්පි තං චක්කරතනං රඤ්ඤො

a. දීඝනිකාය-මහාසුදස්සනසුත්ත.

රතිං ජනෙති. තම්පි බුද්ධරතනෙන සමං නත්ථි. යදි හි රතිජනනට්ඨෙන රතනං, තථාගතොව රතනං කිං කරිස්සති එතං චක්කරතනං? තථාගතො හි යස්සා දිබ්බාය රතියා චක්කරතනාදීහි සබ්බෙහිපි ජනිතා චක්කවත්තිරති සඞ්ඛම්පි කලම්පි කලභාගම්පි න උපෙති. තතොපි රතිතො උත්තරිතරඤ්ච පණීතතරඤ්ච අත්තනො ඔවාදපතිකරානං අසඞ්ඛෙය්‍යානම්පි දෙවමනුස්සානං පඨමජ්ඣානරතිං දුතියතතියචතුත්ථපඤ්චමජ්ඣානරතිං ආකාසානඤ්චායතනරතිං විඤ්ඤාණඤ්චායතනආකිඤ්චඤ්ඤායතනනෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනරතිං සොතාපත්තිමග්ගරතිං සොතාපත්තිඵලරතිං සකදාගාමිඅනාගාමිඅරහත්තමග්ගඵලරතිං ච ජනෙති. එවං රතිජනනට්ඨෙනාපි තථාගතසමං රතනං නත්ථි. අපිච රතනං නාමෙතං දුවිධං හොති සවිඤ්ඤාණකම්පි අවිඤ්ඤාණකම්පි. තත්ථ අවිඤ්ඤාණකං චක්කරතනං මණිරතනං යං වා පනඤ්ඤම්පි අනින්ද්‍රියබද්ධං සුවණ්ණරජතාදි, සවිඤ්ඤාණකං හත්ථිරතනාදිපරිනායකරතනපරියොසානං, යං වා පනඤ්ඤම්පි එවරූපං ඉන්ද්‍රියබද්ධං. එවං දුවිධෙ චෙත්ථ සවිඤ්ඤාණකරතනං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? යස්මා අවිඤ්ඤාණකං සුවණ්ණරජතමණිමුත්තාදිරතනං සවිඤ්ඤාණකහත්ථිරතනාදීනං අලඞ්කාරත්ථාය උපනීයති. සවිඤ්ඤාණකරතනම්පි දුවිධං තිරච්ඡානරතනං[1] මනුස්සරතනඤ්ච. තත්ථ මනුස්සරතනං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? යස්මා තිරච්ඡානරතනං මනුස්සරතනස්ස ඔපවය්හං හොති. මනුස්සරතනම්පි දුවිධං ඉත්ථිරතනං පුරිසරතනඤ්ච. තත්ථ පුරිසරතනං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? යස්මා ඉත්ථිරතනං පුරිසරතනස්ස පරිචාරිකත්තං ආපජ්ජති, පුරිසරතනම්පි දුවිධං අගාරිකරතනං අනගාරිකරතනඤ්ච. තත්ථ අනගාරිකරතනං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? යස්මා අගාරිකරතනෙසු අග්ගො චක්කවත්තීපි සීලාදිගුණයුත්තං අනගාරිකරතනං පඤ්චපතිට්ඨිතං[2] වන්දිත්වා උපට්ඨහිත්වා පයිරුපාසිත්වා ච දිබ්බමානුසිකා සම්පත්තියො පාපුණිත්වා අන්තෙ නිබ්බාණසම්පත්තිං පාපුණාති. එවං අනගාරිකරතනම්පි දුවිධං අරියපුථුජ්ජනවසෙන. අරියරතනම්පි දුවිධං සෙඛාසෙඛවසෙන. අසෙඛරතනම්පි දුවිධං සුක්ඛවිපස්සකසමථයානිකවසෙන. සමථයානිකරතනම්පි දුවිධං සාවකපාරමිප්පත්තමප්පත්තඤ්ච. තත්ථ සාවකපාරමිප්පත්තං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? ගුණමහන්තතාය. සාවකපාරමිප්පත්තරතනතොපි පච්චෙකබුද්ධරතනං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? ගුණමහන්තතාය. සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානසදිසාපි හි අනෙකසතසාවකා එකස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස ගුණානං සතභාගම්පි න උපෙන්ති. පච්චෙකබුද්ධරතනතොපි සම්මාසම්බුද්ධරතනං අග්ගමක්ඛායති. කස්මා? ගුණමහන්තතාය. සකලම්පි හි ජම්බුදීපං පල්ලඞ්කෙන පල්ලඞ්කං ඝට්ටෙන්තා නිසින්නා පච්චෙකබුද්ධා එකස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස ගුණානං නෙව සඞ්ඛං කලං කලභාගං උපෙන්ති. වුත්තං හෙතං භගවතා:– "යාවතා භික්ඛවෙ සත්තා අපදා වා–පෙ–තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී"ති[3] ආදි. එවං

1. තිරච්ඡානගත- සුත්තනි: කථා. 2. පඤ්චපතිට්ඨිතෙන- මූ. බු. පා. අ.
3. ඉතිවුත්තකපාළි-අග්ගප්පසාදසුත්ත.

කෙනචි පරියායෙන තථාගතසමං රතනං නත්ථි. තෙනාහ භගවා :- "න නො සමං අත්ථි තථාගතෙනා"ති. එවං භගවා බුද්ධරතනස්ස අඤ්ඤෙහි රතනෙහි අසමතං වත්වා ඉදානි තෙසං සත්තානං උප්පන්නුපද්දවවූපසමනත්ථං නෙව ජාතිං න ගොත්තං න කොලපුත්තියං න වණ්ණපොක්ඛරතාදිං නිස්සාය අපි ච ඛො අවීචිමුපාදාය භවග්ගපරියන්තෙ ලොකෙ සීලසමාධික්ඛන්ධාදීහි ගුණෙහි බුද්ධරතනස්ස අසදිසභාවං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති **ඉදම්පි බුද්ධෙ රතනං පණීතං එතෙන සච්චෙන සුවත්ථි හොතූ**ති. තස්සත්ථො :- **ඉදම්පි** ඉධ වා හුරං වා සග්ගෙසු වා යංකිඤ්චි අත්ථි විත්තං වා රතනං වා, තෙන සද්ධිං තෙහි තෙහි ගුණෙහි අසමත්තා **බුද්ධෙ රතනං පණීතං.** යදි එතං සච්චං. අථ **එතෙන සච්චෙන** ඉමෙසං පාණීනං **සුවත්ථි**[1] **හොතු** සොභනානං අත්ථිතා හොතු අරොගතා නිරුපද්දවතාති. එත්ථ "යථා චක්ඛුං ඛො ආනන්ද සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා"ති[a] එවමාදිසු අත්තභාවෙන වා අත්තනියභාවෙන වාති අත්ථො, ඉතරථා හි චක්ඛුං අත්තා වා අත්තනියං වාති අප්පටිසිද්ධමෙව සියා. එවං **රතනං පණීත**න්ති රතනත්තං පණීතං රතනභාවො පණීතොති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉතරථා හි බුද්ධො නෙව රතනන්ති සිජ්ඣෙය්‍ය. නහි යත් රතනං අත්ථි තං රතනන්ති සිජ්ඣති, යත් පන චිත්තීකතාදි අත්ථසඞ්ඛාතං යෙන වා තෙන වා විධිනා සම්බන්ධගතං රතනත්තං අත්ථි. යස්මා තං රතනත්තමුපාදාය රතනන්ති පඤ්ඤපීයති තස්මා තස්ස රතනත්තස්ස අත්ථිතාය රතනන්ති සිජ්ඣති. අථවා යථාවුත්තෙනෙව පකාරෙනෙත්ථ "ඉදම්පි බුද්ධෙ රතන"න්ති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො.[2] වුත්තමත්තාය ච භගවතා ඉමාය ගාථාය රාජකුලස්ස සොත්ථි ජාතා, භයං වූපසන්තං. ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති. එවං බුද්ධගුණෙන සච්චං වත්වා ඉදානි නිබ්බානධම්මගුණෙන වත්තුමාරද්ධො **ඛයං විරාග**න්ති. තත්ථ යස්මා නිබ්බානසච්ඡිකිරියාය රාගාදයො ඛීණා හොන්ති පරික්ඛීණා. යස්මා වා තං තෙසං අනුප්පාදනිරොධක්ඛයමත්තං. යස්මා ච තං රාගාදිවියුත්තං සම්පයොගතො ච ආරම්මණතො ච. යස්මා වා තම්හි සච්ඡිකතෙ රාගාදයො අච්චන්තවිරත්තා හොන්ති විගතා විද්ධස්තා.[3] තස්මා **ඛය**න්ති ච **විරාග**න්ති ච වුච්චති. යස්මා පනස්ස න උප්පාදො පඤ්ඤායති න වයො-පෙ-න ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්තං, තස්මා තං න ජායති න ජීයති න මීයතීති කත්වා **අමත**න්ති වුච්චති, උත්තමට්ඨෙන පන අතප්පකට්ඨෙන ච **පණීත**න්ති. **යදජ්ඣගා**ති යං අජ්ඣගා වින්දි පටිලභි අත්තනො ඤාණබලෙන සච්ඡාකාසි. **සක්‍යමුනී**ති සක්‍යකුලප්පසුතත්තා සක්‍යො, මොනෙය්‍යධම්මසමන්නාගතත්තා මුනි, සක්‍යො එව මුනි සක්‍යමුනි.

1. සොත්ථි-සුත්තනිඃ කථා.
a. සළායතනසංයුත්ත-ඡන්නවග්ග.
2. අථවා ඉදම්පි බුද්ධෙරතනන්ති ඉමිනාපි කාරණෙන බුද්ධො රතනන්ති එවමෙපත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො-මූ. බු. පා. අ.
3. විද්ධංසිතා-සී. III.

සමාහිතොති අරියමග්ගසමාධිනා සමාහිතචිත්තො. **න තෙන ධම්මෙන සමත්ථි කිඤ්චී**ති තෙන ඛයාදිනාමකෙන සක්‍යමුනිනා අධිගතෙන ධම්මෙන සමං කිඤ්චි ධම්මජාතං නත්ථි. තස්මා සුත්තන්තරෙපි වුත්තං:- "යාවතා භික්ඛවෙ ධම්මා සඞ්ඛතා වා අසඞ්ඛතා වා විරාගො තෙසං ධම්මානං අග්ගමක්ඛායතී"ති[a] ආදි. එවං භගවා නිබ්බාණධම්මස්ස අඤ්ඤෙහි ධම්මෙහි අසමතං වත්වා ඉදානි තෙසං සත්තානං උප්පන්නූපද්දවවූපසමනත්ථං ඛයවිරාගාමතපණීතතාගුණෙහි නිබ්බාණධම්මරතනස්ස අසදිසභාවං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති **ඉදම්පි ධම්මෙ රතනං පණීතං එතෙන සච්චෙන සුවත්ථි හොතූ**ති. තස්සත්ථො පුරිමගාථාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති. එවං නිබ්බාණධම්මගුණෙන සච්චං වත්වා ඉදානි මග්ගධම්මගුණෙන වත්තුමාරද්ධො **යං බුද්ධසෙට්ඨො**ති. තත්ථ බුජ්ඣිතා සච්චානීති[b] ආදිනා නයෙන බුද්ධො, උත්තමො පසංසනීයො චාති සෙට්ඨො, බුද්ධො ච සො සෙට්ඨො චාති බුද්ධසෙට්ඨො; අනුබුද්ධපච්චෙකබුද්ධසඞ්ඛාතෙසු වා බුද්ධෙසු සෙට්ඨොති වා **බුද්ධසෙට්ඨො**. සො බුද්ධසෙට්ඨො **යං පරිවණ්ණයී** "අට්ඨඞ්ගිකො ච මග්ගානං ඛෙමං නිබ්බාණපත්තියාති ච[c] අරියං වො භික්ඛවෙ සම්මාසමාධිං දෙසිස්සාමි සොපනිසං සපරික්ඛාර"න්ති[d] ච එවමාදිනා නයෙන තත්ථ තත්ථ පසංසි පකාසයි. **සුචි**න්ති කිලෙසමලසමුච්ඡෙදකරතො අච්චන්තවොදානං. **සමාධිමානන්තරිකඤ්ඤමාහූ**ති යඤ්ච අත්තනො පවත්තිසමනන්තරං නියමෙනෙව ඵලප්පදානතො ආනන්තරිකසමාධීති ආහු. න හි මග්ගසමාධිම්හි උප්පන්නෙ තස්ස ඵලුප්පත්තිනිසෙධකො කොචි අන්තරායො අත්ථි. යථාහ:- "අයඤ්ච පුග්ගලො සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො අස්ස, කප්පස්ස ච උඩ්ඩය්හනවෙලා අස්ස, නෙව තාව කප්පො උඩ්ඩය්හෙය්‍ය යාවායං පුග්ගලො න සොතාපත්තිඵලං සච්ඡිකරොති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ඨිතකප්පී, සබ්බෙපි මග්ගසමඞ්ගිනො පුග්ගලා ඨිතකප්පිනො"ති[e] **සමාධිනා තෙන සමො න විජ්ජතී**ති තෙන බුද්ධසෙට්ඨපරිවණ්ණිතෙන සුචිනා ආනන්තරිකසමාධිනා සමො රූපාවචරසමාධි වා අරූපාවචරසමාධි වා කොචි න විජ්ජති. කස්මා? තෙසං භාවිතත්තා තත්ථ තත්ථ බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පන්නස්සාපි පුන නිරයාදිසු උප්පත්තිසම්භවතො. ඉමස්ස ච අරහත්තසමාධිස්ස භාවිතත්තා අරියපුග්ගලස්ස සබ්බුපපත්තිසමුග්ඝාතසම්භවතො. තස්මා සුත්තන්තරෙපි වුත්තං:- "යාවතා භික්ඛවෙ ධම්මා සඞ්ඛතා වා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී"ති[f] ආදි. එවං භගවා ආනන්තරිකසමාධිස්ස අඤ්ඤෙහි සමාධීහි අසමතං වත්වා ඉදානි පුරිමනයෙනෙව

a. ඉතිවුත්තකපාළි-අග්ගප්පසාදසුත්ත.
b. මජ්ඣිමනිකාය-උපරිපණ්ණාසක-මහාචත්තාරීසකසුත්ත.
c. [illegible]තප්පකරණ.
d. නිද්දෙසපාලි-සාරිපුත්තසුත්ත.
e. මජ්ඣිමනිකාය-මජ්ඣිමපණ්ණාසක-මාගන්දියසුත්ත.
f. අඞ්ගුත්තරනිකාය-චතුක්කනිපාත.

මග්ගධම්මරතනස්ස අසදිසභාවං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති **ඉදම්පි ධම්මෙති**. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති. එවං මග්ගධම්මගුණෙනාපි සච්චං වත්වා ඉදානි සඞ්ඝගුණෙනාපි වත්තුමාරද්ධො **යෙ පුග්ගලාති**. තත්ථ **යෙති** අනියාමෙත්වා උද්දෙසො. **පුග්ගලාති** සත්තා. **අට්ඨාති** තෙසං ගණනපරිච්ඡෙදො, තෙ හි චත්තාරො ච පටිපන්නා චත්තාරො ච ඵලෙ ඨිතාති අට්ඨ හොන්ති. **සතම්පසත්ථාති** සප්පුරිසෙහි බුද්ධපච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකෙහි අඤ්ඤෙහි ච දෙවමනුස්සෙහි පසත්ථා. කස්මා? සහජසීලාදිගුණයොගා, තෙසං හි චම්පකවකුලකුසුමාදීනං සහජාතවණ්ණගන්ධාදයො විය සහජාතා සීලසමාධිආදයො ගුණා. තෙන තෙ වණ්ණගන්ධාදිසම්පන්නානි විය පුප්ඵානි දෙවමනුස්සානං සතං පියා මනාපා පසංසනීයා ච[1] හොන්ති. තෙන වුත්තං "යෙ පුග්ගලා අට්ඨ සතම්පසත්ථා"ති. අථවා **යෙති** අනියාමෙත්වා උද්දෙසො, **පුග්ගලාති** සත්තා, **අට්ඨසත**න්ති තෙසං ගණනපරිච්ඡෙදො. තෙ හි එකබීජී කොලඞ්කොලො සත්තක්ඛත්තුපරමොති තයො සොතාපන්නා. කාමරූපාරූපභවෙසු අධිගතඵලා තයො සකදාගාමිනො. තෙ සබ්බෙපි චතුන්නං පටිපදානං වසෙන චතුවීසති. අන්තරාපරිනිබ්බායී උපහච්චපරිනිබ්බායී සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමීති අවිහෙසු පඤ්ච, තථා අතප්පසුදස්සසුදස්සීසු. අකනිට්ඨෙසු පන උද්ධංසොතවජ්ජා චත්තාරොති චතුවීසති අනාගාමිනො. සුක්ඛවිපස්සකො සමථයානිකොති ද්වෙ අරහන්තො. චත්තාරො මග්ගට්ඨාති චතුපඤ්ඤාස. තෙ සබ්බෙපි සද්ධාධුරපඤ්ඤාධුරානං වසෙන දිගුණා හුත්වා අට්ඨසතං හොන්ති, සෙසං වුත්තනයමෙව. **චත්තාරි එතානි යුගානි හොන්තීති** තෙ සබ්බෙපි අට්ඨ වා අට්ඨසතං වාති විත්ථාරවසෙන උද්දිට්ඨපුග්ගලා සඞ්ඛෙපවසෙන සොතාපත්තිමග්ගට්ඨො ඵලට්ඨොති එකං යුගං. එවං යාව අරහත්තමග්ගට්ඨො ඵලට්ඨොති එකෙකං[2] යුගන්ති චත්තාරි යුගානි හොන්ති. **තෙ දක්ඛිණෙය්‍යාති** එත්ථ **තෙති** පුබ්බෙ අනියාමෙත්වා උද්දිට්ඨානං නියාමෙත්වා උද්දෙසො. යෙ පුග්ගලා විත්ථාරවසෙන අට්ඨ වා අට්ඨසතං වා සඞ්ඛෙපවසෙන පන චත්තාරියුගානි හොන්තීති වුත්තා, සබ්බෙපි තෙ දක්ඛිණං අරහන්තීති දක්ඛිණෙය්‍යා. දක්ඛිණා නාම කම්මං ච කම්මවිපාකං ච සද්දහිත්වා එස මෙ ඉමං වෙජ්ජකම්මං වා ජඞ්ඝපෙසනියං[3] වා කරිස්සතීති එවමාදීනි අනපෙක්ඛිත්වා දීයමානො දෙය්‍යධම්මො, තං අරහන්ති නාම සීලාදිගුණයුත්තා පුග්ගලා, ඉමෙ ච තාදිසා, තෙන වුච්චන්ති දක්ඛිණෙය්‍යාති. **සුගතස්ස සාවකාති** භගවා සොභනෙන ගමනෙන යුත්තත්තා සොභනඤ්ච ඨානං ගතත්තා සුට්ඨු ච ගතත්තා සුට්ඨු එව ච ගදත්තා සුගතො, තස්ස සුගතස්ස. සබ්බෙපි තෙ සුණන්තීති[4] සාවකා. කාමං ච අඤ්ඤෙපි

---

1. පාසංසියා-මු. බු. පා අ.
2. එකං-සුත්තනිඃ කථා.
3. ජඞ්ඝපෙසනිකං-සුත්තනිඃ කථා.
4. වචනං සුණන්තීති.-මු. බු. පජ. අ.

සුණන්ති, න පන සුත්වා කත්තබ්බකිච්චං කරොන්ති, ඉමෙ පන සුත්වා කාතබ්බං ධම්මානුධම්මපටිපත්තිං කත්වා මග්ගඵලානි පත්තා. තස්මා සාවකාති වුච්චන්ති. **එතෙසු දින්නානි මහප්ඵලානී**ති එතෙසු සුගතසාවකෙසු අප්පකානිපි දානානි දින්නානි පටිග්ගාහකතො දක්ඛිණාවිසුද්ධිභාවං උපගතත්තා මහප්ඵලානි හොන්ති. තස්මා සුත්තන්තරෙපි වුත්තං:-"යාවතා භික්ඛවෙ සඞ්ඝා වා ගණා වා තථාගතසාවකසඞ්ඝො තෙසං අග්ගමක්ඛායති යදිදං චත්තාරි පුරිසයුගානි අට්ඨ පුරිසපුග්ගලා **එස** භගවතො සාවකසඞ්ඝො-පෙ-අග්ගො විපාකො හොතී"ති[2] එවං භගවා සබ්බසම්පි මග්ගට්ඨඵලට්ඨානං වසෙන සඞ්ඝරතනස්ස ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති **ඉදම්පි සඞ්ඝෙ**ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති. එවං මග්ගට්ඨඵලට්ඨානං වසෙන සඞ්ඝරතනස්ස ගුණෙන[1] සච්චං වත්වා ඉදානි තතො එකච්චියානං ඵලසමාපත්තිසුඛමනුභවන්තානං ඛීණාසවපුග්ගලානං යෙව ගුණෙන වත්තුමාරද්ධො **යෙ සුප්පයුත්තා**ති. තත්ථ **යෙ**ති අනියාමිතුද්දෙසවචනං. **සුප්පයුත්තා**ති සුට්ඨු පයුත්තා, අනෙකවිහිතං අනෙසනං පහාය සුද්ධාජීවිතං නිස්සාය විපස්සනාය අත්තානං යුඤ්ජිතුමාරද්ධාති අත්ථො. අථවා **සුප්පයුත්තා**ති සුවිසුද්ධකායවචීපයොගසමන්නාගතා. තෙන තෙසං සීලක්ඛන්ධං දස්සෙති. **මනසා දළ්හෙනා**ති දළ්හෙන මනසා, ථිරසමාධියුත්තෙන චෙතසාති අත්ථො. තෙන තෙසං සමාධික්ඛන්ධං දස්සෙති. **නික්කාමිනො**ති කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛා හුත්වා පඤ්ඤාධුරෙන විරියෙන සබ්බකිලෙසෙහි කතනික්ඛමනා. තෙන තෙසං විරියසම්පන්නං පඤ්ඤාක්ඛන්ධං දස්සෙති. **ගොතමසාසනම්හී**ති ගොත්තතො ගොතමස්ස තථාගතස්සෙව සාසනම්හි. තෙන ඉතො බහිද්ධා නානප්පකාරම්පි අමරතපං කරොන්තානං සුප්පයොගාදිගුණාභාවතො කිලෙසෙහි නික්ඛමණාභාවං දීපෙති. **තෙ**ති පුබ්බෙ උද්දිට්ඨානං නිද්දෙසවචනං. **පත්තිපත්තා**ති එත්ථ පත්තබ්බාති පත්ති. පත්තබ්බා නාම පත්තුං අරහා, යං පත්වා අච්චන්තයොගක්ඛෙමිනො හොන්ති; අරහත්තඵලස්සෙතං අධිවචනං. තං පත්තිං පත්තාති පත්තිපත්තා. **අමත**න්ති නිබ්බාණං. **විගය්හා**ති ආරම්මණවසෙන විගාහිත්වා. **ලද්ධා**ති ලභිත්වා. **මුධා**ති අබ්බයෙන කාකතිකම්පි ව්‍යයං අකත්වා. **නිබ්බුති**න්ති පටිප්පස්සද්ධකිලෙසදරථං ඵලසමාපත්තිං. **භුඤ්ජමානා**ති අනුභවමානා. කිං වුත්තං හොති? යෙ ඉමම්හි ගොතමසාසනම්හි සීලසම්පන්නත්තා සුප්පයුත්තා සමාධිසමන්නාගතත්තා මනසා දළ්හෙන පඤ්ඤාසම්පන්නත්තා නික්කාමිනො, තෙ ඉමාය සම්මාපටිපදාය අමතං විගය්හ මුධා ලද්ධා ඵලසමාපත්තිසඤ්ඤිතං නිබ්බුතිං භුඤ්ජමානා පත්තිපත්තා නාම හොන්තීති. එවං භගවා ඵලසමාපත්තිසුඛමනුභවන්තානං ඛීණාසවපුග්ගලානං යෙව

1. සඞ්ඝගුණෙන-මු. බු. පා. අ.   2. ඉතිවුත්තකපාළි-අග්ගප්පසාදසුත්ත.

වසෙන සඞ්ඝරතනස්ස ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය
සච්චවචනං පයුඤ්ජන්ති **ඉදම්පි සඞ්ඝෙති.** තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්ත
නයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය **ආණා** කොටිසතසහස්ස
චක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති. එවං ඛීණාසවපුග්ගලානං
ගුණෙන සඞ්ඝාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි බහුජනපච්චක්ඛෙන සොතා
පන්නස්සෙව ගුණෙන වත්තුමාරද්ධො **යථින්දඛීලොති.** තත්ථ **යථාති**
උපමාවචනං. **ඉන්දඛීලොති** නගරද්වාරනිවාරණත්ථං උම්මාරබ්භන්තරෙ
අට්ඨ වා දස වා හත්ථෙ පථවිං ඛණිත්වා ආකොටිතස්ස සාරදාරුම
යත්ථම්භස්සෙතං අධිවචනං. **පථවින්ති** භූමිං. **සිතොති** අන්තො පවිසිත්වා
නිස්සිතො. **සියාති** භවෙය්‍ය. **චතුබ්භි වාතෙභීති** චතූහි දිසාහි ආග
තෙහි වාතෙහි. **අසම්පකම්පියොති** කම්පෙතුං වා චාලෙතුං වා අසක්කු
ණෙය්‍යො. **තථූපමන්ති** තථාවිධං. **සප්පුරිසන්ති** උත්තමපුරිසං. **වදාමීති**
භණාමි. **යො අරියසච්චානි අවෙච්ච පස්සතීති** යො චත්තාරි අරිය
සච්චානි පඤ්ඤාය අජ්ඣොගාහෙත්වා පස්සති. තත්ථ අරියසච්චානි විසුද්ධි
මග්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො:-
යථාහි ඉන්දඛීලො ගම්භීරනෙමත්තාය පථවිං සිතො චතූහි වාතෙහි
අසම්පකම්පියො සියා. ඉමම්පි සප්පුරිසං තථූපමමෙව වදාමි. යො අරිය
සච්චානි අවෙච්ච පස්සති. කස්මා? යස්මා සොපි ඉන්දඛීලො විය. චතූහි
වාතෙහි සබ්බතිත්ථියවාදවාතෙහි අසම්පකම්පියො හොති, තම්හා
දස්සනා කෙනචි කම්පෙතුං වා චාලෙතුං වා අසක්කුණෙය්‍යො. තස්මා
සුත්තන්තරෙපි වුත්තං:- "සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ අයොඛීලො වා ඉන්ද
ඛීලො වා ගම්භීරනෙමො සුනිඛාතො අචලො අසම්පකම්පියො, පුරත්ථි
මාය චෙපි දිසාය ආගච්ඡෙය්‍ය භුසා වාතවුට්ඨි නෙව නං සඞ්කම්පෙය්‍ය,
න සම්පකම්පෙය්‍ය, න සම්පචාලෙය්‍ය, පච්ඡිමාය-දක්ඛිණාය-උත්තරාය
චෙපි-පෙ-න සම්පචාලෙය්‍ය. තං කිස්ස හෙතු? ගම්භීරත්තා භික්ඛවෙ
නෙමස්ස සුනිඛාතත්තා ඉන්දඛීලස්ස. එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ යෙ හි
කෙචි සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා ඉදං දුක්ඛන්ති-පෙ-පටිපදාති යථාභූතං
පජානන්ති, තෙ නාඤ්ඤස්ස සමණස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා මුඛං උල්ලො
කෙන්ති අයං නූන භවං ජානං ජානාති පස්සං පස්සතීති. තං
කිස්ස හෙතු? සුදිට්ඨත්තා භික්ඛවෙ චතුන්නං අරියසච්චාන"න්ති.[1] එවං
භගවා බහුජනපච්චක්ඛස්ස සොතාපන්නස්සෙව වසෙන සඞ්ඝරතනස්ස
ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජන්ති
ඉදම්පි සඞ්ඝෙති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.
ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි
පටිග්ගහිතාති. එවං අවිසෙසතො සොතාපන්නස්ස ගුණෙන සඞ්ඝා
ධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි යෙ තෙ තයො සොතාපන්නා එකබීජී
කොලංකොලො සත්තක්ඛත්තුපරමොති, යථාහ:- ඉධෙකච්චො
පුග්ගලො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා සොතාපන්නො හොති.

---

1. සච්චසංයුත්ත-සිංසපාවනවග්ග.

සො එකං යෙව භවං නිබ්බත්තිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති, අයං එකබීජී, තථා ද්වෙ වා තීනි වා කුලානි සන්ධාවිත්වා සංසරිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති, අයං කොලංකොලො, තථා සත්තක්ඛත්තුං දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සන්ධාවිත්වා සංසරිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති, අයං සත්තක්ඛත්තුපරමො"ති. තෙසං සබ්බකනිට්ඨස්ස සත්තක්ඛත්තුපරමස්ස ගුණෙන වත්ථුමාරද්ධො **යෙ අරියසච්චානී**ති. තත්‍ථ **යෙ අරියසච්චානී**ති එතං වුත්තනයමෙව. **විභාවයන්තී**ති පඤ්ඤොභාසෙන සච්චපටිච්ඡාදක කිලෙසන්ධකාරං විධමිත්වා අත්තනො පකාසිතානි පාකටානි කරොන්ති. **ගම්භීරපඤ්ඤෙනා**ති අප්පමෙය්‍යපඤ්ඤතාය සදෙවකස්සාපි ලොකස්ස ඤාණෙන අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨපඤ්ඤෙන. සබ්බඤ්ඤුනාති වුත්තං හොති. **සුදෙසිතානී**ති සමාසබ්‍යාසසාකල්‍යවෙකල්‍යාදීහි තෙහි තෙහි නයෙහි සුට්ඨු දෙසිතානි. **කිඤ්චාපි තෙ හොන්ති භුසප්පමත්තා**ති තෙ විභාවිතඅරියසච්චා පුග්ගලා කිඤ්චාපි දෙවරජ්ජචක්කවත්තිරජ්ජාදිං පමාදට්ඨානං ආගම්ම භුසප්පමත්තා හොන්ති, තථාපි සොතාපත්ති මග්ගඤාණෙන අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධා[1] ඨපෙත්වා සත්තභවෙ අනමතග්ගෙ සංසාරෙ යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං, නාමං ච රූපං ච තෙසං නිරුද්ධත්තා අත්‍ථං ගතත්තා න අට්ඨමං භවං ආදියන්ති, සත්තමභවෙ එව පන විපස්සනං ආරභිත්වා අරහත්තං පාපුණන්තීති. එවං භගවා සත්තක්ඛත්තුපරමවසෙන සඞ්ඝරතනස්ස ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජි **ඉදම්පි සඞ්ඝෙ**ති. තස්සත්‍ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති. එවං සත්තක්ඛත්තුපරමස්ස අට්ඨමභවං අනාදියනගුණෙන සඞ්ඝාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි තස්සෙව සත්තභවෙ ආදියතොපි අඤ්ඤෙහි අප්පහීණභවාදානෙහි පුග්ගලෙහි විසිට්ඨගුණෙන වත්ථුමාරද්ධො **සහාවස්සා**ති. තත්‍ථ **සහාවා**ති සද්ධිංයෙව. **අස්සා**ති න තෙ භවං අට්ඨමං අදියන්තීති වුත්තෙසු අඤ්ඤතරස්ස. **දස්සනසම්පදායා**ති සොතාපත්තිමග්ගසම්පත්තියා. සොතාපත්තිමග්ගො හි නිබ්බාණං දිස්වා කත්තබ්බකිච්චසම්පදාය සබ්බපඨමං නිබ්බාණදස්සනතො දස්සනන්ති වුච්චති. තස්ස අත්තනි පාතුභාවො සම්පදා, තාය දස්සනසම්පදාය සහ එව. **තයස්සු ධම්මා ජහිතා භවන්තී**ති එත්‍ථ **සු** ඉති පදපූරණමත්තෙ නිපාතො "ඉදං සු මෙ සාරිපුත්ත මහාවිකටභොජනස්මිං හොතී"ති[a] එවමාදීසු විය. යතො සහාවස්ස දස්සනසම්පදාය තයො ධම්මා ජහිතා භවන්ති පහීණා භවන්තීති අයමෙවෙත්‍ථ අත්‍ථො. ඉදානි ජහිතධම්මදස්සනත්‍ථං ආහ **සක්කායදිට්ඨිවිචිකිච්ඡිතං ච සීලබ්බතං වාපි යදත්‍ථි කිඤ්චී**ති. තත්‍ථ කායෙ සති විජ්ජමානෙ උපාදානක්ඛන්ධපඤ්චකසඞ්ඛාතෙ කායෙ වීසතිවත්ථුකා දිට්ඨි සක්කායදිට්ඨි. සති වා කායෙ දිට්ඨීතිපි සක්කායදිට්ඨි. යථාවුත්තප්පකාරෙ කායෙ විජ්ජමානා දිට්ඨීති අත්‍ථො. සතියෙව වා කායෙ

1. නිරොධෙන-සී. I. & III. a. මජ්ඣිමනිකාය-මහාසීහනාදසුත්ත.

දිට්ඨීතිපි සක්කායදිට්ඨි. යථාවුත්තප්පකාරෙ කායෙ විජ්ජමානෙ රූපාදිසඞ්ඛාතො අත්තාති එවං පවත්තා දිට්ඨීති අත්ථො. තස්සා ච පහීනත්තා සබ්බදිට්ඨිගතානි පහීනානි යෙව හොන්ති, සා හි තෙසං මූලං, සබ්බකිලෙසබ්‍යාධිවූපසමනතො පඤ්ඤා චිකිච්ඡිතන්ති වුච්චති, තං පඤ්ඤාචිකිච්ඡිතං ඉතො විගතං තතො වා පඤ්ඤාචිකිච්ඡිතතො ඉදං විගතන්ති විචිකිච්ඡිතං, සත්ථරි කඞ්ඛතීති[a] ආදිනා නයෙන වුත්තාය අට්ඨවත්ථුකාය විමතියා එතං අධිවචනං. තස්සා පහීනත්තා සබ්බවිචිකිච්ඡිතානි පහීනානි හොන්ති, තං හි තෙසං මූලං. ඉතො බහිද්ධා සමණබ්‍රාහ්මණානං "සීලෙන සුද්ධි වතෙන සුද්ධී"ති[b] එවමාදීසු ආගතං ගොසීලකුක්කුරසීලාදිකං සීලං, ගොවතකුක්කුරවතාදිකඤ්ච වතං සීලබ්බතන්ති වුච්චති. තස්ස පහීනත්තා සබ්බම්පි නග්ගියමුණ්ඩියාදිඅමරතපං පහීනං හොති. තං හි තස්ස මූලං, තෙන සබ්බාවසානෙ වුත්තං යදත්ථි කිඤ්චීති. දුක්ඛදස්සනසම්පදාය චෙත්ථ සක්කායදිට්ඨි සමුදයදස්සනසම්පදාය විචිකිච්ඡිතං මග්ගදස්සනනිබ්බාන දස්සනසම්පදාය සීලබ්බතං පහීයතීති විඤ්ඤාතබ්බං. එවමස්ස කිලෙසවට්ටප්පහානං දස්සෙත්වා ඉදානි තස්මිං කිලෙසවට්ටෙ සති යෙන විපාකවට්ටෙන භවිතබ්බං, තප්පහානා තස්සාපි පහානං දීපෙන්තො ආහ **චතූහපායෙහි ච විප්පමුත්තොති**. තත්ථ චත්තාරො අපායා නාම නිරයතිරච්ඡානපෙත්තිවිසයඅසුරකායා, තෙහි එස සත්තභවෙ උප්පාදියන්තොපි විප්පමුත්තොති අත්ථො. එවමස්ස විපාකවට්ටප්පහානං දස්සෙත්වා ඉදානි යං ඉමස්ස විපාකවට්ටස්ස මූලභූතං කම්මවට්ටං, තස්සාපි පහානං දස්සෙන්තො ආහ **ඡ චාභිඨානානි අභබ්බො කාතුන්ති**. තත්ථ **අභිඨානානීති** ඔළාරිකට්ඨානානි, තානි එස ඡ අභබ්බො කාතුං, තානි ච:- "අට්ඨානමෙතං භික්ඛවෙ අනවකාසො යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො මාතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යා"ති[c] ආදිනා නයෙන එකකනිපාතෙ වුත්තානි මාතුඝාතපිතුඝාතඅරහන්තඝාතලොහිතුප්පාදසඞ්ඝභෙදඅඤ්ඤසත්ථාරුද්දෙසකම්මානීති වෙදිතබ්බානි. තානි හි කිඤ්චාපි දිට්ඨිසම්පන්නො අරියසාවකො කුන්ථකිපිල්ලිකම්පි ජීවිතා න වොරොපෙති. අපි ච ඛො පන පුථුජ්ජනභාවස්ස විගරහණත්ථං වුත්තානි. පුථුජ්ජනො හි අදිට්ඨිසම්පන්නත්තා එවං මහාසාවජ්ජානි අභිඨානානිපි කරොති, දස්සනසම්පන්නො පන අභබ්බො තානි කාතුන්ති. අභබ්බග්ගහණං චෙත්ථ භවන්තරෙපි අකරණදස්සනත්ථං. භවන්තරෙපි හි එස අත්තනො අරියසාවකභාවං අජානන්තොපි ධම්මතාය එව එතානි වා ඡ, පකතිපාණාතිපාතාදීනි වා පඤ්ච වෙරානි, අඤ්ඤසත්ථාරුද්දෙසෙන සහ ඡ ඨානානිපි න කරොති යානි සන්ධාය එකච්චෙ ඡ ජාභිඨානානීති පඨන්ති. මතමච්ඡගාහාදයො චෙත්ථ අරියසාවකගාමදාරකානං නිදස්සනං. එවං භගවා සත්තභවෙ ආදියතොපි අරියසාවකස්ස

a. මජ්ඣිමනිකාය-චෙතොඛිලසුත්ත. b. විභඞ්ග-ඛුද්දකවත්ථු.
c. අඞ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨානපාළි.

අඤ්ඤෙහි අප්පහීනභවාදනෙහි පුග්ගලෙහි විසිට්ඨගුණවසෙන සඞ්ඝරතනස්ස ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති **ඉදම්පි සඞ්ඝෙ**ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති. එවං සත්තභවෙ ආදියතොපි අඤ්ඤෙහි අප්පහීනභවාදනෙහි පුග්ගලෙහි විසිට්ඨගුණෙනසඞ්ඝාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි න කෙවලං දස්සනසම්පන්නො ඡ අභිඨානානි අභබ්බො කාතුං, කිම්පන අප්පමත්තකම්පි පාපං කම්මං කත්වා තස්ස පටිච්ඡාදනායපි[1] අභබ්බොති පමාදවිහාරිනොපි දස්සනසම්පන්නස්ස කතපටිච්ඡාදනාභාවගුණෙන වත්තුමාරද්ධො **කිඤ්චාපි සො කම්මං කරොති පාපකන්ති.**

තස්සත්ථො:- සො දස්සනසම්පන්නො කිඤ්චාපි සතිසම්මොසෙන පමාදවිහාරං ආගම්ම යං තං භගවතා ලොකවජ්ජං සඤ්චිච්චානතික්කමනං සන්ධාය වුත්තං "යං මයා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං තං මම සාවකා ජීවිතහෙතුපි නාතික්කමන්තී"ති, තං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං කුටිකාරණසහසෙය්‍යාදිං වා පණ්ණත්තිවජ්ජවීතික්කමසංඛාතං බුද්ධපතිකුට්ඨං **කායෙන** පාපකම්මං කරෙති. පදසොධම්මං උත්තරිං ඡප්පඤ්චවාචාහි ධම්මදෙසනං සම්ඵප්පලාපඵරුසවචනාදිං වා **වාචාය උද චෙතසා** වා කත්ථචි ලොභදොසුප්පාදනජාතරූපාදිසාදියනං චීවරාදිපරිභොගෙසු අපච්චවෙක්ඛණාදිං වා පාපකම්මං කරෙති. **අභබ්බො සො තස්ස පටිච්ඡාදය** න සො තං "ඉදං අකප්පියමකරණීය"න්ති ජානිත්වා මුහුත්තම්පි පටිච්ඡාදෙති, තං ඛණඤ්ඤෙව පන සත්ථරි වා විඤ්ඤූසු වා සබ්‍රහ්මචාරීසු ආවිකත්වා යථාධම්මං පටිකරෙති "න පුන කරිස්සාමී"ති එවං සංවරිතබ්බං වා සංවරති. කස්මා? යස්මා **අභබ්බතා දිට්ඨපදස්ස වුත්තා** එවරූපං පාපකම්මං කත්වා තස්ස පටිච්ඡාදය දිට්ඨනිබ්බාණපදස්ස දස්සනසම්පන්නස්ස පුග්ගලස්ස අභබ්බතා වුත්තාති අත්ථො. කථං?-"සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ දහරො කුමාරො මන්දො උත්තානසෙය්‍යකො හත්ථෙන වා පාදෙන වා අඞ්ගාරං අක්කමිත්වා ඛිප්පමෙව පටිසංහරති. එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ ධම්මතා එසා දිට්ඨිසම්පන්නස්ස පුග්ගලස්ස කිඤ්චාපි තථාරූපං ආපත්තිං ආපජ්ජති යථාරූපාය ආපත්තියා වුට්ඨානං පඤ්ඤායති, අථ ඛො නං ඛිප්පමෙව සත්ථරි වා විඤ්ඤූසු වා සබ්‍රහ්මචාරීසු දෙසෙති විවරති උත්තානීකරෙති දෙසෙත්වා විවරිත්වා උත්තානීකත්වා ආයතිං සංවරං ආපජ්ජතී"ති.[b] එවං භගවා පමාදවිහාරිනොපි දස්සනසම්පන්නස්ස කතපටිච්ඡාදනාභාවගුණෙන සඞ්ඝරතනස්ස ගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජති **ඉදම්පි සඞ්ඝෙ**ති. තස්සත්ථො පුබ්බවුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති. එවං සඞ්ඝපරියාපන්නානං පුග්ගලානං

1. පටිච්ඡාදනායපි-මු. බු. පා. අ.   a. චුල්ලවග්ගපාළි-පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකං.
b මජ්ඣිමනිකාය-කොසම්බියසුත්තං.

තෙන තෙන ගුණප්පකාරෙන සඞ්ඝාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි ස්වායං භගවතා රතනත්තයගුණං දීපෙන්තෙන ඉධ සඞ්ඛෙපෙන අඤ්ඤත්‍ර ච විත්ථාරෙන පරියත්තිධම්මො දෙසිතො, තම්පි[1] නිස්සාය පුන බුද්ධාධිට්ඨානං සච්චං වත්තුමාරද්ධො **වනප්පගුම්බෙ යථා ඵුස්සිතග්ගෙ**ති. තත්ථ ආසන්නසන්නිවෙසවවත්ථිතානං රුක්ඛානං සමූහො වනං, මූලසාරඵෙග්ගුතචසාඛාපලාසෙහි පවුද්ධො ගුම්බො පගුම්බො, වනෙ පගුම්බො වනප්පගුම්බො; ස්වායං වනප්පගුම්බෙති වුත්තො. එවම්පි වත්තුං ලබ්භති "අත්ථි සවිතක්කසවිචාරෙ අත්ථි අවිතක්කවිචාරමත්තෙ[a] සුඛෙ දුක්ඛෙ ජීවෙති[b] ආදීසු විය. **යථා**ති උපමාවචනං[2] ඵුස්සිතානි අග්ගානි අස්සාති **ඵුස්සිතග්ගො**, සබ්බසාඛාපසාඛාසු සඤ්ජාතපුප්ඵොති අත්ථො. සො පුබ්බනයෙනෙව ඵුස්සිතග්ගෙති වුත්තො. **ගිම්හානමාසෙ පඨමස්මිං ගිම්හෙ**ති යෙ චත්තාරො ගිම්හමාසා. තෙසං චතුන්නං ගිම්හානං එකස්මිං මාසෙ; කතමස්මිං මාසෙ ඉති චෙ? පඨමස්මිං ගිම්හෙ චිත්තමාසෙති අත්ථො. සො හි පඨමගිම්හොති ච බාලවසන්තොති ච වුච්චති. තතො පරං පදත්ථො පාකටමෙව. අයං පනෙත්ථ පිණ්ඩත්ථො:– යථා පඨමගිම්හනාමකෙ බාලවසන්තෙ නානාවිධරුක්ඛගහණවනෙ[3] සුපුප්ඵිතග්ගසාඛො තරුණරුක්ඛගච්ඡපරියායනාමො පගුම්බො අතිවිය සස්සිරීකො හොති. එවමෙවං ඛන්ධායතනාදීහි සතිපට්ඨානසම්මප්පධානාදීහි සීලසමාධික්ඛන්ධාදීහි වා නානප්පකාරෙහි අත්ථප්පභෙදපුප්ඵෙහි අතිවිය සස්සිරීකත්තා තදූපමං නිබ්බාණගාමිං මග්ගං දීපනතො නිබ්බාණගාමිං පරියත්තිධම්මවරං නෙව ලාභහෙතු න සක්කාරාදිහෙතු කෙවලං හි මහාකරුණාය අබ්භුස්සාහිත හදයො සත්තානං **පරමංහිතාය** අදෙසයි. එත්ථ ච ගාථාබන්ධසුඛත්ථං අනුනාසිකො. අයං පනත්ථො පරමහිතාය නිබ්බාණාය අදෙසයීති. එවං භගවා ඉමං ඵුස්සිතග්ග[4] වනප්පගුම්බසදිසං පරියත්තිධම්මං වත්වා ඉදානි තමෙව නිස්සාය බුද්ධාධිට්ඨානං සච්චවචනං පයුඤ්ජති **ඉදම්පි බුද්ධෙ**ති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො, කෙවලං පන ඉදම්පි යථා වුත්තප්පකාරපරියත්තිධම්මසංඛාතං බුද්ධෙ රතනං පණීතන්ති එවං යොජෙතබ්බං. ඉමිස්සාපි ගාථාය අණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති. එවං භගවා පරියත්තිධම්මෙන බුද්ධාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි ලොකුත්තරධම්මෙන වත්තුමාරද්ධො **වරො වරඤ්ඤූ**ති. තත්ථ **වරො**ති පණීතාධිමුත්තිකෙහි ඉච්ඡිතො අහො වත මයම්පි එවරූපා අස්සාමාති. වරගුණයොගතො වා වරො උත්තමො සෙට්ඨොති අත්ථො. **වරඤ්ඤූ**ති නිබ්බාණඤ්ඤූ. නිබ්බාණං හි සබ්බධම්මානං උත්තමට්ඨෙන වරං, තඤ්චෙස බොධිමූලෙ සයං පටිවිජ්ඣිත්වා අඤ්ඤාසි. **වරදො**ති

1. තෙන-සී. I. II. & III.
2. ඔපම්මවචනං-මු. බු. පා. අ.
3. නානාවිධරුක්ඛගහණවනෙ-සී. III.
4. ඵුල්ලිතග්ග-මු. බු. පා. අ.

a. කථාවත්ථුප්පකරණ.
b. මජ්ඣිමනිකාය-සන්දකසුත්ත.

පඤ්චවග්ගියභද්දවග්ගියජටිලානං අඤ්ඤෙසඤ්ච දෙවමනුස්සානං
නිබ්බෙධභාගියවාසනාභාගියවරධම්මදායීති අත්ථො. **වරාහරොති**
වරස්ස මග්ගස්ස ආහතත්තා[1] වරාහරොති වුච්චති. සො හි භගවා
දීපඞ්කරතොප්පභුති සමතිංසපාරමියො පූරෙන්තො පුබ්බකෙහි සම්මා
සම්බුද්ධෙහි අනුයාතං පුරාණමග්ගවරමාහරි. තෙන වරාහරොති
වුච්චති. අපිච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපටිලාභෙන වරො. නිබ්බාණසච්ඡි
කිරියාය වරඤ්ඤූ. සත්තානං විමුත්තිසුඛදානෙන **වරදො**. උත්තම
පටිපදාහරණෙන **වරාහරො**. එතෙහි ලොකුත්තරගුණෙහි අධිකස්ස
කස්සචි අභාවතො **අනුත්තරො**. අපරො නයො:-**වරො** උපසමාධිට්ඨාන
පරිපූරණෙන, **වරඤ්ඤූ** පඤ්ඤාධිට්ඨානපරිපූරණෙන, **වරදො** චාගා
ධිට්ඨානපරිපූරණෙන, **වරාහරො** සච්චාධිට්ඨානපරිපූරණෙන වරං මග්ග
සච්චමාහරීති; තථා **වරො** පුඤ්ඤුස්සයෙන,[2] **වරඤ්ඤූ** පඤ්ඤුස්සයෙන[3]
වරදො බුද්ධභාවත්ථිකානං තදුපායසම්පදානෙන, **වරාහරො** පච්චෙක
බුද්ධභාවත්ථිකානං තදුපායාහරණෙන, **අනුත්තරො** තත්ථ තත්ථ අස
දිසත්තාය. අත්තනා වා අනාචරියකො හුත්වා පරෙසං ආචරියභාවෙන
ධම්මවරං අදෙසයීති සාවකභාවත්ථිකානං තදත්ථාය ස්වාක්ඛාතතාදි
ගුණයුත්තස්ස වරධම්මස්ස දෙසනතො. සෙසං වුත්තනයමෙවාති. එවං
භගවා නවවිධෙන ලොකුත්තරධම්මෙන අත්තනො ගුණං වත්වා ඉදානි
තමෙව ගුණං නිස්සාය බුද්ධාධිට්ඨානං සච්චවචනං පයුඤ්ජි ඉදම්පි
බුද්ධෙති. තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. කෙවලං
පන යං වරං ලොකුත්තරධම්මං එස අඤ්ඤාසි, යඤ්ච අදාසි, යඤ්ච
ආහරි, යඤ්ච දෙසෙසි; ඉදම්පි බුද්ධෙ රතනං පණීතන්ති යොජෙතබ්බං.
ඉමිස්සාපි ගාථාය ආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි
පටිග්ගහිතාති. එවං භගවා පරියත්තිධම්මං ච නවලොකුත්තර
ධම්මං ච නිස්සාය වීහි ගාථාහි බුද්ධාධිට්ඨානං සච්චං වත්වා ඉදානි
යෙ තං පරියත්තිධම්මං අස්සොසුං, සුතානුසාරෙන ච පටිපජ්ජිත්වා
නවප්පකාරම්පි ලොකුත්තරධම්මං අධිගමිංසු. තෙසං අනුපාදිසෙස
නිබ්බාණපත්තිගුණං නිස්සාය පුන සඞ්ඝාධිට්ඨානං සච්චං වත්තු
මාරද්ධො **ඛීණං පුරාණන්ති**. තත්ථ **ඛීණන්ති** සමුච්ඡින්නං. **පුරාණන්ති**
පුරාතනං. **නවන්ති** සම්පති වත්තමානං. **නත්ථි සම්භව**න්ති අවිජ්ජමාන
පාතුභාවං. **විරත්තචිත්තා**ති විගතරාගචිත්තා. **ආයතිකෙ භවස්මි**න්ති
අනාගතමද්ධානං පුනබ්භවෙ. **තෙ**ති යෙසං ඛීණං පුරාණං නවං නත්ථි
සම්භවං, යෙ ච ආයතිකෙ භවස්මිං විරත්තචිත්තා, තෙ ඛීණාසවා භික්ඛූ.
ඛීණබීජාති උච්ඡින්නබීජා. **අවිරූළ්හිච්ඡන්දා**ති විරූළ්හිච්ඡන්දවිරහිතා.
නිබ්බන්තීති විජ්ඣායන්ති. **ධීරා**ති ධිතිසම්පන්නා. **යථායං පදීපො**ති
අයං පදීපො විය. කිං වුත්තං හොති ? යන්තං සත්තානං උප්පජ්ජිත්වා
නිරුද්ධම්පි පුරාණං අතීතභවිකං[4] කම්මං තණ්හාසිනෙහස්ස

---

1. ආහටත්තා-මු. බු. පා අ.
2. පුඤ්ඤුස්සයෙන සී. I & II.
3. පඤ්ඤුස්සයෙන සී. I & II.
4. අතීතකාලිකං-මු. බු. පා අ.

අප්පහීණත්තා පටිසන්ධිආහරණසමත්ථතාය අඛීණසෙය්‍යව හොති. තං පුරාණං කම්මං යෙසං අරහත්තමග්ගෙන තණ්හාසිනෙහස්ස සොසිතත්තා අග්ගිනා දඩ්ඪබීජමිව ආයතිං විපාකදානසමත්ථතාය ඛීණං; යඤ්ච නෙසං බුද්ධපූජාදිවසෙන ඉදානි පවත්තමානං කම්මං නවන්ති වුච්චති, තඤ්ච තණ්හාපහාණෙන ඡින්නමූලපාදපපුප්ඵමිව ආයතිං ඵලදානසමත්ථතාය යෙසං නත්ථි සම්භවං; යෙ ච තණ්හාප්පහාණෙනෙව ආයතිකෙ භවස්මිං විරත්තචිත්තා, තෙ ඛීණාසවා භික්ඛූ "කම්මං ඛෙත්තං විඤ්ඤාණං බීජ"න්ති[1] එත්ථ වුත්තපටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස කම්මක්ඛයෙනෙව ඛීණත්තා ඛීණබීජා, යොපි පුබ්බෙ පුනබ්භවසඞ්ඛාතාය විරූළ්හියා ඡන්දො අහොසි, තස්සාපි සමුදයප්පහාණෙනෙව පහීණත්තා පුබ්බෙ විය චුතිකාලෙ අසම්භවෙන අවිරූළ්හිච්ඡන්දා, ධිති සම්පන්නත්තා ධීරා චරිමවිඤ්ඤාණනිරොධෙන යථා අයං පදීපො නිබ්බුතො එවං නිබ්බන්ති, පුන රූපිනො වා අරූපිනොවාති එවමාදි පඤ්ඤත්තිපථං අච්චෙන්තීති. තස්මිං කිර සමයෙ නගරදෙවතානං පූජත්ථාය ජාලිතෙසු පදීපෙසු එකො පදීපො විජ්ඣායි. තං දස්සෙන්තො ආහ යථායං පදීපොති. එවං **භගවා** යෙ තං පුරිමාහි චීහි ගාථාහි වුත්තං පරියත්තිධම්මං අස්සොසුං, සුතානුසාරෙන ච පටිපජ්ජිත්වා. නවප්පකාරම්පි ලොකුත්තරධම්මං අධිගමිංසු, තෙසං අනුපාදිසෙසනිබ්බාණප්පත්තිගුණං වත්වා ඉදානි තමෙව ගුණං නිස්සාය සඞ්ඝාධිට්ඨානං සච්චවචනං පයුඤ්ජන්තො දෙසනං සමාපෙසි **ඉදම්පි සඞ්ඝෙති.** තස්සත්ථො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො, කෙවලං පන ඉදම්පි යථාවුත්තෙන පකාරෙන ඛීණාසවභික්ඛූනං නිබ්බාණසඞ්ඛාතං සඞ්ඝෙ රතනං පණීතන්ති එවං යොජෙතබ්බං. ඉමිස්සාපි ගාථාය අඤ්ඤා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙසු අමනුස්සෙහි පටිග්ගහිතාති. දෙසනා පරියොසානෙ රාජකුලස්ස සොත්ථි අහොසි. සබ්බුපද්දවා වූපසමිංසු. චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. අථ සක්කො දෙවානමින්දො භගවතා රතනත්තයගුණං නිස්සාය සච්චවචනං පයුඤ්ජමානෙන නගරස්ස සොත්ථි කතා. මයාපි නගරස්ස සොත්ථත්ථං රතනත්තයගුණං නිස්සාය කිඤ්චි වත්තබ්බන්ති චින්තෙත්වා අවසානෙ ගාථාත්තයං අභාසි **යානීධ භූතානීති.** තත්ථ යස්මා බුද්ධො යථා ලොකහිතත්ථාය උස්සුක්කං ආපන්නෙහි ආගන්තබ්බං තථාආගතතො යථා එතෙහි ගන්තබ්බං තථාගතතො යථා එතෙහි ආජානිතබ්බං තථා ආජානනතො යථා ජානිතබ්බං තථාජානනතො යඤ්ච තථෙව හොති තස්ස ගදනතො ච තථාගතොති වුච්චති. යස්මා ච සො දෙවමනුස්සෙහි පුප්ඵගන්ධාදිනා බහිනිබ්බත්තෙන උපකරණෙන ධම්මානුධම්මපටිපත්තාදිනා ච අත්තනි නිබ්බත්තෙන අතිවිය පූජිතො. තස්මා සක්කො දෙවානමින්දො සබ්බං දෙවපරිසං අත්තනා සද්ධිං සම්පිණ්ඩෙත්වා ආහ **තථාගතං දෙවමනුස්සපූජිතං බුද්ධං නමස්සාම සුවත්ථි හොතූති.** යස්මා

---

1. තිකඞ්ගුත්තර-ආනන්දවග්ග.

පන ධම්මො මග්ගධම්මො යථා යුගනද්ධසමථවිපස්සනාබලෙන ගන්තබ්බං කිලෙසපක්ඛං සමුච්ඡින්දන්තෙන තථා ගතොති තථාගතො, නිබ්බාණ ධම්මොපි යථාවතො පඤ්ඤාය පටිවිද්ධො සබ්බදුක්ඛවිඝාතාය සම්පජ්ජති, බුද්ධාදීහි තථා අවගතො තස්මා තථාගතොති වුච්චති. යස්මා ච සඞ්ඝොපි යථා අත්තහිතාය පටිපන්නෙහි ගන්තබ්බං තෙන තෙන මග්ගෙන තථාගතො තස්මා තථාගතොත්වෙව වුච්චති. තස්මා අවසානගාථාව යෙපි "තථාගතං ධම්මං නමස්සාම සුවත්ථි හොතු, තථාගතං සඞ්ඝං නමස්සාම සුවත්ථි හොතූ"ති වුත්තං. සෙසං වුත්තනයමෙවාති. එවං සක්කො දෙවානමින්දො ඉමං ගාථාත්තයං භාසිත්වා භගවන්තං පදක්ඛිණං කත්වා දෙවපුරමෙව ගතො සද්ධිං දෙවපරිසාය. **භගවා** පන දෙසිත රතනසුත්තං දුතියදිවසෙපි දෙසෙසි. පුන චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. එවං යාව සත්තමදිවසං දෙසෙසි. දිවසෙ දිවසෙ දෙසනාවසානෙ තථෙව ධම්මාභිසමයො අහොසි. භගවා අඩ්ඪ මාසමෙව වෙසාලියං විහරිත්වා රාජූනං ගච්ඡාමාති පටිවෙදෙසි. තතො රාජානො දිගුණෙන සක්කාරෙන පුන තීහි දිවසෙහි භගවන්තං ගඞ්ගා තීරං නයිංසු. ගඞ්ගාය නිබ්බත්තා නාගරාජානො ච චින්තෙසුං මනුස්සා තථාගතස්ස සක්කාරං කරොන්ති මයම්පි කිං න කරිස්සාමාති. චින්තෙත්වා ච පන සුවණ්ණරජතමණිමයා නාවායො මාපෙත්වා සුවණ්ණ රජතමණිමයෙ එව පල්ලඞ්කෙ පඤ්ඤපෙත්වා පඤ්චවණ්ණපදුම සඤ්ඡන්නං උදකං කරිත්වා අම්හාකං අනුග්ගහං කරොථාති භගවන්තං[1] උපගතා. භගවා අධිවාසෙත්වා රතනනාවමාරූළ්හො. පඤ්ච භික්ඛුසතානිපි පඤ්චසතනාවායො අභිරූළ්හා. නාගරාජානො භගවන්තං සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන නාගභවනං පවෙසෙසුං. තත්‍රසුදං භගවා සබ්බරත්තිං නාගපරිසාය ධම්මං දෙසෙසි. දුතියදිවසෙ දිබ්බෙහි ඛාදනීයභොජනීයෙහි මහාදානං අදංසු. භගවා අනුමොදිත්වා නාගභවනා නික්ඛමි. භුම්මට්ඨදෙවතාපි[2] මනුස්සා ච නාගා ච තථාගතස්ස සක්කාරං කරොන්ති මයං කිං න කරිස්සාමාති චින්තෙත්වා වනප්පගුම්බරුක්ඛ පබ්බතාදිසු ඡත්තාතිඡත්තානි උක්ඛිපිංසු. එතෙනෙව උපායෙන යාව අකනිට්ඨභවනං තාව මහාසක්කාරවිසෙසො නිබ්බත්ති. බිම්බිසාරොපි ලිච්ඡවීහි ආගමනකාලෙ කතසක්කාරතො දිගුණමකාසි. පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව පඤ්චහි දිවසෙහි භගවන්තං රාජගහං ආනෙසි. රාජගහමනුප්පත්තෙන භගවති පච්ඡාභත්තං මණ්ඩලමාලෙ සන්නිපතිතානං භික්ඛූනං අයමන්තරා කථා උදපාදි:- අහො බුද්ධස්ස භගවතො ආනුභාවො යං උද්දිස්ස ගඞ්ගාය ඔරතො ච පාරතො ච අට්ඨයොජනො භූමිභාගො නින්නඤ්ච ථලඤ්ච සමං කත්වා වාලිකාය[3] ඔකිරිත්වා පුප්ඵෙහි සඤ්ඡන්නො යොජනප්පමාණං ගඞ්ගාය උදකං නානාවණ්ණෙහි පදුමෙහි සඤ්ඡන්නං යාව අකනිට්ඨභවනං ඡත්තාතිඡත්තානි උස්සිතානීති. භගවා තං පවත්තිං ඤත්වා ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා තඞ්ඛණානුරූපෙන පාටිහාරියෙන ගන්ත්වා මණ්ඩලමාලෙ පඤ්ඤත්තවර

1. යාචිතුං ඉත්‍යධිකං කත්ථචි. 2. භුම්මට්ඨා දෙවා-මු. බු. පා. අ. 3. වාළුකාය-සී. I. & II.

බුද්ධාසනෙ නිසීදි. නිසජ්ජ ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසි කායනුත්ථ භික්ඛවෙ එතරහි කථාය සන්නිසින්නාති? භික්ඛූ සබ්බං ආරොචෙසුං. භගවං එතදවොච:- න භික්ඛවෙ අයං පූජාවිසෙසො මය්හං බුද්ධානුභාවෙන නිබ්බත්තො, න නාගදෙවබ්‍රහ්මානුභාවෙන; අපිච ඛො පුබ්බෙ අප්පමත්තකපරිච්චාගානුභාවෙන නිබ්බත්තොති. භික්ඛූ ආහංසු:- න මයං භන්තෙ තං අප්පමත්තකං පරිච්චාගං ජානාම, සාධු නො භගවා තථා කථෙතු යථා මයං තං ජානෙය්‍යාමාති. **භගවා** ආහ:- භූතපුබ්බං භික්ඛවෙ තක්කසිලායං සඞ්ඛො නාම බ්‍රාහ්මණො අහොසි. තස්ස පුත්තො සුසීමො නාම මාණවො අහොසි සොළසවස්සුද්දෙසිකො[1] සො එකදිවසං පිතරං උපසඞ්කමිත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. තං පිතා ආහ කිං තාත සුසීමාති. සො ආහ ඉච්ඡාමහං තාත බාරාණසිං ගන්ත්වා සිප්පං උග්ගහෙතුන්ති. තෙන හි තාත සුසීම අසුකො නාම බ්‍රාහ්මණො මම සහායකො, තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා උග්ගණ්හාහීති කහාපණසහස්සං අදාසි. සො තං ගහෙත්වා මාතාපිතරො අභිවාදෙත්වා අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං ගන්ත්වා උපචාරයුත්තෙන විධිනා ආචරියං උපසඞ්කමිත්වා අභිවාදෙත්වා අත්තානං නිවෙදෙසි. ආචරියො මම සහායකස්ස පුත්තොති මාණවං සම්පටිච්ඡිත්වා සබ්බං පාහුණෙය්‍ය[2]මකාසි. සො අද්ධානකිලමථං පටිවිනොදෙත්වා තං කහාපණසහස්සං ආචරියස්ස පාදමූලෙ ඨපෙත්වා සිප්පං උග්ගහෙතුං ඔකාසං යාචි. ආචරියො ඔකාසං කත්වා උග්ගණ්හාපෙසි. සො ලහුකඤ්ච ගණ්හන්තො බහුකඤ්ච ගණ්හන්තො ගහිතගහිතකඤ්ච සුවණ්ණභාජනෙ පක්ඛිත්තමිව සීහතෙලං අවිනස්සමානං ධාරෙන්තො ද්වාදසවස්සිකං සිප්පං කතිපයමාසෙනෙව පරියොසාපෙසි. සො සජ්ඣායං කරොන්තො ආදිමජ්ඣමෙව පස්සති නො පරියොසානං. අථ ආචරියං උපසඞ්කමිත්වා ආහ ඉමස්ස සිප්පස්ස ආදිමජ්ඣමෙව පස්සාමි පරියොසානං න පස්සාමීති. ආචරියො ආහ තාත අහම්පි එවමෙවාති. අථ කො චෙතරහි[3] ඉමස්ස සිප්පස්ස පරියොසානං ජානාතීති? ඉසිපතනෙ තාත ඉසයො අත්ථි, තෙ ජානන්තීති[4] ආහ. තෙ උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡාමි ආචරියාති. පුච්ඡ තාත යථාසුඛන්ති. සො ඉසිපතනං ගන්ත්වා පච්චෙකබුද්ධෙ උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි ආදිමජ්ඣපරියොසානං ජානාථාති. ආම ආවුසො ජානාමාති. තං මම්පි සික්ඛාපෙථාති. තෙන හි ආවුසො පබ්බජාහි, න සක්කා අපබ්බජිතෙන සික්ඛිතුන්ති. සාධු භන්තෙ පබ්බාජෙථ වා මං යං වා ඉච්ඡථ තං කත්වා පරියොසානං ජානාපෙථාති. තෙ තං පබ්බාජෙත්වා කම්මට්ඨානෙ නියොජෙතුං අසමත්ථා එවං තෙ නිවාසෙතබ්බං එවං පාරුපිතබ්බන්ති ආදිනා නයෙන ආභිසමාචාරිකං සික්ඛාපෙසුං. සො තත්ථ සික්ඛන්තො උපනිස්සයසම්පන්නත්තා අචිරෙනෙව පච්චෙකබොධිං අභිසම්බුජ්ඣි. සකලබාරාණසියං **සුසීමපච්චෙකබුද්ධො**ති පාකටො අහොසි ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො සම්පන්නපරිවාරො. සො අප්පායුකසංවත්තනිකස්ස

1 වයෙන ඉති පරමත්ථජොතිකායමධිකං.
2. පාහුණෙය්‍යවත්තං-මු. බු. පා. අ.
3. චරහි-සුත්තනි: කථා. [පා. අ.
4. ජානෙය්‍යුන්ති-සී. II. & මු. බු.

කම්මස්ස කතත්තා නචිරෙනෙව පරිනිබ්බායි. තස්ස පච්චෙකබුද්ධා ච මහාජනකායො ච සරීරකිච්චං කත්වා ධාතුයො ගහෙත්වා නගරද්වාරෙ ථූපං පතිට්ඨාපෙසුං. අථ සඞ්ඛො බ්‍රාහ්මණො පුත්තො මෙ චිරගතො තු චස්ස පවත්තිං ජානාමීති පුත්තං දට්ඨුකාමො තක්කසිලාය නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං පත්වා මහාජනකායං සන්නිපතිතං දිස්වා අද්ධා බහුසු එකොපි මෙ පුත්තස්ස පවත්තිං ජානිස්සතීති චින්තෙන්තො උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි. සුසීමො නාම මාණවො ඉධාගතො අත්ථි, අපි නු තස්ස පවත්තිං ජානාථාති? තෙ ආම බ්‍රාහ්මණ ජානාම, අස්මිං නගරෙ බ්‍රාහ්මණස්ස සන්තිකෙ තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ හුත්වා පච්චෙකබුද්ධානං සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා පච්චෙකබුද්ධො හුත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බායි. අයමස්ස ථූපො පතිට්ඨාපිතොති ආහංසු. සො භූමිං හත්ථෙන පහරිත්වා රොදිත්වා පරිදෙවිත්වා ච තං චෙතියඞ්ගණං ගන්ත්වා තිණානි උද්ධරිත්වා උත්තරසාටකෙන වාලිකං ආනෙත්වා පච්චෙකබුද්ධචෙතියඞ්ගණෙ ආකිරිත්වා කමණ්ඩලුතො[1] උදකෙන සමන්තතො භූමිං පරිප්ඵොසිත්වා වනපුප්ඵෙහි පූජං කත්වා උත්තරසාටකෙන පටාකං ආරොපෙත්වා ථූපස්ස උපරි අත්තනො ඡත්තං බන්ධිත්වා පක්කාමීති.a එවං අතීතං දස්සෙත්වා ජාතකං පච්චුප්පන්නෙන අනුසන්ධෙන්තො භික්ඛූනං ධම්මකථං කථෙසි. සියා ඛො පන වො භික්ඛවෙ එව මස්ස අඤ්ඤො නූන තෙන සමයෙන සඞ්ඛො බ්‍රාහ්මණො අහොසීති, න ඛො පනෙතං භික්ඛවෙ එවං දට්ඨබ්බං, අහං තෙන සමයෙන සඞ්ඛො බ්‍රාහ්මණො අහොසිං, මයා සුසීමස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස චෙතියඞ්ගණෙ තිණානි උද්ධටානි, තස්ස මෙ කම්මස්ස නිස්සන්දෙන අට්ඨයොජනං මග්ගං විගතඛාණුකණ්ටකං කත්වා සමං සුද්ධමකංසු. මයා තත්ථ වාලිකා ඔකිණ්ණා, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන අට්ඨයොජනෙ මග්ගෙ වාලිකං ඔකිරිංසු. මයා තත්ථ වනකුසුමෙහි පූජා කතා, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන නවයොජනෙ මග්ගෙ ථලෙ ච උදකෙ ච නානාපුප්ඵෙහි පුප්ඵසන්ථරං අකංසු. මයා තත්ථ කමණ්ඩලූදකෙන භූමි පරිප්ඵොසිතා, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන වෙසාලියං පොක්ඛරවස්සං වස්සි. මයා තස්මිං චෙතියෙ පටාකා ආරොපිතා ඡත්තඤ්ච බද්ධං, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන යාව අකනිට්ඨභවනං පටාකා ච ඡත්තාධිඡත්තානි ච උස්සිතානි. ඉති ඛො භික්ඛවෙ අයං මය්හං පූජාවිසෙසො නෙව බුද්ධානුභාවෙන නිබ්බත්තො, න නාගදෙවබ්‍රහ්මානුභාවෙන; අපිච ඛො අප්පමත්තකපරිච්චාගානුභාවෙන නිබ්බත්තොති ධම්මකථාපරියොසානෙ ඉමං ගාථං අභාසි

"මත්තා සුඛපරිච්චාගා–පස්සෙ චෙ විපුලං සුඛං,
චජෙ මත්තාසුඛං ධීරො–සම්පස්සං විපුලං සුඛන්ති.b

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය
රතනසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. කමණ්ඩලතො–සී. I. . ධම්මපදට්ඨකථා. . ධම්මපද–පකිණ්ණකවග්ග.

එවං යස්මා රතනසුත්තං සත්තසු සච්චවචනපුබ්බඞ්ගමහිතාසිංසනවසෙන අමනුස්සූපද්දවූපසමනත්ථං දෙසිතං, ඉමඤ්ච **කරණීයමෙත්තසුත්තං** අමනුස්සූපද්දවාදිඋපද්දවූපසමනත්ථං සත්තෙසු හිතඵරණත්ථඤ්ච දෙසිතත්තා සමානගුණං; තස්මා තදනන්තරං නික්ඛිත්තං සියාති ඉදමස්ස ඉධ නික්ඛෙපප්පයොජනං. තස්ස කා උප්පත්ති? හිමවන්තපස්සතො කිර දෙවතාහි උබ්බාළ්හා භික්ඛූ භගවතො සන්තිකං සාවත්ථිං ආගච්ඡිංසු. තෙසං භගවා පරිත්තත්ථාය කම්මට්ඨානත්ථාය ච ඉමං සුත්තමභාසි. අයං තාව සංඛෙපො. අයං පන විත්ථාරො. එකං සමයං භගවා සාවත්ථියං විහරති උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය. තෙන ඛො පන සමයෙන සම්බහුලා නානාවෙරජ්ජකා භික්ඛූ භගවතො සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ වස්සං උපගන්තුකාමා භගවන්තං උපසඞ්කමන්ති. තත්‍ර සුදං භගවා රාගචරිතානං සවිඤ්ඤාණකඅවිඤ්ඤාණකවසෙන එකාදසවිධං අසුභකම්මට්ඨානං, දොසචරිතානං චතුබ්බිධං මෙත්තාදිකම්මට්ඨානං, මොහචරිතානං මරණස්සතිකම්මට්ඨානාදීනි, විතක්කචරිතානං ආනාපානස්සතිපඨවිකසිණාදීනි, සද්ධාචරිතානං බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානාදීනි, බුද්ධිචරිතානං චතුධාතුවවත්ථානාදීනීති ඉමිනා නයෙන චතුරාසීතිසහස්සප්පභෙදචරිතානුකූලානි කම්මට්ඨානානි කථෙති. අථ ඛො පඤ්චමත්තානි භික්ඛුසතානි භගවතො සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං උග්ගහෙත්වා සප්පායසෙනාසනඤ්ච ගොචරගාමඤ්ච පරියෙසමානා අනුපුබ්බෙන ගන්ත්වා පච්චන්තෙ හිමවන්තෙන සද්ධිං එකාබද්ධං නීලකාචමණිසන්නිභසිලාතලං සීතලඝනච්ඡායං නීලවනසණ්ඩමණ්ඩිතං මුත්තාජාලරජතපට්ටසදිසවාලිකාකිණ්ණභූමිභාගං සුචිසාතසීතලජලාසයපරිවාරිතං පබ්බතමද්දසංසු. අථ ඛො තෙ භික්ඛූ තත්ථෙකරත්තිං වසිත්වා පභාතාය රත්තියා සරීරපරිකම්මං කත්වා තස්සාවිදූරෙ අඤ්ඤතරං ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිංසු. ගාමො පන ඝනසන්නිවෙසසන්නිවිට්ඨකුලසහස්සයුත්තො, මනුස්සා චෙත්ථ සද්ධාසම්පන්නා;[1] තෙ පච්චන්තෙ පබ්බජිතදස්සනස්ස දුල්ලභතාය භික්ඛූ දිස්වාව පීතිසොමනස්සජාතා හුත්වා තෙ භික්ඛූ භොජෙත්වා ඉධෙව භන්තෙ තෙමාසං වසථාති යාචිත්වා පඤ්ච පධානකුටිසතානි කාරාපෙත්වා තත්ථ මඤ්චපීඨපානීයපරිභොජනීයඝටාදීනි සබ්බූපකරණානි පටියාදෙසුං. භික්ඛූ දුතියදිවසෙ අඤ්ඤං ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිංසු. තත්ථාපි මනුස්සා තථෙව උපට්ඨහිත්වා වස්සාවාසං යාචිංසු. භික්ඛූ අසති අන්තරායෙති අධිවාසෙත්වා තං වනසණ්ඩං පවිසිත්වා සබ්බරත්තින්දිවං ආරද්ධවිරියා හුත්වා යාමගණ්ඩිකං කොට්ටෙත්වා යොනිසොමනසිකාරබහුලා විහරන්තා රුක්ඛමූලානි උපගන්ත්වා නිසීදිංසු[2] සීලවන්තානං භික්ඛූනං තෙජෙන විගතතෙජා රුක්ඛදෙවතා අත්තනො අත්තනො විමානා ඔරුය්හ දාරකෙ ගහෙත්වා ඉතො චිතොච විචරන්ති. සෙය්‍යථාපි නාම රාජූහි වා රාජමහාමත්තෙහි වා

1. සද්ධාපසන්නා-මු. බු. පා. අ. 2. නිසීදන්ති-මු. බු. පා. අ.

ගාමකාවාසං ගතෙහි ගාමවාසීනං ඝරෙසු ඔකාසෙ ගහිතෙ ඝරමානුසකානි ඝරා නික්ඛමිත්වා අඤ්ඤත්‍ර වසන්තා කදා නු ගමිස්සන්තීති දූරතො ඔලොකෙන්ති. එවමෙව දෙවතා අත්තනො අත්තනො විමානානි ඡඩ්ඩෙත්වා ඉතොචිතොච විචරන්තියො දූරතොව ඔලොකෙන්ති කදා නු භදන්තා ගමිස්සන්තීති. තතො එවං සමචින්තෙසුං පඨම වස්සූපගතා භික්ඛූ අවස්සං තෙමාසං වසිස්සන්ති. මයං පන තාව චිරං දාරකෙ ගහෙත්වා ඔක්කම්ම වසිතුං න සක්කොම. හන්ද මයං භික්ඛූනං භයජනකං ආරම්මණං දස්සෙස්සාමාති. තා රත්තියං භික්ඛූනං සමණධම්මකරණවෙලාය භිංසනකානි යක්ඛරූපානි නිම්මිණිත්වා පුරතො පුරතො තිට්ඨන්ති, භෙරවසද්දඤ්ච කරොන්ති. භික්ඛූනං තානි රූපානි දිස්වා තඤ්ච සද්දං සුත්වා හදයං ඵන්දි, දුබ්බණ්ණා ච අහෙසුං උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකජාතා. තෙන තෙ භික්ඛූ චිත්තං එකග්ගං කාතුං නාසක්ඛිංසු. තෙසං අනෙකග්ගචිත්තානං භයෙන ච පුනප්පුනං සංවිග්ගානං සති පම්මුස්සි. තතො තෙසං මුට්ඨස්සතීනං දුග්ගන්ධානි ආරම්මණානි පයොජෙසුං. තෙසං තෙන දුග්ගන්ධෙන නිම්මථියමානමිව මත්ථලුඞ්ගං අහොසි. බාළ්හා[1] සීසවෙදනා උප්පජ්ජිංසු. න ච තං පවත්තිං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ආරොචෙසුං. අථෙකදිවසං සඞ්ඝත්ථෙරස්ස උපට්ඨානකාලෙ සබ්බෙසු සන්නිපතිතෙසු සඞ්ඝත්ථෙරො පුච්ඡි තුම්හාකං ආවුසො ඉමං වනසණ්ඩං පවිට්ඨානං කතිපාහං අතිවිය පරිසුද්ධො ඡවිවණ්ණො අහොසි පරියොදාතො, විප්පසන්නානි ඉන්ද්‍රියානි, එතරහි පනත්ථ කිසා දුබ්බණ්ණා උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකජාතා; කිං වො ඉධ අසප්පායන්ති? තතො එකො භික්ඛු ආහ අහං භන්තෙ රත්තිං ඊදිසඤ්ච ඊදිසඤ්ච භෙරවාරම්මණං පස්සාමි ච සුණාමි ච ඊදිසඤ්ච ගන්ධං ඝායාමි තෙන මෙ චිත්තං න සමාධියතීති. එතෙනෙව උපායෙන සබ්බෙව තං[2] පවත්තිං ආරොචෙසුං. සඞ්ඝත්ථෙරො ආහ **භගවතා** අවුසො වෙ වස්සූපනායිකා පඤ්ඤත්තා, අම්හාකඤ්ච ඉමං සෙනාසනං අසප්පායං, ආයාම ආවුසො භගවතො සන්තිකං, ගන්ත්වා අඤ්ඤං සප්පාය සෙනාසනං පුච්ඡාමාති. සාධු භන්තෙති තෙ භික්ඛූ ථෙරස්ස පටිස්සුණිත්වා සබ්බෙව සෙනාසනං සංසාමෙත්වා පත්තචීවරමාදාය අනුපලිත්තත්තා කුලෙසු කඤ්චි අනාමන්තෙත්වාව යෙන සාවත්ථි තෙන චාරිකං පක්කමිංසු. අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං ගන්ත්වා භගවතො සන්තිකං අගමිංසු. භගවා තෙ භික්ඛූ දිස්වා එතදවොච "න භික්ඛවෙ අන්තොවස්සං චාරිකං චරිතබ්බ"න්ති[a] මයා සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, කිස්ස තුම්හෙ චාරිකං චරථාති. තෙ භගවතො සබ්බං ආරොචෙසුං. භගවා ආවජ්ජෙන්තො සකලජම්බුදීපෙ අන්තමසො චතුප්පාදපීඨකට්ඨානම්පි තෙසං සප්පාය සෙනාසනං නාද්දස. අථ තෙ භික්ඛූ ආහ න භික්ඛවෙ තුම්හාකං අඤ්ඤං සප්පායසෙනාසනං අත්ථි, තත්ථෙව තුම්හෙ විහරන්තා ආසවක්ඛයං පාපුණෙය්‍යාථ, ගච්ඡථ භික්ඛවෙ තමෙව සෙනාසනං උප

1. ගාළ්හා-සී. I. &. II, 2. තෙසං-සී. I & II. a. මහාවග්ග.

නිස්සාය විහරථ, සචෙ පන දෙවතාහි අභයං ඉච්ඡථ ඉමං පරිත්තං උග්ගණ්හාථ, එතං හි වො පරිත්තඤ්ච කම්මට්ඨානඤ්ච භවිස්සතීති ඉමං සුත්තමභාසි. අපරෙ පනාහු ගච්ඡථ භික්ඛවෙ තමෙව සෙනාසනං උපනිස්සාය විහරථාති ඉදං වත්වා භගවා ආහ අපිච ඛො ආරඤ්ඤකෙන පරිහරණං ඤාතබ්බං, සෙය්‍යථිදං? සායංපාතංකරණවසෙන ච මෙත්තා ච පරිත්තා ච අසුභා ච මරණසති අට්ඨමහාසංවෙගවත්ථුසමාපජ්ජනඤ්ච අට්ඨමහාසංවෙගවත්ථූනි නාම ජාති ජරා ව්‍යාධි මරණං චත්තාරි අපායදුක්ඛානීති, අථවා ජාතිජරාව්‍යාධිමරණානි චත්තාරි අපායදුක්ඛං පඤ්චමං අතීතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං අනාගතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං පච්චුප්පන්නෙ ආහාරපරියෙට්ඨිමූලකං දුක්ඛන්ති. එවං භගවා පරිහරණං අචික්ඛිත්වා තෙසං භික්ඛූනං මෙත්තත්ථඤ්ච පරිත්තත්ථඤ්ච විපස්සනාපාදකජ්ඣානත්ථඤ්ච ඉමං සුත්තමභාසීති. තත්ථ **කරණීයමත්ථකුසලෙනා**ති ඉමිස්සා පඨමගාථාය තාව අයං පදවණ්ණනා:- **කරණීය**න්ති කාතබ්බං, කරණාරහන්ති අත්ථො. **අත්ථො**ති පටිපදා, යං වා කිඤ්චි අත්තනො හිතං, තං සබ්බං අරණීයතො අත්ථොති වුච්චති;අරණීයතො නාම උපගන්තබ්බතො. අත්ථෙ කුසලෙන **අත්ථකුසලෙන**, අත්ථෙ ඡෙකෙනාති වුත්තං හොති. **ය**න්ති අනියාමිත පච්චත්තං. **ත**න්ති නියාමිතඋපයොගං. උභයම්පි වා යං තං ඉති පච්චත්තවචනං. **සන්තං පද**න්ති උපයොගවචනං, තත්ථ ලක්ඛණතො සන්තං පත්තබ්බතො පදං, නිබ්බාණස්සෙතං අධිවචනං. **අභිසමෙච්චා**ති අභිසමාගන්ත්වා සක්කොතීති **සක්කො** සමත්ථො පටිබලොති වුත්තං හොති. **උජූ**ති අජ්ජවයුත්තො. සුට්ඨු උජූති **සුජූ**. සුඛං වචො අස්මින්ති **සුවචො**. **අස්සා**ති භවෙය්‍ය. **මුදූ**ති මද්දවයුත්තො. න අතිමානීති **අනතිමානී**. අයම්පනෙත්ථ අත්ථවණ්ණනා:- කරණීයමත්ථකුසලෙන යං තං සන්තං පදං අභිසමෙච්චාති එත්ථ තාව අත්ථි කරණීයං අත්ථි අරණීයං. තත්ථ සඞ්ඛෙපතො සික්ඛාත්තයං කරණීයං. සීලවිපත්ති දිට්ඨිවිපත්ති ආචාරවිපත්ති ආජීවවිපත්තීති එවමාදි අකරණීයං. තථා අත්ථි අත්ථකුසලො අත්ථි අනත්ථකුසලො. තත්ථ යො ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිත්වා අත්තානං න සම්මා පයොජෙති, ඛණ්ඩසීලො හොති, එකවීසතිවිධං අනෙසනං නිස්සාය ජීවිකං කප්පෙති සෙය්‍යථිදං වෙළුදානං පත්තදානං පුප්ඵදානං ඵලදානං දන්තකට්ඨදානං මුඛොදකදානං සිනානදානං චුණ්ණදානං මත්තිකාදානං චාටුකම්‍යතා මුග්ගසූප්‍යතා පාරිභට්ටකතා ජඞ්ඝපෙසනිකං[1] වෙජ්ජකම්මං දූතකම්මං පහෙණගමනං පිණ්ඩපතිපිණ්ඩදානානුප්පදානං වත්ථුවිජ්ජං නක්ඛත්තවිජ්ජා[2] අඞ්ගවිජ්ජාති, ඡබ්බිධෙ ච අගොචරෙ චරති සෙය්‍යථිදං? වෙසියගොචරෙ විධවථුල්ලකුමාරිකපණ්ඩකභික්ඛුනී පානාගාරගොචරෙති, සංසට්ඨො ච විහරති රාජූහි රාජමහාමත්තෙහි තිත්ථියෙහි තිත්ථියසාවකෙහි අනනුලොමිකෙන ගිහිසංසග්ගෙන, යානි වා පන තානි කුලානි අස්සද්ධානි අප්පසන්නානි අනොපානභූතානි අක්කොසකපරිභාසකානි අනත්ථකාමානි අහිතඅඵාසුකඅයොගක්ඛෙම

1. ජඞ්ඝපෙසනියං-සී. I. 2. ඛෙත්තවිජ්ජා-සුත්තනි: කථා.

කාමානි භික්ඛූනං-පෙ-උපාසිකානං තථාරූපානි කුලානි සෙවති භජති පයිරූපාසති. අයං අනත්‍ථකුසලො. යො පන ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිත්වා අත්තානං සම්මා පයොජෙති අනෙසනං පහාය චතුපාරිසුද්ධි සීලෙ පතිට්ඨාතුකාමො සද්ධාසීසෙන පාතිමොක්ඛසංවරං, සතිසීසෙන ඉන්ද්‍රියසංවරං, විරියසීසෙන ආජීවපාරිසුද්ධිං, පඤ්ඤාසීසෙන පච්චය පටිසෙවනං පූරෙති. අයං අත්‍ථකුසලො. යො වා සත්තාපත්තික්ඛන්ධ සොධනවසෙන පතිමොක්ඛසංවරං, ඡවාරෙ ඝට්ටිතාරම්මණෙසු අභිජ්ඣාදීනං අනුප්පත්තිවසෙන ඉන්ද්‍රියසංවරං, අනෙසනපරිවජ්ජන වසෙන විඤ්ඤුප්පසත්‍ථබුද්ධබුද්ධසාවකවණ්ණිතපච්චයපටිසෙවනෙන ච ආජීවපාරිසුද්ධිං, යථාවුත්තපච්චවෙක්ඛණවසෙන පච්චයපටිසෙවනං චතුඉරියාපථපරිවත්තනෙ සාත්‍ථකාදීනං පච්චවෙක්ඛනවසෙන සම්ප ජඤ්ඤං ච සොධෙති. අයම්පි අත්‍ථකුසලො. යො වා යථා උඍසොදකං පටිච්ච සඞ්කිලිට්ඨං වත්‍ථං පරියොදපෙති, ඡාරිකං පටිච්ච ආදාසො, උක්කාමුඛං පටිච්ච ජාතරූපං, තථා ඤාණං පටිච්ච සීලං වොදායතීති ඤත්වා ඤාණොදකෙන ධොවන්තො සීලං පරියොදපෙති. යථා කිකී සකුණිකා අණ්ඩං, චමරිමිගො වාලධිං, එකපුත්තිකා නාරී පියං එක පුත්තකං, එකනයනො ච පුරිසො තං එකං නයනඤ්ච රක්ඛති, තථා අති විය අප්පමත්තො අත්තනො සීලක්ඛන්ධං රක්ඛති, සායං පාතං පච්චවෙක්ඛමානො අනුමත්තම්පි වජ්ජං න පස්සති. අයම්පි අත්‍ථකුසලො. යො වා පන අවිප්පටිසාරකරසීලෙ පතිට්ඨාය කිලෙසවික්ඛම්භනපටිපදං පග්ගණ්හාති. තං පග්ගහෙත්වා කසිණපරිකම්මං කත්වා සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙති. අයම්පි අත්‍ථකුසලො. යො පන සමාපත්තිතො වුට්ඨාය සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා අරහත්තං පාපුණාති. අයං අත්‍ථකුසලානං අග්ගො. තත්‍ථ යෙ ඉමෙ යාව අවිප්පටිසාරකරසීලෙ පතිට්ඨානෙන යාව වා කිලෙසවික්ඛම්භනපටිපදාය පග්ගණ්හණෙන වණ්ණිතා අත්‍ථකුසලා, තෙ ඉමස්මිං අත්‍ථෙ අත්‍ථකුසලාති අධිප්පෙතා. තථාවිධා ච තෙ භික්ඛූ ඝඩ්ඩාය එකපුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය කරණීයමත්‍ථකුසලෙනාති ආහ. තතො කිං කරණීයන්ති තෙසං අජානිත්වා ඕතානං ආහ යන්තං සන්තං පදං අභිසමෙච්චාති. අයමෙත්‍ථ අධිප්පායො:– තං බුද්ධානු බුද්ධෙහි වණ්ණිතං සන්තං නිබ්බාණපදං පටිවෙධවසෙන අභිසමෙච්ච විහරිතුකාමෙන යං කරණීයන්ති එත්‍ථ ච යන්ති ඉමස්ස ගාථාපදස්ස ආදිතො වුත්තමෙව කරණීයන්ති අධිකාරතො අනුවත්තති, තං සන්තං පදං අභිසමෙච්චාති; අයම්පන යස්මා සාවසෙසපාඨො අත්‍ථො තස්මා විහ රිතුකාමෙනාති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අථවා සන්තං පදං අභිසමෙච්චාති අනුස්සවාදිවසෙන ලොකියපඤ්ඤාය නිබ්බාණපදං සන්තන්ති ඤත්වා තං අධිගන්තුකාමෙන යං තං කරණීයන්ති අධිකාරතො අනුවත්තති. තං කරණීයමත්‍ථකුසලෙනාති එවමෙපත්‍ථ අධිප්පායො වෙදිතබ්බො. අථවා කරණීයමත්‍ථකුසලෙනාති වුත්තෙන කින්ති චින්තෙන්තානං ආහ යන්තං සන්තං පදං අභිසමෙච්චාති. තස්සෙවමධිප්පායො වෙදිතබ්බො:–ලොකියපඤ්ඤාය සන්තං පදං අභිසමෙච්ච යං කරණීයං

තන්ති යං කාතබ්බං තං කරණීයං, කරණාරහමෙව තන්ති වුත්තං හොති. කිම්පන තන්ති? කිමඤ්ඤං සියා අඤ්ඤත්‍ර තදධිගමූපායා. සාමඤ්ඤෙවතං කාරණාරහත්තෙන සික්ඛාත්තයදීපකෙන ආදිපදෙනෙව වුත්තං. තථාහි අස්ස අත්ථවණ්ණනායං අවොචුම්හ අත්ථි කරණීයං අත්ථි අකරණීයන්ති. තත්ථ සඞ්ඛෙපතො සික්ඛාත්තයං කරණීයන්ති. අතිසඞ්ඛෙපදෙසිතත්තා පන තෙසං භික්ඛූනං කෙහිචි විඤ්ඤාතං කෙහිචි න විඤ්ඤාතං තතො යෙහි න විඤ්ඤාතං තෙසං විඤ්ඤාපනත්ථං යං විසෙසතො ආරඤ්ඤිකෙන භික්ඛුනා කාතබ්බං තං විත්ථාරෙන්තො සක්කො උජූ ච සුජූ ච සුවචො චස්ස මුදු අනතිමානීති* ඉමං තාව උපඩ්ඪගාථමාහ. කිං වුත්තං හොති? සන්තං පදං අභිසමෙච්ච විහරිතුකාමො ලොකියපඤ්ඤාය වා තං අභිසමෙච්ච තදධිගමාය පටිපජ්ජමානො ආරඤ්ඤිකො භික්ඛු දුතියචතුත්ථපධානියඞ්ගසමන්නාගමෙන කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛො හුත්වා සච්චපටිවෙධාය පටිපජ්ජිතුං සක්කො අස්ස, තථා කසිණපරිකම්මවත්තසමාදානාදිසු අත්තනො පත්තචීවරපටිසඞ්ඛරණාදිසු ච යානි තානි සබ්‍රහ්මචාරීනං උච්චාවචානි කිඞ්කරණීයානි තෙසු අඤ්ඤෙසු ච එවරූපෙසු සක්කො අස්ස දක්ඛො අනලසො සමත්ථො, සක්කො හොන්තොපි ච තතියපධානියඞ්ගසමන්නාගමෙන උජු අස්ස, උජු හොන්තොපි සකිං උජුභාවෙන සන්තොසං අනාපජ්ජිත්වා යාවජීවං පුනප්පුනං අසිථිලකරණෙන සුට්ඨුතරං උජු අස්ස; අසඨතාය වා උජු අමායාවිතාය සුජු, කායවචීවඞ්කප්පහානෙන වා උජු මනොවඞ්කප්පහානෙන සුජු, අසන්තගුණස්ස වා අනාවිකරණෙන උජු අසන්තගුණෙන උප්පන්නස්ස ලාභස්ස අනධිවාසනෙන සුජු, එවං ආරම්මණලක්ඛණූපනිජ්ඣානෙහි පුරිමද්වයතතියසික්ඛාහි පයොගාසයසුද්ධීහි ච උජු ච සුජු ච අස්ස. න කෙවලං උජු ච සුජු ච, අපිච පන සුවචො ච අස්ස; යො හි පුග්ගලො ඉදං න කාතබ්බන්ති වුත්තො කිං තෙ දිට්ඨං කිං සුතං කො මෙ හුත්වා වදසි කිං උපජ්ඣායො ආචරියො සන්දිට්ඨො සම්භත්තොති වා වදති තුණ්හීභාවෙන වා තං විහෙඨෙති සම්පටිච්ඡිත්වා වා න තථා කරොති, සො විසෙසාධිගමස්ස දූරෙ හොති. යො පන ඔවදියමානො සාධු භන්තෙ සුට්ඨු වුත්තං අත්තනො වජ්ජං නාම දුද්දසං හොති පුනපි මං එවරූපං දිස්වා වදෙය්‍යාථ අනුකම්පං උපාදාය චිරස්සං මෙ තුම්හාකං සන්තිකා ඔවාදො ලද්ධොති වදති, යථානුසිට්ඨඤ්ච පටිපජ්ජති; සො විසෙසාධිගමස්ස අවිදූරෙ හොති, තස්මා එවං පරස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා කරොන්තො සුවචො අස්ස. යථා ච සුවචො එවං මුදු අස්ස. මුදූති ගහට්ඨෙහි දූතගමනප්පහෙණගමනාදීසු නියුජ්ජමානො තත්ථ මුදුභාවං අකත්වා ථද්ධො හුත්වා වත්තපටිපත්තියං සකලබ්‍රහ්මචරියෙ ච මුදු අස්ස සුපරිකම්මකතසුවණ්ණං විය තත්ථ තත්ථ විනියොගක්ඛමො. අථවා මුදූති අභාකුටිකො උත්තානමුඛො සුඛසම්භාසො පටිසන්ථාරවුත්ති සුතිත්ථං විය සුඛාවගාහො අස්ස, න කෙවලඤ්ච මුදු අපි ච පන අනතිමානී අස්ස. ජාතිගොත්තාදීහි

අතිමානවත්ථූහි පරෙ නාතිමඤ්ඤෙය්‍ය. සාරිපුත්තත්ථෙරො විය චණ්ඩාලකුමාරසමෙන චෙතසා විහරෙය්‍යාති. එවං භගවා සන්තං පදං අභිසමෙච්ච විහරිතුකාමස්ස තදධිගමාය වා පටිපජ්ජමානස්ස විසෙසතො ආරඤ්ඤිකස්ස භික්ඛුනො එකච්චං කරණීයං වත්වා පුන තදුත්තරිම්පි වත්තුකාමො **සන්තුස්සකො ච**ාති දුතියගාථමාහ. තත්ථ සන්තුට්ඨී ච කතඤ්ඤුතා චාති වුත්තප්පභෙදෙන ද්වාදසවිධෙන සන්තොසෙන සන්තුස්සතීති **සන්තුස්සකො**, අථවා තුස්සතීති **තුස්සකො**, සකෙන තුස්සකො සන්තෙන තුස්සකො සමෙන තුස්සකොති **සන්තුස්සකො**; තත්ථ සකං නාම පිණ්ඩියාලොපභොජනං නිස්සායාති එවං උපසම්පදමණ්ඩලෙ උද්දිට්ඨං අත්තනා ච සම්පටිච්ඡිතං චතුපච්චයජාතං, තෙන සුන්දරෙන වා අසුන්දරෙන වා සක්කච්චමසක්කච්චං වා දින්නෙන පටිග්ගහණකාලෙ පරිභොගකාලෙ ච විකාරමදස්සෙත්වා යාපෙන්තො සකෙන තුස්සකොති වුච්චති; සන්තන්නාම යං ලද්ධං හොති අත්තනො විජ්ජමානං, තෙන සන්තෙන තුස්සන්තො තතො පරං න පත්ථෙන්තො අත්‍රිච්ඡතං පජහන්තො සන්තෙන තුස්සකොති වුච්චති; සමං නාම ඉට්ඨානිට්ඨෙසු අනුනයපටිඝප්පහානං, තෙන සමෙන සබ්බාරම්මණෙසු තුස්සන්තො සමෙන තුස්සකොති වුච්චති; සුඛෙන භරීයතීති **සුභරො**; සුපොසොති වුත්තං හොති. යො හි භික්ඛු සාලිමංසොදනාදීනං පත්තෙ පූරෙත්වා දින්නෙපි දුම්මුඛභාවං අනත්තමනභාවමෙව දස්සෙති, තෙසං ච සම්මුඛා ව තං පිණ්ඩපාතං කිං තුම්හෙහි දින්නන්ති අපසාදෙන්තො සාමණෙරගහට්ඨාදීනං දෙති; එස දුභරො, එතං දිස්වා මනුස්සා දූරතොව පරිවජ්ජෙන්ති දුභරො භික්ඛු න සක්කා පොසිතුන්ති. යො පන යං කිඤ්චි ලූඛං වා පණීතං අප්පං වා බහුං වා ලභිත්වා අත්තමනො විප්පසන්නමුඛො හුත්වා යාති[1] එස සුභරො, එතං දිස්වා මනුස්සා අතිවිය විස්සත්ථා හොන්ති අම්හාකං භද්දන්තො සුභරො ථොකෙනපි[2] තුස්සති මයමෙව නං පොසෙස්සාමාති පටිඤ්ඤං කත්වා පොසෙන්ති; එවරූපො ඉධ සුභරොති අධිප්පෙතො. අප්පං කිච්චං අස්සාති **අප්පකිච්චො**; න කම්මාරාමතා භස්සාරාමතා සඞ්ගණිකාරාමතාදි අනෙකකිච්චව්‍යාවටො, අථවා සකලවිහාරෙ නවකම්මසඞ්ඝභොගසාමණෙරාරාමිකවොසාසනාදි කිච්චවිරහිතො අත්තනො කෙසනඛච්ඡෙදනපත්තචීවරපරිකම්මාදිං කත්වා සමණධම්මකිච්චපරො හොතීති වුත්තං හොති. සල්ලහුකා වුත්ති අස්සාති **සල්ලහුකවුත්ති**; යථා එකච්චො බහුභණ්ඩො භික්ඛු දිසාපක්කමනකාලෙ බහුං පත්තචීවරපච්චත්ථරණතෙලගුළාදිං මහාජනෙන සීසභාරකටිභාරාදීහි උච්චාරෙත්වා[3] පක්කමති, එවං අහුත්වා යො අප්පපරික්ඛාරො හොති, පත්තචීවරාදිඅට්ඨසමණපරික්ඛාරමත්තමෙව පරිහරති, දිසාපක්කමනකාලෙ පක්ඛී සකුණො විය සමාදායෙව පක්කමති; එවරූපො ඉධ සල්ලහුකවුත්තීති අධිප්පෙතො. සන්තානි ඉන්ද්‍රියානි අස්සාති **සන්තින්ද්‍රියො**; ඉට්ඨාරම්මණාදීසු රාගාදිවසෙන

1. යාපෙති-සී. I. & II. 2. ථොකකෙනපි-සුත්තනිඃ කථා.
3. සී. I. සීසභාරකටිභාරාදීහි උබ්බාරෙත්වා.

අනුද්ධතින්ද්‍රියොති වුත්තං හොති. **නිපකොති** විඤ්ඤූ විභාවී පඤ්ඤවා, සීලානුරක්ඛණපඤ්ඤාය චීවරාදිවිචාරණපඤ්ඤාය ආවාසාදිසත්තසප්පාය පරිජානනපඤ්ඤාය ච සමන්නාගතොති අධිප්පායො. න පගබ්භොති **අප්පගබ්භො**; අට්ඨට්ඨානෙන කායපාගබ්භියෙන චතුට්ඨානෙන වචීපාගබ්භියෙන අනෙකට්ඨානෙන මනොපාගබ්භියෙන ච විරහිතොති අත්ථො; අට්ඨට්ඨානං කායපාගබ්භියං නාම සඞ්ඝගණපුග්ගලභොජනසාලාජන්තාඝරනහානතිත්ථභික්ඛාචාරමග්ග අන්තරඝරප්පවෙසනෙසු කායෙන අප්පතිරූපකරණං, සෙය්‍යථීදං? ඉධෙකච්චො සඞ්ඝමජ්ඣෙ පල්ලත්ථිකාය වා නිසීදති පාදෙ පාදමාදහිත්වා[1]ති එවමාදි, තථා ගණමජ්ඣෙපි චතුපරිසසන්නිපාතෙ, තථා වුඩ්ඪතරෙ පුග්ගලෙ; භොජනසාලායං පන වුඩ්ඪානං ආසනං න දෙති, නවානං ආසනං පටිබාහති; තථා ජන්තාඝරෙ, වුඩ්ඪෙ වෙත්ථ අනාපුච්ඡා අග්ගිජාලනාදීනි කරොති; නහානතිත්ථෙ[2] ච යදිදං දහරො වුඩ්ඪොති පමාණං අකත්වා ආගතපටිපාටියා නහායිතබ්බන්ති වුත්තං, තම්පි අනාදියන්තො පච්ඡා ආගන්ත්වා උදකං ඔතරිත්වා වුඩ්ඪෙ ච නවෙ ච බාධෙති; භික්ඛාචාරමග්ගෙ පන අග්ගාසන අග්ගොදක අග්ගපිණ්ඩත්ථං වුඩ්ඪානං පුරතො පුරතො යාති බාහාය බාහං පහරන්තො, අන්තරඝරප්පවෙසනෙ වුඩ්ඪානං පඨමතරං පවිසති, දහරෙහි කායකීළනං කරොතීති එවමාදි; චතුට්ඨානං වචීපාගබ්භියං නාම සඞ්ඝගණපුග්ගලඅන්තරඝරෙසු අප්පතිරූපවාචානිච්ඡාරණා, සෙය්‍යථීදං? ඉධෙකච්චො සඞ්ඝමජ්ඣෙ අනාපුච්ඡා ධම්මං භාසති, තථා පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරෙ ගණෙ වුඩ්ඪතරෙ පුග්ගලෙ ච; තත්ථ මනුස්සෙහි පඤ්හං පුට්ඨො වුඩ්ඪතරං අනාපුච්ඡා විස්සජ්ජෙති, අන්තරඝරෙ පන ඉත්ථන්නාමෙ කිං අත්ථි කිං යාගු උදාහු ඛාදනීයං භොජනීයං කිං මෙ දස්සසි කිමජ්ජ ඛාදිස්සාමි කිං භුඤ්ජිස්සාමි කිං පිවිස්සාමීති එවමාදිං භාසති. අනෙකට්ඨානං මනොපාගබ්භියං නාම තෙසු තෙසු ඨානෙසු කායවාචාහි අජ්ඣාචාරං අනාපජ්ජිත්වාපි මනසා එව කාමවිතක්කාදිනානප්පකාරඅප්පතිරූපවිතක්කනං. **කුලෙසු අනනුගිද්ධොති** යානි කුලානි උපසඞ්කමති තෙසු පච්චයතණ්හාය වා අනනුලොමිකගිහිසංසග්ගවසෙන වා අනනුගිද්ධො න සහසොකී න සහනන්දී න සුඛිතෙසු සුඛිතො න දුක්ඛිතෙසු දුක්ඛිතො න උප්පන්නෙසු කිච්චකරණීයෙසු අත්තනා උය්‍යොගමාපජ්ජිතාති වුත්තං හොති ඉමිස්සා ච ගාථාය යං සුවචො චස්සාති එත්ථ වුත්තං අස්සාති වචනං තං සබ්බපදෙහි සද්ධිං සන්තුස්සකො ච අස්ස සුභරො ච අස්සාති එවං යොජෙතබ්බං. එවං භගවා සන්තං පදං අභිසමෙච්ච විහරිතුකාමස්ස තදධිගමාය වා පටිපජ්ජිතුකාමස්ස විසෙසතො ආරඤ්ඤිකස්ස භික්ඛුනො තදුත්තරිම්පි කරණීයං ආචික්ඛිත්වා ඉදානි අකරණීයම්පි ආචික්ඛිතුකාමො **න ච ඛුද්දං සමාචරෙ කිඤ්චි යෙන විඤ්ඤූ පරෙ උපවදෙය්‍යුන්ති** ඉමං උපඩ්ඪගාථමාහ. තස්සත්ථො:– එවමිමං කරණීයං කරොන්තො යං තං කායවචීමනොදුච්චරිතං ඛුද්දං ලාමකන්ති වුච්චති

1. ඔදහිත්වා-සී. I. & II.   2. සිනානතිත්ථෙ-මු. බු. පං. අ.

තං **න ච ඛුද්දං සමාචරෙ** අසමාචරන්තො නච කෙවලං ඔළාරිකං කිං පන **කිඤ්චි** න සමාචරෙ, අප්පමත්තකං අනුමත්තකම්පි න සමාචරෙති වුත්තං හොති. තතො තස්ස සමාචාරෙ සන්දිට්ඨිකමෙව ආදීනවං දස්සෙති **යෙන විඤ්ඤූ පරෙ උපවදෙය්‍යුං**ති. එත්ථ ච යස්මා අවිඤ්ඤූ පරෙ අප්පමාණං, තෙ හි අනවජ්ජං වා සාවජ්ජං කරොන්ති අප්පසාවජ්ජං වා මහාසාවජ්ජං; විඤ්ඤූ එව පන පමාණං, තෙ හි අනුවිච්ච පරියොගාහෙත්වා අවණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසන්ති වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසන්ති; තස්මා විඤ්ඤූ පරෙති වුත්තං හොති. එවං භගවා ඉමාහි අඩ්ඪතෙය්‍යාහි ගාථාහි සන්තං පදං අභිසමෙච්ච විහරිතුකාමස්ස තදධිගමාය වා පටිපජ්ජිතුකාමස්ස විසෙසතො ආරඤ්ඤිකස්ස ආරඤ්ඤිකසීසෙන ච සබ්බෙසම්පි කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විහරිතුකාමානං කරණීයාකරණීයභෙදං කම්මට්ඨානූපචාරං වත්වා ඉදානි තෙසං භික්ඛූනං තස්ස දෙවතාභයස්ස පටිඝාතාය පරිත්තත්ථං විපස්සනාපාදකජ්ඣානවසෙන කම්මට්ඨානත්ථඤ්ච **සුඛිනො වා ඛෙමිනො හොන්තූ**ති ආදිනා නයෙන මෙත්තං[1] කථෙතුමාරද්ධො. තත්ථ **සුඛිනො**ති සුඛසමඞ්ගිනො. **ඛෙමිනො**ති ඛෙමවන්තො, අභයා නිරුපද්දවාති වුත්තං හොති. **සබ්බෙ**ති අනවසෙසා. **සත්තා**ති පාණිනො. **සුඛිතත්තා**ති සුඛිතචිත්තා. එත්ථ ච කායිකෙන සුඛෙන සුඛිනො, මානසිකෙන සුඛෙන[2] සුඛිතත්තා, තදුභයෙනාපි සබ්බභයූපද්දවවිගමෙන වා ඛෙමිනොති වෙදිතබ්බා; කස්මා පන එවං වුත්තං? මෙත්තාභාවනාකාරදස්සනත්ථං. එවං හි මෙත්තා භාවෙතබ්බා සබ්බෙ සත්තා සුඛිනො හොන්තූති වා ඛෙමිනො හොන්තූති වා සුඛිතත්තා හොන්තූති වා. එවං යාව උපචාරතො අප්පණාකොටි තාව සඞ්ඛෙපෙන මෙත්තාභාවනං දස්සෙත්වා ඉදානි විත්ථාරතොපි තං දස්සෙතුං **යෙ කෙචී**ති ගාථාද්වයමාහ, අථවා යස්මා පුථුත්තාරම්මණෙ පරිචිතං චිත්තං න ආදිකෙනෙව එකත්තෙ සණ්ඨාති ආරම්මණප්පභෙදං පන අනුගන්ත්වා කමෙන සණ්ඨාති තස්මා තස්ස තසථාවරාදිදුකතිකප්පභෙදෙ ආරම්මණෙ අනුගන්ත්වා අනුගන්ත්වා සණ්ඨානත්ථම්පි **යෙ කෙචී**ති ගාථාද්වයමාහ, අථවා යස්මා යස්ස යං ආරම්මණං විභූතං හොති තස්ස තත්ථ චිත්තං සුඛං තිට්ඨති තස්මා තෙසං භික්ඛූනං යස්ස යං විභූතං ආරම්මණං තස්ස තත්ථ චිත්තං සණ්ඨාපෙතුකාමො තසථාවරාදිදුකතිකාරම්මණප්පභෙදදීපකං **යෙ කෙචී**ති ඉමං ගාථාද්වයමාහ. එත්ථ හි තසථාවරදුකං දිට්ඨාදිට්ඨදුකං දූරසන්තිකදුකං භූතසම්භවෙසිදුකන්ති චත්තාරි දුකානි, දීඝාදීහි ච ඡහි පදෙහි මජ්ඣිමපදස්ස තීසු අණුකපදස්ස ච ද්වීසු තිකෙසු අත්ථසම්භවතො දීඝරස්සමජ්ඣිමත්තිකං මහන්තාණුකමජ්ඣිමත්තිකං ථූලාණුකමජ්ඣිමත්තිකන්ති තයො තිකෙ ච දීපෙති. තත්ථ **යෙ කෙචී**ති අනවසෙසවචනං, පාණා එව භූතා **පාණභූතා,** අථවා පාණන්තීති **පාණා,** එතෙන අස්සාසපස්සාසපටිබද්ධෙ පඤ්චවොකාරසත්තෙ ගණ්හාති; භවන්තීති **භූතා,** එතෙන එකවොකාරචතුවොකාරසත්තෙ ගණ්හාති. **අත්ථී**ති[3] සංවිජ්ජන්ති. එවං යෙ කෙචි

1. මෙත්තං කථං-මු. ඛු. පා. අ. 2. මානසෙන-මු ඛු. පා. අ. 3. සන්ති. ඉති අධිකං කත්ථචි.

පාණභූතත්ථීති ඉමිනා වචනෙන දුකත්තිකෙහි සඞ්ගහෙතබ්බෙ සබ්බසත්තෙ එකජ්ඣං දස්සෙත්වා ඉදානි සබ්බෙපි තෙ තසා වා ථාවරා වා අනවසෙසාති ඉමිනා දුකෙන සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙති. තත්ථ තසන්තීති **තසා**, සතණ්හානං සභයානමෙතං අධිවචනං. තිට්ඨන්තීති **ථාවරා**, පහීනතණ්හාභයානං අරහතං එතං අධිවචනං. නත්ථි තෙසං අවසෙසන්ති **අනවසෙසා**, සබ්බෙපීති වුත්තං හොති. යඤ්ච දුතියගාථාය අන්තෙ වුත්තං තං සබ්බං දුකත්තිකෙහි සම්බන්ධිතබ්බං යෙ කෙචි පාණභූතත්ථි තසා වා ථාවරා වා අනවසෙසා, ඉමෙපි සබ්බෙ සත්තා භවන්තු සුඛිතත්තා, එවං යාව භූතා වා සම්භවෙසී වා ඉමෙපි සබ්බෙ සත්තා භවන්තු සුඛිතත්තාති. ඉදානි දීඝරස්සමජ්ඣිමාදිතිකත්තයදීපකෙසු දීඝා වාති ආදිසු ඡසු පදෙසු **දීඝාති** දීඝත්තභාවා නාගමච්ඡගොධාදයො, අනෙකබ්‍යාමසතප්පමාණාපි මහාසමුද්දෙ නාගානං අත්තභාවා අනෙකයොජනප්පමාණා ච මච්ඡගොධාදීනං අත්තභාවා හොන්ති. **මහන්තාති** මහන්තත්තභාවා, ජලෙ මච්ඡාදයො ථලෙ හත්ථිනාගාදයො අමනුස්සෙසු දානවාදයො; ආහ ච:- රාහග්ගං අත්තභාවීනන්ති[a] තස්ස හි අත්තභාවො උබ්බෙධෙන චත්තාරි යොජනසහස්සානි අට්ඨ ච යොජනසතානි, බාහු ද්වාදසයොජනසතපරිමාණා, පඤ්ඤාසයොජනානි භමුකන්තරං, තථා අඞ්ගුලන්තරිකා, හත්ථතලානි ද්වෙ යොජනසතානීති. **මජ්ඣිමාති** අස්සගොමහිසසූකරාදීනං අත්තභාවා. **රස්සකාති** තාසු තාසු ජාතිසු වාමනකාදයො දීඝමජ්ඣිමෙහි ඔමකප්පමාණා සත්තා. **අණුකාති** මංසචක්ඛුස්ස අගොචරා දිබ්බචක්ඛුවිසයා උදකාදිසු නිබ්බත්තා සුඛුමත්තභාවා සත්තා ඌකාදයො වා, අපිච යෙ තාසු තාසු ජාතිසු මහන්තමජ්ඣිමෙහි ථූලමජ්ඣිමෙහි ච ඔමකප්පමාණා සත්තා තෙ **අණුකාති** වෙදිතබ්බා. **ථූලාති** පරිමණ්ඩලත්තභාවා මච්ඡකුම්මසිප්පිසම්බුකාදයො සත්තා. එවං තීහි තිකෙහි ච අනවසෙසතො සත්තෙ දස්සෙත්වා ඉදානි **දිට්ඨා වා යෙව අදිට්ඨාති** ආදීහි තීහි දුකෙහිපි තෙ සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙති. තත්ථ **දිට්ඨාති** යෙ අත්තනො චක්ඛුස්ස ආපාථමාගතවසෙන දිට්ඨපුබ්බා. **අදිට්ඨාති** යෙ පරසමුද්දපරසෙලපරචක්කවාළාදිසු ඨිතා. **යෙ ච දූරෙ වසන්ති අවිදූරෙති** ඉමිනා පන දුකෙන අත්තනො අත්තභාවස්ස දූරෙ ච අවිදූරෙ ච වසන්තෙ සත්තෙ දස්සෙති. තෙ අපාදදිපාදවසෙන වෙදිතබ්බා. අත්තනො හි කායෙ වසන්තා සත්තා අවිදූරෙ බහි කායතො වසන්තා දූරෙ, තථා අන්තො උපචාරෙ වසන්තා අවිදූරෙ බහි උපචාරතො වසන්තා දූරෙ, අත්තනො විහාරෙ ගාමෙ ජනපදෙ දීපෙ චක්කවාළෙ වසන්තා අවිදූරෙ පරචක්කවාළෙ වසන්තා දූරෙ වසන්තීති වුච්චන්ති. **භූතාති** ජාතා අභිනිබ්බත්තා, යෙ ච භූතා න පුන භවිස්සන්තීති සඞ්ඛං ගච්ඡන්ති තෙසං ඛීණාසවානමෙතං අධිවචනං. සම්භවමෙසන්තීති **සම්භවෙසී**, අප්පහීනභවසංයොජනත්තා ආයතිම්පි සම්භවං එසන්තානං සෙඛපුථුජ්ජනානමෙතං අධිවචනං, අථවා චතූසු යොනීසු අණ්ඩජජලාබුජා සත්තා යාව අණ්ඩ

a. අඞ්ගුත්තරනිකාය.

කොසං වත්ථිකොසඤ්ච න භින්දන්ති තාව සම්භවෙසී නාම, අණ්ඩකොසං වත්ථිකොසඤ්ච භින්දිත්වා බහි නික්ඛන්තා භූතා නාම. සංසෙදජා ඔපපාතිකා ච පඨමචිත්තක්ඛණෙ සම්භවෙසී නාම, දුතියචිත්තක්ඛණතොප්පභුති භූතා නාම; යෙන වා[1] ඉරියාපථෙන ජායන්ති යාව තතො අඤ්ඤං න පාපුණන්ති තාව සම්භවෙසී, තතො පරං භූතාති. එවං භගවා සුඛිනො වාති ආදීහි අඩ්ඪතෙය්‍යාහි ගාථාහි නානප්පකාරතො තෙසං භික්ඛූනං හිතසුඛාගමපත්ථනාවසෙන සත්තෙසු මෙත්තාභාවනං දස්සෙත්වා ඉදානි අහිතදුක්ඛානාගමපත්ථනාවසෙනාපි තං දස්සෙන්තො ආහ **න පරො පරං නිකුබ්බෙථාති**. එසො පොරාණපාඨො, ඉදානි පන **පරංහීති**පි පඨන්ති, අයං න සොභනො. තත්ථ **පරොති** පරජනො. **පරන්ති** පරජනං. **න නිකුබ්බෙථාති** න වඤ්චෙය්‍ය. **නාතිමඤ්ඤෙථාති** න අතික්කමිත්වා මඤ්ඤෙය්‍ය. **කත්ථචීති** කත්ථචි ඔකාසෙ, ගාමෙ වා ඛෙත්තෙ වා ඤාතිමජ්ඣෙ වා පූගමජ්ඣෙ වාති ආදි. **නන්ති** එතං. **කඤ්චීති** යං කඤ්චි ඛත්තියං වා බ්‍රාහ්මණං වා ගහට්ඨං වා පබ්බජිතං වා සුඛිතං වා දුක්ඛිතං වා[2]ති ආදි. **බ්‍යාරොසනා පටිඝසඤ්ඤාති** කායවචීවිකාරෙහි බ්‍යාරොසනාය ච මනොවිකාරෙන පටිඝසඤ්ඤාය ච. බ්‍යාරොසනාය පටිඝසඤ්ඤායාති හි වත්තබ්බෙ බ්‍යාරොසනා පටිඝසඤ්ඤාති වුච්චති යථා සම්මදඤ්ඤාය විමුත්තාති වත්තබ්බෙ සම්මදඤ්ඤා විමුත්තාති, යථා ච අනුපුබ්බසික්ඛාය අනුපුබ්බකිරියාය අනුපුබ්බපටිපදායාති වත්තබ්බෙ අනුපුබ්බසික්ඛා අනුපුබ්බකිරියා අනුපුබ්බපටිපදා අඤ්ඤාරාධනායාති. **නාඤ්ඤමඤ්ඤස්ස දුක්ඛමිච්ඡෙය්‍යාති** අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස දුක්ඛං න ඉච්ඡෙය්‍ය. කිං වුත්තං හොති? න කෙවලං සුඛිනො වා ඛෙමිනො වා හොන්තූතිආදිමනසිකාරවසෙනෙව මෙත්තං භාවෙය්‍ය, කිං පන අහො වත යො කොචි පරපුග්ගලො යං කඤ්චි පරපුග්ගලං වඤ්චනාදීහි නිකතීහි න නිකුබ්බෙථ ජාතිආදීහි ච නවහි මානවත්ථූහි කත්ථචි පදෙසෙ කඤ්චි පරපුග්ගලං නාතිමඤ්ඤෙය්‍ය අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ච බ්‍යාරොසනාය වා පටිඝසඤ්ඤාය වා දුක්ඛං න ඉච්ඡෙය්‍යාති එවම්පි මනසිකරොන්තො භාවෙය්‍යාති. එවං අහිතදුක්ඛානාගමපත්ථනාවසෙන අත්ථතො මෙත්තාභාවනං දස්සෙත්වා ඉදානි තමෙව උපමාය දස්සෙන්තො ආහ **මාතා යථා නියං පුත්තන්ති**. තස්සත්ථො :– යථා මාතා නියං පුත්තං අත්තනි ජාතං ඔරසං පුත්තං තඤ්ච **එකපුත්තං** එව **ආයුසා අනුරක්ඛෙ**, තස්ස දුක්ඛාගමපටිබාහනත්ථං අත්තනො ආයුම්පි චජිත්වා තං අනුරක්ඛෙ. **එවම්පි සබ්බභූතෙසු** ඉදං මෙත්තං[3] **මානසං භාවයෙ** පුනප්පුනං ජනයෙ වඩ්ඪයෙ. තඤ්ච අපරිමාණසත්තාරම්මණවසෙන එකස්මිං වා සත්තෙ අනවසෙසඵරණවසෙන **අපරිමාණං**[4] භාවයෙති. එවං සබ්බාකාරෙන මෙත්තාභාවනං දස්සෙත්වා ඉදානි තස්සෙව වඩ්ඪනං දස්සෙන්තො ආහ **මෙත්තඤ්ච සබ්බලොකස්මින්ති**. තත්ථ මිජ්ජති තායති වාති මිත්තො, හිතජ්ඣාසයතාය

1. යෙන වා තෙන-මු. බු. පා. අ.
2. සුගතං වා දුග්ගතං වා-මු. බු. පා. අ.
3. මෙත්තං (මානසං) මු. බු. පා. අ.
4. අප්පමාණං-සී. I. & II.

සිනියහති අහිතාපගමතො[1] රක්ඛති වාති අත්ථො, මිත්තස්ස භාවො **මෙත්තං, සබ්බලොකස්මි**න්ති අනවසෙසෙ සත්තලොකෙ;[2] මනසි භවන්ති **මානසං**, තං හි චිත්තසම්පයුත්තත්තා එවං වුත්තං; **භාවයෙ**ති වඩ්ඪයෙ නාස්ස පරිමාණන්ති **අපරිමාණං**, අප්පමාණසත්තාරම්මණතාය එවං වුත්තං; **උද්ධ**න්ති උපරි, තෙන අරූපභවං සඞ්ගණ්හාති; **අධො**ති හෙට්ඨා තෙන කාමභවං සඞ්ගණ්හාති; **තිරිය**න්ති වෙමජ්ඣං, තෙන රූපභවං සඞ්ගණ්හාති; **අසම්බාධ**න්ති සම්බාධවිරහිතං, භින්නසීමන්ති වුත්තං හොති; සීමා නාම පච්චත්ථිකො වුච්චති, තස්මිම්පි පවත්තන්ති[3] අත්ථො **අවෙර**න්ති වෙරවිරහිතං, අන්තරන්තරාපි වෙරචෙතනාපාතුභාව විරහිතන්ති වුත්තං හොති; **අසපත්ත**න්ති විගතපච්චත්ථිකං, මෙත්තා විහාරී හි පුග්ගලො මනුස්සානං පියො හොති අමනුස්සානං පියො හොති නාස්ස කොචි පච්චත්ථිකො හොති, තෙනස්ස තං මානසං විගතපච්චත්ථිකත්තා අසපත්තන්ති වුච්චති; පරියායවචනං හි එතං යදිදං පච්චත්ථිකො සපත්තොති. අයං අනුපදතො අත්ථවණ්ණනා. අයං පනෙත්ථ අධිප්පෙතත්ථදීපනා[4] යදෙතං එවම්පි සබ්බභූතෙසු මානසං භාවයෙ අපරිමාණන්ති වුත්තං, තඤ්චෙතං අපරිමාණං මෙත්තං මානසං සබ්බලොකස්මිං භාවයෙ වඩ්ඪයෙ වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ගමයෙ[5] කථං? උද්ධං අධො ච තිරියඤ්ච. උද්ධං යාව භවග්ගා අධො යාව අවීචිතො තිරියං යාව අවසෙසදිසං; උද්ධං වා ආරුප්පං අධො කාමධාතුං තිරියං රූපධාතුං අනවසෙසං ඵරන්තො. එවං භාවෙන්තොපි ච තං යථා අසම්බාධං අවෙරං අසපත්තඤ්ච හොති, තථා සම්බාධවෙරසපත්තානං අභාවං කරොන්තො භාවයෙ. යං වා තං භාවනාසම්පදං පත්තං සබ්බත්ථ ඔකාසලාභවසෙන[6] අසම්බාධං අත්තනො පරෙසු ආඝාතපටිවිනයෙන අවෙරං අත්තනි ච පරෙසං ආඝාතපටිවිනයෙන අසපත්තං හොති, තං අසම්බාධං අවෙරං අසපත්තං අපරිමාණං මෙත්තං මානසං උද්ධං අධො තිරියං චාති තිවිධපරිච්ඡෙදෙ සබ්බලොකස්මිං භාවයෙ වඩ්ඪයෙති. එවං මෙත්තාභාවනාය වඩ්ඪනං දස්සෙත්වා ඉදානි තං භාවනමනුයුත්තස්ස විහරතො ඉරියාපථනියමාභාවං දස්සෙන්තො ආහ **තිට්ඨං චරං**-පෙ-**අධිට්ඨෙය්යා**ති. තස්සත්ථො:- එවමෙතං මෙත්තං මානසං භාවෙන්තො සො "නිසීදති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා උජුං කායං පණිධාය"ති[a] ආදීසු විය ඉරියාපථනියමං අකත්වා යථාසුඛං අඤ්ඤතරඤ්ඤතරඉරියාපථ බාධනවිනොදනං කරොන්තො තිට්ඨං වා චරං වා නිසින්නො වා සයානො වා යාවතා විගතමිද්ධො අස්ස, අථ එතං මෙත්තජ්ඣාන සතිං අධිට්ඨෙය්ය; අථවා එවං මෙත්තාභාවනාය වඩ්ඪනං දස්සෙත්වා

---

1. අහිතාගමනතො-සී. I. & III.
2. සබ්බස්මින්ති අනවසෙසෙ; ලොකස්මින්ති සත්තලොකෙ;-සුත්තනි: කථං.
3. පවත්තතීති-සී. I. & II.
4. අධිප්පෙතත්ථවණ්ණනා-මු. බු. පා. අ.
5. පාපයෙ ඉති අධිකං කත්ථචි.
6. සී. III. ඔකාසලොකවසෙන.
a. මජ්ඣිමනිකාය. සති පට්ඨානසුත්ත.

ඉති වසීභාවං දස්සෙන්තො ආහ **තිට්ඨං චරන්ති**. වසිප්පත්තො හි තිට්ඨං වා චරං වා යාවතා වා ඉරියාපථෙන එතං මෙත්තජ්ඣානසතිං අධිට්ඨාතුකාමො හොති, අථවා **තිට්ඨං වා චරං වා**ති න තස්ස ඨානාදීනි අන්තරායකරානි හොන්ති, අපිච ඛො යාවතා එතං[1] මෙත්තජ්ඣානසතිං අධිට්ඨාතුකාමො හොති තාවතා විගතමිද්ධො හුත්වා අධිට්ඨාති, නත්ථි තස්ස තත්ථ දන්ධායිතත්තං; තෙනාහ තිට්ඨං චරං නිසින්නො වා සයානො වා යාවතස්ස විගතමිද්ධො එතං සතිං අධිට්ඨෙය්‍යාති. තස්සායමධිප්පායො:- යං තං මෙත්තඤ්ච සබ්බලොකස්මිං මානසං භාවයෙති වුත්තං, තං තථා භාවයෙ යථා ඨානාදිසු යාවතා ඉරියාපථෙන ඨානාදීනි වා අනාදියිත්වා යාවතා එතං මෙත්තජ්ඣානසතිං අධිට්ඨාතුකාමො අස්ස තාවතා විගතමිද්ධොව හුත්වා එතං සතිං අධිඨෙය්‍යාති. එවං මෙත්තාභාවනාය වසීභාවං දස්සෙන්තො එතං සතිං අධිට්ඨෙය්‍යාති තස්මිං මෙත්තාවිහාරෙ යොජෙත්වා ඉදානි තං විහාරං ථුනන්තො ආහ **බ්‍රහ්මමෙතං විහාරං ඉධ මාහූ**ති තස්සත්ථො:- ය්වායං සුඛිනො වා ඛෙමිනො වා හොන්තූති ආදිං කත්වා යාව එතං සතිං අධිට්ඨෙය්‍යාති වණ්ණිතො මෙත්තාවිහාරො, **එතං** චතුසු දිබ්බබ්‍රහ්මඅරියඉරියාපථවිහාරෙසු නිද්දොසත්තා අත්තනොපි පරෙසම්පි අත්ථකරත්තා ච **ඉධ** අරියස්ස ධම්මවිනයෙ **බ්‍රහ්මවිහාරමාහු** සෙට්ඨං විහාරමාහූති, යතො සතතං සමිතං අබ්බොකිණ්ණං තිට්ඨං චරං නිසින්නො වා සයානො වා යාව තස්ස විගතමිද්ධො එතං සතිං අධිට්ඨෙය්‍යාති. එවං භගවා තෙසං භික්ඛූනං නානප්පකාරතො මෙත්තාභාවනං දස්සෙත්වා ඉදානි යස්මා මෙත්තා සත්තාරම්මණත්තා අත්තදිට්ඨියා ආසන්නා හොති තස්මා දිට්ඨිගහණනිසෙධනමුඛෙන තෙසං භික්ඛූනං තදෙව මෙත්තජ්ඣානං පාදකං කත්වා අරියභූමිප්පත්තිං දස්සෙන්තො ආහ **දිට්ඨිඤ්ච අනුපගම්මා**ති ඉමාය ගාථාය දෙසනං සමාපෙසි. තස්සත්ථො:- ය්වායං **බ්‍රහ්මමෙතං විහාරං ඉධමාහූ**ති සංවණ්ණිතො මෙත්තජ්ඣානවිහාරො තතො වුට්ඨාය යෙ තත්ථ විතක්කවිචාරාදයො ධම්මා[2] තෙසං චවත්ථාදිඅනුසාරෙන රූපධම්මෙ පරිග්ගහෙත්වා ඉමිනා නාමරූපපරිච්ඡෙදෙන "සුද්ධසඞ්ඛාරපුඤ්ජොයං න ඉධ සත්තූපලබ්භතී"ති[a] එවං **දිට්ඨිඤ්ච අනුපගම්ම** අනුපුබ්බෙන ලොකුත්තරසීලෙන **සීලවා** හුත්වා ලොකුත්තරසීලසම්පයුත්තෙනෙව සොතාපත්තිමග්ගසම්මාදිට්ඨිසඞ්ඛාතෙන **දස්සනෙන සම්පන්නො** තතොපරං යො චායං වත්ථුකාමෙ ගෙධො කිලෙසකාමො **අප්පහීනො** හොති තම්පි සකදාගාමිඅනාගාමිමග්ගෙහි තනුභාවෙන[3] අනවසෙසප්පහානෙන ච **කාමෙසු ගෙධං විනෙය්‍ය** විනයිත්වා වූපසමෙත්වා **න හි ජාතු ගබ්භසෙය්‍යං පුනරෙතී**ති එකංසෙනෙව පුන ගබ්භසෙය්‍යං න එති සුද්ධාවාසෙසු නිබ්බත්තිත්වා තත්ථෙව අරහත්තඤ්ච පාපුණිත්වා පරිනිබ්බාතීති. එවං භගවා දෙසනං

1. එවං තං. 2. තෙ ඉත්ථිකං ගන්ථන්තරෙ. 3. පතනුභාවෙන-සුත්තනිඃ කථා.
a, භික්ඛුණීසංයුත්ත.

සමාපෙත්වා තෙ භික්ඛූ ආහ:– ගච්ඡථ භික්ඛවෙ තස්මිං යෙව වනසණ්ඩෙ විහරථ ඉමඤ්ච සුත්තං මාසස්ස අට්ඨසු ධම්මසවණදිවසෙසු ගණ්ඩිං ආකොටෙත්වා උස්සාරෙථ ධම්මකථං කරොථ සාකච්ඡථ අනුමොදථ ඉදමෙව කම්මට්ඨානං ආසෙවථ භාවෙථ බහුලීකරොථ තෙපි වො අමනුස්සා තං භෙරවාරම්මණං න දස්සෙස්සන්ති අඤ්ඤදත්ථු අත්ථකාමා හිතකාමා භවිස්සන්තීති. තෙ සාධූති භගවතො පටිස්සුණිත්වා උට්ඨායාසනා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා තත්ථ ගන්ත්වා තථා අකංසු. දෙවතායො භදන්තා අම්හාකං අත්ථකාමා හිතකාමාති පීතිසොමනස්සජාතා හුත්වා සයමෙව සෙනාසනං සම්මජ්ජන්ති[1] උණ්හොදකං පටියාදෙන්ති පිට්ඨිපරිකම්මං පාදපරිකම්මං කරොන්ති ආරක්ඛං සංවිදහන්ති, තෙ භික්ඛූ තථෙව මෙත්තං භාවෙත්වා තමෙව පාදකං කත්වා විපස්සනං ආරභිත්වා සබ්බෙව තස්මිං යෙව අන්තොතෙමාසෙ අග්ගඵලං අරහත්තං පාපුණිත්වා මහාපවාරණාය විසුද්ධිපවාරණං පවාරෙසුන්ති.

එවං හි අත්ථකුසලෙන තථාගතෙන[2]
ධම්මිස්සරෙන කථිතං කරණීයමත්ථං,
කත්වානුභුය පරමං හදයස්ස සන්තිං
සන්තං පදං අභිසමෙන්ති සමත්තපඤ්ඤා.[3]

තස්මා හි තං අමතමබ්භුත මරියකන්තං[4]
සන්තං පදං අභිසමෙච්ච විභාතුකාමො,
ඤ්ඤූ ජනො විමලසීලසමාධිපඤ්ඤො
හෙදං කරෙය්‍ය සතතං කරණීයමත්ථන්ති.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය කරණීය මෙත්තසුත්තවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

කරණීයමෙත්තසුත්තානන්තරං යං අභිආදිසු මෙත්තාඵරණෙන අත්තසඞ්ඛාතඛන්ධපඤ්චකස්ස පරිත්තාරම්මණං **ඛන්ධපරිත්තං** නික්ඛිත්තං තස්ස පන පාළිවසෙනෙව උප්පත්ති ඤායති. තත්ථ **එවං මෙ සුතන්ති** ආදි වුත්තත්ථමෙව. ඉතොපරං අනුත්තාන[5] පදවණ්ණනා හොති. **තෙන ඛො පන සමයෙනාති** තස්මිං යෙව සමවායෙ සමයෙ; **සාවත්ථියන්ති** සාවත්ථියා සමීපට්ඨානෙ; **අහිනා දට්ඨොති** සප්පෙන ඩසිතො **කාලඞ්කතොති** කාලො කතො යෙන සො කාලකතො, කතමරණොති අත්ථො. කාලගතොති වා පාඨො, මරණං පත්තොති අත්ථො. **අථඛොති** තස්ස කාලකිරියානන්තරමෙව තස්මිං වා කාලෙ; **සම්බහුලාති** බහු සඞ්ඛ්‍යාවන්තතාය බහුසඞ්ඛ්‍යාතං ආදාය බහුකාති වුත්තං හොති

1 සම්පජ්ජන්ති-මූ. ඛු. පා. අ.
2. අත්ථකුසලා කුසලස්ස ධම්මෙ-සුත්තනි: කථා.
3. සමත්තපඤ්ඤා-සුත්තානි: කථා.
4. මග්ගකන්තං-කත්ථචි.
5. සී. III, අප්පුබ්බානුත්තානං.

නිසින්නා හොති නිසින්නා යෙව; **භගවන්තන්ති** **එතන්ති** ච කම්මද්වයං ද්විකම්මකත්තා වචධාතුස්ස; **එතදවොචාති** වක්ඛමානවචනං; **ඉධ සාවත්ථියන්ති** යොජනා; **භන්තෙති** සගාරවසප්පතිස්සවචනං; **ඉති** සද්දො ඩවන නිදස්සනෙ. තදා භගවා අනුකම්පාපුබ්බඞ්ගමං ඉදමවොච. තත්ථ **න** ඉති නිසෙධෙ **හ** ඉති අනුකම්පායං **නූන** ඉති විතක්කනෙ ච නිපාතා. **සො** අහිනා දට්ඨො **භික්ඛු චත්තාරි අහිරාජකුලානි මෙත්තෙන චිත්තෙන න ඵරි නූන** ඉති යොජනා, ඵරණං නාකාසි මඤ්ඤෙති අත්ථො. **සො හි භික්ඛු චත්තාරි අහිරාජකුලානි මෙත්තෙන චිත්තෙන සචෙ** යදි **ඵරෙය්‍ය සො භික්ඛු අහිනා දට්ඨො කාලං** මරණං **න කරෙය්‍යාති** යොජනා, තත්ථ ඵරණකිරියා හෙතු කාලස්ස අකිරියා ඵලං. **කතමානි චත්තාරි අහිරාජකුලානීති** කථෙතුකම්‍යතාය පුච්ඡා. **විරූපක්ඛං අහිරාජකුලං**-පෙ-**කණ්හාගොතමකං අහිරාජකුලන්ති** තෙසං විභාගකථනං. සො භික්ඛු ඉමානි චත්තාරි අහිරාජකුලානි මෙත්තෙන චිත්තෙන න ඵරි නූන, සො භික්ඛු ඉමානි චත්තාරි අහිරාජකුලානි මෙත්තෙන චිත්තෙන යදි ඵරෙය්‍ය, සො භික්ඛු අහිනා දට්ඨො කාලකතො න භවෙය්‍යාති කුලවිභාගමුඛෙන දස්සිතවාක්‍යත්ථො. **නහනූනාති** එත්ථ හකාරො පදපූරණෙ; **ඉමානි චත්තාරි අහිරාජකුලානීති** ඉදං දට්ඨවිසානෙව සන්ධාය වුත්තං න දිට්ඨවිසඵුට්ඨවිසවාතවිසෙ, යෙ හි කෙචි දට්ඨවිසා, සබ්බෙ තෙ ඉමෙසං චතුන්නං අහිරාජකුලානං අබ්භන්තරගතාව හොන්ති. **අත්තගුත්තියාති** අත්තනො ගුත්තත්ථාය; **අත්තරක්ඛායාති** අත්තනො රක්ඛණත්ථාය; **අත්තපරිත්තායාති** අත්තනො පරිත්තාණත්ථාය, පරිත්තං තාව[1] අනුජානාමීති අත්ථො. **ඉදන්ති** අතීතාසන්නපච්චක්ඛවචනං; සුන්දරට්ඨානගතවන්තතාදි අත්ථෙන **සුගතො**; දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථෙහි අනුසාසකො **සත්ථා**; **අථ** අනන්තරං; **අපරං** යථාවුත්තතො අඤ්ඤං; **එතං** අනන්තරං වක්ඛමානං පරිත්තං **අවොච** ඉදන්ති යථා තං පරිත්තං කත්තබ්බං, තං දස්සෙන්තො විරූපක්ඛෙහි මෙතිආදිමාහ. තත්ථ **විරූපක්ඛෙහීති** විරූපක්ඛනාගකුලෙහි, සෙසෙසුපි එසෙව නයො, සහයොගෙ චෙතං කරණවචනං, එතෙහි සහ මය්හං භාරෙති වුත්තං හොති. එවං චතූසු නාගකුලෙසු මෙත්තං දස්සෙත්වා ඉදානි සාමඤ්ඤෙන මෙත්තං දස්සෙන්තො අපාදකෙහි මෙතිආදිමාහ. තත්ථ **අපාදකෙහීති** අපාදකසත්තෙහි, සෙසෙසුපි එසෙව නයො. එවං මෙත්තාඵරණං දස්සෙත්වා ඉදානි යාචනාවසෙන රක්ඛං දස්සෙන්තො මා මං අපාදකොති ආදිමාහ. **මා මං අපාදකො හිංසීති** අපාදකො සත්තො මා මං හිංසතු න පීළෙතු, සෙසෙසුපි එසෙව නයො. සබ්බෙ සත්තාති ආදිගාථා පන[2] ඉතො පුබ්බෙ එත්තකෙන ඨානෙන ඔදිස්සකමෙත්තං කථෙත්වා ඉදානි අනොදිස්සකමෙත්තං කථෙතුං ආරද්ධා.[3] තත්ථ **සත්තා පාණා භූතාති** සබ්බානෙතානි පුග්ගලවෙවචනානෙව, **සබ්බෙ සත්තා ච සබ්බෙ පාණා ච සබ්බෙ භූතා චාති** යොජනා;

1. නාම. සි. 11.
2. ආදිගාථා පන ඉති මනොරථපූරණියං නත්ථි.
3. ආරද්ධං-මනොරථපූරණී.

කෙවලාති අනවසෙසා එව ජනා; **භද්‍රානි පස්සන්තූ**ති භද්‍රානි ඉට්ඨානි[1] ආරම්මණානි පස්සන්තු; **මා කඤ්චි පාපමාගමා**ති කඤ්චි සත්තං පාපකං ලාමකං දුක්ඛං[2] මා ආගච්ඡතු. එවං සබ්බසත්තෙසු අනොදිස්සකතො මෙත්තං දස්සෙත්වා ඉදානි රතනත්තයගුණෙ අනුස්සරාපනත්ථං අප්පමාණොති ආදිමාහ. **අප්පමාණො බුද්ධො**ති එත්ථ බුද්ධොති බුද්ධගුණා වෙදිතබ්බා, තෙ හි අප්පමාණා නාම පමාණකරකිලෙසාභාවතො සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. එවං රතනත්තයගුණෙ සරථාති වත්වා ඉදානි පමාණසත්තෙ දස්සෙති පමාණවන්තානීති. ගුණපමාණෙන යුත්තාති පමාණකරකිලෙසසංයොගාදිතො **පමාණවන්තානි**. ඉදානි අහි ඉච්චාදිනා තෙ සරූපතො දස්සෙති:– **උණ්ණානාභී**ති ලොමසනාභිකො මක්කටකො; **සරබූ**ති සරගොලිකා. ඉදානි උපරි කත්තබ්බං දස්සෙන්තො **කතා මෙ**ති ආදිමාහ. **කතා මෙ රක්ඛා කතා මෙ පරිත්තා**ති මයා එත්තකස්ස ජනස්ස රක්ඛා ච පරිත්තාණඤ්ච කතං **පටික්කමන්තු භූතානී**ති සබ්බෙපි මෙ කතපරිත්තාණා සත්තා අපගච්ඡන්තු, මා මං විහෙඨයිංසූති අත්ථො. **සොහන්**ති යස්ස මම එතෙහි සබ්බෙහිපි මෙත්තා කතා සො අහං; **භගවතො නමො** කරොමි විපස්සීආදීනඤ්ච **සත්තන්නං සම්මාසම්බුද්ධානං නමො** කරොමීති සම්බන්ධො. අතීතෙපි මහාසත්තො බ්‍රාහ්මණමහාසාරකුලෙ උප්පජ්ජිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො පබ්බජිත්වා අභිඤ්ඤා උප්පාදෙත්වා වනෙ වසන්තො අත්තනො අන්තෙවාසිකතාපසානං දීඝජාතිහි උපද්දවං දිස්වා ඉදමෙව පරිත්තම දස්සයි. තතො පට්ඨාය සිරිංසපා අපගච්ඡිංසු කොචි උපද්දවො නාහොසීති.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය
ඛන්ධපරිත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි යං මෙත්තාඵරණාධිකාරෙ මෙත්තානිසංසදීපකං **මෙත්තානිසංසසුත්තං** නික්ඛිත්තං, තස්ස අත්ථවණ්ණනා අනුප්පත්තා. කා ච තස්ස උප්පත්ති? භගවා කිර එකස්මිං සමයෙ සාවත්ථිං උපනිස්සාය ජෙතවනමහාවිහාරෙ පටිවසන්තො එකදිවසං පච්ඡිමයාමෙ ලොකං වලොකෙන්තො ඉදං අද්දස:– මයා කොසලරට්ඨෙ චාරිකං චරන්තෙන අග්ගික්ඛන්ධෙන උපමෙත්වා එකස්මිං සුත්තෙ දෙසිතෙ සට්ඨි භික්ඛූ අරහත්තං පාපුණිස්සන්ති, සට්ඨිමත්තානං උණ්හං ලොහිතං මුඛතො උග්ගච්ඡිස්සති, සට්ඨිමත්තා ගිහිභාවං සඞ්කමිස්සන්ති, තත්ථ යෙ අරහත්තං පාපුණිස්සන්ති තෙ යංකිඤ්චි ධම්මදෙසනං සුත්වා පාපුණිස්සන්තෙව ඉතරෙසං භික්ඛූනං සඞ්ගහත්ථාය චාරිකං චරිතුකාමො හුත්වා "ආනන්ද භික්ඛූනං ආරොචෙහී"ති ආහ. ථෙරො අනුපරිවෙණං ගන්ත්වා 'ආවුසො සත්ථා මහාජනස්ස සඞ්ගහත්ථාය චාරිකං චරිතුකාමො,

---

1. ඉට්ඨානි ඉති මනොරථපූරණියං පාඨො. 2. දුක්ඛං ඉති මනොරථපූරණියං පාඨො.

ආගන්තුකාමා[1] ආගච්ඡථා"ති ආහ. භික්ඛූ මහාලාභං ලභිත්වා විය තුට්ඨමානසා "ලභිස්සාම වත මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙන්තස්ස භගවතො සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං ඔලොකෙතුං මධුරඤ්ච ධම්මකථං සොතු"න්ති පරූළ්හකෙසා කෙසෙ ඔහාරාපෙත්වා මලග්ගහිතපත්තා පත්තෙ පචිත්වා කිලිට්ඨචීවරා චීවරානි ධොවිත්වා ගමනසජ්ජා අහෙසුං. සත්ථා අපරිච්ඡින්නෙන භික්ඛුසඞ්ඝෙන පරිවුතො කොසලරට්ඨං චාරිකාය නික්ඛන්තො ගාමනිගමපටිපාටියා එකදිවසං ගාවුතඅඩ්ඪයොජනතිගාවුතයොජනපරමං චාරිකං චරන්තො එකස්මිං පදෙසෙ මහන්තං සුසිරරුක්ඛං අග්ගිනා සම්පජ්ජලිතං දිස්වා ඉමමෙව වත්ථුං කත්වා සත්තහි අඞ්ගෙහි පතිමණ්ඩෙත්වා ධම්මදෙසනං කථෙස්සාමීති ගමනං පච්ඡින්දිත්වා අඤ්ඤතරං රුක්ඛමූලං උපසඞ්කමිත්වා නිසජ්ජාකාරං දස්සෙසි. ආනන්දත්ථෙරො සත්ථු අධිප්පායං ඤත්වා අද්ධා කාරණං භවිස්සති න අකාරණෙන[2] තථාගතා ගමනං විච්ඡින්දිත්වා නිසීදන්තීති චතුග්ගුණං සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙසි. සත්ථා භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා "පස්සථ නො තුම්හෙ භික්ඛවෙ අමුං මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධ"න්ති ආදිනා[3] අග්ගික්ඛන්ධොපමසුත්තන්තං දෙසෙසි. ඉමස්මිඤ්ච පන වෙය්‍යාකරණෙ භඤ්ඤමානෙ සට්ඨිමත්තානං භික්ඛූනං උණ්හං ලොහිතං මුඛතො උග්ගඤ්ඡි, සට්ඨිමත්තා භික්ඛූ සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තිංසු, සට්ඨිමත්තානං භික්ඛූනං අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තානි විමුච්චිංසු; තං හි වෙය්‍යාකරණං සුත්වා සට්ඨිමත්තානං භික්ඛූනං නාමකායො සන්තත්තො නාමකායෙ සන්තත්තෙ කරජකායො සන්තත්තො කරජකායෙ සන්තත්තෙ නිධානගතං උණ්හං ලොහිතං මුඛතො උග්ගඤ්ඡි; සට්ඨිමත්තා භික්ඛූ "දුක්කරං භගවා' සුදුක්කරං භගවා බුද්ධසාසනෙ යාවජීවං පරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං චරිතු"න්ති සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තිංසු[4] සට්ඨිමත්තා භික්ඛූ සත්ථු දෙසනාභිමුඛං ඤාණං පෙසෙත්වා සහපටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්තා. තත්ථ යෙසං උණ්හලොහිතං මුඛතො උග්ගඤ්ඡි තෙ පාරාජිකං ආපජ්ජිංසු, යෙ ගිහිභාවං පත්තා තෙ ඛුද්දානුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි මද්දන්තා විචරිංසු, යෙ අරහත්තං පත්තා තෙයෙව පරිසුද්ධසීලා අහෙසුං. සත්ථු ධම්මදෙසනා ඉමෙසං තිණ්ණම්පි සඵලාව ජාතා, අරහත්තං පත්තානං තාව සඵලා හොතු ඉතරෙසං කථං සඵලා ජාතාති? තෙපි සචෙ ඉමං ධම්මදෙසනං න සුණෙය්‍යුං පමත්තා හුත්වා ඨානං ජහිතුං න සක්කුණෙය්‍යුන්ති තතො තෙසං පාපං වඩ්ඪමානං අපායෙසුයෙව සංසීදාපෙය්‍ය, ඉමං පන දෙසනං සුත්වා ජාතසංවෙගා ඨානං ජහිත්වා සාමණෙරභූමියං ඨිතා දස සීලානි පූරෙත්වා යොනිසොමනසිකාරෙ යුත්තපයුත්තා කෙචි සොතාපන්නා කෙචි සකදාගාමිනො කෙචි අනාගාමිනො අහෙසුං කෙචි දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු එවං පාරාජිකාපන්නානම්පි සඵලා අහොසි. ඉතරෙ පන ඉමං දෙසනං න සුණෙය්‍යුං ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ සංඝාදිසෙසම්පි පරාජිකම්පි

1. ගන්තුකාමා-මනොරථපූරණී.
2 අංකාරණෙ-සී. I.
3. ආදිනා ඉති මනොරථපූරණියං නත්ථි.
4. හීනායාවත්තා-මනොරථපූරණී.

ආපජ්ජෙය්‍යුං; ඉමං පන දෙසනං සුත්වා අහො සල්ලෙඛිතං බුද්ධසාසනං න සක්කා අම්හෙහි යාවජීවං ඉමං පටිපත්තිං පූරෙතුං සික්ඛං පච්චක්ඛාය උපාසකධම්මං පූරෙත්වා දුක්ඛා මුච්චිස්සාමාති ගිහිභාවං උපසඞ්කමිංසු, තෙ තීසු සරණෙසු පතිට්ඨාය පඤ්චසීලානි රක්ඛිත්වා උපාසකධම්මං පූරෙන්තා කෙචි සොතාපන්නා කෙචි සකදාගාමිනො කෙචි අනාගාමිනො ජාතා, කෙචි දෙවලොකෙ නිබ්බත්තාති; එවං තෙසම්පි සඵලාව අහොසි. ඉමං පන සඤ්ඤුදෙසනං සුත්වා දෙවසඞ්ඝා යෙහිපි සුතා යෙහිපි න සුතා සබ්බෙසංයෙව ආරොචෙන්තා විචරිංසු, භික්ඛූ සුත්වා සුත්වා "දුක්කරං හො බුද්ධානං සාසනෙ යාවජීවං පරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං චරිතු'න්ති එකක්ඛණෙනෙව දසපි භික්ඛූ වීසතිපි සට්ඨිපි සතම්පි සහස්සම්පි භික්ඛූ ගිහී හොන්ති, සත්ථා යථා රුචියා චාරිකං චරිත්වා පුන ජෙතවනමෙව ආගන්ත්වා භික්ඛූ ආමන්තෙසි "භික්ඛවෙ තථාගතො චාරිකං චරමානො චිරං ආකිණ්ණො විහාසි' ඉච්ඡාමහං භික්ඛවෙ අද්ධමාසං පතිසල්ලීයිතුං, නම්හි කොචි උපසඞ්කමිතබ්බො අඤ්ඤත්‍ර එකෙන පිණ්ඩපාතනීහාරකෙනා"ති; අද්ධමාසං එකීභාවෙන වීතිනාමෙත්වා පතිසල්ලාණා වුට්ඨිතො ආනන්දත්ථෙරෙන සද්ධිං විහාරචාරිකං චරමානො ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානෙ පතනුභූතං භික්ඛුසඞ්ඝං දිස්වා ජානන්තොයෙව ථෙරං පුච්ඡි:- ආනන්ද අඤ්ඤස්මිං කාලෙ තථාගතෙ චාරිකං චරිත්වා ජෙතවනං ආගතෙ සකලවිහාරෙ කාසාවපජ්ජොතො ඉසිවාතපරිවාතො අහොසි ඉදානි පන පතනුභූතො භික්ඛුසඞ්ඝො වසති යෙභුය්‍යෙන ච උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩකජාතා භික්ඛූ කිංනුඛො එතන්ති? භගවා තුම්හාකං අග්ගික්ඛන්ධොපමධම්මදෙසනං කථිතකාලතොපට්ඨාය භික්ඛූ සංවෙගප්පත්තා හුත්වා මයං එතං ධම්මං සබ්බාකාරෙන[1] පූරෙතුං න සක්ඛිස්සාම අසම්මාවත්තන්තානඤ්ච ජනස්ස සද්ධාදෙය්‍යං පරිභුඤ්ජිතුං අයුත්තන්ති ගිහිභාවං සඞ්කමන්තීති ආහ.[2] තස්මිං ඛණෙ භගවතො ධම්මසංවෙගො උප්පජ්ජි. තතො ථෙරං ආහ මයි පතිසල්ලාණෙන වීතිනාමෙන්තෙ න නාම කොචි මම පුත්තානං එකං අස්සාසට්ඨානං කථෙසි සාගරස්ස හි ඔතරණතිත්ථානි විය බහූනි ඉමස්මිං සාසනෙ අස්සාසකාරණානි ගච්ඡානන්ද ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ බුද්ධාසනං පඤ්ඤපෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතෙහීති. ථෙරො තථා අකාසි. සත්ථා බුද්ධාසනවරගතො භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා භික්ඛවෙ මෙත්තාය සබ්බපුබ්බභාගො නාම නෙව අප්පනා න උපචාරො සත්තානං හිතඵරණමත්තමෙවාති වත්වා ඉමිස්සා අට්ඨුප්පත්තියා "අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තම්පි චෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු මෙත්තං චිත්තං ආසෙවති අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු අරිත්තජ්ඣානො විහරති සත්ථුසාසනකරො ඔවාදපතිකරො අමොඝං රට්ඨපිණ්ඩං භුඤ්ජති කො පන වාදො යෙ නං බහුලීකරොන්තී"ති[a] ඉමිනා චූළච්ඡරාසඞ්ඝාත

1. සබ්බප්පකාරෙන-මනොරථපූරණී. 2. ආහ ඉති මනොරථපූරණියා නත්ථි.

a. අඞ්ගුත්තර. එකක.

සුත්තෙන අප්පනාප්පත්තමෙත්තාවසෙන පන "අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තම්පි චෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු මෙත්තං චෙතොවිමුත්තිං භාවෙති අයං වුච්චති-පෙ-කොපනවාදෙ යෙ නං බහුලීකරොන්තී"ති ඉමිනා අච්ඡරාසඞ්ඝාතසුත්තෙන ච අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තම්පි කාලං ආසෙවන්තො භාවයන්තො අරිත්තජ්ඣානවිහාරිතං අමොඝං රට්ඨපිණ්ඩපරිභොගිතඤ්ච වත්වා බහුලීකරොන්තො අඤ්ඤෙ ච ආනිසංසෙ දස්සෙන්තො ඉමං සුත්තමභාසීති අයමස්ස උප්පත්ති. තත්ථ මිජ්ජති සිනිය්හතීති මිත්තො, හිතෙසී පුග්ගලො; තස්මිං මිත්තෙ භවා මිත්තස්ස වා එසාති මෙත්තා හිතෙසිතා සබ්බසත්තෙසු හිතඵරණතා මෙත්තා; තාය **මෙත්තාය**. ඉමස්ස එකාදසානිසංසාති ඉමිනා සම්බන්ධො. කීදිසායාති ආහ **චෙතොවිමුත්තියා**ති ආදි. යස්මා තාය සම්පයුත්තං චිත්තං නීවරණාදීහි පච්චනීකෙහි විමුච්චති තස්මා සා චෙතොවිමුත්තීති වුච්චති, අප්පනාප්පත්තමෙත්තායෙතං අධිවචනං. **ආසෙවිතායා**ති ආදරෙන සෙවිතාය; **භාවිතායා**ති වඩ්ඪිතාය; **බහුලීකතායා**ති පුනප්පුනං කතාය; **යානීකතායා**ති යුත්තයානසදිසාය කතාය; **වත්ථුකතායා**ති පතිට්ඨට්ඨෙන වත්ථු විය කතාය; **අනුට්ඨිතායා**ති පච්චුපට්ඨිතාය; **පරිචිතායා**ති සමන්තතො චිතාය උපචිතාය; **සුසමාරද්ධායා**ති සුට්ඨු සමාරද්ධාය සුකතාය; **ආනිසංසා**ති ගුණා; **පාටිකඞ්ඛා**ති ඉච්ඡිතබ්බා. **සුඛං සුපතී**ති යථා සෙසජනා සම්පරිවත්තමානා කාකච්ඡමානා දුක්ඛං සුපන්ති, එවං අසුපිත්වා සුඛං සුපති, නිද්දං ඔක්කමමානොපි[1] සමාපත්තිං සමාපන්නො විය හොති. **සුඛං පටිබුජ්ඣතී**ති යථා අඤ්ඤෙ නිත්ථුනන්තා[2] විජම්භන්තා[3] සම්පරිවත්තන්තා දුක්ඛං පටිබුජ්ඣන්ති එවං අපටිබුජ්ඣිත්වා විකසමානං විය පදුමං සුඛං නිබ්බිකාරං පටිබුජ්ඣති. **න පාපකං සුපිනං පස්සතී**ති සුපිනං පස්සන්තොපි භද්දකමෙව සුපිනං පස්සති චෙතියං වන්දන්තො විය ධම්මං සුණන්තො[4] විය ච හොති, යථාපනඤ්ඤෙ අත්තානං චොරෙහි සම්පරිවාරිතං විය වාළෙහි උපද්දුතං විය පපාතෙ පතන්තං විය ච පස්සන්ති න එවං පාපකං සුපිනං පස්සති. **මනුස්සානං පියො හොතී**ති උරෙ ආමුක්කමුත්තාහාරො[5] විය සීසෙ පිළන්ධමාලා විය ච මනුස්සානං පියො හොති මනාපො. **අමනුස්සානං පියො හොතී**ති යථෙව මනුස්සානං පියො හොති[6] එවං අමනුස්සානම්පි පියො හොති විසාඛත්ථෙරො විය වත්ථු විසුද්ධිමග්ගෙ මෙත්තාකම්මට්ඨානනිද්දෙසෙ විත්ථාරිතමෙව **දෙවතා රක්ඛන්තී**ති පුත්තමිව මාතාපිතරො දෙවතා රක්ඛන්ති. **නාස්ස අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා කමතී**ති මෙත්තාවිහාරිස්ස කායෙ උත්තරාය උපාසිකාය විය අග්ගි වා සංයුත්තභාණකචූළසීවත්ථෙරස්ස විය විසං වා සංකිච්චසාමණෙරස්ස විය සත්ථං වා න කමති න පවිසති නාස්ස කායං විකොපෙතීති වුත්තං හොති. ධෙනුවත්ථුම්පි චෙත්ථ කථෙන්ති

1. ඔක්කන්තොපි-මනොරථපූරණී.
2. නිත්ථනන්තා-මනොරථපූරණී.
3. විජම්භමානා-මනොරථපූරණී.
4. පූජං කරොන්තො-මනොරථපූරණී.
5. ආමුක්කහාරො-මනොරථපූරණී.
6. යථා ච මනුස්සානං එවං-මනොරථපූරණී.

එකා කිර ධෙනු වචඡකසස ඛීරධාරං මුඤචමානා අටඨාසි, අථෙකො එදදකො තං විජඣිසසාමීති හතෙථන සමපරිවතෙතතවා දීඝදණඩං සතතිං මුඤචි, සා තසසා සරීරං ආහචච තාලපණණං විය පවටටමානා ගතා, නෙව උපචාරබලෙන න අපපනාබලෙන කෙවලං වචඡකෙ බලවහිතමිතතතාය;[1] එවං මහානුභාවා මෙතතා. **තුවටං චිතතං සමාධියතීති** මෙතතාවිහාරිනො ඛිපපමෙව චිතතං සමාධියති, නතථි තසස දනධායිතතතං. **මුඛවණෙණා විපපසීදතීති** බනධනා පමුතතතාලපකකං විය චසස විපපසනනවණණං මුඛං හොති. **අසමමූළ්හො කාලං කරොතීති** මෙතතාවිහාරිනො සමෙමාහකාලකිරියා[2] නාම නතථි, අසමමූළ්හොව නිදදංඔකකමනෙතා විය කාලං කරොති. **උතතරිං අපපටිවිජඣනෙතාති** මෙතතාසමාපතතිතො උතතරිං අරහතතං අධිගනතුං අසකොනෙතා ඉතො චවිතවා සුතතපපබුදෙධා විය බ්‍රහමලොකෙ උපපජජතීති. **මෙතතාය-පෙ-ඉමෙ එකාදසානිසංසා පාටිකඞඛාති** නිගමනවචනං, සෙසං වුතතතථමෙවාති.

සාරතථසමුචචයනාමාය චතුභාණවාරටඨකථාය
මෙතතානිසංසසුතතවණණනා
නිටඨිතා.

යෙ පන යථාවුතතහිතඵරණතාසඞඛාතමෙතතාසමපයුතතචිතතසමඞගිතාය උපරිතාය ච මිතතාති වුචචනති තෙසු මිතෙතසු පටිමෙතතායනෙන උපකාරකරණෙන ච මිතතභූතසස ආනිසංසෙ දසෙසතුං මෙතතානිසංසසුතතානනතරං **මිතතානිසංසං** නිකඛිතතං තසස කා උපපතති? බොධිසතෙතා අතීතෙ බාරාණසිරඤඤො චනදය නාම අගගමහෙසියා පුතතං පතෙථතවා නිසිනනාය සීලවතියා සීලතෙජෙන තං ඤතවා සකෙකන යාචිතො තසසා කුචඡියං පටිසනධිං ගහෙතවා දසමාසචචයෙන ජාතදිවසෙ යසමා සකලකාසිරටඨෙ දෙවො වසසි රඤඤොචෙව අමචචානඤච හදයං තෙමියමානො ජාතො තසමා **තෙමියොති** ලදධනාමො එකමාසිකකාලෙ පිතු අඞකෙ නිසිනෙනා රඤඤො සනතිකං ආනීතානං චතුනනං චොරානං සූලාරොපනං සරීරෙ සතතිපපහාරදානාදිකමමකරණවිධානං සුතවා භීතතසිතො අහො මම පිතා රජජං නිසසාය භාරියං නිරයගාමිනං කමමං කරොතීති චිනෙතතවා පුනදිවසෙ සෙතචඡතතසස හෙටඨා අලඞකතසිරිසයනෙ නිපජජාපිතො ථොකං නිදදායිතවා පබුදෙධා අකඛීනි උමමීලෙතවා සෙතචඡතතං ඔලොකෙනෙතා මහනතං සිරිවිභවං දිසවා අතිරෙකතරං භායිතවා කුතො නුඛො අහං ඉමං රාජගෙහං ආගතොති උපධාරෙනෙතා ජාතිසසරඤාණෙන දෙවලොකතො ආගතභාවං ඤතවා තතො පරං ඔලොකෙනෙතා නිරයෙ නිබබතතභාවං පසසිතවා තතො පරං ඔලොකෙනෙතා තසමිං යෙව නගරෙ රාජභාවං අඤඤාසි

1. චිතතතාය-මනොරථපූරණී. 2. සමෙමාහතං-මනොරථපූරණී.

අථස්ස අහං වීසතිවස්සානි රජ්ජං කාරෙත්වා අසීතිවස්සසහස්සානි උස්සදනිරයෙ පච්චිං සොදානි පුනපි ඉමස්මිං චොරගෙහෙ නිබ්බත්තොස්මි පිතාපි මෙ හීය්‍යො චතූසු චොරෙසු තථාරූපං ආනීතෙසු ඵරුසං නිරයසංවත්තනිකං කථං කථෙසි සචාහං රජ්ජං කාරෙස්සාමි පුනපි නිරයෙ නිබ්බත්තිත්වා මහාදුක්ඛං අනුභවිස්සාමීති අනුස්සරන්තස්ස මහන්තං භයං උප්පජ්ජි, තස්ස කඤ්චනවණ්ණං සරීරං හත්ථෙන මද්දිතං පදුමං විය මිලාතං දුබ්බණ්ණං අහොසි. සො කථන්නුඛො ඉමම්හා චොරගෙහා මුඤ්චෙය්‍යන්ති චින්තෙන්තො නිපජ්ජි. අථ තං එකස්මිං අත්තභාවෙ මාතුභූතපුබ්බා ඡත්තෙ අධිවත්ථා දෙවතා අස්සාසෙත්වා තාත තෙමිය මා භායි සචෙ ඉතො මුඤ්චිතුකාමො අපීඨසප්පීයෙව පීඨසප්පි විය හොහි, අමූගො මූගො විය හොහි, අබධිරො බධිරො විය හොහි, ඉමානි තීණි අඞ්ගානි අධිට්ඨාය පණ්ඩිතභාවං මා පකාසයි එවං තව අත්ථො භවිස්සතීති ආහ. බොධිසත්තොපි සාධූති සම්පටිච්ඡිත්වා තානි තීණි අඞ්ගානි අධිට්ඨහි. තතො පරං මාතාපිතරො සොළසවස්සානි සොළසහි මහාවීමංසාහි අනෙකාහි ච ඛුද්දකවීමංසාහි වීමංසමානාපි පරිගණ්හිතුං නාසක්ඛිංසු. තතො රාජා විප්පටිසාරී හුත්වා ලක්ඛණපාඨකෙ පක්කොසාපෙත්වා තුම්හෙ කුමාරස්ස ජාතකාලෙ පුඤ්ඤලක්ඛණො එස නත්ථස්ස අන්තරායොති කථයිත්ථ, අයං සො පීඨසප්පී මූගබධිරො ජාතො, කථා වො න සමෙතීති ආහ. මහාරාජ ආචරියෙහි අදිට්ඨං නාම නත්ථි, අපිච ඛො රජකුලෙහි පත්ථෙත්වා ලද්ධපුත්තො කාලකණ්ණීති වුත්තෙ තුම්හාකං දොමනස්සාපි සියාති න කථයිම්හාති. ඉදානි කිං කාතුං වට්ටතීති ? මහාරාජ කුමාරෙ ඉමස්මිං ගෙහෙ වසන්තෙ තිණ්ණං අන්තරායො පඤ්ඤායති[1] ජීවිතස්ස වා මහෙසියා වා සෙතච්ඡත්තස්ස වා තස්මා අවමඞ්ගලරථෙ අවමඞ්ගලඅස්සෙ යොජෙත්වා තත්ථ තං නිපජ්ජාපෙත්වා පච්ඡිමද්වාරෙන නීහරාපෙත්වා ආමකසුසානෙ ඛණිතුං වට්ටතීති. රාජා අන්තරායසවණෙන භීතො සාධූති සම්පටිච්ඡි. චන්දාදෙවී තං පවත්තිං සුත්වා රාජානං උපසඞ්කමිත්වා දෙව තුම්හෙහි මය්හං වරො දින්නො මයා ගහිතකො කත්වා ඨපිතො තං මෙ ඉදානි දෙථාති ආහ. ගණ්හාහීති. පුත්තස්ස මෙ රජ්ජං දෙථාති. න සක්කා දෙවි පුත්තො තෙ කාලකණ්ණීති. තෙන හි දෙව යාවජීවං අදෙන්තො සත්ත වස්සානි දෙථාති. න සක්කා දෙවීති. තෙන හි ඡබ්බස්සානි පඤ්ච චත්තාරි තීණි ද්වෙ එකං වස්සං සත්තමාසෙ ඡ පඤ්ච චත්තාරො තයො ද්වෙ එකං මාසං දෙථාති. න සක්කා දෙවීති. තෙන හි සත්ත දිවසානි දෙථාති. සාධු ගණ්හාහීති. සා පුත්තං අලඞ්කාරාපෙත්වා තෙමියකුමාරස්ස රජ්ජන්ති නගරෙ භෙරිං චරාපෙත්වා නගරං අලඞ්කාරාපෙත්වා පුත්තං හත්ථික්ඛන්ධං ආරොපෙත්වා සෙතච්ඡත්තං මත්ථකෙ කාරාපෙත්වා නගරං පදක්ඛිණං කත්වා ආගතං සිරිසයනෙ නිපජ්ජාපෙත්වා සබ්බරත්තිං යාචති තාත තෙමියකුමාර තං නිස්සාය සොළස

1. තයො අන්තරායා පඤ්ඤායන්ති-සී. I, II & III.

වස්සානි නිද්දං අලභිත්වා රොදමානාය මෙ අක්ඛීනි උප්පක්කානි
සොකෙන හදයං භිජ්ජති විය තව අපීඨසප්පිආදිභාවං ජානාමි මා මං
අනාථං කරීති ඉමිනා නියාමෙන පුනදිවසෙ පුන දිවසෙපීති පඤ්ච
දිවසානි යාචි. ඡට්ඨෙ දිවසෙ රාජා සුනන්දං නාම සාරථිං පක්කො-
සාපෙත්වා තාත ස්වෙ පාතොව අවමඞ්ගලරථෙ අවමඞ්ගලඅස්සෙ
යොජෙත්වා කුමාරං තත්ථ නිපජ්ජාපෙත්වා පච්ඡිමද්වාරෙන නීහරිත්වා
ආමකසුසානෙ චතුභිත්තිකං ආවාටං ඛණිත්වා තත්ථ නං ඛිපිත්වා කුද්දාල
පිට්ඨෙන සීසං භින්දිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙත්වා උපරි පංසුං දත්වා පථවි
වඩ්ඪනකම්මං කත්වා නහාත්වා එහීති ආහ. ඡට්ඨම්පි රත්තිං දෙවී කුමාරං
යාචිත්වා තාත කාසිරාජා තං ආමකසුසානෙ නිඛණිතුං ආණාපෙසි ස්වෙ
මරණං පාපුණිස්සසි පුත්තාති ආහ. තං සුත්වා මහාසත්තස්ස තෙමිය
සොළසවස්සානි කතවායාමො තෙ මත්ථකං පත්තොති චින්තෙන්තස්ස
අබ්භන්තරෙ පීති උප්පජ්ජි, මාතුයා පනස්ස හදයං භිජ්ජනප්පමාණං
අහොසි; එවං සන්තෙපි මනොරථො මෙ මත්ථකං න පාපුණිස්ස
තීති තං නාලපති. අථ තස්සා රත්තියා අච්චයෙන පාතොව සුනන්දො
සාරථී රථං යොජෙත්වා ද්වාරෙ ඨපෙත්වා සිරිගබ්භං පවිසිත්වා දෙවි
මය්හං මා කුජ්ඣි රඤ්ඤො ආණත්තොති පුත්තං ආලිඞ්ගිත්වා නිපන්නං
දෙවිං පිට්ඨිහත්ථෙන අපනෙත්වා පුප්ඵකලාපං විය කුමාරං උක්ඛිපිත්වා
පාසාදා ඔතරි. චන්දදෙවී උරං පහරිත්වා මහාසද්දෙන පරිදෙවිත්වා
මහාතලෙ ඔහිසි. අථ නං මහාසත්තො ඔලොකෙත්වා මයි අකථෙන්තෙ
හදයෙන ඵලිතෙන මරිස්සතීති කථෙතුකාමො හුත්වාපි සචෙ කථෙස්සාමි
සො ද්වාදසවස්සානි කතො වායාමො මොඝො භවිස්සති; අකථෙන්තො
පනායං අත්තනො ච මාතාපිතූනඤ්ච පච්චයො භවිස්සාමීති අධි-
වාසෙසි. අථ නං සාරථී රථං ආරොපෙත්වා පච්ඡිමද්වාරාභිමුඛං රථං
පෙසෙස්සාමීති පාචීනද්වාරාභිමුඛං රථං පෙසෙසි, රථචක්කං උම්මාරෙ
පටිහඤ්ඤි, මහාසත්තො තස්ස සද්දං සුත්වා මනොරථො මෙ මත්ථකං
පත්තොති සුට්ඨුතරං තුට්ඨචිත්තො අහොසි, රථො නගරා නික්ඛමිත්වා
දෙවතානුභාවෙන තියොජනට්ඨානං ගතො. තත්ථ වනඝටො සාරථිස්ස
ආමකසුසානං විය උපට්ඨාසි, සො ඉදං ඨානං ඵාසුකන්ති රථං
උක්කොටෙත්වා මග්ගපස්සෙ ඨපෙත්වා රථා ඔරුය්හ මහාසත්තස්ස
ආභරණභණ්ඩං ඔමුඤ්චිත්වා භණ්ඩිකං කත්වා ඨපෙත්වා කුද්දාලං ආදාය
ආවාටං ඛණිතුං ආරභි. තතො බොධිසත්තො අයං මෙ වායාමකාලොති
අහම්පි සොළසවස්සානි හත්ථපාදෙ න චාලෙසිං කින්නුඛො වසෙ
වත්තන්ති උදාහු නොති උට්ඨාය වාමහත්ථෙන දක්ඛිණහත්ථං දක්ඛිණ-
හත්ථෙන වාමහත්ථං උභොහි හත්ථෙහි පාදෙ සම්බාහිත්වා රථා ඔතරිතුං
චිත්තං උප්පාදෙසි. තාවදෙවස්ස පාදපතිට්ඨිතට්ඨානං වාතපුණ්ණ-
භස්තචම්මං විය උග්ගන්ත්වා රථස්ස පච්ඡිමන්තං ආහච්ච අට්ඨාසි
සො ඔතරිත්වා කතිපයවාරෙ අපරාපරං චඞ්කමිත්වා ඉමිනා නීහාරෙන
එකදිවසං යොජනසතම්පි ගන්තුං මෙ බලං අත්ථීති ඤත්වා සචෙ
සාරථී මයා සද්ධිං විරුජ්ඣෙය්ය, අත්ථිනුඛො තෙන සහ පටිවිරුජ්ඣිතුං

බලන්ති උපධාරෙතුං රථං පච්ඡිමන්තෙන ගහෙත්වා කුමාරකාතං කීළායානකං විය උක්ඛිපිත්වා අට්ඨාසි. අථස්ස මෙ අත්ථි පටිවිරුජ්ඣිතුං බලන්ති සල්ලක්ඛෙත්වා පසාධනත්ථාය චිත්තං උප්පජ්ජි. තඞ්ඛණං යෙව සක්කභවනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො තං කාරණං ඤත්වා තෙමියකුමාරස්ස මනොරථො මත්ථකං පත්තො, පසාධනත්ථාය චිත්තං උප්පන්නං, කිං එතස්ස එතෙන මානුසකෙන පසාධනෙනාති දිබ්බ පසාධනං ගණ්හාපෙත්වා විස්සකම්මං පෙසෙසි ගච්ඡ කාසිරාජපුත්තං අලඞ්කරොහීති. සො සාධූති ගන්ත්වා දසහි දුස්සසහස්සෙහි වෙඨනං කත්වා දිබ්බෙහි ච මානුසෙහි ච අලඞ්කාරෙහි සක්කං විය තං අලඞ්කරි සො දෙවරාජලීලාය සාරථිස්ස ඛණනොකාසං ගන්ත්වා ආවාටතීරෙ ඨත්වා කිමත්ථාය ආවාටං ඛණසීති පුච්ඡි. තං සුත්වා සාරථි ආවාටං ඛණන්තො උද්ධං අනොලොකෙත්වාව තං ආහ. කාසිරඤ්ඤො පීඨසප්පි මූගබධිරො පුත්තො උප්පන්නො, තං වනෙ නිඛණාහීති ආණත්තො ආවාටං ඛණාමීති. අථ නං මහාසත්තො ආහ, සචෙ රාජා තාදිසං පුත්තං මාරෙතුං ආණාපෙසි, අහං න බධිරො, න මූගො, න පඞ්ගුලො; එවං සන්තං මං වනෙ නිඛණන්තො ත්වං අධම්මං කරෙය්‍යාසීති. ඉදං සුත්වාපි අනොලොකෙත්වා ඛණන්තමෙව දිස්වා ඉමෙ මෙ කදලික්ඛන්ධ සදිසෙ ඌරූ ච කනකාචජ්ඡවියො ච පස්ස මධුරවචනඤ්ච මෙ සුණොහීති අලඞ්කතසරීරං දස්සෙසි. තතො සාරථි කො නුඛො එස ආගත කාලතො පට්ඨාය අත්තානමෙව වණ්ණෙතීති ආවාටඛණනං පහාය උද්ධං ඔලොකෙන්තො තස්ස රූපසම්පත්තිං දිස්වා මනුස්සො සියා දෙවො සියාති පුච්ඡි? අථ මහාසත්තො අත්තානං ආචික්ඛිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො

නම්හි දෙවො න ගන්ධබ්බො නපි සක්කො පුරින්දදො,
කාසිරඤ්ඤො අහං පුත්තො යං කාසුයා නිඛඤ්ඤසි.

තස්ස රඤ්ඤො අහං පුත්තො යං ත්වං සමුපජීවසි,
අධම්මං සාරථි කයිරා මඤ්ඤෙව ත්වං නිඛණං වනෙ.

යස්ස රුක්ඛස්ස ඡායාය නිසීදෙය්‍ය සයෙය්‍ය වා,
න තස්ස සාඛං භඤ්ජෙය්‍ය මිත්තදූභො හි පාපකො.

යථා රුක්ඛො තථා රාජා යථා සාඛා තථා අහං,
යථා ඡායූපගො පොසො එවං ත්වමසි සාරථි
අධම්මං සාරථි කයිරා මඤ්ඤෙව ත්වං නිඛණං වනෙති.[a]

තත්ථ නිඛඤ්ඤසීති නීහරිස්සසි; **යං** මං එත්ථ නීහරිස්සාමීති සඤ්ඤාය කාසුං නිඛණසි, සො **අහ**න්ති දීපෙති. සො රාජපුත්තො අහන්ති වුත්තොපි න සද්දහති, මධුරකථාය පනස්ස බජ්ඣිත්වා ධම්මං සුණන්තො අට්ඨාසි. **මිත්තදූභොති** පරිභුත්තඡායස්ස රුක්ඛස්සපි වා සාඛං භඤ්ජන්තො මිත්තඝාතකො හොති ලාමකපුරිසො, කිමඞ්ග

a. ජාතක.

පන සාමි පුත්තස්ස ඝාතකොති. **ජාලූපගොති** පරිභොගත්ථාය ජාලං උපගතපුරිසො විය රාජානං නිස්සාය ජීවමානො ඛාදන්ති වදති. එවං කථෙන්තෙපි බොධිසත්තෙ න සද්දහන්තෙව, අථ මහාසත්තො සද්දහාපෙස්සාමි නන්ති දෙවතානං සාධුකාරෙන චෙව අත්තනො ඝොසෙන ච වනසණ්ඩං උන්නාදෙන්තො දස මිත්තපූජාගාථා නාම ආරභීති අයමස්ස උප්පත්ති. තත්ථ **සඛා ඝරා**ති සකඝරා; අයමෙව වා පාඨො. **න දූභතීති** යො මිත්තානං න දුස්සති සො සකඝරා; **විප්පවුත්ථො**ති පවාසං ගතො **පහූතභක්ඛො භවතීති** බහූන්නං ඛජ්ජභොජ්ජලෙය්‍යපෙය්‍යානං ලාභී හොති; තතො යෙව බහුජනා නං මිත්තපූජකං **උපජීවන්ති** උපනිස්සාය ජීවන්ති; යෙ යෙ **නිගමෙ යාති**, යා යා **රාජධානියො** යාති, තත්ථ **සබ්බත්ථ පූජිතො හොතීති** ඉදං සීවකවත්ථුනා වණ්ණෙතබ්බං. **නාස්ස සහන්තීති** පසය්හාකාරං කාතුං න සක්කොන්ති; ඉදං සඞ්කිච්ච සාමණෙරවත්ථුනා දීපෙතබ්බං; **නාතිමඤ්ඤන්ති ඛත්තියොති** ඉදං ජොතිපාලවත්ථුනා දීපෙතබ්බං; **තරතීති** අතික්කමති; **ඝර**න්ති මිත්තදූභී අත්තනො ඝරං ආගච්ඡන්තොපි ඝට්ටිතචිත්තො කුද්ධොව ආගතො හොති, අයං අකුද්ධොව ඝරං එති; **පටිනන්දිතො**ති බහුන්නං සන්නිපතිතට්ඨානෙ අමිත්තදූභිනොව ගුණකථං කථෙන්ති, තාය සො නන්දිතො හොති පමුදිතො; **සක්කත්වා**ති යො හි පරං සක්කත්වා සයම්පි පරෙහි **සක්කතො** හොති, පරෙසු ච සගාරවො, සයම්පි තෙසං ගරුකො හොති; **වණ්ණකිත්තිභතො හොතීති** ගුණවණ්ණඤ්චෙව කිත්තිසද්දඤ්ච උක්ඛිපිත්වා චරන්තො නාම හොතීති අත්ථො; **පූජකො**ති මිත්තානං පූජකො හුත්වා සයම්පි පූජං ලභති; **වන්දකො**ති බුද්ධාදීනං කල්‍යාණමිත්තානං වන්දකො පුන භවෙ වන්දනං ලභති; **යසොකිත්ති**න්ති ඉස්සරියපරිවාරඤ්ච ගුණකිත්තිඤ්ච; ඉමාය ගාථාය චිත්තස්ස ගහපතිනො වත්ථුං කථෙතබ්බං. **අස්නාතීති** පරිභුඤ්ජති; **පතිට්ඨං ලභතීති** චූළපදුමජාතකෙන දීපෙතබ්බං. **විරූළ්හමූලසන්තානා**න්ති වඩ්ඪිතමූලපාරොහං. **අමිත්තා නප්පසහන්තීති** එත්ථ කුමාරසොණත්ථෙරස්ස මාතුගෙහං පවිට්ඨචොරවත්ථුං කථෙතබ්බං.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය
මිත්තානිසංසසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි එවං මහාසත්තෙන බොධිසම්භාරභරණකාලෙ අත්තනො අද්දූභත්ථාය භාසිතමිත්තානිසංසානන්තරං තථෙව මොරයොනියං නිබ්බත්තෙන අත්තපරිත්තාණාය බන්ධිත්වා පරිහරිතං මොරපරිත්තං නික්ඛිත්තං, තස්ස උප්පත්තිං වත්වා වණ්ණනං කරිස්සාම. සෙය්‍යථිදං අතීතෙ කිර බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ බොධිසත්තො මොරයොනියං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අණ්ඩකාලෙපි කනිකාරමකුලවණ්ණඅණ්ඩකොසො හුත්වා අණ්ඩං භින්දිත්වා නික්ඛන්තො සුවණ්ණවණ්ණො අහොසි දස්සනීයො පාසාදිකො පක්ඛානං අන්තරෙ

සුරත්තරාජිවිරාජිතො. සො අත්තනො ජීවිතං රක්ඛන්තො නිසෙසා
පබ්බතරාජියො අතික්කම්ම චතුත්ථාය පබ්බතරාජියා එකස්මිං දණ්ඩකි
හිරඤ්ඤපබ්බතතලෙ වාසං කප්පෙසි. සො පභාතාය රත්තියා පබ්බත
මත්ථකෙ නිසින්නො සූරියං උග්ගච්ඡන්තං දිස්වා අත්තනො ගොචර
භූමියං රක්ඛාවරණත්ථාය බ්‍රහ්මමන්තං බන්ධන්තො උදෙතයන්ති ආදි
මාහ. තත්ථ **උදෙතී**ති පාචීනලොකධාතුතො උග්ගච්ඡති; **චක්ඛුමා**ති
සකලචක්කවාළවාසීනං අන්ධකාරං විධමෙත්වා චක්ඛුපටිලාභකරණෙන
යං තෙන තෙසං දින්නං චක්ඛුං තෙන චක්ඛුනා චක්ඛුමා; **එකරාජා**ති
සකලචක්කවාළෙ ආලොකකරානං අන්තරෙ සෙට්ඨවිසිට්ඨට්ඨෙන
එකරාජා; **හරිස්සවණ්ණො**ති හරිසමානවණ්ණො, සුවණ්ණවණ්ණොති
අත්ථො; පඨවිං පභාසෙතීති **පඨවිප්පභාසො**; **තං තං නමස්සාමි**ති
තස්මා තං එවරූපං භවන්තං නමස්සාම වන්දාම; **තයජ්ජ ගුත්තා**
විහරෙමු දිවසන්ති තයා අජ්ජ රක්ඛිතගොපිතා හුත්වා ඉමං දිවසං
චතුඉරියාපථවිහරණෙන සුඛං විහරෙය්‍යාම. එවං බොධිසත්තො ඉමාය
ගාථාය සූරියං නමස්සිත්වා දුතියගාථාය අතීතෙ පරිනිබ්බුතෙ බුද්ධෙ ච
බුද්ධගුණෙ ච නමස්සති. තත්ථ **යෙ බ්‍රාහ්මණා**ති යෙ බාහිතපාපා සුවි
සුද්ධිබ්‍රාහ්මණා; **වෙදගූ**ති වෙදානං පාරං ගතාති වෙදගූ, වෙදෙහි පාරං
ගතාතිපි වෙදගූ; ඉධ පන සබ්බෙ සඞ්ඛතාසඞ්ඛතෙ ධම්මෙ විදිතෙ
පාකටෙ කත්වා ගතාති වෙදගූ. තෙනෙවාහ **සබ්බධම්මෙ**ති සබ්බ
ඛන්ධායතනධාතුධම්මෙ සලක්ඛණසාමඤ්ඤලක්ඛණවසෙන අත්තනො
ඤාණස්ස විදිතෙ පාකටෙ කත්වා ගතා, තිණ්ණං මාරානං මත්ථකං
මද්දිත්වා දසසහස්සිලොකධාතුං උන්නාදෙත්වා බොධිතලෙ සම්මා
සම්බොධිං පත්වා සංසාරං අතික්කන්තාති අත්ථො; **තෙ මෙ නමො**ති
තෙ මම ඉමං නමක්කාරං පටිච්ඡන්තු; **තෙ ච මං පාලයන්තු**
එවං මයා නමස්සිතා ච තෙ භගවන්තො මං පාලයන්තු රක්ඛන්තු
ගොපෙන්තු **නමත්ථු බුද්ධානං නමත්ථු බොධියා නමො විමුත්තානං**
නමො විමුත්තියාති අයං මම නමක්කාරො අතීතානං පරිනිබ්බුතානං
බුද්ධානං අත්ථු තෙසං යෙව චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු ච ඤාණසඞ්ඛා
තාය සම්බොධියා අත්ථු, තථා තෙසඤ්ඤෙව අරහත්තඵලවිමුත්තියා
විමුත්තානං අත්ථු, යා ච තෙසං තදඞ්ගවිමුත්ති වික්ඛම්භනවිමුත්ති
සමුච්ඡෙදවිමුත්ති පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්ති නිස්සරණවිමුත්තීති පඤ්චවිධ
විමුත්ති, තස්සා තෙසං විමුත්තියා අයං මය්හං නමක්කාරො අත්ථූති.
ඉමං සො පරිත්තං කත්වා මොරො චරති එසනාති ඉදං පන පදං
සත්ථා අභිසම්බුද්ධො හුත්වා ආහ, තස්සත්ථො :- භික්ඛවෙ සො මොරො
ඉමං පරිත්තං ඉමං රක්ඛං කත්වා අත්තනො ගොචරභූමියං පුප්ඵ
ඵලාදීනං අත්ථාය නානප්පකාරානං එසනං චරති, එවං දිවසං චරිත්වා
සායං පබ්බතමත්ථකෙ නිසීදිත්වා අත්ථං ගච්ඡන්තං සූරියං ඔලො
කෙන්තො බුද්ධගුණෙ ආවජ්ජිත්වා නිවාසට්ඨානෙ රක්ඛාවරණත්ථාය
පුන බ්‍රහ්මමන්තං මනෙන්තො අපෙතයන්ති ආදිමාහ. තත්ථ **අපෙතී**ති
අපයාති, අත්ථං ගච්ඡති; **ඉමං සො පරිත්තං කත්වා මොරො**

වාසමකප්පසීති ඉදම්පි අභිසම්බුද්ධො හුත්වා ආහ, තස්සත්ථො :- භික්ඛවෙ සො මොරො ඉමං පරිත්තං ඉමං රක්ඛං කත්වා අත්තනො නිවාසෙ වාසං අකප්පයිත්ථ, තස්ස රත්තිං වා දිවා වා ඉමස්ස පරිත්තස්සානුභාවෙන සත්තවස්සසතානි නෙව භයං න ලොමහංසො අහොසීති.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය
මොරපරිත්තවණ්ණනා.

නිට්ඨිතා.

එවං යථා වුත්තක්කමෙන හෙට්ඨාභූමිවාසිමනුස්සාදීනං උපද්දවනිවාරණත්ථං භාසිතසුත්තපරිත්තානි නික්ඛිපිත්වා ඉදානි යං උපරි චාතුම්මහාරාජිකතාවතිංසදෙවලොකවාසීනං භයනිවාරණත්ථං භාසිතං පරිත්තත්තයං විසිට්ඨවිසිට්ඨතරවිසිට්ඨතමඉස්සරානුක්කමෙන මොරපරිත්තානන්තරං පරිත්තසාමඤ්ඤතො නික්ඛිත්තං, තස්ස වණ්ණනාක්කමො අනුප්පත්තො. අට්ඨුප්පත්ති පන වණ්ණනාවසෙනෙව ඤායති තත්ථ චන්දපරිත්තෙ තාව **චන්දිමාති** එත්ථ චන්දි වුච්චති චන්දිකා, සා අස්මිං නිච්චයුත්තා අත්ථීති චන්දිමා චන්දවිමානං, දෙවපුත්තො පන නිස්සිතෙ නිස්සයවොහාරෙන තථා වුච්චති, තෙන චන්දවිමානවාසී දෙවපුත්තොති අත්ථො; **රාහුනාති** චන්දසූරියානං සොභං රහති ජහතීති රාහු, තෙන රාහුනා; **අසුරින්දෙනාති** එත්ථ න සුරන්ති නප්පභාසන්තීති අසුරා සුරපටිපක්ඛා වා අසුරා, ඉන්දති පරමිස්සරියං කරොතීති ඉන්දො, අසුරානං වයෙ ඉන්දො අසුරො ච සො ඉන්දො චාති වා අසුරින්දො, තෙන අසුරින්දෙන **ගහිතොති** ගිලනාදිවසෙන පිදහිතො හොති; **අථ බොති** ගහිතානන්තරං ගහිතකාලෙ වා; **භගවන්තං** භාග්‍යවන්තතාදිගුණපතිමණ්ඩිතං **අනුස්සරමානොති** අනුස්සරන්තො; **තායං වෙලායං** තස්මිං කාලෙ **බුද්ධාති** සබ්බධම්මානං යථාවබුද්ධත්තා සබ්බඤ්ඤුබුද්ධ; **වීරාති** ජිත පඤ්චමාරත්තා සූරභාවෙන චෙව චතුබ්බිධසම්මප්පධානවිරියෙන ච සම්පන්නත්තා උත්තමවීර; අථවා බුද්ධවීරාති බුද්ධවන්තානං අන්තරෙ උත්තමවිරියවන්ත; **තෙ** තව; **නමො** නමක්කාරො අත්ථු; **සබ්බධීති** සබ්බෙසු ඛන්ධායතනාදිසු; **විප්පමුත්තොසීති** අනඤ්ඤසාධාරණානං පඤ්චන්නම්පි විමුත්තීනං වසෙන විසෙසතො පමුත්තො අසි, සබ්බකිලෙසසම්බාධතො සම්මා මුත්තොසීති වුත්තං හොති; **සම්බාධපටිපන්නොස්මීති** අහං සම්බාධං සඞ්කාට්ඨානං පටිපන්නො අම්හි; **තස්ස මෙති** සම්බාධපටිපන්නස්ස මම; **සරණං භව** පටිසරණං හොහීති **ආරබ්භාති** පටිච්ච; **තථාගතන්ති** "තථා ආගතොති තථාගතො"ති ආදීහි අට්ඨහි කාරණෙහි තථාගතං; **අරහන්තන්ති** නික්කිලෙසං **චන්දිමා** චන්දදෙවපුත්තො; **සරණං ගතොති** සරණන්ති ගතො; **රාහු** ඉති ආමන්තනං; **චන්දන්ති** එත්ථ චන්දති හිලාදතීති චන්දො, දාහවූපසමෙන සුඛං ජනෙතීති අත්ථො, මනුස්සානං වා ඡන්දං ගහෙත්වා **ජාතොති චන්දො, තං චන්දං චන්දවිමානං; ඉධ පන දෙවපුත්තෙන සහිතං**

චන්දවිමානං; **පමුඤ්චස්සු** විස්සජ්ජෙහි; **බුද්ධා** සබ්බඤ්ඤුනො; **ලොකානුකම්පකා**ති තුය්හම්පි එතස්සපි තාදිසා එව සබ්බලොකානුකම්පකත්තා; **අථ ඛො**ති භගවතො වචනානන්තරමෙව; **මුඤ්චිත්වා**ති විස්සජ්ජෙත්වා; **තරමානරූපො**ති තුරිතසභාවො; **සංවිග්ගො**ති උබ්බිග්ගො සංවෙගප්පත්තො; **ලොමහට්ඨජාතො**ති ලොමානං හට්ඨං හංසනං ජාතං එතස්ස ලොමානි වා හට්ඨානි උද්ධග්ගානි ජාතානි එතස්සාති ලොමහට්ඨජාතො, ජාතලොමහංසනොති අත්ථො; **සන්තරමානො වා**ති තුරිතො විය; **රාහු ඉති** ආලපනං; **කින්නු පමුඤ්චසී**ති කිමත්ථං පමුඤ්චි නු ඉච්චත්ථො, අතීතත්ථෙ වත්තමානවචනං; **සංවිග්ගරූපො**ති සංවෙගප්පත්තො විය; **ආගම්මා**ති ආගන්ත්වා; **භීතො වා**ති භයප්පත්තො විය **කින්නු තිට්ඨසී**ති යොජනා; **බුද්ධගාථාභිගීතොම්හී**ති බුද්ධෙන ගාථාය මුඤ්චාහීති අභිගීතො වුත්තොව අස්මි; **නො චෙ මුඤ්චෙය්‍ය චන්දිම**න්ති බුද්ධස්ස වචනං සුත්වාපි චන්දිමං චෙ න මුඤ්චෙය්‍ය; **සත්තධා මෙ ඵලෙ මුද්ධා**ති මම මත්ථකො සත්තඛණ්ඩං හුත්වා භිජ්ජෙය්‍ය **ජීවන්තො න සුඛං ලභෙ**ති ජීවන්තො ච සුඛං න ලභෙය්‍යන්ති අත්ථො.

චන්දපරිත්තවණ්ණනා.

සුරියපරිත්තෙ **සුරියො**ති සුරියවිමානවාසී දෙවපුත්තො, පඨමකප්පිකමනුස්සානං හි ලොභාදිපාපධම්මසමායොගෙන සරීරාලොකන්තරධානා සංවිග්ගමානසානං සචෙකොව ජනානං සූරභාවං ජනෙන්තො උප්පන්නොති සුරියො; සෙසං පුබ්බෙ වුත්තසදිසං. **අන්ධකාරෙ**ති චක්ඛුවිඤ්ඤාණුප්පත්තිනිවාරණෙ අන්ධකාරෙ; **තමසී**ති සන්තමෙ; **පභඞ්කරො** ආලොකකරො; විරොචතීති **වෙරොචනො**; **මණ්ඩලී**ති මණ්ඩලසණ්ඨානො; **උග්ගතෙජො**ති දිබ්බතෙජො **මා රාහු ගිලී චරං අන්තලික්ඛෙ**ති අන්තලික්ඛෙ චරං සුරියං රාහු මා ගිලීති වදති. කිම්පනෙස තං ගිලතීති? ආම ගිලති:- රාහුස්ස හි අත්තභාවො මහා, උච්චත්තනෙන අට්ඨයොජනසතාධිකානි චත්තාරි යොජනසහස්සානි, බාහන්තරමස්ස ද්වාදසයොජනසතානි, බහලත්තෙන ඡයොජනසතානි, සීසං නවයොජනසතං, නලාටං තියොජනසතං, භමුකන්තරං පණ්ණාසයොජනං, ඝාණං තියොජනසතං මුඛං ද්වියොජනසතං, මුඛද්වාරං තියොජනසතගම්භීරං, හත්ථතලපාදතලානං පුථුලතො ද්වියොජනසතානි, අඞ්ගුලිපබ්බානි පණ්ණාසයොජනානි, සො චන්දිමසුරියෙ[1] විරොචමානෙ දිස්වා ඉස්සාපකතො තෙසං ගමනවීථිං ඔතරිත්වා මුඛං විවරිත්වා තිට්ඨති, චන්දවිමානං වා සුරියවිමානං වා තියොජනසතිකෙ මහානිරයෙ පක්ඛිත්තං විය හොති විමානෙ අධිවත්ථා දෙවතා මරණභයතජ්ජිතා එකප්පහාරෙනෙව විරවන්ති. සො පන විමානං කදාචි හත්ථෙන ඡාදෙති, කදාචි හනුකස්ස හෙට්ඨා පක්ඛිපති, කදාචි ජිව්හාය පරිමජ්ජති, කදාචි අවගණ්ඩ

---

1. චන්දසුරියෙ-සාරත්ථප්පකාසිනී.

කාරකං භුඤ්ජන්තො විය කපොලන්තරෙ ඨපෙති, වෙගං පන වාරෙතුං න සක්කොති, සචෙ වාරෙස්සාමීති ගණ්හිත්වා තිට්ඨෙය්‍ය, මත්ථකං වාස්ස[1] භින්දිත්වා නික්ඛමෙය්‍ය, ආකඩ්ඪිත්වා වා නං ඔනමෙය්‍ය. තස්මා තෙන සහෙව[2] ගච්ඡති. **පජ්ජං මමාති** චන්දිමසුරියා කිර වෙපි දෙවපුත්තා මහාසමයසුත්තකථනදිවසෙ සොතාපත්තිඵලං පත්තා, තෙන භගවා පජ්ජං මමාති ආහ, පුත්තො මම එසොති අත්ථො.

සුරියපරිත්තවණ්ණනා.

ධජග්ගපරිත්තෙ පුබ්බෙ භූතං **භූතපුබ්බං** විසෙසණපරනිපාතො, වදාමීති අජ්ඣාහරිතබ්බං, නිපාතො වා අතීතත්ථභාවකො, අතීතෙති අත්ථො; **දෙවාසුරසඞ්ගාමොති** දෙවෙහි අසුරානං සඞ්ගාමො; **සමූපබ්බූළ්හොති** සම්පිණ්ඩිතො රාසිභූතො පච්චුපට්ඨිතොති වා අත්ථො; **අථඛොති** අනන්තරං, රාසිභූතකාලෙති වා අත්ථො; සක්කොති පුබ්බෙ සත්තවතපූරණෙපි සමත්ථො හුත්වා ඉදානි දෙවරජ්ජානු සාසනෙපි සමත්ථොති **සක්කො**; දිබ්බන්තීති දෙවා, කීළන්ති පජාතන්තීති අත්ථො, තෙසං **දෙවානං**, ඉන්දතීති පරමිස්සරියං පත්තොති **ඉන්දො**, තෙත්තිංස සහපුඤ්ඤකාරිනො එත්ථ වසන්තීති තාවතිංසං, නිස්සිතෙ නිස්සයවොහාරෙන දෙවාපි තාවතිංසා, තෙ **තාවතිංසෙ**; **ආමන්තෙසීති** සම්බොධෙසි නිවෙදෙසීති වා අත්ථො; මරිසනෙ සම්පත්ති සඟතෙ නියුත්තාති **මාරිසා**, අතීත දුක්ඛාති අත්ථො; සඞ්ගාමගතානං දෙවානං භයං වා ඡම්භිතභාවො වා ලොමහංසනං වා යදි උප්පජ්ජෙය්‍ය, තස්මිං සමයෙ මම එව **ධජග්ගං** ධජකොටිං උල්ලොකෙය්‍යාථාති අත්ථො. සක්කස්ස කිර දියඩ්ඪයොජනසතායාමො රථො, තස්ස හි පච්ඡිමන්තො පණ්ණාසයොජනො, මජ්ඣෙ රථපඤ්ජරො පණ්ණාසයොජනො, රථසන්ධිතො යාව රථසීසා පණ්ණාසායෙව යොජනානි; තදෙව පමාණං දිගුණං කත්වා තියොජනසතායාමොතිපි වදන්ති යෙව, තස්මිං යොජනිකපල්ලඞ්කො අත්ථතො, තියොජනිකං සෙතච්ඡත්තං මත්ථකෙ ඨපිතං, එකස්මිංයෙව යුගෙ සහස්සං ආජඤ්ඤා යුත්තා, සෙසාලඞ්කාරස්ස පමාණං නත්ථි, ධජො පනස්ස අඩ්ඪතියානි යොජනසතානි උග්ගතො යස්ස වාතාහතස්ස පඤ්චඞ්ගිකතුරියස්සෙව සද්දො නිච්ඡරති. තං උල්ලොකෙය්‍යාථාති[3] වදති, කස්මා? තං පස්සන්තානං රාජා නො ආගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ නිඛාතථම්භො විය ඨිතො කස්ස මයං භායාමාති භයං න හොති. මම ධජග්ගං උල්ලොකෙන්තානං තුම්හාකං තතො පුබ්බෙ යං භයං වා ඡම්භිතත්තං වා ලොමහංසො වා භවිස්සති, සො සබ්බො සයමෙව **පහීයිස්සති** පරිහායිස්සති, අපගමිස්සතීති වුත්තං හොති; **සොති** හි අයං වුත්තො කම්මකත්තා. මම ධජග්ගං නො වෙ උල්ලොකෙය්‍යාථ, **අථ** අනන්තරං;

1. තස්ස-සාරත්ථප්පකාසිනී. 2. විමානෙන සහෙව-සාරත්ථප්පකාසිනී.
3. ඔලොකෙය්‍යාථාති-සී. I. & II.

පජාපතිස්ස දෙවරාජස්සාති සො කිර සක්කෙන සමානායුකො දුතියං ආසනං ලභති, තථා **වරුණො** ච **ඊසානො** ච. වරුණො පන තතියං ආසනං ලභති ඊසානො චතුත්ථං, සෙසං ඉමෙසු වාරෙසු පඨමවාරෙ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. **තං ඛො පන භික්ඛවෙති** එත්ථ තන්ති පදං තං ධජග්ගන්ති චතූහි ධජග්ගපදෙහි යොජෙතබ්බං. **සොති** භයාදි; **පහීයෙථාපි නොපි පහීයෙථාති** අපගච්ඡෙය්‍ය වා නො වා අපගච්ඡෙය්‍ය **තං කිස්ස හෙතූති** තං කෙන කාරණෙන හොති, තස්ස කාරණං කින්ති වා ? **අවීතරාගොති**, අප්පහීණරාගො; **අවීතදොසොති** අප්පහීණ දොසො; **අවීතමොහොති** අප්පහීණමොහො; **භීරූති** භායනසීලො; **ඡම්භීති** ඡම්භනසීලො; **උත්‍රාසීති** චිත්තුත්‍රාසනසීලො; **පලායීති** අසුරෙහි පරාජිතො තස්මිං රට්ඨෙ ඨිතො අප්පමත්තකම්පි රජං වා ධජං වා දිස්වා පලායනධම්මො, අසමුච්ඡින්නකිලෙසත්තාති අධිප්පායො; **ඉති** සද්දො කාරණනිද්දස්සනෙ. එවං භගවා සඞ්ගාමෙ උපට්ඨිතෙ සක්කෙන දෙවරඤ්ඤා යං දෙවපරිසාය අපලායනත්ථාය අත්තනො ච පජාපතිආදීනඤ්ච තිණ්ණං රඤ්ඤං ධජග්ගුල්ලොකනෙන භයාදි පහානං කථිතං, තං තථා හොතිපි න හොතිපි, කස්මා ? සයං සකකිලෙසත්තා භායිත්වා අසුරානං පරජ්ජිත්වා පලායනතොති අතීත වත්ථුං කථෙත්වා එවමෙව ඉදානි කිලෙසසඞ්ගාමත්ථාය අරඤ්ඤාදි ගතානං වො යදි භයාදි උප්පජ්ජෙය්‍ය තදා මං වා ධම්මං වා සඞ්ඝං වා **අනුස්සරෙය්‍යාථ**, භයාදි පහීයෙය්‍ය; කස්මා? වීතරාගාදිකත්තා අභීරූ අච්ඡම්භීඅනුත්‍රාසීඅපලායීභාවතොති දස්සෙතුං **අහං ච ඛො භික්ඛවෙ එවං වදාමීති** ආදිමාහ. තත්ථ භික්ඛවෙ අරඤ්ඤගතානං වා රුක්ඛමූල ගතානං වා සුඤ්ඤාගාරගතානං වා යං කිඤ්චි ජනවිවිත්තට්ඨානගතානං වා තුම්හාකං භයං වා ඡම්භිතත්තං වා ලොමහංසො වා සචෙ උප්පජ්ජෙය්‍ය, තස්මිං සමයෙ මං එව **ඉතිපි සො භගවා**-පෙ-**භගවාති අනුස්සරෙය්‍යාථාති** සම්බන්ධො. තත්‍රායං අනුස්සරණනයො. සො භගවා ඉතිපි **අරහං** ඉතිපි **සම්මාසම්බුද්ධො** -පෙ- ඉතිපි **භගවාති අනුස්සරෙය්‍යාථ**, ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙනාති වුත්තං හොති. තත්ථ සබ්බකිලෙසෙහි අසාධූහි ච ආරකත්තා සාධූහි ආසන්නත්තා කිලෙසාරීනං සංසාරචක්කාරානඤ්ච හතත්තා පච්චයාදීනං අරහත්තා පාපකරණෙ රහාභාවාති ඉමෙහි තාව කාරණෙහි සො භගවා **අරහන්ති අනුස්සරෙය්‍යාථාති** අත්ථො. සම්මා සයඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තාති ඉමිනා කාරණෙන-පෙ-තිවිජ්ජාඅට්ඨවිජ්ජාහි පණ්ණරස චරණධම්මෙහි ච සම්පන්නත්තාති ඉමෙහි කාරණෙහි- සොභනගමනත්තා සුන්දරට්ඨානං ගතත්තා සම්මා ගතත්තා සම්මා චාගතත්තාති ඉමෙහි කාරණෙහි-සබ්බථා ලොකං විදිතවාති ඉමිනා කාරණෙන- අත්තනො පන ගුණෙහි විසිට්ඨතරස්ස කස්සචි අභාවතො නත්ථි එතස්ස උත්තරිතරොති ඉමිනා කාරණෙන- පුරිසදම්මෙ අදන්තෙ දමෙතුං යුත්තෙ තිරච්ඡානපුරිස මනුස්සාමනුස්සපුරිසෙ සාරෙති දමෙති විනෙතීති ඉමිනා කාරණෙන-දෙවමනුස්සානං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායික

පරමත්ථෙහි යථාරහං අනුසාසති යථා ච සත්ථවාහො සත්ථෙ චොර කන්තාරාදීහි තාරෙතීති ඉමෙහි කාරණෙහි-යම්පන කිඤ්චි අත්ථි ඤෙය්‍යං නාම තස්ස සබ්බස්ස බුද්ධත්තා බුජ්ඣිතා සච්චානි බොධෙතා පජායාති ආදිනා කාරණෙන-

භගවාති වචනං සෙට්ඨං-භගවාතිවචන මුත්තමං,
ගරුගාරවයුත්තො සො-**භගවා** තෙන වුච්චතීති

ආදිනා කාරණෙන සො **භගවා**ති අනුස්සරෙය්‍යාථාති අත්ථො. **ධම්ම**න්ති සපරියත්තිකනවලොකුත්තරධම්මං; **ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො**-පෙ-**වෙදිතබ්බො විඤ්ඤූහී**ති අනුස්සරෙය්‍යාථාති සම්බන්ධො අථවා ධම්මං අනුස්සරෙය්‍යාථාති. කථන්ති චෙ? ස්වාක්ඛාතො-පෙ-විඤ්ඤූහීති යථා ඨිතවසෙනාපි අත්ථො කථෙතබ්බො. එවං පරියත්ති ධම්මස්ස චෙව නවවිධස්ස ලොකුත්තරධම්මස්ස ච ගුණා අනුස්සරිතබ්බා. **ස්වාක්ඛාතො**ති ඉමස්මිං හි පදෙ පරියත්තිධම්මොපි සඞ්ගහං ගච්ඡති, ඉතරෙසු ලොකුත්තරධම්මොව. තත්ථ පරියත්තිධම්මො තාව ස්වාක්ඛාතො ආදිමජ්ඣපරියොසානකල්‍යාණත්තා සාත්ථසබ්‍යඤ්ජනකෙවලපරිපුණ්ණපරිසුද්ධබ්‍රහ්මචරියප්පකාසනත්තා ච,අත්ථවිපල්ලාසාභාවතො සුට්ඨු අක්ඛාතොති ස්වාක්ඛාතො, යථාහි අඤ්ඤතිත්ථියානං ධම්මස්ස අත්ථො විපල්ලාසං ආපජ්ජති අන්තරායිකාති වුත්තධම්මානං අන්තරායිකත්තාභාවතො නිය්‍යානිකාති ච වුත්තධම්මානං නිය්‍යානිකත්තාභාවතො, තෙන තෙ දුරක්ඛාතධම්මා යෙව හොන්ති; න තථා භගවතො ධම්මස්ස අත්ථො විපල්ලාසං ආපජ්ජති ඉමෙ ධම්මා අන්තරායිකාති ඉමෙ නිය්‍යානිකාති ච එවං වුත්තධම්මානං තථාභාවානතික්කමනතොති, එවං තාව පරියත්ති ධම්මො ස්වාක්ඛාතො. ලොකුත්තර ධම්මො පන නිබ්බාණානුරූපාය පටිපත්තියා පටිපදානුරූපස්ස ච නිබ්බාණස්ස අක්ඛාතත්තා ස්වාක්ඛාතො අරියමග්ගො චෙත්ථ අන්තද්වයං අනුපගම්ම මජ්ඣිමාපටිපදාභූතො මජ්ඣිමා පටිපදාති අක්ඛාතත්තා ස්වාක්ඛාතො, සාමඤ්ඤඵලානි පටිප්පස්සද්ධකිලෙසානෙව පටිප්පස්සද්ධකිලෙසානීති අක්ඛාතත්තා ස්වාක්ඛාතානි, නිබ්බාණං සස්සතාමතතානලෙනාදිසභාවමෙව සස්සතාදිසභාවවසෙන අක්ඛාතත්තා ස්වාක්ඛාතන්ති ලොකුත්තරධම්මොපි ස්වාක්ඛාතො. **සන්දිට්ඨිකො**ති එත්ථ පන අරියමග්ගො තාව අත්තනො සන්තානෙ රාගාදීනං අභාවං කරොන්තෙන අරියපුග්ගලෙන සාමං දට්ඨබ්බොති සන්දිට්ඨිකො, අපිච නවවිධොපි ලොකුත්තරධම්මො යෙන යෙන අධිගතො හොති තෙන තෙන පරසද්ධාය ගන්තබ්බං හිත්වා පච්චවෙක්ඛණ ඤාණෙන සයං දට්ඨබ්බොති සන්දිට්ඨිකො, අථවා පසත්ථා දිට්ඨි සන්දිට්ඨි සන්දිට්ඨියා ජයතීති සන්දිට්ඨිකො තථාහෙත්ථ අරියමග්ගො සම්පයුත්තාය අරියඵලකාරණභූතාය නිබ්බාණවිසයීභූතාය සන්දිට්ඨියා කිලෙසෙ ජයති තස්මා යථා රථෙන ජයතීති රථිකො එවං නවවිධොපි ලොකුත්තරධම්මො සන්දිට්ඨියා ජයතීති සන්දිට්ඨිකො, අථවා දිට්ඨන්ති දස්සනං වුච්චති දිට්ඨමෙව සන්දිට්ඨං දස්සනන්ති අත්ථො සන්දිට්ඨං අරහතීති සන්දිට්ඨිකො,

ලොකුත්තරධම්මො හි භාවනාභිසමයවසෙන සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන ච දිස්සමානො යෙව වට්ටභයං නිවත්තෙති, තස්මා යථා වත්ථමරහතීති වත්ථිකො එවං සන්දිට්ඨං අරහතීති සන්දිට්ඨිකො. අත්තනො ඵලදානං සන්ධාය නාස්ස කාලොති අකාලො අකාලොයෙව[1] **අකාලිකො**, න පඤ්චාහසත්තාහාදිභෙදං කාලං ඛෙපෙත්වා ඵලං දෙති අත්තනො පන පවත්තිසමනන්තරමෙව ඵලං දෙතීති වුත්තං හොති; අථවා අත්තනො ඵලප්පදානෙ පකට්ඨො කාලො පත්තො අස්සාති කාලිකො, කො සො? ලොකියො කුසලධම්මො, අයං පන සමනන්තරඵලත්තා න කාලිකොති අකාලිකො, ඉදං මග්ගමෙව සන්ධාය වුත්තං; නිබ්බානධම්මො පන කාලවිනිමුත්තත්තා නත්ථි අතීතාදිකාලවිභාගො එතස්සාති අකාලිකොති වත්තුං යුජ්ජති. එහි පස්ස ඉමං ධම්මන්ති එවං පවත්තං එහිපස්සවිධිං අරහතීති **එහිපස්සිකො**, කස්මා පනෙස තං විධිං අරහතීති? විජ්ජමානත්තා පරිසුද්ධත්තා ච, රිත්තමුට්ඨියං හි හිරඤ්ඤං වා සුවණ්ණං වා අත්ථීති වත්වාපි එහි පස්ස ඉමන්ති න සක්කා වත්තුං, කස්මා? අවිජ්ජමානත්තා; විජ්ජමානම්පි ච ගූථං වා මුත්තං වා මනුඤ්ඤභාවප්පකාසනෙන චිත්තසම්පහංසනත්ථං එහි පස්ස ඉමන්ති න සක්කා වත්තුං, අපිච ඛො තිණෙහි වා පණ්ණෙහි වා පටිච්ඡාදෙතබ්බමෙව හොති, කස්මා? අපරිසුද්ධත්තා; අයං පන නවවිධොපි ලොකුත්තරධම්මො සභාවතොව විජ්ජමානො විගතවලාහකෙ ආකාසෙ පුණ්ණචන්දමණ්ඩලං විය පණ්ඩුකම්බලෙ නික්ඛිත්තජාතිමණි විය ච පරිසුද්ධො, තස්මා විජ්ජමානත්තා පරිසුද්ධත්තා ච එහිපස්සවිධිං අරහතීති එහිපස්සිකො. උපනෙතබ්බොති **ඔපනයිකො**, අයං පනෙත්ථ විනිච්ඡයො :- උපනයනං උපනයො, ආදිත්තං චෙලං වා සීසං වා අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වාපි භාවනාවසෙන අත්තනො චිත්තෙ උපනයනං අරහතීති ඔපනයිකො, ඉදං සඞ්ඛතෙ ලොකුත්තරධම්මෙ යුජ්ජති, අසඞ්ඛතෙ පන අත්තනො චිත්තෙන උපනයනං අරහතීති ඔපනයිකො, සච්ඡිකිරියාවසෙන අල්ලීයනං අරහතීති අත්ථො; අථවා නිබ්බානං උපනෙතීති අරියමග්ගො උපනෙය්‍යො, සච්ඡිකාතබ්බතං උපනෙතබ්බොති ඵලනිබ්බානධම්මො උපනෙය්‍යො, උපනෙය්‍යො ච ඔපනයිකො. **පච්චත්තං වෙදිතබ්බො** විඤ්ඤූහීති සබ්බෙහිපි උග්ඝටිතඤ්ඤූආදීහි විඤ්ඤූහි අත්තනි අත්තනි වෙදිතබ්බො භාවිතො මෙ මග්ගො අධිගතං ඵලං සච්ඡිකතො නිරොධොති, න හි උපජ්ඣායෙන භාවිතෙන මග්ගෙන සද්ධිවිහාරිකස්ස කිලෙසා පහීයන්ති, න සො තස්ස ඵලසමාපත්තියා ඵාසුං විහරති, න තෙන සච්ඡිකතං නිබ්බානං සච්ඡිකරොති; තස්මා න එස පරස්ස සීසෙ ආභරණං විය දට්ඨබ්බො, අත්තනො පන චිත්තෙයෙව දට්ඨබ්බො, අනුභවිතබ්බො විඤ්ඤූහීති වුත්තං හොති බාලානං පන අවිසයොවෙස; අපිච ස්වාක්ඛාතො අයං ධම්මො, කස්මා? සන්දිට්ඨිකත්තා, සන්දිට්ඨිකො අකාලිකත්තා, අකාලිකො එහිපස්සිකත්තා; යො ච එහිපස්සිකො සොව උපනෙතබ්බත්තා ඔපනයිකො හොති. එවං ස්වාක්ඛාතාදිභෙදෙ ධම්මගුණෙ අනුස්සරෙය්‍යාථ. අථ

1. ඵලදෙති-විසුද්ධිමග්ග.

සඞ්ඝං අනුස්සරෙය්‍යාථ, කථන්ති චෙ[1] **සුපටිපන්නො-පෙ-ලොකස්සාති**
තත්‍ථ **සුපටිපන්නොති** සුට්ඨු පටිපන්නො, සම්මාපටිපදං අනිවත්තිපටි
පදං අනුලොමපටිපදං අපච්චනීකපටිපදං ධම්මානුධම්මපටිපදං පටි
පන්නොති වුත්තං හොති. **භගවතො** ඔවාදානුසාසනිං සක්කච්චං
සුණන්තීති සාවකා, සාවකානං සඞ්ඝො **සාවකසඞ්ඝො**; සීලදිට්ඨි
සාමඤ්ඤතාය සඞ්ඝාතභාවං ආපන්නො සාවකසමූහොති අත්‍ථො යස්මා
පන සා සම්මාපටිපදා උජු අවඞ්කා අකුටිලා අජිම්හා අරියො ච ඤායොතිපි
වුච්චති, අනුච්ඡවිකත්තා ච සාමීචීතිපි සඞ්ඛං ගතා; තස්මා තං පටි
පන්නො අරියසඞ්ඝො **උජුපටිපන්නො ඤායපටිපන්නො සාමීචිපටි
පන්නො**තිපි වුත්තො. එත්‍ථ ච යෙ මග්ගට්ඨා, තෙ සම්මා පටිපත්තිසමඞ්ගි
තාය සුපටිපන්නා, යෙ ඵලට්ඨා තෙ සම්මාපටිපදාය අධිගන්තබ්බස්ස
අධිගතත්තා අතීතං පටිපදං උපාදාය සුපටිපන්නාති වෙදිතබ්බා; අපිච
ස්වාක්ඛාතෙ ධම්මවිනයෙ යථානුසිට්ඨං පටිපන්නත්තාපි අපණ්ණකපටි
පදං පටිපන්නත්තාපි සුපටිපන්නො; මජ්ඣිමාය පටිපදාය අන්තද්වයං
අනුපගම්ම පටිපන්නත්තා කායවචීමනොවඞ්ක කුටිලජිම්හදොසප්පහා
නාය පටිපන්නත්තා ච උජුපටිපන්නො; ඤායො වුච්චති නිබ්බාණං,
තදත්‍ථාය පටිපන්නත්තා ඤායපටිපන්නො; යථාපටිපන්නා සාමීචිකම්මා
රහා හොන්ති තථා පටිපන්නත්තාති සාමීචිපටිපන්නො. **යදිදන්ති** යානි
ඉමානි; **චත්තාරි පුරිසයුගානීති** යුගලවසෙන පඨමමග්ගට්ඨො ඵලට්ඨොති
ඉදමෙකං යුගලන්ති එවං චත්තාරි පුරිසයුගලානි හොන්ති; **අට්ඨ පුරිස
පුග්ගලා**ති පුරිසපුග්ගලවසෙන එකො පඨමමග්ගට්ඨො එකො ඵලට්ඨොති
ඉමිනා නයෙන අට්ඨෙව පුරිසපුග්ගලා හොන්ති; එත්‍ථ ච පුරිසොති වා
පුග්ගලොති වා එකත්‍ථානෙතානි පදානි, වෙනෙය්‍යවසෙන පනෙතං
වුත්තං. **එසභගවතො සාවකසඞ්ඝොති** යානිමානි යුගවසෙන චත්තාරි
පුරිසයුගානි පාටියෙක්කතො අට්ඨ පුරිසපුග්ගලා, එස භගවතො සාවක
සඞ්ඝො; **ආහුනෙය්‍යොති** ආදිසු ආනෙත්වා හුනිතබ්බන්ති ආහුනං
දූරතොපි ආනෙත්වා සීලවන්තෙසු දාතබ්බන්ති අත්‍ථො, චතුන්නං
පච්චයානමෙතං අධිවචනං, තං ආහුනං පටිග්ගහෙතුං යුත්තො තස්ස
මහප්ඵලකරණතොති ආහුනෙය්‍යො; අථවා දූරතොපි ආගන්ත්වා සබ්බ
සාපතෙය්‍යම්පි එත්‍ථ හුනිතබ්බන්ති ආහවනීයො, සක්කාදීනම්පි වා
ආහවනං අරහතීති ආහවනීයො, යො චායං බ්‍රාහ්මණානං ආහව
නීයො නාම අග්ගි, එත්‍ථ හුතං මහප්ඵලන්ති තෙසං ලද්ධි, සචෙ
හුතස්ස මහප්ඵලතාය ආහවනීයො. සඞ්ඝොව ආහවනීයො, සඞ්ඝෙ
හුතං හි මහප්ඵලං හොති, තදෙතං නිකායන්තරෙ ආහවනීයොති
පදං ඉධ ආහුනෙය්‍යොති ඉමිනා පදෙන අත්‍ථතො එකං ව්‍යඤ්ජනතො
පනෙත්‍ථ කිඤ්චිමත්තමෙව නානං ඉති ආහුනෙය්‍යො; **පාහුනෙය්‍යොති**
එත්‍ථ පන පාහුනං වුච්චති දිසාවිදිසතො ආගතානං පියමනාපානං
ඤාතිමිත්තානං අත්‍ථාය සක්කාරෙන පටියත්තආගන්තුකදානං, තම්පි
ඨපෙත්වා තෙ තථාරූපෙ පාහුනකෙ සඞ්ඝස්සෙව දාතුං යුත්තං, සඞ්ඝොව

1. කථඤ්චි-කත්‍ථචි.

තං පටිග්ගහෙතුං යුත්තත්තා, සඞ්ඝසදිසො හි පාහුනකො නත්ථි, තථා හෙස එකබුද්ධන්තරෙ ච දිස්සති අබ්බොකිණ්ණඤ්ච පියමනාපත්තකාරෙහි ධම්මෙහි සමන්නාගතොති; එවං පාහුනමස්ස දාතුං යුත්තං පාහුනඤ්ච පටිග්ගහෙතුං යුත්තොති පාහුනෙය්‍යො, යෙසම්පන පාහවනීයොති පාළි, තෙසං යස්මා සඞ්ඝො පුබ්බකාරං අරහති, තස්මා **සබ්බපඨමං** ආනෙත්වා එත්ථ හුනිතබ්බන්ති පාහවනීයො, සබ්බප්පකාරෙන වා පාහවනං අරහතීති පාහවනීයො, ස්වායමිධ තෙනෙව අත්ථෙන පාහුනෙය්‍යොති වුච්චති. දක්ඛිණාති පන පරලොකං සද්දහිත්වා දාතබ්බදානං වුච්චති, තං දක්ඛිණං අරහති දක්ඛිණාය වා හිතො යස්මා තං මහප්ඵලකරණතාය විසොධෙතීති **දක්ඛිණෙය්‍යො**; උභො හත්ථෙ සිරසි පතිට්ඨපෙත්වා සබ්බලොකෙන කයිරමානං අඤ්ජලිකම්මං අරහතීති **අඤ්ජලිකරණීයො**; **අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ලොකස්සාති** සකලලොකස්ස අසදිසං පුඤ්ඤවිරූහනට්ඨානං, යථාහි රඤ්ඤො වා අමච්චස්ස වා සාලීනං වා යවානං වා විරූහනට්ඨානං රඤ්ඤො සාලික්ඛෙත්තං රඤ්ඤො යවක්ඛෙත්තන්ති වුච්චති, එවං සඞ්ඝො සබ්බලොකස්ස අසදිසපුඤ්ඤවිරූහනට්ඨානං, සඞ්ඝං නිස්සාය හි ලොකස්ස නානප්පකාරහිතසුඛසංවත්තනිකානි පුඤ්ඤානි විරූහන්ති තස්මා සඞ්ඝො අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ලොකස්සාති. එවං සුපටිපන්නතාදිභෙදෙ සඞ්ඝගුණෙ අනුස්සරෙය්‍යාථාති අත්ථො. **තං** භයාදිපහානං; **කිස්සහෙතු** කෙන කාරණෙනාති චෙ? තථාගතස්ස වීතරාගාදිතො නික්කිලෙසස්ස අභීරුඅච්ඡම්භීඅනුත්‍රාසිතො අපලායිතො ච අනුස්සරණතො, තත්ථ නික්කිලෙසත්තා භයාදිඅභාවො, භයාදිඅභාවෙන අපලායනභාවො. **ඉදමවොචාති** ඉදං ධජග්ගපරිත්තං නාම භගවා අවොච යස්ස ආණාක්ඛෙත්තෙ කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙ ආනුභාවො වත්තති[1] ඉදං ආවජ්ජෙත්වා හි යක්ඛභයචොරභයාදීහි දුක්ඛෙහි මුත්තානං අන්තො නත්ථි, තිට්ඨතු අඤ්ඤදුක්ඛූපසමො, ඉදං ආවජ්ජෙන්තො හි[2] පසන්නචිත්තෙන ආකාසෙපි පතිට්ඨං ලභති. තත්‍රිදං වත්ථු:-**දීඝවාපිචෙතියම්හි** කිර සුධාකම්මෙ කයිරමානෙ එකො දහරො බුද්දකවෙදිකාපාදතො පතිත්වා චෙතියකුච්ඡියා භස්සති, හෙට්ඨා ඨිතො භික්ඛුසඞ්ඝො ධජග්ගපරිත්තං ආවුසො ආවජ්ජාහීති ආහ. සො මරණභයතජ්ජිතො ධජග්ගපරිත්තං මං රක්ඛතූති ආහ. තාවදෙව චෙතියකුච්ඡිතො ද්වෙ ඉට්ඨකා නික්ඛමිත්වා සොපානං හුත්වා අට්ඨංසු. උපරිට්ඨිතා වල්ලිනිස්සෙනිං ඔතාරෙසුං. තස්මිං නිස්සෙනියං ඨිතෙ ඉට්ඨකා යථාඨානෙයෙව අට්ඨංසු. **සුගතො සත්ථා ඉදං වත්වා අථ** පුන; **අපරං** අඤ්ඤං; **එතං** වුත්තත්ථසඞ්ගහං **අවොච**. **අරඤ්ඤෙ-පෙ-නො සියාති** භික්ඛවෙ අරඤ්ඤෙ වා රුක්ඛමූලසෙනාසනෙ වා ජනවිවිත්තට්ඨානෙ වා සම්බුද්ධං අනුස්සරෙය්‍යාථ, බුද්ධං අනුස්සරන්තානං තුම්හාකං භයං න සියාති අත්ථො. **ලොකජෙට්ඨං** ලොකප්පධානං, **නරාසභං** සත්තුත්තමං; බුද්ධං

1. යස්සආණා කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙ ආනුභාවො ච වත්තති
2. ආවජ්ජමානො හි-සාරත්ථප්පකාසිනී. [සාරත්ථප්පකාසිනී.

සබ්බඤ්ඤුං; **නො චෙ සරෙය්‍යාථ** යදි නානුස්සරෙය්‍යාථ; **අථ** අනන්තරං; **නිය්‍යානිකං** සකලදුක්ඛතො නික්ඛමනස්ස කාරණභූතං; සුවදෙසිතත්තා **සුදෙසිතං**; **ධම්මං** අනුස්සරෙය්‍යාථ; වුත්තප්පකාරං ධම්මං යදි න සරෙය්‍යාථ, **අනුත්තරං** උත්තමං; **පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං සඞ්ඝං** අරියසඞ්ඝං අනුස්සරෙය්‍යාථ. **භික්ඛවෙ** බුද්ධං ධම්මං ච අරියසඞ්ඝඤ්ච එවං අනුස්සරන්තානං **භයං වා ඡම්භිතත්තං වා ලොමහංසො වා න හෙස්සති** න භවිස්සතීති.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය චන්දසුරියධජග්ගපරිත්තවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

පඨමකභාණවාරට්ඨකථා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි යම්දං උප්පත්තිදෙවූපද්දවනිවාරණමුඛෙන භාසිතපරිත්තත්තයානන්තරං විසුද්ධිදෙවභූත මහාකස්සපමහාමොග්ගල්ලානත්ථෙර සම්මාසම්බුද්ධානං උප්පන්නාබාධවූපසමනත්ථං භාසිත **බොජ්ඣඞ්ගසුත්තත්තයං**[1] නික්ඛිත්තං, තස්ස වණ්ණනාක්කමො අනුප්පත්තො. තත්ථ **රාජගහෙති** එවං නාමකෙ නගරෙ, තං හි මන්ධාතුමහාගොවින්දාදීහි පරිග්ගහිතත්තා රාජගහන්ති වුච්චති, අඤ්ඤෙ චෙත්ථ නානප්පකාරෙන වණ්ණයන්ති කිං තෙහි නාමමෙතං තස්ස නගරස්ස, තං පනෙතං බුද්ධකාලෙ චක්කවත්තිකාලෙ ච නගරං හොති සෙසකාලෙ සුඤ්ඤං හොති යක්ඛපරිග්ගහිතං තෙසං වසනට්ඨානං හුත්වා තිට්ඨති. එවං ගොචරගාමං දස්සෙත්වා නිවාසට්ඨානමාහ වෙළුවනෙ කලන්දකනිවාපෙති. **වෙළුවනන්ති** තස්ස උය්‍යානස්ස නාමං, තං කිර වෙළූහි ච පරික්ඛිත්තං අහොසි අට්ඨාරසහත්ථෙන ච පාකාරෙන ගොපුරට්ටාලකයුත්තං නීලොභාසං මනොරමං, තෙන වෙළුවනන්ති වුච්චති; කලන්දකානං චෙත්ථ නිවාපං අදංසු, තෙන කලන්දකනිවාපොති වුච්චති; කලන්දකා නාම කාලකා වුච්චන්ති, පුබ්බෙ කිර අඤ්ඤතරො රාජා තත්ථ උය්‍යානකීළනත්ථං ආගතො සුරාමදෙන මත්තො දිවාසෙය්‍යං සුපි, පරිජනොපිස්ස සුත්තො, සෙසා පුප්ඵඵලාදීහි පලොභියමානා ඉතො චිතො ච පක්කමිංසු, අථ සුරාගන්ධෙන අඤ්ඤතරස්මා සුසිරරුක්ඛා කණ්හසප්පො නික්ඛමිත්වා රඤ්ඤො අභිමුඛො ගච්ඡති, තං දිස්වා රුක්ඛදෙවතා රඤ්ඤො ජීවිතං දම්මීති කාලකවෙසෙන ආගන්ත්වා කණ්ණමූලෙ සද්දමකාසි, රාජා පටිබුජ්ඣි, කණ්හසප්පො නිවත්තො, සො තං දිස්වා ඉමාය මම කාලකාය ජීවිතං දින්නන්ති කාලකානං තත්ථ නිවාපං පට්ඨපෙසි, අභයඝොසනඤ්ච ඝොසාපෙසි; තස්මා තතොප්පභුති

---

1. සත්තබොජ්ඣඞ්ගත්තයං–සී I & II.

කලන්දකනිවාපෙති සඞ්ඛං ගතං. **ආයස්මා**ති පියවචනමෙතං දීඝායුකොති වුත්තං හොති; කස්සපොති ථෙරස්ස ගොත්තනාමං සො හි මාතාපිතූහි ඨපිතනාමවසෙන පිප්ඵලීති වුච්චති, පූජනීයභාවතො මහන්තත්තා ච සො කස්සපො චාති **මහාකස්සපො**, ගිහිකාලතො පට්ඨාය හි එස ගුණමහන්තභාවෙන සම්භාවනීයො, කුමාරකස්සපාදයො වා උපාදාය අයං මහාකස්සපොති වුච්චති. **පිප්ඵලිගුහාය**න්ති පිප්ඵලිරුක්ඛෙ සුසිරගුහා වා පිප්ඵලිරුක්ඛෙන උපලක්ඛිතා පබ්බතගුහා වා යථාවුච්චති, **ආබාධිකො**ති එත්ථ විසමපච්චයෙහි ආගම්ම සමුට්ඨාය බාධති පීළෙතීති ආබාධො, සො අස්ස අත්ථීති ආබාධිකො; තතොයෙව දුක්ඛං ඉතො පත්තොති **දුක්ඛිතො**; **බාළ්හගිලානො**ති අධිමත්තගිලානො; **අථඛො**ති තස්මිං සමයෙ; **සායණ්හසමය**න්ති සායණ්හසඞ්ඛාතං සමයං සායණ්හෙ වා එකං සමයං, අච්චන්ත සංයොගෙ උපයොගවචනං, තත්ථ වුට්ඨානකිරියාසම්බන්ධවසෙන සායණ්හෙ එකස්මිං ඛණෙති අත්ථො යුජ්ජති, උපසඞ්කමණපුච්ඡන කිරියාවසෙන සායණ්හසඞ්ඛාතෙ කාලෙති; ගණතො පුථුත්තාරම්මණතො ච පටික්කම්ම සම්මා එකස්සෙව ආරම්මණස්ස ලාතං ආදානං එකස්මිං යෙව වා ආරම්මණෙ චිත්තස්ස අල්ලීයනං පටිසල්ලානං තස්මා **පටිසල්ලානා**, ඵලසමාපත්තිතොති අත්ථො; **වුට්ඨිතො**ති වුට්ඨිතො විගතො අපගතොති අත්ථො; **යෙනා**ති යත්ථ යෙන වා රොගූපසමකාරණෙන උපසඞ්කමිතබ්බො; **තෙනා**ති තත්ථ තෙන වා කාරණෙන උපසඞ්කමි; **නිසජ්ජඛො**ති නිසීදිත්වා යෙව; **එත**න්ති එතං වක්ඛමානවචනං; **කච්චි තෙ කස්සප ඛමනීය**න්ති කස්සප කින්නු තයා ඛමිතුං සහිතුං සක්කා; **කච්චි යාපනීය**න්ති කින්නු තෙ සරීරං පවත්තෙතුං සක්කා; **කච්චි** කින්නු; **පටික්කමන්තී**ති පටිමුඛං ගච්ඡන්ති නිවත්තන්ති පරිහායන්ති; **නො අභික්කමන්තී**ති කච්චි න අභිමුඛං ගච්ඡන්ති න වඩ්ඪන්ති; **පටික්කමොසාන**න්ති කච්චි පටික්කමනඔසානං ඝාති පරියොසානං, අථවා පටික්කමො ආසානන්ති පදච්ඡෙදො, ආසානන්ති තාසං දුක්ඛවෙදනානං පරිහානි; **පඤ්ඤායතී**ති දිස්සති ඤායති වා; **නො අභික්කමො**ති කච්චි වඩ්ඪි න පඤ්ඤායතීති අත්ථො; **න මෙ ඛමනීය**න්ති හන්ත මෙ සහනීයං න හොති; **න යාපනීය**න්ති සරීරං චතුඉරියාපථෙ පවත්තෙතුං න සක්කා; **අභික්කමන්තී**ති මම බලවා දුක්ඛා වෙදනා වඩ්ඪන්ති; **නො පටික්කමන්තී**ති න පරිහායන්ති; **අභික්කමොසානං** වඩ්ඪිපක්ඛො; අථවා ආසානං දුක්ඛවෙදනානං අභික්කමො වඩ්ඪි පඤ්ඤායති; **පටික්කමො** හානි න පඤ්ඤායතීති ආහ; **සත්තා**ති ගණනපරිච්ඡෙදො; **ඉමෙ**ති වක්ඛමානධම්මනිදස්සනං; **කස්සපා**ති අවික්ඛෙපසවණාය ථෙරං ආලපති; **මයා**ති සත්ථාරමත්තානං දස්සෙති; **බොජ්ඣඞ්ගා**ති බුජ්ඣනකසත්තස්ස අඞ්ගභූතා තස්ස ධම්මා යාය වා ධම්මසාමග්ගියා සො බුජ්ඣති වට්ටතො වා වුට්ඨාති චතුසච්චධම්මං වා සච්ඡිකරොති තස්සා බොධියා අඞ්ගභූතාතිපි බොජ්ඣඞ්ගා; **සම්මදක්ඛාතා**ති චතුසච්චබුජ්ඣනකස්ස

අඞ්ගත්තා කාරණත්තා බොජ්ඣඞ්ගාති ච බොජ්ඣඞ්ගා නිය්‍යානලක්ඛ
ණාති ච "රඤ්ඤො භික්ඛවෙ චක්කවත්තිස්ස පාතුභාවා සත්තන්නං රත
නානං පාතුභාවො හොති තථාගතස්ස භික්ඛවෙ පාතුභාවා අරහතො
සම්මාසම්බුද්ධස්ස සත්තන්නං බොජ්ඣඞ්ගරතනානං පාතුභාවො හොතී"ති
ආදිනා ච සම්මා අවිපරීතතො අක්ඛාතා; **භාවිතා**ති විවෙකනිස්සිත
විරාගනිස්සිතනිරොධනිස්සිතවොස්සග්ගපරිණාමවසෙන පටිපක්ඛපරි
වජ්ජනසකසකපච්චයවසෙන ච උප්පාදිතා වඩ්ඪිතා වා; **බහුලීකතා**ති
පුනප්පුන උප්පාදවසෙන පරිචිතා; **අභිඤ්ඤායා**ති අභිඤ්ඤෙය්‍යධම්මානං
අභිජානනත්ථාය; **සම්බොධායා**ති අරියමග්ගත්ථාය; **නිබ්බානායා**ති
නිබ්බානසච්ඡිකිරියාය; **සංවත්තන්තී**ති පවත්තන්ති; අභිඤ්ඤායාතිආදීහි
බොජ්ඣඞ්ගානං යථාවතො සකකිච්චකරණභූමි නාම කථිතා, සා ච
පනෙසා චතුබ්බිධා හොති විපස්සනා පාදකජ්ඣානං මග්ගො ඵලන්ති
තත්ථ විපස්සනාය උප්පජ්ජනකාලෙ බොජ්ඣඞ්ගා කාමාවචරා හොන්ති
විපස්සනාපාදකජ්ඣානම්හි උප්පජ්ජනකාලෙ ලොකුත්තරා. **කතමෙ
සත්තා**ති කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා; **සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො**ති පසත්ථො
සුන්දරො වා බොජ්ඣඞ්ගොති සම්බොජ්ඣඞ්ගො සති යෙව සම්බොජ්ඣඞ්ගො
සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, එසෙව නයො සබ්බත්ථ; **සම්මදක්ඛාතො**ති
උපට්ඨානලක්ඛණභාවෙන සබ්බචතුභූමකධම්මානං පුරෙචරභාවෙන
සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බභාවෙන ච පඨමං දෙසිතත්තාපි අවිපරීතතො
අක්ඛාතො; **භාවිතො**ති අනුප්පන්නස්ස වා උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා
භාවනාපාරිපූරියා යොනිසොමනසිකාරෙන චෙව චතුසම්පජඤ්ඤාදීහි ච
චතූහි ආකාරෙහි භාවිතො; **ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො සම්මදක්ඛා
තො**ති පවිචයලක්ඛණොති ච "යස්මිඤ්ච ඛො භික්ඛවෙ සමයෙ චිත්තං
ලීනං හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස
භාවනාය"ති ච සම්මා අක්ඛාතො; **භාවිතො**ති අනුප්පන්නස්ස වා
උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා භාවනාපාරිපූරියා කුසලාදිසු සභාවසා
මඤ්ඤලක්ඛණපටිවෙධවසෙන පවත්තයොනිසොමනසිකාරෙන චෙව
පරිපුච්ඡකථාදීහි වත්ථුවිසදකිරියාඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනාදීහි සත්ත
හාකාරෙහි ච භාවිතො; **විරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො සම්මදක්ඛාතො**ති
පග්ගහලක්ඛණොති ච "යස්මිං ච ඛො භික්ඛවෙ සමයෙ ලීනං චිත්තං
හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ විරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය"ති ච
සම්මා අක්ඛාතො; **භාවිතො**ති අනුප්පන්නස්ස වා උප්පාදාය උප්පන්නස්ස
භාවනාපාරිපූරියා ආරම්භධාතුආදිසු තෙසං උප්පාදවසෙන පවත්ත
යොනිසොමනසිකාරවසෙන චෙව අපායභයපච්චවෙක්ඛණාදීහි එකා
දසහාකාරෙහි ච භාවිතො; **පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො සම්මදක්ඛාතො**ති
ඵරණලක්ඛණොති ච "යස්මිං ච ඛො භික්ඛවෙ සමයෙ චිත්තං ලීනං හොති,
කාලො තස්මිං සමයෙ පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය"ති ච සම්මා
අක්ඛාතො; **භාවිතො**ති අනුප්පන්නස්ස වා උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා
භාවනාපාරිපූරියා පීතියා උප්පාදකයොනිසොමනසිකාරෙන චෙව බුද්ධා
නුස්සතිආදීහි ච එකාදසහාකාරෙහි භාවිතො; **පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො**

සම්මදක්ඛාතොති උපසමපජ්ජලක්ඛණොති ච “යස්මිං ච ඛො භික්ඛවෙ සමයෙ උද්ධතං චිත්තං හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ පස්සද්ධි සම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනායා”ති ච සම්මාඅක්ඛාතො; **භාවිතොති** අනුප්පන්නස්ස වා උප්පාදයඋප්පන්නස්ස වා භාවනාපාරිපූරියා කායචිත්ත පස්සද්ධීසු යොනිසොමනසිකාරෙන චෙව පණීතභොජනසෙවනතාදීහි සත්තහාකාරෙහි ච භාවිතො; **සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො සම්මදක්ඛාතොති** අවික්ඛෙපලක්ඛණොති ච “යස්මිං ච ඛො භික්ඛවෙ සමයෙ උද්ධතං චිත්තං හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනායා”ති ච සම්මා අක්ඛාතො **භාවිතොති** අනුප්පන්නස්ස වා උප්පාදය උප්පන්නස්ස වා භාවනාපාරිපූරියා තත්ථ යොනිසොමනසිකාරෙන චෙව වත්ථුවිසදකිරියාඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතාආදීහි එකාදසහාකාරෙහි ච භාවිතො; **උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො සම්මදක්ඛාතොති** පටිසඞ්ඛානලක්ඛණොති ච “යස්මිඤ්ච ඛො භික්ඛවෙ සමයෙ උද්ධතං චිත්තං හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනායා”ති ච අවිපරීතතො අක්ඛාතො; **භාවිතොති** අනුප්පන්නස්ස වා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදය උප්පන්නස්ස වා භාවනාපාරිපූරියා කායචිත්තපස්සද්ධීසු යොනිසොමනසිකාරෙන චෙව පණීතභොජනසෙවනතාදීහි ච සත්තහාකාරෙහි උප්පාදිතො වඩ්ඪිතො ච. සබ්බෙසං අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපූරී හොති. එත්ථ ච යථෙවහි චක්කවත්තිනො චක්කරතනං සබ්බරතනානං පුරෙචරං, එවං සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගරත්නං සබ්බෙසං චතුභූමිකධම්මානං පුරෙචරති, පුරෙචරණට්ඨෙන චක්කවත්තිරඤ්ඤො චක්කරතනසදිසං හොති. චක්කවත්තිනො රතනෙසු මහන්තතායූපපන්නං අච්චුග්ගතං විපුලං[1] මහන්තං හත්ථිරතනං, ඉදම්පි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගරතනං මහන්තං ධම්මකායූපපන්නං අච්චුග්ගතං විපුලං[1] මහන්තන්ති හත්ථිරතනසදිසං හොති. චක්කවත්තිනො අස්සරතනං සීඝං ලහුං ජවං, ඉදම්පි විරියසම්බොජ්ඣඞ්ගරතනං සීඝං ලහුං ජවන්ති ඉමාය සීඝලහුජවතාය අස්සරතනසදිසං හොති. චක්කවත්තිනො මණිරතනං අන්ධකාරං විධමති ආලොකං දස්සෙති, ඉදම්පි පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගරතනං[2] එකන්තකුසලත්තා කිලෙසන්ධකාරං විධමති, සහජාතපච්චයාදිවසෙන ඤාණාලොකං දස්සෙතීති ඉමිනා අන්ධකාරවිධමන ආලොකදස්සනභාවෙන මණිරතනසදිසං හොති. චක්කවත්තිනො ඉත්ථිරතනං[3] කායචිත්තදරථං පටිප්පස්සම්භෙති පරිළාහං වූපසමෙති, ඉදම්පි පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගරතනං කායචිත්තදරථං පටිප්පස්සම්භෙති පරිළාහං වූපසමෙතීති ඉත්ථිරතනසදිසං හොති. චක්කවත්තිනො ගහපතිරතනං ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙන ධනදානෙන වික්ඛෙපං පච්ඡින්දිත්වා චිත්තං එකග්ගං කරොති, ඉදම්පි සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගරත්නං යථිච්ඡිතාදිවසෙන අප්පනං සම්පාදෙති වික්ඛෙපං පච්ඡින්දිත්වා චිත්තං එකග්ගං කරොතීති ගහපතිරතනසදිසං හොති. චක්කවත්තිනො ච පරිණායකරතනං සබ්බත්ථ

1. විමල°--සී° I & II.
2. මහන්තං ධම්මකායූපපන්නං ඉතිපි සියාමක්ඛරපොත්ථකෙ අත්ථි.
3. ඉත්ථි තෙස° රතනං ඉතිපි සියාමක්ඛර [පොත්ථකෙ අත්ථි.

කිච්චසම්පාදනෙන අප්පොස්සුක්කතං කරොති, ඉදම්පි උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගරතනං චිත්තුප්පාදං ලීනුද්ධච්චතො මොචෙත්වා පයොගමජ්ඣත්තෙන ඨපයමානං අප්පොස්සුක්කතං කරොතීති පරිණායකරතනසදිසං හොති. චක්කවත්තිනො චක්කරතනාදීනි විය ඉමානිපි සත්ත රතිජනනට්ඨෙන චිත්තීකතට්ඨෙන මහග්ඝට්ඨෙන අතුලට්ඨෙන දුල්ලභදස්සනට්ඨෙන අනොමසත්තපරිභොගට්ඨෙන ච රතනානීති වුච්චන්ති.

ඉමෙ ඛො කස්සප සත්ත බොජ්ඣඞ්ගාති ආදි නිගමනවචනං **තග්ඝ භගව බොජ්ඣඞ්ගා තග්ඝ සුගත බොජ්ඣඞ්ගා**ති ථෙරස්ස භගවති ධම්මෙ ච පසාදෙන ආමෙණ්ඩිතවචනං. **තග්ඝා**ති එකංසත්ථෙ නිපාතො සම්පටිච්ඡනත්ථෙ වා; භගවා බොජ්ඣඞ්ගා එකන්තා සුගත බොජ්ඣඞ්ගා එකන්තා, අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බාණාය එකංසෙන සංවත්තන්තීති වුත්තං හොති, අථවා භගවා බොජ්ඣඞ්ගා එවං, සුගත බොජ්ඣඞ්ගා එවන්ති සම්පටිච්ඡති; **ඉදමවොචා**ති ආදි සඞ්ගීතිකාරකවචනං; **ඉද**න්ති ඉදං සුත්තං; **අත්තමනො**ති සකමනො පීතිසුඛාදීහි වා ගහිතමනො; **භගවතො භාසිතං අභිනන්දී**ති භාසිතං ආරබ්භ තුට්ඨො වා තුස්සි, භාසිතස්සාති වා අත්ථො, භාසිතං සම්පටිච්ඡීති වා; **වුට්ඨාහි චා**ති වුට්ඨහි ච, අයමෙව වා පාඨො, .වුට්ඨාය වාසි වා; **තථා පහීනො චායස්මතො මහාකස්සපස්ස සො ආබාධො අහොසී**ති ථෙරස්ස කිර ඉමං බොජ්ඣඞ්ගභාවනං සාධුකං සුණන්තස්ස එතදහොසි මය්හං පබ්බජිත දිවසතො සත්තමෙ දිවසෙ සච්චානි පටිවිජ්ඣන්තස්ස ඉමෙ බොජ්ඣඞ්ගා පාතුභූතාති, අථස්ස නීය්‍යානිකං වත සත්ථු සාසනන්ති චින්තයතො ලොහිතං පසීදි උපාදාරූපං විසුද්ධං අහොසි, පොක්ඛරපත්තෙ පතිත උදකබින්දු විය සරීරතො රොගො විනිවට්ටිත්වා ගතො, තෙන වුත්තං තථා පහීනො චායස්මතො මහාකස්සපස්ස සො ආබාධො අහොසීති, යථාපුන න උප්පජ්ජෙය්‍ය තථා පහීනො අහොසීති අත්ථො, දුතියතතියබොජ්ඣඞ්ගෙසුපි එසෙව නයො. දුතියෙ පන **ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ**ති ගිජ්ඣා වාසස කූටෙසු වසිංසු ගිජ්ඣසදිසානි වාසස කූටානි, තස්මා සො පබ්බතො ගිජ්ඣකූටොති වුච්චති, තස්මිං ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ; සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං. තතියෙ **පටිභන්තු තං චුන්ද බොජ්ඣඞ්ගා**ති තං පටි තං උපලක්ඛණං කත්වා බොජ්ඣඞ්ගා භන්තු විජ්ජොතන්තු විරුජන්තු තවඡා පටිභන්තු උපට්ඨහන්තු ඛායන්තු බොජ්ඣඞ්ගභාවනං භණාහීති වුත්තං හොති; **සමනුඤ්ඤො**ති අභිනන්දකො, සම්පටිච්ඡකො; සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං ඉමෙසං පන තිණ්ණම්පි ජනානං පබ්බතපාදෙසු පුප්ඵිතවිසරුක්ඛවාත සම්ඵස්සෙන උප්පන්නො මන්දසීතජරො ආබාධොති වෙදිතබ්බො.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය
බොජ්ඣඞ්ගසුත්තත්තයවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. සත්තබොජ්ඣඞ්ගත්තය-සී. I, & II.

ඉදානි යදිදං ආබාධවූපසමාය භාසිතබොජ්ඣඞ්ගානන්තරං තදත්ථමෙව භාසිතං තතො අතිරෙකතිස්සයධම්මගණනං යථාවතො සකිච්චකාරණභූමිදීපකං **ගිරිමානන්දසුත්තං** නික්ඛිත්තං, තස්ස වණ්ණනාක්කමො අනුප්පත්තො. තත්ථ **සාධූති** යාචාමි; **අනුකම්පං උපාදායාති** ගිරිමානන්දත්ථෙරෙ කාරුඤ්ඤං පටිච්ච; **සචෙ භාසෙය්‍යාසීති** යදි භාසෙය්‍යාසි; **යං** යෙන කාරණෙන; **සුත්වාති** සවණහෙතු; **ඨානසොති** ඛණෙන; **පටිප්පස්සම්භෙය්‍ය** වූපසමං ගච්ඡෙය්‍ය; **එතං ඨානං විජ්ජති ඛො** එතං කාරණං අත්ථි, උපලබ්භතියෙවාති අත්ථො; **කතමා දසාති** කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා. පඨමං උද්දෙසං කත්වා නිද්දිසිතුං අනිච්චසඤ්ඤාති ආදිමාහ. තත්ථ **අනිච්චසඤ්ඤාති** පඤ්චන්නං උපාදානක්ඛන්ධානං උදයබ්බයඅඤ්ඤථත්තපරිග්ගාහිකා පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අනිච්චන්ති උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා; තත්ථ උදයො නිබ්බත්තිලක්ඛණං වයො විපරිණාමලක්ඛණං අඤ්ඤථත්තං ජරා, උදයබ්බයඤ්ඤථත්තග්ගහණෙන අනිච්චලක්ඛණං දස්සෙති, උප්පාදවයඤ්ඤථත්තභාවතො හි ඛන්ධපඤ්චකං අනිච්චන්ති වුච්චති, යස්ස ච භාවෙන ඛන්ධපඤ්චකං අනිච්චන්ති වුච්චති තං අනිච්චලක්ඛණං, තෙන හි තං අනිච්චන්ති ලක්ඛීයති, අනිච්චලක්ඛණං ච උදයබ්බයානං අමනසිකාරසන්තතියා පටිච්ඡන්නත්තා න උපට්ඨාති, උදයබ්බයං පන පරිග්ගහෙත්වා සන්තතියා විකොපිතාය අනිච්චලක්ඛණං යථාවසරසතො උපට්ඨාති, තහි සම්මදෙව උදයබ්බයං සල්ලක්ඛෙන්තස්ස පුබ්බාපරියෙන පවත්තමානානං ධම්මානං අඤ්ඤඤ්ඤභාවසල්ලක්ඛණෙන සන්තතියා උග්ඝාටිතාය ධම්මසම්බන්ධභාවෙන උපට්ඨාති, අථ ඛො අයොසලාකා විය අසම්බන්ධභාවෙනාති සුට්ඨුතරං අනිච්චලක්ඛණං පාකටං හොති; දුක්ඛලක්ඛණස්ස පරිවාරභූතඅසුභෙහි ච දුක්ඛස්ස හෙතුභූතආදීනවෙහි ච "යදනිච්චං තං දුක්ඛ"න්ති වචනතො ච දුක්ඛසඤ්ඤාපි නයතො දස්සිතායෙව හොති, තස්මා අභිණ්හපතිපීළනාකාරො දුක්ඛලක්ඛණං, පතිපීළනං නාම යථාපරිග්ගහිතඋදයබ්බයවසෙන සඞ්ඛාරානං නිරන්තරං පතිපීළයමානතා විබාධියමානතා, දුක්ඛලක්ඛණඤ්ච අභිණ්හසම්පතිපීළනස්ස අමනසිකාරා ඉරියාපථෙහි පටිච්ඡන්නත්තා න උපට්ඨාති, අභිණ්හසම්පතිපීළනං පන මනසිකරිත්වා ඉරියාපථෙ ලබ්භමානදුක්ඛපටිච්ඡාදකභාවෙ උග්ඝාටිතෙ දුක්ඛලක්ඛණං යථාවසරසතො උපට්ඨාති, තථා ඉරියාපථෙහි පටිච්ඡන්නත්තා දුක්ඛලක්ඛණං න උපට්ඨාති, තෙ ච ඉරියාපථා අභිණ්හසම්පතිපීළනාමනසිකාරෙන පටිච්ඡාදිතා ජාතා, එකස්මිං ඉරියාපථෙ උප්පන්නස්ස දුක්ඛස්ස විනොදකං ඉරියාපථන්තරං තස්ස පටිච්ඡාදකං විය හොති, එවං සෙසම්පි, ඉරියාපථානං පන තං තං දුක්ඛපතිකාරභාවෙ යථාවතො ඤාතෙ තෙසං දුක්ඛපටිච්ඡාදකභාවො උග්ඝාටිතො නාම හොති සඞ්ඛාරානං නිරන්තරං දුක්ඛාභිතුණ්ණතාය[1] පාකටභාවතො, තස්මා අභිණ්හසම්පතිපීළනං මනසිකත්වා ඉරියාපථෙ ලබ්භමානදුක්ඛපටිච්ඡා

1. සී. II. දුක්ඛාභිභූතතාය.

දුක්ඛභාවෙ උග්ඝාටිතෙ දුක්ඛං යථාවසරසතො උපට්ඨාති. **අනත්තසඤ්ඤා**ති පතිපීළනට්ඨෙන ආයතනභාවෙන දස්සිතෙ දුක්ඛෙ ඛන්ධපඤ්චකෙ අවසවත්තනාකාරසඞ්ඛාතා අනත්තලක්ඛණපරිග්ගාහිකා අනත්තාති උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා; අනත්තලක්ඛණඤ්ච නානාධාතුවිනිබ්භොගස්ස අමනසිකාරා ඝනෙන පටිච්ඡන්නත්තා න උපට්ඨාති, නානාධාතුයො පන විනිබ්භුජිත්වා අඤ්ඤා පථවීධාතු අඤ්ඤා ආපොධාතූති ආදිනා අඤ්ඤො ඵස්සො අඤ්ඤා වෙදනාති ආදිනා ච විසුං විසුං කත්වා ඝනවිනිබ්භොගෙ කතෙ සමූහඝනෙ කිච්චාරම්මණඝනෙ ච භෙදතො අනත්තලක්ඛණං යථාවසරසතො උපට්ඨාති, යා හෙසා අඤ්ඤමඤ්ඤූපත්ථද්ධෙසු සමුදිතෙසු රූපාරූපධම්මෙසු එකත්තාභිනිවෙසවසෙන අපරිමද්දිතසඞ්ඛාරෙහි ගය්හමානසමූහතා තථා තෙසං තෙසං ධම්මානං කිච්චභෙදස්ස සතිපි පටිනියතභාවෙ එකතො ගය්හමානකිච්චායත්තතා තථා සාරම්මණධම්මානං සතිපි ආරම්මණකරණභෙදෙ එකතො ගය්හමානා ආරම්මණඝනතා ච ධාතුසුඤ්ඤතෙන විනිබ්භුජිත්වා දිස්සමානාසු හත්ථෙන පරිමද්දියමානො ඵෙණපිණ්ඩො විය ලයං ගච්ඡති, යථාපච්චයං පවත්තමානා සුඤ්ඤා එතෙ ධම්මමත්තාති අවසවත්තමානාකාරසඞ්ඛාතං අනත්තලක්ඛණං පාකටතරං හොති. **අසුභසඤ්ඤා**ති ඉධ පන කෙසාදීසු කොට්ඨාසෙසු අසුභාකාරං ගහෙත්වා උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා; **ආදීනවසඤ්ඤා**ති අයං කායො බහුආදීනවොති කායෙ අනභිනන්දිතබ්බාකාරං ගහෙත්වා උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා; **පහාණසඤ්ඤා**ති පඤ්චවිධං පහාණධම්මං ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා; **නිරොධසඤ්ඤා**ති නිරොධං ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා; **සබ්බලොකෙ අනභිරතසඤ්ඤා**ති සබ්බස්මිම්පි තෙධාතුකෙ ලොකෙ උක්කණ්ඨිතසඤ්ඤා; **සබ්බසඞ්ඛාරෙසු අනිච්චසඤ්ඤා**ති සබ්බෙසු පච්චයසමුප්පන්නෙසු අනිච්චාති උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා; **ආනාපානසතී**ති ආනාපානපරිග්ගාහිකා සඤ්ඤා. එවං උද්දිට්ඨාසු දසසු සඤ්ඤාසු අනිච්චසඤ්ඤං නිද්දිසිතුං කතමාචානන්ද අනිච්චසඤ්ඤාති ආදිමාහ. තත්ථ **ඉධානන්ද භික්ඛූ**ති ආනන්ද ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛු; අයං හි ඉධ සද්දො අනිච්චසඤ්ඤානිබ්බත්තකපුග්ගලස්ස සන්නිස්සයභූතසාසනපරිදීපනො අඤ්ඤසාසනස්ස තථාභාවපටිසෙධනො ච, වුත්තං හෙතං :- "ඉධෙව භික්ඛවෙ සමණො-පෙ-සුඤ්ඤා පරප්පවාදා සමණෙහි අඤ්ඤෙ"ති භාවනානුරූපසෙනාසනං දස්සෙතුං අරඤ්ඤගතො වාති ආදිමාහ. තත්ථ **අරඤ්ඤගතො**ති "අරඤ්ඤං නාම නික්ඛමිත්වා බහිඉන්දඛීලා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ"න්ති ච "අරඤ්ඤං නාම සෙනාසනං පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම"න්ති ච එවං වුත්තලක්ඛණෙසු අරඤ්ඤෙසු යං කිඤ්චි පවිවෙකසුඛං අරඤ්ඤං ගතො; **රුක්ඛමූලගතො**ති රුක්ඛසමීපං ගතො; **සුඤ්ඤාගාරගතො**ති සුඤ්ඤං විවිත්තොකාසං ගතො; එත්ථ ච ඨපෙත්වා අරඤ්ඤඤ්ච රුක්ඛමූලඤ්ච අවසෙසසත්තවිධසෙනාසනගතොපි සුඤ්ඤාගාරගතොති වත්තුං වට්ටති, එවමස්ස උතුත්තයානුකූලං ධාතුචරියානුකූලඤ්ච භාවනානු

1. මජ්ඣිමනිකාය මහාදුක්ඛක්ඛන්ධසුත්ත.

රූපං සෙනාසනං දස්සිතං හොති. **ඉති පටිසඤ්චික්ඛතීති** එවං පච්චවෙක්ඛති; **රූපන්ති** යං කිඤ්චි රුප්පනලක්ඛණං රූපං; **අනිච්චන්ති** න නිච්චං, නිච්චන්ති න උපගන්තබ්බං ඛයවයසභාවත්තා; **වෙදනාති** යා කාචි වෙදයිතලක්ඛණා වෙදනා අනිච්චා ඛයවයට්ඨෙන **සඤ්ඤාති** යා කාචි සඤ්ජානනලක්ඛණා සඤ්ඤා අනිච්චා ඛයවයට්ඨෙන **සඞ්ඛාරාති** යෙ කෙචි අභිසඞ්ඛරණලක්ඛණා සඞ්ඛාරා අනිච්චා ඛයට්ඨෙන **විඤ්ඤාණන්ති** යං කිඤ්චි විජානනලක්ඛණං විඤ්ඤාණං අනිච්චං ඛයට්ඨෙනාති. **ඉති ඉමෙසූති** එවං ඉමෙසු යථාවුත්තෙසු; පටිපාටියා හි ජනස්ස සුඛගහණත්ථං චක්ඛුආදීනම්පි විසයභූතං ඔළාරිකං පඨමං රූපක්ඛන්ධං භගවා දෙසෙසි. තතො ඉට්ඨානිට්ඨරූපසඤ්ඤං වෙදනිකං වෙදනං යං වෙදයති තං සඤ්ජානාතීති එවං වෙදනාවිසයස්ස ආකාරගාහිකං සඤ්ඤං සඤ්ඤාවසෙන අභිසඞ්ඛාරකෙ සඞ්ඛාරෙ තෙසං වෙදනාදීනං නිස්සයං අධිපතිභූතඤ්ච තෙසං විඤ්ඤාණං දෙසෙසි. **පඤ්චසූති** සබ්බසඞ්ඛතසභාගෙන සභාගතතො අත්තනි සභාගවත්ථුස්ස එතපරමතො අඤ්ඤස්ස තදවරොධතො අනූනාධිකතො පඤ්චසු; **උපාදානක්ඛන්ධෙසූති** උපාදානානං ගොචරභූතෙසු ඛන්ධෙසු; **අනිච්චානුපස්සී විහරතීති** අනිච්චලක්ඛණං සාමං සලක්ඛණෙන සල්ලක්ඛෙන්තො ලක්ඛණහාරනයෙන දුක්ඛලක්ඛණං අනත්තලක්ඛණඤ්ච ගණ්හති, ගිලානසාලා ගෙලඤ්ඤ ගෙලඤ්ඤසමුට්ඨානඅසප්පායූපසෙවනා ගිලානා ච චාරකකාරණඅපරාධකාරණකාරකඅපරාධිකා ච භාජනභොජනව්‍යඤ්ජනපරිවෙසකභුඤ්ජනකා ච තෙසං කමෙන උපමා හොන්ති, සඞ්ඛෙපතො පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා උක්ඛිත්තාසිකපච්චත්ථිකතො භාරතො ඛාදකතො අනිච්චදුක්ඛඅනත්තසඞ්ඛතතො වධකතො ච දට්ඨබ්බා, විත්ථාරෙන පනෙත්ථ ඵෙණපිණ්ඩො විය රූපං දට්ඨබ්බං පරිමද්දනාසහනතො, උදකබුබ්බුළමිව වෙදනා මුහුත්තරමණීයතො, මරීචි විය සඤ්ඤා විප්පලම්භනතො, කදලික්ඛන්ධො විය සඞ්ඛාරා අසාරකතො, මායා විය විඤ්ඤාණං වඤ්චනතො; විසෙසතො ච සුළාරම්පි අජ්ඣත්තිකරූපං අසුභන්ති දට්ඨබ්බං, වෙදනා තීහි දුක්ඛතාහි අවිනිම්මුත්තතො දුක්ඛාති සඤ්ඤාසඞ්ඛාරා අවිධෙය්‍යතො අනත්තාති විඤ්ඤාණං උදයව්‍යයධම්මතො අනිච්චන්ති දට්ඨබ්බං. එවං සඞ්ඛෙපතො පස්සන්තො ඛන්ධෙහි න විහඤ්ඤති, විත්ථාරතො පස්සන්තො න අසාරෙසු සාරදස්සී හොති, විසෙසතො ච පස්සන්තො ආහාරං පරිජානාති විපල්ලාසං පජහති ඔඝෙ උත්තරති. අනත්තසඤ්ඤානිද්දෙසෙ **චක්ඛුන්ති** රූපාභිඝාතාරහභූතප්පසාදලක්ඛණං දට්ඨුකාමතානිදානකම්මසමුට්ඨානභූතප්පසාදලක්ඛණං වා රූපං අස්සාදෙන්තං විභාවෙන්තං වා චක්ඛුං; **අනත්තාති** අත්තා න හොති අත්තවන්තං වා න හොති, කස්මා? උදයා පුබ්බෙ කුතොචි අනාගමනතො වයා උද්ධං කුහිඤ්චි අනිග්ගමනතො, අථවා උදයා පුබ්බෙ අප්පටිලද්ධසභාවත්තා වයා උද්ධං පරිභින්නසභාවත්තා පුබ්බන්තාපරන්තවෙමජ්ඣෙපච්චයායත්තවුත්තිතාය අවසවත්තනතො ච; එවං සබ්බත්ථ අනත්තහෙතු ඤෙය්‍යො. **රූපන්ති** චක්ඛුපටිහනනලක්ඛණං

වණ්ණවිකාරං ආපජ්ජමානං හදයගතභාවං පකාසයන්තං රූපායතනං; **අනත්තාති** අත්තා න හොති අත්තවන්තං වා අවසවත්තනතො අත්තසාරභාවා ච; **සොතන්ති** සද්දාභිඝාතාරහභූතප්පසාදලක්ඛණං සොතුකාමතානිදානකම්මසමුට්ඨානභූතප්පසාදලක්ඛණං වා සොතං; **අනත්තාති** වුත්තත්ථමෙව, තථා උපරි; **සද්දාති** සොතපටිහනනලක්ඛණා සද්දා; **ඝානන්ති** ගන්ධාභිඝාතාරහභූතප්පසාදලක්ඛණං ඝායිතුකාමතානිදානකම්මසමුට්ඨානභූතප්පසාදලක්ඛණං වා ඝානං; **ගන්ධාති** ඝානපටිහනනලක්ඛණා ගන්ධා; **ජිව්හාති** රසාභිඝාතාරහභූතප්පසාදලක්ඛණා සායිතුකාමතානිදානකම්මසමුට්ඨානභූතප්පසාදලක්ඛණා වා ජිව්හා; **රසාති** ජිව්හාපටිහනනලක්ඛණා රසා; **කායොති** ඵොට්ඨබ්බාභිඝාතාරහභූතප්පසාදලක්ඛණො ඵුසිතුකාමතානිදානකම්මසමුට්ඨානභූතප්පසාදලක්ඛණො වා කායො; **ඵොට්ඨබ්බාති** කායපටිහනනලක්ඛණො ආපොධාතුවජ්ජිතභූතත්තයසඞ්ඛාතො ඵුසිතබ්බො ඵොට්ඨබ්බො; මනනලක්ඛණො **මනො**; සලක්ඛණධාරණතො **ධම්මා**; චක්ඛතීති **චක්ඛු**, රූපං අස්සාදෙති විභාවෙති චාති අත්ථො; රූපයතීති **රූපං** වණ්ණවිකාරං ආපජ්ජමානං හදයඞ්ගතභාවං පකාසෙතීති අත්ථො; සුණාතීති **සොතං**, සප්පතීති **සද්දා**, උදාහරීයන්තීති අත්ථො; ඝායතීති **ඝානං**, ගන්ධයන්තීති **ගන්ධා**, අත්තනො වත්ථුං සූචයන්තීති අත්ථො; ජීවිතමව්හයතීති **ජිව්හා**, රසන්ති තං සත්තාති **රසා**, අස්සාදෙන්තීති අත්ථො; කුච්ඡිතානං සාසවධම්මානං ආයොති **කායො**, ආයොති උප්පත්තිදෙසො; ඵුසීයන්තීති **ඵොට්ඨබ්බා**, මුනාතීති **මනො**, අත්තනො ලක්ඛණං ධාරයන්තීති **ධම්මා**. ඡන්නං විඤ්ඤාණකායානං ආරම්මණවවත්ථානතො **ද්වාදසෙව** ආයතනානි වුත්තානි, දෙසනාක්කමෙන අජ්ඣත්තිකෙසු ආයතනෙසු සනිදස්සනසප්පටිඝාරම්මණත්තා චක්ඛායතනං පාකටන්ති පඨමං දෙසිතං තතො අනිදස්සනසප්පටිඝාරම්මණානි සොතායතනාදීනි, අථවා දස්සනානුත්තරියසවණානුත්තරියහෙතුභාවෙන බහූපකාරත්තා අජ්ඣත්තිකෙසු චක්ඛායතනසොතායතනානි පඨමං දෙසිතානි තතො ඝානායතනාදීනි තීණි පඤ්චන්නම්පි ගොචරවිසයත්තා අන්තෙ මනායතනං චක්ඛායතනාදීනං පන ගොචරත්තා තස්ස තස්ස අනන්තරානි බාහිරෙසු රූපායතනාදීනි, අපි ච විඤ්ඤාණුප්පත්තිකාරණවවත්ථානතොපි අයමෙතෙසං කමො වෙදිතබ්බො; වුත්තං හෙතං :– “චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං–පෙ–මනඤ්ච පටිච්ච ධම්මෙ ච උප්පජ්ජති මනොවිඤ්ඤාණ”න්ති. මනායතනං ධම්මායතනෙකදෙසඤ්චාති ඉමං අඩ්ඪෙකාදසායතනං රූපං, ආදිම්හි නවායතනං ධම්මතො එකත්තමෙව, තිවිධං ඵොට්ඨබ්බායතනං, එකූනනවුතිවිධං මනායතනං, ඛන්ධත්තයසුඛුමරූපනිබ්බාණවසෙන එකූනසත්තතිවිධං ධම්මායතනං, සබ්බමෙතං පච්චයාදිප්පභෙදෙන අනන්තං, එත්ථ සබ්බානෙව සඞ්ඛතානි ආයතනානි අනාගමනතො අනිග්ගමනතො නිරීහකතො අබ්‍යාපාරතො ච දට්ඨබ්බානි අපිච අජ්ඣත්තිකානි සුඤ්ඤගාමො විය දට්ඨබ්බානි ධුවසුභසුඛත්තභාවවිරහිතත්තා, බාහිරානි ගාමඝාතකචොරා විය අජ්ඣත්තිකානං අභි

ඝාතකත්තා; ලොකස්ස හි රූපවෙදනාදීසු අවිච්ඡෙදප්පවත්තිගාහස්ස
බලවත්තා තන්නිවත්තනත්ථං ඛන්ධෙසු අනිච්චසඤ්ඤා ගහිතා, චක්ඛු
සොතාදීසු අත්තනියගාහස්ස බලවත්තා තන්නිවත්තනත්ථං ආයතනෙසු
අනත්තසඤ්ඤා ගහිතා, ඉධ ච හෙට්ඨා වුත්තලක්ඛණහාරනයෙන අනත්ත
ලක්ඛණානිපි යොජෙතබ්බානි. එත්ථ අජ්ඣත්තිකබාහිරෙසූති පොත්ථකෙ
පාඨො දිස්සති, ච අජ්ඣත්තිකබාහිරෙසූති පාඨෙන භවිතබ්බං, සුඉති
නිපාතමත්තං වා; තථා සති ච අජ්ඣත්තිකෙසු ච බාහිරෙසූති චසද්දො
පච්චෙකං සම්බන්ධමුපගච්ඡෙය්‍ය, සමාසභාවෙ අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ
එකතොයෙව චකෙකාති ආපජ්ජති, අත්තගාහහෙතුභූතා අත්තනි
භවානි තෙසං වා තං අත්තානං අධිකිච්ච තස්ස ද්වාරභාවෙන පවත්තානීති
අජ්ඣත්තිකානි තතො බහිභූතානි පන ඉන්ද්‍රියබද්ධානි වා අනින්ද්‍රිය
බද්ධානි වා රූපාදීනි බාහිරානි; **ආයතනෙසූති** චක්ඛුරූපාදීසු තංතං
ද්වාරාරම්මණා චිත්තචෙතසිකා ධම්මා, යෙන අනුභවනාදිනා කිච්චෙන
ආයතනන්ති උට්ඨහන්ති ඝටන්ති වායමන්ති, තෙ ච පන ආයභූතෙ ධම්මෙ
එතානි තනොන්ති විත්ථාරෙන්තීති වුත්තං හොති, ඉදඤ්ච අනමතග්ගෙ
සංසාරෙ පවත්තං අතීවආයතං සංසාරදුක්ඛං යාව න නිවත්තති
තාව නයන්ති පවත්තයන්තීති ආයතනානි, අපිච අරූපීනං නිවාසට්ඨා
නත්තා ආකරත්තා සමොසරණට්ඨානත්තා සඤ්ජාතිදෙසත්තා කාර
ණත්තා ච ආයතනානීති වෙදිතබ්බානි, තෙසු ආයතනෙසු; **අනත්තානු
පස්සී විහරතීති** අනත්තත්තං අනත්තලක්ඛණං අනු අනු පස්සන්තො
විහරති; අසුභසඤ්ඤාතිආදීසු යං වත්තබ්බං තං හෙට්ඨා ද්වත්තිංසා
කාරෙ වුත්තමෙව. **ඉති** එවං; **ඉමස්මිං කායෙ අසුභානුපස්සීති**
අත්තනො කරජකායෙ අසුභාකාරං පටික්කූලාකාරං කායං වා පටික්කූ
ලතො **ඤාණෙන** පස්සන්තොති අත්ථො. ආදීනවසඤ්ඤාතිආදීසු **අයං
කායොති** අයං කරජකායො; **බහුදුක්ඛොති** බහුවිධදුක්ඛකාරණො; **බහු
ආදීනවොති** බහුඋපද්දවො බහුඅනභිනන්දිතබ්බාකාරො බහුකාරණ
භාවො; **ඉති ඉමස්මිං කායෙති** එවං ඉමස්මිං කරජකායෙ; **විවිධාති**
අනෙකප්පකාරා; **ආබාධාති** දුක්ඛාවහනතො ආබාධා, තතොයෙව
සීතුණ්හජිඝච්ඡාපිපාසාඋච්චාරපස්සාවානම්පි ආබාධසඞ්ගහො; **සෙය්‍ය
ථීදන්ති** තෙ කතමෙ තෙ යථාති වා අත්ථො; **චක්ඛුරොගොති** ආදයො
වත්ථුවසෙන වෙදිතබ්බා, නිබ්බත්තිත[1]පසාදනං හි රොගො නාම
නත්ථි, චක්ඛුම්හි උප්පජ්ජනකරොගො චක්ඛුරොගො; එවං සෙසෙසුපි.
කණ්ණරොගොති බහිකණ්ණරොගො; **දන්තරොගොති** දන්තමූලෙ
උප්පජ්ජනකරොගො; **පීනාසොති** බහිනාසිකාරොගො; **ඩහොති** දහො;
පක්ඛන්දිකාති රත්තාතිසාරො; **විසූචිකාති** මහාවිරෙකො අතිසාරො;
සොසොති ඛයරොගො; **අපමාරොති** අපස්මාරො; **කණ්ඩූති** කණ්ඩුති;
කච්ඡූති ඛුද්දකවිචජිකා, **නඛසාති** නඛෙහි විලෙඛිතට්ඨානෙ රොගො;
විතච්ඡිකාති මහන්තකච්ඡු; **අංසාති** ගුය්හසමන්තතො මූසලවලයම්ව
උට්ඨිතරොගොති වදන්ති; **පිළකාති** උදුම්බරපක්කපිළකාති වදන්ති;
භගන්දලාති චිත්තං මග්ගාතං අන්තරෙ උප්පජ්ජනකරොගො; **පිත්ත**

---

1. නිබ්බට්ටිත-කත්ථචි.

සමුට්ඨානාති පිත්තසමුට්ඨානං කාරණමෙතෙසන්ති පිත්තසමුට්ඨානා, පිත්තපච්චයා පිත්තහෙතුකා පිත්තසමුට්ඨිතාති වුත්තං හොති; සෙමහ සමුට්ඨානාදිසුපි එසෙව නයො. **සන්නිපාතිකාති** තිණ්ණම්පි පිත්තාදීනං කොපෙන සමුට්ඨිතා; **උතුපරිණාමජාති** උතුපරිණතෙන අවුණ්හාති සීතෙන උප්පජ්ජනකරොගා; ජඞ්ගලදෙසවාසීනං හි අනුපදෙසෙ වසන්තානං විසභාගො ච උතු උප්පජ්ජති අනුපවාසීනං ච ජඞ්ගලදෙසෙති, එවං ජඞ්ගලසමුද්දතීරාදිවසෙනාපි උතුවිසභාගතා උප්පජ්ජති යෙව, තතො ජාතා උතුපරිණාමජාති වදන්ති; **විසමපරිහාරජාති** අත්තනො පකතිචරියානං විසමං අධිට්ඨානනිසජ්ජනභාරවහනාදිනා කායස්ස පරිහරණෙන ජාතා; **ඔපක්කමිකාති** වධබන්ධනාදිනා පරස්ස උපක්කමෙන ජාතා; **කම්මවිපාකජාති** විනාපි ඉමෙහි කාරණෙහි කෙවලං පුබ්බෙකතකම්මවිපාකවසෙනෙව ජාතා, තත්ථ හි පුරිමෙහි සත්තහි කාරණෙහි උප්පන්නං සක්කා පටිබාහිතුං කම්මවිපාකජානං පන සබ්බභෙසජ්ජානිපි සබ්බපරිත්තානිපි නාලං පටිඝාතාය. **ආදීනවානුපස්සීති** ආදීනවඤ්ඤාණෙන පස්සන්තො කායං ආදීනවතො වා; පහානසඤ්ඤානිද්දෙසෙ **පහානසඤ්ඤාති** පහානානුපස්සනාඤාණෙන උප්පන්නසඤ්ඤා; **උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙතීති** ඉතිපායං විතක්කො අකුසලො ඉතිපි සාවජ්ජො ඉතිපි දුක්ඛවිපාකො සො ච ඛො අත්තව්‍යාබාධායපි සංවත්තතීති ආදිනා නයෙන යොනිසො කාමවිතක්කෙ ආදීනවං පච්චවෙක්ඛිත්වා තස්මිං තස්මිං ආරම්මණෙ උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙති චිත්තං ආරොපෙත්වා න වාසෙති අබ්භන්තරෙ වා න වාසෙතීති අත්ථො; අනධිවාසෙන්තො කිං කරොති? පජහති. කිං කච්චරං විය පිටකෙනාති? නහි, අපිච ඛො **විනොදෙති** තුදති විච්ඡෙත්ති නීහරති. කිං බලිවද්දං විය පතොදෙනාති? නහි, අථඛො **ඛ්‍යන්තිකරොති** විගතන්තං කරොති යථාස්ස අන්තොපි නොවං වසිස්සති අන්තමසො භඞ්ගමත්තම්පි තථා තං කරොති. කථං පන තං තථා කරොතීති? **අනභාවං ගමෙති** වික්ඛම්භනප්පහානෙන යථා සුවික්ඛම්භිතො හොති තථා කරොති, සෙසවිතක්කවයෙපි එසෙව නයො. **උප්පන්නුප්පන්නෙති** උප්පන්නෙ උප්පන්නෙ, උප්පන්නමත්තෙ යෙවාති වුත්තං හොති; සකිං වා උප්පන්නෙ විනොදෙත්වා දුතියවාරෙ අජ්ඣුපෙක්ඛිතා න හොති සතක්ඛත්තුම්පි උප්පන්නෙ විනොදෙති යෙව. **පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙති** තෙ යෙව කාමවිතක්කාදයො සබ්බෙපි නව මහාවිතක්කෙ. විරාගසඤ්ඤානිද්දෙසෙ එතං ආගම්ම රාගාදයො විරජ්ජන්ති විනස්සන්තීති සො **විරාගො** නිබ්බානං, තං ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා; විරාගපදෙන චෙත්ථ කිලෙසපරිනිබ්බානදීපනතො සොපාදිසෙසනිබ්බානධාතු ගහිතාති ඤායති. **එතං සන්තං එතං පණීතන්ති** නිබ්බානං දස්සෙන්තො ආහ. නිබ්බානං හි කිලෙසානං සන්තතාය සන්තම්පි නිබ්බානං සන්තන්ති ආභුජිත්වා ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා ච දිවසම්පි නිසින්නස්ස චිත්තුප්පාදෙ සන්තනෙත්වෙව පන උත්තරිම්පි සන්තං නිබ්බානං අතප්පකට්ඨෙන

පණීතං නාම පණීතන්ති ආභුඤ්ජිත්වා ඵලසමාධිං[1] අප්පෙත්වා නිසින්නස්සාපි චිත්තුප්පාදෙ පණීතන්තෙව පවත්තතීතිපි පණීතං නාම. **සබ්බසඞ්ඛාරසමථොති** ආදීනිපි තස්සෙව වෙවචනානි; සබ්බසඞ්ඛාරසමථොති ආභුඤ්ජිත්වා ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසින්නස්ස හි දිවසභාගම්පි චිත්තුප්පාදෙ සබ්බසඞ්ඛාරසමථොත්වෙව පවත්තති-පෙ-තථා තීසු භවෙසු වානසඞ්ඛාතාය තණ්හාය අභාවෙන නිබ්බානන්ති ලද්ධනාමෙ තස්මිං සමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසින්නස්ස චිත්තුප්පාදෙ නිබ්බානං නිබ්බානන්තෙව පවත්තතීති සබ්බසඞ්ඛාරසමථොති ආදීනි නාමානි ලභති, තත්ථායං පාළියොජනා:-න නිබ්බානං සන්තපණීතමත්තමෙව අත්ථො යදිදං සබ්බසඞ්ඛාරසමථො-පෙ-නිබ්බානන්ති. යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථොති ආදීනි නාමානි අසඞ්ඛතධම්මො ලභති, සො විරාගො ධම්මොති පච්චෙතබ්බොති, සබ්බෙ සඞ්ඛාරා එත්ථ සම්මන්තීති සබ්බසඞ්ඛාරසමථො, චත්තාරො උපධී කාමූපධි ඛන්ධූපධි කිලෙසූපධි අභිසඞ්ඛාරූපධීති, කාමාපි හි යං පඤ්චකාමගුණෙ පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං අයං කාමානං අස්සාදොති එවං පවත්තස්ස සුඛස්ස තදස්සාදනිමිත්තස්ස වා දුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො උපධීයති එත්ථ සුඛන්ති ඉමිනා වචනත්ථෙන උපධීති වුච්චන්ති, ඛන්ධාපි ඛන්ධමූලකස්ස දුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො කිලෙසාපි අපායස්ස අධිට්ඨානභාවතො, අභිසඞ්ඛාරාපි භවදුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො උපධීති වුච්චන්ති; සබ්බෙසං උපධීනං පටිනිස්සග්ගො පහානං එත්ථාති **සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො**; තං ආගම්ම සබ්බසො තණ්හා ඛයං ගච්ඡතීති **තණ්හක්ඛයො**. නිරොධසඤ්ඤානිද්දෙසෙ සඞ්ඛාරා නිරුජ්ඣන්ති එත්ථ එතෙනාති වා නිරොධො, නිරොධං ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා; නිරොධපදෙන චෙත්ථ ඛන්ධානං විපාකභූතානම්පි නිරොධහෙතුභාවදීපනතො අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතු ගහිතාති ඤායති, සෙසං වුත්තසදිසමෙව. සබ්බලොකෙ අනභිරතසඤ්ඤානිද්දෙසෙ **යෙති** ඉමස්ස යෙ උපායා යෙ උපාදානා යෙ චෙතසො අධිට්ඨානාභිනිවෙසා යෙ අනුසයාති යොජනා; **ලොකෙති** ඉමස්ස ච විරමන්තීති ඉමිනා **උපායුපාදානාති** උපායා උපාදානාති පදච්ඡෙදො; උපායාති යෙ තණ්හාදිට්ඨිසඞ්ඛාතා උපායා, අකාරස්ස ආකාරො සන්ධිවසෙන අයමෙව වා පාඨො, යථාහ:-

සබ්බලොකං අභිඤ්ඤාය සබ්බලොකෙ යථා තථං,
සබ්බලොකවිසංයුත්තො සබ්බලොකෙ අනූපයොති[a].

තණ්හාදිට්ඨිඋපායෙහි විරහිතොති තණ්හාදිට්ඨියො හි උපෙන්ති එතෙහි සුගතිදුග්ගතීන්ති උපායාති වුච්චන්ති "මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස භික්ඛවෙ ද්වින්නං ගතීනං අඤ්ඤතරා ගති පාටිකඞ්ඛිතබ්බා නිරයො වා තිරච්ඡානයොනි වා"ති[b] වචනතො දුග්ගතිගාමිනො කම්මස්ස විසෙසහෙතුමිච්ඡාදිට්ඨියා සුගතිගාමිකම්මස්ස විසෙසහෙතුභවතණ්හාය ච පහානෙන සබ්බලොකෙ අනභිරතසඤ්ඤාය උප්පජ්ජනතො මිච්ඡාදිට්ඨියා සමත්තා

---

1. සී. I. ඵලසමාපත්ති. a. අඞ්ගුත්තර චතුක්ක b. අඞ්ගුත්තර දුක.

ගතො හි පුථුජ්ජනො අග්ගිසන්තාපලගුළාභිඝාතපරිස්සමාභිභූතා වජ්ඣ
ගාවී විය පරිස්සමාතුරතාය තිරස්සාදම්පි අත්තනො අනත්ථාවහම්පි ච
උණ්හොදකපානං විය කිලෙසසන්තාපතො තිරස්සාදම්පි දුග්ගතිනිපා
තනතො ච අත්තනො අනත්ථාවහම්පි පාණාතිපාතාදිමනෙකප්පකාරං
දුග්ගතිගාමිකම්මං ආරභති, භවතණ්හාභිභූතො පුථුජ්ජනො සා
වුත්තප්පකාරා ගාවී සීතොදකතණ්හාය අස්සාදං අත්තනො පරිස්සම
විනොදනඤ්ච සීතුදකපානඤ්ච විය කිලෙසසන්තාපවිරහතො සාස්සාදං
සුගතිසම්පාදනෙන අත්තනො දුග්ගතිදුක්ඛපරිස්සමවිනොදනඤ්ච
පාණාතිපාතාවෙරමණීආදිමනෙකප්පකාරං සුගතිගාමිකම්මං ආරභති;
උපෙන්ති වා සබ්බෙසු සාසවෙසු ධම්මෙසු පවත්තන්තීති උපායා ලොභ
සහගතචිත්තුප්පාදෙසු යෙව දිට්ඨියාපි උප්පජ්ජනතො "උපාදානියෙසු
භික්ඛවෙ ධම්මෙසු අස්සාදානුපස්සිනො විහරතො තණ්හා පවඩ්ඪති
තණ්හාපච්චයා උපාදාන"න්ති[a] වචනතො උපාදානානං පච්චයභූතා
ගහිතාතිපි වත්තුං සක්කා, උපාදානාති යෙ චත්තාරො උපාදානා
මණ්ඩූකං පන්නගො විය අරම්මණං දළ්හං උපාදියන්ති ගණ්හන්තීති
උපාදානා, පවත්තිආකාරභෙදතො චත්තාරො ධම්මා වුත්තා, දිට්ඨි තණ්හා
මෙ යෙ ච භවානං පච්චයභූතං උපාදානප්පහාණෙන ආයතිං සබ්බා
අනභිරතසඤ්ඤ උප්පජ්ජති චෙතසො අධිට්ඨානාභිනිවෙසාධිවත්ත
මානභාවෙ ච චිත්තස්ස ආසයභූතා යෙ සස්සතුච්ඡෙදාභිනිවෙසා යථා
සීහාදයො අඤ්ඤත්ථ චරිත්වා යත්ථ ආගම්ම නිබද්ධං සයන්ති තෙ
ගුහාදයො තෙසං ආසයාති වුච්චන්ති එවං සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨියොපි
පොථුජ්ජනිකචිත්තස්ස ආසයාති වුච්චන්ති, භිය්යොහි පුථුජ්ජනා සස්ස
තාසයා වා උච්ඡෙදාසයා වා හොන්ති, අථවා **චෙතසො අධිට්ඨානා**ති
චිත්තාසයා තෙ යෙව සස්සතුච්ඡෙදා; **අභිනිවෙසා**ති අත්තානුදිට්ඨි;
අනුසයාති සත්තසන්තානෙ අනු අනු සෙන්ති පවත්තන්තීති අනුස
යාති ලද්ධනාමා කාරණභාවෙ උප්පජ්ජනරහා ථාමගතා යෙ කිලෙසා
තෙති තෙ යථාවුත්තෙන සබ්බෙ පාපධම්මෙ; **පජහනෙනා**ති තදඞ්ගප්ප
හානාදිවසෙන විනොදෙන්තො; **න උපාදියනෙනා**ති තතො යෙව
විනෙන්තො න ගණ්හන්තො; **ලොකෙ විරමතී**ති සබ්බස්මිම්පි තෙධාතුකෙ
ලොකෙ න රමති නාභිරමති න සජ්ජති න අල්ලීයති න ලග්ගති
නිබ්බාණමෙව ගවෙසති තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො හොතීති.
සබ්බසඞ්ඛාරෙසු අනිච්චසඤ්ඤානිද්දෙසෙ **සබ්බසඞ්ඛාරෙහී**ති සබ්බෙහිපි
පච්චයසමුප්පන්නධම්මෙහි ඛණභඞ්ගසමඞ්ගීහි; **අට්ටියතී**ති අට්ටො
පීළිතො හොති; **හරායතී**ති හිරිකරොති ලජ්ජති; **ජිගුච්ඡතී**ති අසුචි විය
දිස්වා ජිගුච්ඡං උප්පාදෙතීති. ආනාපානසතිනිද්දෙසෙ **අරඤ්ඤගතො**
වාති ආදිනා ආනාපානසතිභාවනානුරූපං සෙනාසනං උපදිසිත්වා
අලීනානුද්ධච්චපක්ඛිකං සන්තවිරියඵලානුකූලතං උපදිසන්තො **නිසීද**
තීති ආහ. **අථස්ස** නිසජ්ජාය දළ්හභාවං **අස්සාසපස්සාසානං** පවත්තන
සුඛතං ආරම්මණපරිග්ගහූපායඤ්ච දස්සෙන්තො **පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා**ති

---

a. සංයුත්තනිකාය දුක්ඛවග්ග.

ආදිමාහ. තත්ථ **පල්ලඞ්කන්ති** සමන්තතො ඌරුබද්ධාසනං; **ආභුජිත්වාති** බන්ධිත්වා; **උජුං කායං පණිධායාති** උපරිමසරීරං උජුකං ඨපෙත්වා අට්ඨාරස පිට්ඨිකණ්ටකෙ කොටියා කොටිං පටිපාදෙත්වා; එවං හි නිසීදතො සබ්බචම්මමංසන්හාරූනි න පණමන්ති, අථස්ස යා තෙසං පණමනපච්චයා ඛණෙ ඛණෙ වෙදනා උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තා න උප්පජ්ජන්ති, තාසු අනුප්පජ්ජමානාසු චිත්තං එකග්ගං හොති, කම්මට්ඨානං න පරිපතති, වුඩ්ඪිං ඵාතිං උපගච්ඡති. **පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වාති** කම්මට්ඨානාභිමුඛං සතිං ඨපයිත්වා, මුඛසමීපෙ වා කත්වාති අත්ථො; තෙනෙවවිභඞ්ගෙ වුත්තං "අයං සති උපට්ඨිතාවා හොති සූපට්ඨිතා නාසිකග්ගෙ වා මුඛනිමිත්තෙ වා, තෙන වුච්චති පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා"ති, අථවා "**පරීති** පරිග්ගහට්ඨො; **මුඛන්ති** නීය්‍යානට්ඨො; **සතීති** උපට්ඨානට්ඨො; තෙන වුච්චති පරිමුඛං සති"න්ති එවං පටිසම්භිදායං වුත්තනයෙන පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපො පරිග්ගහිතනීය්‍යානසතිං කත්වාති. **සො සතොව අස්සසති සතො පස්සසතීති** සො භික්ඛු එවං නිසීදිත්වා එවඤ්ච සතිං උපට්ඨපෙත්වා තං සතිං අවිජහන්තො සතො එව අස්සසති සතො පස්සසති, සතොකාරී හොතීති වුත්තං හොති. ඉදානි යෙහාකාරෙහි සතොකාරී හොති, තෙ දස්සෙතුං **දීඝං වා අස්සසන්තොති** ආදිමාහ. වුත්තං හෙතං පටිසම්භිදායං "සො සතොව අස්සසති සතො පස්සසතී"ති. එතස්සෙව විභඞ්ගෙ "බත්තිංසායාකාරෙහි සතොකාරී හොති, දීඝං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති, තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සතොකාරී හොති. දීඝං පස්සාසවසෙන-පෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසවසෙන පටිනිස්සග්ගානුපස්සී පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති, තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සතොකාරී හොතී"ති. තත්ථ **දීඝං වා අස්සසන්තොති** දීඝං අස්සාසං පවත්තයන්තො; "අස්සාසොති අභිනික්ඛමණවාතො පස්සාසොති අන්තො පවිසනවාතො"ති විනයට්ඨකථායං වුත්තං, සුත්තන්තට්ඨකථාසු පන උප්පටිපාටියා ආගතං; තත්ථ සබ්බෙසම්පි ගබ්භසෙය්‍යකානං මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමණකාලෙ පඨමං අබ්භන්තරවාතො බහි නික්ඛමති පච්ඡා බාහිරවාතො සුඛුමරජං ගහෙත්වා අබ්භන්තරං පවිසන්තො තාලුං ආහච්ච නිබ්බායති. එවං තාව අස්සාසපස්සාසා වෙදිතබ්බා. යා පන තෙසං දීඝරස්සතා සා අද්ධානවසෙන වෙදිතබ්බා. යථා හි ඔකාසද්ධානං ඵරිත්වා ඨිතං උදකං වා වාලිකාවා දීඝමුදකං දීඝවාලිකා රස්සමුදකං රස්සවාලිකාති වුච්චති, එවං චුණ්ණවිචුණ්ණාපි අස්සාසපස්සාසා හත්ථිසරීරෙ අහිසරීරෙ ච තෙසං අත්තභාවසඞ්ඛාතං දීඝං අද්ධානං සනිකං පූරෙත්වා සනිකමෙව නික්ඛමන්ති, තස්මා දීඝාති වුච්චන්ති; සුනඛසසාදීනං අත්තභාව සඞ්ඛාතං රස්සං අද්ධානං සීඝං පූරෙත්වා සීඝමෙව නික්ඛමන්ති, තස්මා රස්සාති වුච්චන්ති. මනුස්සෙසු පන කෙචි හත්ථිඅහිආදයො විය කාලද්ධානවසෙන දීඝං අස්සසන්ති ච පස්සසන්ති ච, කෙචි සුනඛසසාදයො විය

රස්සං; තස්මා තෙසං කාලවසෙන දීඝමද්ධානං නික්ඛමන්තා ච පවිසන්තා ච තෙ දීඝා ඉත්තරමද්ධානං නික්ඛමන්තා ච පවිසන්තා ච රස්සාති වෙදිතබ්බා. තත්‍රායං භික්ඛු නවහාකාරෙහි දීඝංඅස්සසාමි පස්සසාමීති පජානාති. එවං පජානතො චස්ස එකෙනාකාරෙන කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානභාවනා සම්පජ්ජතීති වෙදිතබ්බා යථාහ පටිසම්භිදායං "කථං දීඝං අස්සසන්තො දීඝං අස්සසාමීති පජානාති දීඝං පස්සසන්තො දීඝං පස්සසාමීති පජානාති? දීඝංඅස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතං .අස්සසති දීඝංපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතං පස්සසති, දීඝංඅස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසතිපි පස්සසතිපි, දීඝංඅස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසතොපි පස්සසතොපි ඡන්දො උප්පජ්ජති ඡන්දවසෙන, තතො සුඛුමතරං දීඝංඅස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසතොපි පස්සසතො පි පාමොජ්ජං උප්පජ්ජති පාමොජ්ජවසෙන, තතො සුඛුමතරං දීඝංඅස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසති පාමොජ්ජවසෙන, තතො සුඛුමතරං දීඝංපස්සාසං -පෙ- දීඝංඅස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසතිපි පාමොජ්ජවසෙන, තතො සුඛුමතරං දීඝං අස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසතොපි පස්සසතොපි දීඝං අස්සාසපස්සාසචිත්තං විවට්ටති උපෙක්ඛා සණ්ඨාති. ඉමෙහි නවහ ආකාරෙහි දීඝංඅස්සාසපස්සාසකායො උපට්ඨානං සති, අනුපස්සනා ඤාණං, කායො උපට්ඨානං නො සති, සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච; තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං කායං අනුපස්සතීති. තෙන වුච්චති "කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානභාවනා"ති, එසනයො රස්සපදෙපි, අයං පන විසෙසො:- යථා එත්ථ දීඝංඅස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙති වුත්තං, එවමිධ රස්සංඅස්සාසං ඉත්තරසඞ්ඛාතෙ අස්සසතීති ආගතං, තස්මා රස්සවසෙන යාව තෙන වුච්චති කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානභාවනා"ති, තාව යොජෙතබ්බං. එවමයං අද්ධානවසෙන ඉත්තරවසෙන ච ඉමෙහි ආකාරෙහි අස්සාසපස්සාසෙ පජානන්තො දීඝං අස්සසාමීති පජානාති-පෙ-රස්සං වා පස්සසන්තො රස්සං පස්සසාමීති පජානාතීති වෙදිතබ්බො. එවං පජානතො චස්ස

දීඝො රස්සො ච අස්සාසො පස්සාසොපි ච තාදිසො
චත්තාරො වණ්ණා වත්තන්ති නාසිකග්ගෙව භික්ඛුනොති.

සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමි-පෙ-පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති සකලස්ස අස්සාසකායස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං විදිතං කරොන්තො පාකටං කරොන්තො අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. සකලස්ස පස්සාසකායස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං විදිතං කරොන්තො පාකටං කරොන්තො පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. එවං විදිතං කරොන්තො පාකටං කරොන්තො ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙන අස්සසති චෙව පස්සසති ච, තස්මා අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති වුච්චති, එකස්ස හි භික්ඛුනො චුණ්ණවිචුණ්ණවිසටෙ අස්සාසකායෙ පස්සාසකායෙ වා ආදි පාකටො හොති න මජ්ඣපරියොසානං, සො ආදිමෙව පරිග්ගහෙතුං සක්කොති මජ්ඣපරියො

a. විසුද්ධිමග්ග-ආනාපානනිද්දෙස.

සානෙ කිලමති, එකස්ස මජ්ඣං පාකටං හොති න ආදිපරියොසානං, එකස්ස පරියොසානං පාකටං හොති න ආදිමජ්ඣං, සො පරියොසානංයෙව පරිග්ගහෙතුං සක්කොති, ආදිමජ්ඣෙ කිලමති, එකස්ස සබ්බම්පි පාකටං හොති, සො සබ්බම්පි පරිග්ගහෙතුං සක්කොති න කත්ථචි කිලමති, තාදිසෙන භවිතබ්බන්ති දස්සෙන්තො ආහ සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමි-පෙ-පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති. තත්ථ **සික්ඛතීති** එවං ඝටති වායමති; යො වා තථාභූතස්ස සංවරො අයමෙත්ථ අධිසීලසික්ඛා, යො සමාධි අයං අධිචිත්තසික්ඛා, යා වා තථාභූතස්ස පඤ්ඤා අයං අධිපඤ්ඤාසික්ඛාති ඉමා තිස්සො සික්ඛායො, තස්මිං ආරම්මණෙ තාය සතියා තෙන මනසිකාරෙන සික්ඛති ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. තත්ථ යස්මා පුරිමනයෙ කෙවලං අස්සසිතබ්බං පස්සසිතබ්බමෙව ච න අඤ්ඤං කිඤ්චි කාතබ්බං, ඉතො පට්ඨාය පන ඤාණුප්පාදනාදිසු යොගො කරණීයො; තස්මා තත්ථ අස්සසාමීති පජානාති පස්සසාමීති පජානාතිච්චෙව වත්තමානකාලවසෙන පාළිං වත්වා ඉතො පට්ඨාය කත්තබ්බස්ස ඤාණුප්පාදනාදිනො ආකාරස්ස දස්සනත්ථං සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති ආදිනා නයෙන අනාගතවචනවසෙන පාළි ආරොපිතාති වෙදිතබ්බා. **පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමීති -පෙ- පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති** ඔළාරිකං කායසඞ්ඛාරං පස්සම්භෙන්තො නිරොධෙන්තො වූපසමෙන්තො අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති; තත්‍රෙවං ඔළාරිකසුඛුමතා ච පස්සද්ධි ච වෙදිතබ්බා:- ඉමස්ස හි භික්ඛුනො පුබ්බෙ අපරිග්ගහිතකාලෙ කායො ච චිත්තං ච සදරථා හොන්ති ඔළාරිකා, කායචිත්තානං ඔළාරිකත්තෙ අවූපසන්තෙ අස්සාසපස්සාසාපි ඔළාරිකා හොන්ති බලවතරා හුත්වා පවත්තන්ති නාසිකා නප්පහොති, මුඛෙන අස්සසන්තොපි පස්සසන්තොපි තිට්ඨති, යදා පනස්ස කායොපි චිත්තම්පි පරිග්ගහිතා හොන්ති, තදා තෙ සන්තා හොන්ති වූපසන්තා, තෙසු වූපසන්තෙසු අස්සාසපස්සාසා සුඛුමා හුත්වා පවත්තන්ති අත්ථි නුඛො නත්ථීතිපි විචෙතබ්බතාකාරප්පත්තා හොන්ති සෙය්‍යථාපි පුරිසස්ස ධාවිත්වා පබ්බතා වා ඔරොහිත්වා මහාභාරං වා සීසතො ඔරොපෙත්වා ඨිතස්ස ඔළාරිකා අස්සාසපස්සාසා හොන්ති නාසිකා නප්පහොති මුඛෙන අස්සසන්තොපි පස්සසන්තොපි තිට්ඨති, යදා පනෙස තං පරිස්සමං විනොදෙත්වා නහාත්වා ච පීත්වා ච අල්ලසාටකං හදයෙ කත්වා සීතාය ඡායාය නිසින්නො හොති, අථස්ස තෙ අස්සාසපස්සාසා සුඛුමා හොන්ති අත්ථි නුඛො නත්ථීතිපි විචෙතබ්බතාකාරප්පත්තා; එවමෙව ඉමස්ස භික්ඛුනො පුබ්බෙ අපරිග්ගහිතකාලෙ කායො ච-පෙ-විචෙතබ්බතාකාරප්පත්තා හොන්ති. තං කිස්ස හෙතු? තථාහි පුබ්බෙ අපරිග්ගහිතකාලෙ ඔළාරිකොළාරිකෙ කායසඞ්ඛාරෙ පස්සම්භෙමීති, ආභොගසමන්නාහාරමනසිකාරපච්චවෙක්ඛණා නත්ථි, පරිග්ගහිතකාලෙ අත්ථි, තෙනස්ස අපරිග්ගහිතකාලතො පරිග්ගහිතකාලෙ කායසඞ්ඛාරො සුඛුමො හොති. තෙනාහු පොරාණා.

සාරද්ධෙ කායචිත්තෙ ච අධිමත්තං පවත්තති
අසාරද්ධම්හි කායම්හි සුඛුමං සම්පවත්තතීති.[1]

පරිග්ගහෙපි ඔළාරිකො පඨමජ්ඣානූපචාරෙ සුඛුමො තස්මිම්පි ඔළාරිකො පඨමජ්ඣානෙ සුඛුමො පඨමජ්ඣානෙ ච දුතියජ්ඣානූපචාරෙ ච ඔළාරිකො තතියජ්ඣානෙ සුඛුමො තතියජ්ඣානෙ චතුත්ථජ්ඣානූපචාරෙ ච ඔළාරිකො චතුත්ථජ්ඣානෙ අතිසුඛුමො අප්පවත්තිමෙව පාපුණාතීති ඉදං තාව දීඝභාණකසංයුත්තභාණකානං මතං. මජ්ඣිමභාණකා පන පඨමජ්ඣානෙ ඔළාරිකො දුතියජ්ඣානූපචාරෙ සුඛුමොති එවං හෙට්ඨිමහෙට්ඨිමජ්ඣානතො උපරූපරිජ්ඣානූපචාරෙපි සුඛුමතරං ඉච්ඡන්ති. සබ්බෙසංයෙව පන මතෙන අපරිග්ගහිතකාලෙ පවත්තකාය සඞ්ඛාරො පරිග්ගහිතකාලෙ පටිප්පස්සම්භති, පරිග්ගහිතකාලෙ පවත්ත කායසඞ්ඛාරො පඨමජ්ඣානූපචාරෙ-පෙ-චතුත්ථජ්ඣානූපචාරෙ පවත්ත කායසඞ්ඛාරො චතුත්ථජ්ඣානෙ පටිප්පස්සම්භති. අයං තාව සමථෙ නයො. විපස්සනායං පන අපරිග්ගහෙ පවත්තො කායසඞ්ඛාරො ඔළාරිකො, මහාභූතපරිග්ගහෙ සුඛුමො, සොපි ඔළාරිකො උපාදාරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො, සොපි ඔළාරිකො සකලරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො, සොපි ඔළාරිකො අරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො, සොපි ඔළාරිකො රූපාරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො, සොපි ඔළාරිකො පච්චයපරිග්ගහෙ සුඛුමො සොපි ඔළාරිකො සප්පච්චයනාමරූපදස්සනෙ සුඛුමො, සොපි ඔළාරිකො ලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනාය සුඛුමො, සොපි දුබ්බලවිපස්සනාය ඔළාරිකො බලවවිපස්සනාය සුඛුමො. තත්ථ පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව පුරිමස්ස පුරිමස්ස පච්ඡිමෙන පච්ඡිමෙන පටිප්පස්සද්ධි වෙදිතබ්බා. එවමෙත්ථ ඔළාරිකසුඛුමතා ච පස්සද්ධි ච වෙදිතබ්බා. පටිසම්භිදායං පනස්ස සද්ධිං චොදනාසොධනාහි එවමත්ථො වුත්තො :- කථං පස්සම්භයං කාය සඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමි-පෙ-පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති කතමෙ කායසඞ්ඛාරා දීඝංඅස්සාසපස්සාසා කායිකා එතෙ ධම්මා කායපටිබද්ධා කායසඞ්ඛාරා, තෙ කායසඞ්ඛාරෙ පස්සම්භෙන්තො නිරොධෙන්තො වූපසමෙන්තො සික්ඛති-පෙ-යථාරූපෙහි කායසඞ්ඛාරෙහි යා කායස්ස ආනමනා විනමනා සන්නමනා පනමනා ඉඤ්ජනා ඵන්දනා චලනා කම්පනා පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති පස්සම්භයං කාය සඞ්ඛාරං පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති, යථාරූපෙහි කායසඞ්ඛාරෙහි යා කායස්ස න ආනමනා න විනමනා න සන්නමනා න පනමනා අනිඤ්ජනා අඵන්දනා අචලනා අකම්පනා සන්තං සුඛුමං පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති ඉති කිර පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති එවං සන්තෙ වාතූපලද්ධියා ච පභාවනා න හොති අස්සාස පස්සාසානං ච පභාවනා න හොති ආනාපානසතියා ච පභාවනා න හොති ආනාපානසතිසමාධිස්ස ච පභාවනා න හොති න ච නං තං

1. විසුද්ධිමග්ග-ආනාපානනිද්දෙස.

සමාපත්තිං පණ්ඩිතා සමාපජ්ජන්තිපි වුට්ඨහන්තිපි ඉති කිර පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති එවං සන්තෙ වාතූපලද්ධියා ච පභාවනා හොති අස්සාසපස්සාසානඤ්ච පභාවනා හොති ආනාපානසතියා ච පභාවනා හොති ආනාපානසතිසමාධිස්ස ච පභාවනා හොති තඤ්ච නං සමාපත්තිං පණ්ඩිතා සමාපජ්ජන්තිපි වුට්ඨහන්තිපි යථා කථං විය සෙය්‍යථාපි කංසෙ ආකොටිතෙ පඨමං ඔළාරිකා සද්දා පවත්තන්ති ඔළාරිකානං සද්දානං නිමිත්තං සුග්ගහිතත්තා සුමනසිකතත්තා සූපධාරිතත්තා නිරුද්ධෙපි ඔළාරිකෙ සද්දෙ අථ පච්ඡා සුඛුමකා සද්දා පවත්තන්ති සුඛුමකානං සද්දානං නිමිත්තං සුග්ගහිතත්තා සුමනසිකතත්තා සූපධාරිතත්තා නිරුද්ධෙපි සුඛුමකෙ සද්දෙ අථ පච්ඡා සුඛුමසද්දනිමිත්තාරම්මණතායපි චිත්තං පවත්තති එවමෙව පඨමං ඔළාරිකා අස්සාසපස්සාසා පවත්තන්ති ඔළාරිකානං අස්සාසපස්සාසානං නිමිත්තං සුග්ගහිතත්තා සුමනසිකතත්තා සූපධාරිතත්තා නිරුද්ධෙ ඔළාරිකෙ අස්සාසපස්සාසෙ අථ පච්ඡා සුඛුමකා අස්සාසපස්සාසා පවත්තන්ති සුඛුමකානං අස්සාසපස්සාසානං නිමිත්තං සුග්ගහිතත්තා සුමනසිකතත්තා සූපධාරිතත්තා නිරුද්ධෙපි සුඛුමකෙ අස්සාසපස්සාසෙ අථ පච්ඡා සුඛුමඅස්සාසපස්සාසනිමිත්තාරම්මණතායපි චිත්තං න වික්ඛෙපං ගච්ඡති එවං සන්තෙ වාතූපලද්ධියා ච පභාවනා හොති අස්සාසපස්සාසානං ච පභාවනා හොති ආනාපානසතියා ච පභාවනා හොති ආනාපානසතිසමාධිස්ස ච පභාවනා හොති තඤ්ච නං සමාපත්තිං පණ්ඩිතා සමාපජ්ජන්තිපි වුට්ඨහන්තිපි පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සාසපස්සාසා කායො, උපට්ඨානං සති, අනුපස්සනා ඤාණං, කායො උපට්ඨානං නො සති, සති උපට්ඨානං චෙව සති ච, තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං කායං අනුපස්සතීති, තෙන වුච්චති "කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානභාවනා"ති. අයං තාවෙත්ථ කායානුපස්සනාවසෙන වුත්තස්ස පඨමචතුක්කස්ස අනුපුබ්බ පදවණ්ණනා. යස්මා පනෙත්ථ ඉදමෙව චතුක්කං ආදිකම්මිකස්ස කම්මට්ඨානවසෙන වුත්තං ඉතරානි පන තීණි චතුක්කානි එත්ථ පත්තජ්ඣානස්ස වෙදනාචිත්තධම්මානුපස්සනාවසෙන වුත්තානි, තස්මා ඉදං කම්මට්ඨානං භාවෙත්වා ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානපදට්ඨානාය විපස්සනාය සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිතුකාමෙන ආදි කම්මිකෙන කුලපුත්තෙන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙන පටිපජ්ජිතබ්බං. ඉතරෙසු තීසු චතුක්කෙසු **පීතිපටිසංවෙදීති** පීතිං පටිසංවිදිතං කරොන්තො අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති; තත්ථ ද්වීහාකාරෙහි පීති පටිසංවිදිතා හොති ආරම්මණතො අසම්මොහතො ච කථං ආරම්මණතො පීති පටිසංවිදිතා හොති? සප්පීතිකෙ ද්වෙ ඣානෙ සමාපජ්ජති තස්ස සමාපත්තික්ඛණෙ ඣාන පටිලාභෙන ආරම්මණතො පීති පටිසංවිදිතා හොති, ආරම්මණස්ස පටිසංවිදිතත්තා. කථං අසම්මොහතො? සප්පීතිකෙ ද්වෙ ඣානෙ සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය ඣානසම්පයුත්තං පීතිං ඛයතො වයතො සම්මසති තස්ස විපස්සනාක්ඛණෙ ලක්ඛණපටිවෙධෙන අසම්මොහතො පීති පටිසංවිදිතා හොති.

වුත්තම්පි චෙතං පටිසම්භිදායං "දීඝං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති, තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සා පීති පටිසංවිදිතා හොති, දීඝං පස්සාසවසෙන රස්සං අස්සාසවසෙන රස්සං පස්සාසවසෙන. සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සාස පස්සාසවසෙන පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති, තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සා පීති පටිසංවිදිතා හොති, ආවජ්ජතො සා පීති පටිසංවිදිතා හොති, ජානතො පස්සතො පච්චවෙක්ඛතො චිත්තං අධිට්ඨහතො සද්ධාය අධිමුච්චතො විරියං පග්ගණ්හතො සතිං උපට්ඨාපයතො චිත්තං සමාදහතො පඤ්ඤාය පජානතො අභිඤ්ඤෙය්‍යං පරිඤ්ඤෙය්‍යං පහාතබ්බං භාවෙතබ්බං සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොතො සා පීති පටිසංවිදිතා හොති, එවං සා පීති පටිසංවිදිතා හොතී"ති. එතෙනෙව නයෙන අවසෙසපදානිපි අත්ථතො වෙදිතබ්බානි. ඉදං පනෙත්ථ විසෙසමත්තං තිණ්ණං ඣානානං වසෙන සුඛපටිසංවෙදිතා හොති, චතුන්නම්පි වසෙන චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදිතා වෙදිතබ්බා. චිත්තසඞ්ඛාරොති වෙදනාදයො ද්වෙ ඛන්ධා, සුඛපටිසංවෙදිපදෙ චෙත්ථ විපස්සනාභූමිදස්සනත්ථං "සුඛන්ති ද්වෙ සුඛානි කායිකං ච සුඛං චෙතසිකං චා"ති පටිසම්භිදායං වුත්තං. **පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාරන්ති** ඔළාරිකං චිත්තසඞ්ඛාරං පස්සම්භෙන්තො නිරොධෙන්තොති අත්ථො; සො විත්ථාරතො කායසඞ්ඛාරෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. අපි චෙත්ථ පීතිපදෙ පීතිසීසෙන වෙදනා වුත්තා, සුඛපදෙ සරූපෙනෙව වෙදනා, ද්වීසු චිත්තසඞ්ඛාරපදෙසු සඤ්ඤා ච වෙදනා ච චෙතසිකා, එතෙ ධම්මා චිත්තපටිබද්ධා චිත්තසඞ්ඛාරාති වචනතො සඤ්ඤාසම්පයුත්තා වෙදනාති එවං වෙදනානුපස්සනානයෙන ඉදං චතුක්කං භාසිතන්ති වෙදිතබ්බං තතියචතුක්කෙපි චතුන්නං ඣානානං වසෙන චිත්තපටිසංවෙදිතා වෙදිතබ්බා. **අභිප්පමොදයං චිත්තන්ති** චිත්තං මොදෙන්තො පමොදෙන්තො හාසෙන්තො පහාසෙන්තො අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති; තත්ථ ද්වීහාකාරෙහි අභිප්පමොදො හොති සමාධිවසෙන විපස්සනාවසෙන ච, කථං සමාධිවසෙන? සප්පීතිකෙ ද්වෙ ඣානෙ සමාපජ්ජති, සො සමාපත්තික්ඛණෙ සම්පයුත්තපීතියා චිත්තං ආමොදෙති පමොදෙති; කථං විපස්සනාවසෙන? සප්පීතිකෙ ඣානෙ සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය ඣානසම්පයුත්තපීතිං ඛයතො වයතො සම්මසති, එවං විපස්සනාක්ඛණෙ ඣානසම්පයුත්තං පීතිං ආරම්මණං කත්වා චිත්තං ආමොදෙති පමොදෙති. එවං පටිපන්නො අභිප්පමොදයං චිත්තං අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති වුච්චති. **සමාදහං චිත්තන්ති** පඨමජ්ඣානාදිවසෙන ආරම්මණෙ චිත්තං සමං ආදහන්තො සමං ඨපෙන්තො තානි වා පන ඣානානි සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය ඣානසම්පයුත්තං චිත්තං ඛයතො වයතො සම්පස්සතො විපස්සනාක්ඛණෙ ලක්ඛණපටිවෙධෙන උප්පජ්ජති ඛණිකචිත්තෙකග්ගතා, එවං උප්පන්නාය ඛණිකචිත්තෙකග්ගතාය වසෙනපි ආරම්මණෙ චිත්තං සමාදහන්තො

සමං ඨපෙන්තො සමාදහං චිත්තං අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති වුච්චති. **විමොචයං චිත්තන්ති** පඨමජ්ඣානෙන නීවරණෙහි චිත්තං මොචෙන්තො විමොචෙන්තො, දුතියෙන විතක්කවිචාරෙහි, තතියෙන පීතියා, චතුත්ථෙන සුඛදුක්ඛෙහි චිත්තං මොචෙන්තො විමොචෙන්තො තානි වා පන ඣානානි සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය ඣානසම්පයුත්තං චිත්තං ඛයතො වයතො සම්මසති, සො විපස්සනාක්ඛණෙ අනිච්චානුපස්සනාය නිච්චසඤ්ඤතො චිත්තං මොචෙන්තො විමොචෙන්තො දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤතො අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤතො නිබ්බිදානුපස්සනාය නන්දිතො විරාගානුපස්සනාය රාගතො නිරොධානුපස්සනාය සමුදයතො පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානතො චිත්තං මොචෙන්තො විමොචෙන්තො අස්සසති චෙව පස්සසති ච තෙන වුච්චති. "විමොචයං චිත්තං අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතී"ති. එවං චිත්තානුපස්සනාවසෙන ඉදං චතුක්කං භාසිතන්ති වෙදිතබ්බං. චතුත්ථචතුක්කෙ පන **අනිච්චානුපස්සීති** එත්ථ තාව අනිච්චං වෙදිතබ්බං අනිච්චතා වෙදිතබ්බා අනිච්චානුපස්සනා වෙදිතබ්බා අනිච්චානුපස්සී වෙදිතබ්බො. තත්ථ අනිච්චන්ති පඤ්චක්ඛන්ධා කස්මා ? උප්පාදවයඤ්ඤථත්තභාවා, අනිච්චතාති තෙසංයෙව උප්පාදවයඤ්ඤථත්තං, හුත්වා අභාවො වා නිබ්බත්තානං තෙනෙවාකාරෙන අට්ඨත්වා ඛණභඞ්ගෙන භෙදොති අත්ථො, අනිච්චානුපස්සනාති තස්සා අනිච්චතාය වසෙන රූපාදීසු අනිච්චන්ති අනුපස්සනා, අනිච්චානුපස්සීති තාය අනුපස්සනාය සමන්නාගතො; තස්මා එවං භූතො අස්සසන්තො පස්සසන්තො ච ඉධ අනිච්චානුපස්සී අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති වෙදිතබ්බො. **විරාගානුපස්සීති** එත්ථ පන ද්වෙ විරාගා ඛයවිරාගො ච අච්චන්තවිරාගො ච. තත්ථ ඛයවිරාගොති සඞ්ඛාරානං ඛණභඞ්ගො, අච්චන්තවිරාගොති නිබ්බානං; විරාගානුපස්සනාති තදුභයවසෙන පවත්තා විපස්සනා මග්ගො ච. තාය දුවිධායපි අනුපස්සනාය සමන්නාගතො හුත්වා අස්සසන්තො පස්සසන්තො ච විරාගානුපස්සී අස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති වෙදිතබ්බො. **නිරොධානුපස්සී** පදෙපි එසෙව නයො. **පටිනිස්සග්ගානුපස්සීති** එත්ථාපි ද්වෙ පටිනිස්සග්ගා පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො ච පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො ච; පටිනිස්සග්ගො යෙව අනුපස්සනා පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා, විපස්සනා මග්ගානං එතං අධිවචනං, විපස්සනා හි තදඞ්ගවසෙන සද්ධිං ඛන්ධාභි සඞ්ඛාරෙහි කිලෙසෙ පරිච්චජති, සඞ්ඛතදොසදස්සනෙන ච තබ්බිපරීතෙ නිබ්බාණෙ තන්නින්නතාය පක්ඛන්දතීති පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො චෙව පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගොති ච වුච්චති, මග්ගො සමුච්ඡෙදවසෙන සද්ධිං ඛන්ධාභිසඞ්ඛාරෙහි කිලෙසෙ පරිච්චජති, ආරම්මණකරණෙන ච නිබ්බාණෙ පක්ඛන්දතීති පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො චෙව පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගොති ච වුච්චති; උභයම්පි පන පුරිමඤාණානං අනුඅනුපස්සනතො අනුපස්සනාති වුච්චති, තාය දුවිධායපි පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය සමන්නාගතො හුත්වා අස්සසන්තො පස්සසන්තො ච පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති වෙදිතබ්බො. ඉදං

චතුත්ථචතුක්කං සුද්ධවිපස්සනාවසෙනෙව වුත්තං, පුරිමානි පන තීනි සමථවිපස්සනාවසෙන; එවං චතුන්නං චතුක්කානං වසෙන සොළසවත්ථුකාය ආනාපානසතියා භාවනා වෙදිතබ්බා.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය
ගිරිමානන්දසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

එවං බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණපරිදීපකපරිත්තමෙත්ථ නික්ඛිපිත්වා තතො පරං යං පන පච්චෙකබුද්ධගුණපටිසංයුත්තං **ඉසිගිලිපරිත්තං** එතස්මිං අනන්තරෙ ආටානාටියපරිත්තඉසිගිලිපරිත්තධජග්ගපරිත්තබොජ්ඣඞ්ගපරිත්තඛන්ධපරිත්තමොරපරිත්තමෙත්තපරිත්තරතනපරිත්තානං ආණා එරතීති වුත්තත්තා නික්ඛිත්තං, තස්සිදානි අපුබ්බපදවණ්ණනා. **අඤ්ඤාව සමඤ්ඤා අහොසී**ති ඉසිගිලිස්ස ඉසිගිලීති සමඤ්ඤාය උප්පන්නකාලෙ වෙභාරො න වෙභාරොති පඤ්ඤායිත්ථ අඤ්ඤායෙවස්ස සමඤ්ඤා අහොසි; **අඤ්ඤා පඤ්ඤත්තී**ති ඉදං පුරිමපදස්සෙව වෙවචනං, සෙසෙසුපි එසෙව නයො. තදා කිර භගවා සායණ්හසමයෙ සමාපත්තිතො වුට්ඨාය ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා යස්මිං ඨානෙ නිසින්නානං පඤ්ච පබ්බතා පඤ්ඤායන්ති, තත්ථ භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො නිසීදිත්වා ඉමෙ පඤ්ච පබ්බතෙ පටිපාටියා ආචික්ඛි, තත්ථ න භගවතො පබ්බතෙහි අත්ථො අත්ථි, ඉමෙසු පන පබ්බතෙසු පටිපාටියා කථියමානෙසු ඉසිගිලිස්ස ඉසිගිලනභාවො කථෙතබ්බො හොති, තස්මිං කථියමානෙ පදුමවතියා පුත්තානං පඤ්චසතානං පච්චෙකබුද්ධානං නාමානි චෙව පදුමවතියා ච පත්ථනා කථෙතබ්බා භවිස්සතීති භගවා ඉමං පබ්බතපටිපාටිං ආචික්ඛි. **පවිසන්තා දිස්සන්ති පවිට්ඨා න දිස්සන්තී**ති යථාඵාසුකට්ඨානෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චා ආගන්ත්වා චෙතියගබ්භෙ යමකමහාද්වාරං විවරන්තා විය තං පබ්බතං වෙධාකත්වා අන්තො පවිසිත්වා රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි මාපෙත්වා තත්ථ වසිංසු තස්මා එවමාහ. **ඉමෙ ඉසී**ති ඉමේ පච්චෙකබුද්ධඉසී; කදා පනෙතෙ තත්ථ වසිංසු? අතීතෙ කිර අනුප්පන්නෙ තථාගතෙ බාරාණසිං උපනිස්සාය එකස්මිං ගාමකෙ එකා කුලධීතා ඛෙත්තං රක්ඛමානා එකස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස පඤ්චහි ලාජසතෙහි සද්ධිං එකං පදුමපුප්ඵං දත්වා පඤ්චපුත්තසතානි පත්ථෙසි, තස්මිං යෙව ච ඛණෙ පඤ්චසතා මිගලුද්දකා මධුමංසං දත්වා එතිස්සා පුත්තා භවෙය්‍යාමාති පත්ථිංසු, සා යාවතායුකං ඨත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තා තතො චුතා ජාතස්සරෙ පදුමගබ්භෙ නිබ්බත්ති, තමෙකො තාපසො දිස්වා පටිජග්ගි, තස්සා විචරන්තියා පාදුද්ධාරෙ භූමිතො පදුමානි උට්ඨහන්ති, එකො වනචරකො දිස්වා බාරාණසිරඤ්ඤො ආරොචෙසි, රාජා තං ආනෙත්වා අග්ගමහෙසිං අකාසි, තස්සා ගබ්භො සණ්ඨාසි, මහාපදුමකුමාරො මාතුකුච්ඡියං වසි, සෙසා ගබ්භමලං නිස්සාය නිබ්බත්තා, තෙ වයප්පත්තා උය්‍යානෙ පදුමසරෙ කීළන්තා එකෙකස්මිං පදුමෙ නිසීදිත්වා ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා පච්චෙකබොධිඤාණං නිබ්බත්තයිංසු. අයං තෙසං බ්‍යාකරණගාථා හොති.

සරොරුහං පදුමපලාලපත්‍රජං
සුපුප්ඵිතං භමරගණානුචිණ්ණං
අනිච්චතාය ඛයතං විදිත්වා
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පොති.

තස්මිං කාලෙ තෙ තත්ථ වසිංසු, තදුවස්ස පබ්බතස්ස ඉසිගිලීති සමඤ්ඤා උදපාදි. **අරිට්ඨො උපරිට්ඨො තගරසිඛී යසස්සී සුදස්සනො පියදස්සී ගන්ධාරො පිණ්ඩොලො උපාසභො නීථො තථො සුතවා භාවිතත්තො**ති තෙරසන්නං පච්චෙකබුද්ධානං නාමානි වත්වා ඉදානි තෙසඤ්ච අඤ්ඤෙසඤ්ච ගාථාබන්ධෙන නාමානි ආවිකරොන්තො යෙ සත්තසාරාති ආදිමාහ. තත්ථ **සත්තසාරා**ති සත්තානං සාරභූතා; **අනීඝා**ති නිද්දුක්ඛා; **නිරාසා**ති නිත්තණ්හා; **ද්වෙ ජාලිනො**ති චූළජාලී මහාජාලීති ද්වෙ ජාලිනාමකා; **සන්තචිත්තො**ති ඉදම්පි එකස්ස නාමමෙව; **පස්සි ජහි උපධිං දුක්ඛමූල**න්ති එත්ථ පස්සී නාම සො පච්චෙකබුද්ධො දුක්ඛස්ස පන මූලං උපධිං ජහීති අයමස්ස ථුති; **අපරාජිතො**තිපි එකස්ස නාමමෙව; **සත්ථා පවත්තා සරභඞ්ගො ලොමහංසො උච්චඞ්ගමායො**ති ඉමෙ පඤ්ච ජනා; **ආසිතො අනාසවො මනොමයො**ති ඉමෙපි තයො ජනා; **මානච්ඡිදො ච බන්ධුමා**ති බන්ධුමා නාම එකො මානස්ස පන ඡින්නත්තා මානච්ඡිදොති වුත්තො; **තදාධිමුත්තො**තිපි නාමමෙව; **කෙතුම්භරාගො ච මාතඞ්ගො අරියො**ති ඉමෙ තයො ජනා; **අථ අච්චුතො අච්චුතගාමබ්‍යාමකො**ති ඉමෙ ද්වෙ ජනා; **ඛෙමාභිරතො ච සොරතො**ති ඉමෙ ද්වෙයෙව; **සය්හො අනොමනික්කමො**ති සය්හො නාම සො බුද්ධො අනොමවිරියත්තා පන අනොමනික්කමොති වුත්තො; **ආනන්දනන්දො උපනන්දො ද්වාදසා**ති චත්තාරො ආනන්දා චත්තාරො නන්දා චත්තාරො උපනන්දාති එවං ද්වාදස; **භාරද්වාජො අන්තිමදෙහධාරී**ති භාරද්වාජො නාම සො බුද්ධො අන්තිමදෙහධාරීති ථුති; තණ්හච්ඡිදොති **සිඛරියස්සායං** ථුති; **වීතරාගො**ති **මඞ්ගලස්ස** ථුති; **උසභච්ඡිදා ජාලිනිං දුක්ඛමූල**න්ති උසභො නාම බුද්ධො දුක්ඛමූලභූතං ජාලිනිං අච්ඡිදාති අත්ථො; **සන්තං පදං අජ්ඣගමූපනීතො**ති උපනීතො නාම සො බුද්ධො සන්තං පන පදං අජ්ඣගමා; **වීතරාගො**තිපි එකස්ස නාම මෙව; **සුවිමුත්තචිත්තො**ති අයං **කණ්හස්ස** ථුති; **එතෙ ච අඤ්ඤෙ චා**ති එතෙ පාළියං ආගතා පාළියං අනාගතා අඤ්ඤෙ ච එතෙසං එකනාමකායෙව; ඉමෙසු හි පඤ්චසු පච්චෙකබුද්ධසතෙසු ද්වෙපි තයොපි දසපි ද්වාදසපි ආනන්දාදයො විය එකනාමකා අහෙසුං ඉති පාළියං ආගතනයෙනෙව සබ්බෙසං නාමානි වුත්තානි හොන්තීති ඉමෙ පරං විසුං විසුං අවත්වා එතෙ ච අඤ්ඤෙ චාති ආහ. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය
ඉසිගිලිසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

දුතියකභාණවාරට්ඨකථා

ඉදානි යම්දං පච්චෙකසම්බුද්ධගුණානුභාවබද්ධපරිත්තානන්තරං ධම්මාසනාසන්නානං සත්ථානං සම්මාසම්බුද්ධානං ගුණානුභාවබද්ධං **ආටානාටියපරිත්තං** පුබ්බපුබ්බපරිත්තානුභාවසෙවනොපචාරෙහි තෙජොබලං ගාහාපෙතුං සබ්බපච්ඡිමං නික්ඛිත්තං, තත්‍රායං අපුබ්බපද වණ්ණනා **චතුද්දිසං රක්ඛං ඨපෙත්වාති** අසුරසෙනාය නිවාරණත්ථං සක්කස්ස දෙවානමින්දස්ස චතුසු දිසාසු ආරක්ඛං ඨපෙත්වා; **ගුම්බං ඨපෙත්වාති** බලගුම්බං; ඨපෙත්වා **ඔවරණං ඨපෙත්වාති** චතුසු දිසාසු දිසාරක්ඛකෙ ඨපෙත්වා; එවං සක්කස්ස දෙවරාජස්ස ආරක්ඛං සුසංවිහිතං කත්වා ආටානාට නගරෙ නිසින්නා සත්ථබුද්ධෙ ආරබ්භ ඉමං පරිත්තං බන්ධිත්වා යෙ සත්ථුධම්මෙ ආණං අම්හාකඤ්ච රාජාණං න සුණන්ති, තෙසං ඉදඤ්චිදඤ්ච කරිස්සාමාති සාවණං කත්වා අත්තනොපි චතුසු දිසාසු මහතියා ච යක්ඛසෙනායාති ආදීහි චතූහි සෙනාහි ආරක්ඛං සංවිදහිත්වා අභික්කන්තාය රත්තියා -පෙ- එකමන්තං නිසීදිංසු. **අභික්කන්තාය රත්තියාති** එත්ථ අභික්කන්තසද්දො ඛයසුන්දරාභිරූපඅබ්භනුමොදනාදිසු දිස්සති, "තත්ථ අභික්කන්තා භන්තෙ රත්ති, නික්ඛන්තො පඨමො යාමො, චිරනිසින්නො භික්ඛුසඞ්ඝො, උද්දිසතු භන්තෙ භගවා භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛ"න්ති[a] එවමාදිසු ඛයෙ දිස්සති, "අයං ඉමෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අභික්කන්තතරො ච පණීතතරො චා"ති[b] එවමාදිසු සුන්දරෙ,

"කො මෙ වන්දති පාදානි ඉද්ධියා යසසා ජලං
අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන සබ්බා ඔභාසයං දිසා"ති[c]

එවමාදිසු අභිරූපෙ, "අභික්කන්තං භො ගොතම අභික්කන්තං භො ගොතමා"ති[d] එවමාදිසු අබ්භනුමොදනෙ; ඉධ පන ඛයෙ. තෙන අභික්කන්තාය රත්තියා පරික්ඛීණාය රත්තියාති වුත්තං හොති; **අභික්කන්තවණ්ණාති** ඉධ අභික්කන්ත සද්දො අභිරූපෙ වණ්ණ සද්දො පන ඡවිථුතිකුලවග්ගකාරණසණ්ඨාන පමාණරූපායතනාදිසු දිස්සති. "තත්ථ සුවණ්ණවණ්ණොසි භගවා"ති[e] එවමාදිසු ඡවියා, "කදා සංවූළ්හා පන තෙ ගහපති සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණා"ති[f] එවමාදිසු ථුතියං, "චත්තාරො මෙ භො ගොතම වණ්ණා"ති[g] එවමාදිසු කුලවග්ගෙ, "අථ කෙනනු වණ්ණෙන ගන්ධත්ථෙනොති වුච්චතී"ති[h] එවමාදිසු කාරණෙ, "මහන්තං හත්ථිරාජවණ්ණං අභිනිම්මිණිත්වා"ති, එවමාදිසු සණ්ඨානෙ, "තයො පත්තස්ස වණ්ණා"ති[j] එවමාදිසු පමාණෙ[i] "වණ්ණො ගන්ධො රසො ඔජා"ති එවමාදිසු රූපායතනෙ. සො ඉධ ඡවියා දට්ඨබ්බො, තෙන අභික්කන්තවණ්ණා අභිරූපච්ඡවීති වුත්තං

a. චුල්ලවග්ග 377 පි.
b නිකඞ්ගුත්තර 269 පි.
c. විමානවත්ථු.
d. දීඝනිකාය අම්බට්ඨසුත්ත.
e සුත්තනිපාත සෙලසුත්ත.
f. මජ්ඣිමනිකාය උපාලිසුත්ත
g. දීඝනිකාය අම්බට්ඨසුත්ත.
h. වනසංයුත්ත 134 පි.
I. මාරසංයුත්ත 68.
J. පාචිත්තියපාළි 282

හොති; **කෙවලකප්ප**න්ති එත්ථ කෙවලසද්දො අනවසෙසයෙභුය්‍ය අබ්‍යාමිස්ස අනතිරෙකදළ්හත්ථවිසංයොගාදිඅනෙකත්ථො, තථාහිස්ස "කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරිය"න්ති එව මාදීසු අනවසෙසත්ථො, "කෙවලකප්පා ච අඞ්ගමගධා පහූතං ඛාදනීයං භොජනීයං ආදාය අභික්කමිතුකාමා හොන්තී"ති[a] එවමාදීසු යෙභුය්‍යතා, "කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී"ති[b] එවමාදීසු අබ්‍යාමිස්සතා, "කෙවලං සද්ධාමත්තකං නූන අයමායස්මා"ති[c] එවමාදීසු අනතිරෙකතා, "ආයස්මතො අනුරුද්ධස්ස බාහියො නාම සද්ධිවිහාරිකො කෙවලකප්පං සඞ්ඝභෙදාය ඨිතො"ති[d] එවමාදීසු දළ්හත්ථතා, "කෙවලී වුසිතවා උත්තමපුරිසොති වුච්චතී"ති[e] එවමාදීසු විසංයොගො, "ඉධ පනස්ස අනවසෙසත්ථො අධිප්පතො; කප්පසද්දො පනායං අභිසද්දහන වොහාරකාලපඤ්ඤත්තිඡෙදනවිකප්පලෙසසමන්තභාවාදිඅනෙකත්ථො, තථාහිස්ස "ඔකප්පනීයමෙතං භොතො ගොතමස්ස යථා තං අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා"ති[f] එවමාදීසු අභිසද්දහනත්ථො, "අනුජානාමි භික්ඛවෙ පඤ්චහි සමණකප්පෙහි ඵලං පරිභුඤ්ජිතු"න්ති[g] එවමාදීසු වොහාරො, "යෙනසුදං නිච්චකප්පං විහරාමී"ති[h] එවමාදීසු කාලො, "ඉච්චායස්මා කප්පො"ති[i] එවමාදීසු පඤ්ඤත්ති, "අලඞ්කතො කප්පිතකෙසමස්සූ"ති[j] එවමාදීසු ඡෙදනං, "කප්පති ද්වඞ්ගුලකප්පො"ති[k] එවමාදීසු විකප්පො, "අත්ථි කප්පො නිපජ්ජිතු"න්ති[l] එවමාදීසු ලෙසො, කෙවලකප්පං වෙළුවනං ඔභාසෙත්වාති එවමාදීසු සමන්තභාවො. ඉධ පනස්ස සමන්තභාවො අත්ථොති අධිප්පෙතො. තස්මා **කෙවලකප්පං ගිජ්ඣකූට**න්ති එත්ථ අනවසෙසං සමන්තතො ගිජ්ඣකූටන්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො; **ඔභාසෙත්වා**ති වත්ථමාලාලඞ්කාර[1]සරීරසමුට්ඨිතාය ආභාය ඵරිත්වා චන්දිමා විය සුරියො විය ච එකොභාසං එකපජ්ජොතං කත්වාති අත්ථො; **එකමන්තං නිසීදිංසූ**ති දෙවතානං දසබලස්ස සන්තිකෙ නිසින්නට්ඨානං නාම න බහු, ඉමස්මිං පන සුත්තෙ පරිත්තගාරව වසෙන නිසීදිංසු; **වෙස්සවණො**ති කිඤ්චාපි චත්තාරො මහාරාජානො ආගතා, වෙස්සවණො පන දසබලස්ස විස්සාසිකො, කථාපවත්තනෙ ච බ්‍යත්තො සුසික්ඛිතො, තස්මා වෙස්සවණො මහාරාජා භගවන්තං එතදවොච; **උළාරා**ති මහෙසක්ඛා ආනුභාවසම්පන්නා; **පාණාතිපාතා වෙරමණියා**ති පාණාතිපාතෙ දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකආදීනවාවහනං දස්සෙත්වා වෙරමණියා ධම්මං දෙසෙති සෙසෙසුපි එසෙව නයො; **තත්ථ සන්ති උළාරා යක්ඛා නිවාසිනො**ති තෙසු සෙනාසනෙසු

a. මහාවග්ග උරුවෙල පඤ්චපාටිහාරියකථා.
b. තිකඞ්ගුත්තර මහාවග්ග තිත්ථායතනසුත්ත.
e. ඡක්කඞ්ගුත්තර මහාවග්ග සොණසුත්ත.
d චතුක්කඞ්ගුත්තර ආපත්තිවග්ග.
e. තිකඞ්ගුත්තර
f. මජ්ඣිමනිකාය මහාසච්චකසුත්ත.
g. චූලවග්ග.
h. මජ්ඣිමනිකාය-මහාසච්චකසුත්ත.
I. සුත්තනිපාත ප.රායනවග්ග.
J. ජාතක 6-268. m. දෙවපුත්තසංයුත්ත.
k. චූලවග්ග දුතියසඞ්ගීතිකථා 437.
l. අඞ්ගුත්තරනිකාය.
I. වත්ථාලඞ්කාර සංයුත්ත නිකායට්ඨකථා.

සන්ති උළාරා යක්ඛා නිබද්ධවාසිනො; **ආටානාටියන්ති** ආටානාට නගරෙ බද්ධත්තා එවන්නාමං. කිම්පන භගවතො අපච්චක්ඛධම්මො නාම අත්ථීති? නත්ථි, අථ කස්මා වෙස්සවණො උග්ගණ්හාතු භන්තෙ භගවා ආටානාටියං රක්ඛන්ත්‍යාදිමාහ? ඔකාසකරණත්ථං, සොපි හි භගවන්තං ඉමං පරිත්තං සාවෙතුං ඔකාසං කාරෙන්තො එවමාහ, සත්ථුකථිතෙ ඉමං පරිත්තං ගරු භවිස්සතීතිපි ආහ; **ඵාසුවිහාරායාති** ගමනට්ඨානාදිසු චතූසු ඉරියාපථෙසු සුඛවිහාරාය; **චක්ඛුමන්තස්සාති** න විපස්සිස්සෙව චක්ඛුමා, සත්තපි බුද්ධා චක්ඛුමන්තො, තස්මා එකෙකස්ස බුද්ධස්ස එතානි සත්ත සත්ත නාමානි හොන්ති, සබ්බෙපි හි බුද්ධා චක්ඛුමන්තො, සබ්බෙ සබ්බභූතානුකම්පිනො, සබ්බෙ න්හාතකිලෙසත්තා[1] න්හාතකා, සබ්බෙ මාරසෙනප්පමද්දිනො, සබ්බෙ වුසිතවන්තො, සබ්බෙ විප්පමුත්තා, සබ්බෙ අඞ්ගතො රස්මීනං නික්ඛමන්තත්තා අඞ්ගීරසා, න කෙවලඤ්ච බුද්ධානං එතානෙව සත්ත නාමානි, "අසඞ්ඛ්‍යෙයානි නාමානි සගුණෙන මහෙසිනො"තිපි වුත්තං. වෙස්සවණො පන අත්තනො පාකටනාමවසෙන එවමාහ. **යෙ ජනාති** ඉධ ඛීණාසවා ජනාති අධිප්පෙතො; **අපිසුණාති** දෙසනාසීසමත්තමෙතං, අමුසා අපිසුණා අඵරුසා මත්තභාණිනොති අත්ථො; **මහන්තාති** මහන්තභාවප්පත්තා, මහත්තාතිපි පාඨො, මහන්තාති අත්ථො; **වීතසාරදාති** නිස්සාරදා විගතලොමහංසා; **හිතන්ති** මෙත්තාඵරණෙන හිතං; **යං නමස්සන්තීති** එත්ථ යන්ති නිපාතමත්තං; **මහන්තන්ති** මහත්තං අයමෙව වා පාඨො; ඉදං වුත්තං හොති:- යෙ චාපි ලොකෙ කිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතා යථාභූතං විපස්සිංසු, විජ්ජාචරණගුණසම්පන්නං හිතං දෙවමනුස්සානං ගොතමං නමස්සන්ති, තෙ ජනා අපිසුණා තෙසම්පි නමත්ථූති. අට්ඨකථායං පන තෙ ජනා අපිසුණාති තෙ බුද්ධා අපිසුණාති. එවං තාව පඨමගාථාය බුද්ධානංයෙව වණ්ණො කථිතො, තස්මා පඨමගාථා සත්තන්නං බුද්ධානං වසෙන වුත්තා. දුතියගාථාය **ගොතමන්ති** දෙසනාමුඛමත්තමෙතං, අයම්පි පන සත්තන්නංයෙව වසෙන වුත්තාති වෙදිතබ්බා, අයං හෙත්ථ අත්ථො:- ලොකෙ පණ්ඩිතා දෙවමනුස්සා යං නමස්සන්ති ගොතමං, තස්ස ච තතො පුරිමානඤ්ච බුද්ධානං නමත්ථූති. **යතො උග්ගච්ඡතීති** යතො ඨානතො උදෙති; **ආදිච්චොති** අදිතියා පුත්තො, වෙවචනමත්තං වා චෙතං සුරියසද්දස්ස; මහන්තං මණ්ඩලමස්සාති **මණ්ඩලීමහා**; **යස්සචුග්ගච්ඡමානස්සාති** යම්හි උග්ගච්ඡමානෙ; **සංවරීපි නිරුජ්ඣතීති** රත්ති අන්තරධායති; **යස්ස චුග්ගතෙති** යස්මිං උග්ගතෙ; **රහදොති** උදකදහො; **තත්ථාති** යතො උග්ගච්ඡති සුරියො තස්මිං ඨානෙ; **සමුද්දොති** යො සො රහදොති වුත්තො, සො න අඤ්ඤො, අථ ඛො සමුද්දො; **සරිතොදකොති** විසටොදකො, සරිතා නානප්පකාරා නදියො අස්ස උදකෙ පවිට්ඨාති වා සරිතොදකො; **එවං නං තත්ථ ජානන්තීති** තං රහදං

---

1. නිහිතකිලෙසත්තා-සුමඞ්ගලවිලාසිනී.

තත්‍ථ එවං ජානන්ති, කින්ති ජානන්ති? සමුද්දෙ සරිතොදකොති එවං ජානන්ති; **ඉතොති** සිනෙරුතො වා තෙසං නිසින්නට්ඨානතො වා; **ජනොති** අයං මහාජනො; **එකනාමාති** ඉන්දනාමෙන එකනාමා, සබ්බෙසං කිර තෙසං සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො නාමමෙව නාමමකංසු; **අසීතිං දස එකො චාති** එකනවුති ජනා; **ඉන්දනාමාති** ඉන්දා ඉන්දාති එවංනාමකා; **බුද්ධං ආදිච්චබන්ධුනන්ති** කිලෙසනිද්දූපගමෙන විබුද්ධං, ආදිච්චෙන පන සමානගොත්තතාය ආදිච්චබන්ධුං; **කුසලෙන සමෙක්ඛසීති** අනවජ්ජෙන නිපුණෙන වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන මහාජනං ඔලොකෙසි; **අමනුස්සාපි තං වන්දන්තීති** අමනුස්සාපි තං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන ජනං ඔලොකෙතීති වත්‍වා වන්දන්ති; **සුතං නෙතං අභිණ්හසොති** එතං අමෙහි අභික්ඛණං සුතං; **ජිනං වන්දථ ගොතමං ජිනං වන්දාම ගොතමන්ති** අමෙහි පුට්ඨා ජිනං වන්දාම ගොතමන්ති වදන්ති; **යෙන පෙතා පවුච්චන්තීති** පෙතා නාම කාලකතා, තෙ යෙන දිසාභාගෙන නීහරීයන්තීති වුච්චන්ති; **පිසුණා පිට්ඨිමංසිකාති** පිසුණාවාචකා චෙව පිට්ඨිමංසං ඛාදන්තා විය පරම්මුඛා ගරහකා ච එතෙ ච යෙන නීහරීයන්තීති වුච්චන්ති, සබ්බෙපි හෙතෙ දක්ඛිණද්වාරෙන නීහරිත්‍වා දක්ඛිණතො නගරස්ස ඝාතෙන්තු වා ඣාපෙන්තු වා ඡින්දන්තු වාති එවං වුච්චන්ති; **ඉතො සා දක්ඛිණා දිසාති** යෙන දිසාභාගෙන තෙ පෙතපිසුණාදිකා ච නීහරීයන්තීති වුච්චන්ති; **ඉතො සා දක්ඛිණා දිසාති ඉතොති** සිනෙරුතො වා තෙසං නිසින්නට්ඨානතො වා; **කුම්භණ්ඩානන්ති** තෙ කිර දෙවා මහොදරා හොන්ති, රහස්සඞ්ගම්පි ච තෙසං කුම්භො විය මහන්තං හොති තස්මා කුම්භණ්ඩාති වුච්චන්ති; **යත්‍ථ චොග්ගච්ඡති සුරියොති** යස්මිං දිසාභාගෙ සුරියො අත්‍ථං ගච්ඡති; **යෙනාති** යෙන දිසාභාගෙන **මහානෙරූති** සිනෙරුපබ්බතරාජා; **සුදස්සනොති** සොවණ්ණමයත්තා සුන්දරදස්සනො, සිනෙරුස්ස හි පාචීනපස්සං රජතමයං දක්ඛිණපස්සං මණිමයං පච්ඡිමපස්සං ඵලිකමයං උත්තරපස්සං සොවණ්ණමයං තං මනුඤ්ඤදස්සනං හොති, තස්මා යෙන දිසාභාගෙන සිනෙරු සුදස්සනොති අයමෙත්‍ථ අත්‍ථො; **මනුස්සා තත්‍ථ ජායන්තීති** තත්‍ථ උත්තරකුරුම්හි මනුස්සා ජායන්ති; **අමමාති** වත්‍ථාභරණපානභොජනාදීසුපි මමත්තවිරහිතා; **අපරිග්ගහාති** ඉත්‍ථිපරිග්ගහෙන අපරිග්ගහා තෙසං කිර අයං මය්හං භරියාති මමත්තං න හොති, මාතරං වා භගිනිං වා දිස්වා ඡන්දරාගො න උප්පජ්ජති; **නපි නීයන්ති නඞ්ගලාති** නඞ්ගලානිපි තත්‍ථ කසිකම්මං කරිස්සාමාති න ඛෙත්තං නීයන්ති; **අකට්ඨපාකිමං සාලින්ති** අකට්ඨෙ භූමිභාගෙ අරඤ්ඤෙ සයමෙව ජාතං; **තණ්ඩුලප්ඵලන්ති** තණ්ඩුලාව තස්ස ඵලා හොන්ති; **තුණ්ඩිකීරෙ පචිත්‍වානාති** උක්ඛලියං ආකිරිත්‍වා නිද්ධූමඞ්ගාරෙන අග්ගිනා පචිත්‍වා; තත්‍ථ කිර ජොතිකපාසාණා නාම හොන්ති, අථ තෙ තයො පාසාණෙ ඨපෙත්‍වා තං උක්ඛලිං ආරොපෙන්ති, පාසාණෙහි තෙජො සමුට්ඨහිත්‍වා තං පචති; **තතො භුඤ්ජන්ති භොජනන්ති** තතො උක්ඛලිතො

භොජනමෙව භුඤ්ජන්ති, අඤ්ඤො සූපො වා ව්‍යඤ්ජනං වා න හොති, භුඤ්ජන්තානං චිත්තානුකූලො චස්ස රසො හොති, තෙ තං ඨානං සම්පත්තානං දෙන්තියෙව, මච්ඡරියචිත්තං නාම න හොති, බුද්ධපච්චෙක බුද්ධාදයොපි මහිද්ධිකා තත්‍ථ ගන්ත්වා පිණ්ඩපාතං ගණ්හන්ති; **ගාවිං එකඛුරං කත්වාති** ගාවිං ගහෙත්වා එකඛුරවාහනං කත්වා තං පිට්ඨිං අභිරුය්හ තස්ස වෙස්සවණස්ස පරිවාරකා යක්ඛා; **අනුයන්ති දිසො දිසන්ති** තාය තාය දිසාය චරන්ති; **පසුං එකඛුරං කත්වාති** ඨපෙත්වා ගාවිං අවසෙසම්පි චතුප්පදජාතිකං පසුං එකඛුරවාහනමෙව කත්වා දිසොදිසං අනුයන්ති; **ඉත්ථී වාහනං කත්වාති** යෙභුය්‍යෙන ගබ්භිනී මාතුගාමං වාහනං කරිත්වා තස්සා පිට්ඨියා නිසීදිත්වා චරන්ති, තස්සා කිර පිට්ඨී ඔනමිතුං සහති, ඉතරා පන ඉත්ථියො යානෙ යොජෙන්ති. **පුරිසවාහනං කත්වාති** පුරිසෙ ගහෙත්වා යානෙ යොජෙන්ති; ගණ්හන්තා ච සම්මාදිට්ඨිකෙ ගහෙතුං න සක්කොන්ති, යෙභුය්‍යෙන පච්චන්තමිලක්ඛවාසිකෙ ගණ්හන්ති. අඤ්ඤතරෙපි කිරෙත්‍ථ ජානපදෙ, එකස්ස ථෙරස්ස සමීපෙ නිසීදිත්වා නිද්දායති, ථෙරො උපාසක අතිවිය නිද්දායසීති පුච්ඡි, අජ්ජ භන්තෙ සබ්බරත්තිං වෙස්සවණ දූසෙහි කිලමිතොම්හීති ආහ. **කුමාරිවාහනං කත්වාති** කුමාරියො ගහෙත්වා එකඛුරවාහනං කත්වා රථෙ යොජෙන්ති, කුමාරවාහනෙපි එසෙව නයො; **පචාරා තස්ස රාජිනොති** රස්ස රඤ්ඤො පරිවාරකා **හත්ථියානං අස්සයාන**න්ති න කෙවලං ගොයානාදීනියෙව, හත්ථි අස්සයානාදීනිපි අභිරුහිත්වා විචරන්ති; **දිබ්බං යාන**න්ති අඤ්ඤම්පි තෙසං බහුවිධං දිබ්බං යානං උපට්ඨිතමෙව හොති, එතානි තාව තෙසං උපකප්පනයානානි, තෙ පන පාසාදෙ වරසයනම්හි නිපන්නා යෙව පීඨසිවිකාදිසු නිසින්නාපි විචරන්ති, තෙන වුත්තං **පාසාද සිවිකා චෙවාති. මහාරාජස්ස යසස්සිනොති** එවං ආනුභාවසම්පන්නස්ස යසස්සිනො මහාරාජස්ස එතානි යානානි නිබ්බත්තන්තීති අත්‍ථො **තස්ස ච නගරා අහු අන්තලික්ඛෙ සුමාපිතාති** තස්ස රඤ්ඤො ආකාසෙ සුට්ඨු මාපිතා එතෙ අටානාටාදිකා නගරා අහෙසුං, නගරානි භවිංසූති අත්‍ථො; එකං හිස්ස නගරං **අටානාටා** නාම ආසි, එකං **කුසිනාටා** නාම, එකං **නාටපුරියා** නාම, එකං **පරකුසිනාටා** නාම; **උත්තරෙන කපීවන්තොති** තස්මිං ඨත්වා උජුං උත්තරදිසායං කපීවන්තො නාම අඤ්ඤං නගරං; **ජනොඝමපරෙන චාති** එතස්ස අපර භාගෙ ජනොඝං නාම අඤ්ඤං නගරං; **නවනවතියොති** අඤ්ඤම්පි නවනවතියො නාම එකං නගරං; **අම්බරඅම්බරවතියොති** අපරම්පි අම්බරඅම්බරවතියො නාම එකං නගරං; **ආළකමන්දාති** අපරම්පි ආළකමන්දා නාම රාජධානි; **තස්මා කුවෙරො මහාරාජාති** අයං කිර අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ කුවෙරො නාම බ්‍රාහ්මණො හුත්වා උච්ඡුවප්පං කාරෙත්වා සත්ත යන්තානි යොජෙසි, එකිස්සා පන යන්තසාලාය උට්ඨිතං අයං ආගතාගතස්ස මහාජනස්ස දත්වා පුඤ්ඤං අකාසි, අවසෙස සාලාහි තථෙව බහුතරො අයො උට්ඨාසි, සො තෙන පසීදිත්වා

අවසෙසසාලාසුපි උප්පන්නං ගහෙත්වා **වීසතිවස්සසහස්සානි** දානං අදාසි, සො කාලං කත්වා චාතුම්මහාරාජිකෙසු කුවෙරො නාම දෙවපුත්තො අහොසි, අපරභාගෙ විසාණාය රාජධානියා රජ්ජං කාරෙසි, තතො පට්ඨාය වෙස්සවණොති වුච්චති. **පච්චෙසන්තො පකාසෙන්තීති** පටිච්ඡසන්තො විසුං විසුං අත්ථෙ උපපරික්ඛමානා අනුසාසමානා අඩ්ඪද්වාදස යක්ඛරට්ඨිකා පකාසෙන්ති, තෙ කිර යක්ඛරට්ඨිකා සාසනං ගහෙත්වා ද්වාදසන්නං යක්ඛදොවාරිකානං නිවෙදෙන්ති, යක්ඛදොවාරිකා තං සාසනං මහාරාජස්ස නිවෙදෙන්ති, ඉදානි තෙසං යක්ඛරට්ඨිකානං නාමං දස්සෙන්තො තතොලාති ආදිමාහ. තෙසු කිර එකො **තතොලා** නාම, එකො **තත්තලා** නාම, එකො **තතොතලා** නාම, එකො **ඔජසී** නාම, එකො **තෙජසී** නාම, එකො **තතොජසී** නාම, **සූරො රාජාති** එකො සූරො නාම, එකො රාජා නාම එකො සූරො රාජා නාම; **අරිට්ඨො නෙමීති** එකො අරිට්ඨො නාම, එකො නෙමි නාම එකො අරිට්ඨනෙමි නාම; **රහදොපි තත්ථ ධරණී නාමාති** තත්ථ පන එකො නාමෙන ධරණී නාම උදකරහදො අත්ථි, පණ්ණාසයොජනා මහාපොක්ඛරණී අත්ථීති වුත්තං හොති; **යතො මෙඝා පවස්සන්තීති** යතො පොක්ඛරණීතො උදකං ගහෙත්වා මෙඝා පවස්සන්ති; **වස්සා යතො පතායන්තීති** යතො වුට්ඨියො අවත්ථරමානා ගච්ඡන්ති, මෙඝෙසු කිර උට්ඨිතෙසු තතො පොක්ඛරණීතො පුරාණොදකං හස්සති, උපරි මෙඝා උට්ඨහිත්වා තං පොක්ඛරණිං නවොදකෙන පූරෙන්ති, පුරාණොදකං හෙට්ඨා වුට්ඨහිත්වා නික්ඛමති, පරිපුණ්ණාය පොක්ඛරණියා වලාහකා විගච්ඡන්ති. **සභාපීති** සභා, තස්සා කිර පොක්ඛරණියා තීරෙ භගලවතියා නාම ලතාය පරික්ඛිත්තො ද්වාදසයොජනිකො රතනමණ්ඩපො අත්ථි, තං සන්ධායෙතං වුත්තං; **පයිරුපාසන්තීති** නිසීදන්ති; **තත්ථ නිච්චඵලා රුක්ඛාති** තස්මිං ඨානෙ තං මණ්ඩපං පරිවාරෙත්වා සදාඵලිතා අම්බජම්බුආදයො රුක්ඛා නිච්චපුප්ඵිතා චම්පකසාලාදයොති දස්සෙති; **නානා දිජගණායුතාති** විවිධපක්ඛිසඞ්ඝසමාකුලා; **මයූරකොඤ්චාභිරුදාති** මයූරෙහි ච කොඤ්චසකුණෙහි ච අභිරුතා උපගීතා; **ජීවඤ්ජීවකසද්දෙත්ථාති** ජීවජීවාති එවං විරවන්තානං ජීවඤ්ජීවකසකුණානම්පි එත්ථ සද්දො අත්ථි; **ඔට්ඨවචිත්තකාති** උට්ඨෙහි චිත්තෙන උට්ඨෙහි චිත්තෙති එවං වස්සමානා ඔට්ඨවචිත්තකසකුණාපි තත්ථ විචරන්ති; **කුකුත්ථකා** වනකුක්කුටකා; **කුලීරකාති**; සුවණ්ණකක්කටකා **වනෙති** පදුමවනෙ; **පොක්ඛරසාතකාති** පොක්ඛරසාතකා නාම සකුණා; **සුකසාලිකසද්දෙත්ථාති** සුකානඤ්ච සාලිකානඤ්ච සද්දො එත්ථ; **දණ්ඩමානවකානි චාති** මනුස්සමුඛසකුණා, තෙ කිර ද්වීහි හත්ථෙහි සුවණ්ණදණ්ඩං ගහෙත්වා එකං පොක්ඛරපත්තං අක්කමිත්වා අනන්තරෙ පොක්ඛරපත්තෙ සුවණ්ණදණ්ඩං නික්ඛිපන්තා විචරන්ති; **සොභති සබ්බකාලං සාති** සා පොක්ඛරණී සබ්බකාලං සොභති; **කුවෙරනලිනීති** කුවෙරස්ස නලිනී පදුමසරභූතා සා ධරණී නාම පොක්ඛරණී; **සදාති** නිරන්තරං සොභති; **යස්ස කස්සචීති** ඉදං වෙස්සවණො අටානාටියං

රක්ඛං නිට්ඨපෙත්වා තස්ස පරිකම්මං දස්සෙන්තො ආහ. තත්ථ **සුග්ගහිතාති** අත්ථඤ්ච ව්‍යඤ්ජනඤ්ච පරිසොධෙත්වා සුට්ඨු උග්ගහිතා; **සමත්තා පරියාපුතාති** පදව්‍යඤ්ජනං අහාපෙත්වා පරිපුණ්ණං උග්ගහිතා; අත්ථම්පි පාළිම්පි විසංවාදෙත්වා සබ්බසො වා පන අපගුණං කත්වා භණන්තස්ස හි පරිත්තං තෙජවන්තං න හොති, සබ්බසො පගුණං කත්වා භණන්තස්සෙව තෙජවන්තං හොති, ලාභහෙතු උග්ගහෙත්වා භණන්තස්සාපි අත්ථං න සාධෙති, නිස්සරණපක්ඛෙ ඨත්වා ඉමං පරිත්තං මෙත්තං පුරෙචාරිකං කත්වා භණන්තස්සෙව අත්ථාය හොතීති දස්සෙති. **යක්ඛපචාරොති** යක්ඛපරිවාරකො; **වත්ථුං වාති** ඝරවත්ථුං; **වාසං වාති** තත්ථ නිබද්ධවාසං; **සමිතින්ති** සමාගමං; **අනාවය්හන්ති** න ආවාහයුත්තං; **අවිවය්හන්ති** න විවාහයුත්තං; තෙන සහ ආවාහවිවාහං න කරෙය්‍යුන්ති අත්ථො; **අත්තාහිපි පරිපුණ්ණාහිපීති** කළාරක්ඛිකළාරදන්තාති එවං තෙසං අත්තභාවං උපනෙත්වා වුත්තාහි පරිපුණ්ණව්‍යඤ්ජනාහි; **පරිභාසාහි පරිභාසෙය්‍යුං** යක්ඛඅක්කොසෙහි නාම අක්කොසෙය්‍යුන්ති අත්ථො; **රිත්තම්පි පත්තන්ති** භික්ඛූනං පත්තසදිසමෙව ලොහපත්තං හොති, තං සීසෙ නික්කුජ්ජිතං යාව ගලවාටකං හස්සති, අථ නං මජ්ඣෙ අයොඛිලෙන ආකොටෙන්ති. **චණ්ඩාති** කොධනා; **රුද්ධාති** විරුද්ධා; **රභසාති** කාරණුත්තරියා; **නෙව මහාරාජානං ආදියන්තීති** වචනං න ගණ්හන්ති, ආණං න කරොන්ති; **මහාරාජානං පුරිසකානන්ති** අට්ඨවීසතියා යක්ඛසෙනාපතීනං; **පුරිසකානන්ති** යක්ඛසෙනාපතීනං, යෙ අමනුස්සා තෙසං; **අවරුද්ධා නාමාති** පච්චාමිත්තා වෙරිනො නාම **උජ්ඣාපෙතබ්බන්ති** පරිත්තං වත්වා අමනුස්සෙ පටික්කමාපෙතුං අසක්කොන්තෙන එතෙසං යක්ඛානං උජ්ඣාපෙතබ්බං එතෙ ජානාපෙතබ්බාති අත්ථො. ඉධ පන ඨත්වා පරිත්තස්ස පරිකම්මං කථෙතබ්බං:–පඨමමෙව හි ආටානාටියසුත්තං න භණිතබ්බං, මෙත්තසුත්තං ධජග්ගසුත්තං රතනසුත්තන්ති ඉමානි සත්තාහං භණිතබ්බානි, සචෙ මුඤ්චති, සුන්දරං, නො චෙ මුඤ්චති, ආටානාටියසුත්තං භණිතබ්බං. තං භණන්තෙන ච භික්ඛුනා පිට්ඨං වා මංසං වා න ඛාදිතබ්බං, සුසානෙ න වසිතබ්බං, කස්මා? අමනුස්සා ඔතාරං ලභන්ති, පරිත්තකරණට්ඨානං හරිතූපලිත්තං කාරෙත්වා තත්ථ පරිසුද්ධං ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා නිසීදිතබ්බං, පරිත්තකාරකො භික්ඛු විහාරතො ඝරං නෙන්තෙහි ඵලකාවුධෙහි පරිවාරෙත්වා නෙතබ්බො, අබ්භොකාසෙ නිසීදිත්වා න වත්තබ්බං, ද්වාරවාතපානානි පිදහිත්වා නිසින්නෙන ආවුධහත්ථෙහි සම්පරිවාරිතෙන මෙත්තචිත්තං පුරෙචාරිකං කත්වා වත්තබ්බං, පඨමං සික්ඛාපදානි ගාහාපෙත්වා සීලෙ පතිට්ඨිතස්ස පරිත්තං කාතබ්බං එවම්පි මොචෙතුං අසක්කොන්තෙන විහාරං නෙත්වා චෙතියඞ්ගණෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ආසනපූජං කාරෙත්වා දීපෙ ජාලෙත්වා චෙතියඞ්ගණං සම්මජ්ජිත්වා මඞ්ගලගාථා වත්තබ්බා, සබ්බසන්නිපාතො ඝොසෙතබ්බො විහාරස්ස උපවනෙ ජෙට්ඨකරුක්ඛො නාම හොති, තත්ථ භික්ඛුසඞ්ඝො තුම්හාකං ආගමනං පතිමානෙතීති පහිණිතබ්බං, සබ්බසන්නි

පාතට්ඨානෙ අනාගන්තුං නාම න ලභති, තතො අමනුස්සගහිතකො ත්වං කො නාමොති පුච්ඡිතබ්බො, කථිතෙ නාමෙනෙව ආලපිතබ්බො, ඉත්ථන්නාම තුය්හං මාලාගන්ධාදිසු පත්ති ආසනපූජාය පත්ති පිණ්ඩපාතෙ පත්ති දින්නා, භික්ඛුසඞ්ඝෙන තුය්හං පණ්ණාකාරත්ථාය මහාමඞ්ගල ගාථා වුත්තා, භික්ඛුසඞ්ඝෙ ගාරවෙන එතං මුඤ්චාහීති මොචෙතබ්බො, සචෙ න මුඤ්චති දෙවතානං ආරොචෙතබ්බං, තුම්හෙ තුම්හෙ ජානාථ අයං අමනුස්සො අම්හාකං වචනං න කරොති මයං බුද්ධාණං කරිස්සාමාති පරිත්තං කාතබ්බං. එතං තාව ගිහීනං පරිකම්මං. සචෙ පන භික්ඛු අමනුස්සෙන ගහිතො හොති, ආසනානි ධොවිත්වා සබ්බසන්නිපාතං ඝොසෙත්වා ගන්ධමාලාදිසු පත්තිං දත්වා පරිත්තං භණිතබ්බං. ඉදං භික්ඛූනං පරිකම්මං. **වික්කන්දිතබ්බ**න්ති සබ්බසන්නිපාතං ඝොසෙත්වා අට්ඨවීසතියක්ඛසෙනාපතයො කන්දිතබ්බා; **විරවිතබ්බ**න්ති අයං යක්ඛො ගණ්හාතීති ආදීනි භණන්තෙන තෙහි සද්ධිං කථෙතබ්බං; තත්ථ **ගණ්හාතී**ති සරීරෙ අධිමුච්චති; **ආවිසතී**ති තස්සෙව වෙවචනං, අථවා ලග්ගති, න අපෙතීති වුත්තං හොති; **හෙඨෙතී**ති උප්පන්නං රොගං වඩ්ඪෙන්තො බාධති; **විහෙඨෙතී**ති තස්සෙව වෙවචනං; **හිංසතී**ති අප්පමංසලොහිතං කරොන්තො දුක්ඛාපෙති; **විහිංසතී**ති තස්සෙව වෙවචනං; **න මුඤ්චතී**ති අපමාරගාහො හුත්වා මුඤ්චිතුං න ඉච්ඡති; එවං එතෙසං විරවිතබ්බං. ඉදානි යෙසං විරවිතබ්බං තෙ දස්සෙතුං කතමෙසං යක්ඛානන්ති ආදිමාහ. තත්ථ **ඉන්ද, සොමො**ති ආදීනි තෙසං නාමානි; තෙසු **වෙස්සාමිත්තො**ති වෙස්සාමිත්තපබ්බතවාසී එකො යක්ඛො; **යුගන්ධරො**ති යුගන්ධරපබ්බතවාසී යෙව; **හිරි නෙත්ති ච මන්දියො**ති හිරි නෙත්ති ච මන්දියො ච; **මණි මාණි චරෙ දීඝො**ති මණි ච මාණි ච චරෙ ච දීඝො ච; **අථො සෙරීසකො සහා**ති තෙහි සහ අඤ්ඤො සෙරීසකො නාම; **ඉමෙසං යක්ඛානං–පෙ–උජ්ඣාපෙතබ්බ**න්ති අයං යක්ඛො ඉමං හෙඨෙති විහෙඨෙති න මුඤ්චතීති එවං එතෙසං යක්ඛසෙනාපතීනං ආරොචෙතබ්බං, තතො තෙ භික්ඛුසඞ්ඝො අත්තනො ධම්මආණං කරොති, මයම්පි අම්හාකං යක්ඛරජ්ජආණං කරොමාති උස්සුක්කං කරිස්සන්ති, එවං අමනුස්සානං ඔකාසො න භවිස්සති, බුද්ධසාවකානං ඵාසුවිහාරො ච භවිස්සතීති දස්සෙන්තො **අයං සා මාරිස ආටානාටියා රක්ඛා**ති ආදිමාහ. තං සබ්බං තතො පරඤ්ච උත්තානත්ථමෙවාති.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය

ආටානාටියසුත්තවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉමං සමුච්චිනන්තෙන-යං පුඤ්ඤං පසුතං මයා
තෙන ලොකොපි සබ්බොයං-ඛිප්පං පප්පොතු නිබ්බුතිං.

සොයං දයාලු ගරු මෙ ජයතීහ පඤ්ඤො
ආනන්දරඤ්ඤරතනාදිමහායතින්දො
නිස්සාය යස්ස යතයො හි යතිස්ස තෙජං
ජොතෙන්ති ධම්මමති සෙමුසිගොචරම්පි.

අන්තෙ තුසිතො හුත්වා-තුසිතෙ ධම්මපීතියා
තතො කෙතුමතිං ගන්ත්වා-මතිං ලොකුත්තරං ලභෙති.

චතුභාණවාරට්ඨකථා

සමත්තා[1].

---

1. නිට්ඨිතා. සී I & II.

සාරත්ථසමුච්චයෙ පරිසිට්ඨසඞ්ගහො.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො
සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

එවං බුද්ධධම්මසඞ්ඝපච්චෙකබුද්ධගුණපරිදීපකානං සුත්තානමනන්තරං නික්ඛිත්තස්ස සත්තන්නං සම්මාසම්බුද්ධානං ගුණපටිසංයුත්තස්ස ආටානාටියපරිත්තස්සාවසානෙ යෙභුය්‍යෙන යාති තත්ථ තත්ථ දෙවමනුස්සානං පාමොජ්ජජනනත්ථාය භාසිතානි සත්ත සුත්තානි පරිසිට්ඨසඞ්ගහවසෙන සමොධානෙත්වා නික්ඛිත්තානි; තෙසං සුත්තානං අයමත්ථවණ්ණනා භවිස්සති.

තෙසු **ධම්මචක්කප්පවත්තන**සුත්තන්තමාදි. තත්ථ **බාරාණසියන්ති** එවංනාමකෙ නගරෙ; **ඉසිපතනෙ මිගදායෙති** ඉසීනං පතනුප්පතනවසෙන එවං ලද්ධනාමෙ මිගානං අභයදානවසෙන දින්නත්තාපි මිගදායසඞ්ඛාතෙ ආරාමෙ, එත්ථ හි උප්පන්නුප්පන්නා සබ්බඤ්ඤු ඉසයො පතන්ති ධම්මචක්කප්පවත්තනත්ථං නිසීදන්තීති අත්ථො; නන්දමූලකපබ්භාරතො සත්තාහච්චයෙන නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨිතා අනොතත්තදහෙ මුඛධොවනාදිකිච්චානි කත්වා ආකාසෙන ආගන්ත්වා පච්චෙකබුද්ධා ඉසයොපෙත්ථ ඔසීදනවසෙන පතන්ති, උපොසථඤ්ච අනුපොසථඤ්ච සන්නිපතන්ති, ගන්ධමාදනං පටිගච්ඡන්තා ච තතොව උට්ඨහන්තිපි, ඉමිනා ඉසීනං පතනුප්පතනවසෙන තං **ඉසිපතනන්ති** වුච්චති. **ආමන්තෙසීති** දීපඞ්කරපාදමූලෙ කතාභිනීහාරතො පට්ඨාය පාරමියො පූරෙන්තො අනුපුබ්බෙන පච්ඡිමභවෙ කතාභිනික්ඛමනො අනුපුබ්බෙන බොධිමණ්ඩං ගන්ත්වා තත්ථ අපරාජිතපල්ලඞ්කෙ නිසින්නො මාරබලං භින්දිත්වා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙත්වා පච්ඡිමයාමාවසානෙ සහස්සලොකධාතුං උන්නාදෙන්තො සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා සත්තසත්තාහානි බොධිමණ්ඩෙ වීතිනාමෙත්වා බ්‍රහ්මුනා යාචිතධම්මදෙසනො දිබ්බචක්ඛුනා ලොකං ඔලොකෙත්වා ලොකානුග්ගහෙන බාරාණසිං ගන්ත්වා පඤ්චවග්ගියෙ සඤ්ඤාපෙත්වා ධම්මචක්කං පවත්තෙතුකාමො ආමන්තෙසි.

ද්වෙමෙ භික්ඛවෙ අන්තාති ද්වෙ ඉමෙ භික්ඛවෙ ලාමකා කොට්ඨාසා; **ඉමස්ස** පන සමුදාහාරනිග්ඝොසො හෙට්ඨා අවීචිං උපරිභවග්ගං පත්වා දසසහස්සිලොකධාතුං පත්ථරිත්වා අට්ඨාසි, තස්මිංයෙව සමයෙ අට්ඨාරසකොටිසඞ්ඛාතා බ්‍රහ්මානො සමාගච්ඡිංසු, පච්ඡිමදිසාය සූරියො අත්ථං ගමෙති, පාචීනදිසාය ආසාළ්හිනක්ඛත්තෙන යුත්තො පුණ්ණචන්දො උග්ගච්ඡති, තස්මිං සමයෙ භගවා ඉමං ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තං ආරභන්තො ද්වෙමෙ භික්ඛවෙ අන්තාති ආදිමාහ.

තත්ථ **පබ්බජිතෙනාති** ගිහිසංයොජනං ඡින්දිත්වා පබ්බජ්ජූපගතෙන; **න සෙවිතබ්බාති** න වළඤ්ජෙතබ්බා; **යො චායං කාමෙසු කාමසුඛල්ලිකානුයොගොති** යො චායං වත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාම සුඛස්ස අනුයොගො; **හීනොති** ලාමකො; **ගම්මොති** ගාමවාසීනං සන්තකො; **පොථුජ්ජනිකොති** පුථුජ්ජනෙහි බාලජනෙහි ආචිණ්ණො; **අනරියොති** න අරියො, න විසිට්ඨො, න උත්තමො, න අරියානං සන්තකො; **අනත්ථසංහිතොති** න අත්ථසංහිතො, සුඛාවහකාරණං අනිස්සිතොති අත්ථො; **අත්තකිලමථානුයොගොති** අත්තනො කිලමථස්ස අනුයොගො, අත්තනො දුක්ඛකාරණන්ති අත්ථො; **දුක්ඛොති** කණ්ටකාපස්සයාදීහි අත්තමාරණෙහි දුක්ඛාවහො; පඤ්ඤාචක්ඛුං කරොතීති **චක්ඛුකරණී**; දුතියං තස්සෙව වෙවචනං; **උපසමායාති** කිලෙසූපසමත්ථාය; **අභිඤ්ඤායාති** චතුන්නං සච්චානං අභිජානනත්ථාය; **සම්බොධායාති** තෙසංයෙව සම්බුජ්ඣනත්ථාය; **නිබ්බානායාති** නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය; සෙසමෙත්ථ යං වත්තබ්බං සියා තං හෙට්ඨා තත්ථ තත්ථ වුත්තමෙව, සච්චකථාපි සබ්බං සබ්බාකාරෙනෙව විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතා. **තිපරිවට්ට**න්ති සච්චඤාණකිච්චඤාණකතඤාණසඞ්ඛාතානං තිණ්ණං පරිවට්ටානං වසෙන තිපරිවට්ටං; එත්ථ හි "ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චං ඉදං දුක්ඛසමුදය"න්ති එවං චතූසු සච්චෙසු යථාභූතඤාණං සච්චඤාණං නාම, තෙසුයෙව පරිඤ්ඤෙය්‍යං පහාතබ්බන්ති එවං කත්තබ්බකිච්චජානනඤාණං කිච්චඤාණං නාම, පරිඤ්ඤාතං පහීනන්ති එවං තස්ස කිච්චස්ස කතභාවජානනඤාණං කතඤාණං නාම. **ද්වාදසාකාර**න්ති තෙසංයෙව එකෙකස්මිං සච්චෙ තිණ්ණං තිණ්ණං ආකාරානං වසෙන ද්වාදසාකාර **ඤාණදස්සන**න්ති එතෙසං තිපරිවට්ටානං ද්වාදසන්නං ආකාරානං වසෙන උප්පන්නානං ඤාණසඞ්ඛාතං දස්සනං; **ධම්මචක්ඛු**න්ති අඤ්ඤත්ථ තයො මග්ගා තීණි ච ඵලානි ධම්මචක්ඛු නාම හොන්ති, ඉධ පඨමමග්ගො කථිතො, ධම්මචක්ඛුන්ති පටිවෙධඤාණඤ්ච දෙසනාඤාණඤ්ච, බොධිපල්ලඞ්කෙ නිසින්නස්ස හි චතූසු සච්චෙසු උප්පන්නං ද්වාදසාකාරපටිවෙධඤාණම්පි ඉසිපතනෙ නිසින්නස්ස ද්වාදසාකාරාය දෙසනාය පවත්තිතං දෙසනාඤාණම්පි ධම්මචක්ඛු නාම, උභයම්පි හෙතං දසබලස්ස උභයඤාණමෙව එතං, ඉමාය දෙසනාය සංපකාසෙන්තෙන භගවතා ධම්මචක්කං පවත්තිතං නාම, තං පනෙතං ධම්මචක්කං යාව අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො අට්ඨාරසහි බ්‍රහ්මකොටීහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාති තාව තං භගවා පවත්තෙති නාම, පතිට්ඨිතෙ පවත්තිතං නාම, තං සන්ධාය පවත්තිතෙ ච භගවතා ධම්මචක්කෙ **භුම්මා දෙවා සද්දමනුස්සාවෙසු**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **භුම්මා**ති භුම්මට්ඨකා දෙවතා; **සද්දමනුස්සාවෙසු**න්ති එකප්පහාරෙනෙව සාධුකාරං දත්වා එතං භගවතාති ආදීනි වදන්තා අනුස්සාවයිංසු; **ඔභාසො**ති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණොභාසො; සො හි තදනුභාවං අතික්කමිත්වා විරොචිත්ථ. **අඤ්ඤාසි වත භො කොණ්ඩඤ්ඤො**ති ඉමස්සපි ඤාණස්ස උදාහාරනිග්ඝොසො දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිත්වා අට්ඨාසි

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය
පරිසිට්ඨසඞ්ගහෙ ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

තදනන්තරං නික්ඛිත්තස්ස මහාසමයසුත්තස්ස අයමත්ථවණ්ණනා.

එවං මෙ සුතන්ති **මහාසමයසුත්තං**. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා. **සක්කෙසූති** අම්බට්ඨසුත්තෙ වුත්තනයෙන "සක්‍යා වත භො කුමාරා"ති උදානං පටිච්ච සක්‍යාතිලද්ධනාමානං රාජකුමාරානං නිවාසො, එකොපි ජනපදො රූළ්හිසද්දෙන සක්කාති වුච්චති, තස්මිං සක්කෙසු ජනපදෙසු; **මහාවනෙති** සයඤ්ජාතෙ අරොපිමෙ හිමවන්තෙන සද්ධිං එකාබද්ධෙ මහන්තෙ වනෙ; **සබ්බෙහෙව අරහන්තෙහීති** ඉදං සුත්තං කථිතදිවසෙයෙව පත්තඅරහත්තෙහි; තත්‍රායං ආනුපුබ්බිකථා:-

සාකියකොලියා කිර කපිලවත්ථුනගරස්ස ච කොලියනගරස්ස ච අන්තරෙ රොහිණිං නාම නදිං එකෙනෙව ආවරණෙන බන්ධාපෙත්වා සස්සානි කරොන්ති, අථ ජෙට්ඨමූලමාසෙ සස්සෙසු මිලායන්තෙසු උභයනගරවාසිකානම්පි කම්මකරා සන්නිපතිංසු, තත්ථ කොලියනගරවාසිනො ආහංසු ඉදං උදකං උභතො හරියමානං න තුම්හාකං න අම්හාකං පහොස්සති, අම්හාකං පන සස්සං එකඋදකෙනෙව නිප්ඵජ්ජිස්සති ඉදං උදකං අම්හාකං දෙථාති, කපිලවත්ථුනගරවාසිනො ආහංසු තුම්හෙසු කොට්ඨෙසු පූරෙත්වා ඨිතෙසු මයං රත්තසුවණ්ණනීලමණිකාළකහාපණෙ[1] ගහෙත්වා පච්ඡිපසිබ්බකාදිහත්ථා න සක්ඛිස්සාම තුම්හාකං ඝරද්වාරෙ විචරිතුං අම්හාකම්පි සස්සං එකඋදකෙනෙව නිප්ඵජ්ජිස්සති, ඉදං උදකං අම්හාකං දෙථාති, න මයං දස්සාමාති එවං කථං වඩ්ඪෙත්වා එකො වුට්ඨාය එකස්ස පහාරං අදාසි, සොපි අඤ්ඤස්සාති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරිත්වා රාජකුලානං ජාතිං ඝට්ටෙත්වා කලහං වඩ්ඪයිංසු, කොලියකම්මකරා වදන්ති තුම්හෙ කපිලවත්ථුවාසිකෙ ගහෙත්වා ගජ්ජථ යෙ සොණසිඟාලාදයො විය අත්තනො භගිනීහි සද්ධිං සංවසිංසු, එතෙසං හත්ථිනො ච අස්සා ච ඵලකාවුධානි ච අම්හාකං කිං කරිස්සන්තීති,

සාකියකම්මකරා වදන්ති තුම්හෙදානි කුට්ඨිනො දාරකෙ ගහෙත්වා ගජ්ජථ යෙ අනාථා නිග්ගතිකා තිරච්ඡානා විය කොලරුක්ඛෙ වසිංසු, එතෙසං හත්ථිනො ච අස්සා ච ඵලකාවුධානි ච අම්හාකං කිං කරිස්සන්තීති, තෙ ගන්ත්වා තස්මිං කම්මෙ නියුත්තඅමච්චානං කථෙසුං, අමච්චා රාජකුලානං කථෙසුං, තතො සාකියා භගිනීහි සද්ධිං සංවසිතකානං ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සාමාති යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිංසු, කොලියාපි කොලරුක්ඛවාසීනං ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සාමාති යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිංසු, භගවාපි රත්තියා පච්චූසසමයෙ මහාකරුණාසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ලොකං වොලොකෙන්තො ඉමෙ එවං යුද්ධසජ්ජෙ නික්ඛමන්තෙ අද්දස, දිස්වා මයි ගතෙ අයං කලහො වූපසමෙස්සති නු ඛො නොති උපධාරෙන්තො අහමෙත්ථ ගන්ත්වා කලහවූපසමත්ථං තීණි ජාතකානි කථෙස්සාමි තතො කලහො වූප

1. ආළකකාලකහාපණෙ. සු: විලාසිනී.

සමෙස්සති, අථ සාමග්ගිදීපනත්ථාය ද්වෙ ජාතකානි කථෙත්වා අත්තදණ්ඩසුත්තන්තං දෙසෙස්සාමි, දෙසනං සුත්වා උභයනගරවාසිනො අඩ්ඪතියානි අඩ්ඪතියානි කුමාරසතානි දස්සන්ති, අහං තෙ පබ්බාජෙස්සාමි, මහාසමාගමො භවිස්සතීති සන්නිට්ඨානමකාසි, තස්මා ඉමෙසු යුද්ධසජ්ජෙසු නික්ඛන්තෙසු කස්සචි අනාරොචෙත්වා සයමෙව පත්තචීවරං ආදාය ගන්ත්වා ද්වින්නං සෙනානං අන්තරෙ ආකාසෙ පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා ඡබ්බණ්ණරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා නිසීදි, කපිලවත්ථුවාසිනො භගවන්තං දිස්වාව අම්හාකං ඤාතිසෙට්ඨො සත්ථා ආගතො දිට්ඨො නු ඛො තෙන අම්හාකං කලහකරණභාවොති චින්තෙත්වා න ඛො පන සක්කා භගවති ආගතෙ අම්හෙහි පරස්ස සරීරෙ සත්ථං පාතෙතුං කොලියනගරවාසිනො අම්හෙ හනන්තු වා පචන්තු වාති ආවුධානි ඡඩ්ඩෙත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා නිසීදිංසු,

කොලියනගරවාසිනොපි තථෙව චින්තෙත්වා ආවුධානි ඡඩ්ඩෙත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා නිසීදිංසු, භගවා ජානන්තොව කස්මා ආගතත්ථ මහාරාජාති පුච්ඡි, භගවා න තිත්ථකීළාය න පබ්බතකීළාය න ගිරිදස්සනත්ථං ඉමස්මිං ඨානෙ පන සඞ්ගාමං පච්චුපට්ඨපෙත්වා ආගතම්හාති, කිං නිස්සාය වො කලහො මහාරාජාති, උදකං භන්තෙති, උදකං කිං අග්ඝති මහාරාජාති, අප්පං භන්තෙති, පඨවි නාම කිං අග්ඝති මහාරාජාති, අනග්ඝා භන්තෙති, ඛත්තියා කිං අග්ඝන්තීති, ඛත්තියා නාම අනග්ඝා භන්තෙති, අප්පමූලකං උදකං නිස්සාය කිමත්ථං අනග්ඝෙ ඛත්තියෙ නාසෙථ මහාරාජාති කලහෙ අස්සාදො නාම නත්ථි, කලහවසෙන මහාරාජා අට්ඨානෙ වෙරං කත්වා එකාය රුක්ඛදෙවතාය කාලසීහෙන සද්ධිං බද්ධාඝාතො සකලම්පි ඉමං කප්පං අනුප්පත්තොයෙවාති වත්වා ඵන්දනජාතකං කථෙසි, තතො පරපත්තියෙන නාම මහාරාජා න භවිතබ්බං පරපත්තියා හුත්වා හි එකස්ස සසකස්ස කථාය තියොජනසහස්සවිත්ථතෙ හිමවන්තෙ චතුප්පදගණා මහාසමුද්දං පක්ඛන්දිනො අහෙසුං, තස්මා පරපත්තියෙන න භවිතබ්බන්ති වත්වා පඨවිඋද්‍රියනජාතකං කථෙසි,

තතො කදාචි මහාරාජා දුබ්බලොපි මහාබලස්ස රන්ධං විවරං පස්සති කදාචි මහාබලො දුබ්බලස්ස ලටුකිකාපි හි සකුණිකා හත්ථිනාගං ඝාතෙසීති වත්වා ලටුකිකජාතකං කථෙසි, එවං කලහවූපසමනත්ථාය තීණි ජාතකානි කථෙත්වා සාමග්ගිපරිදීපනත්ථාය ද්වෙ ජාතකානි කථෙසි, කථං සමග්ගානං හි මහාරාජා කොචි ඔතාරං නාම පස්සිතුං න සක්කොතීති වත්වා රුක්ඛධම්මජාතකං කථෙසි, තතො සමග්ගානං මහාරාජා කොචි විවරං පස්සිතුං නාසක්ඛි යදා පන අඤ්ඤමඤ්ඤං විවාදමකංසු, අථ නෙසාදපුත්තො ජීවිතා වොරොපෙත්වා ආදාය ගතො, විවාදෙ අස්සාදො නාම නත්ථීති වත්වා වට්ටකජාතකං කථෙසි,

එවං ඉමානි පඤ්චජාතකානි කථෙත්වා අවසානෙ අත්තදණ්ඩසුත්තං කථෙසි, රාජානො පසන්නා සචෙ සත්ථා නාගමිස්ස මයං සහත්ථා අඤ්ඤමඤ්ඤං වධිත්වා ලොහිතනදිං පවත්තයිස්සාම, අම්හාකං පුත්තධීතරො ගෙහද්වාරෙ න පස්සෙය්‍යාම සාසනපටිසාසනම්පි නො ආහරණකො න භවිස්ස සත්ථාරං නිස්සාය නො ජීවිතං ලද්ධං සචෙ පන සත්ථා අගාරං අජ්ඣාවසිස්ස ද්වීපසහස්සපරිවාරං චතුමහාදීප රජ්ජමස්ස හත්ථගතං අභවිස්ස අතිරෙකසහස්සං ඛො පනස්ස පුත්තා අභවිස්ස, තතො ඛත්තියපරිවාරො යෙව ආචරිස්සථ, තං ඛො පනෙස සම්පත්තිං පහාය නික්ඛමිත්වා සම්බොධිං පත්තො ඉදානිපි ඛත්තිය පරිවාරොයෙව විචරතීති උභයනගරවාසිනො අඩ්ඪතියානි අඩ්ඪතියානි කුමාරසතානි අදංසු, භගවා තෙ පබ්බාජෙත්වා මහාවනං අගමාසි, තං තෙසං ගරුගාරවවසෙන න අත්තනො රුචියා පබ්බජිතානං අනභිරති උප්පජ්ජි, පුරාණදුතියිකාපි නෙසං අය්‍යපුත්තා උක්කණ්ඨන්තු ඝරාවාසො න සණ්ඨාතීති ආදීනි වත්වා සාසනං පෙසෙන්ති, තෙ අතිරෙකතරං උක්කණ්ඨිංසු,

භගවා ආවජ්ජෙන්තො තෙසං අනභිරතභාවං ඤත්වා ඉමෙ හි භික්ඛූ මාදිසෙන බුද්ධෙන සද්ධිං එකතොව වසන්තා උක්කණ්ඨන්ති හන්ද නෙසං කුණාලදහස්ස වණ්ණනං කථෙත්වා තත්ථ නෙත්වා අනභිරතිං විනොදෙමීති කුණාලදහස්ස වණ්ණං කථෙසි, තෙ තං දට්ඨුකාමා අහෙසුං, දට්ඨුකාමත්ථ භික්ඛවෙ කුණාලදහන්ති, ආම භගවාති, යදි එවං එථ ගච්ඡාමාති, ඉද්ධිමන්තානං භගවා ගමනට්ඨානං මයං කථං ගමිස්සාමාති, තුම්හෙ ගන්තුකාමා හොථ අහං මමානුභාවෙන ගහෙත්වා ගමිස්සාමීති, සාධු භන්තෙති, භගවා පඤ්චභික්ඛුසතානි ගහෙත්වා ආකාසෙ උප්පතිත්වා කුණාලදහෙ පතිට්ඨාය තෙ භික්ඛූ ආහ:- භික්ඛවෙ ඉමස්මිං කුණාලදහෙ යෙසං මච්ඡානං නාමං න ජානාථ මං පුච්ඡථාති, තෙ පුච්ඡිංසු, භගවා පුච්ඡිතපුච්ඡිතං කථෙසි, න කෙවලඤ්ච මච්ඡානං යෙව තස්මිං වනසණ්ඩෙ රුක්ඛානම්පි පබ්බතපාදෙ ද්විපදචතුප්පදසකුණානම්පි නාමානි පුච්ඡාපෙත්වා කථෙසි, අථ ද්වීහි සකුණෙහි මුඛතුණ්ඩකෙන ඩසිත්වා ගහිතදණ්ඩකෙ නිසින්නො කුණාලසකුණරාජා පුරතො ච පච්ඡතො ච උභොසු පස්සෙසු සකුණසණ්ඩපරිවුතො ආගච්ඡති, භික්ඛූ තං දිස්වා එස භන්තෙ ඉමෙසං සකුණානං රාජා භවිස්සති පරිවාරා එතෙ එතස්සාති මඤ්ඤාමාති, එවමෙතං භික්ඛවෙ අයම්පි මමෙව වංසො මම පවෙණීති ඉදානි තාව මයං භන්තෙ එතෙ සකුණෙ පස්සාම යං භගවා අයම්පි මමෙව වංසො මම පවෙණීති ආහ, තං සොතුකාමම්හාති, සොතුකාමත්ථ භික්ඛවෙති, ආම භගවාති, තෙන හි සුණාථාති තීහි ගාථාසතෙහි මණ්ඩෙත්වා කුණාලජාතකං කථෙන්තො අනභිරතිං විනොදෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බෙපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, මග්ගෙනෙව එතෙසං ඉද්ධිපි ආගතා, භගවා හොතු තාව එත්තකං එතෙසං භික්ඛූ

1. මණ්ඩිත්වා.

නන්ති ආකාසෙ උප්පතිත්වා මහාවනමෙව අගමාසි, තෙපි භික්ඛූ ගමනකාලෙ දසබලස්ස ආනුභාවෙන ගන්ත්වා ආගමනකාලෙ අත්තනො ආනුභාවෙන භගවන්තං පරිවාරෙත්වා මහාවනෙ ඔතරිංසු, භගවා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදිත්වා තෙ භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා එථ භික්ඛවෙ නිසීදථ උපරිමග්ගත්තයවජ්ඣානං වො කිලෙසානං කම්මට්ඨානං කථෙස්සාමීති කම්මට්ඨානං කථෙසි, භික්ඛූ චින්තයිංසු භගවා අම්හාකං අනභිරතභාවං ඤත්වා කුණාලදහං නෙත්වා අනභිරතිං විනොදෙසි, තත්ථ සොතාපත්තිඵලං පත්තානං නො ඉදානි ඉධ තිණ්ණං මග්ගානං කම්මට්ඨානං අදාසි, න ඛො පනමෙහි සොතාපන්නා මයන්ති වීතිනාමෙතුං වට්ටති, උත්තමපුරිසසදිසෙහි නො භවිතුං වට්ටතීති තෙ දසබලස්ස පාදෙ වන්දිත්වා උට්ඨාය නිසීදනං පප්ඵොටෙත්වා විසුං විසුං පබ්භාරරුක්ඛමූලෙසු නිසීදිංසු, භගවා චින්තෙසි, ඉමෙ භික්ඛූ පකතියාපි අවිස්සට්ඨකම්මට්ඨානා ලද්ධූපායස්ස පන භික්ඛුනො කිලමනකාරණං නාම නත්ථි ගච්ඡන්තා ගච්ඡන්තාව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පත්වා අත්තනා අත්තනා පටිලද්ධගුණං ආරොචෙස්සාමාති මම සන්තිකං ආගමිස්සන්ති, එතෙසු ආගතෙසු දසසහස්සචක්කවාළෙ දෙවතා එකචක්කවාළෙ සන්නිපතිස්සන්ති, මහාසමයො භවිස්සති, විවිත්තෙ ඔකාසෙ මයා නිසීදිතුං වට්ටතීති තතො විවිත්තෙ ඔකාසෙ බුද්ධාසනං පඤ්ඤපෙත්වා නිසීදි, සබ්බපඨමං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගතථෙරො සහපටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි, තතො අපරො තතො අපරොපීති පඤ්චසතාපි පදුමිනියං පදුමානි විය විකසිංසු, සබ්බපඨමං අරහත්තං පත්තභික්ඛු භගවතො ආරොචෙස්සාමීති පල්ලඞ්කං විනිබ්භුජිත්වා නිසීදනං පප්ඵොටෙත්වා උට්ඨාය දසබලාභිමුඛො අගමාසි, එවං අපරොපි අපරොපීති පඤ්චසතාපි භත්තසාලං පවිසන්තා විය පටිපාටියාව අගමිංසු, පඨමං ආගතො වන්දිත්වා නිසීදනං පඤ්ඤපෙත්වා එකමන්තං නිසීදිත්වා පටිලද්ධගුණං ආරොචෙතුකාමො අත්ථි නුඛො අඤ්ඤො කොචි නත්ථීති නිවත්තිත්වා ආගතමග්ගං ඔලොකෙන්තො අපරම්පි අද්දස, අපරම්පි අද්දස, ඉති සබ්බෙපි තෙ ආගන්ත්වා එකමන්තෙ නිසීදිත්වා අයං ඉමස්ස හරායමානො න කථෙසි, ඛීණාසවානං කිර වෙ ආකාරා හොන්ති, අහො වත මයා පටිලද්ධගුණං සදෙවකො ලොකො ඛිප්පමෙව පටිවිජ්ඣෙය්‍යාති චිත්තං උප්පජ්ජති, පටිලද්ධභාවම්පන නිධිලද්ධපුරිසො විය න අඤ්ඤස්ස ආරොචෙතුකාමො හොන්ති, එවං ඔසටමත්තෙන පන තස්මිං අරියමණ්ඩලෙ පාචීනයුගන්ධරපරික්ඛෙපතො අබ්භා මහිකා ධූමො රජො රාහූති ඉමෙහි උපක්කිලෙසෙහි විප්පමුත්තං බුද්ධුප්පාදපතිමණ්ඩිතස්ස ලොකස්ස රමණෙය්‍යකාදස්සනත්ථං පාචීනදිසාය උක්ඛිත්තරජතමයමහාආදාසමණ්ඩලං විය නෙමිවට්ටියං ගහෙත්වා පරිවත්තියමානං රජතචක්කසස්සිරිකං පුණ්ණචන්දමණ්ඩලං උල්ලඞ්ඝිත්වා අභිලපථං පටිපජ්ජි, ඉති එවරූපෙ ඛණෙලයෙ

1. වණ්ණෙත්වා.

මුහුත්තෙන භගවා සක්කෙසු විහරති කපිලවත්ථුස්මිං මහාවනෙ මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි සබ්බෙහෙව අරහන්තෙහි, තත්ථ භගවාපි මහාසම්මතස්ස වංසෙ උප්පන්නො තෙපි පඤ්චසතා භික්ඛූ මහාසම්මතස්ස කුලෙ උප්පන්නා භගවාපි ඛත්තියගබ්භෙ ජාතො තෙපි ඛත්තියගබ්භෙජාතා භගවාපි රජපබ්බජිතො තෙපි රජපබ්බජිතා භගවා සෙතච්ඡත්තං පහාය හත්ථගතං චක්කවත්තිරජ්ජං නිස්සජ්ජිත්වා පබ්බජිතො තෙපි සෙතච්ඡත්තං පහාය හත්ථගතානි රජ්ජානි නිස්සජ්ජිත්වා පබ්බජිතා, ඉති භගවා පරිසුද්ධෙ ඔකාසෙ පරිසුද්ධෙ රත්තිභාගෙ සයං පරිසුද්ධො පරිසුද්ධපරිවාරො වීතරාගො වීතරාගපරිවාරො වීතදොසො වීතදොසපරිවාරො වීතමොහො වීතමොහපරිවාරො නිත්තණ්හො නිත්තණ්හපරිවාරො නික්කිලෙසො නික්කිලෙසපරිවාරො සන්තො සන්තපරිවාරො දන්තො දන්තපරිවාරො මුත්තො මුත්තපරිවාරො අතිවිය විරොචතීති වණ්ණභූමි නාමෙසා යත්තකං සක්කොති තත්තකං වත්තබ්බං. ඉති ඉමෙ භික්ඛූ සන්ධාය වුත්තං **පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි සබ්බෙහෙව අරහන්තෙහීති.** **යෙභුය්‍යෙනාති** බහුතරා සන්නිපතිතා මන්ද න සන්නිපතිතා අසඤ්ඤී අරූපාවචරදෙවතා සමාපන්නාදෙවතා ච, තත්‍රායං සන්නිපතිතක්කමො :- මහාවනස්ස කිර සාමන්තා දෙවතා චලිංසු ආයාම භො බුද්ධදස්සනං නාම බහූපකාරං ධම්මසවණං බහූපකාරං භික්ඛුසඞ්ඝදස්සනං බහූපකාරං ආයාම ආයාමාති මහාසද්දං කුරුමානා, ආගන්ත්වා භගවන්තඤ්ච තං මුහුත්තං අරහත්තප්පත්තඛීණාසවෙ ච වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු එතෙනෙව උපායෙන තාසං තාසං සද්දං සුත්වා සද්දන්තර අඩ්ඪගාවුත ගාවුත අඩ්ඪයොජන යොජනාදිවසෙන තියොජනසහස්සවිත්ථතෙ හිමවන්තෙ තික්ඛත්තුං තෙසට්ඨියා නගරසහස්සෙසු නවනවුතියා දොණමුඛසතසහස්සෙසු ඡන්නවුතියා පට්ටනකොටිසතසහස්සෙසු ඡප්පණ්ණාසාය රතනාකරෙසූති සකලජම්බුදීපෙ පුබ්බවිදෙහෙ අපරගොයානෙ උත්තරකුරුම්හි ද්වීසු පරිත්තදීපසහස්සෙසූති සකලචක්කවාළෙ තතො දුතියෙ තතො තතියෙ චක්කවාළෙති එවං දසසහස්සචක්කවාළෙසු දෙවතා සන්නිපතිතාති වෙදිතබ්බා, දසසහස්සචක්කවාළං හි ඉධ දසලොකධාතුයොති අධිප්පෙතා, තෙන වුත්තං **දසහි ච ලොකධාතූහි දෙවතා යෙභුය්‍යෙන සන්නිපතිතා හොන්තීති.** එවං සන්නිපතිතාහි දෙවතාහි සකලචක්කවාළගබ්භං යාව බ්‍රහ්මලොකා සූචිඝරෙ නිරන්තරං පක්ඛිත්තසූචි විය පරිපුණ්ණං හොති. තත්ථ බ්‍රහ්මලොකස්ස එවං[1] උච්චත්තනං වෙදිතබ්බං ලොහපාසාදෙ කිර සත්තකූටාගාරසමො පාසාණො බ්‍රහ්මලොකෙ ඨත්වා අධොඛිත්තො චතූහි මාසෙහි පථවිං පාපුණාති, එවං මහන්තෙ ඔකාසෙ යථා හෙට්ඨා ඨත්වා ඛිත්තපුප්ඵානි වා ධූමො වා උපරිගන්තුං උපරි වා ඨත්වා ඛිත්තසාසපො හෙට්ඨා ඔතරිතුං අන්තරං න ලභන්ති, එවං නිරන්තරා

1 එත්ථ, "ලෙසෙහි විප්පමුත්තං බුද්ධුප්පාදපතිමණ්ඩිතස්ස ලොකස්ස රමණීයත්ත දස්සනත්ථං පාචීනදිසාය උස්සිතරජතමණිමයමහාආදාස" ඉති මුද්දිත සුමංගලවිලාසිනියං දිස්සතෙ, තථාපිහ තස්ස අසම්බන්ධත්තා පමාදපාඨොති, මඤ්ඤෙ.

දෙවතා අහෙසුං, යථා ඛො පන චක්කවත්තිරඤ්ඤො නිසින්නට්ඨානං අසම්බාධං හොති ආගතාගතා මහෙසක්ඛා ඛත්තියා ඔකාසං ලභන්ති යෙව පරතො පරතො පන අතිසම්බාධං හොති, එවමෙවං භගවතො නිසින්නඨානං අසම්බාධං ආගතාගතා මහෙසක්ඛා දෙවතා ච බ්‍රහ්මානො ච ඔකාසං ලභන්තියෙව, අපිසුදං භගවතො ආසන්නට්ඨානෙ මහාපරිනිබ්බාණෙ වුත්තනයෙනෙව වාලග්ගනිත්තුදනමත්තෙ පදෙසෙ දසපි වීසම්පි තිංසම්පි දෙවතා සුඛුමෙ සුඛුමෙ අත්තභාවෙ මාපෙත්වා අට්ඨංසු, සබ්බපරතො සට්ඨි සට්ඨි දෙවතා අට්ඨංසු. **සුද්ධාවාසකායිකානන්ති.** සුද්ධාවාසවාසීනං, සුද්ධාවාසා නාම සුද්ධානං අනාගාමිඛීණාසවානං ආවාසා පඤ්චබ්‍රහ්මලොකා; **එතදහොසීති** කස්මා අහොසි:- තෙ කිර බ්‍රහ්මානො සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා යථාපරිච්ඡෙදෙන වුට්ඨිතා බ්‍රහ්මභවනං ඔලොකෙත්වා පච්ඡාභත්තෙ භත්තගෙහං විය සුඤ්ඤකං අද්දසංසු, තතො කුහිං බ්‍රහ්මානො ගතාති ආවජ්ජන්තා මහාසමාගමං ඤත්වා අයං සමාගමො මහා, මයං ඔහීනා ඔහීනකානං පන ඔකාසො දුල්ලභො හොති. තස්මා ගච්ඡන්තා අතුච්ඡහත්ථා හුත්වා එකෙකං ගාථං අභිසංඛරිත්වා ගච්ඡාම තාය මහාසමාගමෙ ච අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙස්සාම දසබලස්ස ච වණ්ණං භාසිස්සාමාති ඉති තෙසං සමාපත්තිතො වුට්ඨාය ආවජ්ජිතත්තා එතදහොසි. **භගවතො පුරතො පාතුරහංසූති** පාළියා භගවතො සන්තිකෙ අභිමුඛට්ඨානෙ යෙව ඔතිණ්ණා විය කත්වා වුත්තා, නඛො පනෙත්ථ එවං අත්ථො වෙදිතබ්බො:- තෙ පන බ්‍රහ්මලොකෙ ඨිතා යෙව ගාථා අභිසඞ්ඛරිත්වා එකො පුරත්ථිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතරි එකො දක්ඛිණචක්කවාළමුඛවට්ටියං එකො පච්ඡිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං එකො උත්තරචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතරි, තතො පුරත්ථිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතිණ්ණබ්‍රහ්මා නීලකසිණං සමාපජ්ජිත්වා නීලරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතානං මණිවම්මං පටිමුඤ්චන්තො විය අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා-බුද්ධවීථිනාම කෙනචි ඔත්ථරිතුං[1] න සක්කා තස්මා මහතියා බුද්ධවීථියාව ආගන්ත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි, එකමන්තං ඨිතො ඛො අත්තනා අභිසඞ්ඛතං ගාථං අභාසි, දක්ඛිණචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතිණ්ණබ්‍රහ්මාපි පීතකසිණං සමාපජ්ජිත්වා සුවණ්ණපභං මුඤ්චිත්වා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතානං සුවණ්ණපටං පාරුපන්තො විය අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා තථෙව අකාසි,[2] පච්ඡිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතිණ්ණබ්‍රහ්මාපි ලොහිතකසිණං සමාපජ්ජිත්වා ලොහිතරංසියො මුඤ්චිත්වා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතා රත්තකම්බලෙන පරික්ඛිපන්තො විය අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා තථෙව අකාසි. උත්තරචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතිණ්ණබ්‍රහ්මාපි ඔදාතකසිණං සමාපජ්ජිත්වා ඔදාතරංසියො මුඤ්චිත්වා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතානං සුමනපටං පාරුපන්තො විය අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා තථෙව අකාසි. පාළියං පන **භගවතො පුරතො**

1. ඔතරිතුං. අට්ඨාසි.

පාතුරහංසු අථඛො තා දෙවතා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨංසූති එවං එකක්ඛණෙ විය පුරතො පාතුභාවො ච අභිවාදෙත්වා එකමන්තං ඨිතභාවො ච වුත්තො, සො ඉමිනා අනුක්කමෙන අහොසීති **එකතොකත්වා** පන දස්සිතො, ගාථාභාසනං පන පාළියම්පි විසුං විසුං යෙව වුත්තං. තත්ථ **මහාසමයොති** මහාසමූහො; **පවනං** වුච්චති වනසණ්ඩො; උභයෙනපි භගවා ඉමස්මිං වනසණ්ඩෙ අජ්ජ මහාසමූහො සන්නිපතිතොති ආහ. තතො යෙසං සන්නිපාතො තෙ දස්සෙතුං **දෙවකායා සමාගතාති** ආහ. තත්ථ **දෙවකායාති** දෙවඝටා; **ආගතම්හ ඉමං ධම්මසමයන්ති** එවං සමාගතෙ දෙවකායෙ දිස්වා මයම්පි ඉමං ධම්මසමූහං ආගතා; කිං කාරණා? **දක්ඛිතායෙ අපරාජිතසඞ්ඝං** කෙනචි අපරාජිතං අජ්ජෙව තයො මාරෙ මද්දිත්වා විජිතසංගාමං ඉමං අපරාජිතසඞ්ඝං දස්සනත්ථාය ආගතම්හාති අත්ථො; සො පන බ්‍රහ්මා ඉමං ගාථං භාසිත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා පුරත්ථිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං යෙව අට්ඨාසි, අථ දුතියො වුත්තනයෙන ආගන්ත්වා අභාසි. **තත්‍ර භික්ඛවොති** තස්මිං පන සන්නිපතිතට්ඨානෙ භික්ඛූ; **සමාදහංසූති** සමාහිතා යොජෙසුං; **චිත්තං අත්තනො උජුකමකංසූති** අත්තනො චිත්තං සබ්බවඞ්කකුටිලජිම්හභාවෙ හරිත්වා උජුකං අකරිංසු; **සාරථීව නෙත්තානි ගහෙත්වාති** යථා සමෙ පවත්තෙසු සින්ධවෙසු ඔධස්ත[1] පතොදො සාරථි සබ්බයොත්තානි ගහෙත්වා. අචොදෙන්තො අවාරෙන්තො[2] තිට්ඨති, එවං ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාය සමන්නාගතා ගුත්තද්වාරා සබ්බෙපෙතෙ පඤ්චසතා භික්ඛූ; **ඉන්ද්‍රියානි රක්ඛන්ති පණ්ඩිතා**, එතෙ දට්ඨුං ඉධාගතම්හ භගවාති සොපි ගන්ත්වා යථාට්ඨානෙයෙව අට්ඨාසි. අථ තතියො වුත්තනයෙනෙව ආගන්ත්වා අභාසි.

තත්ථ **ඡෙත්වා ඛිලන්ති** රාගදොසමොහඛිලං ඡින්දිත්වා; **පලිඝන්ති** රාගදොසමොහපලිඝමෙව; **ඉන්දඛීලන්ති** රාගදොසමොහඉන්දඛීලමෙව; **ඌහච්චමනෙජාති** එතෙ තණ්හාඑජාය අභාවෙන අනෙජා භික්ඛූ ඉන්දඛීලං ඌහච්ච සමූහනිත්වා; **තෙ චරන්තීති** චතූසු දිසාසු අප්පටිහතචාරිකං චරන්ති; **සුද්ධාති** නිරුපක්කිලෙසා; **විමලාති** නිම්මලා, ඉදං තස්සෙව වෙවචනං; **චක්ඛුමතාති** පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමන්තෙන **සුදන්තාති** චක්ඛුතොපි දන්තා සොතතොපි ඝාණතොපි ජිව්හාතොපි කායතොපි මනතොපි දන්තා; **සුසූනාගාති**. තරුණනාගා; තෙ එවරූපෙන අනුත්තරෙන යොග්ගාචරියෙන දමිතෙ තරුණනාගෙ දස්සනාය ආගතම්හ භගවාති සොපි ගන්ත්වා යථාට්ඨානෙ යෙව අට්ඨාසි. අථ චතුත්ථො වුත්තනයෙනෙව ආගන්ත්වා අභාසි. තත්ථ **ගතාසෙති** නිබ්බමතිකසරණාගමනෙන ගතා; සොපි ගන්ත්වා යථාට්ඨානෙයෙව අට්ඨාසි. අථ භගවා ඔලොකෙන්තො පුථුවිතලතො පට්ඨාය චක්කවාළමුඛවට්ටිපරිච්ඡෙදෙන යාව අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකා දෙවතාසන්නිපාතං දිස්වා චින්තෙසි :– මහා අයං දෙවතාසමාගමො භික්ඛූ පන එවං මහාදෙවතාසමාගමොති න ජානන්ති හන්ද නෙසං ආචික්ඛාමීති චින්තෙත්වා

1. ඔස්සට්ඨ. 2. අසාරෙන්තො. සයාම.

අථ ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසීති සබ්බං විත්ථාරෙතබ්බං. තත්ථ **එතපරමාති** එතං පරමං පමාණං එතෙසන්ති එතපරමා, ඉදන්ති බුද්ධානං පන ආභාවා **යෙපි තෙ භික්ඛවෙ එතරහීති** තතියො වාරො න වුත්තො. **ආචික්ඛිස්සාමි භික්ඛවෙති** කස්මා ආහ? දෙවතානං චිත්තකල්ලතාජනනත්ථං, දෙවතා කිර චින්තෙසුං භගවා එවං මහන්තෙ සමාගමෙ මහෙසක්ඛානං යෙව දෙවතානං නාමගොත්තානි කථෙස්සති අප්පෙසක්ඛානං කිං කථෙස්සතීති, අථ භගවා ඉමා දෙවතා කිං චින්තෙන්තීති ආවජ්ජෙන්තො මුඛෙන හත්ථං පවෙසෙත්වා හදයමංසං මද්දන්තො විය සහභණ්ඩචොරං ගණ්හන්තො විය තං තාසං චිත්තචාරං ඤත්වා දසසහස්සචක්කවාළතො ආගතාගතානං අප්පෙසක්ඛමහෙසක්ඛානං සබ්බෙසම්පි දෙවතානං නාමගොත්තං කථෙස්සාමීති චින්තෙසි, බුද්ධා නාම මහන්තා එතෙ සත්තවිසෙසා යං සදෙවකස්ස ලොකස්ස දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවිචරිතං මනසා න කිඤ්චි කත්ථචි නීලාදිවසෙන විභත්තරූපාරම්මණෙසු රූපාරම්මණං වා භෙරිසද්දාදිවසෙන විභත්තසද්දාරම්මණාදිසු සද්දාරම්මණං වා අත්ථි යං එතෙසං ඤාණමුඛෙ ආපාථං නාගච්ඡති, යථාහ:– "යං භික්ඛවෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස-පෙ සදෙවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවිචරිතං මනසා තමහං ජානාමි තමහං පස්සාමි තමහං අබ්භඤ්ඤාසි"න්ති, එවං සබ්බත්ථ අප්පටිහතඤාණො භගවා සබ්බාපි තා දෙවතා භබ්බාභබ්බවසෙන ද්වෙ කොට්ඨාසෙ අකාසි, යෙ කම්මාවරණෙන වා සමන්නාගතාති ආදිනා හි නයෙන වුත්තසත්තා අභබ්බා නාම, තෙ එකවිහාරෙ වසන්තොපි බුද්ධා න ඔලොකෙන්ති, විපරීතා පන භබ්බා නාම තෙ දූරෙ වසන්තෙපි ගන්ත්වා පරිගණ්හන්ති,[1] තස්මා තස්මිං දෙවතා සන්නිපාතෙ යෙ අභබ්බා තෙ පහාය භබ්බෙ පරිග්ගහෙසි, පරිග්ගහෙත්වා එත්තකා එත්ථ රාගචරිතා එත්තකා දොසාදිචරිතාති[2] චරිතවසෙනපි ඡ කොට්ඨාසෙ අකාසි, අථ තෙසං සප්පායධම්මං දෙසෙතුං උපධාරයන්තො රාගචරිතානං දෙවතානං සම්මාපරිබ්බාජනීයසුත්තං කථෙස්සාමි දොසචරිතානං කලහවිවාදසුත්තං මොහචරිතානං මහාවියූහසුත්තං විතක්කචරිතානං චූළවියූහසුත්තං සද්ධාචරිතානං තුවටකපටිපදං බුද්ධිචරිතානං පුරාභෙදසුත්තං කථෙස්සාමීති දෙසනං වවත්ථපෙත්වා පුන තං පරිසං මනසාකාසි, අත්තජ්ඣාසයෙන නුඛො ජානෙය්‍ය පරජ්ඣාසයෙන අට්ඨුප්පත්තිකෙන පුච්ඡාවසෙනාති, තතො පුච්ඡාවසෙන ජානෙය්‍යාති ඤත්වා අත්ථි නුඛො කොචි දෙවතානං අජ්ඣාසයං ගහෙත්වා චරිතවසෙන පඤ්හං පුච්ඡිතුං සමත්ථොති, තෙසු පඤ්චසතෙසු භික්ඛූසු එකොපි න සක්කොතීති අද්දස, තතො අසීති මහාසාවකෙ චෙ අග්ගසාවකෙ ච සමන්නාහරිත්වා තෙපි නසක්කොන්තීති දිස්වා චින්තෙසි, සචෙ පච්චෙකබුද්ධො භවෙය්‍ය සක්කුණෙය්‍ය නුඛොති, සොපි න සක්කුණෙය්‍යාති ඤත්වා සක්කසුයාමාදිසු කොචි සක්කුණෙය්‍යාති සමන්නාහරි, සචෙ හි තෙසු කොචි සක්කුණෙය්‍ය, තං පුච්ඡාපෙත්වා අත්තනා විස්සජ්ජෙය්‍යං තං පන තෙසුපි කොචි න

1. සඞ්ගණ්හන්ති-කත්ථචි. 2. චරියවණ්ණනා

සඞ්ඛාති, අථස්ස එතදහොසි මාදිසො බුද්ධොයෙව සක්කුණෙය්‍ය අත්ථි
පන කච්චි අඤ්ඤො බුද්ධොති අනන්තාසු ලොකධාතූසු අනන්තං ඤාණං
පත්ථරිත්වා ඔලොකෙන්තො න අඤ්ඤං බුද්ධං අද්දස, අනච්ඡරියං චෙතං
යං ඉදානි අත්තනා සමං න පස්සෙය්‍ය[1] සො ජාතදිවසෙපි බ්‍රහ්මජාල
වණ්ණනාය වුත්තනයෙන අත්තනා සමං අපස්සන්තො අග්ගොහමස්මි
ලොකස්සාති අප්පටිවත්තියං සීහනාදං නදි, එවං අඤ්ඤං අත්තනා
සමං අපස්සිත්වා චින්තෙසි:- සචෙ අහං පුච්ඡිත්වා අහමෙව විස්සජ්ජෙය්‍යං
එවමෙතා දෙවතා නසක්ඛිස්සන්ති පටිවිජ්ඣිතුං, අඤ්ඤස්මිං පන
බුද්ධෙයෙව පුච්ඡන්තෙ මයි ච විස්සජ්ජෙන්තෙ අච්ඡරියං භවිස්සති
සක්ඛිස්සන්ති ච දෙවතා පටිවිජ්ඣිතුං, තස්මා නිම්මිතබුද්ධං මාපෙස්සාමීති
අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය පත්තචීවරගහණං ආලො
කිතවිලොකිතං සම්මිඤ්ජිතපසාරිතඤ්ච මම සදිසං හොතූති කාමා
වචරචිත්තෙන පරිකම්මං කත්වා පාචීනයුගන්ධරපරික්ඛෙපතො උල්ලඞ්ඝ
මානං චන්දමණ්ඩලං භින්දිත්වා නික්ඛමන්තං විය රූපාවචරචිත්තෙන
අධිට්ඨාසි, දෙවසඞ්ඝො තං දිස්වා අඤ්ඤොපි නුඛො භො චන්දො උග්ග
තොති ආහ, අථ තං චන්දං ඔහාය ආසන්නතරෙ ජාතෙ න චන්දො සූරියො
උග්ගතොති පුන ආසන්නතරෙ ජාතෙ න සූරියො දෙවවිමානං එතන්ති
පුන ආසන්නතරෙ ජාතෙ න දෙවවිමානං දෙවපුත්තො එසොති පුන
ආසන්නතරෙ ජාතෙ න දෙවපුත්තො මහාබ්‍රහ්මා එසොති පුන ආසන්න
තරෙ ජාතෙ න මහාබ්‍රහ්මා අපරොපි භො බුද්ධො ආගතොති ආහ, තත්ථ
පුථුජ්ජනදෙවතා චින්තයිංසු එකබුද්ධස්ස තාව අයං දෙවතා සන්නිපාතො
චින්තනං කීව මහන්තො භවිස්සතීති, අරියදෙවතා චින්තයිංසු එකිස්සා
ලොකධාතුයා වෙ බුද්ධා නාම නත්ථි, අද්ධා භගවතා අත්තනා සදිසො
අඤ්ඤො එසො බුද්ධො නිම්මිතොති, අථස්ස දෙවසඞ්ඝස්ස පස්සන්තස්සෙව
නිම්මිතබුද්ධො ආගන්ත්වා දසබලං අවන්දිත්වාව සම්මුඛට්ඨානෙ සමසමං
කත්වා මාපිතෙ ආසනෙ නිසීදි, භගවතොපි ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණානි
නිම්මිතස්සාපි ද්වත්තිංසාව භගවතොපි සරීරා ඡබ්බණ්ණරස්මියො නික්ඛ
මන්ති නිම්මිතස්සාපි සරීරා ඡබ්බණ්ණරස්මියො නික්ඛමන්ති, භගවතො
සරීරරස්මියො නිම්මිතස්ස සරීරෙ පටිහඤ්ඤන්ති නිම්මිතස්ස සරීර
රස්මියො භගවතො කායෙ පටිහඤ්ඤන්ති තා[2] චින්තනමපි බුද්ධානං සරීර
තො උග්ගම්ම අකනිට්ඨභවග්ගං ආහච්ච තතො පටිනිවත්තිත්වා දෙවතා
නං මත්ථකමත්ථකපරියන්තෙන ඔතරිත්වා චක්කවාළමුඛවට්ටියං පතිට්ඨහිංසු
සකලචක්කවාළගබ්භං සුවණ්ණමයවඞ්කගොපානසිවිනද්ධමිව චෙතිය
ඝරං විරොචිත්ථ, දසසහස්සචක්කවාළෙ දෙවතා එකචක්කවාළෙ රාසිභූතා
චින්තනං බුද්ධානං රස්මිගබ්භන්තරං පවිසිත්වා අට්ඨංසු, නිම්මිතබුද්ධො නිසී
දන්තොයෙව දසබලස්ස බොධිපල්ලඞ්කෙ කිලෙසප්පහාණං අභිත්ථවන්තො

> “පුච්ඡාමි මුනිං පහූතපඤ්ඤං,
> තිණ්ණං පාරගතං පරිනිබ්බුතං ඨිතත්තං.
> නික්ඛම්ම ඝරා පනුජ්ජ කාමෙ,
> කථං භික්ඛු සම්මා සො ලොකෙ පරිබ්බජෙය්‍යා”ති.

1. සො. 2. තාව.

ගාථං අභාසි, සත්ථා දෙවකායානං තාව **චිත්තකල්ලතා** ජනනත්ථං ආගතාගතානං නාමගොත්තානි කථෙස්සාමීති චින්තෙත්වා **ආචික්ඛිස්සාමි භික්ඛවෙ**ති ආදිමාහ. තත්ථ **සිලොකමනුකස්සාමී**ති අක්ඛරපදනියාමිතං වචනසඞ්ඛාතං පවත්තයිස්සාමි; **යත්ථ භුම්මා තදස්සිතා**ති යෙසු යෙසු **ඨා**නෙසු භුම්මා දෙවතා තං තං නිස්සිතා; **යෙ සිතා ගිරිගබ්භර**න්ති ආදීහි තෙසං භික්ඛූනං වණ්ණං කථෙති, යෙ භික්ඛූ ගිරිකුච්ඡිනිස්සිතාති අත්ථො; **පහිතත්තා**ති, පෙසිතත්තා; **සමාහිතා**ති අවික්ඛිත්තා; **පුථූ**ති බහුජනා; **සීහාව සල්ලීනා**ති සීහා විය නිලීනා එකන්තං උපගතා; **ලොමහංසාභිසම්භුනො**ති ලොමහංසං අභිභවිත්වා ඨිතා නිබ්භයාති වුත්තං හොති; **ඔදාතමනසා සුද්ධා**ති ඔදාතචිත්තා හුත්වා සුද්ධා; **විප්පසන්නමනාවිලා**ති විප්පසන්නා අනාවිලා; **භිය්‍යො පඤ්චසතෙ ඤත්වා**ති සම්මාසම්බුද්ධෙන සද්ධිං අතිරෙකපඤ්චසතෙ භික්ඛූ ජානිත්වා; **වනෙ කාපිලවත්ථවෙ**ති කපිලවත්ථුසමීපම්හි ජාතෙ වනසණ්ඩෙ; **තතො ආමන්තයී සත්ථා**ති තදා ආමන්තෙසි; **සාවකෙ සාසනෙ රතෙ**ති අත්තනො ධම්මදෙසනාය සවණන්තෙ ජාතත්තා සාවකෙ, සික්ඛාත්තයසාසනෙ රතත්තා සාසනෙ රතෙ; ඉදං සබ්බං සිලොකමනුකස්සාමීති වචනතො අඤ්ඤෙන වුත්තං විය කත්වා වදති. **දෙවකායා අභික්කන්තා තෙ විජානාථ භික්ඛවො**ති තෙ දිබ්බචක්ඛුනා විජානාථාති තෙසං භික්ඛූනං දිබ්බචක්ඛුඤාණාභිනීහාරත්ථාය කථෙති; **තෙ ච ආතප්පමකරුං සුත්වා බුද්ධස්ස සාසන**න්ති තෙ භික්ඛූ බුද්ධස්ස සාසනං සුත්වා තාවදෙව තදත්ථාය විරියං කරිංසු එවං කතමත්තාතප්පානං යෙව **තෙසං පාතුරහු ඤාණං** කිදිසං **අමනුස්සදස්සනං** දිබ්බචක්ඛුඤාණං උප්පජ්ජි; න තං තෙහි තස්මිං ඛණෙ පරිකම්මං කත්වා උප්පාදිතං අරියමග්ගෙනෙව හි තං නිප්ඵන්නං අමනුස්සදස්සනත්ථං පනස්ස අභිනීහාරමත්තමෙව කතං, සත්ථාපි අත්ථි තුම්හාකං ඤාණං තං නීහරිත්වා තෙ විජානාථාති ඉදමෙව සන්ධාය **තෙ විජානාථ භික්ඛවො**ති ආහ. **අප්පෙකෙ සතමද්දක්ඛු**න්ති තෙසු භික්ඛූසු එකච්චෙ භික්ඛූ අමනුස්සානං සතං අද්දසංසු; **සහස්සං අථ සත්තති**න්ති එකෙ සහස්සං එකෙ සත්තතිසහස්සානි; **සතං එකෙ සහස්සාන**න්ති එකෙ සතසහස්සං අද්දසංසු; **අප්පෙකෙනන්තමද්දක්ඛු**න්ති විපුලං අද්දසංසු, සතවසෙන සහස්සවසෙන ච අපරිච්ඡින්නෙනාපි අද්දසංසූති[1] අත්ථො; කස්මා? යස්මා **දිසා සබ්බා ඵුටා අහු**න්ති හරිතා සම්පුණ්ණාව අහෙසුං; **තඤ්ච සබ්බං අභිඤ්ඤායා**ති යං යං තෙසු එකෙකෙන දිට්ඨං තං සබ්බං ජානිත්වා; **වවත්ථිත්වාන චක්ඛුමා**ති හත්ථතලෙ ලෙඛං විය පච්චක්ඛතො වවත්ථපෙත්වා, පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා සත්ථා; **තතො ආමන්තයී**ති පුබ්බෙ වුත්ත ගාථමෙව නාමගොත්තකිත්තනත්ථාය ආහ. තුම්හෙ එතෙ **විජානාථ** පස්සථ ඔලොකෙථ **යෙ වො අහං කිත්තයිස්සාමී**ති අයමෙත්ථ සම්බන්ධො; **ගිරාහී**ති වචනෙහි **අනුපුබ්බසො**ති අනුපටිපාටියා; **සත්ත**

සහස්සා යක්ඛා භුම්මා කාපිලවත්ථවාති සත්තසහස්සා තාපෙත්ථ කපිලවත්ථුං නිස්සාය නිබ්බත්තා භුම්මා යක්ඛායෙවාති වදති; **ඉද්ධිමන්තො**ති දිබ්බිද්ධියුත්තා; **ජුතිමන්තො**ති ආනුභාවසම්පන්නා; **වණ්ණවන්තො**ති සරීරවණ්ණසම්පන්නා; **යසස්සිනො**ති පරිවාරසම්පන්නා; **මොදමානා අභික්කාමු**න්ති තුට්ඨචිත්තා ආගතා; **භික්ඛූනං සමිතිං වන**න්ති ඉමං මහාවනං භික්ඛූනං සන්තිකං භික්ඛුදස්සනත්ථාය ආගතා, අථවා **සමිති**න්ති සමූහං භික්ඛූනං සමූහං දස්සනත්ථාය ආගතාතිපි අත්ථො, **ඡ සහස්සා හෙමවතා යක්ඛා නානත්තවණ්ණිනො**ති ඡසහස්සා හිමවන්තපබ්බතෙ නිබ්බත්තයක්ඛා, තෙ ච සබ්බෙපි නීලාදිවසෙන නානත්තවණ්ණා; **සාතාගිරා තිසහස්සා**ති සාතාගිරි[1]පබ්බතෙ නිබ්බත්තා යක්ඛා තිසහස්සා; **ඉච්චෙතෙ සොළසසහස්සා**ති එතෙ සබ්බෙපි සොළසසහස්සා හොන්ති; **වෙස්සාමිත්තා පඤ්චසතා**ති වෙස්සාමිත්තපබ්බතෙ නිබ්බත්තා පඤ්චසතා; **කුම්භීරො රාජගහිකො**ති රාජගහනගරෙ නිබ්බත්තො කුම්භීරො නාම යක්ඛො; **වෙපුල්ලස්ස නිවෙසන**න්ති තස්ස වෙපුල්ලපබ්බතො[2] නිවෙසනං නිවාසනට්ඨානන්ති අත්ථො; **භීයො නං සතසහස්සානං යක්ඛානං පයිරූපාසතී**ති අතිරෙකං යක්ඛසතසහස්සං නං පයිරූපාසති; **කුම්භීරො රාජගහිකො සොපාග සමිතිං වන**න්ති, සොපි කුම්භීරො සපරිවාරො ඉමං වනං භික්ඛුසමිතිං දස්සනත්ථාය උපගතො; **පුරිමඤ්ච දිසං රාජා ධතරට්ඨො තං පසාසතී**ති පාචීනදිසං අනුසාසති; **ගන්ධබ්බානං ආධිපතී**ති චතුසුපි දිසාසු ගන්ධබ්බානං ජෙට්ඨකො, සබ්බෙ තෙ තස්ස වසෙ වත්තන්ති; **මහාරාජා යසස්සිසො**ති මහාපරිවාරො එසො මහාරාජා; **පුත්තාපි තස්ස බහවො ඉන්දනාමා මහබ්බලා**ති තස්ස ධතරට්ඨස්ස බහවො මහාබලා පුත්තා, තෙ සබ්බෙ සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො නාමධාරකා; **විරූළ්හො තං පසාසතී**ති තං දිසං විරූළ්හකො අනුසාසති; **පුත්තාපි තස්සා**ති තස්සාපි තාදිසා එව පුත්තා; පාළියං පන මහබ්බලාති ලිඛන්ති, අට්ඨකථාය සබ්බවාරෙසු ච මහාබලාති පාඨො.

"පුරිමං දිසං ධතරට්ඨො දක්ඛිණෙන විරූළ්හකො
පච්ඡිමෙන විරූපක්ඛො කුවෙරො උත්තරං දිසං,
චත්තාරො තෙ මහාරාජා සමන්තා චතුරො දිසා
දද්දල්ලමානා අට්ඨංසු වනෙ කාපිලවත්ථවෙ"ති.

ඉමා පන ගාථා සබ්බසඞ්ගාහිකවසෙන වුත්තා, අයං පනෙත්ථ අත්ථො: දසසහස්සචක්කවාළෙ ධතරට්ඨා නාම මහාරාජා අත්ථි තෙ සබ්බෙපි කොටිසතසස්ස කොටිසතසහස්සගන්ධබ්බපරිවාරා ආගන්ත්වා පුරත්ථිමාය දිසාය කපිලවත්ථුමහාවනතො පට්ඨාය චක්කවාළගබ්භං පූරෙත්වා ඨිතා, එවං දක්ඛිණදිසාදීසු විරූළ්හකාදයො, තෙනෙවාහ **සමන්තා චතුරො දිසා දද්දල්ලමානා අට්ඨංසූ**ති, ඉදං වුත්තං හොති සමන්තා චක්කවාළෙහි ආගන්ත්වා චතුරො දිසා පබ්බතමත්ථකෙසු අග්ගික්ඛන්ධා

1. සිර. 2. පබ්බතෙ.

විය සුවණ්ණ ජලමානා ඨිතාති, තෙ පන යස්මා කපිලවත්ථුවනමෙව සන්ධාය ආගතා තස්මා චක්කවාළං පූරෙත්වා චක්කවාළෙන සමසමා ඨිතාපි වනෙ කාපිලවත්ථවෙති වුත්තා; **තෙසං මායාවිනො දාසා ආගු වඤ්චනිකා සඨා**ති තෙසං මහාරාජානං කතපාපපටිච්ඡාදනලක්ඛණාය මායාය යුත්තා කුටිලාචාරා දාසා අත්ථි යෙ සම්මුඛපරම්මුඛවඤ්චනාහි ලොකං වඤ්චනතො වඤ්චනිකාති ච කෙරාටියසාඨෙය්‍යෙන සමන්නාගතත්තා සඨාති ච වුච්චන්ති, තෙපි ආගතාති අත්ථො; **මායා කුටෙණ්ඩු වෙටෙණ්ඩු විටූච්ච විටූඩො සහා**ති තෙ දාසා සබ්බෙපි **මායා** මායාකාරකා ච, නාමෙන පනෙත්ථ එකො කුටෙණ්ඩු නාම එකො වෙටෙණ්ඩු නාම, පාළියං පන වෙටෙණ්ඩූති ලිඛන්ති එකො විටූච්චො නාම එකො විටූඩො නාම, සහාති සොපි විටූඩො තෙහි සහෙව ආගතො; **චන්දනො කාමසෙට්ඨො ච කිණ්ණුඝණ්ඩු නිඝණ්ඩු චා**ති අපරෙ කිණ්ණුඝණ්ඩු නාම, පාළියං පන කිණ්ණිඝණ්ඩූති ලිඛන්ති නිඝණ්ඩු චාති අඤ්ඤො නිඝණ්ඩු නාම එත්තකා දාසා ඉතරෙ පන.

"පනාදො ඔපමඤ්ඤො ච දෙවසූතො ච මාතලි
චිත්තසෙනො ච ගන්ධබ්බො නළො රාජා ජනෙසභො
ආගු පඤ්චසිඛො චෙව තිම්බරූ සුරියවච්චසා"ති.

ඉමෙ දෙවරාජානො ච, තත්ථ **දෙවසූතො**ති දෙවසාරථි; **චිත්තසෙනො**ති චිත්තො ච සෙනො ච චිත්තසෙනො; **ගන්ධබ්බො**ති අයං චිත්තසෙනො ගන්ධබ්බකායිකො න කෙවලඤ්චස්ස සබ්බෙපෙතෙ පනාදාදයො ගන්ධබ්බාඑව; **නළො රාජා**ති නළකාරදෙවපුත්තො නාමෙකො; **ජනෙසභො**ති ජනවසභො දෙවපුත්තො; **ආගු පඤ්චසිඛො චෙවා**ති පඤ්චසිඛො ච දෙවපුත්තො ආගතො; **තිම්බරූ**ති තිම්බරූ නාම ගන්ධබ්බදෙවරාජා; **සූරියවච්චසා**ති තස්සෙව ධීතා; **එතෙ චඤ්ඤෙ ච රාජානො ගන්ධබ්බා සහ රාජුභී**ති එතෙ ච නාමවසෙන වුත්තගන්ධබ්බරාජානො අඤ්ඤෙ ච එතෙහි රාජූහි සද්ධිං බහුගන්ධබ්බා, **මොදමානා අභික්කාමුං භික්ඛූනං සමිතිං වන**න්ති හට්ඨතුට්ඨචිත්තා භික්ඛුසඞ්ඝසමිතිං, ඉදං වනං ආගතාති අත්ථො; **අථාගු නාභසා නාගා වෙසාලා සහ තච්ඡකා**ති නාභසදහ[1]වාසිනො ච වෙසාලීවාසී ච නාගා ආගතා සහ තච්ඡකාය නාගපරිසාය ආගතාති අත්ථො; **කම්බලස්සතරා**ති කම්බලො ච අස්සතරො ච, එතෙ කිර සිනෙරුපාදෙ වසන්ති සුපණ්ණෙහිපි අනුද්ධරණීයා මහෙසක්ඛා නාගා; **පායාගා සහ ඤාතිභී**ති පයාගතිත්ථවාසිනො ච සහ ඤාතිසඞ්ඝෙන ආගතා; **යාමුනා ධතරට්ඨා චා**ති යමුනාවාසිනො ච ධතරට්ඨකුලෙ උප්පන්නා නාගා ච; **එරාවණො මහානාගො** එරාවණොති දෙවපුත්තො ජාතියා නාගො න හොති නාගවොහාරෙන පනෙස වොහරීයති; **සොපාගා**ති සොපි ආගතො; **යෙ නාගරාජෙ සහසා හරන්තී**ති යෙ ඉමෙ වුත්තප්පකාරෙ නාගෙ ලොභාභිභූතා සාහසං කත්වා හරන්ති ගණ්හන්ති; **දිබ්බා දිජා පක්ඛී විසුද්ධචක්ඛූ**ති

1. රහද.

දිබ්බානුභාවතො දිබ්බා, මාතුකුච්ඡිතො ච අණ්ඩකොසතො චාති ද්වෙ වාරෙ ජාතාති දිජා, පක්ඛයුත්තතාය පක්ඛී, යොජනසතන්තරෙපි යොජනසහස්සන්තරෙපි නාගෙ දස්සනසමත්ථචක්ඛුතාය විසුද්ධචක්ඛූ; **වෙහාසයා තෙ වනමජ්ඣපත්තාති** තෙ ආකාසෙනෙව ඉමං මහාවනං සම්පත්තා; **චිත්රා සුපණ්ණා ඉති තෙසං නාමන්ති** තෙසං චිත්රා සුපණ්ණාති නාමං; **අභයං තදා නාගරාජානමාසි සුපණ්ණතො ඛෙමමකාසි බුද්ධො** තස්මා සබ්බෙපි තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං **සණ්හාහි වාචාහි උපව්හයන්තා** මිත්තා විය බන්ධවා විය ච සල්ලපන්තා සම්මොදමානා ආලිඞ්ගන්තා හත්ථෙ ගණ්හන්තා අංසකූටෙ හත්ථං [1]ඨපෙන්තා හට්ඨතුට්ඨචිත්තා; **නාගා සුපණ්ණා සරණමගංසු බුද්ධන්ති** බුද්ධංයෙව තෙ සරණං ගතා; යෙපි පුබ්බෙ **ජිතා වජිරහත්ථෙනාති** ඉන්දෙන දෙවරඤ්ඤා ජිතා; **සමුද්දං අසුරා සිතාති** මහාසමුද්දවාසිනො අසුරා ජිතා; සුජාතාය අසුරකඤ්ඤාය කාරණා සබ්බෙපි **භාතරො වාසවස්සෙතෙ ඉද්ධිමන්තා යසස්සිනො**; තෙසු **කාලකඤ්ජා මහාභිංසාති** කාලකඤ්ජා තාව මහන්තෙන භිංසනඅත්තභාවෙන මාපෙත්වා ආගමිංසු; **අසුරා දානවෙඝසාති** දානවෙඝසා නාම අඤ්ඤෙ ධනුග්ගහඅසුරා; **වෙපචිත්ති සුචිත්ති ච පහාරාදො නමුචී සහාති** වෙපචිත්ති අසුරො සුචිත්ති අසුරො චාති එතෙ ච අසුරා, නමුචී සහාති නමුචි ච මාරො දෙවපුත්තො එතෙහි සහෙව ආගතො, ඉමෙ අසුරා මහාසමුද්දවාසිනො අයං පරනිම්මිතදෙවලොකවාසී, කස්මා එතෙහි සහාගතොති? අච්ඡන්දිකත්තා, තෙපි හි අච්ඡන්දිකා අභබ්බා අයම්පි තාදිසො යෙව, තස්මා ධාතුසො සංසන්දමානො ආගතො; **සතඤ්ච බලිපුත්තානන්ති** බලිනො මහාඅසුරස්ස පුත්තානං සතං; **සබ්බෙ වෙරොචනාමකාති** සබ්බෙ අත්තනො මාතුලස්ස රාහුස්සෙව නාමධරා; **සන්නය්හිත්වා බලිං සෙනන්ති** අත්තනො බලිසෙනං සන්නය්හිත්වා සබ්බෙ කතසන්නාහා හුත්වා; **රාහුභද්දමුපාගමුන්ති** රාහුං අසුරින්දං උපසඞ්කමිංසු; **සමයොදානි භද්දන්තෙති** භද්දං තව හොතු, සමයො තෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දස්සනායාති අත්ථො; **ආපො ච දෙවා පඨවී ච තෙජො වායො තදාගමුන්ති** ආපොකසිණාදීසු පරිකම්මං කත්වා නිබ්බත්තා ආපොති ආදිනාමකා දෙවා තදා ආගමුං; **වරුණා වාරුණා දෙවා සොමො ච යසසා සහාති** වරුණදෙවතා වාරුණදෙවතා සොමදෙවතාති එවං නාමකා ච දෙවා යසසා නාම දෙවෙන සහාගතාති අත්ථො; **මෙත්තාකරුණාකායිකාති** මෙත්තජ්ඣානෙ ච කරුණජ්ඣානෙ ච පරිකම්මං කත්වා නිබ්බත්තදෙවා; **ආගූ දෙවා යසස්සිනොති** එතෙපි මහායසා දෙවා ආගතා; **දසෙතෙ දසධා කායා සබ්බෙ නානත්තවණ්ණිනොති** එතෙ දසධා ඨිතා දස දෙවකායා සබ්බෙපි නීලාදිවසෙන නානත්තවණ්ණා ආගතාති අත්ථො; **වෙණ්හූ ච දෙවාති** වෙණ්හුදෙවතා ච; **සහලී චාති** සහලිදෙවතා ච; **අසමා ච දුවෙ යමාති** අසමදෙවතා ච ද්වෙ යමකදෙවතා ච; **චන්දස්සූපනිසා දෙවා චන්දමාගූ පුරක්ඛත්වාති** චන්දනිස්සිතකා

1. ඨපෙත්වා.

දෙවා චන්දං පුරතො කත්වා ආගතා; තථා සූරියනිස්සිතකා **දෙවා සූරිය මාගූ පුරක්ඛත්වා නක්ඛත්තානි පුරක්ඛත්වා**ති නක්ඛත්තනිස්සිතකාපි දෙවා නක්ඛත්තානි පුරතො කත්වා ආගතා; **ආගූ මන්දවලාහකා**ති වාත වලාහකා අබ්භවලාහකා උණ්හවලාහකා එතෙ සබ්බෙපි වලාහක කායිකා මන්දවලාහකා නාම වුච්චන්ති, තෙපි ආගතාති අත්ථො; **වසූනං වාසවො සෙට්ඨො සක්කොපාග පුරින්දදො**ති වසූනං දෙවතානං සෙට්ඨො වාසවො යො සක්කොති ච පුරින්දදොති ච වුච්චති සොපි ආගතො; **දසෙතෙ දසධා කායා**ති එතෙපි දස දෙවකායා දසධාව ආගතා; **සබ්බෙ නානත්තවණ්ණිනො**ති නීලාදිවසෙන නානත්තවණ්ණා; **අථාගූ සහභූ දෙවා**ති අථ සහභූනාමදෙවා ආගතා; **ජලමග්ගිසිඛාරිවා**ති අග්ගි සිඛා විය ජලන්තා ජලමග්ගිසිඛාරිවාති, ඉමානි තෙසං නාමානීතිපි වුත්තං **අරිට්ඨකා ච රොජා චා**ති අරිට්ඨකදෙවා ච රොජදෙවා ච; **උම්මාපුප්ඵ නිභාසිනො**ති උම්මාපුප්ඵදෙවා නාම එකෙදෙවා උම්මාපුප්ඵසදිසා හි තෙසං සරීරාභා තස්මා උම්මාපුප්ඵනිභාසිනොති වුච්චන්ති; **වරුණා සහධම්මා** චාති එතෙ ච වෙ ජනා; **අච්චුතා ච අනෙජකා**ති අච්චුත දෙවතා ච අනෙජකදෙවතා ච; **සූලෙය්‍යරුචිරා ආගූ**ති සූලෙය්‍යා ච රුචිරා ච ආගතා; **ආගූ වාසවනෙසිනො**ති වාසවනවාසිදෙවා නාම ආගතා; **දසෙතෙ දසධා කායා**ති එතෙපි දස දෙවකායා දසධාව ආගතා **සමානා මහාසමානා**ති සමානා ච මහාසමානා ච දෙවා; **මානුසා මානුසුත්තමා**ති මානුසා ච මානුසුත්තමා ච; **ඛිඩ්ඩාපදූසිකා ආගූ ආගූ මනොපදූසිකා**ති ඛිඩ්ඩාපදූසිකා[1] මනොපදූසිකා ච දෙවා ආගතා; **අථාගූ හරයො දෙවා**ති හරිදෙවා නාම ආගතා; **යෙ ච ලොහිතවාසිනො**ති ලොහිතවාසිනො ච ආගතා; **පාරගා මහාපාරගා**ති එතෙ ච දුවිධා ආගතා; **දසෙතෙ දසධා**ති එතෙපි දස දෙවකායා දසධාව ආගතා; **සුක්කා කරුම්හා අරුණා ආගූ වෙඝනසා සහා**ති එතෙ සුක්කාදයො තයො තෙහි දෙවෙහි සහ වෙඝනසා ච ආගතා; **ඔදාතගය්හා පාමොක්ඛා**ති ඔදාතගය්හා නාම පාමොක්ඛා දෙවතා ආගතා; **ආගූ දෙවා විචක්ඛණා**ති විචක්ඛණා නාම දෙවා ආගතා; **සදාමත්තා හාරගජා**ති සදාමත්තා ච හාරගජා ච; **මිස්සකා ච යසස්සිනො**ති යසසම්පන්නා මිස්සකදෙවා ච; **ථනයං ආග පජ්ජුන්නො**ති පජ්ජුන්නො ච දෙවරාජා ථනයන්තො ආගතො; **යො දිසා අභිවස්සතී**ති යො යං යං දිසං යාති තත්ථ තත්ථ දෙවො වස්සති; **දසෙතෙ දසධා**ති එතෙපි දස කායා දසධා ආගතා **ඛෙමියා තුසිතා යාමා**ති ඛෙමියා දෙවා ච තුසිතපුරවාසිනො ච යාම දෙවලොකවාසිනො ච; **කඨකා ච යසස්සිනො**ති යසසම්පන්නා කඨකා දෙවා ච; පාළියම්පන කට්ඨකා චාති ලිඛන්ති. **ලම්බීතකා ලාමසෙට්ඨා**ති ලම්බීතකා දෙවා ච ලාමසෙට්ඨා දෙවා ච; **ජොතිනාමා ච ආසවා**ති පබ්බතමත්ථකෙ කතනළග්ගික්ඛන්ධා විය ජොතමානා ජොතිදෙවා නාම අත්ථි තෙ ච ආසවා ච දෙවා ආගතාති අත්ථො; පාළියම්පන ජාති නාමාති ලිඛන්ති, ආසා දෙවතා ඡන්දවසෙන ආසවාති වුත්තා.

1. ම: පදෙසිකා.

නිම්මානරතිනො ආගූ අථාගූ පරනිම්මිතා දසෙතෙ දසධා කායාති එතෙපි දස දෙවකායා දසධාව ආගතා; **සට්ඨෙතෙ දෙවනිකායා**ති එතෙ ච ආපොචදෙවාති ආදිකාති ඡ දසකා සට්ඨි දෙවනිකායා සබ්බෙපි නීලාදිවසෙන නානත්තවණ්ණිනො; **නාමන්වයෙන ආගඤ්ඡු**න්ති නාමභාගෙන නාමකොට්ඨාසෙනාව ආගතා; **යෙවඤ්ඤෙ සදිසා සහා**ති යෙවඤ්ඤෙතෙපි තෙහි සදිසා වණ්ණතොපි නාමතොපි එතාදිසා යෙව සෙසචක්කවාළෙසුපි දෙවා තෙපි ආගතා යෙවාති එකපදෙනෙව කලාපංවිය පුටකංවිය ච එකතො කත්වා සබ්බා දෙවතා නිද්දිසති. එවං දසසු ලොකධාතුසහස්සෙසු දෙවකායෙ නිද්දිසිත්වා ඉදානි යදත්ථං තෙ ආගතා තං දස්සෙන්තො **පවුත්ථජාති**න්ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො පවුත්ථා විගතා ජාති අස්සාති අරියසඞ්ඝො පවුත්ථජාති නාම, තං පවුත්ථජාතිං රාගදොසමොහඛිලානං අභාවා **අඛිලං**; චත්තාරො ඔඝෙ තරිත්වා ඨිතත්තා **ඔඝතිණ්ණං**; චතුන්නං ආසවානං අභාවෙන **අනාසවං** අරියසඞ්ඝඤ්ච **දක්ඛෙම** පස්සිස්සාම; තෙසං යෙව ඔඝානං තිණ්ණත්තා **ඔඝතරං**; ආගුඅකරණතො **නාගං** **අසිතාතිග**න්ති කාලකභාවාතීතං; **චන්දංව** සිරියා විරොචමානං දසබලඤ්ච දක්ඛෙමි පස්සිස්සාමාති එතදත්ථං සබ්බෙපි තෙ නාමන්වයෙන ආගඤ්ඡුං; **යෙ චඤ්ඤෙ සදිසා සහාති**– ඉදානි බ්‍රහ්මානො දස්සෙන්තො **සුබ්‍රහ්මා පරමත්තො චා**ති ආදිමාහ. තත්ථ **සුබ්‍රහ්මා**ති එකො බ්‍රහ්මා; **පරමත්තො**ති එකො බ්‍රහ්මා ච; **පුත්තා ඉද්ධිමතො සහා**ති එතෙ ඉද්ධිමතො බුද්ධස්ස භගවතො පුත්තා අරියබ්‍රහ්මානො සහෙව ආගතා; **සනංකුමාරො තිස්සො චා**ති සනංකුමාරො ච තිස්සො මහාබ්‍රහ්මා ච; **සොපාගා**ති සොපි ආගතො.

"සහස්සං බ්‍රහ්මලොකානං මහාබ්‍රහ්මාභිතිට්ඨති,
උපපන්නො ජුතිමන්තො භිස්මාකායො යසස්සිසො"ති.

එත්ථ සහස්සං බ්‍රහ්මලොකානන්ති එකඞ්ගුලියා එකසහස්සචක්කවාළං දසහි අඞ්ගුලීහි දසසහස්සචක්කවාළෙ ආලොකකරණසමත්ථානං මහාබ්‍රහ්මානං සහස්සං ආගතං; **මහාබ්‍රහ්මාභිතිට්ඨතී**ති යත්ථ එකෙකො මහාබ්‍රහ්මා අඤ්ඤෙ බ්‍රහ්මෙ අභිභවිත්වා තිට්ඨති; **උපපන්නො**ති බ්‍රහ්මලොකෙ උපපන්නො; **ජුතිමන්තො**ති ආනුභාවසම්පන්නො; **භිස්මාකායො**ති මහාකායො, වීහි තීහි මාගධකෙහි ගාමක්ඛෙත්තෙහි සමප්පමාණො අත්තභාවො; **යසස්සිසො**ති අත්තභාවසිරිසඞ්ඛාතෙන යසෙන සමන්නාගතො; **දසෙත්ථ ඉස්සරා ආගූ පච්චෙකවසවත්තිනො**ති එකස්මිඤ්ච බ්‍රහ්මසහස්සෙ යෙ ච පාටියෙක්කං පාටියෙක්කං වසං වත්තෙන්තීති එවරූපා දස ඉස්සරා මහාබ්‍රහ්මානො ආගතා; **තෙසඤ්ච මජ්ඣතො ආග හාරිතො පරිවාරිතො**ති තෙසං පන බ්‍රහ්මානං මජ්ඣෙ හාරිතො නාම මහාබ්‍රහ්මා සතසහස්සබ්‍රහ්මපරිවාරිතො ආගතො; **තෙ ච සබ්බෙ අභික්කන්තෙ සඉන්දෙ දෙවෙ සබ්‍රහ්මකෙ**ති තෙ සබ්බෙපි සක්කං දෙවරාජං ජෙට්ඨකං කත්වා ආගතෙ දෙවකායෙ හාරිතමහාබ්‍රහ්මානං ජෙට්ඨකං කත්වා ආගතෙ මහාබ්‍රහ්මකායෙ ච

මාරසෙනා අභික්කමින්ති මාරසෙනා අභිගතා; **පස්ස කණ්හස්ස මන්දියන්ති** කාලධම්මස්ස මාරස්ස බාලභාවං පස්සථ; **එථ ගණ්හථ බන්ධථාති** එවං අත්තනො පරිසං ආණාපෙති; **රාගෙන බද්ධමත්ථු වොති** සබ්බං වො ඉදං දෙවබලං[1] රාගෙන බද්ධං හොතු; **සමන්තා පරිවාරෙථ මා වො මුඤ්චිත්ථ කොචි නන්ති** තුම්හාකං එකොපි එතෙසු එකම්පි මා මුඤ්චි; මා වො මුඤ්චෙථාතිපි පාඨො එසෙවත්ථො. **ඉති තත්ථ මහාසෙනො කණ්හසෙනං අපෙසයීති** එවං තත්ථ මහාසමයෙ මහාසෙනො මාරො මාරසෙනං පෙසයී. **පාණිනා තලමාහච්චාති** හත්ථෙන පඨවිතලං පහරිත්වා; **සරං කත්වාන භෙරවන්ති** මාරවිහිංසනකදස්සනත්ථං භයානකඤ්ච රවං[2] කත්වා; **යථා පාවුස්සකො මෙඝො ථනයන්තො සවිජ්ජුකොති** සවිජ්ජුකො පාවුස්සකො මෙඝො විය මහාගජ්ජිතං ගජ්ජන්තො; **තදා සො පච්චුදාවත්තීති** තස්මිං සමයෙ සො මාරො තං විහිංසනකං දස්සෙත්වා පටිනිවත්තන්තො; **සංකුද්ධො අසයංවසීති** සුට්ඨු කුද්ධො කුපිතො කඤ්චි වසෙ වත්තෙතුං අසක්කොන්තො අසයංවසී, න අත්තනො වසෙන අකාමකො හුත්වා නිවත්තන්තො, භගවා කිර අයං මාරො ඉමං මහාසමාගමං දිස්වා අභිසමයන්තරායං කරිස්සාමීති අනන්තරන්තරෙන මාරසෙනං පෙසෙත්වා මාරවිහිංසනකං දස්සෙතීති අඤ්ඤාසි පකති චෙසා භගවතො යත්ථ අභිසමයො න භවිස්සති තත්ථ මාරං විහිංසනකං දස්සෙන්තං න නිවාරෙති, යත්ථ පන අභිසමයො හොති තත්ථ මාරං විහිංසනකං දස්සෙන්තං නිවාරෙති, තත්ථ යථා පරිසා නෙව මාරස්ස රූපං පස්සති න සද්දං සුණාති එවං අධිට්ඨාතීති, ඉමස්මිඤ්ච සමාගමෙ මහාඅභිසමයො භවිස්සති තස්මා යථා දෙවතා නෙව තස්ස රූපං පස්සන්ති න සද්දං සුණන්ති එවං අධිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං.

“තදා සො පච්චුදාවත්ති සඞ්කුද්ධො අසයංවසී,
තඤ්ච සබ්බං අභිඤ්ඤාය වවක්ඛිත්වාන චක්ඛුමා”ති.

තං සබ්බං භගවා ජානිත්වා වවත්ථපෙත්වා ච **මාරසෙනා අභික්කන්තා තෙ විජානාථ භික්ඛවොති** භික්ඛවෙ මාරසෙනා අභිගතා තෙ තුම්හෙ අත්තනො අත්තනො අනුරූපං විජානාථ ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජථාති වදති **ආතප්පමකරුන්ති** ඵලසමාපත්තිං පවිසනත්ථාය විරියං ආරභිංසු; **වීතරාගෙහිපක්කාමුන්ති** මාරො ච මාරානුචරා ච වීතරාගෙහි අරියෙහි දූරතොව අපක්කමුං; **නෙසං ලොමම්පි ඉඤ්ජයුන්ති** තෙසං වීතරාගානං ලොමම්පි න චාලයිංසු; අථ මාරො භික්ඛුසඞ්ඝං ආරබ්භ ඉමං ගාථං අභාසි.

“සබ්බෙ විජිතසඞ්ගාමා භයාතීතා යසස්සිනො,
මොදන්ති සහ භූතෙහි සාවකා තෙ ජනෙසුතා”ති.

තත්ථ **මොදන්ති සහ භූතෙහීති** දසබලස්ස සාසනෙ භූතෙහි සඤ්ජාතෙහි අරියෙහි සද්ධිං මොදන්ති; **ජනෙසුතාති** ජනෙසුතා විස්සුතා පාකටා අභිඤ්ඤාතා; ඉදම්පන මහාසමයසුත්තන්තනාම දෙවතානං පියං

1. මණ්ඩලං-පු: විලාසිනී. 2. සරං-පු: විලාසිනී.

මනාපං තස්මා මඞ්ගලං වදන්තෙන අභිනවට්ඨානෙසු ඉමමෙව සුත්තං වත්තබ්බං, දෙවතා කිර ඉමං සුත්තං සුණිස්සාමාති ඔහිතසොතා විචරන්ති, දෙසනාපරියොසානෙ පනස්ස කොටිසතසහස්සදෙවතා අරහත්තං පත්තා සොතාපන්නාදීනං ගණනා නත්ථි, දෙවතානඤ්චස්ස පියමනාපභාවෙ ඉමං වත්ථු:- කොටපබ්බතවිහාරෙ කිර නාගලෙනද්වාරෙ නාගරුක්ඛෙ එකා දෙවධීතා වසති, එකො දහරො අන්තොලෙනෙ ඉමං සුත්තං සජ්ඣායති, දෙවධීතා සුත්වා සුත්තපරියොසානෙ මහාසද්දෙන සාධුකාරමදාසි, කො එසොති? අහං භන්තෙ දෙවධීතාති, කස්මා සාධුකාරමදාසීති? භන්තෙ දසබලෙන මහාවනෙ නිසීදිත්වා කථිතදිවසෙ ඉමං සුත්තං සුත්වා අජ්ජ අස්සොසිං, භගවතා කථිතතො එකක්ඛරම්පි අහාපෙත්වා සුග්ගහීතො අයං ධම්මො තුම්හෙහීති, දසබලස්ස කථයතො සුතං තයාති? ආම භන්තෙති, මහා කිර දෙවතාසන්නිපාතො අහොසි ත්වං පන කත්ථ ඨිතා සුණීති? අහං භන්තෙ මහාවනවාසිකා දෙවතාහි සද්ධිං අට්ඨාසිං, මහෙසක්ඛාසු පන දෙවතාසු ආගච්ඡන්තීසු ජම්බුදීපෙ ඔකාසං නාලත්ථං, අථ ඉමං තම්බපණ්ණිදීපං ආගන්ත්වා ජම්බුකොලපට්ටනෙ ඨත්වා සොතුං අරද්ධම්හි, තත්‍රාපි මහෙසක්ඛාසු දෙවතාසු ආගච්ඡන්තීසු අනුපුබ්බෙන පටික්කමමානා රොහනජනපදෙ මහාගාමස්ස පිට්ඨිභාගෙ ගොඨකසමුද්දෙ ගලප්පමාණං උදකං පවිසිත්වා තත්ථ ඨිතා අස්සොසින්ති, තුය්හං ඨිතට්ඨානතො දූරෙ සත්ථාරං පස්සසි දෙවධීතෙති? කිං කථෙථ භන්තෙ සත්ථා මහාවනෙ ධම්මං දෙසෙන්තො නිරන්තරං මඤ්ඤෙව ඔලොකෙතීති මඤ්ඤමානා ඔත්තප්පමානා හිරීයමානා උම්මීසු නිලීයාමීති, තං දිවසං කිර කොටිසතසහස්සදෙවතා අරහත්තං පත්තා තුම්හෙපි තදා අරහත්තං පත්තාති? නත්ථි භන්තෙ, අනාගාමිඵලං පත්තත්ථ මඤ්ඤෙති? නත්ථි භන්තෙ, සකදාගාමිඵලං පත්තත්ථ මඤ්ඤෙති? නත්ථි භන්තෙ, තයො මග්ගෙ පත්තා දෙවතා කිර ගණනපථං අතීතා සොතාපන්නා ජාතත්ථ මඤ්ඤෙති? දෙවතා තං දිවසං සොතාපත්තිඵලප්පත්තත්තා ගරායමානා අපුච්ඡිතබ්බං පුච්ඡන්ති අය්‍යාති ආහ, තතො නං සො භික්ඛු ආහ සක්කා පන දෙවතෙ තව අත්තභාවං අම්හාකං දස්සෙතුං? න සක්කා භන්තෙ සකලං කායං දස්සෙතුං අඞ්ගුලිපබ්බමත්තං දස්සෙස්සාමි අය්‍යස්සාති කුඤ්චිකච්ඡිද්දෙන අඞ්ගුලිං අන්තොලෙනාභිමුඛං අකාසි, චන්දසහස්ස සුරියසහස්ස උග්ගමනකාලො විය අහොසි, දෙවධීතා අප්පමත්තා භන්තෙ හොථාති දහරභික්ඛුං වන්දිත්වා අගමාසි. එවං ඉමං සුත්තං දෙවතානං පියං මනාපං මමායන්ති තං දෙවතාති.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය පරිසිට්ඨසඞ්ගහෙ

මහාසමයසුත්තවණ්ණනා

නිට්ඨිතා

තදනන්තරං නික්ඛිත්තස්ස පරාභවසුත්තස්ස අත්ථවණ්ණනා. එවම්මෙ සුතන්ති **පරාභවසුත්තං**. කා උප්පත්ති? මඞ්ගලසුත්තං කිර සුත්වා දෙවානං එතදහොසි, භගවතා මඞ්ගලසුත්තෙ සත්තානං වුඩ්ඪිඤ්ච සොත්ථිඤ්ච කථයමානෙන එකංසෙන භවො එව කථිතො නො පරාභවො, හන්ද දානි යෙන සත්තා පරිහායන්ති විනස්සන්ති තං නෙසං පරාභවම්පි පුච්ඡාමාති, අථ මඞ්ගලසුත්තං කථිතදිවසතො දුතියදිවසෙ දසසහස්සචක්කවාළෙසු දෙවතායො පරාභවසුත්තං සොතුකාමා ඉමස්මිං එකචක්කවාළෙ සන්නිපතිත්වා එකවාලග්ගකොටිනිත්තුද්දනඔකාසමත්තෙ දසපි වීසම්පි තිංසම්පි චත්තාළීසම්පි පඤ්ඤාසම්පි සට්ඨිම්පි සත්තතිම්පි අසීතිම්පි සුඛුමත්තභාවං නිම්මිණිත්වා සබ්බදෙවමානුස බ්‍රහ්මානො සිරියා ච තෙජෙන ච අධිගය්හ විරොචමානං පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නං භගවන්තං පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු.

තතො සක්කෙන දෙවානමින්දෙන ආණත්තො අඤ්ඤතරො දෙවපුත්තො භගවන්තං පරාභවපඤ්හං පුච්ඡි, අථ භගවා පුච්ඡාවසෙන ඉමං සුත්තමභාසි. තත්ථ **එවම්මෙ සුත**න්ති ආදි ආයස්මතා **ආනන්දෙන** වුත්තං, **පරාභවන්තං පුරිසන්ති** ආදිනා නයෙන එකන්තරිකා ගාථා දෙවපුත්තෙන වුත්තා, **සුවිජානො භවං හොතීති** ආදිනා නයෙන එකන්තරිකා එව අවසානගාථා ච භගවතා වුත්තා, තදෙතං සබ්බම්පි සමොධානෙත්වා **පරාභවසුත්ත**න්ති වුච්චති, තත්ථ **එවං මෙ සුත**න්ති ආදිසු යං වත්තබ්බං තං සබ්බං මඞ්ගලසුත්තවණ්ණනායං වුත්තං. පරාභවන්තං පුරිසන්ති ආදිසු **පරාභවන්ත**න්ති පරිහායන්තං විනස්සන්තං; **පුරිස**න්ති යං කිඤ්චි සත්තං ජානිතුං; **මයං පුච්ඡාම ගොතම**න්ති සෙස දෙවෙහි සද්ධිං අත්තානං නිදස්සෙත්වා ඔකාසං කාරෙන්තො සො දෙවපුත්තො ගොත්තෙන භගවන්තං ආලපති; **භගවන්තං පුට්ඨුමාගම්මාති** මයං හි භගවන්තං පුච්ඡිස්සාමාති තතො තතො චක්කවාළා ආගතාති අත්ථො; එතෙනාදරං දස්සෙති.

කිං පරාභවතො මුඛන්ති ආගතානං අම්හාකං බ්‍රූහි පරාභවතො පුරිසස්ස කිං මුඛං කිං ද්වාරං කා යොනි කිං කාරණං? යෙන මයං පරාභවන්තං පුරිසං ජානෙය්‍යාමාති අත්ථො; එතෙන පරාභවන්තං පුරිසන්ති එත්ථ වුත්තස්ස පරාභවතො පුරිසස්ස පරාභවකාරණං පුච්ඡති, පරාභවකාරණෙ හි ඤාතෙ තෙන කාරණසාමඤ්ඤෙන සක්කා යො කොචි පරාභව පුරිසො ජානිතුන්ති, අථස්ස භගවා සුට්ඨු පාකටීකරණත්ථං පටිපක්ඛං දස්සෙත්වා පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය පරාභවමුඛං දීපෙන්තො ආහ **සුවිජානො භව**න්ති. තස්සත්ථො:- ය්වායං භවං වඩ්ඪෙන්තො අපරිහායන්තො පුරිසො සො සුවිජානො හොති, සුඛෙන අකිච්ඡෙන සක්කා විජානිතුං; යොපායං පරාභවතීති පරාභවො පරිහායති විනස්සති යස්ස තුම්හෙ පරාභවතො පුරිසස්ස මුඛං මං පුච්ඡථ සොපි සුවිජානො කථං?' අයං හි **ධම්මකාමො භවං හොති** දසකුසලකම්මපථධම්මං කාමෙති

පිහෙති පත්ථෙති සුණාති පටිපජ්ජති, සො තං පටිපත්තිං දිස්වා ච සුත්වා ච ජානිතබ්බතො සුවිජානො හොති; ඉතරොපි **ධම්මදෙස්සී පරාභවො** තමෙව ධම්මං දෙස්සති න කාමෙති න පිහෙති න පත්ථෙති න සුණාති න පටිපජ්ජති, සො එවං විප්පටිපත්තිං දිස්වා ච සුත්වා ච ජානිතබ්බතො සුවිජානො හොතීති. එවමෙත්ථ භගවා පටිපක්ඛං දස්සෙන්තො අත්ථතො ධම්මකාමතං භවතො මුඛං දස්සෙත්වා ධම්මදෙස්සිතං පරාභවතො මුඛං දෙසෙසී[1]ති වෙදිතබ්බං. අථ සා දෙවතා භගවතො භාසිතමභිනන්දමානා ආහ **ඉතිහෙතං**ති.

තස්සත්ථො:- ඉතිහි යථාවුත්තෙන භගවතා තථෙව එතං විජානාම ගණ්හාම ධාරෙම; **පඨමො සො පරාභවො** සො ධම්මදෙස්සිතාලක්ඛණො පඨමො පරාභවො, යානි මයං පරාභවමුඛානි විජානිතුං ආගතම්හා තෙසු ඉදං තාව එකං පරාභවමුඛන්ති වුත්තං හොති; තත්ථ විග්ගහො පරාභවන්ති එතෙනාති පරාභවො, කෙන ච පරාභවන්ති? යං පරාභවතො මුඛං කාරණං, තෙන; ව්‍යඤ්ජනමත්තෙන එව හි එත්ථ නානාකරණං අත්ථො පන පරාභවොති වා පරාභවතො මුඛන්ති වා නානාකරණං නත්ථි, එවමෙකං පරාභවතො මුඛං විජානාමාති අභිනන්දිත්වා තතො පරං ඤාතුකාමතායාහ. දුතියං භගවා බ්‍රූහි කිං පරාභවතො මුඛන්ති. ඉතො පරං තතියං චතුත්ථන්ති ආදිසුපි ඉමිනා එව නයෙනත්ථො වෙදිතබ්බො, ව්‍යාකරණ පක්ඛෙපි ච යස්මා තෙ තෙ සත්තා තෙහි තෙහි පරාභවමුඛෙහි සමන්නාගතා, න එකොයෙව සබ්බෙහි, නච සබ්බෙ එකෙනෙව, තස්මා තෙසං තානි තානි පරාභවමුඛානි දස්සෙතුං අසන්තස්ස පියා හොන්තීති ආදිනා නයෙන පුග්ගලාධිට්ඨානාය එව දෙසනාය නානාවිධානි පරාභවමුඛානි ව්‍යාකාසීති වෙදිතබ්බං.

තත්‍රායං සඞ්ඛෙපතො අත්ථවණ්ණනා :- **අසන්තො** නාම ඡ සත්ථාරො යෙවාපනඤ්ඤෙපි අනුපසන්තෙන කායවචීමනොකම්මෙන සමන්නාගතා තෙ අසන්තො අස්ස පියා හොන්ති සුනක්ඛත්තාදීනං අචෙලකොරක්ඛත්තියාදයො විය, සන්තො නාම බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකා, යෙවාපනඤ්ඤෙපි උපසන්තෙන කායවචීමනොකම්මෙන සමන්නාගතා තෙ **සන්තෙ න කුරුතෙ පියං** අත්තනො පියෙ ඉට්ඨෙ කන්තෙ මනාපෙ න කුරුතෙති අත්ථො, වෙනෙය්‍යවසෙන හෙත්ථ වචනභෙදො කතොති වෙදිතබ්බො අථවා **සන්තෙ න කුරුතෙ** ඉති සන්තෙ න සෙවතීති අත්ථො, යථා රාජානං සෙවතීති එතස්මිං අත්ථෙ රාජානං පකුරුතෙති සද්දවිදූ වණ්ණෙන්ති;[2] **පියන්ති** පියමානො තුස්සමානො මොදමානොති අත්ථො; අසතං ධම්මො නාම ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතානි දසාකුසලකම්මපථා වා, තං **අසතං ධම්මං රොචෙති** පිහෙති පත්ථෙති, එවමෙතාය ගාථාය අසන්තපියතා සන්තඅප්පියතා අසද්ධම්මරොචනඤ්චාති තිවිධං පරාභවතො මුඛං වුත්තං,

1. දස්සෙසි-සු: විලාසිනී. 2. මඤ්ඤන්ති. මු: පරමත්ථජොතිකාය.

එතෙන හි සමන්නාගතො පුරිසො පරාභවති පරිහීයති නෙව ඉධ න හුරං වුද්ධිං පාපුණාති, තස්මා පරාභවතො මුඛන්ති වුච්චති විත්ථාරෙ පනෙත්ථ "අසෙවනා ච බාලානං පණ්ඩිතානඤ්ච සෙවනා"ති ගාථා වණ්ණනාය වුත්තො. **නිද්දාසීලී** නාම යො ගච්ඡන්තොපි තිට්ඨන්තොපි නිසින්නොපි සයානොපි නිද්දායති යෙව; **සභාසීලී** නාම සඞ්ගණිකාරාමතං භස්සාරාමතං අනුයුත්තො; **අනුට්ඨාතා**ති විරියතෙජවිරහිතො උට්ඨාන සීලො න හොති, අඤ්ඤදහි චොදියමානො කදාචි කරහචි ගහට්ඨො වා සමානො ගහට්ඨකම්මං පබ්බජිතො වා පබ්බජිතකම්මං ආරභති; **අලසො**ති ජාතිඅලසො අච්චන්තාභිභූතො ඨිතෙන ඨිතට්ඨානෙ ඨිතො එව හොති නිසින්නට්ඨානෙ නිසින්නො එව හොති අත්තනො උස්සාහෙන අඤ්ඤං ඉරියාපථං න කප්පෙති, අතීතෙ අරඤ්ඤෙ අග්ගිම්හි[1] උට්ඨිතෙ අපලායනඅලසා චෙත්ථ නිදස්සනං, අයමෙත්ථ උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදො, තතො ලාමකපරිච්ඡෙදෙනාපි පන අලසො අලසොත්වෙව වෙදිතබ්බො. ධජොව රථස්ස ධූමොව අග්ගිනො කොධො පඤ්ඤාණමස්සාති **කොධපඤ්ඤාණො**, දොසචරිතො ඛිප්පකොපී අරුකූපමචිත්තො පුග්ගලො එවරූපො හොති, ඉමාය ගාථාය නිද්දාසීලතා සභාසීලතා අනුට්ඨානතා අලසතා කොධපඤ්ඤාණතාති පඤ්චවිධං පරාභවමුඛං වුත්තං, එතෙන හි සමන්නාගතො නෙව ගහට්ඨො ගහට්ඨවුද්ධිං න පබ්බජිතො පබ්බජිතවුද්ධිං පාපුණාති අඤ්ඤදත්ථු පරිහායති යෙව පරාභවති යෙව, තස්මා **පරාභවතො මුඛ**න්ති වුච්චති. **මාතා**ති ජනිකා වෙදිතබ්බා; **පිතා**ති ජනකො යෙව; **ජිණ්ණකං** සරීරසිථිලතාය; **ගතයොබ්බන**න්ති යොබ්බනාතික්කමෙන ආසීතිකං වා නාවුතිකං වා සයං කම්මානි කාතුමසමත්ථං **පහුසන්තො**ති සමත්ථො සමිද්ධො සුඛං ජීවමානො; **න භරතී**ති න පොසෙති; ඉමාය ගාථාය මාතාපිතූන්නං අභරණං අපොසනං අනුපට්ඨානං එකං යෙව පරාභවමුඛං වුත්තං, එතෙන හි සමන්නාගතො යන්තං.

"තාය නං පාරිචරියාය මාතාපිතුසු පණ්ඩිතා,
ඉධ චෙව නං පසංසන්ති පෙච්ච සග්ගෙ ච මොදතී"[a]ති.

මාතාපෙත්තිභරන්තෙන[2] ආනිසංසං වුත්තං තං න පාපුණාති අඤ්ඤදත්ථු මාතාපිතරොපි න භරති කං අඤ්ඤං භරිස්සතීති නින්දඤ්ච වජ්ජනීයතඤ්ච දුග්ගතිඤ්ච පාපුණන්තො පරාභවති යෙව, තස්මා **පරාභවතො මුඛ**න්ති වුච්චති. පාපානං බාහිතත්තා **බ්‍රාහ්මණං**, සමිතත්තා **සමණං** බ්‍රාහ්මණකුලප්පභවම්පි වා **බ්‍රාහ්මණං**; පබ්බජ්ජූපගතං **සමණං**; තතො **අඤ්ඤං වාපි වනිබ්බකං** යංකිඤ්චි යාචනකං; **මුසාවාදෙන වඤ්චෙතී**ති වද භන්තෙ පච්චයෙනාති පවාරෙත්වා යාචිතො වා පටිජානිත්වා පච්ඡා අප්පදානෙන තස්ස තං ආසං විසංවාදෙති; ඉමාය ගාථාය බ්‍රාහ්මණාදීනං මුසාවාදෙන වඤ්චනං එකං යෙව පරාභවමුඛං වුත්තං,

එතෙන හි සමන්නාගතො ඉධ නින්දං සම්පරායෙ දුග්ගතිං සුගති යම්පි අධිප්පායවිපත්තිඤ්ච පාපුණාති, වුත්තං හෙතං "දුස්සීලස්ස සීලවිපන්නස්ස පාපකො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡතී"[b]ති යථා "චතූහි භික්ඛවෙ

1. දුම[illegible] 2. භරණෙ. a. අඞ්ගුත්තර: තිකනිපාත. b. අඞ්ගුත්තර: පඤ්චකනිපාත.

ධම්මෙහි සමන්නාගතො යථාභතං නික්ඛිත්තො එවං නිරයෙ කතමෙහි චතූහි මුසාවාදී හොතී"[a]ති ආදි. තථා "ඉධ සාරිපුත්ත එකච්චො සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා උපසඞ්කමිත්වා පවාරෙති වද භන්තෙ පච්චයෙනාති සො යෙන පවාරෙති තං න දෙති සො චෙ තතො චුතො ඉත්ථත්තං ආගච්ඡති සො යං යදෙව වණිජ්ජං පයොජෙති සාස්ස හොති ඡෙජ්ජගාමිනී, ඉධ පන සාරිපුත්ත යො යෙන පවාරෙති තං න යථාධිප්පායං දෙති සො චෙ තතො චුතො ඉත්ථත්තං ආගච්ඡති සො යං යදෙව වණිජ්ජං පයොජෙති සාස්ස හොති න යථාධිප්පායා"[b]ති එවමිමානි නින්දාදීනි පාපුණන්තො පරාභවති යෙව, තස්මා **පරාභවතො මුඛ**න්ති වුත්තං. **පහූතවිත්තො**ති පහූතජාතරූපරජතමණිරතනො; **සහිරඤ්ඤො**ති සකහාපණො; **සභොජනො**ති අනෙකසූපබ්‍යඤ්ජනභොජනසම්පන්නො; **එකො භුඤ්ජති සාදූනී**ති සාදූනි භොජනානි අත්තනො පුත්තානම්පි අදත්වා පටිච්ඡන්නොකාසෙ භුඤ්ජතීති එකො භුඤ්ජති සාදූනි; ඉති ඉමාය ගාථාය භොජනගිද්ධතා භොජනමච්ඡරියං එකං යෙව පරාභවමුඛං වුත්තං, එතෙන හි සමන්නාගතො නින්දං විවජ්ජනීයතං දුග්ගතින්ති එවමාදීනි පාපුණන්තො පරාභවති යෙව, තස්මා **පරාභවතො මුඛ**න්ති වුත්තං වුත්තනයෙනෙව සබ්බං සුත්තානුසාරෙන යොජෙතබ්බං, අතිවිත්ථාරභයෙන පන ඉදානි යොජනානයං අදස්සෙත්වා අත්ථමත්තමෙව භණාම.

ජාතිත්ථද්ධොනාම යො අහං ජාතිසම්පන්නොති මානං ජනෙත්වා තෙන ථද්ධො, වාතපූරිතභස්තා විය උද්ධුමාතො හුත්වා න කස්සචි ඔනමති; එසනයො **ධනගොත්තත්ථද්ධෙසු**. **සඤ්ඤාතිං අතිමඤ්ඤෙතී**ති අත්තනො ඤාතිම්පි ජාතියා අතිමඤ්ඤති සක්‍යා විඩූඩභංව, ධනෙනාපි ච කපණො අයං දලිද්දොති අතිමඤ්ඤති සාමීචිමත්තම්පි න කරොති තස්ස තෙ ඤාතයො පරාභවමෙව ඉච්ඡන්ති, ඉමාය ගාථාය වත්ථුතො චතුබ්බිධං ලක්ඛණතො එකමෙව පරාභවමුඛං වුත්තං. **ඉත්ථිධුත්තො**ති ඉත්ථීසු සාරත්තො, යං කිඤ්චි අත්ථි තං සබ්බම්පි දත්වා අපරාපරං ඉත්ථිං සංගණ්හති; තථා සබ්බම්පි අත්තනො සන්තකං නික්ඛිපිත්වා සුරාපානප්පමත්තො **සුරාධුත්තො**; නිවත්ථසාටකං නික්ඛිපිත්වා දූතකීළනමනුයුත්තො **අක්ඛධුත්තො**; එතෙහි තීහි ඨානෙහි යං කිඤ්චිපි ලද්ධං හොති තස්ස විනාසනතො **ලද්ධං ලද්ධං විනාසෙතී**ති වෙදිතබ්බො.

සො එවංවිධො පරාභවති යෙව, තෙනාස්සෙතං ඉමාය ගාථාය තිවිධං පරාභවමුඛං වුත්තං. **සෙහි දාරෙහී**ති අත්තනො දාරෙහි; යො අත්තනො දාරෙහි **අසන්තුට්ඨො** හුත්වා **වෙසියාසු පදිස්සති** තථා **පරදාරෙසු** සො යස්මා වෙසීනං ධනප්පදානෙන පරදාරසෙවනෙන ච රාජතො දණ්ඩාදීහි පරාභවති යෙව, තෙනාස්සෙතං ඉමාය ගාථාය දුවිධං පරාභවමුඛං වුත්තං. **අතීතයොබ්බනො**ති යොබ්බනමතිච්ච ආසීතිකො වා නාවුතිකො වා හුත්වා **ආනෙති** පරිගණ්හාති; **තිම්බරුත්ථනි**න්ති තිම්බරුඵලසදිසත්ථනිං තරුණදාරිකං; **තස්සා ඉස්සා න සුපතී**ති දහරාය මහල්ලකෙන සද්ධිං රති ච සංවාසො ච අමනාපො, මා හෙව ඛො පන තරුණං පත්ථෙය්‍යාති

a. අඞ්ගුත්තර: චතුක්කනිපාත. b. අඞ්ගුත්තර: චතුක්කනිපාත.

ඉස්සාය තං රක්ඛන්තො න සුපති; සො යස්මා තාමරුගෙන ච ඉස්සාය ච ඩය්හන්තො බහිද්ධා කම්මන්තෙ ච අප්පයොජෙන්තො පරාභවති යෙව, තෙනස්සෙතං ඉමාය ගාථාය ඉස්සාය අසුපනං ඒකං යෙව පරාභවමුඛං වුත්තං. **සොණ්ඩො**ති මච්ඡමංසමජ්ජාදිසු ලොලං ගෙධජාතං; **විකිරණො**ති තෙසං අත්ථාය ධනං පංසුකං විය විකිරිත්වා නාසනසීලං; **පුරිසං වාපි තාදිස**න්ති පුරිසො වාපි යො එවරූපො හොති තං යො **ඉස්සරියස්මිං ඨාපෙති** ලඤ්ජනමුද්දිකාදීනි දත්වා ඝරවාසෙ වා කම්මන්තෙ වා වණිජ්ජාදිවොහාරෙසු වා සව්‍යාපාරං කරොති, සො යස්මා තස්ස දොසෙන ධනක්ඛයං පාපුණන්තො පරාභවති යෙව, තෙනස්සෙතං ඉමාය ගාථාය තථාවිධස්ස ඉස්සරියස්මිං ඨාපනං ඒකං යෙව පරාභවමුඛං වුත්තං.

අප්පභොගොනාම සන්නිචිතානං ච භොගානං ආයමුඛස්ස ච අභාවතො; **මහාතණ්හො**ති මහතියා භොගතණ්හාය සමන්නාගතො යං ලද්ධං තෙන අසන්තුට්ඨො; **ඛත්තියෙ ජායතෙ කුලෙ**ති ඛත්තියානං කුලෙ ජායති; **සො ච**[1] **රජ්ජං පත්ථෙතී**ති සො එතාය මහාතණ්හතාය අනුපායෙන උප්පටිපාටියා අත්තනො දායජ්ජභූතං අලබ්භනෙය්‍යං වා පරසන්තකං රජ්ජං පත්ථෙති, සො එවං පත්ථෙන්තො යස්මා තම්පි අප්පකං භොගං යොධාජීවාදීනං දත්වා රජ්ජං අපාපුණන්තො පරාභවති යෙව, තෙනස්සෙතං ඉමාය ගාථාය රජ්ජපත්ථනං එකං යෙව පරාභවමුඛං වුත්තං ඉතො පරං යදි සා දෙවතා තෙරසමං භගවා බ්‍රූහි–පෙ–සතසහස්සිමං භගවා බ්‍රූහීති පුච්ඡෙය්‍ය තම්පි භගවා කථෙය්‍ය, යස්මා පන සා දෙවතා කිං ඉමෙහි පුච්ඡිතෙහි එකමෙත්ථ වුද්ධිකරං[2] නත්ථීති තානි පරාභවමුඛානි අසුඛායමානා එත්තකම්පි පුච්ඡිත්වා විප්පටිසාරී හුත්වා තුණ්හී අහොසි, තස්මා භගවා තස්සාසයං විදිත්වා දෙසනං සමාපෙන්තො ඉමං ගාථං අභාසි **එතෙ පරාභවෙ ලොකෙ**ති, තත්ථ **පණ්ඩිතො**ති පරිවීමංසාය සමන්නාගතො; **සමවෙක්ඛියා**ති පඤ්ඤාචක්ඛුනා පරික්ඛිත්වා **අරියො**ති න මග්ගෙන න ඵලෙන, අපිච ඛො පන එතස්මිං පරාභවමුඛසඞ්ඛාතෙ අනයෙ න ඉරීයතීති අරියො; යෙන දස්සනෙන යාය පඤ්ඤාය පරාභවෙ දිස්වා විවජ්ජෙති තෙන සම්පන්නත්තා **දස්සනසම්පන්නො; ස ලොකං භජතෙ සිව**න්ති සො එවරූපො සිවං ඛෙමමුත්තමමනුපද්දවං දෙවලොකං භජති අල්ලීයති උපගච්ඡතීති වුත්තං හොති, දෙසනාපරියොසානෙ පරාභවමුඛානි සුත්වා උප්පන්නසංවෙගානුරූපං යොනිසො පදහිත්වා සොතාපත්ති සකදාගාමි අනාගාමිඵලානි[3] පත්තා දෙවතා ගණනපථං වීතිවත්තා, යථාහ:–

"මහාසමයසුත්තෙ ච අථො මඞ්ගලසුත්තකෙ
සමචිත්තෙ රාහුලොවාදෙ ධම්මචක්කෙ පරාභවෙ,
දෙවතාසමිතී තත්ථ අප්පමෙය්‍යා අනප්පිකා
ධම්මාභිසමයො චෙත්ථ ගණනාතො අසඞ්ඛියො"ති.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය පරිසිට්ඨසඞ්ගහෙ
පරාභවසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. සොධ. 2. කාරණං. 3. ඵලං.

තදනන්තරං නික්ඛිත්තස්ස ආළවකසුත්තස්ස අයමත්ථවණ්ණනා. එවං මෙ සුතන්ති ආළවකසුත්තං. කා උප්පත්ති? අත්ථවණ්ණනානයෙනෙවස්ස උප්පත්ති ආවිභවිස්සති, අත්ථවණ්ණනාය ච **එවං මෙ සුතං එකං සමයං භගවා**ති එතං වුත්තත්ථමෙව. **ආළවියං විහරති ආළවකස්ස යක්ඛස්ස භවනෙ**ති එත්ථ පන කා ආළවී කස්මා ච භගවා තස්ස යක්ඛස්ස භවනෙ විහරතීති වුච්චතෙ:-ආළවීති තං රට්ඨම්පි නගරම්පි වුච්චති තදුභයම්පි ඉධ වට්ටති, ආළවීනගරස්ස හි සමීපෙ විහරන්තොපි ආළවියං විහරතීති වුච්චති, තස්ස ච නගරස්ස සමීපෙ අවිදූරෙ ගාවුතමත්තෙ තං භවනං, ආළවිරට්ඨෙ විහරන්තොපි ආළවියං විහරතීති වුච්චති ආළවිරට්ඨෙ තං භවනං;

යස්මා පන ආළවකො රාජා විවිධනාටකූපභොගං ඡඩ්ඩෙත්වා චොරපටිබාහනත්ථං පටිරාජනිසෙධනත්ථඤ්ච වායාමකරණත්ථඤ්ච සත්තමෙ සත්තමෙ දිවසෙ මිගවං ගච්ඡන්තො එකදිවසං බලකායෙන සද්ධිං කතිකං අකාසි යස්ස පස්සෙන මිගො පලායති තස්සෙව සො භාරොති, අථ තස්සෙව පස්සෙන මිගො පලායි, ජවසම්පන්නො රාජා ධනුං ගහෙත්වා පත්තිකොව තියොජනං තං මිගමනුබන්ධි, එණිමිගා ච තියොජනවෙගා එව හොන්ති, අථ පරික්ඛීණජවං තං මිගමුදකං පවිසිත්වා ඨිතං වධිත්වා ද්විධා ඡෙත්වා අනත්ථිකොපි මංසෙන නාසක්ඛිං මිගං ගහෙතුන්ති අපවාදමොචනත්ථං කාජෙනාදාය ආගච්ඡන්තො නගරස්සාවිදූරෙ බහලපත්තපලාසං මහානිග්‍රොධං දිස්වා පරිස්සමවිනොදනත්ථං තස්ස මූලමුපගතො, තස්මිඤ්ච නිග්‍රොධෙ ආළවකො යක්ඛො මහාරාජසන්තිකා වරං ලභිත්වා මජ්ඣන්තිකසමයෙ තස්ස රුක්ඛස්ස ඡායාය ඵුට්ඨොකාසං පවිට්ඨෙ පාණිනො ඛාදන්තො පටිවසති, සො තං දිස්වා ඛාදිතුං උපගතො, රාජා[1] තෙන සද්ධිං කතිකං අකාසි මුඤ්ච මං අහං තෙ දිවසෙ දිවසෙ මනුස්සඤ්ච ථාලිපාකඤ්ච පෙසිස්සාමීති, යක්ඛො ත්වං රජ්ජුපභොගෙන පමත්තො නස්සරිස්සසි,[2] අහං පන භවනං අනුපාගතඤ්ච අනනුඤ්ඤාතඤ්ච ඛාදිතුං න ලභාමි, ස්වාහං භවන්තම්පි මුඤ්චෙය්‍යං කථං ජීවෙය්‍යන්ති න මුඤ්චි, රාජා යං දිවසං න පෙසෙමි තං දිවසං මං ගහෙත්වා ඛාදාති අත්තානං[3] අනුජානිත්වා තෙන මුත්තො නගරාභිමුඛො අගමාසි, බලකායො මග්ගෙ ඛන්ධාවාරං බන්ධිත්වා ඨිතො රාජානං දිස්වා කිං මහාරාජ අයසමත්තභයා එවං කිලන්තොසීති වදන්තො පච්චුග්ගන්ත්වා පටිග්ගහෙසි, රාජා තං පවත්තිං ආනාරොචෙත්වා නගරං ගන්ත්වා කතපාතරාසො නගරගුත්තිකං ආමන්තෙත්වා එතමත්ථං ආරොචෙසි, නගරගුත්තිකො කිං දෙව කාලපරිච්ඡෙදො කතොති ආහ, රාජා න කතොති භණෙති ආහ, දුට්ඨුකතං දෙව අමනුස්සා හි පරිච්ඡින්නමත්තමෙව ලභන්ති අපරිච්ඡින්නෙ පන ජනපදස්ස බාධා භවිස්සති හොතු දෙව කිඤ්චාපි

1. ම: ද්විධා ඡින්නමිගං දත්වා අත්තානං මොචෙතුකාමො අහොසි යක්ඛො තව මම හත්ථගතකාලතො පට්ඨාය නනු මිගො මම සන්තකොව මිගං දත්වා අත්තානං මොචනං කිං නාමෙතං කරොසි ත්වංති වත්වා රාජානං න මුඤ්චි අථ.

2. පමුස්සිස්සසි. 3. ම: අනුජානාපෙත්වා.

එවමකාසි අප්පොස්සුක්කො ත්වං රජ්ජසුඛං අනුභොහි අහමෙත්ථ කාතබ්බං කරිස්සාමීති, සො කාලස්සෙව වුට්ඨාය බන්ධනාගාරං ගන්ත්වා යෙ යෙ වජ්ඣා හොන්ති තෙ තෙ සන්ධාය යො ජීවිතත්ථිකො හොති සො නික්ඛමතූති භණති, යො පඨමං නික්ඛමති තං ගෙහං නෙත්වා න්හාපෙත්වා.ච භොජෙත්වා ච ඉමං ථාලිපාකං යක්ඛස්ස දෙහීති[1] පෙසෙති තං රුක්ඛමූලං පවිට්ඨමත්තං යෙව යක්ඛො භෙරවං අත්තභාවං නිම්මිණිත්වා කන්දමූලං[2] විය ඛාදති යක්ඛානුභාවෙන කිර මනුස්සානං කෙසාදීනි උපාදාය සකලසරීරං නවනීතපිණ්ඩො විය හොති, යක්ඛස්ස භත්තං ගාහාපෙත්වා ගතපුරිසා තං දිස්වා භීතා යථාමිත්තං ආරොචෙසුං, තතොප්පභුති රාජා චොරෙ ගහෙත්වා යක්ඛස්ස දෙතීති මනුස්සා චොරකම්මතො පටිවිරතා, තතො අපරෙන සමයෙන නවචොරානං අභාවෙන පුරාණචොරානඤ්ච පරික්ඛයෙන බන්ධනාගාරානි සුඤ්ඤානි අහෙසුං, අථ නගරගුත්තිකො රඤ්ඤො ආරොචෙසි, රාජා අත්තනො ධනං නගරරච්ඡාසු ඡඩ්ඩාපෙසි අප්පෙවනාම කොචි ලොභෙන ගණ්හෙය්‍යාති, තං පාදෙනපි කොචි න ඡුපි, සො චොරෙ අලභන්තො අමච්චානං ආරොචෙසි, අමච්චා කුලපටිපාටියා එකමෙකං ජිණ්ණකං පෙසෙම සො පකතියාපි මච්චුපථෙ වත්තතීති ආහංසු, රාජා අම්හාකං පිතරං අම්හාකං පිතාමහං පෙසෙතීති මනුස්සා වෙරං කරිස්සන්ති මා වො එතං රුච්චීති වාරෙසි, තෙනහි දෙව දාරකං පෙසෙම උත්තානසෙය්‍යකං තථාවිධස්ස හි මාතා මෙ පිතා මෙති සිනෙහො නත්ථීති ආහංසු, රාජා අනුජානි, තෙ තථා අකංසු නගරෙ දාරකමාතරො ච දාරකෙ ගහෙත්වා ගබ්භිනියො ච පලායිත්වා පරජනපදෙ දාරකෙ සංවඩ්ඪෙත්වා ආනෙන්ති, එවං සබ්බානිපි ද්වාදස වස්සානි ගතානි,

තතො එකදිවසං සකලනගරං විචිනිත්වා එකම්පි දාරකං අලභිත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං නත්ථි දෙව නගරෙ දාරකො ඨපෙත්වා අන්තෙපුරෙ තව පුත්තං ආලවකකුමාරන්ති, රාජා යථා මම පුත්තො පියො එවං සබ්බලොකස්ස, අත්තනා පන පියතරං නත්ථි ගච්ඡථ තම්පි දත්වා මම ජීවිතං රක්ඛථාති ආහ, තෙන ච සමයෙන ආලවකකුමාරස්ස මාතා පුත්තං න්හාපෙත්වා මණ්ඩෙත්වා දුකූලචුම්බටකෙ කත්වා අංකෙ සයාපෙත්වා නිසින්නා හොති, රාජපුරිසා රඤ්ඤො ආණාය තත්ථ ගන්ත්වා විප්පලපන්තියා තස්සා සොළසන්නඤ්ච දෙවිසහස්සානං සද්ධිං ධාතියා තං ආදාය පක්කමිංසු සෙව යක්ඛස්ස භක්ඛො භවිස්සතීති, තංදිවසඤ්ච භගවා පච්චූසසමයෙ පච්චුට්ඨාය ජෙතවනමහාවිහාරෙ මහාගන්ධකුටියං මහාකරුණාසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා පුන බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං ඔලොකෙන්තො අද්දස ආලවකස්ස කුමාරස්ස අනාගාමිඵලප්පත්තියා උපනිස්සයං යක්ඛස්ස සොතාපත්තිඵලප්පත්තියා දෙසනාපරියොසානෙ ච චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මචක්ඛුපටිලාභස්සාති, තස්මා විභාතාය රත්තියා පුරෙභත්තකිච්චං කත්වා සුනිට්ඨිත[3] පච්ඡාභත්තකිච්චොව

1. නෙහීති. 2. මූලකන්දඛණ්ඩං. 3. අනිඨිත=මු: පරමත්ථජොතිකා=තං න යුජ්ජති

කාලපක්ඛුපොසථදිවසෙ වත්තමානෙ ඔගතෙ සුරියෙ එකකොව අදුතියො පත්තචීවරමාදාය පාදමග්ගෙනෙව[1] සාවත්ථිතො තිංසයොජනානි ගන්ත්වා තස්ස යක්ඛස්ස භවනෙ[2] විහරති.

කිම්පන භගවා යස්මිං නිග්‍රොධෙ ආලවකස්ස යක්ඛස්ස භවනං තස්ස මූලෙ විහාසි උදාහු භවනෙ යෙවාති වුච්චතෙ, භවනෙ යෙව, යථෙව හි යක්ඛා අත්තනො භවනං පස්සන්ති[3] තථා භගවාපි සො තත්ථ ගන්ත්වා භවනද්වාරෙ අට්ඨාසි, තදා ආලවකො හිමවන්තෙ යක්ඛසමාගමං ගතො හොති, තතො ආලවකස්ස ද්වාරපාලො ගද්‍රභො නාම භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා කිං භන්තෙ භගවා විකාලෙ ආගතොති ආහ, ආම ගද්‍රභ ආගතොම්හි සචෙ තෙ අගරු විහරෙය්‍යාමෙකරත්තිං ආලවකස්ස භවනෙති, න මෙ භන්තෙ ගරු අපි ච සො යක්ඛො කක්ඛළො ඵරුසො මාතාපිතූන්නම්පි අභිවාදනාදීනි න කරොති මා රුච්චි භගවතො ඉධ වාසොති, ජානාමි ගද්‍රභ තස්ස කක්ඛළත්තං න කොචි මම අන්තරායො භවිස්සති සචෙ තෙ අගරු විහරෙය්‍යාමෙකරත්තින්ති, දුතියම්පි ගද්‍රභො යක්ඛො භගවන්තං එතදවොච අග්ගිතත්තකපාලසදිසො භන්තෙ ආලවකො මාතාපිතරොති වා සමණබ්‍රාහ්මණාති වා ධම්මොති වා න ජානාති ඉධාගතානං චිත්තක්ඛෙපම්පි කරොති හදයම්පි ඵාලෙති පාදෙපි ගහෙත්වා පරසමුද්දෙ වා පරචක්කවාළෙ වා ඛිපතීති, දුතියම්පි භගවා ආහ ජානාමි ගද්‍රභ සචෙ තෙ අගරු විහරෙය්‍යාම එකරත්තින්ති, න මෙ භන්තෙ ගරු අපිච ඛො සො යක්ඛො අත්තනො අනාරොචෙත්වා අනුජානන්තං මං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය ආරොචෙමි භන්තෙ තස්සාති, යථාසුඛං ගද්‍රභ ආරොචෙහීති, තෙනහි භන්තෙ ත්වමෙව ජානාහීති භගවන්තං අභිවාදෙත්වා හිමවන්තාභිමුඛො පක්කාමි, භවනද්වාරම්පි සයමෙව භගවතො විවරමදාසි, භගවා අන්තොභවනං පවිසිත්වා යත්ථ අභිලක්ඛිතෙසු මඞ්ගලදිවසාදිසු නිසීදිත්වා ආලවකො සිරිං අනුභොති තස්මිංයෙව දිබ්බරතනපල්ලඞ්කෙ නිසීදිත්වා සුවණ්ණාභං මුඤ්චි, තං දිස්වා යක්ඛස්ස ඉත්ථියො ආගන්ත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා සම්පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු, භගවා පුබ්බෙ තුම්හෙ දානං දත්වා සීලං සමාදියිත්වා පූජනෙය්‍යෙ පූජෙත්වා ඉමං සම්පත්තිං පත්තා ඉදානිපි තථෙව කරොථ මා අඤ්ඤමඤ්ඤං ඉස්සාමච්ඡරියාභිභූතා විහරථාති ආදිනා නයෙන තාසං පකිණ්ණකධම්මකථං කථෙසි, තා භගවතො මධුරනිග්ඝොසං සුත්වා සාධුකාරසහස්සානි දත්වා භගවන්තං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු යෙව. ගද්‍රභොපි හිමවන්තං ගන්ත්වා ආලවකස්ස ආරොචෙසි යග්ඝෙ මාරිස ජානෙය්‍යාසි විමානෙ තෙ භගවා නිසින්නොති, සො ගද්‍රභස්ස සඤ්ඤමකාසි තුණ්හී හොහි ගන්ත්වා කත්තබ්බං කරිස්සාමීති, පුරිසමානෙන කිර ලජ්ජිතො අහොසි, තස්මා මා කොචි පරිසමජ්ඣෙ සුණෙය්‍යාති වාරෙසි.

1. පාදගමනෙන=කත්ථචි. 2. භවනං පාවිසි තෙන වුත්තං ආලවකස්ස යක්ඛස්ස භවනෙති=සාරත්ථප්පකාසිනී.
3. යක්ඛා-පෙ-පස්සන්ති=මු: පරමත්ථජොතිකා,

තදා සාතාගිරහෙමවතා භගවන්තං ජෙතවනෙ යෙව වන්දිත්වා යක්ඛසමාගමං ගමිස්සාමාති සපරිවාරා නානායානෙහි ආකාසෙන[1] ගච්ඡන්ති, ආකාසෙ ච යක්ඛානං න සබ්බත්ථ මග්ගො අත්ථි ආකාසට්ඨානි විමානානි පරිහරිත්වා මග්ගට්ඨානෙනෙව මග්ගො හොති, ආලවකස්ස පන විමානං භුම්මට්ඨං සුගුත්තං පාකාරපරික්ඛිත්තං සුසංවිහිතද්වාරට්ටාලගොපුරං උපරි කංසජාලච්ඡන්නමඤ්ජූසසදිසං තියොජනං උබ්බෙධෙන, තස්ස උපරි මග්ගො හොති, තෙ තං පදෙසමාගම්ම ගන්තුමසමත්ථා අහෙසුං, බුද්ධානං හි නිසින්නොකාසස්ස උපරිභාගෙන යාව භවග්ගා තාව කොචි ගන්තුමසමත්ථො, තෙ කිමිදන්ති ආවජ්ජිත්වා භගවන්තං දිස්වා ආකාසෙ ඛිත්තලෙඩ්ඩු විය ඔරුය්හ වන්දිත්වා ධම්මං සුත්වා පදක්ඛිණං කත්වා යක්ඛසමාගමං ගච්ඡාම භගවාති තීණි වත්ථූනි පසංසන්තා යක්ඛසමාගමං අගමංසු, ආලවකො තෙ දිස්වා ඉධ නිසීදථාති පටික්කම්ම ඔකාසමදාසි, තෙ ආලවකස්ස නිවෙදෙසුං ලාභො තෙ ආලවක යස්ස තෙ භවනෙ භගවා විහරති ගච්ඡාවුසො භගවන්තං පයිරුපාසස්සූති, එවං භගවා භවනෙ යෙව විහාසි. න සස්මිං නිග්‍රොධෙ ආලවකස්ස භවනං තස්ස මූලෙති, තෙන වුත්තං **එකං සමයං භගවා ආලවියං විහරති ආලවකස්ස යක්ඛස්ස භවනෙති**.

අථ ඛො ආලවකො–පෙ–**එතදවොච නික්ඛම සමණාති**. කස්මා පනායං එතදවොචාති වුච්චතෙ, රොසෙතුකාමතාය, තත්‍රෙවං ආදිතො පපභූති සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. අයං හි–යස්මා අස්සද්ධස්ස සද්ධාකථා දුක්කථා හොති දුස්සීලාදීනං සීලකථාදයො විය, තස්මා තෙසං යක්ඛානං සන්තිකා භගවතො පසංසං සුත්වා එව අග්ගිම්හි පක්ඛිත්තලොණසක්ඛරා විය අබ්භන්තරකොපෙන තටතටායමානහදයො හුත්වා කො සො භගවා නාම යො මම භවනං පවිට්ඨොති ආහ, තෙ ආහංසු න ත්වං ආවුසො ජානාසි භගවන්තං අම්හාකං සත්ථාරං යො තුසිතභවනෙ ඨිතො පඤ්චමහාවිලොකිතං[2] විලොකෙසීති ආදිනා නයෙන යාව ධම්මචක්කප්පවත්තනා කථෙන්තා පටිසන්ධිආදීසු ද්වත්තිංසපුබ්බනිමිත්තානි වත්වා ඉමානිපි ත්වං ආවුසො අච්ඡරියානි නාද්දසාති චොදෙසුං, සො දිස්වාපි කොධවසෙන නාද්දසන්ති ආහ, ආවුසො ආලවක පස්සෙය්‍යාසි වා ත්වං න වා, කො තයා අත්ථො පස්සතො වා අපස්සතො වා, කිං ත්වං කරිස්සසි අම්හාකං සත්ථුනො යො ත්වං තං උපනිධාය චලක්කකුධමහාඋසභසමීපෙ තදහුජාතවච්ඡකො විය තිධාපභින්නමත්තවරවාරණසමීපෙ භිඞ්කපොතකො[3] විය භාසුරවිලම්බිතකෙසරසණ්ඩසොභිතක්ඛන්ධස්ස මිගරඤ්ඤො සමීපෙ ජරසිගාලො විය දියඩ්ඪයොජනසතප්පවද්ධකායසුපණ්ණරාජසමීපෙ ඡින්නපක්ඛකාකපොතකො[4] විය ඛායසි, ගච්ඡ යං තෙ කරණීයං තං කරොහීති.

එවං වුත්තෙ රුට්ඨො ආලවකො උට්ඨහිත්වා මනොසිලාතලෙ වාමපාදෙන ඨත්වා පස්සථදානි තුම්හාකං සත්ථා මහානුභාවො අහං වාති දක්ඛිණපාදෙන සට්ඨියොජනමත්තං කෙලාසපබ්බතකූටං අක්කමි

1. ආකාසෙ-කත්ථචි.
2. පඤ්චමහාවිලොකනානි-විලොකනං.
3. සිංකාරපොතකො.
4. කපොතකො.

තං අයොකූටපහටො විය නිද්ධන්තඅයොපිණ්ඩො පපටිකායො මුඤ්චි, සො තත්‍ර ඨත්වා අහං ආලවකොති උග්ඝොසෙසි, සකලජම්බුදීපං සද්දො ඵරි.

චත්තාරො කිර සද්දා සකලජම්බුදීපෙ සූයිංසු,[1] යඤ්ච පුණ්ණකො යක්ඛසෙනාපති ධනඤ්ජයකොරබ්‍යරාජානං ජූතෙ ජිනිත්වා අප්ඵොටෙත්වා අහං ජිනින්ති උග්ඝොසෙසි, යඤ්ච සක්කො දෙවානමින්දො කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ පරිහායමානෙ විස්සකම්මදෙවපුත්තං සුණඛං කාරෙත්වා අහං පාපභික්ඛූ ච පාපභික්ඛුණියො ච උපාසකෙ ච උපාසිකායො ච සබ්බෙ චෙව අධම්මවාදිනො ඛාදපෙමීති[2] උග්ඝොසාපෙසි, යඤ්ච කුසජාතකෙ පභාවතීහෙතු සත්තහි රාජූහි නගරෙ උපරුද්ධෙ පභාවතිං අත්තනා සහ හත්ථික්ඛන්ධං ආරොපෙත්වා නගරා නික්ඛම්ම අහං සීහස්සරකුසමහාරාජාති මහාපුරිසො උග්ඝොසෙසි, යඤ්ච කෙලාසමුද්ධනි ඨත්වා අහං ආලවකොති, තදා හි සකලජම්බුදීපෙ ද්වාරෙ ද්වාරෙ ඨත්වා උග්ඝොසිතසදිසං අහොසි, තියොජනසහස්සවිත්ථතො ච හිමවාපි සඞ්කම්පි යක්ඛස්සානුභාවෙන, සො වාතමණ්ඩලං සමුට්ඨාපෙසි, එතෙනෙව සමණං පලාපෙස්සාමීති, තෙ පුරත්ථිමාදිභෙදා වාතා සමුට්ඨහිත්වා අඩ්ඪයොජනයොජනද්වියොජනතියොජනප්පමාණානි පබ්බතකූටානි පදාලෙත්වා වනගච්ඡරුක්ඛාදීනි උප්පීළෙත්වා[3] ආලවීනගරං පක්ඛන්තා ජිණ්ණහත්ථිසාලාදීනි චුණ්ණෙන්තා ඡදනිට්ඨකා ආකාසෙ භමෙන්තා,[4] භගවා මා කස්සචි උපරොධො හොතූති අධිට්ඨාසි, තෙ වාතා දසබලං පත්වා චීවරකණ්ණමත්තම්පි චාලෙතුං නාසක්ඛිංසු, තතො මහාවස්සං සමුට්ඨාපෙසි උදකෙන අජ්ඣොත්ථරිත්වා සමණං මාරෙස්සාමීති, තස්සානුභාවෙන උපරූපරි සතපටලසහස්සපටලාදිභෙදා වලාහකා උට්ඨහිත්වා වස්සිංසු, වුට්ඨිධාරාවෙගෙන පඨවි ඡිද්දා අහොසි, වනරුක්ඛාදීනං උපරි මහොඝො ආගන්ත්වා දසබලස්ස චීවරෙ උස්සාවබින්දුමත්තම්පි තෙමෙතුං නාසක්ඛි, තතො පාසාණවස්සං සමුට්ඨාපෙසි, මහන්තානි මහන්තානි පබ්බතකූටානි ධූමායන්තානි පජ්ජලන්තානි ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලං පත්වා දිබ්බමාලාගුලානි සම්පජ්ජිංසු, තතො පහරණවස්සං සමුට්ඨාපෙසි, එකතොධාරා උභතොධාරා අසිසත්තිඛුරප්පාදයො ධූමායන්තා පජ්ජලන්තා ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලං පත්වා දිබ්බපුප්ඵානි අහෙසුං, තතො අඞ්ගාරවස්සං සමුට්ඨාපෙසි, කිංසුකවණ්ණා අඞ්ගාරා ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ දිබ්බපුප්ඵානි හුත්වා විකිරිංසු, තතො කුක්කුලවස්සං සමුට්ඨාපෙසි, අච්චුණ්හා කුක්කුලා[5] ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ චන්දනචුණ්ණං හුත්වා නිපතිංසු, තතො වාලිකාවස්සං සමුට්ඨාපෙසි, අතිසුඛුමා වාලිකා ධූමායන්තා පජ්ජලන්තා ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ දිබ්බපුප්ඵානි හුත්වා නිපතිංසු, තතො කලලවස්සං සමුට්ඨාපෙසි, තං කලලං වස්ස ධූමායන්තං පජ්ජලන්තං ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ දිබ්බගන්ධං හුත්වා නිපති, තතො අන්ධකාරං සමුට්ඨාපෙසි

1. සුණිංසු. 2. ඛාදමීති. 3. උම්මූලෙත්වා. 4. ධමෙන්තා. 5. කුක්කුලො.

හිංසෙත්වා සමණං පලාපෙස්සාමීති, තං චතුරඞ්ගසමන්නාගතන්ධකාරසදිසං හුත්වා දසබලං පත්වා සුරියප්පභාවිහතමිවන්ධකාරං අන්තරධායි, එවං යක්ඛො නවහි වාතවස්සපාසාණපහරණඞ්ගාරකුක්කුලවාලිකාකලලන්ධකාරවුට්ඨීහි භගවන්තං පලාපෙතුමසක්කොන්තො නානාවිධපහරණහත්ථාය අනෙකප්පකාරරූපභූතගණසමාකුලාය චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය සයමෙව භගවන්තං අභිගතො, තෙ භූතගණා අනෙකප්පකාරෙ විකාරෙ කත්වා ගණ්හථ හනථාති භගවතො උපරි ආගච්ඡන්තා විය හොන්ති, අපි ච ඛො නිද්ධන්තලොහපිණ්ඩං විය මක්ඛිකා භගවන්තං අල්ලීයිතුමසමත්ථා අහෙසුං, එවං සන්තෙපි යථා බොධිමණ්ඩෙ මාරො ආගතවෙලායමෙව නිවත්තො තථා අනිවත්තිත්වා උපඩ්ඪරත්තිමත්තං ව්‍යාකුලමකංසු. එවං උපඩ්ඪරත්තිමත්තං අනෙකප්පකාරවිකාරවිභිංසකදස්සෙන්තෙපි[1] භගවන්තං චාලෙතුමසක්කොන්තො ආළවකො චින්තෙසි යන්නූනාහං කෙනචි අජෙය්‍යං දුස්සාවුධං මුඤ්චෙය්‍යන්ති.

චත්තාරි කිර ආවුධානි ලොකෙ සෙට්ඨානි සක්කස්ස වජිරාවුධං වෙස්සවණස්ස ගදාවුධං යමස්ස නයනාවුධං ආළවකස්ස දුස්සාවුධන්ති යදි හි සක්කො රුට්ඨො වජිරාවුධං සිනෙරුමත්ථකෙ පහරෙය්‍ය අට්ඨසට්ඨිසහස්සාධිකං යොජනසතසහස්සං සිනෙරුං නිබ්බිජ්ඣිත්වා හෙට්ඨතො ගච්ඡෙය්‍ය, වෙස්සවණස්ස පුථුජ්ජනකාලෙ විස්සජ්ජිතා ගදා බහූනං යක්ඛසහස්සානං සීසං පාතෙත්වා පුන හත්ථපාසං ආගන්ත්වා තිට්ඨති, යමෙන රුට්ඨෙන නයනාවුධෙන ඔලොකිතමත්තෙන අනෙකානි කුම්භණ්ඩසහස්සානි තත්තකපාලෙ තිලා විය විප්ඵුරන්තානි විනස්සන්ති, ආළවකො රුට්ඨො සචෙ ආකාසෙ දුස්සාවුධං මුඤ්චෙය්‍ය ද්වාදසවස්සානි දෙවො න වස්සෙය්‍ය සචෙ පථවියං මුඤ්චෙය්‍ය සබ්බරුක්ඛතිණාදීනි සුස්සිත්වා ද්වාදසවස්සන්තරෙ න පුන රුහෙය්‍යුං සචෙ සමුද්දෙ මුඤ්චෙය්‍ය තත්තකපාලෙ උදකබින්දු විය සබ්බමුදකං සුස්සෙය්‍ය සචෙ සිනෙරුසදිසෙපි පබ්බතෙ මුඤ්චෙය්‍ය ඛණ්ඩාඛණ්ඩං හුත්වා විකිරෙය්‍ය, සො එවං මහානුභාවං දුස්සාවුධං උත්තරීයකතං මුඤ්චිත්වා අග්ගහෙසි, යෙභුය්‍යෙන දසසහස්සිලොකධාතුසු දෙවතා වෙගෙන සන්නිපතිංසු අජ්ජ භගවා ආළවකං දමෙස්සති තත්ථ ධම්මං සොස්සාමාති, යුද්ධදස්සනකාමාපි දෙවතා සන්නිපතිංසු, එවං සකලම්පි ආකාසං දෙවතාහි පුණ්ණමහොසි, අථාළවකො භගවතො සමීපෙ උපරූපරි විය විචරිත්වා වත්ථාවුධං මුඤ්චි, තං අසනිචක්කං විය ආකාසෙ භෙරවසද්දං කරොන්තං ධූමායන්තං පජ්ජලන්තං භගවන්තං පත්වා යක්ඛස්ස මානමද්දනත්ථං පාදපුඤ්ඡනචොළං හුත්වා පාදමූලෙ නිපති, ආළවකො තං දිස්වා ඡින්නවිසාණො විය උසභො උද්ධටදාඨො විය සප්පො නිත්තෙජො නිම්මදො නිපාතිතමානද්ධජො හුත්වා චින්තෙසි දුස්සාවුධම්පි සමණං නාභිභොසි කින්නු ඛො කාරණන්ති, ඉදං කාරණං මෙත්තාවිහාරයුත්තො සමණො හන්ද නං රොසෙත්වා මෙත්තාය වියොජෙමීති, ඉමිනා සම්බන්ධෙනෙතං වුත්තං, **අථ ඛො ආළවකො යක්ඛො යෙන භගවා-පෙ-නික්ඛම සමණාති.**

1. විහෙසිකාභිදස්සෙන්තෙපි-කත්ථචි.

තත්ථායමධිප්පායො :- යස්මා මයා අනනුඤ්ඤාතො මම භවනං පවිසිත්වා සරසාමිකො විය ඉත්ථාගාරස්ස මජ්ඣෙ නිසින්නොසි, තදයුත්තමෙතං සමණස්ස යදිදං අදින්නපරිභොගො ඉත්ථිසංසග්ගො ච, තස්මා යදි ත්වං සමණධම්මෙ ඨිතො නික්ඛම සමණාති, එකෙ පන එතානි අඤ්ඤානි ච ඵරුසවචනානි වත්වා එවායං එතදවොචාති භණන්ති. අථ භගවා යස්මා ථද්ධො පටිථද්ධභාවෙන විනෙතුං න සක්කා සො හි පටිථද්ධභාවෙ කයිරමානෙ සෙය්‍යථාපි චණ්ඩස්ස කුක්කුරස්ස නාසාය පිත්තං භින්දෙය්‍ය සො භිය්‍යොසොමත්තාය චණ්ඩතරො අස්ස එවං ථද්ධතරො හොති, මුදුනා පන සො සක්කා විනෙතුන්ති ඤත්වා සාධාවුසොති පියවචනෙන තස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා නික්ඛමි, තෙන වුත්තං **සාධාවුසොති භගවා නික්ඛමීති**. තතො ආලවකො සුබ්බචො වතායං සමණො එකවචනෙනෙව නික්ඛන්තො එවං නාම නික්ඛමෙතුං සුඛං සමණං අකාරණෙනෙවාහං සකලරත්තිං යුද්ධෙන අබ්භුය්‍යාසින්ති මුදුචිත්තො හුත්වා පුන චින්තෙසි ඉදානිපි න සක්කා ජානිතුං කින්නුඛො සුබ්බචතාය නික්ඛන්තො උදාහු කොධෙන හන්දාහං නං වීමංසාමීති, තතො **පවිස සමණාති** ආහ, අථ සුබ්බචොති මුදුභූතචිත්තස්ස තස්ස චිත්තවච්ඡාතකරණත්ථං පුනපි පියවචනං වදන්තො **සාධාවුසොති භගවා පාවිසි**. ආලවකො පුනප්පුන තමෙව සුබ්බචභාවං වීමංසන්තො **දුතියම්පි තතියම්පි නික්ඛම පවිසාති** ආහ. භගවා තථා අකාසි, යදි න කරෙය්‍ය පකතියාපි ථද්ධයක්ඛස්ස චිත්තං ථද්ධතරං හුත්වා ධම්මකථාය භාජනං න භවෙය්‍ය, තස්මා යථා නාම මාතා රොදන්තං පුත්තං යං සො ඉච්ඡති තං දත්වා වා කත්වා වා සඤ්ඤාපෙති, තථා භගවා කිලෙසරොදනෙන රොදන්තං යක්ඛං සඤ්ඤාපෙතුං යං සො භණති තං අකාසි, යථා ච ධාතී ථඤ්ඤං අපිවන්තං දාරකං යං කිඤ්චි දත්වා උපලාලෙත්වා පායෙති තථා භගවා යක්ඛං ලොකුත්තරධම්මඛීරං පායෙතුං තස්ස පත්ථිතවචනකරණෙන උපලාලෙන්තො එවමකාසි, යථා ච පුරිසො ලාබුම්හි චතුමධුරං පූරෙතුකාමො තස්සබ්භන්තරං සොධෙති එවං භගවා යක්ඛස්ස චිත්තෙ ලොකුත්තරචතුමධුරං පූරෙතුකාමො තස්සබ්භන්තරෙ කොධමලං සොධෙතුං යාවතතියං නික්ඛමනපවිසනං[1] අකාසි, අථාලවකො සුබ්බචො අයං සමණො නික්ඛමාති වුත්තො නික්ඛමති පවිසාති වුත්තො පවිසති යන්නූනාහං ඉමං සමණං එවමෙව සකලරත්තිං කිලමෙත්වා පාදෙ ගහෙත්වා පාරගඞ්ගාය ඛිපෙය්‍යන්ති පාපකං චිත්තං උප්පාදෙත්වා චතුත්ථවාරං ආහ **නික්ඛම සමණාති**, තං ඤත්වා භගවා **නඛ්වාහං තන්ති** ආහ. එවං වුත්තෙ තදුත්තරිකරණීයං පරියෙසමානො පඤ්හං පුච්ඡිතබ්බං මඤ්ඤිස්සති තං ධම්මකථාය මුඛං භවිස්සතීතිපි ඤත්වා **නඛ්වාහං තන්ති** ආහ. තත්ථ **න** ඉති පටික්ඛෙපො; **ඛො** ඉති අවධාරණං; **අහ**න්ති අත්තනිද්දසනං; **ත**න්ති හෙතුවචනං; තෙනෙත්ථ යස්මා ත්වං එවං චින්තෙසි තස්මා අහමාවුසො නෙව නික්ඛමිස්සාමි යං තෙ කරණීයං තං කරොහීති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

1. පවෙසනං.

තතො ආළවකො යස්මා පුබ්බෙපි ආකාසෙන ගමනවෙලාය කිංනුඛො එතං සුවණ්ණවිමානං උදාහු රජතමණිවිමානානං අඤ්ඤතරං හන්ද නං පස්සාමීති එවං අත්තනො විමානං ආගතෙ ඉද්ධිමන්තෙ තාපස පරිබ්බාජකෙ පඤ්හං පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජෙතුමසක්කොන්තෙ චිත්තක්ඛෙපාදීහි විහෙඨෙති, කථං ? අමනුස්සා හි භිංසනකරූපදස්සනෙන වා හදයවත්ථුපරිමද්දනෙන වාති ද්වීහාකාරෙහි චිත්තක්ඛෙපං කරොන්ති, අයම්පන යස්මා ඉද්ධිමන්තානං භිංසනකරූපෙන න තසන්තීති ඤත්වා අත්තනො ඉද්ධිප්පභාවෙන සුඛුමත්තභාවං නිම්මිනිත්වා තෙසං අන්තො පවිසිත්වා හදයවත්ථුං පරිමද්දති, තතො චිත්තසන්තති න සණ්ඨාති, තස්සා අසණ්ඨන්තා උම්මත්තකා හොන්ති ඛිත්තචිත්තා, එවං ඛිත්තචිත්තානං එතෙසං උරම්පි ඵාලෙති පාදෙපි තෙ ගහෙත්වා පාරගඞ්ගාය ඛිපති මාස්සු මෙ පුන එවරූපා භවනමාගමිංසූති. තස්මා තෙ පඤ්හෙ සරිත්වා යන්නූනාහං ඉමං සමණංඉදානි එවං විහෙඨෙය්‍යන්ති චින්තෙත්වා ආහ **පඤ්හං තං සමණාති** ආදි, කුතො පනස්ස තෙ පඤ්හාති ? අස්ස කිර මාතාපිතරො කස්සපං භගවන්තං පයිරුපාසිත්වා අට්ඨපඤ්හෙ සහවිස්සජ්ජනෙන උග්ගහෙසුං, තෙ දහරකාලෙ ආළවකං පරියාපුණාපෙසුං, සො කාලච්චයෙන විස්සජ්ජනං පම්මුස්සි, තතො ඉමෙ පඤ්හාපි මා විනස්සන්තූති සුවණ්ණපට්ටෙ ජාතිහිඞ්ගුලකෙන ලිඛාපෙත්වා විමානෙ නික්ඛිපි, එවමෙතෙ බුද්ධපඤ්හා බුද්ධවිසයා එව හොන්ති, භගවා තං සුත්වා යස්මා බුද්ධානං පරිච්චත්තලාභන්තරායො වා ජීවිතන්තරායො වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණප්පභාසං පටිඝාතො වා න සක්කා කෙනචි කාතුං, තස්මා තං ලොකෙ අසාධාරණං බුද්ධානුභාවං දස්සෙන්තො ආහ **න ඛ්වාහන්තං ආවුසො පස්සාමි සදෙවකෙ ලොකෙති**.

තත්ථ **සදෙවකවචනෙන** පඤ්චකාමාවචරදෙවගහණන්ති ආදිනා නයෙන එතෙසං පදානං අත්ථමත්තදස්සනෙන සඞ්ඛෙපො වුත්තො, න අනුසන්ධියොජනක්කමෙන, විත්ථාරො ස්වායං වුච්චති, **සදෙවකවචනෙ**නපි උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතො සබ්බදෙවෙසු ගහිතෙසුපි යෙසං තත්ථ සන්නිපතිතෙ දෙවගණෙ විමති අහොසි මාරො මහානුභාවො ඡකාමාවචරිස්සරො වසවත්තී පච්චනීකසාතො ධම්මදස්සී කුරූරකම්මන්තො කිංනුඛො සොපිස්ස චිත්තක්ඛෙපාදිං න කරෙය්‍යාති, තෙසං විමතිවිබාහණත්ථං **සමාරකෙති** ආහ. තතො යෙසං අහොසි බ්‍රහ්මා මහානුභාවො එකඞ්ගුලියා එකචක්කවාළසහස්සෙ ආලොකං කරොති ද්වීහි–පෙ–දසහි අඞ්ගුලීහි දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු, අනුත්තරඤ්ච ඣානසමාපත්තිසුඛං පටිසංවෙදෙති, කිං සොපි න කරෙය්‍යාති තෙසං විමතිවිබාහණත්ථං **සබ්‍රහ්මකෙති** ආහ. අථ යෙසං අහොසි පුථුසමණබ්‍රාහ්මණා සාසනස්ස පච්චත්ථිකා පච්චාමිත්තා මන්තාදිබලසමන්නාගතා කිං තෙපි න කරෙය්‍යුන්ති, තෙසං විමතිවිබාහණත්ථං **සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජායාති** ආහ. එවං උක්කට්ඨට්ඨානෙසු කස්සචි අභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි **සදෙවමනුස්සායාති** වචනෙන සම්මුතිදෙවෙ අවසෙසමනුස්සෙ ච උපාදාය උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙනෙව සෙසසත්තලොකෙපි කස්සචි අභාවං.

දස්සෙසීති එවමෙත්ථ අනුසන්ධියොජනක්කමො වෙදිතබ්බො. එවං භගවා තස්ස බාධනචිත්තං පටිසෙධෙත්වා පඤ්හපුච්ඡනෙ උස්සාහං ජනෙන්තො ආහ **අපිච ත්වං ආවුසො පුච්ඡ යදාකඞ්ඛසී**ති, තස්සත්ථො පුච්ඡ යදි ආකඞ්ඛසි න මෙ පඤ්හවිස්සජ්ජනෙ භාරො අත්ථි, අථවා පුච්ඡ යං ආකඞ්ඛසි සබ්බං තෙ විස්සජ්ජෙස්සාමීති සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි අසාධාරණං පච්චෙකබුද්ධඅග්ගසාවකමහාසාවකෙහි, තෙ හි පුච්ඡාවුසො සුත්වා වෙදිස්සාමාති වදන්ති, බුද්ධා පන "පුච්ඡාවුසො යදාකඞ්ඛසී"ති වා.

"පුච්ඡ වාසව මං පඤ්හං යං කිඤ්චි මනසිච්ඡසී[a]"ති වා

"බාවරිස්ස ච තුය්හං වා සබ්බෙසං සබ්බසංසයං,
කතාවකාසා පුච්ඡව්හො යං කිඤ්චි මනසිච්ඡථා"[b]ති.

එවමාදිනා නයෙන දෙවමනුස්සානං සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙන්ති. අනච්ඡරියමෙතං යං භගවා බුද්ධභූමිං පත්වා එතං පවාරෙය්‍ය සො බොධිසත්තභූමියං පදෙසඤාණෙ වත්තමානොපි

"කොණ්ඩඤ්ඤ පඤ්හානි වියාකරොහි
යාචන්ති තං ඉසයො සාධුරූපා,
කොණ්ඩඤ්ඤ එසො මනුජෙසු ධම්මො
යං වද්ධමාගච්ඡති එස භාරො"[c]ති.

එවං ඉසීහි යාචිතො

"කතාවකාසා පුච්ඡන්තු භොන්තො
යං කිඤ්චි පඤ්හං මනසාභිපත්ථිතං,
අහං හි තං තං වො වියාකරිස්සං
ඤත්වා සයං ලොකමිමං පරඤ්චා[c]"ති.

එවං සරභඞ්ගකාලෙ සම්භවජාතකෙ ච සකලජම්බුදීපං තික්ඛත්තුං විචරිත්වා පඤ්හානං අන්තකරං අදිස්වා ජාතියා සත්තවස්සො රථිකාය පංසුකීළිකං කීළන්තො සුචිරතෙන බ්‍රාහ්මණෙන පුට්ඨො

"තග්ඝ තෙ අහමක්ඛිස්සං යථාපි කුසලො තථා
රාජා ච ඛො තං ජානාති යදි කාහති වා න වා"ති[d]

එවං සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි. එවං භගවතා ආලවකස්ස සබ්බඤ්ඤුපවාරණාය පවාරිතාය **අථ ඛො ආලවකො යක්ඛො භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣභාසි කිංසූධ විත්ත**න්ති. තත්ථ **කි**න්ති පුච්ඡාවචනං; **සූ**ති පදපූරණමත්තො නිපාතො; **ඉධා**ති අස්මිං ලොකෙ; වින්දති පීතිං කරොතීති **විත්තං** ධනස්සෙතං අධිවචනං; **සුචිණ්ණ**න්ති, සුකතං; **සුඛ**න්ති කායිකචෙතසිකං සාතං; **ආවහාතී**ති ආවහති

a. දීඝනිකාය-සක්කපඤ්හසුත්තං. c. ජාතකපාළි-චත්තාලීසනිපාත-සරභඞ්ගජාතක.
b. සුත්තනිපාත-පාරායනවත්ථුගාථා. d. ජාතකපාළි-තිංසනිපාත-සම්භවජාතක.

ආණෙන්ති දෙති අප්පෙන්තීති වුත්තං හොති; **හවෙ** ඉති දළ්හත්ථෙ නිපාතො; **සාදුතරන්ති** අතිසයෙන සාදුං, සාධුතරන්තිපි පාඨො; **රසානන්ති** රසසඤ්ඤිතානං ධම්මානං; **කථන්ති** කෙන පකාරෙන; **ජීවිනො** ජීවිතං, **ජීවිං ජීවිතං**[1] ගාථාබන්ධසුඛත්ථං පන සානුනාසිකං වුච්චති. **කථං ජීවිං ජීවතන්ති** වා පාඨො, තස්ස ජීවන්තානං කථං ජීවිතන්ති අත්ථො, සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව. එවමිමාය ගාථාය කිංසු ඉධ ලොකෙ පුරිසස්ස විත්තං සෙට්ඨං කිංසු සුචිණ්ණං සුඛමාවහාති කිං රසානං සාදුතරං කථං ජීවිනො ජීවිතං සෙට්ඨමාහූති ඉමෙ චත්තාරො පඤ්හෙ පුච්ඡි

අථස්ස භගවා කස්සපදසබලෙන විස්සජ්ජිතනයෙනෙව විස්සජ්ජෙන්තො ඉමං ගාථමාහ **සද්ධීධ විත්තන්ති**. තත්ථ යථා හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිවිත්තං උපභොගපරිභොගසුඛං ආවහති ඛුප්පිපාසාදිදුක්ඛං පටිබාහති දළිද්දියං වූපසමෙති මුත්තාදිරතනපටිලාභහෙතු හොති ලොකසන්ථුතිඤ්ච[2] ආවහති, එවං ලොකියලොකුත්තරසද්ධාපි යථාසම්භවං ලොකියලොකුත්තරවිපාකසුඛමාවහති, සද්ධාධුරෙන පටිපන්නානං ජාතිජරාදිදුක්ඛං පටිබාහති, ගුණදළිද්දියං වූපසමෙති, සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදිරතනපටිලාභහෙතු හොති,

"සද්ධො සීලෙන සම්පන්නො යසොභොගසමප්පිතො
යං යං පදෙසං භජති තත්ථ තත්ථෙව පූජිතො[a]"ති

වචනතො ලොකසන්ථුතිඤ්ච ආවහතීති ඤත්වා **විත්තන්ති** වුත්තං, යස්මා පනෙතං සද්ධාවිත්තං අනුගාමිකං අනඤ්ඤසාධාරණං සබ්බසම්පත්තිහෙතු ලොකියස්ස හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිවිත්තස්සාපි නිදානං, සද්ධො එව හි දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා විත්තං අධිගච්ඡති අස්සද්ධස්ස පන විත්තං යාවදෙව අනත්ථාය හොති තස්මා **සෙට්ඨන්ති** වුත්තං. **පුරිසස්සාති** උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදදෙසනා, යතො න කෙවලං පුරිසස්ස ඉත්ථිආදීනම්පි සද්ධාවිත්තමෙව සෙට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං; **ධම්මොති** දසකුසලකම්මපථධම්මො දානසීලභාවනාධම්මො වා; **සුචිණ්ණොති** සුකතො සුචරිතො; **සුඛමාවහාතීති** සොණසෙට්ඨිපුත්තරට්ඨපාලාදීනං විය මනුස්සසුඛං සක්කාදීනං විය දිබ්බසුඛං පරියොසානෙ මහාපදුමාදීනං විය නිබ්බාණසුඛඤ්ච ආවහාතීති; **සච්චන්ති** අයං සච්චසද්දො අනෙකෙසු අත්ථෙසු දිස්සති, සෙය්‍යථිදං? "සච්චං භණෙ න කුජ්ඣෙය්‍යා[b]"ති ආදීසු වාචාසච්චෙ, "සච්චෙ ඨිතා සමණබ්‍රාහ්මණා වා[c]"ති ආදීසු විරතිසච්චෙ, "කස්මා නු සච්චානි වදන්ති නානා පවාදියාසෙ කුසලා වදනා[d]"ති ආදීසු දිට්ඨිසච්චෙ, "චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ බ්‍රාහ්මණසච්චානී[e]"ති ආදීසු බ්‍රාහ්මණසච්චෙ, "එකං හි සච්චං න දුතියමත්ථි[f]"ති

a. ධම්මපද-පකිණ්ණකවග්ග.
b. ධම්මපද-කොධවග්ග.
c ජාතකපාළි-අසීතිනිපාත-මහාසුතසොමජාතක.
d සුත්තනිපාත-අට්ඨකවග්ග-චූළවියූහසුත්ත.
e අඞ්ගුත්තර-චතුක්කනිපාත.
f. සුත්තනිපාත-අට්ඨකවග්ග-චූළවියූහසුත්ත

1. කථං ජීවිනො ජීවිතං කථංජීවිං ජීවිතමාහු-පරමත්ථජොතිකා.
2. සන්තති-සාරත්ථප්පකාසිනී.

ආදීසු පරමත්ථසච්චෙ, "චතුන්නං සච්චානං කති කුසලා"[a]ති, ආදීසු අරියසච්චෙ, ඉධ පන පරමත්ථසච්චං නිබ්බානං විරතිසච්චඤ්ච අබ්භන්තරං කත්වා වාචාසච්චං අධිප්පෙතං, යස්සානුභාවෙන උදකාදීනි වසෙ වත්තෙන්ති ජාතිජරාමරණපාරං තරන්ති, යථාහ:

"සච්චෙන වාචෙනුදකම්හි ගාධති
විසම්පි සච්චෙන හනන්ති පණ්ඩිතා,
සච්චෙන දෙවො ථනයං පවස්සති
සච්චෙ ඨිතා නිබ්බුතිං පත්ථයන්ති.

යෙ කෙචි මෙ අත්ථි රසා පථව්‍යා
සච්චං තෙසං සාදුතරං රසානං,
සච්චෙ ඨිතා සමණබ්‍රාහ්මණා ච
තරන්ති ජාතිමරණස්ස පාරං"[b]න්ති.

සාදුතරන්ති මධුරතරං පණීතතරං; **රසානන්ති** යෙ ඉමෙ මූලරසා ඛන්ධරසොති ආදිනා නයෙන සායනීයධම්මා—යෙචිමෙ "අනුජානාමි භික්ඛවෙ සබ්බං ඵලරසං"[c] "අරසරූපො භවං ගොතමො, යෙ තෙ බ්‍රාහ්මණ රූපරසා සද්දරසා"[d] "සාමග්ගිරසො[1] අයං ධම්මවිනයො එකරසො විමුත්තිරසො"[e] "භාගීවා භගවා අත්ථරසස්ස ධම්මරසස්සා"[f]ති ආදිනා නයෙන ද්‍රවාචාරරූපවජ්ජ[2]අවසෙසව්‍යඤ්ජනාදයො ධම්මා රසාති වුච්චන්ති, තෙසං රසානං සච්චං හවෙ සාදුතරං සච්චමෙව සාදුතරං සාධුතරං වා සෙට්ඨතරං උත්තමතරං, මූලරසාදයො හි සරීරමුපබ්‍රූහෙන්ති සංකිලෙසිකඤ්ච සුඛමාවහන්ති, සච්චරසො විරතිසච්චවාචාසච්චරසො සමථවිපස්සනාදීහි චිත්තමුපබ්‍රූහෙති අසංකිලෙසිකඤ්ච සුඛමාවහති, විමුත්තිරසො පරමත්ථසච්චරසපරිභාවිතත්තා සාදු, අත්ථරසධම්මරසා ච තදධිගමූපායභූතං අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච නිස්සාය පවත්තනතොති, **පඤ්ඤාජීවින්ති** එත්ථ පන ය්වායං අන්ධෙකචක්ඛුද්විචක්ඛුකෙසු ද්විචක්ඛුපුග්ගලො ගහට්ඨො වා කම්මන්තානුට්ඨානසරණාගමනදානසංවිභාගසීලසමාදානුපොසථකම්මාදිං ගහට්ඨපටිපදං පබ්බජිතො වා අවිප්පටිසාරකරසීලසඞ්ඛාතං තදුත්තරිං චිත්තවිසුද්ධිආදිභෙදං වා පබ්බජිතපටිපදං පඤ්ඤාය ආරාධෙත්වා ජීවති තස්ස පඤ්ඤාය ජීවිතො ජීවිතං තං වා පඤ්ඤාජීවිං ජීවතං සෙට්ඨමාහූති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

එවං භගවතා විස්සජ්ජිතෙ චත්තාරොපි පඤ්හෙ සුත්වා අත්තමනො යක්ඛො අවසෙසෙපි චත්තාරො පඤ්හෙ පුච්ඡන්තො **කථංසු තරතී ඔඝන්ති** ගාථමාහ. අථස්ස භගවා පුරිමනයෙනෙව විස්සජ්ජෙන්තො ඉමං ගාථමාහ **සද්ධාය තරතී**ති.

---

a. පටිසම්භිදාමග්ග. d පාරාජිකපාළි f. නිද්දෙස. 1. අනාපත්තිරසො-සාරත්ථප්පකාසිනී.
b. ජාතකපාළි-අසීතිනිපාත-මහාසුතසොමජාතක.
c. මහාවග්ගපාළි e. අඞ්ගුත්තර-චතුක්කනිපාත. 2. වාචාරසූපබජ්ජ.

තත්ථ කිඤ්චාපි යො චතුබ්බිධමොඝං තරති සො සංසාරණ්ණවම්පි තරති වට්ටදුක්ඛම්පි අච්චෙති කිලෙසමලාපි පරිසුජ්ඣති, එවං සන්තෙපි පන යස්මා අස්සද්ධො ඔඝතරණමසද්දහන්තො න පක්ඛන්දති, පඤ්චසු කාමගුණෙසු චිත්තවොස්සග්ගෙන පමත්තො තත්ථෙව සත්තවිසත්තත්තා සංසාරණ්ණවං න තරති කුසීතො දුක්ඛං විහරති වොකිණ්ණො අකුසලෙහි ධම්මෙහි, අපඤ්ඤො පරිසුද්ධිමග්ගමජානන්තො න පරිසුජ්ඣති, තස්මා තප්පටිපක්ඛං දස්සෙන්තෙන භගවතා අයං ගාථා වුත්තා, එවං වුත්තාය චෙතාය යස්මා සොතාපත්තිමග්ග[1]පදට්ඨානං සද්ධින්ද්‍රියං තස්මා **සද්ධාය තරතී ඔඝ**න්ති ඉමිනා පදෙන දිට්ඨොඝතරණං සොතාපත්තිමග්ගං සොතාපන්නඤ්ච පකාසෙසි, යස්මා පන සොතාපන්නො කුසලානං ධම්මානං භාවනාය සාතච්චකිරියසංඛාතෙන අප්පමාදෙන සමන්නාගතො දුතියමග්ගං ආරාධෙත්වා ඨපෙත්වා සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගමනමත්තං අවසෙසං සොතාපත්තිමග්ගෙන අතිණ්ණං භවොඝවත්ථුං සංසාරණ්ණවං තරති තස්මා **අප්පමාදෙන අණ්ණව**න්ති ඉමිනා පදෙන භවොඝතරණං සකදාගාමිමග්ගං සකදාගාමිං ච පකාසෙසි, යස්මා සකදාගාමී විරියෙන තතියමග්ගං ආරාධෙත්වා සකදාගාමිමග්ගෙන අනතීතං කාමොඝවත්ථුං කාමොඝසඞ්ඛාතඤ්ච කාමදුක්ඛමච්චෙති තස්මා **විරියෙන දුක්ඛං අච්චෙතී**ති ඉමිනා පදෙන කාමොඝතරණං අනාගාමිමග්ගං අනාගාමිඤ්ච පකාසෙසි, යස්මා පන අනාගාමී විගතකාමසඤ්ඤාය[2] පරිසුද්ධාය පඤ්ඤාය එකන්තපරිසුද්ධං චතුත්ථමග්ගපඤ්ඤං ආරාධෙත්වා අනාගාමිමග්ගෙන අප්පහීනං අවිජ්ජාසංඛාතං පරමමලං පජහති තස්මා **පඤ්ඤාය පරිසුජ්ඣතී**ති ඉමිනා පදෙන අවිජ්ජොඝතරණං අරහත්තමග්ගං අරහත්තඤ්ච පකාසෙසි, ඉමාය ච අරහත්තනිකූටෙන කථිතාය ගාථාය පරියොසානෙ යක්ඛො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

ඉදානි තමෙව පඤ්ඤාය පරිසුජ්ඣතීති එත්ථ වුත්තපඤ්ඤාපදං ගහෙත්වා අත්තනො පටිභාණෙන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකං පඤ්හං පුච්ඡන්තො **කථංසු ලභතෙ පඤ්ඤ**න්ති ඉමං ඡප්පදං ගාථමාහ. තත්ථ **කථ**න්ති සබ්බත්ථෙව අත්ථයුත්තිපුච්ඡා හොති, අයං හි පඤ්ඤාදීනමත්ථං ඤත්වා තස්ස යුත්තිං පුච්ඡති, **කථං** කාය යුත්තියා කෙන කාරණෙන **පඤ්ඤං ලභතී**ති, එසනයො **ධනාදිසු**. අථස්ස භගවා චතූහි කාරණෙහි පඤ්ඤාලාභං දස්සෙන්තො ආහ **සද්දහානො**ති.

තස්සත්ථො : යෙන පුබ්බභාගෙ කායසුචරිතාදිභෙදෙන අපරභාගෙ ච සත්තතිංසබොධපක්ඛියභෙදෙන ධම්මෙන අරහන්තො බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකා නිබ්බාණං පත්තා, තං **සද්දහානො අරහතං ධම්මං නිබ්බාණපත්තියා** ලොකියලොකුත්තරං **පඤ්ඤං ලභති**, තඤ්ච ඛො න සද්ධාමත්තකෙනෙව කිං පන යස්මා සද්ධාජාතො උපසංකමති උපසංකමන්තො පයිරුපාසති පයිරුපාසන්තො සොතං ඔදහති ඔහිතසොතො ධම්මං සුණාති තස්මා උපසංකමනතොප්පභුති යාවධම්මසවනෙන

1. සොතාපත්තියඞ්ග-සාරත්ථප්පකාසිනී. 2. කාමපඞ්කතාය-කත්ථචි.

සුස්සූසං ලභති. කිං වුත්තං හොති? තං ධම්මං සද්දහිත්වාපි ආචරියුපජ්ඣායෙ කාලෙනකාලං[1] උපසංකමිත්වා වත්තකරණෙන පයිරුපාසිත්වා යදා පයිරුපාසනාය ආරාධිතචිත්තා කිඤ්චි වත්තුකාමා හොන්ති, අථ අධිගතාය[2] සොතුමිච්ඡාය සොතං ඔදහිත්වා සුණන්තො ලභතීති. එවං සුස්සූසම්පි ච සතිඅවිප්පවාසෙන **අප්පමත්තො** සුභාසිතදුබ්භාසිතඤ්ඤුතාය **විචක්ඛණො** එව ලභති න ඉතරො තෙනාහ **අප්පමත්තො විචක්ඛණොති**. එවං යස්මා සද්ධාය පඤ්ඤාලාභසංවත්තනිකං පටිපදං පටිපජ්ජති සුස්සූසාය සක්කච්චපඤ්ඤාධිගමූපායං සුණාති අප්පමාදෙන ගහිතං න පම්මුස්සති විචක්ඛණතාය අනූනාධිකමවිපරීතඤ්ච ගහෙත්වා විත්ථාරිකං කරොති, පුන සුස්සූසාය වා ඔහිතසොතො පඤ්ඤාපටිලාභහෙතුං ධම්මං සුණාති අප්පමාදෙන සුත්වා ධම්මං සන්ධාරෙති විචක්ඛණතාය ධතානං ධම්මානං අත්ථමුපපරික්ඛති අනුපුබ්බෙන පරමත්ථසච්චං සච්ඡිකරොති, තස්මාස්ස භගවා **කථංසු ලභතෙ පඤ්ඤන්**ති පුට්ඨො ඉමානි චත්තාරි කාරණානි දස්සෙන්තො ඉමං ගාථමාහ **සද්දහානො**–පෙ–**විචක්ඛණොති**. ඉදානි තතො පරෙ තයො පඤ්හෙ විස්සජ්ජෙන්තො **පතිරූපකාරීති** ඉමං ගාථමාහ. තත්ථ දෙසකාලාදීනි අහාපෙත්වා ලොකියස්ස ලොකුත්තරස්ස වා ධනස්ස පතිරූපං අධිගමූපායං කරොතීති **පතිරූපකාරී**; **ධුරවාති** චෙතසිකවිරියවසෙන අනික්ඛිත්තධුරො; **උට්ඨාතාති** "යො ච සීතඤ්ච උණ්හඤ්ච තිණා භීයො න මඤ්ඤති[a]"ති ආදිනා නයෙන කායිකවිරියවසෙන උට්ඨානසම්පන්නො අසිථිලපරක්කමො; **වින්දතෙ ධනන්ති** එකාමූසිකාය න චිරස්සෙව චෙසතසහස්සසංඛං[3] චූලන්තෙවාසී විය ලොකියධනඤ්ච මිලක්ඛ[4]මහාතිස්සත්ථෙරො විය ලොකුත්තරධනඤ්ච ලභති, සො හි තීහි ඉරියාපථෙහි විහරිස්සාමීති වත්තං කත්වා පීනමිද්ධාගමනවෙලාය පලාලචුම්බටකං තෙමෙත්වා සීසෙ කත්වා ගලප්පමාණං උදකං පවිසිත්වා පීනමිද්ධං පටිබාහෙන්තො වාදසහි වස්සෙහි අරහත්තං පාපුණි, **සච්චෙනාති** වචීසච්චෙනාපි සච්චවාදී භූතවාදීති පරමත්ථසච්චෙනාපි; බුද්ධො පච්චෙකබුද්ධො අරියසාවකොති එවං **කිත්තිං පප්පොති**; **දදන්ති** යං කිඤ්චි ඉච්ඡිතපත්ථිතං දෙන්තො; **මිත්තානි ගන්ථති** සම්පාදෙති කරොතීති අත්ථො, දුද්දදං වා දදං ගන්ථති, දානමුඛෙන වා චත්තාරිපි සංගහවත්ථූනි ගහිතානීති වෙදිතබ්බානි, තෙහි **මිත්තානි කරොතීති** වුත්තං හොති.

එවං ගහට්ඨපබ්බජිතානං සාධාරණෙන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකෙන නයෙන චත්තාරො පඤ්හෙ විස්සජ්ජෙත්වා ඉදානි **කථං පෙච්ච න සොචතීති** ඉමං පඤ්චමං පඤ්හං ගහට්ඨවසෙන විස්සජ්ජෙන්තො ආහ **යස්සෙතෙති**. තස්සත්ථො: යස්ස සද්දහානො අරහතන්ති එත්ථ වුත්තාය සබ්බකල්‍යාණධම්මසමුප්පාදිකාය සද්ධාය සමන්නාගතත්තා **සද්ධස්ස**;

1. කාලෙන-කත්ථචි.
2. අධිගතාය-සාරත්ථප්පකාසිනී.
3. චතුසතසහස්සසඞ්ඛං-සාරත්ථප්පකාසිනී.
4. මහල්ලක-සාරත්ථප්පකාසිනී.
a. දීඝනිකාය-සිඟාලසුත්ත.

ඝරමෙසිනොති ඝරාවාසං පඤ්ච වා කාමගුණෙ **එසන්තස්ස** ගවෙසන්තස්ස කාමභොගිනො ගහට්ඨස්ස; සච්චෙන කිත්තිං පප්පොතීති එත්ථ වුත්තප්පකාරං **සච්චං** සුස්සූසා ලභතෙ පඤ්ඤන්ති එත්ථ සුස්සූසාපඤ්ඤානාමෙන වුත්තො දමො **ධම්මො**, ධුරවා උට්ඨාතාති එත්ථ ධුරනාමෙන උට්ඨානනාමෙන ච වුත්තා **ධිති**, දදං මිත්තානි ගන්ථතීති එත්ථ වුත්තප්පකාරො **චාගො** චාති එතෙ චතුරො ධම්මා **සන්ති, සවෙ පෙච්ච න සොචතීති** ඉධ ලොකා පරලොකං ගන්ත්වා සවෙ පෙච්ච න සොචතීති.

එවං භගවා පඤ්චමම්පි පඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා තං යක්ඛං චොදෙන්තො ආහ **ඉඞ්ඝ අඤ්ඤෙපීති**. තත්ථ **ඉඞ්ඝාති** චොදනත්ථෙ නිපාතො; **අඤ්ඤෙපීති** අඤ්ඤෙපි පඤ්හධම්මෙ; **පුථුසමණබ්‍රාහ්මණෙ පුච්ඡස්සු** අඤ්ඤෙපි වා පූරණාදිසබ්බඤ්ඤුපටිඤ්ඤෙ පුථුසමණබ්‍රාහ්මණෙ පුච්ඡස්සු. යදි අම්හෙහි සච්චෙන කිත්තිං පප්පොතීති එත්ථ වුත්තප්පකාරා **සච්චා භිය්‍යො** කිත්තිප්පත්තිකාරණං සච්චං වා,[1] **සුස්සූසා ලභතෙ පඤ්ඤන්ති** එත්ථ සුස්සූසනපඤ්ඤාපදෙසෙන වුත්තා **දමා** භිය්‍යො ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාපටිලාභකාරණං වා, **දදං මිත්තානි ගන්ථතීති** එත්ථ වුත්තප්පකාරා **චාගා** භිය්‍යො මිත්තගන්ථනකාරණං වා, **ධුරවා උට්ඨාතාති** එත්ථ තං තං අත්ථවසං පටිච්ච ධුරනාමෙනුට්ඨානනාමෙන ච වුත්තාය මහාභාරසහනඨෙන[2] උස්සොළ්හිභාවප්පත්තාය විරියසංඛාතාය **ඛන්තියා** භිය්‍යො ලොකියලොකුත්තරධනවින්දනකාරණං වා, **සච්චං ධම්මා ධිතී චාගොති** එවං වුත්තෙහි ඉමෙහෙව චතූහි ධම්මෙහි භිය්‍යො අස්මා ලොකා පරං ලොකං පෙච්ච අසොචනකාරණං වා **ඉධ විජ්ජතීති** අයමෙත්ථ සද්ධිං සංඛෙපයොජනාය අත්ථවණ්ණනා, විත්ථාරතො පන එකමෙකං පදං අනුද්ධාරපදුද්ධාරපදවණ්ණනානයෙහි විභජිත්වා වෙදිතබ්බා.

එවං වුත්තෙ යක්ඛො යෙන සංසයෙන අඤ්ඤෙ පුච්ඡෙය්‍ය තස්ස පහීනත්තා **කථංනුදානි පුච්ඡෙය්‍යං පුථුසමණබ්‍රාහ්මණෙති** වත්වා යෙපිස්ස අපුච්ඡිත්කාරණං න ජානන්ති තෙපි ජානාපෙන්තො **සොහං අජ්ජ පජානාමි යො අත්ථො සම්පරායිකොති** ආහ.

තත්ථ **අජ්ජාති** අජ්ජාදිං කත්වාති අධිප්පායො; **පජානාමීති** යථා වුත්තෙන පකාරෙන ජානාමි; **යො චත්ථොති** එත්තාවතා **සුස්සූසා ලභතෙ පඤ්ඤන්ති** ආදිනා නයෙන වුත්තං දිට්ඨධම්මිකං දස්සෙති, **සම්පරායිකොති** ඉමිනා යස්සෙතෙ චතුරො ධම්මාති වුත්තං පෙච්ච සොකාභාවකරං සම්පරායිකං, **අත්ථොති** ච කාරණස්සෙතං අධිවචනං, අයං හි අත්ථසද්දො, "සාත්ථං සව්‍යඤ්ජන[a]"න්ති එවමාදිසු පදත්ථෙ[3] වත්තති, "අත්ථො මෙ ගහපති හිරඤ්ඤසුවණ්ණෙනා[b]"ති ආදිසු පයොජනෙ, "හොති සීලවතං අත්ථො[c]"ති ආදිසු වුද්ධිම්හි, "බහුජනො භජතෙ

a. දීඝනිකාය-බ්‍රහ්මජාලසුත්ත.
b. දීඝනිකාය-ජනවසභසුත්ත.
c. ජාතකපාළි-එකකනිපාත-ලක්ඛණමිගජාතක.
1. සච්චං. 2. සහනෙ. 3. පංඨෙ.

අත්ථ හෙතු[a]"ති ආදීසු ධනෙ, "උභින්නමත්ථං චරතී[b]"ති ආදීසු හිතෙ, "අත්ථෙ ජාතෙ ච පණ්ඩිතං[c]"න්ති ආදීසු කාරණෙ, ඉධ පන කාරණෙ, තස්මා යං පඤ්ඤාදිලාභාදීනං කාරණං දිට්ඨධම්මිකං යඤ්ච පෙච්ච සොකාභාවස්ස කාරණං සම්පරායිකං තං සොහං අජ්ජ භගවතා වුත්තනයෙන සාමං යෙව පජානාමි සොහං **කථන්නු දානි පුච්ඡෙය්‍යං පුථුසමණබ්‍රාහ්මණෙ**ති එවමෙත්ථ සඞ්ඛෙපතො අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එවං යක්ඛා **පජානාමි යො චත්ථො සම්පරායිකො**ති වත්වා තස්ස ඤාණස්ස භගවංමූලකත්තං දස්සෙන්තො **අත්ථාය වත මෙ බුද්ධො**ති ආහ. තත්ථ **අත්ථායා**ති හිතාය වුඩ්ඪියා වා. **යත්ථ දින්නං මහප්ඵල**න්ති "යස්සෙතෙ චතුරො ධම්මා"ති[d] එත්ථ වුත්තවාගෙන,[1] යත්ථ දින්නං මහප්ඵලං හොති, තං අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යං බුද්ධං පජානාමීති අත්ථො. කෙචි පන සඞ්ඝං සන්ධාය එවමාහාති භණන්ති. එවං ඉමාය ගාථාය අත්තනො හිතාධිගමං දස්සෙත්වා ඉදානි පරහිතපටිපත්තිං දීපෙන්තො ආහ **සො අහං විචරිස්සාමී**ති.

තත්ථ **ගාමා ගාම**න්ති දෙවගාමා දෙවගාමං; **පුරා පුර**න්ති දෙවනගරතො දෙවනගරං; **නමස්සමානො සම්බුද්ධං ධම්මස්ස ච සුධම්මත**න්ති සම්මාසම්බුද්ධො වත භගවා, ස්වාක්ඛාතො වත භගවතා ධම්මොති ආදිනා නයෙන බුද්ධසුබොධිතඤ්ච ධම්ම සුධම්මතඤ්ච **ච**සද්දෙන **සුපටිපන්නො භගවතො සාවකසඞ්ඝො**ති . ආදිනා නයෙන සඞ්ඝසුපටිපන්නතඤ්ච අභිත්ථවිත්වා නමස්සමානො ධම්මඝොසකො හුත්වා විචරිස්සාමීති වුත්තං හොති. එවමිමාය ගාථාය පරියොසානඤ්ච රත්තිවිභායනඤ්ච සාධුකාරසද්දුට්ඨානඤ්ච ආළවකකුමාරස්ස යක්ඛභවනං ආනයනඤ්ච එකක්ඛණෙ යෙව අහොසි.

රාජපුරිසා සාධුකාරසද්දං සුත්වා එවරූපො සාධුකාරසද්දො ඨපෙත්වා බුද්ධෙ න අඤ්ඤස්ස අබ්භුග්ගච්ඡති, ආගතො නු ඛො භගවාති ආවජ්ජෙන්තා භගවතො සරීරප්පභාවං දිස්වා පුබ්බෙ විය බහි අට්ඨත්වා නිබ්බිසඞ්කා අන්තො යෙව පවිසිත්වා අද්දසංසු භගවන්තං යක්ඛස්ස භවනෙ නිසින්නං යක්ඛඤ්ච අඤ්ජලිම්පග්ගහෙත්වා ඨිතං, දිස්වාන යක්ඛං ආහංසු අයං තෙ මහායක්ඛ රාජකුමාරො බලිකම්මාය ආනීතො හන්ද තං ඛාද වා භුඤ්ජ වා යථාපච්චයං වා කරොහීති, සො සොතාපන්නත්තා ලජ්ජිතො විසෙසතො ච භගවතො පුරතො එවං වුච්චමානො, අථ තං කුමාරං උභොහි හත්ථෙහි පටිග්ගහෙත්වා භගවතො උපනාමෙසි අයං භන්තෙ කුමාරො මය්හං පෙසිතො ඉමාහං භගවතො දම්මි හිතානුකම්පකා බුද්ධා, පතිගණ්හාතු භන්තෙ භගවා ඉමං දාරකං ඉමස්ස හිතත්ථාය සුඛත්ථායාති. ඉමඤ්ච ගාථමාහ

a. සුත්තනිපාත. c. ජාතකපාළි-එකකනිපාත-මහාසාරජාතක.
b. සංයුත්තනිකාය-බ්‍රාහ්මණසංයුත්ත. d. ජාතකපාළි. 1. භාවෙන.

ඉමං කුමාරං සතපුඤ්ඤලක්ඛණං
සබ්බඞ්ගුපෙතං පරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනං,
උදග්ගචිත්තො සුමනො දදාමි තෙ
පටිග්ගහ ලොකහිතාය චක්ඛුමාති.

පටිග්ගහෙසි භගවා කුමාරං, පටිග්ගණ්හන්තො ච යක්ඛස්ස ච කුමාරස්ස ච මඞ්ගලකරණත්ථං පාදූනගාථං අභාසි, තං යක්ඛො කුමාරං සරණං ගමෙන්තො තික්ඛත්තුං චතුත්ථපාදෙන පූරෙසි[1] සෙය්‍යථිදං?

දීඝායුකො හොතු අයං කුමාරො
තුවඤ්ච යක්ඛසුඛිතො භවාහි,
අබ්‍යාධිතා[2] ලොකහිතාය තිට්ඨථ
අයං කුමාරො සරණමුපෙති බුද්ධං–ධම්මං–සඞ්ඝන්ති.

භගවා කුමාරං රාජපුරිසානං අදාසි ඉමං වඩ්ඪෙත්වා පුන මමෙව දෙථාති, එවං සො කුමාරො රාජපුරිසානං හත්ථතො යක්ඛස්ස හත්ථං යක්ඛස්ස හත්ථතො භගවතො හත්ථං භගවතො හත්ථතො පුන රාජපුරිසානං හත්ථං ගතත්තා නාමතො හත්ථකො ආලවකොති ජාතො තං ආදාය පටිනිවත්තෙන රාජපුරිසෙ දිස්වා කස්සකවනකම්මිකාදයො කිං යක්ඛො කුමාරං අතිදහරත්තා න ඉච්ඡීති භීතා පුච්ඡිංසු, රාජපුරිසා මා භායථ ඛෙමං කතං භගවතාති සබ්බමාරොචෙසුං, තතො සාධු සාධූති සකලමාලවීනගරං එකකොලාහලෙන යක්ඛාභිමුඛං අහොසීති.

යක්ඛොපි භගවතො භික්ඛාචාරකාලෙ අනුප්පත්තෙන පත්තචීවරං ගහෙත්වා උපඩ්ඪමග්ගං ආගන්ත්වා නිවත්තති, අථ භගවා නගරෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චො නගරද්වාරෙ අඤ්ඤතරස්මිං විවිත්තෙන රුක්ඛමූලෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදි, තතො මහාජනකායෙන සද්ධිං රාජා ච නාගරා ච එකතො සම්පිණ්ඩිත්වා භගවන්තං උපසංකම්ම වන්දිත්වා පරිවාරෙත්වා නිසින්නා කථං භන්තෙ එවං දාරුණං යක්ඛං දමයිත්ථාති පුච්ඡිංසු, තෙසං භගවා යුද්ධමාදිං කත්වා එවං නවවිධ වස්සං වස්සෙත්වා එවං විභිංසනකං අකාසි එවං පඤ්හං පුච්ඡි තස්සාහං එවං විස්සජ්ජෙසින්ති තමෙවාලවකසුත්තං කථෙසි, සුත්තපරියොසානෙ[2] චතුරාසීතිසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි, තතො රාජා ච නාගරා ච වෙස්සවණමහාරාජස්ස භවනසමීපෙ යක්ඛස්ස භවනං කත්වා පුප්ඵගන්ධාදිසක්කාරූපෙතං නිච්චබලිං පවත්තෙසුං.

තඤ්ච කුමාරං විඤ්ඤුතං පත්තං ත්වං භගවන්තං නිස්සාය ජීවිතං ලභි ගච්ඡ භගවන්තං යෙව පයිරුපාසස්සු භික්ඛුසඞ්ඝඤ්චාති විස්සජ්ජෙසුං; සො භගවන්තඤ්ච භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච පයිරුපාසමානො න චිරස්සෙව අනා

1. පූරෙති. 2. අව්‍යාධිතා. 3. කථාපරියොසානෙ, ගාථාපරියොසානෙ-කත්ථචි.

ගාමිඵලෙ පතිට්ඨාය සබ්බං බුද්ධවචනං උග්ගහෙත්වා පඤ්චසතඋපාසකපරිවාරො අහොසි. භගවා ච තං එතදග්ගෙ නිද්දිසි "එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං උපාසකානං චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි පරිසං සඞ්ගණ්හන්තානං යදිදං හත්ථකො ආළවකො[a]"ති.

ආළවකසුත්තවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

තදනන්තරං නික්ඛිත්තස්ස අග්ගිකභාරද්වාජසුත්තස්ස අයමත්ථවණ්ණනා, එවං මෙ සුතන්ති **අග්ගිකභාරද්වාජසුත්තං**, **වසලසුත්ත**න්තිපි වුච්චති. කා උප්පත්ති? භගවා සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ කසීභාරද්වාජසුත්තෙ වුත්තනයෙන පච්ඡාභත්තකිච්චාවසානෙ බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො අග්ගිකභාරද්වාජං බ්‍රාහ්මණං සරණසික්ඛාපදානං උපනිස්සයසම්පන්නං දිස්වා තත්ථ මයි ගතෙ කථා පවත්තිස්සති තතො කථාවසානෙ ධම්මදෙසනං සුත්වා එස බ්‍රාහ්මණො සරණං ගන්ත්වා සරණසික්ඛාපදානි සමාදියිස්සතීති ච ඤත්වා තත්ථ ගන්ත්වා පවත්තාය කථාය බ්‍රාහ්මණෙන ධම්මදෙසනං යාචිතො ඉමං සුත්තමභාසි, තත්ථ **එවමෙමෙ සුත**න්ති ආදි මඞ්ගලසුත්තවණ්ණනායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **අථ ඛො භගවා පුබ්බණ්හසමය**න්ති ආදි කසීභාරද්වාජසුත්තෙ වණ්ණයිස්සාම. **තෙන ඛො පන සමයෙන අග්ගිකභාරද්වාජස්සා**ති යං යං අවුත්තපුබ්බං තදෙව වණ්ණයිස්සාම. සෙය්‍යථීදං: සො බ්‍රාහ්මණො අග්ගිං ජුහති පරිචරතීති කත්වා **අග්ගිකො**ති නාමෙන පාකටො අහොසි, **භාරද්වාජො**ති ගොත්තෙන, තස්මා වුත්තං **අග්ගිකභාරද්වාජස්සා**ති; **නිවෙසනෙ**ති ඝරෙ; තස්ස කිර බ්‍රාහ්මණස්ස නිවෙසනද්වාරෙ අන්තරවීථියං අග්ගිහුත්තසාලා අහොසි, තතො නිවෙසනද්වාරෙති වත්තබ්බෙ තස්සපි[1] පදෙසස්ස නිවෙසනෙ යෙව පරියාපන්නත්තා **නිවෙසනෙ**ති වුත්තං, සමීපත්ථෙ වා භුම්මවචනං නිවෙසනසමීපෙති අත්ථො. අග්ගි **පජ්ජලිතො හොතී**ති අග්ගියාධානෙ ඨිතො අග්ගි කතභස්මුද්ධරණො සමිධාපක්ඛෙපං වීජනවාතඤ්ච ලභිත්වා උද්ධං සමුග්ගතච්චිසමාකුලො හොති; **ආහුති පග්ගහිතා**ති සසීසං න්හායිත්වා මහතා සක්කාරෙන පායාසසප්පිමධුඵාණිතාදීනි අභිහටානි හොන්තීති අත්ථො, යං කිඤ්චි අග්ගිම්හි ජුහිතබ්බං තං සබ්බං **ආහුතී**ති වුච්චති. **සපදාන**න්ති අනුඝරං; භගවා හි සබ්බජනානුග්ගහත්ථාය ආහාරසන්තුට්ඨියා ච උච්චනීචකුලං අවොක්කම්ම පිණ්ඩාය චරති තෙන වුත්තං **සපදානං පිණ්ඩාය චරමානො**ති. අථ කිමත්ථං සබ්බාකාරසම්පන්නං සමන්තපාසාදිකං භගවන්තං දිස්වා බ්‍රාහ්මණස්ස චිත්තං නප්පසීදි[2] කස්මා ච එවං ඵරුසෙන වචනෙන භගවන්තං සමුදාචරීති[3] වුච්චතෙ:- අයං බ්‍රාහ්මණො මඞ්ගලකිච්චෙසු සමණදස්සනං අමඞ්ගලන්ති එවං දිට්ඨිකො, තතො මහාබ්‍රහ්මුනො භුඤ්ජනවෙලාය

---

1. තත්ථපි. 2 නප්පසීදති. 3 සමුදාචරතීති. a අඞ්ගුත්තරනිකාය-එතදග්ගපාළි.

කාලකණ්ණි මුණ්ඩකසමණකො මම නිවෙසනං උපසඞ්කමතීති මනාපො චිත්තං නප්පසාදෙසි අඤ්ඤදත්‍ථු රොසවසං යෙව අගමාසි, අථ රුට්ඨො අනත්තමනො අනත්තමනවාචං නිච්ඡාරෙසි **තත්‍රෙව මුණ්ඩකාති** ආදි, තත්‍රාපි ච යස්මා මුණ්ඩො අසුද්ධො හොතීති බ්‍රාහ්මණානං දිට්ඨි තස්මා අයං අසුද්ධො තෙන දෙවබ්‍රාහ්මණපූජකො න හොතීති ජිගුච්ඡන්තො **මුණ්ඩකාති** ආහ, මුණ්ඩකත්තා වා උච්චිට්ඨො එස න ඉමං පදෙසං අරහති ආගච්ඡිතුන්ති, සමණො හුත්වාපි කායකිලෙසං න වණ්ණෙතීති ච සමණභාවං ජිගුච්ඡන්තො **සමණකාති** ආහ, න කෙවලං රොසවසෙ නෙව, වසලෙ වා පබ්බාජෙත්වා තෙහි සද්ධිං එකතො සම්භොගපරිභොගකරණෙන පතිතො අයං වසලතොපි පාපතරොති ජිගුච්ඡන්තො **වසලකාති** ආහ, වසලජාතිකානං වා ආහුතිදස්සනමන්තසවනෙනපාපං හොතීති මඤ්ඤමානොපි එවමාහ. භගවා තථා වුත්තොපි විප්පසන්නෙනෙව මුඛවණ්ණෙන මධුරෙන සරෙන බ්‍රාහ්මණස්ස උපරි අනුකම්පාසීතලෙන චිත්තෙන අත්තනො සබ්බසත්තෙහි අසාධාරණතාදිභාවං පකාසෙන්තො ආහ **ජානාසි පන ත්වං බ්‍රාහ්මණාති**.

අථ බ්‍රාහ්මණො භගවතො මුඛප්පසාදසූචිතං තාදිභාවං ඤත්වා අනුකම්පාසීතලෙන චිත්තෙන නිච්ඡාරිතං මධුරස්සරං සුත්වා අමතෙනෙව අභිසිත්තහදයො අත්තමනො විප්පසන්නින්ද්‍රියො නිහතමානො හුත්වා තං ජාතිසභාවං විසඋග්ගාරසදිසං සමුදාචාරවචනං[1] පහාය නූන යමහං හීනජච්චං වසලන්ති පච්චෙමි, න සො පරමත්ථතො වසලො, න ච හීනජච්චතා එව වසලකරණො ධම්මොති මඤ්ඤමානො **න ඛො අහං භො ගොතමාති** ආහ, ධම්මතා හෙසා යං හෙතුසම්පන්නො පච්චයාලාභෙන ඵරුසොපි සමානො ලද්ධමත්තෙන පච්චයෙ මුදුකො හොතීති, **තත්ථ** සාධූති අයං සද්දො ආයාචනසම්පටිච්ඡනසම්පහංසනසුන්දරදළ්හීකම්මාදීසු දිස්සති, "සාධු මෙ භන්තෙ භගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතු[a]"ති ආදීසු හි ආයාචනෙ, "සාධු භන්තෙති ඛො සො භික්ඛු භගවතො භාසිතං අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා[b]"ති ආදීසු සම්පටිච්ඡනෙ, "සාධු සාධු සාරිපුත්තා[c]"ති ආදීසු සම්පහංසනෙ,

"සාධු ධම්මරුචී රාජා සාධු පඤ්ඤාණවා නරො,
සාධු මිත්තානමද්දුබ්භො පාපානං අකරණං සුඛ[d]"න්ති.

ආදීසු සුන්දරෙ, "සාධුකං සුණොම මනසිකරොම[e]"ති ආදීසු දළ්හීකම්මෙ, ඉධ පන ආයාචනෙ, **තෙනහීති** තස්සාධිප්පායනිදස්සනං, සචෙ ඤාතුකාමොසීති වුත්තං හොති කාරණවචනං වා, තස්ස යස්මා ඤාතුකාමොසි තස්මා බ්‍රාහ්මණ සුණාහි සාධුකං **මනසිකරොහි** තථා තෙ භාසිස්සාමි යථා ත්වං ජානිස්සසීති එවං පරපදෙහි සද්ධිං **සම්බන්ධො** වෙදිතබ්බො. තත්‍ර ච **සුණාහීති** සොතින්ද්‍රියවික්ඛෙපවාරණං; **සාධුකං**

---

a. සංයුත්තනි-ඛන්ධසංයුත්ත. c සංයුත්තනි-අභිසමයසංයුත්ත. 1. අසමුදාචාරවචනං.
b. අඞ්ගුත්තර-චතුක්කනිපාත. d. ජාතකපාළි. e. මහාවග්ගපාළි-උපොසථක්ඛන්ධක.

මනසිකරොහීති මනසිකාරෙ දළ්හිකම්මෙ නියොජෙන්තො මතින්ද්‍රිය
වික්ඛෙපවාරණං, පුරිමං චෙත්ථ බ්‍යඤ්ජනවිපල්ලාසගාහවාරණං පච්ඡිමං
අත්ථවිපල්ලාසගාහවාරණං, පුරිමෙන ච ධම්මසවනෙ නියොජෙති පච්ඡි
මෙන සුතානං ධම්මානං ධාරණූපපරික්ඛාදීසු, පුරිමෙන ච සබ්‍යඤ්ජ
නොයං ධම්මො තස්මා සවනීයොති දීපෙති පච්ඡිමෙන සාත්ථො තස්මා
මනසිකාතබ්බොති, සාධුකපදං වා උභයපදෙහි යොජෙත්වා යස්මා අයං
ධම්මො ධම්මගම්භීරො දෙසනාගම්භීරො ච තස්මා සුණොහි සාධුකං
යස්මා අත්ථගම්භීරො පටිවෙධගම්භීරො ච තස්මා සාධුකං මනසි කරොහීති
එකමත්ථං දීපෙන්තො ආහ **සුණොහි සාධුකං මනසිකරොහීති**. තතො
එවං ගම්භීරෙ කත්ථමහං පතිට්ඨං ලභිස්සාමීති විසීදන්තමිව තං බ්‍රාහ්මණං
සමුස්සාහෙන්තො ආහ **භාසිස්සාමීති**. තත්ථ යථා ත්වං ඤස්සසි තථාහං
පරිමණ්ඩලෙහි පදබ්‍යඤ්ජනෙහි උත්තානෙන නයෙන භාසිස්සාමීති එව
මධිප්පායො වෙදිතබ්බො. තතො උස්සාහජාතො හුත්වා **එවං භොති
ඛො අග්ගිකභාරද්වාජො බ්‍රාහ්මණො භගවතො පච්චස්සොසි** සම්පටිච්ඡි
පටිග්ගහෙසීති වුත්තං හොති, යථානුසිට්ඨං වා පටිපජ්ජනෙන අභිමුඛො
අස්සොසීති; **අථස්ස භගවා එතදවොචාති** එතං අවොච ඉදානි
වත්තබ්බං සකලං වුත්තං **කොධනො උපනාහීති** එවමාදිකං.

තත්ථ **කොධනොති** කුජ්ඣනසීලො; **උපනාහීති** තස්සෙව කොධස්ස
දළ්හිකම්මෙන උපනාහෙන සමන්නාගතො; පරෙසං ගුණෙ මක්ඛෙති
මුඤ්චතීති **මක්ඛී** පාපො ච සො මක්ඛී ච **පාපමක්ඛී**; **විපන්නදිට්ඨීති**
විනට්ඨසම්මාදිට්ඨි, විපන්නාය වා විරූපං ගතාය දසවත්ථුකාය මිච්ඡා
දිට්ඨියා සමන්නාගතො; **මායාවීති** අත්තනො විජ්ජමානදොසපටිච්ඡා
දනලක්ඛණාය මායාය සමන්නාගතො; **තං ජඤ්ඤා වසලො ඉතීති**
තං එවරූපං පුග්ගලං එතෙසං හීනධම්මානං වස්සනතො සිඤ්චනතො
අන්වාස්සවනතො වසලොති ජානාහි, සචෙ හි බ්‍රහ්මුනො මුඛතො
ජාතො අයං හි පරමත්ථතො වසලො එවං අත්තනො හදයසුද්ධිමත්තං
න පරන්ති. එවමෙත්ථ භගවා ආදිපදෙනෙව තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කොධ
නිග්ගහං කත්වා කොධාදිධම්මෙ හීනපුග්ගලෙ පුග්ගලාධිට්ඨානාය ච
දෙසනාය කොධාදිධම්මෙ දෙසෙන්තො එතෙන තාව පරියායෙන
වසලඤ්ච වසලකරණෙ ච ධම්මෙ දෙසෙසි, එවං දෙසෙන්තො ච ත්වං
අහන්ති පරවම්භනමත්තුක්කංසනඤ්ච අකත්වා ධම්මෙනෙව සමෙන
ඤායෙන තං බ්‍රාහ්මණං වසලභාවෙ අත්තානඤ්ච බ්‍රාහ්මණභාවෙ ඨපෙසි.

ඉදානි යායං බ්‍රාහ්මණානං දිට්ඨි කදාචි කරහචි පාණාතිපාත
අදින්නාදානාදීනි කරොන්තොපි බ්‍රාහ්මණො එවාති, තං දිට්ඨිං පටිසෙ
ධෙන්තො යෙ වා සත්තා හිංසාදීසු අකුසලධම්මෙසු තෙහි තෙහි
සමන්නාගතා ආදීනවං අපස්සන්තා තෙ ධම්මෙ නප්පජහන්ති තෙසං
හිතා එතෙ ධම්මා වසලකරණාති තත්ථ ආදීනවඤ්ච දස්සෙන්තො
අපරෙනපි පරියායෙන වසලෙ ච වසලකරණෙ ච ධම්මෙ දෙසෙතුං
එකජං වා දිජං වාති එවමාදී ගාථායො අභාසි. තත්ථ **එකජෙති**

ඨපෙත්වා අණ්ඩජං අවසෙසයොනිජො, සො හි එකදා යෙව ජායති, **දිජොති** අණ්ඩජො, සො හි මාතුකුච්ඡිතො අණ්ඩකොසතො චාති ද්වික්ඛත්තුං ජායති, තං **එකජං වා ද්විජං වාපි; යොධ පාණ**න්ති යො ඉධ සත්තං; **විහිංසතීති** කායචාරිකචෙතනාසමුට්ඨිතෙන වචීචාරිකචෙතනා සමුට්ඨිතෙන වා පයොගෙන ජීවිතා වොරොපෙති, **පාණානි හිංසතීති**පි පාඨො. තත්ථ එකජං වා ද්විජං වාති එවං පභෙදන්ති යොධ පාණානි හිංසතීති එවං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො, **යස්ස පාණෙ දයා නත්ථීති** එතෙන මනසා අනුකම්පාය අභාවං ආහ, සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙව. **ඉතො** පරාසු ච ගාථාසු යතො **එත්තකම්පි** අවත්වා ඉතො පරං උත්තානත්ථානි පදානි පරිහරන්තා අවණ්ණිතපදවණ්ණනාමත්තමෙව කරිස්සාම. **හන්තීති** හනති විනාසෙති; **උපරුන්ධතීති** සෙනාය පරිවාරෙත්වා තිට්ඨති. **ගාමානි නිගමානි චාති** එත්ථ වසද්දෙන නගරානීතිපි වත්තබ්බං; **නිගා හකො සමඤ්ඤාතොති** ඉමිනා හනනපතිරුන්ධනෙන ගාමනිගමනගර බාධකොති ලොකෙ විදිතො; **ගාමෙ වා යදි වාරඤ්ඤෙති** ගාමොපි නිග මොපි නගරම්පි සබ්බොව ඉධ ගාමො සද්ධිං උපචාරෙන, තං ඨපෙත්වා සෙසං අරඤ්ඤං තස්මිං ගාමෙ වා යදි වාරඤ්ඤෙ **යං පරෙසං මමායිතං** පරසත්තානං පරිග්ගහිතං අපරිච්චත්තං සත්තෙ වා සඞ්ඛාරෙ වා; **ථෙය්‍යා අදින්නං ආදියතීති** තෙහි අදින්නමනනුඤ්ඤාතං ථෙය්‍ය චිත්තෙන ආදියති යෙන කෙනචි පයොගෙන යෙන කෙනචි අවහාරෙන අත්තනො ගහණං සාධෙති;

ඉණමාදායාති අත්තනො සන්තකං කිඤ්චි නික්ඛිපිත්වා නික්ඛෙප ගහණෙන වා කිඤ්චි අනික්ඛිපිත්වා එත්තකෙන කාලෙන එත්තකං වඩ්ඪිං දස්සාමීති වඩ්ඪිගහණෙන වා යං ඉතො උදයං භවිස්සති තං මය්හං මූලං තවෙව භවිස්සතීති වා උදයං උභින්නම්පි සාධාරණන්ති වා එවං ගහණෙන වා ඉණං ගහෙත්වා; **චුජ්ජමානො පලායති නහි තෙ ඉණමත්ථීති** තෙන ඉණායිකෙන දෙහි මෙ ඉණන්ති චොදිය මානො නහි තෙ ඉණමත්ථි මයා ගහිතන්ති කො සක්ඛීති එවං භණ න්තෙන ඝරෙ වසන්තොපි පලායති; **කිඤ්චික්ඛකම්‍යතාති** අප්පමත්ත කෙපි කිස්මිඤ්චිදෙව ඉච්ඡාය; **පන්ථස්මිං වජන්තං ජනන්ති** මග්ගගච්ඡන්තං යඞ්කිඤ්චි ඉත්ථිං වා පුරිසං වා; **හන්ත්වා කිඤ්චික්ඛමාදෙතීති** මාරෙත්වා කොට්ටෙත්වා තං භණ්ඩකං ගණ්හාති; **අත්තහෙතූති** අත්තනො ජීවිතකාරණං තථා **පරහෙතු**; **ධනහෙතූති** සකධනස්ස වා පරධනස්ස වා කාරණා, චකාරො සබ්බත්ථ විකප්පනත්ථො; **සක්ඛිපුට්ඨොති** යං ජානාසි තං වදෙහීති පුච්ඡිතො; **මුසාබ්‍රූතීති** ජානන්තො වා න ජානාමි අජානන්තො වා ජානාමීති වදති සාමිකෙ අසාමිකෙ කරොති; **ඤාතීනන්ති** සම්බන්ධීනං; **සඛානන්ති** වයස්සකානං; **දාරෙසූති** පරිග්ග හෙසු; **පතිදිස්සතීති** පටිකූලෙන දිස්සති, අතිචරන්තො දිස්සතීති අත්ථො; **සහසාති** බලක්කාරෙන අතිච්ඡං; **සම්පියෙනාති** තෙහි තෙසං දාරෙහි පත්ථියමානො සයඤ්ච පත්ථයමානො උභයසිනෙහවසෙනාපීති වුත්තං හොති; **මාතරං වා පිතරං වාති** එවං මෙත්තාය පදට්ඨාන

භූතම්පි; **ජිණ්ණකං ගතයොබ්බන**න්ති එවං කරුණාය පදට්ඨානභූතම්පි; **පහුසන්තො න භරතී**ති අත්ථසම්පන්නොපි හුත්වා න පොසෙති. **සසු**න්ති සස්සුං. **හන්තී**ති පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වා අඤ්ඤෙන වා කෙනචි පහරති. **රොසෙ**ති කොධමස්ස ජනෙති **වාචාය** ඵරුසවචනෙන. **අත්ථ**න්ති සන්දිට්ඨිකසම්පරායිකපරමත්ථෙසු යං කිඤ්චි; **පුච්ඡිතො සන්තො**ති පුට්ඨො සමානො; **අනත්ථමනුසාසතී**ති තස්ස අහිතමෙව ආචික්ඛති; **පටිච්ඡන්නෙන මන්තෙතී**ති අත්ථං වා ආචික්ඛන්තොපි යථා සො න ජානාති තථා අපාකටෙහි පදබ්‍යඤ්ජනෙහි පටිච්ඡන්නෙන මන්තෙති ආචරියමුට්ඨිං වා කත්වා දීඝරත්තං වසාපෙත්වා[1] සාවසෙසමෙව මන්තෙති. **යො කත්වා**ති අට්ඨකථාය මායා පුබ්බභාගෙ පාපිච්ඡතා වුත්තා යා සා "ඉධෙකච්චො කායෙන දුච්චරිතං චරිත්වා වාචාය-පෙ-මනසා දුච්චරිතං චරිත්වා තස්ස පටිච්ඡාදනහෙතු පාපිකං ඉච්ඡං පණිදහති. **මා මං ජඤ්ඤූති ඉච්ඡතී**"[a]ති එවං ආගතා; යථා අඤ්ඤෙ න ජානන්ති තථා කාරණෙන කතානඤ්ච අවිවරණෙන පටිච්ඡන්නා අස්ස කම්මන්තාති **පටිච්ඡන්නකම්මන්තො**; **පරකුල**න්ති ඤාතිකුලං වා මිත්තකුලං වා. **ආගත**න්ති යස්ස තෙන කුලෙන භුත්තං තං අත්තනො ගෙහමාගතං, පානභොජනාදීහි **න පටිපූජෙති** න වා දෙති අවභුත්තං වා දෙතීති අධිප්පායො.

යො බ්‍රාහ්මණං වාති පරාභවසුත්තෙ වුත්තනයමෙව. **භත්තකාලෙ උපට්ඨිතෙ**ති භොජනකාලෙ ජාතෙ, **උපට්ඨිතක**න්තිපි පාඨො, භත්තකාලෙ ආගතන්ති අත්ථො. **රොසෙති වාචා න ච දෙතී**ති අත්ථකාමො මෙ අයං බලක්කාරෙන මං පුඤ්ඤං කාරාපෙතුං ආගතොති අචින්තෙත්වා අප්පතිරූපෙන ඵරුසවචනෙන රොසෙති අන්තමසො සම්මුඛභාවමත්තම්පි චස්ස න දෙති, පගෙව භොජනන්ති අධිප්පායො. **අසතං යොධ පබ්‍රූතී**ති යො ඉධ යථානිමිත්තානි දිස්සන්ති අමුකදිවසෙ ඉදඤ්චිදඤ්ච තෙ භවිස්සතීති එවං අසජ්ජනානං වචනං පබ්‍රූති; **අසන්ත**න්තිපි පාඨො, අභූතන්ති අත්ථො; **පබ්‍රූතී**ති භණති; අමුකස්මිං නාම ගාමෙ මය්හං ඊදිසො ඝරවිභවො, එහි තත්ථ ගච්ඡාම ඝරණී මෙ භවිස්සසි, ඉදඤ්ච ඉදඤ්ච තෙ දස්සාමීති පරභරියං වා පරදාසිං වා වඤ්චෙන්තො ධුත්තො විය; **නිජිගීංසානො**ති ජිගීංසමානො මග්ගමානො, තං වඤ්චෙත්වා යං කිඤ්චි ගහෙත්වා පලායිතුකාමොති අධිප්පායො. **යො චත්තාන**න්ති යොච අත්තානං; **සමුක්කංසෙ**ති ජාතිආදීහි සමුක්කංසති උච්චට්ඨානෙ ඨපෙති; **පරඤ්චමවජානාතී**ති තෙහි යො පරං අවජානාති නීචං කරොති; මකාරො පදසන්ධිකරො. **නිහීනො**ති ගුණවුද්ධිතො පරිහීනො අධමභාවං වා ගතො; **සෙන මානෙනා**ති තෙන උක්කංසනාවජානනසඞ්ඛාතෙන අත්තනො මානෙන; **රොසකො**ති කායවාචාහි පරෙසං රොසජනකො. **කදරියො**ති ථද්ධමච්ඡරී යො පරෙ පරෙසං දෙන්තෙ අඤ්ඤෙ වා පුඤ්ඤං කරොන්තෙ වාරෙති, තස්සෙතං අධිවචනං; **පාපිච්ඡො**ති

a. විභඞ්ගපාළි-ඛුද්දකවත්ථුවිභඞ්ග. 1. දීඝං රත්තං වා සාවෙත්වා.

අසන්තගුණසම්භාවනිච්ඡාය සමන්නාගතො; **මච්ඡරීති** ආවාසාදිමච්ඡරියයුත්තො; **සඨොති** අසන්තගුණපකාසනලක්ඛණෙන සාඨෙය්‍යෙන සමන්නාගතො, අසම්මාභාසී වා අකාතුකාමොපි කරොමීති ආදිවචනෙන; නාස්ස පාපජිගුච්ඡනලක්ඛණා හිරි, න තතො උත්තසනතො උබ්බෙගලක්ඛණං ඔත්තප්පන්ති **අහිරිකො අනොත්තාපී**. බුද්ධන්ති සම්මාසම්බුද්ධං; **පරිභාසතීති** අසබ්බඤ්ඤූති ආදීහි අපවදති, **සාවකඤ්ච** දුප්පටිපන්නොති ආදීහි; **පරිබ්බාජං ගහට්ඨං වාති** සාවකවිසෙසනමෙවෙතං, පබ්බජිතං වා තස්ස සාවකං ගහට්ඨං වා පච්චයදායකන්ති අත්ථො; බාහිරකං වා පරිබ්බාජං යං කිඤ්චි ගහට්ඨං වා අභූතෙන දොසෙන පරිභාසතීති එවං පෙත්ථ අත්ථං ඉච්ඡන්ති පොරාණා. **අනරහා සන්තොති** අඛීණාසවො සමානො; **අරහං පටිජානාතීති** අහං අරහන්ති පටිජානාති යථා තං අරහා අයන්ති ජානන්ති තථා වාචං නිච්ඡාරෙති කායෙන පරක්කමති චිත්තෙන ඉච්ඡති අධිවාසෙති; **චොරොති** ථෙනො; **සබ්‍රහ්මකෙ ලොකෙති** උක්කට්ඨවසෙන ආහ, සබ්බලොකෙති වුත්තං හොති; ලොකෙ හි සන්ධිච්ඡෙදනිල්ලොපහරණඑකාගාරිකකරණපරිපන්ථතිට්ඨනාදීහි පරධනං විලුම්පන්තා චොරාති වුච්චන්ති, සාසනෙ පරිසසම්පත්තිආදීහි පච්චයාදීනි විලුම්පන්තා යථාහ :

“පඤ්චිමෙ භික්ඛවෙ මහාචොරා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං කතමෙ පඤ්ච? ඉධ භික්ඛවෙ එකච්චස්ස මහාචොරස්ස එවං හොති කුදස්සු නාමාහං සතෙන වා සහස්සෙන වා පරිවුතො ගාමනිගමරාජධානීසු ආහිණ්ඩිස්සාමි හනන්තො ඝාතෙන්තො ඡින්දන්තො ඡෙදාපෙන්තො පචන්තො පාචෙන්තොති, සො අපරෙන සමයෙන සතෙන වා සහස්සෙන වා පරිවුතො ගාමනිගමරාජධානීසු ආහිණ්ඩති හනන්තො -පෙ- පාචෙන්තො, එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ ඉධෙකච්චස්ස පාපභික්ඛුනො එවං හොති කුදස්සු නාමාහං සතෙනවා -පෙ- රාජධානීසු චාරිකං චරිස්සාමි සක්කතො ගරුකතො මානිතො පූජිතො අපචිතො ගහට්ඨානඤ්චෙව පබ්බජිතානඤ්ච, ලාභී චීවරපිණ්ඩපාත -පෙ- පරික්ඛාරානන්ති, සො අපරෙන සමයෙන සතෙන වා සහස්සෙන වා පරිවුතො ගාමනිගමරාජධානීසු චාරිකං චරති සක්කතො -පෙ- පරික්ඛාරානන්ති, අයං භික්ඛවෙ පඨමො මහාචොරො සන්තො සංවිජ්ජමානො ලොකස්මිං; පුනචපරං භික්ඛවෙ ඉධෙකච්චො පාපභික්ඛු තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මවිනයං පරියාපුණිත්වා අත්තනො දහති, අයං භික්ඛවෙ දුතියො මහාචොරො සන්තො සංවිජ්ජමානො ලොකස්මිං; පුනචපරං භික්ඛවෙ පාපභික්ඛු සුද්ධං බ්‍රහ්මචාරිං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං චරන්තං අමූලකෙන අබ්‍රහ්මචරියෙන අනුද්ධංසෙති, අයං භික්ඛවෙ තතියො මහාචොරො සන්තො සංවිජ්ජමානො ලොකස්මිං: පුනචපරං භික්ඛවෙ පාපභික්ඛු යානි තානි සඞ්ඝස්ස ගරුභණ්ඩානි ගරුපරික්ඛාරානි, සෙය්‍යථීදං? ආරාමො ආරාමවත්ථු විහාරො විහාරවත්ථු මඤ්චො පීඨං භිසි බිම්බොහනං ලොහකුම්භි ලොහභාණකං ලොහවාරකො ලොහකටාහො වාසි ඵරසු කුඨාරි කුද්දාලො නිඛාදනං වල්ලි වෙළු මුඤ්ජං බබ්බජං තිණං මත්තිකා දාරුභණ්ඩං මත්තිකාභණ්ඩං

තෙහි ගිහී සඞ්ගණ්හාති උපලාපෙති, අයං භික්ඛවෙ චතුත්ථො මහාචොරො සන්තො සංවිජ්ජමානො ලොකස්මිං; සදෙවකෙ භික්ඛවෙ ලොකෙ සදෙවමනුස්සාය අයං අග්ගො මහාචොරො යො අසන්තං අභූතං උත්තරිමනුස්සධම්මං උල්ලපතී[a]"ති. තත්ථ ලොකිකචොරා ලොකිකමෙව ධනධඤ්ඤාදිං ථෙනෙන්ති, සාසනෙ වුත්තචොරෙසු පඨමො තථාරූපමෙව චීවරාදිපච්චයමත්තං, දුතියො පරියත්තිධම්මං, තතියො පරස්ස බ්‍රහ්මචරියං, චතුත්ථො සඞ්ඝිකගරුභණ්ඩං, පඤ්චමො ඣානසමාධිසමාපත්තිමග්ගඵලප්පභෙදං ලොකියලොකුත්තරගුණධනං ලොකියඤ්ච චීවරාදිපච්චයජාතං; යථාහ "ථෙය්‍යාය වො භික්ඛවෙ රට්ඨපිණ්ඩො භුත්තො[a]"ති, තත්ථ ය්වායං පඤ්චමො මහාචොරො තං සන්ධායාහ භගවා **චොරො සබ්‍රහ්මකෙ ලොකෙති**; සො හි "සදෙවකෙ භික්ඛවෙ ලොකෙ සදෙවමනුස්සාය අයං අග්ගො මහාචොරො යො අසන්තං අභූතං උත්තරිමනුස්සධම්මං උල්ලපතී[a]"ති, එවං ලොකියලොකුත්තරධනත්ථෙනනතො අග්ගො මහාචොරොති වුත්තො, තස්මා තං ඉධාපි **සබ්‍රහ්මකෙ ලොකෙති** ඉමිනා උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන පකාසෙසි, **එසො ඛො වසලාධමොති** එත්ථ ඛොති අවධාරණත්ථො තෙන එසො යෙව වසලාධමො වසලානං හීනො සබ්බපච්ඡිමකොති අවධාරෙති, කස්මා? විසිට්ඨවත්ථුම්හි ථෙය්‍යධම්මදස්සනතො[1] යාව තං පටිඤ්ඤං න විස්සජ්ජෙති තාව අවිගත[2] වසලකරණධම්මතො චාති.

එතෙ ඛො වසලාති ඉදානි යෙ තෙ[3] පඨමගාථාය ආසයවිපත්තිවසෙන[4] කොධනාදයො පඤ්ච පාපමක්ඛිං වා ද්විධා කත්වා ඡ දුතියගාථාය පයොගවිපත්තිවසෙන පාණහිංසකො එකො, තතියාය පයොගවිපත්තිවසෙනෙව ගාමනිගමනිග්ගාහකො එකො, චතුත්ථාය ථෙය්‍යාවහාරවසෙන එකො, පඤ්චමාය ඉණවඤ්චනවසෙන එකො, ඡට්ඨාය පසය්හාවහාරවසෙන පන්ථදූසකො එකො, සත්තමාය කූටසක්ඛිවසෙන එකො, අට්ඨමාය මිත්තදූභිවසෙන එකො, නවමාය අකතඤ්ඤුවසෙන එකො, දසමාය කතනාසනවිහෙසනවසෙන එකො, එකාදසමාය හදයවඤ්චනවසෙන එකො, ද්වාදසමාය පටිච්ඡන්නකම්මන්තවසෙන[5] ද්වෙ, තෙරසමාය අකතඤ්ඤුවසෙනෙව එකො, චුද්දසමාය වඤ්චනවසෙන එකො, පණ්ණරසමාය විහෙසනවසෙන එකො, සොළසමාය වඤ්චනවසෙන එකො, සත්තරසමාය අත්තුක්කංසනපරවම්භනවසෙන ද්වෙ, අට්ඨාරසමාය පයොගාසයවිපත්තිවසෙන රොසකාදයො සත්ත, එකූනවීසතිමාය පරිභාසනවසෙන ද්වෙ, වීසතිමාය අග්ගමහාචොරවසෙන එකොති එවං තෙත්තිංස වා චතුත්තිංස වා වසලා වුත්තා, තෙ නිද්දිසන්තො ආහ **එතෙ ඛො වසලා වුත්තා මයා යෙ වො පකාසිතා**ති.

තස්සත්ථො: **යෙ වො මයා** පුබ්බෙ ජානාසි පන ත්වං බ්‍රාහ්මණ වසලන්ති එවං සඞ්ඛෙපතො **වසලා වුත්තා**, තෙ විත්ථාරතො **එතෙ ඛො පකාසිතා**ති; අථවා **යෙ වො මයා** පුග්ගලවසෙන වුත්තා තෙ

a. පාරාජිකපාළි.
1. ථෙය්‍යධම්මවස්සනතො.
2. අධිගත.
3. එතෙ.
4. ආසයපරියත්තිවසෙන.
5. පටිච්ඡන්න කම්මවිපත්තිවසෙන.

ධම්මවසෙනාපි **එතෙ ඛො පකාසිතා**; අථවා **එතෙ ඛො වසලා** වුත්තා අරියෙහි කම්මවසෙන න ජාතිවසෙන, **මයා යෙ වො පකාසිතාති කොධනො උපනාහීති** ආදිනානයෙන.

එවං භගවා වසලං දස්සෙත්වා ඉදානි යස්මා බ්‍රාහ්මණො සක්කාය දිට්ඨියා[1] අතිවිය අභිනිවිට්ඨො හොති, තස්මා තං දිට්ඨිං පටිසෙධෙන්තො ආහ **න ජච්චා වසලොති**. තස්සත්ථො:- පරමත්ථතො හි **න ජච්චා වසලො හොති න ජච්චා හොති බ්‍රාහ්මණො**, අපි ච ඛො පන **කම්මුනා වසලො හොති කම්මුනා හොති බ්‍රාහ්මණො**, අපරිසුද්ධං කම්මං වහන්තො වසලො හොති, පරිසුද්ධෙන කම්මුනා අපරිසුද්ධං බාහෙන්තො බ්‍රාහ්මණො හොති, යස්මා වා තුම්හෙ හීනං වසලං උක්කට්ඨං බ්‍රාහ්මණං මඤ්ඤිත්ථ, තස්මා හීනෙන කම්මුනා වසලො හොති උක්කට්ඨෙන කම්මෙන බ්‍රාහ්මණො හොතීති එවම්පි අත්ථං ඤාපෙන්තො එවමාහ. ඉදානි තමෙව අත්ථං නිදස්සනෙන සාධෙතුං **තදමිනාපි ජානාථාති** ආදිකා තිස්සො ගාථායො ආහ. තාසු ද්වෙ චතුප්පාදා එකා ඡප්පාදා, තාසං අත්ථො: යං මයා වුත්තං **න ජච්චා වසලො හොතීති** ආදි, **තදමිනාපි ජානාථ යථාමෙදං නිදස්සනං** තං ඉමිනාපි පකාරෙන ජානාථ යෙන මෙ පකාරෙන යෙන මෙ සාමඤ්ඤෙන ඉදං නිදස්සනන්ති වුත්තං හොති, කතමං නිදස්සනන්ති චෙ? **චණ්ඩාලපුත්තො සොපාකො**–පෙ–**බ්‍රහ්මලොකූපපත්තියාති**. චණ්ඩාලස්ස පුත්තො **චණ්ඩාලපුත්තො**, අත්තනො ඛාදනත්ථාය මතෙ සුනඛෙ ලභිත්වා පචතීති **සොපාකො, මාතඞ්ගොති** එවං නාමො, **විස්සුතොති** එවං හීනාය ජාතියා ච ජීවිකාය ච නාමෙන ච පාකටො. **සොති** පුරිමපදෙන සම්බන්ධිත්වා **සො මාතඞ්ගො යසං පරමං පත්තො** අබ්භුතං උත්තමං අතිවිසිට්ඨං යසං කිත්තිං පසංසං පත්තො; **යං සුදුල්ලභන්ති** යං උළාරකුලූපපන්නෙනාපි දුල්ලභං හීනකුලූපපන්නෙන සුදුල්ලභං, එවං යසප්පත්තස්ස ච **ආගඤ්ඡුං තස්සුපට්ඨානං ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා බහූ** තස්ස මාතඞ්ගස්ස පාරිචරියත්ථං ඛත්තියා ච බ්‍රාහ්මණා ච අඤ්ඤෙ ච බහූ වෙස්සසුද්දාදයො ජම්බුදීපෙ මනුස්සා යෙභුය්‍යෙන උපට්ඨානං ආගමිංසූති අත්ථො, එවං උපට්ඨානසම්පන්නො **සො මාතඞ්ගො** විගත කිලෙසරජත්තා විරජං, මහන්තෙහි බුද්ධාදීහි පටිපන්නත්තා **මහාපථං** බ්‍රහ්මලොකසඞ්ඛාතං දෙවලොකං යාපෙතුං සමත්ථත්තා දෙවලොකයානසඞ්ඛාතං අට්ඨසමාපත්තියානං **අභිරුය්හ** තාය පටිපත්තියා **කාමරාගං විරාජෙත්වා** කායස්ස භෙදා **බ්‍රහ්මලොකූපගො අහු**. සා තථා හීනාපි **න නං ජාති නිවාරෙසි බ්‍රහ්මලොකූපපත්තියා** බ්‍රහ්මලොකූපපත්තිතොති වුත්තං හොති. අයං පනත්ථො එවං වෙදිතබ්බො.

අතීතෙ කිර මහාපුරිසො තෙන තෙනූපායෙන සත්තහිතං කරොන්තො සොපාකජීවිකෙ චණ්ඩාලකුලෙ උප්පජ්ජි, සො නාමෙන මාතඞ්ගො රූපෙන දුද්දසිකො හුත්වා බහිනගරෙ චම්මකුටිකාය වසති, අන්තොනගරෙ භික්ඛං චරිත්වා ජීවිකං කප්පෙති, අථෙකදිවසං

1. සක්කායදිට්ඨියා.

තස්මිං නගරෙ සුරානක්ඛත්තෙ ඝොසිතෙ ධුත්තා යථාසකෙන පරිවාරෙන කීළන්ති, අඤ්ඤතරාපි බ්‍රාහ්මණමහාසාලධීතා පණ්ණරසසොළසවස්සුද්දෙසිකා දෙවකඤ්ඤා විය රූපෙන දස්සනීයා පාසාදිකා අත්තනො කුලවංසානුරූපං කීළිස්සාමීති පහූතං ඛජ්ජාදිකීළාසම්භාරං සකටෙසු ආරොපෙත්වා සබ්බසෙතවළවයුත්තං යානමාරුය්හ මහාපරිවාරෙන උය්‍යානභූමිං ගච්ඡති දිට්ඨමඞ්ගලිකාති නාමෙන, සා කිර දුස්සණ්ඨානරූපං අමඞ්ගලන්ති දට්ඨුං න ඉච්ඡති, තෙනස්සා දිට්ඨමඞ්ගලිකාත්වෙව සඞ්ඛා[1] උදපාදි. තදා සො මාතඞ්ගො කාලස්සෙව උට්ඨාය පටපිලොතිකං නිවාසෙත්වා කංසතාලං[2] හත්ථෙ බන්ධිත්වා භාජනහත්ථො නගරං පවිසති මනුස්සෙ දිස්වා දූරතො එව කංසතාලං[2] ආකොටෙන්තො. අථ දිට්ඨමඞ්ගලිකා උස්සරථ උස්සරථාති පුරතො හීනජනං අපනෙන්තෙහි පුරිසෙහි නීයමානා නගරද්වාරමජ්ඣෙ මාතඞ්ගං දිස්වා කො එසොති ආහ. අහං මාතඞ්ගචණ්ඩාලොති. සා ඊදිසං දිස්වා ගතානං කුතො වුද්ධීති යානං නිවත්තාපෙසි. මනුස්සා මයං උය්‍යානං ගන්ත්වා ඛජ්ජභොජ්ජාදිං ලභෙය්‍යාම තස්ස නො මාතඞ්ගෙන අන්තරායො කතොති කුපිතා ගණ්හථ චණ්ඩාලන්ති ලෙඩ්ඩූහි පහරිත්වා මතොති පාදෙ ගහෙත්වා එකමන්තෙ ඡඩ්ඩෙත්වා කචවරෙන පටිච්ඡාදෙත්වා අගමංසු, සො සතිං පටිලභිත්වා වුට්ඨාය මනුස්සෙ පුච්ඡි කිං අය්‍යා ද්වාරං නාම සබ්බසාධාරණං උදාහු බ්‍රාහ්මණානං යෙව කතන්ති? සබ්බෙසං සාධාරණන්ති. එවං සබ්බසාධාරණද්වාරෙන පවිසිත්වා භික්ඛාහාරෙන යාපෙන්තං මං දිට්ඨමඞ්ගලිකාය මනුස්සා ඉමං අනයබ්‍යසනං පාපෙසුන්ති, රථිකාය රථිකං ආහිණ්ඩන්තො මනුස්සානං ආරොචෙත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස ඝරද්වාරෙ නිපජ්ජි දිට්ඨමඞ්ගලිකං අලද්ධා න වුට්ඨහාමීති. බ්‍රාහ්මණො ඝරද්වාරෙ මාතඞ්ගො නිපන්නොති සුත්වා තස්ස කාකණිකං දෙථ තෙලෙන අඞ්ගං මක්ඛෙත්වා ගච්ඡතූති ආහ. සො තං න ඉච්ඡති දිට්ඨමඞ්ගලිකං අලද්ධා න වුට්ඨහාමිච්චෙව ආහ. තතො බ්‍රාහ්මණො ද්වෙ කාකණිකායො දෙථ, කාකණිකාය පූවං ඛාදතු කාකණිකාය තෙලෙනඞ්ගං මක්ඛෙත්වා ගච්ඡතූති ආහ. සො තම්පි න ඉච්ඡති තථෙව වදති. බ්‍රාහ්මණො සුත්වා මාසකං දෙථ පාදං උපඩ්ඪකහාපණං ද්වෙ තීණීති යාව සතං ආණාපෙසි. සො න ඉච්ඡති තථෙව වදති. එවං යාචන්තානං යෙව සූරියො අත්ථං ගතො. අථ බ්‍රාහ්මණී පාසාදා ඔරුය්හ සාණිපාකාරං පරික්ඛිපාපෙත්වා තං උපසඞ්කමිත්වා යාචි තාත මාතඞ්ග දිට්ඨමඞ්ගලිකාය අපරාධං ඛම, සහස්සං ගණ්හ ද්වෙ තීණීති යාව සතසහස්සං ගණ්හාහීති ආහ. සො තුණ්හීභූතො නිපජ්ජි යෙව. එවං චතූහපඤ්චාහෙ වීතිවත්තෙ බහුම්පි පණ්ණාකාරං දත්වා දිට්ඨමඞ්ගලිකං අලභන්තා ඛත්තියකුමාරාදයො මාතඞ්ගස්ස උපකණ්ණකෙ ආරොචාපෙසුං පුරිසා නාම අනෙකානිපි සංවච්ඡරානි විරියං කත්වා ඉච්ඡිතත්ථං පාපුණන්ති, මා ඛො ත්වං නිබ්බිජ්ජි, අද්ධා වීහතීහච්චයෙන දිට්ඨමඞ්ගලිකං ලච්ඡසීති. සො තුණ්හීභූතො නිපජ්ජියෙව. අථ සත්තමෙ

1. සඞ්ඛ්‍යං. 2. කට්ඨතාලං.

දිවසෙ සමන්තා පටිවිස්සකා උට්ඨහිත්වා තුම්හෙ මාතඞ්ගං වා උට්ඨාපෙථ දුරිකං වා දෙථ, මා අම්හෙ සබ්බෙ නාසයිත්ථාති ආහංසු, තෙසං කිර අයං දිට්ඨියස්ස ද්වාරෙ එවං නිපන්නො මරති තස්ස සරෙන සහ සමන්තා සත්ත සත්ත ඝරවාසිනො චණ්ඩාලා හොන්තීති. තතො දිට්ඨමඞ්ගලිකං නීලපටපිලොතිකං නිවාසාපෙත්වා උලුඞ්කකාළොපිකාදීනි දත්වා පරිදෙවමානං තස්ස සන්තිකෙ නෙත්වා "හන්දි දුරිකං, උට්ඨාය ගච්ඡාහී"ති අදංසු. සා පස්සෙ ඨත්වා උට්ඨාහීති ආහ. සො හත්ථෙ ගහෙත්වා උට්ඨාපෙහීති ආහ. සා තං උට්ඨාපෙසි. සො නිසීදිත්වා ආහ මයං අන්තොනගරෙ වසිතුං න ලභාම, එහි මං බහිනගරෙ චම්මකුටිං නෙහීති. සා තං හත්ථෙ ගහෙත්වා තත්ථ නෙසි. පිට්ඨියං ආරොපෙත්වාති ජාතකභාණකා. නෙත්වා චස්ස සරීරං තෙලෙන මක්ඛෙත්වා උණ්හොදකෙන නහාපෙත්වා යාගුං පචිත්වා අදාසි. සො බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤා අයං මා විනස්සීති ජාතිසම්භෙදං අකත්වාව අඩ්ඪමාසමත්තං බලං ගහෙත්වා අහං වනං ගච්ඡාමි අතිවිරායතීති මා ත්වං උක්කණ්ඨීති වත්වා ඝරමානුසකානි ච ඉමං මා පමජ්ජිත්ථාති ආණාපෙත්වා ඝරා නික්ඛම්ම තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා කසිණපරිකම්මං කත්වා කතිපාහෙනෙව අට්ඨසමාපත්තියො පඤ්ච අභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා ඉදානාහං දිට්ඨමඞ්ගලිකාය මනාපො භවිස්සන්ති ආකාසෙනාගන්ත්වා නගරද්වාරෙ ඔරොහිත්වා දිට්ඨමඞ්ගලිකාය සන්තිකං පෙසෙසි.

සා සුත්වා කොචි මඤ්ඤෙ මම ඤාතකො පබ්බජිතො මං දුක්ඛිතං ඤත්වා දට්ඨුං ආගතො භවිස්සතීති චින්තයමානා ගන්ත්වා තං ඤත්වා පාදෙසු පතිත්වා කිස්ස මං අනාථං තුම්හෙ අකත්ථාති ආහ. මහාපුරිසො මා ත්වං දිට්ඨමඞ්ගලිකෙ දුක්ඛිනී අහොසි, සකලජම්බුදීපවාසීහි තෙ සක්කාරං[1] කාරෙස්සාමීති වත්වා එතදවොච ගච්ඡ ත්වං ඝොසනං කරොහි මහාබ්‍රහ්මා මම සාමිකො න මාතඞ්ගො සො චන්දවිමානං භින්දිත්වා සත්තමෙ දිවසෙ මම සන්තිකං ආගමිස්සතීති. සා ආහ අහං භන්තෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලධීතා හුත්වා අත්තනො පාපකම්මෙනිමං කපණභාවං පත්තා න සක්කොමෙවං වත්තුන්ති. මහාපුරිසො න ත්වං මාතඞ්ගස්ස පභාවං ජානාසීති වත්වා යථා සා සද්දහි තථා අනෙකානි පාටිහාරියානි දස්සෙත්වා තථෙව තං ආණාපෙත්වා අත්තනො වසතිං අගමාසි. සා තථා අකාසි මනුස්සා උජ්ඣායන්ති හසන්ති කථං හි නාමායං අත්තනො පාපකම්මෙන චණ්ඩාලභාවං පත්තා පුන තං මහාබ්‍රාහ්මානං කරිස්සතීති. සා අධිමත්තා එව හුත්වා දිවසෙ දිවසෙ ඝොසන්තී නගරෙ ආහිණ්ඩති ඉතො ඡට්ඨෙ දිවසෙ පඤ්චමෙ චතුත්ථෙ තතියෙ සුවෙ අජ්ජ ආගමිස්සතීති. මනුස්සා තස්සා විස්සත්ථභාවං ඤත්වා කදාචි එවමපි සියාති අත්තනො ඝරද්වාරෙසු මණ්ඩපං කාරාපෙත්වා පාණිගහණට්ඨානං සජ්ජෙත්වා වයප්පත්තා දුරිකායො අලඞ්කරිත්වා මහාබ්‍රහ්මනි ආගතෙ කඤ්ඤාදානං දස්සාමාති ආකාසං උල්ලොකෙන්තා නිසීදිංසු. අථ මහා

1 ක මක්කාරං.

පුරිසො පුණ්ණමදිවසෙ ගගනතලං උපාරූළ්හෙ චන්දෙ චන්දවිමානං ඵාලෙත්වා පස්සතො ජනස්ස මහාබ්‍රහ්මරූපෙන නිග්ගච්ඡි. ජනො දෙව චන්දූ ජාතාති මඤ්ඤි. තතො අනුක්කමෙනාගතං දිස්වා සච්චං දිට්ඨමඞ්ගලිකා ආහ, මහාබ්‍රහ්මාව අයං දිට්ඨමඞ්ගලිකං දමෙතුං පුබ්බෙ මාතඞ්ගවෙසෙනාගඤ්ඡීති නිට්ඨං අගමාසි. එවං සො මහාජනෙන දිස්සමානො දිට්ඨමඞ්ගලිකාය වසතිට්ඨානෙ[1] එව ඔරොහි, සා ච තදා උතුනී අහොසි. සො තස්සා නාභිං අඞ්ගුට්ඨකෙන පරාමසි, තෙන ඵස්සෙන ගබ්භො නාම පතිට්ඨාසි. තතො නං ගබ්භො තෙ සණ්ඨිතො පුත්තම්හි ජාතෙ තං නිස්සාය ජීවාති ගන්ත්වා පස්සතො මහාජනස්ස පුන චන්දවිමානං පාවිසි. බ්‍රාහ්මණා දිට්ඨමඞ්ගලිකා මහාබ්‍රහ්මුනො පජාපති අම්හාකං මාතා ජාතාති වත්වා තතො තතො ආගච්ඡන්ති සක්කාතුකාමා, මනුස්සසම්පීළනෙන නගරද්වාරානි අනොකාසානි අහෙසුං. තෙ දිට්ඨමඞ්ගලිකං හිරඤ්ඤරාසිම්හි ඨපෙත්වා න්හාපෙත්වා මණ්ඩෙත්වා රථං ආරොපෙත්වා මහාසක්කාරෙන නගරං පදක්ඛිණං කාරාපෙත්වා නගරමජ්ඣෙ මණ්ඩපං කත්වා තත්‍ර තං මහාබ්‍රහ්මුනො පජාපතීති දිබ්බට්ඨානෙ ඨපෙත්වා වසාපෙන්ති: යාවස්සා පතිරූපං වසනොකාසං. කරොම තාව ඉධෙව වසතූති. සා මණ්ඩපෙ යෙව පුත්තං විජායි. තං විසුද්ධිදිවසෙ සද්ධිං පුත්තෙන සසීසං න්හාපෙත්වා මණ්ඩපෙ ජාතොති දාරකස්ස මණ්ඩපකුමාරොති නාමං අකංසු. තතොප්පභුති ච නං බ්‍රාහ්මණා මහාබ්‍රහ්මුනො පුත්තොති පරිවාරෙත්වා චරන්ති. තතො නෙකසතසහස්සප්පකාරා පණ්ණාකාරා ආගච්ඡන්ති. තෙ බ්‍රාහ්මණා කුමාරස්ස රක්ඛං ඨපෙසුං, ආගතා ලභුං කුමාරං දට්ඨුං න ලභන්ති. කුමාරො අනුපුබ්බෙන වුද්ධිමන්වාය දානං දාතුමාරද්ධො, සො ආසයසම්පන්නානං කපණද්ධිකාදීනං අදත්වා බ්‍රාහ්මණානං යෙව දෙති. මහාපුරිසො කිං මම පුත්තො දානං දෙති න දෙතීති ආවජ්ජෙත්වා බ්‍රාහ්මණානං යෙව දානං දෙන්තං දිස්වා යථා සබ්බෙසං දස්සති තථා කරිස්සාමීති චීවරං පාරුපිත්වා පත්තං ගහෙත්වා ආකාසෙනාගම්ම පුත්තස්ස ඝරද්වාරෙ අට්ඨාසි. කුමාරො තං දිස්වා කුතොයං එවං විරූපවෙසො වසලො ආගතොති රුට්ඨො ඉමං ගාථමාහ:

කුතො නු ආගච්ඡසි රුම්මවාසී
ඔතල්ලකො පංසුපිසාචකොව,
සඞ්කාරචොළං පටිමුඤ්ච කණ්ඨෙ
කො රෙ තුවං හොසි අදක්ඛිණෙය්‍යො”ති.

බ්‍රාහ්මණා ගණ්හථ ගණ්හථාති තං ගහෙත්වා ආකොටෙත්වා අනයබ්‍යසනං පාපෙසුං. සො ආකාසෙන ගන්ත්වා බහිනගරෙ පච්චුට්ඨාසි. දෙවතා කුපිත්වා කුමාරං ගලෙ ගහෙත්වා උද්ධපාදං අධොසිරං ඨපෙසුං සො අක්ඛීනි නිග්ගතෙහි මුඛෙන ඛෙළං ගලන්තෙන[2] ඝුරුඝුරුපස්සාසී දුක්ඛං වෙදියති, දිට්ඨමඞ්ගලිකා සුත්වා කොචි ආගතො අත්ථීති පුච්ඡි,

1. වසනට්ඨානෙ. 2. ගලන්තො.

ආම පබ්බජිතො ආගච්ඡීති. කුහිං ගතොති. එවං ගතොති. සා තත්ථ ගන්ත්වා ඛමථ භන්තෙ අත්තනො දාසස්සාති යාචන්තී තස්ස පාදමූලෙ භූමියං නිපජ්ජි. තෙන ච සමයෙන මහාපුරිසො පිණ්ඩාය චරිත්වා යාගුං ලභිත්වා තං පිවන්තො තත්ථ නිසින්නො හොති. සො අවසිට්ඨං ථොකං යාගුං දිට්ඨමඞ්ගලිකාය අදාසි ගච්ඡ ඉමං යාගුං උදකකුම්භියා ආලොලෙත්වා යෙසං භූතවිකාරො අත්ථි තෙසං අක්ඛිමුඛ කණ්ණනාසාබිලෙසු ආසිඤ්ච සරීරඤ්ච පරිප්ඵොසෙහි එවං නිබ්බිකාරා භවිස්සන්තීති. සා තථා අකාසි. තතො කුමාරස්ස පකතිසරීරෙ ජාතෙ එහි තාත පණ්ඩිතං ඛමාපෙස්සාමාති පුත්තඤ්ච බ්‍රාහ්මණෙ ච තස්ස පාදමූලෙ නික්කුජ්ජෙත්වා නිපජ්ජාපෙත්වා ඛමාපෙසි. සො සබ්බජනස්ස දානං දාතබ්බන්ති තස්ස ධම්මකථං කත්වා අත්තනො වසනට්ඨානං යෙව ගන්ත්වා චින්තෙසි ඉත්ථීසු පාකටා දිට්ඨමඞ්ගලිකා දමිතා, පුරිසෙසු පාකටො මණ්ඩප්පකුමාරො, ඉදානි කො දමෙතබ්බොති.

තතො ජාතිමන්තතාපසං අද්දස බන්ධුමතීනගරං නිස්සාය බන්ධුමතීනදීතීරෙ විහරන්තං. සො අහං ජාතියා විසිට්ඨො අඤ්ඤෙහි පරිභුත්තොදකං න පරිභුඤ්ජාමීති උපරිනදියං වසති. මහාපුරිසො තස්ස උපරිභාගෙ වාසං කප්පෙත්වා තස්ස උදකපරිභොගවෙලායං දන්තකට්ඨං ඛාදිත්වා උදකෙ පක්ඛිපි. තාපසො තං උදකෙන වුය්හමානං දිස්වා කෙනිදං ඛිත්තන්ති පටිසොතං ගන්ත්වා මහාපුරිසං දිස්වා කො එත්ථාති ආහ. මාතඞ්ගචණ්ඩාලො ආචරියාති. අපෙහි චණ්ඩාල මා උපරිනදියං වසීති. මහාපුරිසො සාධු ආචරියාති හෙට්ඨානදියා වසති. පටිසොතම්පි දන්තකට්ඨාදීනි තාපසස්ස සන්තිකං ආගච්ඡන්ති. තාපසො පුන ගන්ත්වා අපෙහි චණ්ඩාල මා හෙට්ඨානදියා වස උපරිනදියා යෙව වසාති ආහ. මහාපුරිසො සාධාචරියාති තථා අකාසි. පුනපි තථෙව අහොසි. තාපසො පුනපි තථෙව කරොතීති රුට්ඨො මහාපුරිසං සපි, සූරියස්ස තෙ උග්ගමන වෙලාය සත්තධා මුද්ධා ඵලතූති. මහාපුරිසොපි සාධාචරිය අහං පන සූරියස්සුට්ඨානං න දෙමීති වත්වා සූරියස්සුට්ඨානං නිවාරෙසි. තතො රත්ති න විභායති අන්ධකාරො ජාතොති භීතා බන්ධුමතීවාසිනො තාපසස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා අත්ථි නු ඛො ආචරිය අම්හාකං සොත්ථිභාවොති පුච්ඡිංසු. තෙ හි තං අරහාති මඤ්ඤන්ති. සො තෙසං සබ්බමාචික්ඛි. තෙ මහාපුරිසං උපසඞ්කමිත්වා සූරියං භන්තෙ මුඤ්චථාති යාචිංසු. මහාපුරිසො යදි තුම්හාකං අරහා ආගන්ත්වා මං ඛමාපෙති මුඤ්චාමීති ආහ. මනුස්සා ගන්ත්වා තාපසං ආහංසු එහි භන්තෙ මාතඞ්ග පණ්ඩිතං ඛමාපෙහි මා තුම්හාකං කලහකාරණා මයං අනස්සුම්හාති. සො නාහං චණ්ඩාලං ඛමාපෙමීති ආහ. මනුස්සා අම්හෙ ත්වං නාසෙසීති හත්ථපාදෙසු ගහෙත්වා මහාපුරිසස්ස සන්තිකං නෙසුං. මහාපුරිසො මම පාදමූලෙ කුච්ඡිනා නිපජ්ජිත්වා ඛමාපෙන්තො ඛමාමීතිආහ. මනුස්සා එවං කරොහීති ආහංසු. තාපසො නාහං චණ්ඩාලං වන්දාමීති. මනුස්සා තව ඡන්දෙන න වන්දිස්සසීති හත්ථපාදමස්සුගීවාදීසු ගහෙත්වා මහාපුරිසස්ස පාදමූලෙ සයාපෙසුං සො ඛමාමහං ඉමස්ස, අපි ච අසොචාතු

කම්පාය සූරියං න මුඤ්චාමි, සූරියෙ හි උග්ගතමත්තෙ මුද්ධා අස්ස සත්තධා ඵලිස්සතීති ආහ. මනුස්සා ඉදානි භන්තෙ කිං කාතබ්බන්ති ආහංසු. මහාපුරිසො තෙන හි ඉමං ගලප්පමාණෙ උදකෙ ඨපෙත්වා මත්තිකාපිණ්ඩෙන තස්ස සීසං පටිච්ඡාදෙථ සූරියරංසීහි ඵුට්ඨො මත්තිකාපිණ්ඩො සත්තධා ඵලිස්සති, තස්මිං ඵලිතෙ එස අඤ්ඤත්‍ර ගච්ඡතූති ආහ. තෙ තාපසං හත්ථපාදෙසු ගහෙත්වා තථා අකංසු. මත්තිකාපිණ්ඩෙ සත්තධා ඵලිත්වා ජලෙ පතිතෙ තාපසො භීතො පලායි. මනුස්සා දිස්වා පස්සථ භො සමණස්ස ආනුභාවන්ති දන්තකට්ඨපක්ඛෙපනමාදිං කත්වා සබ්බං විත්ථාරෙත්වා නත්ථි ඊදිසො සමණොති තස්මිං පසීදිංසු. තතොප්පභුති සකලජම්බුදීපෙ ඛත්තියබ්‍රාහ්මණාදයො ගහට්ඨපබ්බජිතා මාතඞ්ගපණ්ඩිතස්ස උපට්ඨානං අගමංසු. සො යාවතායුකං ඨත්වා කායස්සභෙදා බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පජ්ජි. තෙනාහ භගවා **තදමිනා විජානාථ**–පෙ–**බ්‍රහ්මලොකූපපත්තියාති.**

එවං **න ජච්චා වසලො හොති–කම්මනා වසලො හොතීති** සාධෙත්වා ඉදානි **න ජච්චා හොති බ්‍රාහ්මණො–කම්මනා හොති** බ්‍රාහ්මණොති එවං සාධෙතුං ආහ **අජ්ඣායකකුලෙ ජාතා**–පෙ–**දුග්ගච්චා ගර බ්‍රාහ්මණොතිහායවා**ති.

තත්ථ **අජ්ඣායකකුලෙජාතා**ති මන්තජ්ඣායකෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ ජාතා, **අජ්ඣායකා කුලෙ ජාතා**තිපි පාඨො; මන්තානං අජ්ඣායකා අනුපක්කුට්ඨෙ ච බ්‍රාහ්මණකුලෙ ජාතාති අත්ථො; මන්තා බන්ධවා එතෙසන්ති **මන්තබන්ධවා** වෙදබන්ධූ, වෙදපටිසරණාති වුත්තං හොති; **තෙ ච පාපෙසු කම්මෙසු අභිණ්හමුපදිස්සරෙ**ති තෙ එවං කුලෙ ජාතා මන්තබන්ධවා ච සමානාපි යදි පාණාතිපාතාදීසු පාපකම්මෙසු පුනප්පුන උපදිස්සන්ති, අථ **දිට්ඨෙව ධම්මෙ ගාරය්හා සම්පරායෙ ච දුග්ගති** තෙ එවං උපදිස්සමානා ඉමස්මිං යෙව අත්තභාවෙ මාතාපිතූහිපි න ඉමෙ අම්හාකං පුත්තා, දුජ්ජාතා එතෙ කුලස්ස අඞ්ගාරභූතා නික්කඩ්ඪථ නෙති, බ්‍රාහ්මණෙහිපි, ගහපතිකා එතෙ න එතෙ බ්‍රාහ්මණා, මා නෙසං සද්ධයඤ්ඤථාලිපාකාදීසු පවෙසනං දෙථ, මා නෙහි සද්ධිං සල්ලපථාති; අඤ්ඤෙහිපි මනුස්සෙහි පාපකම්මන්තා එතෙ, න එතෙ බ්‍රාහ්මණාති; එවං ගාරය්හා හොන්ති. සම්පරායෙ ච තෙසං දුග්ගති, නිරයාදිභෙදා දුග්ගති එතෙසං පරලොකෙ හොතීති අත්ථො, **සම්පරායො වා**තිපි පාඨො, පරලොකෙ එතෙසං දුක්ඛස්ස ගති දුග්ගති දුක්ඛප්පත්ති යෙව හොතීති අත්ථො; **න නෙ ජාතීති** සා තථා උක්කට්ඨාපි, යං ත්වං සාරතො පච්චෙසි **ජාතිං**, එතෙ පාපකම්මෙසු පතිදිස්සන්තෙ බ්‍රාහ්මණෙ **සම්පරායෙ ච දුග්ගතීති** එත්ථ වුත්තප්පකාරාය **දුග්ගච්චා** වා දිට්ඨෙව ධම්මෙ ගාරය්හාති එත්ථ වුත්තප්පකාරාය **ගරහාය වා න නිවාරෙති.**

එවං භගවා අජ්ඣායකකුලෙ ජාතානම්පි බ්‍රාහ්මණානං ගාරය්හාදිකධම්මවසෙන දිට්ඨෙව ධම්මෙ පතිතභාවං දීපෙන්තො දුග්ගතිගමනෙන ච සම්පරායෙ බ්‍රාහ්මණජාතියා අභාවං දීපෙන්තො **න ජච්චා හොති බ්‍රාහ්මණො–කම්මනා හොති බ්‍රාහ්මණො**ති එවම්පි අත්ථං සාධෙත්වා ඉදානි දුවිධම්පි තං අත්ථං නිගමෙන්තො ආහ ; එවං බ්‍රාහ්මණ

"න ජච්චා වසලො හොති න ජච්චා හොති බ්‍රාහ්මණො,
කම්මනා වසලො හොති කම්මනා හොති බ්‍රාහ්මණො"ති.

සෙසං කසීභාරද්වාජසුත්තෙන වුච්චමානනයමෙව. විසෙසතො එත්ථ **නික්කුජ්ජිතං වා**ති ආදීනං එවං යොජනා වෙදිතබ්බා: යථා කොචි නික්කුජ්ජිතං උක්කුජ්ජෙය්‍ය එවං මං කම්මවිමුඛං ජාතිවාදෙ පතිතං ජාතියා බ්‍රාහ්මණවසලභාවො හොතීති දිට්ඨිතො වුට්ඨාපෙන්තෙන. යථා පටිච්ඡන්නං විවරෙය්‍ය එවං ජාතිවාදපටිච්ඡන්නං කම්මවාදං විවරන්තෙන, යථා මූළ්හස්ස මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍ය එවං බ්‍රාහ්මණවසලභාවස්ස අසම්භින්නමුජුමග්ගං ආචික්ඛන්තෙන. යථා අන්ධකාරෙ තෙලපජ්ජොතං ධාරෙය්‍ය එවං මාතඞ්ගාදිනිදස්සනපජ්ජොතධාරණෙන මය්හං භොතා ගොතමෙන එතෙහි පරියායෙහි පකාසිතත්තා **අනෙකපරියායෙන ධම්මො පකාසිතො**ති.

අග්ගිකභාරද්වාජ (වසල) සුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

තදනන්තරං නික්ඛිත්තස්ස කසීභාරද්වාජසුත්තස්ස අයමත්ථවණ්ණනා.

එවමෙමසුතන්ති කසීභාරද්වාජසුත්තං කා උප්පත්ති? භගවා මගධෙසු විහරන්තො දක්ඛිණගිරිස්මිං එකනාළායං බ්‍රාහ්මණගාමෙ පුරෙභත්තකිච්චං පච්ඡාභත්තකිච්චන්ති ඉමෙසු ද්වීසු බුද්ධකිච්චෙසු පුරෙභත්තකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා පච්ඡාභත්තකිච්චාවසානෙ බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො කසීභාරද්වාජං බ්‍රාහ්මණං අරහත්තස්ස උපනිස්සයසම්පන්නං දිස්වා තත්ථ මයි ගතෙ කථාපවත්තිස්සති, තතො කථාවසානෙ ධම්මදෙසනං සුත්වා, එසබ්‍රාහ්මණො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සතීති ඤත්වා, තත්ථ ගන්ත්වාන කථං සමුට්ඨාපෙත්වා ඉමං සුත්තං අභාසි.

තත්ථ සියා කතමං බුද්ධානං පුරෙභත්තකිච්චං කතමං පච්ඡාභත්තකිච්චන්ති වුච්චතෙ බුද්ධො භගවා පාතො එව වුට්ඨාය උපට්ඨාකානුග්ගහත්ථං සරීරඵාසුකත්ථඤ්ච මුඛධොවනාදිසරීරපරිකම්මං කත්වා යාවභික්ඛාචාරවෙලා තාව විවිත්තාසනෙ වීතිනාමෙත්වා භික්ඛාචාරවෙලාය නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා චීවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය කදාචි භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය පවිසති. කදාචි පකතියා කදාචි අනෙකෙහි පාටිහාරියෙහි වත්තමානෙහි සෙය්‍යථීදං? පිණ්ඩාය පවිසතො ලොකනාථස්ස පුරතො පුරතො ගන්ත්වා මුදුගතවාතා පථවිං සොධෙන්ති,, වලාහකා උදකඵුසිතානි මුඤ්චන්තා මග්ගෙ රෙණුං වූපසමෙත්වා උපරිවිතානා හුත්වා තිට්ඨන්ති. අපරෙ වාතා පුප්ඵානි උපහරිත්වා මග්ගෙ ඔකිරන්ති. උන්නතා භූමිප්පදෙසා ඔනමන්ති ඔනතා උන්නමන්ති පාදනික්ඛෙප සමයෙ සමාවභූමි

හොති, සුඛසම්ඵස්සානි පදුමපුප්ඵානි වා පාදෙ සම්පටිච්ඡන්ති, ඉන්දඛීලස්ස අන්තො ඨපිතමත්තෙ දක්ඛිණපාදෙ සරීරා ඡබ්බණ්ණ රංසියො නිච්ඡරිත්වා සුවණ්ණරසපිඤ්ජරානිව පාසාදකූටාගාරාදීනි කරොන්තියො ඉතොචිතො ච විධාවන්ති, හත්ථිඅස්සවිහඞ්ගාදයො සකසකට්ඨානෙසු ඨිතායෙව මධුරෙන ආකාරෙන සද්දං කරොන්ති තථා භෙරිවීණාදීනි තූරියානි මනුස්සානං කායූපගතානි ආභරණානි ච, තෙන සඤ්ඤාණෙන මනුස්සා ජානන්ති අජ්ජ භගවා ඉධ පිණ්ඩාය පවිට්ඨොති, තෙ සුනිවත්ථා සුපාරුතා ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය ඝරා නික්ඛමිත්වා අන්තරවීථිං පටිපජ්ජිත්වා භගවන්තං ගන්ධපුප්ඵාදීහි සක්කච්චං පූජෙත්වා වන්දිත්වා අම්හාකං භන්තෙ දස භික්ඛූ අම්හාකං වීසං අම්හාකං භික්ඛූ සතං දෙථාති යාචිත්වා භගවතොපි පත්තං ගහෙත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා සක්කච්චං පිණ්ඩපාතෙන පටිමානෙන්ති, භගවා කතභත්තකිච්චො තෙසං සන්තානානි ඔලොකෙත්වා තථා ධම්මං දෙසෙති යථා කෙචි සරණාගමනෙ පතිට්ඨහන්ති කෙචි පඤ්චසු සීලෙසු කෙචි සොතාපත්තිසකදාගාමිඅනාගාමිඵලානං අඤ්ඤතරස්මිං කෙචි පබ්බජිත්වා අග්ගඵලෙ අරහත්තෙති, එවං තථා තථා ජනං අනුග්ගහෙත්වා උට්ඨායාසනා විහාරං ගච්ඡති, තත්ථ මණ්ඩලමාලෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදති භික්ඛූනං භත්තකිච්චපරියොසානං ආගමයමානො, තතො භික්ඛූනං භත්තකිච්චපරියොසානෙ උපට්ඨාකො භගවතො නිවෙදෙති, අථ භගවා ගන්ධකුටිං පවිසති ඉදං තාව පුරෙභත්තකිච්චං, යඤ්චෙත්ථ න වුත්තං තං බ්‍රහ්මායුසුත්තෙන වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.[1]

අථ භගවා එවං කතපුරෙභත්තකිච්චො ගන්ධකුටියං උපට්ඨානෙ නිසීදිත්වා පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා පාදපීඨෙ ඨපෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං ඔවදති "භික්ඛවෙ අප්පමාදෙන සම්පාදෙථ බුද්ධුප්පාදො දුල්ලභො ලොකස්මිං මනුස්සපටිලාභො දුල්ලභො ඛණසම්පත්ති දුල්ලභා පබ්බජ්ජා දුල්ලභා සද්ධම්මසවනං දුල්ලභං ලොකස්මි"න්ති, තතො භික්ඛූ භගවන්තං වන්දිත්වා කම්මට්ඨානං පුච්ඡන්ති, අථ භගවා භික්ඛූනං චරියාවසෙන කම්මට්ඨානං දෙති, තෙ කම්මට්ඨානං උග්ගහෙත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා අත්තනො අත්තනො වසනට්ඨානං ගච්ඡන්ති කෙචි අරඤ්ඤං කෙචි රුක්ඛමූලං කෙචි පබ්බතාදීනං අඤ්ඤතරං කෙචි චාතුම්මහාරාජිකභවනං-පෙ-කෙචි වසවත්තිභවනන්ති, තතො භගවා ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා සචෙ ආකඞ්ඛති දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො මුහුත්තං සීහසෙය්‍යං කප්පෙති, අථ සමස්සාසිතකායො උට්ඨහිත්වා දුතියභාගෙ ලොකං ඔලොකෙති, තතියභාගෙ යං ගාමං වා නිගමං වා උපනිස්සාය විහරති තත්ථ ජනො පුරෙභත්තං දානං දත්වා පච්ඡාභත්තං සුනිවත්ථො සුපාරුතො ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය විහාරෙ සන්නිපතති, තතො භගවා සම්පත්තපරිසාය අනුරූපෙන පාටිහාරියෙන ගන්ත්වා ධම්මසභායං පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසජ්ජ ධම්මං දෙසෙති කාලයුත්තං පමාණ

1. ගහෙතබ්බං.

සුත්තං, අථ කාලං විදිත්වා පරිසං උය්‍යොජෙති, තතො සචෙ ගත්තානි ඔසිඤ්චිතුකාමො හොති අථ බුද්ධාසනා වුට්ඨාය උපට්ඨාකෙන උදකපටියාදිතොකාසං ගන්ත්වා උපට්ඨාකහත්ථතො උදකසාටිකං ගහෙත්වා න්හානකොට්ඨකං පවිසති, උපට්ඨාකොපි බුද්ධාසනං ආනෙත්වා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ පඤ්ඤපෙති, භගවා ගත්තානි ඔසිඤ්චිත්වා රත්තදුපට්ටං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා උත්තරාසඞ්ගං කත්වා තත්ථ ආගන්ත්වා නිසීදති එකොව මුහුත්තං පටිසල්ලීනො, අථ භික්ඛූ තතො තතො ආගම්ම භගවතො උපට්ඨානං ගච්ඡන්ති, තත්ථ එකච්චෙ පඤ්හං පුච්ඡන්ති එකච්චෙ කම්මට්ඨානං එකච්චෙ ධම්මස්සවනං යාචන්ති, භගවා තෙසං අධිප්පායං සම්පාදෙන්තො පඨමං යාමං වීතිනාමෙති, මජ්ඣිමයාමෙ සකලදසසහස්සිලොකධාතුදෙවතායො ඔකාසං ලභමානා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්ති යථාභිසඞ්ඛතං අන්තමසො චතුරක්ඛරම්පි, භගවා තාසං දෙවතානං පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො මජ්ඣිමයාමං වීතිනාමෙති, තතො පච්ඡිමයාමං චත්තාරො භාගෙ කත්වා එකං භාගං චඞ්කමං අධිට්ඨාති, දුතියභාගං ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො සීහසෙය්‍යං කප්පෙති, තතියභාගං ඵලසමාපත්තියා වීතිනාමෙති, චතුත්ථභාගං මහාකරුණාසමාපත්තිං පවිසිත්වා බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං ඔලොකෙති අප්පරජක්ඛමහාරජක්ඛාදිසත්තදස්සනත්ථං. ඉදං පච්ඡාභත්තකිච්චං.

එවමිමස්ස පච්ඡාභත්තකිච්චස්ස ලොකවොලොකනසඞ්ඛාතෙ චතුත්ථභාගාවසානෙ බුද්ධධම්මසඞ්ඝෙසු දානසීලඋපොසථකම්මාදීසු ච අකතාධිකාරෙ කතාධිකාරෙ ච අනුපනිස්සයසම්පන්නෙ උපනිස්සයසම්පන්නෙ ච සත්තෙ පස්සිතුං බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං ඔලොකෙන්තො කසීභාරද්වාජං බ්‍රාහ්මණං අරහත්තස්ස උපනිස්සයසම්පන්නං දිස්වා මයි ගතෙ කථා පවත්තිස්සති තතො කථාවසානෙ ධම්මදෙසනං සුත්වා එස බ්‍රාහ්මණො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සතීති ච ඤත්වා තත්ථ ගන්ත්වා කථං සමුට්ඨාපෙත්වා ඉදං සුත්තමභාසි.

තත්ථ **එවම්මෙසුත**න්ති ආදි ආයස්මතා ආනන්දෙන පඨමසඞ්ගීතිකාලෙ ධම්මසඞ්ගීතිං කරොන්තෙන ආයස්මතා මහාකස්සපත්ථෙරෙන පුට්ඨෙන පඤ්චන්නං අරහන්තසතානං වුත්තං, **අහං ඛො සමණ කසාමි ච වපාමි චා**ති කසීභාරද්වාජෙන වුත්තං, **අහම්පි ඛො බ්‍රාහ්මණ කසාමි චා**ති ආදි භගවතා වුත්තං, තදෙතං සබ්බම්පි සමොධානෙත්වා කසීභාරද්වාජසුත්තන්ති වුච්චති.

තත්ථ **එව**න්ති ආකාරනිදස්සනාවධාරණත්ථො එවං සද්දො. ආකාරත්ථෙන හි එතෙන එතමත්ථං දීපෙති: නානානයනිපුණමනෙකජ්ඣාසයසමුට්ඨානමත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං විවිධපාටිහාරියං ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධගම්භීරං සබ්බසත්තෙහි සකසකභාසානුරූපඋපලක්ඛණීයසභාවං තස්ස භගවතො වචනං, තං සබ්බප්පකාරෙන කො සමත්ථො විඤ්ඤාතුං, අථඛො එවමෙමසුතං මයාපි එකෙනාකාරෙන

සුතන්ති; නිදස්සනත්ථෙන නාහං සයම්භූ න මයා ඉදං සච්ඡිකතන්ති අත්තානං පරිමොචෙන්තො එවම්මෙසුතං මයා එවං සුතන්ති ඉදානි වත්තබ්බං සකලසුත්තං නිදස්සෙති; අවධාරණත්ථෙන "එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං බහුස්සුතානං යදිදං ආනන්දො, ගතිමන්තානං සතිමන්තානං ධිතිමන්තානං උපට්ඨාකානං යදිදං ආනන්දො[a]"ති එවං භගවතා පසත්ථභාවානුරූපං අත්තනො ධාරණබලං දස්සෙන්තො සත්තානං සොතුකම්‍යතං ජනෙති එවම්මෙසුතන්ති; තඤ්ච අත්ථතො ව්‍යඤ්ජනතො වා අනූනමනධිකං එවමෙව න අඤ්ඤථාති දට්ඨබ්බන්ති. **මෙ සුතන්ති** එත්ථ මයා සද්දත්ථො මෙසද්දො, සොතවිඤ්ඤාණත්ථො සුතසද්දො, තස්මා එවම්මෙසුතන්ති එවං මයා සොතවිඤ්ඤාණපුබ්බඞ්ගමාය විඤ්ඤාණවීථියා උපධාරිතන්ති ච වුත්තං හොති. **එකං සමයන්ති** එකං කාලං; **භගවාති** භාග්‍යවා භග්ගවා භත්තවාති වුත්තං හොති; **මගධෙසු විහරතීති** මාගධා නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රූළ්හීසද්දෙන මගධාති වුච්චති, තස්මිං මගධෙසු ජනපදෙ; කෙචි පන යස්මා චෙතියො රාජා මුසාවාදං භණිත්වා භූමිං පවිසන්තො මා ගධං පවිසාති වුත්තො, යස්මා වා තං රාජානං මග්ගන්තා භූමිං ඛණන්තා පුරිසා මා ගධං කරොථාති වුත්තා තස්මා මාගධාති එවමාදීහි නයෙහි බහුධා පපඤ්චෙන්ති. යං රුච්චති තං ගහෙතබ්බන්ති. **විහරතීති** එකං ඉරියාපථබාධනං අපරෙන ඉරියාපථෙන විච්ඡින්දිත්වා අපරිපතන්තං අත්තභාවං හරති පවත්තෙතීති තස්මා විහරතීති වුත්තං හොති, දිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිහාරෙහි වා සත්තානං විවිධං හිතං හරතීති විහරති; උපහරති උපනෙති ජනෙති උප්පාදෙතීති වුත්තං හොති, තථාහි යදා සත්තා කාමෙසු විප්පටිපජ්ජන්ති තදා කිර භගවා දිබ්බෙන විහාරෙන විහරති තෙසං අලොභකුසලමූලුප්පාදනත්ථං, අප්පෙවනාම ඉමං පටිපත්තිං දිස්වා එත්ථ රුචිං උප්පාදෙත්වා කාමෙසු විරජ්ජෙය්‍යුන්ති; යදා පන ඉස්සරියත්ථං සත්තෙසු විප්පටිපජ්ජන්ති තදා බ්‍රහ්මවිහාරෙන විහරති තෙසං අදොසකුසලමූලුප්පාදනත්ථං, අප්පෙවනාම ඉමං පටිපත්තිං දිස්වා එත්ථ රුචිං උප්පාදෙත්වා අදොසෙන දොසං වූපසමෙය්‍යුන්ති; යදා පන පබ්බජිතා ධම්මාධිකරණං විවදන්ති තදා අරියවිහාරෙන විහරති තෙසං අමොහකුසලමූලුප්පාදනත්ථං, අප්පෙවනාම ඉමං පටිපත්තිං දිස්වා එත්ථ රුචිං උප්පාදෙත්වා අමොහෙන මොහං වූපසමෙය්‍යුන්ති; ඉරියාපථවිහාරෙන පන න කදාචි න විහරති, තං විනා අත්තභාවපරිහරණාභාවතොති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන මඞ්ගලසුත්තවණ්ණනායං වුත්තො. **දක්ඛිණාගිරිස්මින්ති** යො සො රාජගහං පරිවාරෙත්වා ඨිතො ගිරි තස්ස දක්ඛිණපස්සෙ ජනපදො දක්ඛිණාගිරීති වුච්චති දක්ඛිණගිරීති වා, තස්මිං ජනපදෙති වුත්තං හොති; තත්ථ විහාරස්සාපි තදෙව නාමං. **එකනාළායං බ්‍රාහ්මණගාමෙති** එකනාළාති තස්ස ගාමස්ස නාමං, බ්‍රාහ්මණා ච තත්ථ සම්බහුලා

a. අඞ්ගුත්තරනිකාය-එතදග්ගපාළි.

පටිවසන්ති බ්‍රාහ්මණභොගො වා සො, තස්මා බ්‍රාහ්මණගාමොති වුච්චති. **තෙන ඛො පන සමයෙනාති** යං සමයං භගවා අපරාජිතපල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො මගධරට්ඨෙ එකනාලං බ්‍රාහ්මණගාමං උපනිස්සාය දක්ඛිණාගිරිමහාවිහාරෙ බ්‍රාහ්මණස්ස ඉන්ද්‍රියපරිපාකං ආගමයමානො විහරති, තෙන සමයෙන කරණභූතෙනාති වුත්තං හොති; **ඛො පන** ඉති ඉදම්පනෙත්ථ නිපාතද්වයං පදපූරණමත්තං, අධිකාරන්තරදස්සනත්ථං වාති දට්ඨබ්බං; **කසිභාරද්වාජස්ස බ්‍රාහ්මණස්සාති** සො බ්‍රාහ්මණො කසියා ජීවති, **භාරද්වාජොති** චස්ස ගොත්තං තස්මා එවං වුච්චති. **පඤ්චමත්තානීති** යථා භොජනෙ මත්තඤ්ඤූති එත්ථ මත්තසද්දො පමාණෙ වත්තති එවමිධාපි, තස්මා පඤ්චපමාණානි, අනූනානි අනධිකානි පඤ්චනඞ්ගලසතානීති වුත්තං හොති; **පයුත්තානීති** යොජිතානි; බලිවද්දානං ඛන්ධෙසු ඨපෙත්වා යුගෙ යොත්තෙහි යොජිතානි හොන්තීති අත්ථො.

වප්පකාලෙති වපනකාලෙ, බීජනික්ඛෙපනකාලෙති වුත්තං හොති; තත්ථ ච ද්වෙ වප්පානි කලලවප්පඤ්ච පංසුවප්පඤ්ච, පංසුවප්පං ඉධ අධිප්පෙතං, තඤ්ච ඛො පඨමදිවසෙ මඞ්ගලවප්පං, තත්‍රායං උපකරණසම්පදා:– තීණි බලිවද්දසහස්සානි උපට්ඨාපිතානි හොන්ති, සබ්බෙසං සුවණ්ණමයානි සිඞ්ගානි පටිමුක්කානි, රජතමයා ඛුරා, සබ්බෙ සෙතමාලාහි සබ්බගන්ධසුගන්ධෙහි පඤ්චඞ්ගුලිකෙහි ච[1] අලඞ්කතා පරිපුණ්ණඞ්ගපච්චඞ්ගා සබ්බලක්ඛණසම්පන්නා, එකච්චෙ කාලා අඤ්ජනවණ්ණා යෙව එකච්චෙ සෙතා වලාහකවණ්ණා යෙව එකච්චෙ රත්තා පවාලවණ්ණා එකච්චෙ කම්මාසා මසාරගල්ලවණ්ණා, පඤ්චසතා කස්සකපුරිසා සබ්බෙ අහතසෙතවත්ථමාලාලඞ්කතා දක්ඛිණංසකූටෙසු ඨපිතපුප්ඵචුම්බටකා හරිතාලමනොසිලාලඤ්ඡිතුජ්ජලගත්තභාගා දස දස නඞ්ගලා එකෙකගුම්බා හුත්වා ගච්ඡන්ති, නඞ්ගලානං සීසඤ්ච යුගඤ්ච පතොදා ච සුවණ්ණවිනද්ධා, පඨමනඞ්ගලෙ අට්ඨබලිවද්දා යුත්තා, සෙසෙසු චත්තාරො චත්තාරො, අවසෙසා කිලන්තපරිවත්තනත්ථං ආනීතා, එකෙකගුම්බෙ එකමෙකං බීජසකටං, එකෙකො කසති, එකෙකො වපති; බ්‍රාහ්මණො පන පගෙව මස්සුකම්මං කාරාපෙත්වා නහාත්වා සුගන්ධගන්ධෙහි විලිත්තො පඤ්චසතග්ඝනකං වත්ථං නිවාසෙත්වා සහස්සග්ඝනකං එකංසං කරිත්වා එකමෙකිස්සා අඞ්ගුලියා ද්වෙ ද්වෙ කත්වා වීසති අඞ්ගුලිමුද්දිකායො කණ්ණෙසු සීහකුණ්ඩලානි සීසෙ ච බ්‍රහ්මවෙඨනං පටිමුඤ්චිත්වා සුවණ්ණමාලං කණ්ඨෙ කත්වා බ්‍රාහ්මණගණපරිවුතො කම්මන්තං වොසාසති, අථස්ස බ්‍රාහ්මණී අනෙකසතභාජනෙසු පායාසං පචාපෙත්වා මහාසකටෙසු ආරොපෙත්වා ගන්ධොදකෙන නහායිත්වා සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා බ්‍රාහ්මණීගණපරිවුතා කම්මන්තං අගමාසි, ගෙහං පිස්ස සබ්බගන්ධෙහි සුවිලිත්තං පුප්ඵෙහි සුකතබලිකම්මං, ඛෙත්තඤ්ච තෙසු තෙසු ඨානෙසු සමුස්සිතපටාකං අහොසි. පරිජනකම්මකරෙහි සහ කම්මන්තං ඔසටා පරිසා අඩ්ඪතෙය්‍යසහස්සං අහොසි, සබ්බෙ අහතවත්ථනිවත්ථා සබ්බෙසඤ්ච පායාස

1. පඤ්චමඞ්ගලකෙහි ච,

භොජනං පටියත්තං අහොසි, අථ බ්‍රාහ්මණො යත්‍ථ සාමං භුඤ්ජති තං සුවණ්ණථාලිං ධොවාපෙත්වා පායාසස්ස පූරෙත්වා සප්පිමධු ඵාණිතාදීහි අභිසඞ්ඛරිත්වා නඞ්ගලබලිකම්මං කාරාපෙසි, බ්‍රාහ්මණී පඤ්චකංසසතානි සුවණ්ණරජතකංසතම්බමයභාජනානි ගහෙත්වා නිසින්නානි සුවණ්ණකටච්ඡුං ගහෙත්වා පායාසෙන පරිවිසන්තී ගච්ඡති, බ්‍රාහ්මණො පන බලිකම්මං කාරාපෙත්වා රත්තසුවණ්ණූපාහනායො ආරොහිත්වා රත්තසුවණ්ණදණ්ඩං ගහෙත්වා ඉධ පායාසං දෙථ ඉධ සප්පිං දෙථ ඉධ සක්ඛරං දෙථාති වොසාසමානො විචරති, අථ භගවා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව බ්‍රාහ්මණස්ස පරිවෙසනං වත්තමානං ඤත්වා අයං කාලො බ්‍රාහ්මණං දමෙතුන්ති නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා සඞ්ඝාටිං පාරුපිත්වා පත්තං ගහෙත්වා ගන්ධකුටිතො නික්ඛමි යථා තං අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථී. තෙනාහ ආයස්මා ආනන්දො **අථ ඛො භගවා පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා**ති. තත්‍ථ **අථ**ඉති නිපාතො අඤ්ඤාධිකාරවචනාරම්භෙ; **ඛො**ති පදපූරණෙ; **භගවා**ති වුත්තනයමෙව; **පුබ්බණ්හසමය**න්ති දිවසස්ස පුබ්බභාගසමයං, පුබ්බණ්හසමයෙති අත්‍ථො;. පුබ්බණ්හෙ වා සමයං පුබ්බණ්හසමයං, පුබ්බණ්හෙ එකං ඛණන්ති වුත්තං හොති; එවං අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං ලබ්භති. **නිවාසෙත්වා**ති පරිදහිත්වා; විහාරනිවාසනපරිවත්තනවසෙනෙතං වෙදිතබ්බං, නහි භගවා තතො පුබ්බෙ අනිවත්‍ථො ආසි. **පත්තචීවරං ආදායා**ති පත්තං හත්‍ථෙහි චීවරං කායෙන ආදියිත්වා සම්පටිච්ඡිත්වා ධාරෙත්වාති අත්‍ථො; භගවතො කිර පිණ්ඩාය පවිසිතුකාමස්ස භමරො විය විකසිතපදුමචයමජ්ඣං ඉන්දනීලමණිවණ්ණං සෙලමයං පත්තං හත්‍ථවයමජ්ඣං ආගච්ඡති, එවමාගතං පත්තං හත්‍ථෙහි සම්පටිච්ඡිත්වා චීවරඤ්ච පරිමණ්ඩලං පාරුතං කායෙන ධාරෙත්වාති එවමස්ස අත්‍ථො වෙදිතබ්බො. යෙන තෙන වා හි පකාරෙන ගණ්හන්තො ආදාය ඉච්චෙව වුච්චති, යථා "සමාදායෙව පක්කමතී[ක]"ති. **යෙනා**ති යෙන මග්ගෙන; **කම්මන්තො**ති කම්මන්තකරණොකාසො; **තෙනා**ති තෙන මග්ගෙන; **උපසඞ්කමී**ති ගතො; යෙන මග්ගෙන කසිභාරද්වාජස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කම්මන්තො ගන්තබ්බො[1] තෙන මග්ගෙන ගතොති වුත්තං හොති. අථ කස්මා භික්ඛූ භගවන්තං නානුබන්ධිංසූති වුච්චතෙ යදා හි භගවා එකකො කත්‍ථචි උපසඞ්කමිතුකාමො හොති, භික්ඛාචාරවෙලායං ද්වාරං පිදහිත්වා අන්තොගන්ධකුටිං පවිසති, තතො භික්ඛූ තාය සඤ්ඤාය ජානන්ති අජ්ජ භගවා එකකො එව ගාමං පවිසිතුකාමො අද්ධා කඤ්චි එවං විනෙතබ්බපුග්ගලං අද්දසාති, තෙ අත්තනො පත්තචීවරං ගහෙත්වා ගන්ධකුටිං පදක්ඛිණං කත්වා භික්ඛාචාරං ගච්ඡන්ති, තදා භගවා එවමකාසි තස්මා භික්ඛූ භගවන්තං නානුබන්ධිංසූති. **තෙන ඛො පන සමයෙනා**ති යෙන සමයෙන භගවා කම්මන්තං උපසඞ්කමි තෙන සමයෙන තස්ස **බ්‍රාහ්මණස්ස පරිවෙසනා වත්තන්ති** හත්‍ථවිස්සග්ගො වත්තතීති අත්‍ථො. යං පුබ්බෙ අවොචුම්හ බ්‍රාහ්මණී පඤ්ච

1 ගම්මති

ක. මජ්ඣිමනිකාය-චූලහත්‍ථිපදොපමසුත්ත.

කස්සකසතානි සුවණ්ණරජතකංසතම්බමයානි භාජනානි ගහෙත්වා නිසින්නානි සුවණ්ණකටච්ඡුං ගහෙත්වා පායාසෙන[1] පරිවිසන්තී ගච්ඡන්තීති අථ ඛො භගවා යෙන පරිවෙසනා තෙනුපසඞ්කමි, කිං කාරණන්ති? බ්‍රාහ්මණස්ස අනුග්ගහකරණත්ථං, න හි භගවා කපණපුරිසො විය භොත්තුකාමතාය පරිවෙසනං උපසඞ්කමති, භගවතො හි චෙ අසීතිසහස්සසඞ්ඛං සක්‍යකොලියා රාජානො ඤාතයො, තෙ අත්තනො අත්තනො සම්පත්තියා නිබද්ධභත්තං දාතුං උස්සහන්ති; න පන භගවා භත්තත්ථාය පබ්බජිතො, අපිච ඛො පන අනෙකානි අසඞ්ඛෙය්‍යානි පඤ්චමහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජන්තො පාරමියො පූරෙත්වා මුත්තො මොචෙස්සාමි දන්තො–අස්සත්ථො–පරිනිබ්බුතො පරිනිබ්බාපෙස්සාමීති පබ්බජිතො තස්මා අත්තනො මුත්තත්තා පරිනිබ්බුතත්තා ච පරං මොචෙන්තො පරිනිබ්බාපෙන්තො ච ලොකෙ විචරන්තො බ්‍රාහ්මණස්ස අනුග්ගහකරණත්ථං යෙන පරිවෙසනා තෙනුපසඞ්කමීති වෙදිතබ්බං. **උපසඞ්කමිත්වා ච එකමන්තං අට්ඨාසීති** එවං උපසඞ්කමිත්වා ච එකමන්තං අට්ඨාසි, **එකමන්තන්ති** භාවනපුංසකනිද්දෙසො, එකොකාසං එකපස්සන්ති වුත්තං හොති, භුම්මත්ථෙ වා උපයොගවචනං, තස්ස දස්සනූපචාරෙ කථාසවනට්ඨානෙ, යත්ථ ඨිතං බ්‍රාහ්මණො පස්සති තත්ථ උච්චට්ඨානෙ අට්ඨාසි, ඨත්වා ච සුවණ්ණරසපිඤ්ජරං සහස්සචන්දසුරියාභාඅතිසොභමානං[2] සරීරාභං මුඤ්චි සමන්තතො අසීතිහත්ථපරිමාණං ඨානං යාය අජ්ඣොත්ථරිතත්තා බ්‍රාහ්මණස්ස කම්මන්තසාලාභිත්තිරුක්ඛකසිතමත්තිකපිණ්ඩාදයො සුවණ්ණමයා විය අහෙසුං, අථ මනුස්සා පායාසං භුත්තා භුත්තා අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනපරිවාරවත්තිංසවරලක්ඛණපතිමණ්ඩිතංසරීරං බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛෙපවිභූසිතබාහුයුගලං කෙතුමාලාසමුජ්ජලිතසස්සිරීකතරදස්සනං ජඞ්ගමමිව පදුමසරං රංසිජාලුජ්ජලිතතාරාගණමිව ගගනතලං ආදිත්තමිව ච කනකගිරිසිඛරං සිරියා ජලමානං සම්මාසම්බුද්ධං එකමන්තං ඨිතං දිස්වා හත්ථපාදෙ ධොවිත්වා අඤ්ජලිම්පග්ගය්හ සම්පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු.

එවං තෙහි සම්පරිවාරිතං **අද්දසා ඛො කසිභාරද්වාජො බ්‍රාහ්මණො භගවන්තං පිණ්ඩාය ඨිතං, දිස්වාන භගවන්තං එතදවොච අහං ඛො සමණ කසාමි ච වපාමි චාති.** කස්මා පනායං එවමාහ කිං සමන්තපාසාදිකෙ පසාදනීයෙ උත්තමදමථසමථමනුප්පත්තෙ පි භගවති අප්පසාදෙන උදාහු අඩ්ඪතෙය්‍යානං ජනසහස්සානං පායාසං පටියාදෙත්වා පි කටච්ඡුභික්ඛාය මච්ඡරෙනාති? උභයථාපි නො, අපිච ඛ්වස්ස භගවතො දස්සනෙන අතිත්තං නික්ඛිත්තකම්මන්තං ජනං දිස්වා කම්මභඞ්ගං මෙ කාතුං ආගතොති අනත්තමනතා අහොසි, තස්මා එවමාහ. භගවතො ච ලක්ඛණසම්පත්තිං දිස්වා සචෙ අයං කම්මන්තෙ පයොජයිස්ස සකලජම්බුදීපෙ මනුස්සානං සීසෙ චූළාමණි විය අභවිස්ස කො නාම අත්ථො න සම්පජ්ජිස්සති[3] එවමෙවං අලසතාය කම්මන්තෙ අප්පයොජෙත්වා වප්පමඞ්ගලාදීසු පිණ්ඩාය චරිත්වා භුඤ්ජන්තො කායදඩ්ඪිබහුලො විහර

1. පායාසානි. 2. අතිසොභමානං. 3. න සම්පජ්ජිත්ථ.

තීති පිස්ස අහොසි. තෙනාහ **අහං ඛො සමණ කසාමි ච වපාමි ච කසිත්වා ච වපිත්වා ච භුඤ්ජාමීති**. න මෙ කම්මන්තා ව්‍යාපජ්ජන්ති, නවමහි යථා ත්වං එවං ලක්ඛණසම්පන්නොති අධිප්පායො. **ත්වම්පි සමණ -පෙ- භුඤ්ජස්සු** කො තෙ අත්ථො න සම්පජ්ජෙය්‍ය එවං ලක්ඛණසම්පන්නස්සාති අධිප්පායො. අපිචායං අස්සොසි: සක්‍යරාජකුලෙ කිර කුමාරො උප්පන්නො චක්කවත්තිරජ්ජං පහාය පබ්බජිතොති, තස්මා ඉදානි අයං සොති ඤත්වා චක්කවත්තිරජ්ජං පහාය කිලන්තොසීති උපාරම්භං කරොන්තො ආහ **අහං ඛො සමණාති**. අපිචායං තික්ඛපඤ්ඤො බ්‍රාහ්මණො න භගවන්තං අපසාදෙන්තො[1] භණති, භගවතො පන රූපසම්පත්තිං දිස්වා පඤ්ඤාසම්පත්තිං සම්භාවයමානො කථාපවත්තනත්ථම්පි එවමාහ **අහං ඛො සමණාති**. තතො භගවා වෙනෙය්‍යවසෙන සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගකස්සකභාවං අත්තනො දස්සෙන්තො ආහ **අහම්පි ඛො බ්‍රාහ්මණාති**. අථ බ්‍රාහ්මණස්ස චින්තා උදපාදි අයං සමණො කසාමි ච වපාමි චාති ආහ, න තස්ස ඔළාරිකානි යුගනඞ්ගලාදීනි කසිභණ්ඩානි පස්සාමි සො මුසා නු ඛො භණති නොති භගවන්තං පාදතලා පට්ඨාය යාව උපරි කෙසන්තා සමාලොකයමානො අඞ්ගවිජ්ජාය කතාධිකාරත්තා වත්තිංසවරලක්ඛණසම්පත්තිමස්ස ඤත්වා අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං එවරූපො මුසා භණෙය්‍යාති තාවදෙව සඤ්ජාතබහුමානො භගවති සමණවාදං පහාය ගොත්තෙන භගවන්තං සමුදාචරමානො ආහ **න ඛො පන මයං භොතො ගොතමස්සාති**. එවඤ්ච පන වත්වා තික්ඛපඤ්ඤො බ්‍රාහ්මණො ගම්භීරමත්ථං සන්ධාය ඉමිනා එතං වුත්තන්ති ඤත්වා පුච්ඡිත්වා තමත්ථං ඤාතුකාමො භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣභාසි. තෙනාහ ආයස්මා ආනන්දො **අථ ඛො කසිභාරද්වාජො බ්‍රාහ්මණො භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣභාසීති**.

තත්ථ **ගාථායාති** අක්ඛරපදනියමිතෙන වචනෙන; **අජ්ඣභාසීති** අභාසි; තත්ථ බ්‍රාහ්මණො **කසි**න්ති යුගනඞ්ගලාදිකසිසම්භාරසමායොගං වදති, භගවා පන, යස්මා පුබ්බධම්මසභාගෙන රූපෙත්වා කථනං නාම බුද්ධානං ආනුභාවො, තස්මා බුද්ධානුභාවං දීපෙන්තො පුබ්බධම්මසභාගෙන රූපෙන්තො ආහ **සද්ධා බීජ**න්ති. කො පනෙත්ථ පුබ්බධම්මසභාගො? නනු බ්‍රාහ්මණෙන භගවා යුගනඞ්ගලාදිකසිසම්භාරසමායොගං පුච්ඡිතො, අථ ච පන අපුච්ඡිතස්ස බීජස්ස සභාගෙන රූපෙන්තො ආහ **සද්ධා බීජ**න්ති. එවං ච සති අනනුසන්ධිකා ච අයං කථා හොතීති වුච්චතෙ, න බුද්ධානං අනනුසන්ධිකා නාම කථා අත්ථි, නාපි පුබ්බධම්මසභාගං අනාරොපෙත්වා කථෙන්ති, එවං චෙත්ථ අනුසන්ධි වෙදිතබ්බා, අනෙන හි බ්‍රාහ්මණෙන භගවා යුගනඞ්ගලාදිකසිසම්භාරාදිවසෙන කසිං පුච්ඡිතො සො තස්ස අනුකම්පාය ඉදං අපුච්ඡිතන්ති අපරිහාපෙත්වා සමූලං සඋපකාරං සසෙසසම්භාරං සඵලං කසිං ඤාපෙතුං මූලතො පට්ඨාය කසිං දස්සෙන්තො ආහ **සද්ධා බීජ**න්ති. බීජං හි කසියා මූලං තස්මිං සති කත්තබ්බතො අසති

1. අභික්ඛිපන්තො.

අකත්තබ්බතො තප්පමාණෙන ච කත්තබ්බතො, බීජෙ හි සති කසිං කරොන්ති අසති න කරොන්ති බීජප්පමාණෙන ච කුසලා කස්සකා ඛෙත්තං කසන්ති න ඌනං මා නො සස්සං පරිහායීති න අධිකං මා නො මොඝො වායාමො අහොසීති, යස්මා ච බීජමෙව මූලං තස්මා භගවා මූලතො පට්ඨාය කසිං දස්සෙන්තො තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කසියා පුබ්බධම්මස්ස බීජස්ස සභාගෙන අත්තනො කසියා පුබ්බධම්මං රූපෙන්තො ආහ **සද්ධා බීජ**න්ති. එවමෙත්ථ පුබ්බධම්මසභාගො වෙදිතබ්බො. පුච්ඡිතං යෙව වත්වා අපුච්ඡිතං පච්ඡා කිං න වුත්තන්ති චෙ? තස්ස උපකාරභාවතො ධම්මසම්බන්ධසමත්ථභාවතො ච. අයං හි බ්‍රාහ්මණො පඤ්ඤවා මිච්ඡාදිට්ඨිකුලෙ පන ජාතත්තා සද්ධාවිරහිතො, සද්ධාවිරහිතො ච පඤ්ඤවා පරෙසං සද්ධාය අත්තනො අවිසයෙ අප්පටිපජ්ජමානො විසෙසං නාධිගච්ඡති, කිලෙසකාලුසියභාවාපගමප්පසාදමත්තලක්ඛණාපි චස්ස දුබ්බලා සද්ධා බලවතියා පඤ්ඤාය සහ වත්තමානා අත්ථසිද්ධිං න කරොති හත්ථිනා සහ එකධුරෙ නියුත්තගොණො විය, තස්මා තස්ස සද්ධා උපකාරිකා, එවං තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස උපකාරභාවතො තං බ්‍රාහ්මණං සද්ධාය පතිට්ඨාපෙන්තෙන පච්ඡාපි වත්තබ්බො අයමත්ථො පුබ්බෙ වුත්තො දෙසනාකුසලතාය, යථා අඤ්ඤත්‍රාපි "සද්ධා බන්ධති පාථෙය්‍යං[a]"න්ති ච "සද්ධා දුතියා පුරිසස්ස හොති[a]"ති ච "සද්ධීධ විත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨං[a]"න්ති ච "සද්ධාය තරති ඔඝං[a]"ති ච "සද්ධාහත්ථො මහානාගො[b]"ති ච "සද්ධාසිකො භික්ඛවෙ අරියසාවකො[c][1]"ති චාති. බීජස්ස ච උපකාරා වුට්ඨි, සා තදනන්තරඤ්ඤෙව වුච්චමානා සමත්ථා හොති. එවං ධම්මසම්බන්ධසමත්ථභාවතො පච්ඡාපි වත්තබ්බො අයමත්ථො පුබ්බෙ වුත්තො. අඤ්ඤඤ්ච එවං විධො ඊසායොත්තාදි. තත්ථ සම්පසාදනලක්ඛණා **සද්ධා** ඔකප්පනලක්ඛණා වා පක්ඛන්දනරසා අධිමුත්තිපච්චුපට්ඨානා අකාලුසියපච්චුපට්ඨානා වා සොතාපත්තියඞ්ගපදට්ඨානා සද්දහිතබ්බධම්මපදට්ඨානා වා, ආදාසජලතලාදීනං පසාදො විය චෙතසො පසාදභූතා උදකප්පසාදකමණි විය උදකස්ස සම්පයුත්තධම්මානං පසාදිකා; **බීජ**න්ති පඤ්චවිධං බීජං, මූලබීජං ඛන්ධබීජං ඵලුබීජං අග්ගබීජං බීජබීජමෙව පඤ්චමන්ති තං සබ්බම්පි විරූහණට්ඨෙන බීජන්තෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති. යථාහ "බීජඤ්චෙතං විරූහණට්ඨෙනා[d]"ති. තත්ථ යථා බ්‍රාහ්මණස්ස කසියා මූලභූතං බීජං ද්වෙ කිච්චානි කරොති හෙට්ඨා මූලෙන පතිට්ඨාති උපරි අඞ්කුරං උට්ඨාපෙති, එවං භගවතො කසියා මූලභූතා සද්ධා හෙට්ඨා සීලමූලෙන පතිට්ඨාති උපරි සමථවිපස්සනඞ්කුරං උට්ඨාපෙති; යථා ච තං මූලෙන පථවිරසං ආපොරසං ගහෙත්වා නාළෙන ධඤ්ඤපරිපාකගහණත්ථං වඩ්ඪති, එවමයං සීලමූලෙන සමථවිපස්සනාරසං ගහෙත්වා අරියමග්ගනාළෙන අරියඵලධඤ්ඤපරිපාකගහණත්ථං වඩ්ඪති; යථා තං භූමියං පතිට්ඨහිත්වා මූලඞ්කුරපත්තනාළකණ්ඩප්පසවෙහි වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං පත්වා ඛීරං ජනෙත්වා අනෙකසාලිඵලභරිතං සාලිසීසං නිප්ඵාදෙති,

1. අ: නි: සද්ධාතිඛො.
a. සංයුත්තනිකාය-දෙවතාසංයුත්ත.
b. අඞ්ගුත්තරනිකාය-ඡක්කනිපාත.
c. අඞ්ගුත්තරනිකාය-සත්තකනිපාත.

එවමයං චිත්තසන්තානෙ පතිට්ඨහිත්වා සීලචිත්තදිට්ඨිකඞ්ඛාවිතරණමග්ගාමග්ගඤාණදස්සනපටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධීහි වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං පත්වා ඤාණදස්සනවිසුද්ධිඛීරං ජනෙත්වා අනෙකපටිසම්භිදාභිඤ්ඤාභරිතං අරහත්තඵලං නිප්ඵාදෙති. තෙනාහ භගවා **සද්ධා බීජන්ති**. තත්ථ සියා පරොපඤ්ඤාසකුසලධම්මෙසු එකතො උප්පජ්ජමානෙසු කස්මා සද්ධාව බීජන්ති වුත්තාති? වුච්චතෙ. බීජකිච්චකරණතො. යථා හි තෙසු විඤ්ඤාණංයෙව විජානනකිච්චං කාරෙති එවං සද්ධා බීජකිච්චං, සා ච සබ්බකුසලානං මූලභූතා, යථාහ "සද්ධාජාතො උපසඞ්කමති, උපසඞ්කමන්තො පයිරුපාසති, පයිරුපාසන්තො සොතං ඔදහති, ඔහිතසොතො ධම්මං සුණාති, සුත්වා ධම්මං ධාරෙති, ධතානං ධම්මානං අත්ථං උපපරික්ඛති, අත්ථං උපපරික්ඛතො ධම්මා නිජ්ඣානං ඛමන්ති, ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තියා සති ඡන්දො ජායති, ඡන්දජාතො උස්සහති, උස්සහිත්වා තුලයති, තුලයිත්වා පදහති, පහිතත්තො සමානො කායෙන චෙව පරමසච්චං සච්ඡිකරොති, පඤ්ඤාය ච නං අතිවිජ්ඣ පස්සතී[a]"ති.

තපති අකුසලධම්මෙ කායං වාති **තපො**; ඉන්ද්‍රියසංවරවිරියධුතඞ්ගදුක්කරකාරිකානං එතං අධිවචනං, ඉධ පන ඉන්ද්‍රියසංවරො අධිප්පෙතො; **වුට්ඨී**ති වස්සවුට්ඨි වාතවුට්ඨීති ආදිනා අනෙකවිධා, ඉධ වස්සවුට්ඨි අධිප්පෙතා, යථාහි බ්‍රාහ්මණස්ස වස්සවුට්ඨිසමනුග්ගහිතං බීජං බීජමූලකඤ්ච සස්සං විරූහති න මිලායති නිප්ඵත්තිං ගච්ඡති, එවං භගවතො ඉන්ද්‍රියසංවරසමනුග්ගහිතා සද්ධා සද්ධාමූලා ච සීලාදයො ධම්මා විරූහන්ති න මිලායන්ති නිප්ඵත්තිං ගච්ඡන්ති; තෙනාහ **තපොවුට්ඨී**ති. **පඤ්ඤා මෙති එත්ථ** ච වුත්තො මෙසද්දො ඉමෙසු පි පදෙසු යොජෙතබ්බො. සද්ධා මෙ බීජං, තපො මෙ වුට්ඨීති, තෙන කිං දීපෙති? යථා බ්‍රාහ්මණ තයා වපිතෙ බීජෙ සචෙ වුට්ඨි අත්ථි සාධු නො චෙ අත්ථි උදකම්පි දාතබ්බං හොති, තථා මයා හිරිඊසෙ පඤ්ඤායුගනඞ්ගලෙ මනොයොත්තෙන එකාබද්ධෙ කතෙ විරියබලිවද්දෙ යොජෙත්වා සතිපාචනෙන විජ්ඣිත්වා අත්තනො චිත්තසන්තානඛෙත්තෙ සද්ධාබීජෙ වපිතෙ වුට්ඨිඅභාවො නාම නත්ථි, අයං පන මෙ සතතං සමිතං තපොවුට්ඨීති. පජානාති එතාය පුග්ගලො සයං වා සා පජානාතීති **පඤ්ඤා**, සා කාමාවචරාදිභෙදතො අනෙකවිධා ඉධ පන සහවිපස්සනා මග්ගපඤ්ඤා අධිප්පෙතා. **යුගනඞ්ගලන්ති** යුගඤ්ච නඞ්ගලඤ්ච, යථාහි බ්‍රාහ්මණස්ස යුගනඞ්ගලං එවං භගවතො දුවිධාපි පඤ්ඤා, තත්ථ යථා යුගං ඊසාය උපරිසයං හොති, පුරතො හොති, ඊසාබද්ධං හොති, යොත්තානං නිස්සයං හොති, බලිවද්දානං එකතො ගමනං වාරෙති, එවං පඤ්ඤා හිරිපමුඛානං ධම්මානං උපරිසයා හොති යථාහ "පඤ්ඤුත්තරා සබ්බෙ කුසලා ධම්මා"ති ච "පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා කුසලා වදන්ති නක්ඛත්තරාජාරිව තාරකාන"[b]න්ති. කුසලානං ධම්මානං පුබ්බඞ්ගමට්ඨෙන පුරතො ච හොති, යථාහ "සීලං හිරී චාපි සතඤ්ච

a. මජ්ඣිමනිකාය-කීටාගිරිසුත්ත. b. ජාතක-චත්තාළීසනිපාත.

ධම්මා අජ්ඣාසිකා පඤ්ඤවන්තො භවන්තී”ති[a]. හිරිවිප්පයොගෙන අනුප්පත්තිතො ඊසා බද්ධා හොති. මනොසඞ්ඛාතස්ස සමාධියොත්තස්ස නිස්සය පච්චයතො යොත්තානං නිස්සයො හොති, අච්චාරද්ධාතිලීනභාවප්පටිසෙධනතො විරියබලිවද්දානං එකතො ගමනං වාරෙති, යථා ච නඞ්ගලං ඵාලයුත්තං කසනකාලෙ පථවිඝනං භින්දති, මූලසන්තානකානි පදාලෙති, එවං සතියුත්තා පඤ්ඤා විපස්සනාකාලෙ ධම්මානං සන්තති සමූහකිච්චාරම්මණඝනං භින්දති, සබ්බකිලෙසමූලසන්තානකානි පදාලෙති, සා ච ඛො ලොකුත්තරාව ඉතරා පන ලොකිකා පි සියා, තෙනාහ **පඤ්ඤා මෙ යුගනඞ්ගල**න්ති.

හිරීයති එතාය පුග්ගලො සයං වා හිරීයති අකුසලප්පවත්තිං ජිගුච්ඡතීති **හිරි**, තග්ගහණෙන සහචාරභාවතො ඔත්තප්පං ගහිතං යෙව හොති, **ඊසා**ති යුගනඞ්ගලසන්ධාරිකා දාරුයට්ඨි, යථාහි බ්‍රාහ්මණස්ස ඊසා යුගනඞ්ගලං සන්ධාරෙති. එවං භගවතො පි හිරි ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාසඞ්ඛාතං යුගනඞ්ගලං සන්ධාරෙති, හිරියා අසති පඤ්ඤාය අභාවතො, යථා ඊසාපටිබද්ධං යුගනඞ්ගලං කිච්චකාරී හොති අචලං අසිථිලං, එවං හිරිපටිබද්ධාව පඤ්ඤා කිච්චකාරී හොති අචලා අසිථිලා අබ්බොකිණ්ණා[1] අහිරිකෙන. තෙනාහ **හිරීඊසා**ති. මුනාතීති **මනො** චිත්තස්සෙතං අධිවචනං, ඉධ පන මනොසීසෙන තංසම්පයුත්තො සමාධි අධිප්පෙතො, **යොත්ත**න්ති රජ්ජුබන්ධනං, තං තිවිධං ඊසාය සහ යුගස්ස බන්ධනං යුගෙන සහ බලිවද්දානං බන්ධනං සාරථිනා සහ බලිවද්දානං බන්ධනන්ති, තත්ථ යථා බ්‍රාහ්මණස්ස යොත්තං ඊසායුගබලිවද්දෙ එකාබද්ධෙ කත්වා සකකිච්චෙ පටිපාදෙති, එවං භගවතො සමාධි සබ්බෙ තෙ හිරිපඤ්ඤාවිරියධම්මෙ එකාරම්මණෙ අවික්ඛෙපභාවෙන බන්ධිත්වා සකකිච්චෙ පටිපාදෙති. තෙනාහ **මනොයොත්ත**න්ති. **සරති** එතාය චිරකතාදිමත්ථං පුග්ගලො සයං වා **සරතී**ති **සති**; සා අපම්මුස්සනලක්ඛණා. ඵාලෙතීති **ඵාලො**; පාජෙති තෙනාති **පාජනං**; තං ඉධ පාචනන්ති වුච්චති, පතොදස්සෙතං අධිවචනං, ඵාලො ච පාචනඤ්ච **ඵාලපාචනං**; යථාහි බ්‍රාහ්මණස්ස ඵාලපාචනං එවං භගවතො විපස්සනායුත්තා මග්ගයුත්තා ච සති, තත්ථ යථා ඵාලො නඞ්ගලමනුරක්ඛති, පුරතො චස්ස ගච්ඡති, එවං සති කුසලානං ධම්මානං ගතියො සමන්නෙසමානා ආරම්මණෙ වා උපට්ඨාපයමානා පඤ්ඤානඞ්ගලං රක්ඛති. තථාහි ‘සතාරක්ඛෙන චෙතසා විහරතී’ති ආදිසු ආරක්ඛාති වුත්තා, අපම්මුස්සනවසෙන චස්ස පුරතො හොති, සතිපරිචිතෙ හි ධම්මෙ පඤ්ඤා පජානාති නො පම්මුට්ඨෙ, යථා ච පාචනං බලිවද්දානං විජ්ඣනභයං දස්සෙන්තං සංසීදනං න දෙති, උප්පථගමනඤ්ච වාරෙති, එවං සති විරියබලිවද්දානං අපායභයං දස්සෙන්තී කොසජ්ජසංසීදනං න දෙති, කාමගුණසඞ්ඛාතෙ අගොචරෙ චාරං නිවාරෙත්වා කම්මට්ඨානෙ නියොජෙන්තී උප්පථගමනඤ්ච නිවාරෙති, තෙනාහ **සති මෙ ඵාලපාචන**න්ති.

a. ජාතක-චත්තාලීසනිපාත. 1. අබ්බොච්ඡින්නා.

කායගුත්තොති තිවිධෙන කායසුචරිතෙන ගුත්තො; **වචීගුත්තොති** චතුබ්බිධෙන වචීසුචරිතෙන ගුත්තො; එත්තාවතා පාතිමොක්ඛසංවරසීලං වුත්තං; **ආහාරෙ උදරෙ යතොති** එත්ථ ආහාරමුඛෙන සබ්බපච්චයානං සඞ්ගහිතත්තා චතුබ්බිධෙ පි පච්චයෙ යතො සංයතො නිරූපක්කිලෙසොති අත්ථො, ඉමිනා ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං වුත්තං; **උදරෙ යතොති** උදරෙ යතො මිතභොජී, ආහාරෙ මත්තඤ්ඤූති වුත්තං හොති, ඉමිනා භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාමුඛෙන පච්චයපටිසෙවනසීලං වුත්තං; තෙන කිං දීපෙති? යථා ත්වං බ්‍රාහ්මණ බීජං වපිත්වා සස්සපරිපාලනත්ථං කණ්ටකවතිං වා රුක්ඛවතිං වා පාකාරපරික්ඛෙපං වා කරොසි, තෙන තෙ ගොමහිසමිගගණා පවෙසං අලභන්තා සස්සං න විලුම්පන්ති, එවං අහම්පි සද්ධාබීජං වපිත්වා නානප්පකාරකුසලසස්ස පරිපාලනත්ථං කායවචීආහාරගුත්තිමයං තිවිධපරික්ඛෙපං කරොමි, තෙන මෙ රාගාදිඅකුසලධම්මගොමහිසමිගගණා පවෙසං අලභන්තා නානප්පකාරකං කුසලසස්සං න විලුම්පන්තීති. **සච්චං කරොමි නිද්දානන්ති** එත්ථ ද්වීහි ද්වාරෙහි අවිසංවාදනං සච්චං, නිද්දානන්ති ඡෙදනං ලුනනං උප්පාටනං, කරණවචනත්ථෙ චෙතං උපයොගවචනං වෙදිතබ්බං, අයං හි එත්ථ අත්ථො. සච්චෙන කරොමි නිද්දානන්ති, කිං වුත්තං හොති? යථා ත්වං බාහිරං කසිං කසිත්වා සස්සදූසකානං තිණානං හත්ථෙන වා අසිතෙන වා නිද්දානං කරොසි, එවමහම්පි අජ්ඣත්තිකං කසිං කසිත්වා කුසලසස්සදූසකානං විසංවාදතිණානං සච්චෙන නිද්දානං කරොමි, ඤාණසච්චං වා එත්ථ සච්චන්ති වෙදිතබ්බං යන්තං යථාභූතඤාණන්ති වුච්චති, තෙන අත්තසඤ්ඤාදීනං තිණානං නිද්දානං කරොමීති යොජෙතබ්බං, අථවා නිද්දානන්ති ඡෙදකං ලවකං උප්පාටකන්ති අත්ථො, එවං සන්තෙ යථා ත්වං දාසං වා කම්මකාරං වා නිද්දානං කරොසි නිද්දෙහි තිණානීති, තිණානං ඡෙදකං ලවකං උප්පාටකං කරොසි, එවමහං සච්චං කරොමීති උපයොගවචනෙනෙව වත්තුං යුජ්ජති. අථ වා සච්චන්ති දිට්ඨිසච්චං තමහං නිද්දානං කරොමි ඡෙතබ්බං ලුනිතබ්බං උප්පාටෙතබ්බං කරොමීති එවං උපයොගවචනෙනෙව වත්තුං යුජ්ජතීති. **සොරච්චං මෙ පමොචනන්ති** එත්ථ යන්තං "කායිකො අවීතික්කමො වාචසිකො අවීතික්කමො"[a]ති එවං සීලමෙව සොරච්චන්ති වුත්තං, න තං ඉධ අධිප්පෙතං වුත්තමෙව එතං **කායගුත්තොති** ආදිනා නයෙන, අරහත්තඵලම්පන අධිප්පෙතං තම්පි සුන්දරෙ නිබ්බාණෙ රතභාවතො සොරච්චන්ති වුච්චති. **පමොචනන්ති** යොග්ගවිස්සජ්ජනං, කිං වුත්තං හොති? යථා තව පමොචනං පුනපි සායණ්හෙ වා දුතිය දිවසෙ වා අනාගතෙ සංවච්ඡරෙ වා යොජෙතබ්බතො අප්පමොචනමෙව හොති, න මම එවං, නහි මම අන්තරාමොචනං නාම අත්ථි, අහං හි දීපඞ්කරදසබලකාලතොප්පභුති පඤ්ඤානඞ්ගලෙ විරියබලිවද්දෙ යොජෙත්වා චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච මහාකසිං කසන්තො තාව න මුඤ්චිං යාව න සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිං, යදා ච මෙ සබ්බං තං කාලං ඛෙපෙත්වා බොධිරුක්ඛමූලෙ අපරාජිතපල්ලඞ්කෙන නිසින්නස්ස

a. විභඞ්ගපාළි-ඛාතමි:

සබ්බගුණපරිවාරං අරහත්තඵලං උදපාදි, තදා මයා තං සබ්බුස්සුක්කපටිප්පස්සද්ධිපත්තියා පමුත්තං, න ඉදානි පුන යොජෙතබ්බං භවිස්සතීති එතමත්ථං සන්ධාය භගවා ආහ **සොරච්චං මෙ පමොචන**න්ති.

විරියම්මෙ ධුරධොරය්හන්ති එත්ථ විරියන්ති "කායිකො වා චෙතසිකො වා විරියාරම්භො"ති ආදිනා නයෙන වුත්තං පධානං, ධුරායං ධොරය්හං ධුරධොරය්හං ධුරං වහතීති අත්ථො, යථා හි බ්‍රාහ්මණස්ස ධුරායං ධොරය්හාකඩ්ඪිතං නඞ්ගලං භූමිඝනං භින්දති. මූලසන්තානකානි ච පදාලෙති එවං භගවතො විරියාකඩ්ඪිතං පඤ්ඤානඞ්ගලං යථාවුත්තං ඝනං භින්දති කිලෙසසන්තානකානි ච පදාලෙති, තෙනාහ **විරියං මෙ ධුරධොරය්හ**න්ති; අථවා පුරිමධුරං වහන්තා ධුරා මූලධුරං වහන්තා ධොරය්හා ධුරා ච ධොරය්හා ච ධුරධොරය්හං, තත්ථ යථා බ්‍රාහ්මණස්ස එකමෙකස්මිං නඞ්ගලෙ චතුබලිවද්දප්පභෙදඤ්ච ධුරධොරය්හං වහන්තං උප්පන්නුප්පන්නතිණමූලඝාතං සස්සසම්පත්තිඤ්ච සාධෙති එවං භගවතො චතුසම්මප්පධානවිරියප්පභෙදං ධුරධොරය්හං වහන්තං උප්පන්නුප්පන්නාකුසලමූලඝාතං කුසලසම්පත්තිඤ්ච සාධෙති, තෙනාහ **විරියං මෙ ධුරධොරය්හ**න්ති. **යොගක්ඛෙමාධිවාහන**න්ති එත්ථ යොගෙහි ඛෙමත්තා **යොගක්ඛෙම**න්ති නිබ්බාණං වුච්චති. තං අධිකත්වා වාහියති අභිමුඛං වා වාහියතීති **අධිවාහනං**, යොගක්ඛෙමස්ස අධිවාහනං **යොගක්ඛෙමාධිවාහනං**, තෙන කිං දීපෙති? යථා තව ධුරධොරය්හං පුරත්ථිමං දිසං පච්ඡිමාදිසු වා අඤ්ඤතරං අභිමුඛං වාහියති, තථා මම ධුරධොරය්හං නිබ්බාණාභිමුඛං වාහියති එවං වාහියමානඤ්ච **ගච්ඡති අනිවත්තන්තං**, යථා තව නඞ්ගලං වහන්තං ධුරධොරය්හං ඛෙත්තකොටිං පත්වා පුන නිවත්තති එවං අනිවත්තන්තං දීපඞ්කරතොප්පභූති ගච්ඡතෙව, යස්මා වා තෙන තෙන මග්ගෙන පහීනා කිලෙසා පුනප්පුන පහාතබ්බා න හොන්ති යථා තව නඞ්ගලෙන ඡින්නානි තිණානි පුනපි අපරස්මිං සමයෙ ඡින්දිතබ්බානි හොන්ති, තස්මා එවං පඨමමග්ගවසෙන දිට්ඨෙකට්ඨෙ කිලෙසෙ, දුතියවසෙන ඔළාරිකෙ, තතියවසෙන අනුසහගතෙ, චතුත්ථවසෙන සබ්බකිලෙසෙ, පජහන්තං **ගච්ඡති අනිවත්තන්තං**, අථවා **ගච්ඡති අනිවත්තන**න්ති නිවත්තනරහිතං හුත්වා ගච්ඡතීති අත්ථො; **න**න්ති තං ධුරධොරය්හං; එවමෙත්ථ පදච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො. එවං ගච්ඡන්තං ච යථා තව ධුරධොරය්හං න තං ඨානං ගච්ඡති යත්ථ ගන්ත්වා කස්සකො අසොකො නිස්සොකො විරජො හුත්වා න සොචති, එතං පන තං ඨානං ගච්ඡති **යත්ථ ගන්ත්වා න සොචති** යත්ථ සතිපාචනෙන එතං විරියධුරධොරය්හං චොදෙන්තො චොදෙන්තො ගන්ත්වා මාදිසො කස්සකො අසොකො නිස්සොකො විරජො හුත්වා න සොචති තං සබ්බසොකසල්ලසමුග්ඝාතභූතං නිබ්බාණාමතසඞ්ඛාතට්ඨානං ගච්ඡතීති. ඉදානි නිගමනං කරොන්තො භගවා ඉමං ගාථමාහ

එවමෙසා කසී කට්ඨා සා හොති අමතප්ඵලා,
එතං කසිං කසිත්වාන සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතීති.

තස්සායං සඞ්ඛෙපත්ථො. පස්ස බ්‍රාහ්මණ **එසා** සද්ධාබීජා තපොවුට්ඨියා අනුග්ගහීතා **කසි** පඤ්ඤාමයං යුගනඞ්ගලං හිරිමයඤ්ච ඊසං මනොමයෙන යොත්තෙන එකාබද්ධං කත්වා පඤ්ඤානඞ්ගලෙ සතිඵාලං ආකොටෙත්වා සතිපාචනං ගහෙත්වා කායවචීආහාරගුත්තියා ගොපෙත්වා සච්චං නිද්දනං කත්වා සොරච්චං පමොචනං විරියං ධුරධොරය්හං යොගක්ඛෙමාභිමුඛං අනිවත්තන්තං වහන්තෙන **කට්ඨා** කසිකම්මපරියොසානං චතුබ්බිධසාමඤ්ඤඵලං පාපිතා **සා හොති අමතප්ඵලා** සා එසා කසි අමතප්ඵලා හොති, අමතං වුච්චති නිබ්බාණං නිබ්බාණානි**සංසා හොතීති** අත්ථො; සා ඛො පනෙසා කසි න මමෙවෙකස්ස අමතප්ඵලා හොති, අපිච ඛො පන යො කොචි ඛත්තියො වා බ්‍රාහ්මණො වා වෙස්සො වා සුද්දො වා ගහට්ඨො වා පබ්බජිතො වා එතං කසිං කසති සො සබ්බොපි **එතං කසිං කසිත්වාන සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතීති** සබ්බස්මා වට්ටදුක්ඛා දුක්ඛදුක්ඛා සඞ්ඛාරදුක්ඛා විපරිනාමදුක්ඛා පමුච්චතීති. එවං භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස අරහත්තනිකූටෙන නිබ්බාණපරියොසානං කත්වා දෙසනං සමාපෙසි.

තතො බ්‍රහ්මණො ගම්භීරත්ථං දෙසනං සුත්වා මම කසිඵලං භුඤ්ජිත්වා අපරජ්ජු එව ඡාතො හොති. ඉමස්ස පන කසි අමතප්ඵලා තස්සා ඵලං භුඤ්ජිත්වා සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතීති ච විදිත්වා පසන්නො පසන්නාකාරං කාතුං පායාසං දාතුමාරද්ධො. තෙනාහ **අථ ඛො කසිභාරද්වාජො**ති.

තත්ථ **මහතියා**ති මහතියන්ති අත්ථො; **කංසපාතියා**ති සුවණ්ණපාතියං, සතසහස්සග්ඝනකෙ අත්තනො සුවණ්ණථාලෙ; **සංවඩ්ඪෙත්වා**ති ජුපිත්වා ආකිරිත්වාති වුත්තං හොති; **භගවතො උපනාමෙසී**ති සප්පිමධුඵාණිතාදීහි විචිත්තං කත්වා දුකූලවිතානෙන පටිච්ඡාදෙත්වා උක්ඛිපිත්වා සක්කච්චං තථාගතස්ස අභිහරි **භුඤ්ජතු භවං ගොතමො පායාසං කස්සකො භව**න්ති. තතො කස්සකභාවසාධකං කාරණමාහ **යං හි භවං-පෙ-කසතී**ති. යස්මා භවං-පෙ-කසතීති වුත්තං හොති අථ භගවා **ගාථාභිගීතමෙම**ති ආහ.

තත්ථ **ගාථාභිගීත**න්ති ගාථාහි අභිගීතං ගාථායො ගායිත්වා ලද්ධන්ති වුත්තං හොති; **මෙ**ති මයා; **අභොජනෙය්‍ය**න්ති භුඤ්ජනාරහං න හොති; **සම්පස්සත**න්ති සම්මා ආජීවසුද්ධිං පස්සතං සමන්තා වා පස්සතං සම්පස්සතං බුද්ධානන්ති වුත්තං හොති; **නෙසධම්මො**ති ගාථාභිගීතං භුඤ්ජිතබ්බන්ති එස ධම්මො එතං චාරිත්තං න හොති; තස්මා **ගාථාභිගීතං පනුදන්ති බුද්ධා** පටික්ඛිපන්ති න භුඤ්ජන්තීති. කිම්පන භගවතා පායාසත්ථං ගාථා අභිගීතා යෙන එවං ආහාති, න එතදත්ථං අභිගීතා, අපිච ඛො පන පාතොව පට්ඨාය ඛෙත්තසමීපෙ ඨත්වා කටච්ඡුභික්ඛම්පි අලභිත්වා පුන සකලබුද්ධගුණෙ පකාසෙත්වා ලද්ධං තදෙතං නටනච්චකාදීහි නච්චිත්වා ගායිත්වා ලද්ධසදිසං හොති; තෙන ගාථාභිගීතන්ති වුත්තං. තාදිසං ච යස්මා බුද්ධානං න කප්පති තස්මා අභොජනෙය්‍යන්ති වුත්තං, අප්පිච්ඡතානුරූපං චෙතං න හොති, තස්මාපි

පච්ඡිමජනතං අනුකම්පමානෙන එවං වුත්තං, යත්ථ ච නාම පරප්පකාසිතෙනාපි අත්තනො ගුණෙන උප්පන්නං ලාභං පටික්ඛිපන්ති සෙය්‍යථාපි අප්පිච්ඡො ඝටීකාරෙ කුම්භකාරෙ, තත්‍ර කථං කොටිප්පත්තාය අප්පිච්ඡතාය සමන්නාගතො ච භගවා අත්තනා ච අත්තනො ගුණප්පකාසනෙන උප්පන්නං ලාභං සාදියිස්සති, යතො යුත්තමෙව එතං භගවතො වත්තුන්ති, එත්තාවතා අප්පසන්නං අදාතුකාමං බ්‍රාහ්මණං ගාථාභාසනෙන දාතුකාමං කත්වා සමණො ගොතමො භොජනං පටිග්ගහෙසි, ආමිසකාරණා ඉමස්ස දෙසනාති ඉමම්හා ලොකාපවාදා අත්තානං මොචෙන්තො දෙසනාපාරිසුද්ධිං දීපෙත්වා ඉදානි ආජීවපාරිසුද්ධිං දීපෙන්තො ආහ **ධම්මෙ සතී බ්‍රාහ්මණ වුත්තිරෙසා**ති. තස්සත්ථො ආජීවපාරිසුද්ධිධම්මෙ වා දසවිධසුචරිතධම්මෙ වා බුද්ධානං චාරිත්තධම්මෙ වා **සති** සංවිජ්ජමානෙ අනුපහතෙ වත්තමානෙ **වුත්තිරෙසා** එකන්තවොදනා ආකාසෙ පාණිප්පසාරණකප්පා එසනා පරියෙසනා ජීවිතවුත්ති බුද්ධානං **බ්‍රාහ්මණා**ති.

එවං වුත්තෙ බ්‍රාහ්මණො පායාසං මෙ පටික්ඛිපති අකප්පියං කිරෙතං භොජනං අධඤ්ඤස්සු වතස්මි දානං දාතුං නලභාමීති දොමනස්සං උප්පාදෙති. අප්පෙව නාම අඤ්ඤං පටිගණ්හෙය්‍යාති ච චින්තෙසි. තං ඤත්වා භගවා අහං භික්ඛාචාරවෙලං පරිච්ඡින්දිත්වා ආගතො එත්තකෙන කාලෙන ඉමං බ්‍රාහ්මණං පසාදෙස්සාමීති. බ්‍රාහ්මණො ච දොමනස්සං අකාසි ඉදානි තෙන දොමනස්සෙන මයි චිත්තං පකොපෙත්වා අමතවරධම්මං පටිවිජ්ඣිතුං න සක්ඛිස්සතීති බ්‍රාහ්මණස්ස පසාදජනනත්ථං තෙන පත්ථිතමනොරථං පූරෙන්තො ආහ **අඤ්ඤෙන ච කෙවලින**න්ති. තත්ථ **කෙවලින**න්ති සබ්බගුණපරිපුණ්ණං සබ්බයොගවිසංයුත්තං වාති අත්ථො. මහන්තානං සීලක්ඛන්ධාදීනං ගුණානං එසනතො **මහෙසිං**, පරික්ඛීණසබ්බාසවත්තා **ඛීණාසවං**, හත්ථපාදකුක්කුච්චමාදිං කත්වා වූපසන්තසබ්බකුක්කුච්චත්තා **කුක්කුච්චවූපසන්තං**, **උපට්ඨහස්සූ**ති පරිචරස්සු පටිමානයස්සු, එවං බ්‍රාහ්මණෙන චිත්තෙ උප්පාදිතෙපි පරියායමෙව **භණති න තු භණති දෙහි ආහරා**ති, සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

අථ බ්‍රාහ්මණො අයං පායාසො භගවතො ආනීතො, නාහං අරහාමි තං අත්තනොව ඡන්දෙන කස්සචි දාතුන්ති චින්තෙත්වා ආහ **අථ කස්ස චාහ**න්ති. තතො භගවා තං පායාසං ඨපෙත්වා තථාගතං තථාගතසාවකඤ්ච අඤ්ඤස්ස අජීරණධම්මොති ඤත්වා ආහ **න ඛ්වාහන්ත**න්ති. තත්ථ **සදෙවක**වචනෙන පඤ්චකාමාවචරදෙවගහණං, **සමාරක**වචනෙන ඡට්ඨකාමාවචරදෙවගහණං, **සබ්‍රහ්මක**වචනෙන රූපාවචරබ්‍රහ්මගහණං, අරූපාවචරා පන භුඤ්ජෙය්‍යුන්ති අසම්භාවනෙය්‍යා, **සස්සමණබ්‍රාහ්මණී**වචනෙන සාසනස්ස පච්චත්ථිකපච්චාමිත්තසමණබ්‍රාහ්මණගහණං, සමිතපාපබාහිතපාපසමණබ්‍රාහ්මණගහණඤ්ච, **පජා**වචනෙන සත්තලොකගහණං, **සදෙවමනුස්ස**වචනෙන සම්මුතිදෙව

අවසෙසමනුස්සගහණං, එවං චෙත්ථ තීහි වචනෙහි ඔකාසලොකො ද්වීහි පජාවසෙන සත්තලොකො ගහිතොති වෙදිතබ්බො, එසසඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන ආළවකසුත්තෙන වුත්තොව. කස්මා පන සදෙවකාදීසු කස්සචි න සම්මා පරිණාමං ගච්ඡෙය්‍යාති? ඔළාරිකෙ සුඛුමොජාපක්ඛෙපතො, ඉමස්මිං හි පායාසෙ භගවන්තං උද්දිස්ස ගහිතමත්තෙයෙව දෙවතාහි ඔජා පක්ඛිත්තා යථා සුජාතාය පායාසෙ චුන්දස්ස ච සූකරමද්දවෙ පච්චමානෙ, වෙරඤ්ජායඤ්ච භගවතා ගහිතගහිතාලොපෙ භෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ ච කච්චානස්ස ගුළකුම්භස්මිං අවසිට්ඨගුළෙ, සො ඔළාරිකො සුඛුමොජාපක්ඛෙපතො දෙවානං න පරිනමති, දෙවා හි සුඛුමසරීරා තෙසං ඔළාරිකො මනුස්සාහාරො න සම්මා පරිනමති, මනුස්සානම්පි න පරිනමති, මනුස්සා හි ඔළාරිකසරීරා තෙසං සුඛුමා දිබ්බොජා න සම්මා පරිනමති, තථාගතස්ස පන පකතිඅග්ගිනාව පරිනමති සම්මා ජීරති, කායබලඤාණබලප්පභාවෙනාති එකෙ, තථාගතස්සෙව කස්ස ඛීණාසවස්සෙතං සමාධිබලෙන මත්තඤ්ඤුතාය ච පරිනමති, ඉතරෙසං ඉද්ධිමන්තානම්පි න පරිනමති, අචින්තනීයං වා එත්ථ කාරණං බුද්ධවිසයො එසොති.

තෙන හි ත්වන්ති යස්මා අඤ්ඤං න පස්සාමි, මම න කප්පති මම අකප්පන්තං සාවකස්සාපි මෙ න කප්පති තස්මා ත්වං. බ්‍රාහ්මණාති වුත්තං හොති; **අප්පහරිතෙති** පරිත්තහරිතතිණෙ අප්පරූළ්හහරිතතිණෙ වා පාසාණපිට්ඨිසදිසෙ; **අප්පාණකෙති** පායාසජෙට්ඨාත්ථරණෙන මරිතබ්බපාණකරහිතෙ වා මහාඋදකක්ඛන්ධෙ, සහ තිණනිස්සිතෙහි පාණෙහි තිණානං පාණකානඤ්ච අනුරක්ඛනත්ථාය එවං වුත්තං; **චිච්චිටායති චිටිචිටායතීති** එවං සද්දං කරොති; **සන්ධූපායතීති** සමන්තා ධූපායති **සම්පධූපායතීති** තථෙව අධිමත්තං ධූපායති; කස්මා එවං අහොසීති භගවතො ආනුභාවෙන, න උදකස්ස න පායාසස්ස න බ්‍රාහ්මණස්ස න අඤ්ඤස්ස දෙවයක්ඛාදීනං; භගවා හි බ්‍රාහ්මණස්ස ධම්මසංවෙගත්ථාය තථා අධිට්ඨාසි. **සෙය්‍යථාපි නාමාති** ඔපම්මනිදස්සනමත්තමෙතං යථා ඵාලොති එත්තකමෙව වුත්තං හොති. **සංවිග්ගො** චිත්තෙන, **ලොමහට්ඨජාතො** සරීරෙන, සරීරෙ කිරස්ස නවනවුතිලොමකූපසහස්සානි සුවණ්ණභිත්තියා ආහතමණිනාගදන්තා විය උද්ධග්ගා අහෙසුං, සෙසං පාකටමෙව. **පාදෙසු** පන **නිපතිත්වා** භගවතො ධම්මදෙසනං අබ්භනුමොදමානො **භගවන්තං එතදවොච අභික්කන්තං භො ගොතම අභික්කන්තං භො ගොතමාති**. අබ්භනුමොදනෙ හි අයමිධ අභික්කන්තසද්දො, විත්ථාරතො පන මඞ්ගලසුත්තවණ්ණනාය අත්ථවණ්ණනා ආවීභූතා. යස්මා ච අනුමොදනත්ථෙ තස්මා සාධු සාධු භො ගොතමාති වුත්තං හොතීති වෙදිතබ්බං.

භයෙ කොධෙ පසංසායං තුරිතෙ කොතූහලච්ඡරෙ
හාසෙ සොකෙ පසාදෙ ච කරෙ ආමෙණ්ඩිතං බුධො.

ඉමිනා ලක්ඛණෙන ඉධ පසාදවසෙන පසංසාවසෙන චායං ද්වික්ඛත්තුං වුත්තොති වෙදිතබ්බො. අථවා **අභික්කන්තන්**ති අභික්කන්තං අතිඉට්ඨං අතිමනාපං අතිසුන්දරන්ති වුත්තං හොති. **එත්ථ** එකෙන අභික්කන්තසද්දෙන දෙසනං ථොමෙති එකෙන අත්තනො පසාදං, අයං හි එත්ථ අධිප්පායො:-අභික්කන්තං භො ගොතම යදිදං භොතො ගොතමස්ස ධම්මදෙසනා අභික්කන්තං යදිදං භොතො ගොතමස්ස ධම්මදෙසනං ආගම්ම මම පසාදො, භගවතො එව වා වචනං ද්වෙ ද්වෙ අත්ථෙ සන්ධාය ථොමෙති භොතො ගොතමස්ස වචනං අභික්කන්තං දොසනාසනතො අභික්කන්තං ගුණාධිගමනතො තථා සද්ධාජනනතො පඤ්ඤාජනනතො සාත්ථතො සබ්‍යඤ්ජනතො උත්තානපදතො ගම්භීරත්ථතො කණ්ණසුඛතො හදයඞ්ගමතො අනත්තුක්කංසනතො අපරවම්භනතො කරුණාසීතලතො පඤ්ඤාවදාතතො ආපාථරමණීයතො විමද්දක්ඛමතො සුය්‍යමානසුඛතො වීමංසියමානහිතතොති එවමාදීහි යොජෙතබ්බං.

තතො පරම්පි චතූහි උපමාහි දෙසනංයෙව ථොමෙති, තත්ථ **නික්කුජ්ජිතන්**ති අධොමුඛඨපිතං හෙට්ඨාමුඛජාතං වා; **උක්කුජ්ජෙය්‍යා**ති උපරිමුඛං කරෙය්‍ය; **පටිච්ඡන්නන්**ති තිණපණ්ණාදිච්ඡාදිතං; **විවරෙය්‍යා**ති උග්ඝාටෙය්‍ය; **මූළ්හස්සා**ති දිසාමූළ්හස්ස; **මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍යා**ති හත්ථෙ ගහෙත්වා එස මග්ගොති වදෙය්‍ය; **අන්ධකාරෙ**ති කාළපක්ඛචාතුද්දසීඅඩ්ඪරත්තඝනවනසණ්ඩමෙඝපටලෙහි චතුරඞ්ගෙ තමසි, අයං තාව පදත්ථො. අයම්පන අධිප්පායයොජනා:-යථා කොචි නික්කුජ්ජිතං උක්කුජ්ජෙය්‍ය එවං සද්ධම්මවිමුඛං අසද්ධම්මෙ පතිට්ඨිතං මං අසද්ධම්මා වුට්ඨාපෙන්තෙන, යථා පටිච්ඡන්නං විවරෙය්‍ය එවං කස්සපස්ස භගවතො සාසනන්තරධානා පභුති මිච්ඡාදිට්ඨිගහනපටිච්ඡන්නං සාසනං විවරන්තෙන, යථා මූළ්හස්ස මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍ය එවං කුම්මග්ගමිච්ඡාමග්ගපටිපන්නස්ස මෙ සග්ගමොක්ඛමග්ගං ආචික්ඛන්තෙන, යථා අන්ධකාරෙ තෙලපජ්ජොතං ධාරෙය්‍ය එවං මොහන්ධකාරනිමුග්ගස්ස මෙ බුද්ධාදිරතනරූපානි අපස්සතො තප්පටිච්ඡාදකමොහන්ධකාරවිද්ධංසකදෙසනාපජ්ජොතධාරණෙන, මය්හං භොතා ගොතමෙන එතෙහි පරියායෙහි දෙසිතත්තා අනෙකපරියායෙන ධම්මො පකාසිතො. අථවා එකච්චියෙන මතෙන යස්මා අයං ධම්මො දුක්ඛදස්සනෙන අසුභෙ සුභන්ති විපල්ලාසප්පහානෙන ච නික්කුජ්ජිතුක්කුජ්ජිතසදිසො, සමුදයදස්සනෙන දුක්ඛෙ සුඛන්ති විපල්ලාසප්පහානෙන ච පටිච්ඡන්නවිවරණසදිසො, නිරොධදස්සනෙන අනිච්චෙ නිච්චන්ති විපල්ලාසප්පහානෙන මූළ්හස්ස මග්ගාචික්ඛනසදිසො, මග්ගදස්සනෙන අනත්තනි අත්තාති විපල්ලාසප්පහානෙන ච අන්ධකාරෙ පජ්ජොතසදිසො, තස්මා **සෙය්‍යථාපි නික්කුජ්ජිතං වා උක්කුජ්ජෙය්‍ය**- පෙ -**පජ්ජොතං ධාරෙය්‍ය චක්ඛුමන්තො රූපානි දක්ඛින්තී**ති එවං පකාසිතො හොති. යස්මා පනෙත්ථ සද්ධාතපකායගුත්තතාදීහි සීලක්ඛන්ධො පකාසිතො හොති, පඤ්ඤාය පඤ්ඤක්ඛන්ධො හිරිමනආදීහි සමාධික්ඛන්ධො යොගක්ඛෙමෙන නිරොධොති එවං තික්ඛන්ධො අරියමග්ගො නිරොධො චාති සරූපෙ

තෙව චෙ අරියසච්චානි පකාසිතානි, තත්‍ථ මග්ගො පටිපක්ඛො සමුදයස්ස නිරොධො දුක්ඛස්ස පටිපක්ඛො ඉති ඉමිනා පරියායෙන චත්තාරිසච්චානි පකාසිතානි; තස්මා **අනෙකපරියායෙන පකාසිතො හොතීති** වෙදිතබ්බො. එසාහන්ති ආදීසු එසො අහන්ති එසාහං; **සරණං ගච්ඡාමීති** පාදෙසු නිපතිත්‍වා පණිපාතකෙන සරණගමනෙන ගතොපි ඉදානි වාචාය සමාදියන්තො ආහ. පණිපාතකෙන වා බුද්ධංයෙව සරණගතො. ඉදානි චිර තං ආදිං කත්‍වා සෙසෙ ධම්මසඞ්ඝෙපි ගන්තුං ආහ **අජ්ජතග්ගෙති**. අජ්ජතන්තං ආදිං කත්‍වා, අජ්ජදග්ගෙ වා දකාරො පදසන්‍ධිකරො, අජ්ජ ආදිං කත්‍වාති වුත්තං හොති. පාණෙහි උපෙතං **පාණුපෙතං**; යාව මෙ ජීවිතං පවත්තති තාව උපෙතං අනඤ්ඤසත්‍ථුකං තීහි සරණාගමනෙහි **සරණගතං මං භවං ගොතමො ධාරෙතු** ජානාතූති වුත්තං හොති. එත්තාවතානෙන සුතානුරූපා පටිපත්ති දස්සිතා හොති, නික්කුජ්ජිතාදීහි සත්‍ථුසම්පත්තිං දස්සෙත්‍වා ඉමිනා එසාහන්ති ආදිනා සිස්සසම්පත්ති දස්සිතා, තෙන වා පඤ්ඤාපටිලාභං දස්සෙත්‍වා ඉමිනා සද්ධාපටිලාභො දස්සිතො. ඉදානි එවං පටිලද්ධසද්ධෙන පඤ්ඤවතා යං කත්තබ්බං තං කත්තුකාමො භගවන්තං යාචති **ලභෙය්‍යාහන්ති**. එත්‍ථ භගවතො ඉද්ධියාදීහි **අභිප්පසාදිතචිත්තො** භගවා පි චක්කවත්තිරජ්ජං පහාය පබ්බජිතො කිමඞ්ග පනාහන්ති සද්ධාය **පබ්බජ්ජං** යාචති, එත්‍ථ පරිපූරකාරිතං පත්‍ථෙන්තො පඤ්ඤාය **උපසම්පදං**, සෙසං පාකටමෙව. **එකො වූපකට්ඨොති** ආදීසු පන **එකො** කායවිවෙකෙන, **වූපකට්ඨො** චිත්තවිවෙකෙන, **අප්පමත්තො** කම්මට්ඨානෙ සතිඅවිජහනෙන, **ආතාපී** කායිකචෙතසිකවිරියසඞ්ඛාතෙන ආතාපෙන, **පහිතත්තොති** කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛතාය, **විහරන්තො** අඤ්ඤතරඉරියාපථවිහාරෙන, **නචිරස්සෙවාති** පබ්බජ්ජං උපාදාය වුච්චති. **කුලපුත්තාති** දුවිධා කුලපුත්තා ජාතිකුලපුත්තා ආචාරකුලපුත්තා ච, අයම්පන උභයථාපි කුලපුත්තො. **අගාරස්මාති** ඝරා; අගාරස්ස හිතං අගාරියං කසිගොරක්ඛාදි කුටුම්බපොසනකම්මං වුච්චති, නත්‍ථි එත්‍ථ අගාරියන්ති **අනගාරියං**; පබ්බජ්ජායෙතං අධිවචනං. **පබ්බජන්තීති** උපගච්ඡන්ති උපසඞ්කමන්ති; තං අනුත්තරන්ති **තදනුත්තරං**; **බ්‍රහ්මචරියපරියොසානන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස පරියොසානං, අරහත්තඵලන්ති වුත්තං හොති; තස්ස හි අත්‍ථාය කුලපුත්තා පබ්බජන්ති. **දිට්ඨෙව ධම්මෙති** තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ; **සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්‍වාති** අත්තනායෙව පඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්‍වා අපරප්පච්චයං ඤත්‍වාති අත්‍ථො. **උපසම්පජ්ජ විහාසීති** පාපුණිත්‍වා සම්පාදෙත්‍වා වා විහාසි; එවං විහරන්තො ච **ඛීණා ජාති -පෙ- අබ්භඤ්ඤාසි**. එතෙනස්ස පච්චවෙක්ඛණාභූමිං දස්සෙති. කතමා පනස්ස ජාති ඛීණා කථඤ්ච තං අබ්භඤ්ඤාසීති? වුච්චතෙ: න තාවස්ස අතීතා ජාති ඛීණා පුබ්බෙව ඛීණත්තා, නානාගතා පුබ්බෙ චෙතරහි ච අනාගතත්තා එව, න පච්චුප්පන්නා විජ්ජමානත්තා, මග්ගස්ස පන අභාවිතත්තා යා උප්පජ්ජෙය්‍ය එකචතුපඤ්චවොකාරභවෙසු එකචතු

පඤ්චක්ඛන්ධභෙදා ජාති, සා මග්ගස්ස භාවිතත්තා අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජනෙන ඛීණා; තං සො මග්ගභාවනාය පහීනකිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛිත්වා කිලෙසාභාවෙ විජ්ජමානම්පි කම්මං ආයතිං අප්පටිසන්ධිකං හොතීති ජානන්තො ජානාති. **වුසිත**න්ති පරිවුත්ථං කතං චරිතං නිට්ඨාපිතන්ති අත්ථො; **බ්‍රහ්මචරිය**න්ති මග්ගබ්‍රහ්මචරියං; **කතං කරණීය**න්ති චතූසු සච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියභාවනාවසෙන සොළසවිධම්පි කිච්චං නිට්ඨාපිතන්ති අත්ථො; **නාපරං ඉත්ථත්තායා**ති ඉදානි පුන ඉත්ථභාවාය එවං සොළසකිච්චභාවාය කිලෙසක්ඛයාය වා මග්ගභාවනා නත්ථීති, අථවා **ඉත්ථත්තායා**ති ඉත්ථභාවතො ඉමස්මා එවං පකාරා ඉදානි වත්තමානා ඛන්ධසන්තානා අපරං ඛන්ධසන්තානං නත්ථි, ඉමෙ පන පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤාතා තිට්ඨන්ති ඡින්නමූලකො රුක්ඛො වියාති අබ්භඤ්ඤාසි; **අඤ්ඤතරො**ති එකො; **අරහත**න්ති අරහන්තානං; මහාසාවකානං අබ්භන්තරො ආයස්මා භාරද්වාජො අහොසීති අයං කිරෙත්ථ අධිප්පායො.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය පරිසිට්ඨසඞ්ගහෙ
කසිභාරද්වාජසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

තදනන්තරං නික්ඛිත්තස්ස සච්චවිභඞ්ගසුත්තස්ස අයමත්ථවණ්ණනා. එවමෙමසුත්තන්ති **සච්චවිභඞ්ගසුත්තං**. තත්ථ **ආචික්ඛණා**ති ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චං නාම අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනීපටිපදාඅරියසච්චං නාමාති සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො, අපිචෙත්ථ **පඤ්ඤාපනා** නාම දුක්ඛසච්චාදීනං දස්සනා ඨපනා, ආසනං ඨපෙන්තො හි ආසනං පඤ්ඤාපෙතීති වුච්චති. **පට්ඨපනා**ති පඤ්ඤාපනා ඨපනා; **විවරණා**ති විවටකරණා; **විභජනා**ති විභාගකිරියා; **උත්තානීකම්ම**න්ති පාකටභාවකරණං; **අනුග්ගාහකා**ති ආමිසසඞ්ගහෙන ධම්මසඞ්ගහෙනාති ද්වීහිපි සඞ්ගහෙහි අනුග්ගාහකරා; **ජනෙත්තී**ති ජනිකා මාතා; **ආපාදෙතා**ති පොසෙතා පොසිකමාතා විය මොග්ගල්ලානොති දීපෙති. ජනිකමාතා හි නව වා දස වා මාසෙ ලොණම්බිලාදීනි පරිහරමානා කුච්ඡියා දාරකං ධාරෙත්වා කුච්ඡිතො නික්ඛන්තං පොසිකමාතරං ධාතිං පටිච්ඡාපෙති. සා ඛීරනවනීතාදීහි දාරකං පායෙත්වා වඩ්ඪෙති, සො වුද්ධිමාගම්ම යථා සුඛං විචරති. එවමෙවං **සාරිපුත්තො** අත්තනො වා පරස්ස වා සන්තිකෙ පබ්බජිතෙ ද්වීහි සඞ්ගහෙහි සඞ්ගණ්හන්තො ගිලානෙ පටිජග්ගන්තො කම්මට්ඨානෙ යොජෙත්වා සොතාපන්නභාවං ඤත්වා අපායභයෙහි වුට්ඨිතකාලතො පට්ඨාය ඉදානි පච්චත්තපුරිසකාරෙන උපරිමග්ගෙ නිබ්බත්තෙස්සන්තීති තෙසු අනපෙක්ඛො හුත්වා අඤ්ඤෙ නවෙ නවෙ ඔවදති. **මහාමොග්ගල්ලානො**පි අත්තනො වා පරෙසං වා සන්තිකෙ පබ්බජිතෙ තථෙව සඞ්ගණ්හිත්වා කම්මට්ඨානෙ යොජෙත්වා හෙට්ඨා තීනි ඵලානි පත්තෙසුපි අනපෙක්ඛතං නාපජ්ජති. කස්මා? එවං කිරස්ස හොති

වුත්තං භගවතා "සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ අප්පමත්තකොපි ගූථො දුග්ගන්ධො හොති අප්පමත්තකම්පි මුත්තං–ඛෙළො–පුබ්බො–ලොහිතං දුග්ගන්ධං හොති, එවමෙව ඛො අහං භික්ඛවෙ අප්පමත්තම්පි භවං න වණ්ණෙමි අන්තමසො අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තම්පී"ති[a], තස්මා යාව අරහත්තං න පාපුණන්ති තාව තෙසු අනපෙක්ඛිතං අනාපජ්ජිත්වා අරහත්තං පත්ථෙන්තෙසු යෙව ආපජ්ජති. තෙනාහ භගවා "සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ ජනෙත්ති එවං සාරිපුත්තො, සෙය්‍යථාපි ජාතස්ස ආපාදෙතා එවං මහාමොග්ගල්ලානො, සාරිපුත්තො භික්ඛවෙ සොතාපත්තිඵලෙ විනෙති, මොග්ගල්ලානො උත්තමත්ථෙ"ති. **පහොතීති** සක්කොති; **දුක්ඛෙ ඤාණ**න්ති සච්චසම්මසනපටිවෙධඤාණං, තථා **දුක්ඛසමුදයෙ දුක්ඛනිරොධෙ** සච්චපටිවෙධඤාණං වට්ටති. තථා **දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය**; නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පාදිසු කාමපච්චනීකට්ඨෙන කාමතො නිස්සටභාවෙන වා කාමං සම්මසන්තස්ස උප්පන්නොති වා කාමපදඝාතං කාමූපසමං කරොන්තො උප්පන්නොති වා **නෙක්ඛම්මසංකප්පො**; සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. සබ්බෙපි චෙතෙ පුබ්බභාගෙ නානාචිත්තෙසු මග්ගක්ඛණෙ එකචිත්තෙ ලබ්භන්ති. තත්‍ර හි මිච්ඡාසංකප්පචෙතනාය සමුග්ඝාතකො එකොව සංකප්පො හි තීණි නාමානි ලබ්භති,[1] **සම්මාවාචාදයොපි** පුබ්බභාගෙ නානාචිත්තෙසු වුත්තනයෙනෙව මග්ගක්ඛණෙ එකචිත්තෙ ලබ්භන්ති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරෙන පන සච්චකථා විසුද්ධිමග්ගෙ ච **සම්මාදිට්ඨිසුත්තෙ** ච වුත්තා යෙවාති.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය චතුභාණවාරට්ඨකථාය පරිසිට්ඨසඞ්ගහෙ
සච්චවිභඞ්ගසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

පරිත්තෙන පාටවත්ථාය භික්ඛූනං සඞ්ඛිත්තො අයං,
සුවණ්ණජොත්‍යාසභෙන සාසනට්ඨිතිකාමිනා.

ඉමං සමුච්චිනන්තෙන යං පුඤ්ඤං පසුතං මයා,
තෙන ලොකොපි සබ්බායං ඛිප්පං පප්පොතු නිබ්බුතිං.

සාරත්ථසමුච්චයනාමාය

චතුභාණවාරට්ඨකථාය පරිසිට්ඨසඞ්ගහො

නිට්ඨිතො.

---

1. එකොව සංකප්පො ලබ්භති, න නානා ලබ්භති.–මු. මරම්ම.

a. අඞ්ගුත්තරනිකාය–එකකනිපාත.

සංවණ්ණිතපදානං අනුක්කමනිකා.

INDEX

	පිට්ඨඞ්කානි.
අංසා	165
අකට්ඨපාකිමං සාලිං	181
අක්ඛධුත්තො	209
අකාලිකො	153
අඛිලං	203
අගාරසමා	257
අග්ගිකො	227
අග්ගිපජ්ජලිතො හොති	227
අඞ්ගතො	16, 19
අචින්තයුං	74
අච්චුතා ච අතෙජකා	202
අජ්ජ	224
අජ්ජතග්ගෙ	257
අජ්ඣත්තිකානි	26
අජ්ඣභාසි	247
අජ්ඣායකකුලෙජාතා	239
අඤ්ජලිකරණීයො	155
අඤ්ජලිකො	155
අඤ්ඤතරා	73
අඤ්ඤං වාපි වණ්ණබ්බකං	208
අඤ්ඤුපඤ්ඤත්ති	176
අඤ්ඤුච සමඤ්ඤ අහොසි	176
අඤ්ඤාසි වත හො කොණ්ඩඤ්ඤ	188
අඤ්ඤත ච කෙවලිනං මහෙසිං	254
අඤ්ඤපි	224
අඤ්ඤ මෙ ආකප්පො කරණීයො	68
අට්ඨියති	168
අට්ඨ	112
අට්ඨනාම කිං	27
අට්ඨපුරිසපුග්ගලා	154

	පිට්ඨඞ්කානි.
අට්ඨසතං	112
අට්ඨාසි	73
අණ්ණුකා	132
අත්තකිලමථානුයොගො	188
අත්තගුත්තියා	137
අත්තපරිත්තාය	137
අත්තමනා	69
අත්තමනො	160
අත්තහෙතු	230
අත්තා	68, 79
අත්තාහිපි පරිපුණ්ණාහිපි	184
අතීතයොබ්බනො	209
අත්ථකුසලෙන	126
අත්ථං	231
අත්ථාය	225
අත්ථි	30, 105, 131
අත්ථො	126, 224
අථ	73, 137, 150, 155, 156
අථ අචවුතො අචවුත ගාමබ්‍යාමකො	177
අථ කස්ස වාහං	254
අථඛො	136, 148, 150, 157
අථඛො භගවා පුබ්බණ්හ සමයං නිවාසෙත්වා	245
අථාගු නාභසා නාගා වෙසාලා සහ තච්ඡකා	200
අථාගු සහභූ දෙවා	202
අථාගු හරයො දෙවා	202
අථො සෙරීසකො සහ	185
අදිට්ඨා	132
අධිදණ්ඩකෙහි	86
අදූහතො	13, 19
අදින්නාදනං	12
අදින්නාදනා වෙරමණීයා	18

පිටඞ්කානි.

අධිගතො 69
අධිට්ඨෙය්‍ය 134
අනාගාරියං 257
අනත්තසඤ්ඤා 162
අනත්තා 163, 164
අනත්තානුපස්සී විහරති 165
අනත්ථමනුසාසති 231
අනත්ථසංහිතො 188
අනතිමානී 126
අනභාවං ගමෙති 166
අනරහා සන්තො 232
අනරියො 188
අනවජ්ජතා ච ඵාසුවිහාරො ච 59
අනවජ්ජා 84
අනවජ්ජානි කම්මානි 85
අනවයඝං 184
අනවසෙසා 132
අනාකුලා 82
අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ 64
අනාසවං 203
අනිච්චසඤ්ඤා 161
අනිච්චං 163
අනිච්චානුපස්සී 175
අනිච්චානුපස්සී විහරති 161
අනීඝා 177
අනුකම්පං උපාදාය 161
අනුග්ගාහකා 258
අනුට්ඨාතා 208
අනුට්ඨිතාය 141
අනුත්තරං 156
අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ලොකස්ස 155
අනුත්තරෙ 119
අනුපුබ්බසො 198
අනුයන්ති දිසොදිසං 182
අනුවිච්ච 68
අනුසයා 168
අනුස්සරමානො 148
අනන්තං 43

පිටඞ්කානි.

අනන්තගුණං 43
අන්ධකාරෙ 149, 256
අපමාරො 165
අපරං 137, 155
අපරාජිතො 177
අපරිග්ගහා 181
අපරිමානං 133, 134
අපාදකෙහි 137
අපි ච ත්වං ආවුසො පුච්ඡ යදාකඞ්ඛසි 219
අපිසුණා 180
අපෙති 147
අප්පකිච්චා 129
අප්පගබ්භා 130
අප්පභොගො 210
අප්පමත්තා 223, 257
අප්පමාණො බුද්ධො 138
අප්පමාදෙන අණ්ණවං 222
අප්පමාදෙ 88
අප්පහරිතෙ 255
අප්පාණකෙ 255
අප්පෙකෙතනත්තමද්දක්ඛුං 198
අප්පෙකෙ සත්තමද්දක්ඛුං 198
අබ්‍යාපජ්ඣපරමතාය 60
අබ්‍රහ්මචරියං 12
අබ්‍රහ්මචරියා වෙරමණීයා 18
අභබ්බතා දිට්ඨපදස්ස වුත්තා 117
අභබ්බො සො තස්සපටිච්ඡාදාය 117
අභික්කන්තවණ්ණා 73, 178
අභික්කන්තාය රත්තියා 73, 178
අභික්කමන්ති 157
අභික්කමොසානං 157
අභිඤ්ඤාය 158, 188
අභිජානාති 116
අභිණ්හං 67
අභිනිවෙසා 168
අභිප්පමොදයං චිත්තං 174
අභිරූළ්හා 234
අභිසමෙච්ච 126

පිට්ඨඞ්කානි.

අභොජනෙය්‍යං 253
අමතං 110, 113
අමනුස්සානදස්සනං 198
අමනුස්සානං පියො හොති 141
අමනුස්සාපි තං වන්දන්ති 181
අමමා 181
අමිත්තා තප්පසගදාහි 146
අම්බරඅම්බරවතියො 182
අයං කායො 165
අරඤ්ඤගතො 162
අරඤ්ඤගතො වා 168
අරඤ්ඤෙ-පෙ-නො සියා 155
අරහතං 258
අරහත්තං 148
අරහං පටිජානාති 232
අරිට්ඨකා ච රොජා ච 202
අරිට්ඨො උපරිට්ඨො තගරසිඛී
යසස්සී සුදස්සනො පියදස්සී
ගන්ධාරෙ පිණ්ඩොලො උපා
සභො නීථො තථො සුතවා
භාවිතත්තො 177
අරිට්ඨො නෙමි 183
අරියසච්චානි 24
අරියසච්චානදස්සනං 94
අරියො 28, 210
අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො 27
අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසො 69
අලසො 208
අවරුද්ධා නාම 184
අවිරූළ්හිධම්මෙ 119
අවිචයනං 184
අවීතදොසො 151
අවීතමොහො 151
අවීතරාගො 151
අවෙරං 134
අවොච 137
අසතං ධම්මං රොචෙති 207
අසතං යොධ පබ්‍රූති 231
අසන්තො 207
අසපත්තං 134
අසමාච ද්වෙ යමා 201
අසම්පකම්පියො 114
අසම්බාධං 134
අසම්මූළ්හො කාලං කරොති 142
අසනාති 146
අසස 115, 126
අස්සු 49
අසිතාතිගං 203
අසිතො අනාසවො මත්තොමයො 177
අසීතිං දස එකො ච 181
අසුභසඤ්ඤා 162
අසුරා දානවෙඝසා 201
අසුරින්දො 148
අසෙචනා 75
අසොකං 95
අඝං 145, 217
අඝඤ්ච බොධිකඛවෙ එවං වදාමි 151
අහිතා දට්ඨො 136
අහිරිකො අනොත්තාපී 232
ආකඞ්ඛමානා 74
ආගඤ්ඡුං තස්සුපට්ඨානං
බන්ධියා බ්‍රාහ්මණා බහූ 234
ආගතං 231
ආගතම්හ ඉමං ධම්මසමයං 195
ආග පඤ්චසිඛො චෙව 200
ආගමම 149
ආගුචාරිං 86
ආගූ දෙවා යසස්සිනො 201
ආගූ දෙවා විචක්ඛණා 202
ආගූ මන්දවලාහකා 202
ආගූ වාසවනෙසිනො 202
ආචික්ඛණා 258
ආචික්ඛිස්සාමි භික්ඛවෙ 196
ආටානාටා 182
ආටානාටියං 180
ආතපො 57
ආතපපමකරූං 204
ආතාපී 257

පිටඅංකානි.

ආදිච්චා 180
ආදීනවසඤ්ඤා 162
ආදීනවානුපස්සී 166
ආනන්දනන්දූපනන්දෙ චාදස 177
ආනාපානසති 162
ආනිසංසා 141
ආනෙති 209
ආපාදෙතා 258
ආපො ච දෙවා පඨවී ච තෙජො
වායො තදාගමුං 201
ආබාධා 165
ආබාධිකො 157
ආභුජිත්වා 169
ආමන්තෙසි 65, 150, 187
ආයතනානි 26
ආයතනෙසු 165
ආයතිකෙ භවස්මිං 119
ආයස්මා 157
ආයුධං 15
ආයුසා අනුරක්ඛෙ 133
ආරති 88
ආරබ්භ 148
ආරම්මණතො 13, 19
ආරාමෙ 73
ආලවියං විහරති ආලවකස්ස
යක්ඛස්ස භවනෙ 211
ආවහති 219
ආවාසො 28
ආවිසති 185
ආසෙවිතාය 141
ආහාරට්ඨිතිකා 22
ආහුති 227
ආහුනෙය්‍යා 154
ආළකමන්ද 182
ඉංඝ 224
ඉච්චෙතෙ සොළසසහස්සා 199
ඉණමාදාය 230
ඉති 137, 151, 165
ඉති ඉමස්මිං කායෙ 165

පිටඅංකානි.

ඉති ඉමෙසු 163
ඉති තත්ථ මහාසෙනො
කණ්හසෙනං අපෙසයි 204
ඉති පටිසඤ්චික්ඛති 163
ඉතිපි සො භගවා-පෙ-භගවා 151
ඉති පුරාණඤ්ච වෙදනං පටි
හඞ්ඛාමි නවඤ්ච වෙදනං
න උප්පාදෙස්සාමි 58
ඉතො 181
ඉතො සා දක්ඛිණා දිසා 181
ඉත්ථිධුත්තො 209
ඉත්ථිවාහනං කත්වා 182
ඉදං 137, 160
ඉදං වෙසාළිවත්ථු 99
ඉදමවොච 69, 155, 160
ඉදම්පි ධම්මෙ 112
ඉදම්පි ධම්මෙ රතනං පණීතං
එතෙන සච්චෙන සුවත්ථි හොතු 111
ඉදම්පි බුද්ධෙ 118
ඉදම්පි බුද්ධෙ රතනං පණීතං
එතෙන සච්චෙන සුවත්ථි හොතු 110
ඉදම්පි සඞ්ඝෙ 113,114,115,117,120
ඉධ 102, 135, 219
ඉධ වා 104
ඉධ සාවත්ථියං 137
ඉධානන්ද භික්ඛු 162
ඉද්ධිමන්තො 199
ඉන්දඛීලං 195
ඉන්දඛීලො 114
ඉන්දනාමා 181
ඉන්දු 150
ඉන්දු සොමො 185
ඉන්ද්‍රියානි රක්ඛන්ති පණ්ඩිතා 195
ඉමං සො පරිත්තං කත්වා
මොරො චරති එසනා 147
ඉමං සො පරිත්තං කත්වා
මොරො වාසමකප්පයි 147
ඉමස්මිං 30
ඉමස්මිං කායෙ අසුභානුපස්සී 165

පිට්ඨඞ්කානි.

ඉමස්ස කායස්ස 58
ඉමානි චත්තාරි අභිරජකුලානි 137
ඉමෙ 67, 157
ඉමෙ ඉසි 176
ඉමෙ ඛො 69
ඉමෙ ඛො කස්සප සත්තබොජ්ඣඞ්ගා 160
ඉමෙ දසධම්මා 69
ඉමෙසං යක්ඛානං–පෙ– උජ්ඣාපෙතබ්බං 185
ඉරියාපථො 15
ඉසිපතනං 187
ඉසිපතනෙ මිගදායෙ 187
ඉස්සරියස්මිං ඨාපෙති 210
ඊසා 250
ඊසාතො 151
උක්කුජ්ජෙය්‍ය 256
උග්ගතෙජො 149
උච්චාසයනං 20
උජු 126
උජුං කායං පණිධාය 169
උජුපටිපන්නො ඤායපටිපන්නො සාමීචි පටිපන්නො 154
උජ්ඣාපෙතබ්බං 184
උණ්ණා නාභි 138
උණ්හස්ස 57
උතුපරිනාමජා 166
උතුපරිස්සය විනොදනං පටිසල්ලානාරාමත්ථං 59
උත්තරිමනුස්සධම්මා 69
උත්තරිං අප්පටිවිජ්ඣනෙතා 142
උත්තරෙන කපිවනෙතා 182
උත්තමං 74
උත්තානීකම්මං 258
උත්‍රාසි 151
උද චෙතසා 117
උදරියං 44
උදෙති 147
උද්ධං 134

පිට්ඨඞ්කානි.

උපට්ඨහංසු 254
උපජීවන්ති 146
උපනාභි 229
උපපන්නා 203
උපරුන්ධති 230
උපසඞ්කමි 73
උපසඞ්කමිත්වා 73
උපසමාය 188
උපසම්පජ්ජ විහාසි 257
උපාදානක්ඛන්ධෙසු 163
උපායුපාදානා 167
උපෙක්ඛා සම්බොජ්ඣඞ්ගො සම්මදක්ඛාතො 159
උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙති 166
උප්පන්නානං 60
උප්පන්නුප්පන්නෙ 166
උම්මාපුප්ඵනිභාසිනො 202
උසභච්ඡදා ජාලිනිං දුක්ඛමූලං 177
උළාරා 179
උෟහච්චම්මතෙජා 195
එකං සමයං 62, 63, 243
එකං සමයං භගවා 63
එකනාළායං බ්‍රාහ්මණගාමෙ 243
එකනාම කිං 21
එකනාමා 181
එකපුත්තං 133
එකමන්තං 73
එකමන්තං අට්ඨාසි 246
එකමන්තං නිසීදිංසු 179
එකමන්තං ඨිතා ඛො සා දෙවතා 74
එකරජා 147
එකතාදිතො 12
එකො 257
එකො භුඤ්ජති සාදූති 209
එණෙය්‍යකං 86
එතං 135, 137, 155, 157
එතං ඨානං විජ්ජති ඛො 161
එතං මඞ්ගලමුත්තමං 75

පිට්ඨඞ්කානි.

එතං සන්තං එතං පණීතං 166
එතපරමා 196
එතදවොච 229
එතදහොසි 194
එතාදිසානි 96
එතෙ ඛො වසලා වුත්තා
මයා යෙ වො පකාසිතා 233
එතෙ ච අඤ්ඤෙ ච 177
එතෙ චඤ්ඤෙ ච රාජානො
ගන්ධබ්බා සහරාජුභි 200
එතෙසු දින්නානි මහප්ඵලානි 113
එථ ගණ්හථ බන්ධථ 204
එව 102
එවං 61, 62, 63, 242
එවත්තං තත්ථ ජානන්ති 180
එවම්පි සබ්බභූතෙසු 133
එවම්මෙ සුතං 63, 73, 136, 206
එරකවත්තිකං 86
එරාවණො මහානාගො 200
එස භගවතො සාවකසඞ්ඝො 164
එසා 252
එසො ඛො වසලාධමො 233
එහිපස්සිකො 153
ඔකාසො 15
ඔසතරං 203
ඔසතිණ්ණං 203
ඔජසි 183
ඔට්ඨවචිත්තකා 183
ඔදාතගය්හා පාමොක්ඛා 202
ඔදාතමත්තසා සුද්ධා 198
ඔපක්කමිකා 166
ඔපනයිකො 153
ඔභාසෙත්වා 73, 179
ඔභාසො 188
ඔවරණං ඨපෙත්වා 178
කංසපාතියා 253
කච්චි 157
කච්චි තෙ කස්සප ඛමණීයං 157
කච්චි නුඛො 68

පිට්ඨඞ්කානි.

කච්චි යාපනීයං 157
කච්ඡු 133
කඤ්චි 133
කට්ඨා ච යසස්සිනො 202
කට්ඨා 253
කණ්ඩු 165
කණ්ණරොගො 165
කණ්හසෙනං අපෙසයි 202
කතඤ්ඤුතා 89, 91
කතපුඤ්ඤතා 79
කතමා දස 161
කතමානි චත්තාරි
අභිරජකුලානි 137
කතමෙ දස 67
කතමෙ සත්ත 158
කතං කරණීයං 257
කතා මෙ රක්ඛා
කතා මෙ පරිත්තා 138
කත්ථ 2
කත්ථචි 133
කත්වාන 96
කථං නිද්දනසොධනං 3
කථං 220, 222
කථම්භූතස්ස මෙ රත්තිං
දිවා වීතිපතන්ති 68
කදරියො 231
කද්දු 2
කප්පකොලාහලං 71
කම්බලස්සතර 200
කම්මතො 16
කම්මනා වසලො හොති 234
කම්මනා හොති බ්‍රාහ්මණො 234
කම්මන්තා 82
කම්මනෙත්තා 245
කම්මවිපාකජා 166
කම්මස්සකොම්හි 68
කරණීයං 126
කරීසං 45
කලන්දකනිවාපෙ 157

	පිට්ඨඞ්කානි.
කසිං	247
කසි	257
කසිභාරද්වාජස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස	244
කස්මා	3
කස්මාවිධාදිතො වුත්තා	3
කස්සප	157
කහාපණකං	87
කාමෙසු ගෙධං විනෙය්‍ය	135
කායගුත්තො	250
කායදුච්චරිතං	87
කායසුචරිතං	87
කායෙන	117
කායො	164
කාලකඤ්ජා මහාහිංසා	201
කාලකතො	136
කාලෙන	89
කාලෙන ධම්මසවනං	91
කාලෙන ධම්මසාකච්ඡා	93
කාලො	15
කිං	219
කිං පරාභවතො මුඛං	206
කිඤ්චනං	87
කිඤ්චාපි තෙ හොන්ති භුසප්පමත්තා	115
කිඤ්චාපි සො කම්මං කරොති පාපකං	117
කිඤ්චි	131
කිඤ්චික්ඛකම්‍යතා	230
කිරියා විසෙසො	15
කිලොමකං	42
කිස්ස හෙතු	155
කුක්කුච්චවූපසන්තං	254
කුකුත්ථකා	183
කුම්භණ්ඩානං	181
කුම්භීරෙ රාජගහිකො	199
කුම්භීරෙ රාජගහිකො සොපංග සමීතිං වතං	199
කුමාරිවාහනං කත්වා	182
කුලපුත්තා	257

	පිට්ඨඞ්කානි.
කුලීරකා	183
කුලෙසු අනනුගිද්ධො	130
කුවෙරනළිනී	183
කුසලෙන සමෙක්ඛසි	181
කුසිනාටා	182
කොතුම්බරාගො ච මාතඞ්ගො අරියො	177
කෙන භාසිතං	2
කෙවලකප්පං	73, 179
කෙවලකප්පංගිජ්ඣකූටං	179
කෙවලා	138
කෙසා ලොමා	32
කෙසෙ	33
කොධනො	229
කොධපඤ්ඤුනො	208
ඛත්තියෙ ජායතෙ කුලෙ	210
ඛන්ති	92
ඛයං විරාගං	110
ඛාරාපතච්ඡිකං	87
ඛිඩ්ඩා පදූසිකා ආගූ ආගූ මනො පදූසිකා	202
ඛීණං	119
ඛීණං පුරාණං	119
ඛීණබීජා	119
ඛීණා ජාති-පෙ-අබ්භඤ්ඤාසි	257
ඛීණාසවං	254
ඛෙමං	95
ඛෙමාභිරතො ච සොරතො	177
ඛෙමිනො	131
ඛෙමියා තුසිතා යාමා	202
ඛෙළො	50
ඛො	65, 73, 217
ගච්ඡති අනිවත්තනානං	252
ගණ්හාති	185
ගතයොබ්බනං	208
ගතාසෙ	195
ගන්ධබ්බානං ආධිපති	199
ගන්ධබ්බා	200
ගන්ධා	164

පිටඅඞකාන්ති.

ගමභීරපඤඤදත 115
ගමමො 188
ගහිතො 148
ගාථාභිගීතං 253
ගාථාභිගීතං පනුදනති බුදධා 253
ගාථාය 247
ගාමාගාමං 225
ගාමෙ වා යදි වාරඤඤෙ 230
ගාරවො 89
ගාවිං එකබුරඛකතවා 182
ගිජඣකූටෙ පබබතෙ 160
ගිමහානමාසෙ පඨමසමිංගිමෙහ 118
ගිරාහි 198
ගිලානපපචචයභෙසජජ පරිකඛාරං 60
ගීතං 19
ගුමබං ඨපෙතවා 178
ගොතමං 180
ගොතමසාසනමහි 113
ඝරං 146
ඝරමෙසිනො 224
ඝාණං 164
චකකවතතිකොලාහලං 71
චකඛුං 163
චකඛුකරණී 188
චකඛුමතා 195
චකඛුමනතසස 180
චකඛුමා 147
චකඛුරොගො 165
චණඩා 184
චණඩාලපුතෙතා 234
චතුදදිසං රකඛං ඨපෙතවා 178
චතුබභිවාතෙහි 114
චතූහපායෙහිච විපපමුතෙතා 116
චතතාරි 24
චතතාරි එතානි යුගානි හොනති 112
චතතාරි නාම කිං 24
චතතාරි පුරිසයුගානි 154

පිටඅඞකාන්ති.

චන්දං 148
චන්දනො කාමසෙට්ඨා ච කිණ්ණුගණ්ඩු තිගණ්ඩු ච 200
චනදසසූපනිසාදෙවා චනදමාගු පුරකඛතවා 201
චන්දිමා 148
චාගො 224
චිචචිටායති 255
චිටිචචිටායති 255
චිතතං අතතනො උජුකමමකංසු 195
චිතතං 95
චිතතසෙනො 200
චිත්‍රාසුපණණා ඉති තෙසං නාමං 201
චිරකවාසිකං 86
චීවරං 57
චුජජමානො පලායති තහි තෙ ඉණමජජිති 230
චෙතසො අධිට්ඨානා 168
චෙතොවිමුතතියා 141
චොරො 232
චොරො සබ්‍රහමකො ලොකො 233
ඡචාභිඨානානි අභබබො කාතුං 116
ඡ නාමකිං 26
ඡමහි 151
ඡ සහසසා හෙමවතා යකඛා නානතතවණණිනො 199
ඡායූපගො 146
ඡෙතවා බිලං 195
ජනෙනති 258
ජනෙසභො 200
ජනෙසුතා 204
ජනො 181
ජනොසමපරෙත ච 182
ජලමගගිසිඛාරිව 202
ජාතරූපං 20
ජාතිතථදධො 209
ජිණණකං 208
ජිණණකං ගතයොබබනං 231

	පිට්ඨඞ්කානි.
ජිතා වජිරහත්ථෙන	201
ජිනං වන්දාම ගොතමං	
ජිනං වන්දථ ගොතමං	181
ජිව්හා	164
ජීවඤ්ජීවකසද්දෙන	183
ජීවන්තො න සුඛං ලභෙ	149
ජීවිං ජීවිතං	220
ජුතිමන්තා	199, 203
ජෙතවනං	73
ජෙතවනෙ	64
ජොතිනාමා ච ආසවා	202
ජොතිමාලිකං	86
ඤාණදස්සනං	188
ඤාතකා	84
ඤාතීනං	230
ඨානසො	161
ඨිතියා	58
ඩහො	165
ඩංසා	57
තං	126, 155, 217
තං කිස්ස හෙතු	151
තං ඛො පන භික්ඛවෙ	151
තං ජඤ්ඤා වසලො ඉති	229
තං තං නමස්සාමි	147
තං තෙසං මඞ්ගලමුත්තමං	96
තගර	160
තඤ්ච සබ්බං අභිඤ්ඤාය	
වවක්ඛිත්වාන චක්ඛුමා	198
තණ්ඩුලප්ඵලං	181
තණ්හක්ඛයො	167
තණ්හච්ඡිදෙ	177
තත්තලා	183
තතො ආමන්තයි	198
තතො ආමන්තයි සත්ථා	198
තතොජසි	183
තතොතලා	183
තතො භුඤ්ජන්ති භොජනං	181
තතොලා	183
තත්ථ	180
	පිට්ඨඞ්කානි.
තත්ථ නිච්චඵලා රුක්ඛා	183
තත්ථ සන්ති උලාරා යක්ඛා	
නිවාසිනො	179
තත්‍ර	65
තත්‍ර භික්ඛවෙ	195
තථාගතං	148
තථාගතං දෙවමනුස්සපූජිතං	
බුද්ධං නමස්සාම සුවත්ථි හොතු	120
තථාගතෙන	105
තථා පහීනො වායසමතො මහා	
කස්සපස්ස සො	
ආබාධො අහොසි	160
තදූපමං	114
තදනුත්තරං	257
තදමිනාපි ජානාථ යථා	
මෙදං නිදස්සනං	234
තදධිමුත්තා	177
තදා සො පච්චුදාවත්තති	204
තපො	94
තපො වුට්ඨි	249
තමසි	149
තයජ්ජගුත්තා විහරෙමු දිවසං	147
තයස්සු ධම්මා ජහිතා භවන්ති	115
තරන්ති	146
තරමානරූපො	149
තසා	132
තස්මා	103
තස්මා කුවෙරො මහාරාජා	182
තස්මා තෙ රක්ඛථ	104
තස්ස ච නගරා ආහු	
අන්තලික්ඛෙ සුමාපිතා	182
තස්ස දායාදො භවිස්සාමි	68
තස්ස මෙ	148
තස්සා ඉස්සා න සුපති	209
තායං වෙලායං	148
තාවතිංසෙ	150
තිට්ඨං චරං	135
තිට්ඨං වා චරං වා	135
තිට්ඨං චරං–පෙ–අධිට්ඨෙය්‍ය	134

පිට්ඨඞ්කානි.

තිපරිවට්ටං 188
තිම්බරුත්ථනිං 209
තිම්බරූ 200
තිරියං 134
තිස්සො වේදනා 23
තීණි නාමකිං 23
තුච්චං චිත්තං සමාධියති 142
තුණ්ඩිකීරෙ පචිත්වාන 181
තෙ 112, 113, 119, 148
තෙ භික්ඛූ 66, 69
තෙ ච ආතප්පමකරුං
සුත්වා බුද්ධස්ස සාසනං 198
තෙ ච පාපෙසු ධම්මෙසු
අභිණ්හමුපදිස්සරෙ 239
තෙ ච මං පාලයන්තු 147
තෙ චරන්ති 195
තෙ ච සබ්බෙ අභික්කන්තෙන
සඟුණෙඩ දෙවෙ සබ්‍රහ්මකෙ 203
තෙ ජනා 180
තෙජසි 183
තෙ දක්ඛිණෙය්‍යා 112
තෙන 157, 245
තෙන ඛො පන
සමයෙන 136, 244, 245
තෙනහි 228
තෙනහි ත්වං 225
තෙ මෙ නමො 147
තෙ විජානාථ භික්ඛවෙ 198, 204
තෙසං පාතුරහු ඤාණං 198
තෙසං මායාවිනො දාසා
ආගු වසවත්තිනො සඨා 200
ත්වම්පි සමණ-පෙ-භුඤ්ජස්සු 247
ඨානං ආගපජ්ජිතො 202
ඨාවරා 132
ථූලා 132
ථෙය්‍යා අදින්නං ආදියන්ති 230
දක්ඛිණාගිරිස්මිං 243
දක්ඛිණෙය්‍යො 155
දක්ඛිතාය අපරාජිතසඞ්ඝං 195

පිට්ඨඞ්කානි.

දක්ඛම 203
දණ්ඩමානවකානි ච 183
දද්දං 223
දන්තරොගො 165
දන්තා 34
දස 67
දස නාමකිං 29
දසන්නං 19
දසහඞ්ගෙහි සමන්නාගතො
අරහාති වුච්චති 29
දසෙතෙ දසධාකායා 202
දසෙතෙ දසධාකායා
සබ්බෙ නානත්තවණ්ණිනො 201
දස්සනං 92
දස්සනසම්පදාය 115
දස්සනසම්පන්නො
සලොකං භජතෙ සිවං 210
දස්සනෙන සම්පන්නො 135
දූතං 84
දූරෙසු 230
දිට්ඨධම්මිකං 86
දිට්ඨා 132
දිට්ඨා වා යෙව අදිට්ඨා 132
දිට්ඨිඤ්ච අනුපගම්ම 135
දිට්ඨෙව ධම්මෙ 257
දිට්ඨෙව ධම්මෙ ගාරය්හා 239
දිබ්බං යානං 182
දිබ්බා දිජා පක්ඛි විසුද්ධචක්ඛු 200
දිවා ච රත්තො ච හරන්ති යෙ
බලිං තස්මාහි නෙ රක්ඛථ
අප්පමත්තා 104
දිසා සබ්බා වුඨා අහු 198
දීඝං වා අස්සසන්තො 169
දීඝා 132
දුක්ඛනිරොධගාමිනියාපටිපදාය 259
දුක්ඛනිරොධෙ 259
දුක්ඛසමුදයෙ 259
දුක්ඛිතො 157
දුක්ඛෙ ඤාණං 259

පිටඞ්කානි.

දුක්ඛා 188
දෙවකායා 195
දෙවකායා අභික්කන්තා තෙ
විජානාථ භික්ඛවො 198
දෙවතා 73
දෙවතා රක්ඛන්ති 141
දෙවපුත්තො 200
දෙවා 74
දෙවානං 150
දෙවාසුරසඞ්ගාමො 150
දෙසො 79
ද්වාදසාකාරං 188
ද්වෙ ජාලිනො 177
ද්වෙ නාමකිං 23
ද්වෙ මෙ භික්ඛවෙ අන්තා 187
ධජග්ගං 150
ධනහෙතු 230
ධම්මං 152
ධම්මකාමො භවං හොති 206
ධම්මචක්ඛුං 188
ධම්මචරියා 84
ධම්මදෙස්සී පරාභවො 207
ධම්මවරං අදෙසයි 119
ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො
සම්මදක්ඛාතො 158
ධම්මසවනං 89
ධම්මසාකච්ඡා 92
ධම්මා 67, 164
ධම්මෙසති බ්‍රාහ්මණවුත්තිරෙසා 254
ධම්මෙසු 88
ධම්මො 4, 7, 220
ධිති 221
ධීරා 119
ධුරවා 221
න 105, 137, 217
නං 133
න උපවදන්ති 68
න උපාදියන්තො 168
න කම්පති 95

පිටඞ්කානි.

නක්ඛත්තානි පුරක්ඛත්වා 202
නඛසා 165
නඛා 34
න ච ඛුද්දං සමාචරෙ කිඤ්චි යෙන
විඤ්ඤූ පරෙ උපවදෙය්‍යුං 131
න චිරස්සෙව 257
නච්චං 19
නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සනං 19
න ජච්චා වසලො හොති 224
න ජච්චා හොති බ්‍රාහ්මණො 234
න තෙ ජාති 239
න තෙන ධම්මෙන සමත්ථි කිඤ්චි 111
නත්ථි සමහවං 119
නදූහති 146
න නිකුබ්බෙථ 133
නනොසමං අත්ථි තථාගතෙන 105
න පටිපූජෙති 231
න පරෙසං පාභතං
පලුම්පන්තො චරති 87
න පරොපරං නිකුබ්බෙථ 133
න පාපකං සුපිනං පස්සති 141
නපි නීයන්ති නඞ්ගලා 181
නප්පසහන්ති 146
න භරති 208
න මඞ්කුභවිස්සාමි 69
න මණ්ඩනාය 58
නමත්ථු බුද්ධානං නමත්ථු බොධියා
නමො විමුත්තානං නමො
විමුත්තියා 147
න මදාය 58
නමස්සමානො සම්බුද්ධං
ධම්මස්ස ච සුධම්මතං 220
න මුඤ්චති 185
න මෙ හන්ත ධමනීයං 157
නමො 148
න යාපනීයං 157
නරාසභං 155
නව 28
නව නාම කිං 28

	පිට්ඨඞ්කානි.
න විහඤ්ඤතාය	58
න සෙවිතබ්බා	188
නහන්තූන	137
නහාරු	37
නහිජාතුගබ්භසෙය්‍යංපුනරෙති	135
න හෙස්සති	156
නලො රජා	200
නාගං	293
නාගා සුපණ්ණා සරණමගංසු බුද්ධං	201
නාඤ්ඤමඤ්ඤස්ස දුක්ඛමිච්ඡෙය්‍ය	133
නාටපුරියා	182
නාතිමඤ්ඤති ඛත්තියො	146
නාතිමඤ්ඤෙථ	133
නානා විජ්ජගණා යුතා	183
නානාභාවො විනාභාවො	68
නාපරං ඉත්ථත්තාය	258
නාමං	23
නාමන්වයෙන ආගඤ්ඡුං	203
නාස්ස අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා ඛමති	141
නික්කාමිනො	113
නික්කුජ්ජිතං	256
නික්කුජ්ජිතං වා	240
නිඛඤ්ඤසි	145
නිගමෙ	146
නිජ්ජිගිංසානො	231
නිද්දාසීලී	208
නිපකො	130
නිබ්බත්ති	119
නිබ්බාණසච්ඡිකිරියාය	94
නිබ්බාණාය	158, 188
නිබ්බුතිං	113
නිම්මාණරතිනො	203
නිය්‍යානිකං	156
නිරස්සා	177
නිරොධසඤ්ඤා	162
නිරොධානුපස්සී	175

	පිට්ඨඞ්කානි.
නිවාතො	89
නිවෙසනෙ	227
නිසජ්ජ ඛො	157
නිසාමෙථ	103
නිසින්නො ඛො	137
නිසීදති	168
නිහීනො	232
නූන	137
නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පො	259
නෙව දවාය	58
නෙව මහාරාජානං ආදියන්ති	184
නෙස ධම්මො	253
නෙසං ලොමම්පි ඉඤ්ජයුං	204
නො	105
නො අභික්කමන්ති	157
නො අභික්කමො	157
නො වෙ අනුස්සරෙය්‍යාථ	156
නො වෙ මුඤ්චෙය්‍ය වන්දිමං	149
නො පටික්කමන්ති	157
පකාසෙති	183
පක්ඛන්දිකා	165
පචාරා තස්ස රජ්ජිනො	182
පච්චත්තං වෙදිතබ්බො විඤ්ඤූහි	153
පච්චවෙක්ඛණා	57
පච්චවෙක්ඛිතබ්බා	67
පච්චස්සොසි	229
පච්චෙවසන්තා පකාසෙන්ති	183
පච්ඡිමෙ කාලෙ	59
පජං මම	150
පජහන්තා	168
පජා	254
පජානාමි	224
පජාපතිස්ස දෙවරජස්ස	157
පඤ්ච නාම කිං	25
පඤ්චමත්තානි	244
පඤ්චසු	163
පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා	25
පඤ්ඤං ලභති	222

පිට්ඨකානි.

පඤ්ඤාජීවිං 221
පඤ්ඤාපනා 258
පඤ්ඤා මෙ යුගනඞ්ගලං 249
පඤ්ඤායති 157
පඤ්ඤාය පරිසුජ්ඣති 222
පඤ්ඤා ලභති 222
පටික්කමන්ති 157
පටික්කමන්තු භූතානි 138
පටික්කමො 157
පටික්කමොසානං 157
පටිග්ගහො 20
පටිඝාතාය 57
පටිච්ඡන්නං 256
පටිච්ඡන්නකම්මන්තො 231
පටිච්ඡන්නෙන මන්තෙන්ති 231
පටිනන්දිතො 146
පටිනිස්සග්ගානුපස්සී 175
පටිපස්සම්භෙය්‍ය 161
පටිභන්තු තං චුන්ද බොජ්ඣඞ්ගා 160
පටිසඞ්ඛායොනිසො 57
පටිසල්ලානා වුට්ඨිතො 157
පටිසෙවාමි 57
පට්ඨපනා 258
පඨමො සො පරාභවො 207
පඨවිං 114
පඨවිප්පභාසො 147
පණීතං 105, 110
පණ්ඩිතානං 75
පණ්ඩිතො 210
පතිට්ඨං ලභති 146
පතිදිස්සති 230
පතිරූපො 79
පතිරූපකාරී 223
පත්තචීවරමාදාය 245
පත්තිපත්තා 113
පදං 10
පන්ථස්මිං වජතං ජනං 230
පප්ඵාසං 42
පබ්බජන්ති 257

පිට්ඨකානි.

පබ්බජිතෙන 67 188
පභඞ්කරෙ 149
පමාණවන්තානි 138
පමාදට්ඨානං 12
පමුඤ්චස්සු 149
පයිරුපාසන්ති 183
පයුත්තානි 244
පයොගතො 14
පරං 133
පරකුලං 231
පරකුසිතනාටා 182
පරඤ්චමවජානාති 231
පරදාරෙසු 209
පරනිම්මිතා 203
පරපටිබද්ධා මෙ ජීවිකා 68
පරහෙතු 230
පරමං හිතාය 118
පරමන්තො 203
පරාභවතො මුඛං 208
පරාභවන්තං පුරිසං 206
පරි 169
පරිචිතාය 141
පරිබ්බාජං ගහට්ඨං වා 232
පරිභාසති 232
පරිභාසාහි පරිභාසෙය්‍යුං 184
පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා 169
පරෙ 133
පලාසි 151
පලාලපීඨකං 87
පලිඝං 195
පල්ලඞ්කං 169
පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා 168
පවනං 195
පවිසන්තා දිස්සන්ති පවිට්ඨා න දිස්සන්ති 176
පවිස සමණාති 217
පවුත්ථජාතිං 203
පසුං එකඛුරං කත්වා 182
පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො සම්මදක්ඛාතො 158

පිට්ඨඞ්කානි.

පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමි–පෙ–පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති 171
පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාරං 174
පස්සී ජහී උපධිං දුක්ඛමූලං 177
පහාතසඤ්ඤා 162, 166
පහිතත්තා 198
පහිතත්තො 257
පහීයිස්සති 150
පහීයෙථාපි නොපි පහීයෙථ 151
පහුසන්තො 208
පහුසන්තො න භරති 231
පහූතවිත්තො 209
පහූතභක්ඛො භවති 146
පහොති 259
පළිඝපරිවත්තිකං 87
පාටිකඞ්ඛා 141
පාණභූතා 131
පාණා 131
පාණාතිපාතා වෙරමණියා 18, 179
පාණිනා තලමාහච්ච 204
පාණුපෙතං 257
පාණො 12
පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ 166
පාපකො 87
පාපමක්ඛී 229
පාපා 88
පාපිච්ඡා 231
පායාගා සහ ඤාතිභි 200
පාරගා මහාපාරගා 202
පාසාද සිවිකා චෙව 182
පාහුණෙය්‍යො 154
පිණ්ඩපාතං 58
පිතා 208
පිත්තං 46
පිත්තසමුට්ඨානා 166
පිපාසො 165
පිපිලිගුහායං 157
පියං 207

පිට්ඨඞ්කානි.

පියෙහි 68
පිසුණා පිට්ඨිමංසිකා 181
පිහකං 42
පිළකා 165
පීතිපටිසංවෙදී 173
පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො සම්මදක්ඛාතො 158
පුග්ගලා 112
පුච්ඡිතො සන්තො 231
පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං සඞ්ඝං 156
පුට්ඨා 59
පුත්තදාරස්ස 82, 83
පුත්තා ඉද්ධිමන්තො සහ 203
පුත්තාපි තස්ස 199
පුත්තාපි තස්ස බහවො ඉන්දනාමා මහබ්බලා 199
පුථු 198
පුථු සමණබ්‍රාහ්මණෙ පුච්ඡස්සු 224
පුබ්බං 47
පුබ්බෙ 79
පුරාණං 119
පුරා පුරං 225
පුරිමඤ්ච දිසං රාජා ධතරට්ඨො තම්පසාසති 199
පුරිසං 206
පුරිසං වාපි තාදිසං 210
පුරිසකානං 184
පුරිසවාහනං කත්වා 182
පුරිසස්ස 220
පූජකො 146
පූජනීයානං 75
පූජා 75
පොක්ඛරසාතකා 183
පොථුජ්ජනිකො 188
ඵලතො 17
ඵාසුවිහාරාය 180
ඵුට්ඨස්ස 95
ඵුසිතග්ගො 118
ඵොට්ඨබ්බා 164

	පිට්ඨඞ්කානි.
බලිසමංසිකං	87
බහුආදීනවො	165
බහුදුක්ඛා	165
බහුලීකතා	158
බහුලීකතාය	141
බහූ	74
බාරාණසියං	187
බාලාතං	75
බාහුසච්චං	80
බාළ්හගිලානො	157
බිලඞ්ගථාලිකං	86
බුද්ධ	148
බුද්ධං	155, 232
බුද්ධං ආදිච්චබන්ධුනං	181
බුද්ධකොලාහලං	71
බුද්ධගාථාභිගීතොමහි	149
බුද්ධසෙට්ඨො	111
බුද්ධා	149
බුද්ධො	4
බොජ්ඣඞ්ගා	27, 157
බ්‍යන්තිකරොති	166
බ්‍යාරොසනා පටිසඤ්ඤුත්ත	133
බ්‍රහ්මචරියං	94, 257
බ්‍රහ්මචරියපරියොසානං	257
බ්‍රහ්මමෙතං විහාරං ඉධමාහු	135
බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහාය	58
බ්‍රහ්මලොකූපපත්තියා	234
බ්‍රහ්මවිහාරමාහු	135
බ්‍රාහ්මණං	208
බ්‍රාහ්මණස්ස පරිවෙසනං වත්තති	245
බ්‍රූහි	74
භගන්දලා	165
භගවතො උපනාමෙසි	253
භගවතො පච්චස්සොසුං	66
භගවතො පුරතො පාතුරහංසු	194
භගවතො භාසිතං අභිනන්දි	160
භගවතො භාසිතං අභිනන්දුං	69
භගවන්තං	137, 148

	පිට්ඨඞ්කානි.
භගවන්තං අභිවාදෙත්වා	73
භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣභාසි	74
භගවන්තං පුට්ඨුමාගම්ම	206
භගවා එතදවොච	66
භගවා	62, 63, 65, 243
භත්තකාලෙ උපට්ඨිතෙ	231
භදන්තෙ	66
භද්‍රානි පස්සන්තු	138
භන්තෙ	134
භාරද්වාජස්ස	227
භාරද්වාජො අනන්තිමදෙහධාරී	177
භාවයෙ	137
භාවිතා	158
භාවිතාය	141
භාවිතො	158
භික්ඛවෙ	67, 69
භික්ඛවො	65, 66
භික්ඛූ	65, 69
භික්ඛූනං සමිතිං වනං	199
භිය්‍යො නං සතසහස්සං යක්ඛානං පයිරුපාසති	199
භිය්‍යො පඤ්චසතෙ ඤත්වා	198
භිසමාකායො	203
භීතොව	149
භීරු	151
භුම්මා	188
භුම්මානි	102
භූතපුබ්බං	150
භූතා	101, 102, 131, 132
භූතානි	102
භෙදතො	14
මංසං	36
මකසා	57
මගධෙසු විහරති	243
මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍ය	256
මඝො	28
මඞ්ගලං	74
මඞ්ගලකොලාහලං	71
මඞ්ගලානි	74

	පිටුඅංකානි.
මච්ඡරී	232
මජ්ජං	12
මජ්ජපානං	88
මජ්ඣිමා	132
මණීමාණී වරෙ දීසො	185
මණ්ඩලී	149
මණ්ඩලී මහා	180
මත්ථලුඞ්ගං	45
මතාපෙහි	68
මනුස්සා	74
මනුස්සා තත්ථ ජායන්ති	181
මනුස්සානං පියො හොති	141
මනො	164, 250
මනොදුච්චරිතං	87
මනොසුචරිතං	87
මන්තබන්ධවා	239
මයං පුච්ඡාම ගොතමං	206
මයා	157
මයූරකොඤ්චාභිරුද	183
මහිද්ධියා	253
මහන්තං	180
මහන්තා	132, 180
මහාකස්සපො	157
මහාතණ්හා	210
මහාපථං	234
මහාබ්‍රහ්මාභිතිට්ඨති	203
මහාරාජස්ස යසස්සිනො	182
මහාරාජස්ස යසස්සිනො	199
මහාථෙරු	181
මහාරාජානං පුරිසකානං	184
මහාවනෙ	189
මහාසමයො	195
මහාසයනං	20
මහාසාවජ්ජතො	14
මහෙසිං	254
මා කාසි පාපමාගමා	138
මාතඞ්ගා	234
මාතරං වා පිතරං වා	208
මාතා	208

	පිටුඅංකානි.
මාතාපිතුඋපට්ඨානං	82
මාතා යථා නියං පුත්තං	133
මාතච්ඡිදෙ ච බන්ධුමා	177
මානසං	134
මානසං භාවයෙ	133
මානුසා මානුසුත්තමා	202
මා මං ජඤ්ඤූති ඉච්ඡති	231
මායාකූටෙණ්ඩු වෙටෙණ්ඩු විටූච්ච විටූඬො සහ	200
මායාවී	229
මාරසෙනා අභික්කාමී පස්ස කණ්හස්ස මන්දියං	204
මා රාහු ගිලී චරං අන්තලික්ඛෙ	149
මාරිසා	150
මාලා	20
මිත්තදුභො	145
මිත්ථාති ගත්ථති	223
මිස්සකා ච යසස්සිනො	202
මුඛවණ්ණො විප්පසීදති	142
මුඤ්චිත්වා	149
මුණ්ඩක	228
මුත්තං	51
මුදු	126
මුඪා	113
මුසා බ්‍රෑති	230
මුසාවාදා වෙරමණියා	18
මුසාවාදෙන වඤ්චෙති	208
මුසාවාදෙ	12
මූලතො	16
මූළ්හස්ස	256
මෙ	61, 62, 69, 253
මෙත්තං	134
මෙත්තං කරෙථ මානුසියා පජාය	103
මෙත්තඤ්ච සබ්බලොකස්මිං	133
මෙත්තාකරුණාකායිකා	201
මෙත්තාය	141
මෙත්තාය-පෙ-ඉමෙ එකා දසානිසංසා පාටිකඞ්ඛා	142

පිට්ඨඞ්කානි.

මේදං 48
මේරයං 12
මෙ සුතං 63, 243
මොදන්ති සහ භූතෙහි 204
මොදමානා අභික්කාමුං 199
මොනෙය්‍යකොලාහලං 71
යං 104, 126, 145, 161, 180
යං කිඤ්චි 104, 126, 145, 104
යං නමස්සන්ති 180
යං පරෙසං මමායිතං 230
යං පරිවණ්ණෙයි 111
යා සුදුල්ලභං 234
යකානං 41
යක්ඛපචාරො 184
යතො උග්ගච්ඡති 180
යතො මෙඝා පවස්සන්ති 183
යත්ථ ගන්ත්වා න සොචරෙ 252
යත්ථ චුග්ගතෙ සුරියෙ 181
යත්ථ දින්නං මහප්ඵලං 225
යත්ථ භුම්මා තදස්සිතා 198
යථා 114, 118
යථා පාවුස්සකො මෙඝො
ථනයන්තො සවිජ්ජුකො 204
යථායං පදීපො 119
යදජ්ඣගා 110
යදිදං 154
යසං පරමං පත්තො 234
යසස්සිනො 199
යසස්සිසො 203
යසොකිත්තිං 146
යස්ස 95
යස්ස කස්සචි 183
යස්ස චුග්ගච්ඡමානස්ස 180
යස්ස චුග්ගතෙ 180
යස්ස පාණෙ දයා නත්ථි 230
යා 80
යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සති 59
යානි 102
යානීකතාය 141

පිට්ඨඞ්කානි.

යානිච අන්තලික්ඛෙ 102
යානීධ භූතානි 120
යාපනාය 58
යාමුනා ධතරට්ඨා ච 200
යාවදෙව 57, 58
යාහං 87
යුගන්ධරො 185
යෙ 112, 113, 167
යෙ අරියසච්චානි 115
යෙ කෙචි 131
යෙ චඤ්ඤෙ සදිසා සහ 203
යෙ ච දූරෙ වසන්ති අවිදූරෙ 132
යෙ ච ලොහිතවාසිනො 202
යෙ පුග්ගලා 112
යෙ බ්‍රාහ්මණා 147
යෙන 157, 181, 245
යෙන පෙතා පවුච්චන්ති 181
යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි 73
යෙන විඤ්ඤූ පරෙ උපවදෙය්‍යුං 131
යෙ නාගරාජෙ සහසා හරන්ති 200
යෙ බ්‍රාහ්මණා 147
යෙභුය්‍යෙන 193
යෙ වො අහං කිත්තයිස්සාමි 198
යෙ සිතා ගිරිගබ්භාරං 198
යෙ සුප්පයුත්තා 113
යො අරියසච්චානි
අවෙච්ච පස්සති 114
යො කත්වා 231
යොගක්ඛෙමාධිවාහනං 252
යො චත්තානං 231
යො චෙත්ථ 224
යො චායං කාමෙසු කාම
සුඛල්ලිකානුයොගො 188
යොත්තං 250
යො දිසං අභිවස්සති 202
යොධ පාණං 230
රජතං 20
රතනං 104
රහසා 184

පිට්ඨඞ්කානි.

රසා 164
රසාතං 221
රස්සකා 132
රහදෙ 180
රහදෙ තත්ථ ගම්භීරෙ 183
රාජගහෙ 156
රාගෙන බද්ධමත්තු වෙ 204
රාජධානියො 146
රාජානො ගහෙත්වා විවිධා
කම්මකරණා කාරෙන්ති 86
රාහු 148, 149
රාහුනා 148
රාහුභද්දමුපාගමුං 201
රාහුමුඛං 86, 148
රිත්තමපි පත්තං 184
රුක්ඛමූලගතො 162
රුද්ධා 184
රූපං 23, 163
රොසකො 231
රොසෙති 231
රොසෙති වාචා න ච දෙති 231
ලද්ධං ලද්ධං විනාසෙති 209
ලද්ධා 113
ලභෙය්‍යාමහං 257
ලම්බිතකා ලාමසෙට්ඨා 202
ලසිකා 51
ලොකජෙට්ඨං 155
ලොකධම්මා 95
ලොකානුකම්පකා 149
ලොකෙ 167
ලොකෙ විරමති 168
ලොමහංසාභිසම්භූතො 198
ලොමහට්ඨජාතො 149, 255
ලොමා 33
ලොහිතෙ 47
වක්කං 40
වචීගුත්තො 250
වචීදුච්චරිතං 87
වචීසුචරිතං 87

පිට්ඨඞ්කානි.

වඩ්ඪෙත්වා 253
වණ්ණකිත්තිභතො 146
වණ්ණවන්තො 199
වත්ථු 15
වත්ථුං වා 184
වත්ථුකතාය 141
වදාමි 114
වනප්පගුම්බෙ යථා ඵුස්සිතග්ගෙ 118
වනෙ 183
වනෙ කාපිලවත්ථවෙ 198
වන්දකො 146
වප්පකාලෙ 244
වරදෙ 118, 119
වරඤ්ඤූ 118, 119
වරාහරො 119
වරුණා වාරුණා දෙවා
සොමො ච යසසා සහ 201
වරුණා සහ ධම්මා ච 202
වරුණො 151
වරෙ 118
වසලක 228
වසා 49
වස්සූනං වාසවො සෙට්ඨො
සක්කොපාග පුරින්දදෙ 202
වස්සා යතො පතායන්ති 183
වාචං 80
වාචාය 231
වාචාය උද චෙතසා 117
වාතා 57
වාදිතං 19
වාසං වා 184
වාසො 79
විකිරණිං 210
විකාලභොජනං 19
වික්ඛන්දිතබ්බං 184
විගය්හ 113
විචක්ඛණො 223
විජානාථ 198
විඤ්ඤූනං 163
විඤ්ඤූ සබ්‍රහ්මචාරී 68

පිට්ඨඞ්කානි.

විතච්ඡිකා 165
විත්තං 104, 219
විනයො 80
විනොදෙති 166
වින්දතෙ ධනං 223
විපන්නදිට්ඨී 229
විප්පමුත්තො 148
විප්පවුත්ථො 146
විප්පසන්නමනාවිලා 198
විභජනා 258
විභාවයන්ති 115
විමලා 195
විමොචයං චිත්තං 175
විරජං 95
විරති 88
විරත්තචිත්තා 119
විරමතො 16
විරචිතබ්බං 184
විරාගානුපස්සී 175
විරාගො 166
විරියසම්බොජ්ඣඞ්ගා
සම්මදක්ඛාතො 158
විරියං මෙ ධුරධොරය්හං 252
විරියෙන දුක්ඛං අච්චෙති 222
විරූපක්ඛං අභිරාජකුලං-එප-
කණ්හාගොතමකං
අභිරාජකුලං 137
විරූළ්හමූලසන්තානං 146
විරූළ්හා තම්පස්සති 199
විලෙපනං 20
විවරණා 258
විවරෙය්‍ය 256
විවිධා 165
විසමපරිහාරජා 166
විසූකදස්සනං 19
විසූචිකා 165
විස්සුතො 234
විහරති 63
විහරන්තා 257

පිට්ඨඞ්කානි.

විහිංසති 185
විහිංසූපරතියා 58
විහෙඨෙති 185
වීතරාගෙහපක්කාමුං 204
වීතරාගො 177
වීතසාරදා 180
වීර 148
වුට්ඨාහි ච 160
වුසිතං 257
වූපකට්ඨො 257
වෙණ්හු ච දෙවා 201
වෙදගූ 147
වෙදනා 163
වෙදනාදිනො 16, 19
වෙදනාය 60
වෙපචිත්ති සුචිත්ති ච
පහාරාදො නමුචි සහ 201
වෙපුල්ලස්ස නිවෙසිනො 199
වෙය්‍යාබාධිකානං 60
වේරමණී 10, 11
වෙරොචනො 143
වෙවණ්ණියං 67
වෙස්සවණො 173
වෙස්සාමිත්තා පඤ්චසතා 199
වෙහාසයා තෙ වනමජ්ඣපත්තා 201
වෙළුවනං 156
සංකුද්ධො අසයංවසී 204
සංයමො 88
සංවත්තනන්ති 158
සංවරිපි නිරුජ්ඣති 180
සංවිග්ගරූපො 149
සංවිග්ගො 149, 255
සකා සරු 146
සක්කච්ච සුණන්තු භාසිතං 102
සක්කතො 146
සක්කත්වා 146
සක්කායදිට්ඨී විචිකිච්ඡිතඤ්ච
සීලබ්බතං වාපි යදත්ථි කිඤ්චි 115
සකෙකඤ්ඤු 189

පිට්ඨඞ්කානි.

සක්කො 126, 150
සක්ඛිපුට්ඨා 230
සක්‍යමුනි 110
සඞ්ඛාතං 230
සග්ගෙසු වා 104
සඞ්ඛමුණ්ඩිකං 86
සඞ්ඛාරා 163
සඞ්ගහො 82, 83
සඞ්ඝො 4, 7
සචෙ භාසෙය්‍යාසි 161
සච්චං 220, 224
සච්චං කරෙමි නිද්දානං 251
සච්චෙන 223
සඤ්ඤා 163
සඤ්ඤතං අතිමඤ්ඤති 209
සට්ඨෙතෙ දෙවනිකායා 203
සඨො 232
සණ්හාහි වාචාහි උපවහන්තා 201
සතං එකෙ සහස්සානං 198
සතඤ්ච බලිපුත්තානං 201
සතම්පසත්ථා 112
සති මෙ ඵාලපාචනං 225
සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගා සම්මදක්ඛාතො 158
සත්ත 27, 154
සත්තධා මෙ ඵලෙ මුද්ධා 149
සත්තනාම කිං 26
සත්තසහස්සා යක්ඛා භුම්මා කාපිලවත්ථවා 199
සත්තසාරා 177
සත්තා 28, 131
සත්ථා 137
සත්ථා පමත්තා සරභඞ්ගා ලොමහංසො උච්චඞ්ගමායො 177
සද්ද 183
[illegible]මත්තා භාරගජා 202
සදෙවක 254
සදෙවකෙ 218
සදෙවකස්ස 254
සදෙවමනුස්සාය 218

පිට්ඨඞ්කානි.

සදෙමනුස්සාවෙසුං 188
සද්ධු 164
සද්ධස්ස 223
සද්ධා 248
සද්ධාබීජං 247
සද්ධාය තරතී ඔඝං 222
සද්ධීධ විත්තං 220
සනංකුමාරො තිස්සො ච 203
සන්තවිත්තො 177
සන්තරමානොව 149
සන්තං පදං 126, 177
සන්තං පදං අජ්ඣගමූපනීතො 177
සන්තින්ද්‍රියො 129
සන්තුට්ඨි 89, 90
සන්තුස්සකො 129
සන්තො න කුරුතෙ පියං 207
සන්දිට්ඨිකො 152
සන්ධූපායති 255
සන්නය්හිත්වා බලිං සෙනං 201
සන්නිපාතිකා 166
සපදානං 227
සප්පුරිසං 114
සබ්බකායපටිසංවෙදිඅස්සසිස්සාමි -පෙ- පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති 170
සබ්බත්ථ පූජිතො හොති 146
සබ්බත්ථමපරාජිතා 96
සබ්බත්ථ සොත්ථිං ගච්ඡන්ති 96
සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති 253
සබ්බධම්මා 147
සබ්බධි 148
සබ්බලොකස්මිං 134
සබ්බලොකෙ අනභිරතසඤ්ඤා 162
සබ්බසඞ්ඛාරෙහි 168
සබ්බසඞ්ඛාරෙසු අනිච්චසඤ්ඤා 162
සබ්බසඞ්ඛාරසමථො 167
සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො 167
සබ්බෙ 102, 103, 131
සබ්බෙ ධම්මා 146
සබ්බෙ නානත්තවණ්ණිනො 202

	පිට්ඨඞ්කානි.
සබ්බෙ වෙරෙවනාමකා	201
සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා	21
සබ්බෙව අරහන්තෙහි	189
සබ්‍රහ්මකා	254
සබ්‍රහ්මකෙ	218
සබ්‍රහ්මකෙ ලොකෙ	232
සභාගි	183
සභාසීලී	208
සභොජනො	209
සමං	105
සමණං	208
සමණකා	228
සමණා	92
සමණානං දස්සනං	93
සමනුපෙක්ඛ	160
සමන්තා චතුරො දිසා දද්දල්ලමානා අට්ඨංසු	199
සමන්තා පරියාපුතා	184
සමයො දානි භද්දං තෙ	201
සමවෙක්ඛිය	210
සමාගතානි	102
සමාදහං චිත්තං	174
සමාදහංසු	195
සමාදියාමි	11
සමාධිනා තෙන සමො න විජ්ජති	111
සමාධිමානන්තරිකඤ්ඤමාහු	111
සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො සම්මදක්ඛාතො	159
සමානා මහාසමානා	198
සමාරකා	254
සමාරකෙ	218
සමාහිතා	198
සමාහිතො	111
සමිතිං	184, 119
සමුක්කංසෙ	231
සමුට්ඨානතො	16, 19
සමුද්දං අසුරා සිතා	201
සමුද්දෙ	180

	පිට්ඨඞ්කානි.
සමූපබ්බුළ්හා	150
සම්පධූපායති	255
සම්පස්සතං	253
සම්පරායිකං	86
සම්පරායිකො	224
සම්පරායෙ ච දුග්ගති	239
සම්පියෙන	230
සම්බහුලා	136
සම්බාධපටිපන්නාස්මි	148
සම්බොධාය	158
සම්භවෙසි	132
සම්මදක්ඛාතො	157
සම්මා පණිධි	79
සම්මාවාචාදයො	259
සයං අභිඤ්ඤාය සච්ඡිකත්වා	257
සය්හා අනොමනික්කමො	177
සරං කත්වාන භෙරවං	204
සරණං	4
සරණං ගතො	148
සරණං ගච්ඡාමි	256
සරණං භව	148
සරණත්තයමෙතඤ්ච උපමාහි පකාසයෙ	9
සරබූ	138
සරිතොදකො	180
සල්ලහුකවුත්ති	129
සවෙ පෙච්ච න සොචති	224
සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය	218
සස්සමණබ්‍රාහ්මණී	254
සසුං	231
සහලී ච	201
සහස්සං අට්ඨ සත්තතිං	198
සහස්සං බ්‍රහ්මලොකානං	203
සහාව	115
සහිරඤ්ඤ	209
සාතාගිරා තිසහස්සා	199
සාධාවුසොති භගවා නික්ඛමි	217
සාධු	161
සාධුකං මනසිකරොහි	229

	පිට්ඨකානි.
සාධුතරං	220, 221
සාගණ්හසමයං	157
සාරථීව නෙත්තානි ගහෙත්වා	195
සාවකං	232
සාවකසඞ්ඝො	154
සාවකො සාසනෙරතො	198
සාවත්ථියං	63, 136
සාවත්ථියං විහරති	63
සා හොති අප්ඵලා	253
සික්ඛා	10, 11
සික්ඛාපදං	10
සිඞ්ඝානිකා	50
සිතො	114
සිප්පං	80
සියා	114
සිරිංසපා	57
සිලොකමනුකස්සාමි	198
සීතස්ස	57
සීතස්ස පටිඝාතාය	57
සීලතො න උපවදති	68
සීලවා	135
සීහාව සල්ලීනා	198
සු	115, 219
සුකසාලිකසද්දෙහි	183
සුක්කා කාරුමහා අරුණා ආගු වෙසන්තසා සහ	202
සුඛං	219
සුඛං අත්තානං පරිහරති	87
සුඛං පටිබුජ්ඣති	141
සුඛං සුපති	141
සුඛතො	131
සුඛමාවහාති	220
සුඛිනො වා ඛෙමිනො හොන්තු	131
සුගතස්ස සාවකා	112
සුග්ගහිතා	184
සුචිං	111
සුචිණ්ණං	219
සුචිණ්ණො	220
සුඤ්ඤාගාරගතො	162

	පිට්ඨකානි.
සුඤ්ඤාගාරෙ අභිරමාමි	68
සුණ්ඩෙහිපි	87
සුණාහි	229
සුතං	61, 62
සුතං නෙතං අභිණ්හසො	181
සුත්වා	161
සුදන්තා	195
සුදස්සනො	181
සුදෙසිතං	156
සුදෙසිතානි	115
සුද්ධං අත්තානං පරිහරති	87
සුද්ධා	195
සුද්ධාවාසකායිකානං	194
සුපටිපන්නො-පෙ-ලොකස්ස	154
සුපටිපන්නො	153
සුප්පයුත්තා	113
සුබ්‍රහ්මා	203
සුභරො	129
සුභාසිතා	80
සුමනා භවන්තු	102
සුරා	112
සුරාධුත්තො	209
සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා	12
සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණියා	18
සුරියවච්චසා	200
සුරියො	149
සුවචො	126
සුවිජානො භවං	204
සුවිමුත්තචිත්තො	177
සුසමාරද්ධාය	141
සුසුනාගා	195
සුජු	126
සූලෙ උත්තාසෙන්ත	87
සූලෙය්‍යරුචිරා ආගු	202
සූරෙ රජා	183
සෙට්ඨං	220
සෙදං	48
සෙත මාතෙත	231

	පිට්ඨඞ්කානි.
සෙනාසනං	59
සෙම්හං	46
සෙය්‍යථාපි නාම	255
සෙය්‍යථීදං	165
සෙවනා	75
සෙහි දූරෙහි	209
සො	234
සො අහං	69
සො ච රජ්ජං පත්ථයති	210
සොණ්ඩිං	210
සොත්ථානං	74
සොපාකො	234
සො මාතඞ්ගො	234
සොවචස්සතා	92, 93
ස්වාක්ඛාතො	152
ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො–පෙ–විඤ්ඤූහි	152

	පිට්ඨඞ්කානි.
හ	137
හත්ථියානං අස්සයානං	182
හදයං	41
හනති	230, 231
හන්ත්වා කිඤ්චි කම්මාදෙති	230
හරායති	168
හරිස්ස වණ්ණො	147
හවෙ	230
හිංසති	185
හිතං	180
හිරි	250
හිරිකොපීනං	58
හිරීනොත්තී ච මද්දියො	185
හීනාදිතොපි ච	21
හීනො	188
හුරං වා	104
හෙඨෙති	185

නිට්ඨිතා.